ΤΑΤΙΑΝΟΥ
ΠΡΟΣ ΕΛΛΗΝΑΣ.
ΕΡΜΙΟΥ
ΔΙΑΣΥΡΜΟΣ
ΤΩΝ ΕΞΩ
ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ.

Meius F.

Ἐκ ΘΕΑΤΡΟΥ ἐν ΟΞΟΝΙΑ,

Ἔτει θεογονίας αψ'.

Imprimatur,

Guil. Paynter

VICE-CAN. *OXON.*

Julii 9. 1700.

TATIANI
ORATIO
AD
GRÆCOS.

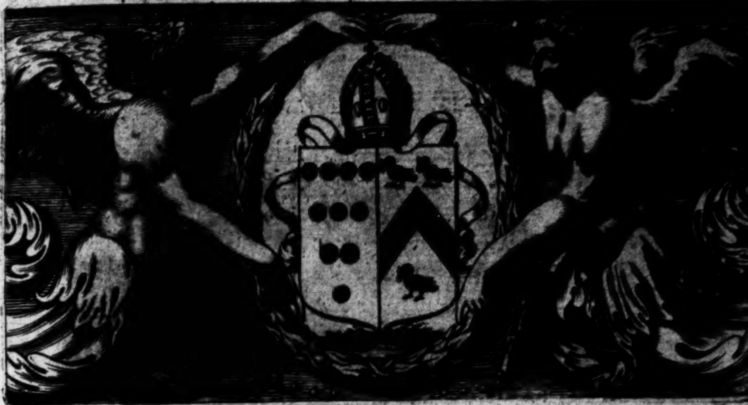
HERMIÆ
IRRISIO
Gentilium Philoſophorum.

Ex vetuſtis Exemplaribus recenſuit, Adnotationibuſque integris *Conradi Geſneri, Frontonis Ducæi, Christiani Kortholti, Thomæ Galei,* ſelectiſque *Henrici Stephani, Meurſii, Bocharti, Cotelerii,* utriuſque *Voſſii,* aliorum, ſuas qualeſcunque adjecit

WILHELMUS WORTH, A.M.

OXONIÆ,
E THEATRO SHELDONIANO,
An. Dom. MDCC.

Impenſis JOANNIS OWENI.

REVERENDO ADMODUM IN CHRISTO PATRI
AC DOMINO

D. WILHELMO,

EPISCOPO

WIGORNIENSI,

ET

ELEEMOSYNARIO REGIO.

UM ferverent, amplissime Præsul, haud ita pridem apud nos, eos dico maximè quibus vilescit omnis religio, de summis Fidei capitibus controversiæ; strenuéque in id incumberent homunciones ἄθεοι, ut *Naturalis* si placet *Religio*, pro sola atque unica haberetur vitæ humanæ regula:

gula: nempe hoc pacto non modò Religionis Chriſtianæ auctoritatem ſe haud parum labefactaturos ſperabant, ſed & ipſius, quam tantopere prædicabant, *Moralis* primaria quæque præcepta ac noëmata penitus ſubverſuros: exauctoratâ enim Chriſti lege, de moralibus officiis haud conſtare ferè aliquid certi & explorati; parumque abeſſe quin inductâ ſenſim barbarie, excidat animis omnis illa, quam ſub Chriſto colimus, honeſti & inhoneſti notio; ruptiſque virtutis repagulis, in immania illa vitia, ceu planè ἀδιάφορα, prolabamur, à quibus abhorrere nos docuit pudor naturalis, ac purior Chriſti Religio: Cum, inquam, omnes Atheiſmi machinas in hoc converſas viderem, ut impetitâ publicè religione noſtrâ, omnique adeo divinitus revelatâ, ſub ſpecie *Naturalis Religionis* excolendæ, Paganiſmo via ſterneretur, incidebam fortè in hanc *Tatiani* Orationem πρὸς Ἕλληνας. Avidè autem perlectam ipſam ac penitius paulo introſpectam cùm pluribus de cauſis mirificè probarem, tum eo præſertim nomine, quod luculentiſſime demonſtret *Religionem* hanc omnem *Naturalem* quam dicimus, miſellum quiddam eſſe, parumque admodum valere ad excolendum animum, moreſque informandos, niſi inſuper Legis Chri-

ſtianæ

ſtianæ noſtræ lumen acceſſerit. Sapientiæ Profeſſores, qui florente Græcorum Republicâ, ad faſtigium evecti, reliquos omnes ceu barbaros contemſere, mirum qualem quantumque in Phyſicis, in Moralibus, in omni veræ ſcientiæ parte prodiderint ſtuporem & ignorantiam. In iis terrarum regionibus, ubi regnavit Philoſophia, ecquid obſecro in moribus, in religione eximii & exculti, præ cæteris? imò verò infanda ubique ſpurcities impietaſque, qualis ne quidem inter alias gentes, utcunque barbaras. Quid quod hæc ipſa morum turpitudo in ipſas Deorum cæremonias, cultumque religioſum tranſierit: neque ſuffecerit ipſis inceſtu, παιδεραστίᾳ, reliquiſque nefandis vitiis ſeipſos maculâſſe, niſi & auſu adhuc magis nefario, fana ipſa Deorum violârint, mutârintque ipſa in pura puta lupanaria.

De iſtis ἀῤῥητοποιίαις cum diſſerentem legerem *Tatianum*, tum verò ad hanc Orationem accuratius paulo adhuc examinandam me accinxi. Placebant magis magiſque omnia, præter ſalebras nonnullas & intricatiores periodos, hinc illinc inſperſas, ad quas perpetuò mihi ſiſtendum fore ſubverebar. De iſtis autem cum haud ſemel egiſſem apud eruditos quoſdam amicos, quibus familiariter utor,

ipſorumque de iis ſententiam póſtulaſſem, omnino auctores mihi fuere ut Orationi huic, utcunque tenebroſæ lucem aliquam afferre porrò pergerem, imò verò & de ipſâ in publicum edendâ ſeriò cogitarem. Dignam eam inprimis fuiſſe, ſive omnigenam quâ referta eſt doctrinam, ſive utilitatem argumenti de quo agit ſpectemus, cui bonas horas impenderem. Cæteros Apologiſtas Græcos, Latinos, non ſine magna pompa & apparatu Adnotationum prodiiſſe omnes; unum *Tatianum*, reliquis nihilo inferiorem, ex quo primum in dias luminis oras exiit, haud dum reperiſſe qui ſordes ſitumque ejus ſatis abſterſerit, ipſumque priſtino reſtitueret nitori. Nempe obfuit ei ſermonis τὸ σκοτεινόν. Mihi, quem plurimum in Oratione hâc cum excuſis aliquibus & MSS. Exemplaribus conferenda laboris inſumſiſſe nôrant, illam illuſtrandi, emaculandi, typiſque Academicis denuo divulgandi provinciam relictam aiebant. Quid plura? me utcunque tenuitatis propriæ, ſi quis uſquam, conſcium, illecebris neſcio quibus in partes ſuas traxere; neque opus hoc urgere prius deſinebant acerrimi ἐργοδιῶκται, quàm illud in lucem protraxiſſem.

Editum jam, quales experturum ſit Lectores, viderint Amici, quorum auctoritati

neſcio

nescio an in dispendium famæ meæ litaverim. De Patrono quidem, cujus ad aras sisterentur nostræ istæ primitiæ, non est quod dubius hæream. Cum enim Editorem in familiam tuam ac clientelam admiseris, amplissime Præsul, etiam & Opusculum hoc, ut ut tenue, clarissimo tuo, perque Orbem Eruditorum decantatissimo nomini inscribi, quod spero, haud indignè feres.

Est certe *Tatianus*, multis nominibus tuus. Auctor inprimis pervetustus, ac S. *Justini* discipulus. Cùm hujusmodi primorum temporum Scriptoribus familiariter versari gaudes ipse *Vir Ecclesiæ*, ac in veterum Monumentis consenescere, dum alii ludunt in scriptis recentium Theologorum. *Tatianus* mysteria ritusque Paganorum religionem spectantes, ut & mores ac placita Philosophorum ex intimâ vetustate, librisque maximam partem jam deperditis, eruit ac perscrutatur. Certe haud jam in vivis agit quisquam, qui de hoc Opusculo accuratiùs quàm Tu ipse judicare valeat; utpote qui quicquid est uspiam Poetarum, Historicorum, Philosophorum veterum, & legeris, & summo cum judicio pensitaveris. *Tatianus*, eximius Chronologus; quique adeo te unum, si jam in vivis esset, eligeret Operis sui censorem,

in omni re Chronologicâ summè eruditum; ac in studiis speciatim Historicis ad ipsius *Tatiani* regulam auream compositum, παρ' οἷς ἀσυνάρτητός ἐστιν ἡ τῶν χρόνων ἀναγραφὴ, παρὰ τούτοις οὐδὲ τὰ τῆς ἱστορίας ἀληθεύειν δυνατόν. Verbo dicam: *Tatianus* in istâ Oratione vindicias agit Religionis Christianæ, cujus Tu per omnes honoris, quos in Ecclesia pertransisti, gradus, eximium ac grande ornamentum fuisti. Hunc igitur benigne te excepturum spondet

Paternitatis tuæ Cultor & Cliens longè

humillimus obsequentissimusque,

W. Worth.

LECTORI.

NON *est quod hederam suspendam, erudite Lector, pluribusque commendatum eam sermonem hunc* Tatiani, *quem Elogiis suis exornarunt Eusebius, Hieronymus, alii. Magis id è re tuâ, ut quas jam à primâ ejus editione expertus fuerit fortunas, quid in eo illustrando præstiterint alii, quid ipse, paucis exponam.*

De tempore quo scripta erat hæc Oratio, nihil explorati apud veteres. Ego quidem in ea sum sententia, prodiisse ipsam circa annum Christi CLXVIII. *Constat ex iis quæ de seipso hìc prodit Auctor noster, ipsum aliquandiu postquam Romam venisset, auditorem & admiratorem fuisse Crescentis Cynici; postea verò relicto eo, unáque & Religione Gentilium, eum Christianæ Doctrinæ addixisse se sub præceptore Justino. Adductum se porro ait in summum vitæ discrimen, quo tempore Justinus Martyrium obiit; ut proinde certum sit, scriptam fuisse hanc Orationem post mortem Beati illius* Martyris, *quæ ex accuratis cl.* Grabii *rationibus contigit anno* CLXIII. *vel* CLXV. Justino *successisse eum in præfectura Scholæ Romanorum Christianæ, liquet ex testimonio* Rhodonis, *ejus discipuli.* Euseb. *Hist. Eccl. lib.* V. *cap.* 13. *Ac tum quidem à Crescente (quem tectiùs aliquanto describit) sollicitatum fuisse dicit ad abnegandam, aut celandam saltem fidem quam coluit Christianam; id quod minime se facturum ait, in hâc Oratione. Adeo ut haud statim, sed aliquantulo saltem post obitum Magistri sui spatio, sermonem hunc compositum fuisse credibile sit. Certè cum hunc conscriberet, haud obscurè colligere est Crescentem ipsum aut jam obiisse, aut saltem ab urbe Roma discessisse. Loquitur enim de eo in tempore præterito:* Κρέσκης οὖν ὁ ἐννεοττεύσας τῇ μεγάλῃ πόλει, παιδεραστίᾳ μὲν πάντας ὑπερήνεγκεν, φιλαργυρίᾳ δὲ πάνυ προσεχὴς ἦν, &c. *Quin & alicubi* Protei *celebre dictum memorat, qui mortuus est secundum Eusebium, anno* CLXVII. *Ipsum porro cum opus hoc meditaretur, in Hæresin paulatim vergere cæpisse, clarum est ex eo quod nuptias ceu* βδέλυγμά τι *jam improbârit. vide* §. 55. *Unde haud absimile veri est, editam fuisse hanc Orationem anno* CLXVIII. *paulo ante quam*

relicta

relictâ Româ rediisset ad Assyrios suos; apud quos in Mesopotamiâ Hæresin suam publicè professum eum fuisse M. Aurelii anno XII^mo. (seu æræ Christi vulg. CLXXII.) tradit Epiphanius.

Orationem istam primus omnium luce donavit Joannes Frisius, Tigurinus. Exemplar manu exaratum is nactus fuerat Venetiis, ab amico suo Arnoldo Arlenio Peraxylo; cui quidem Codici ad oram adscriptæ etiam erant alterius cujusdam MS. Lectiones Variantes. Hunc communicavit cum cive suo Conrado Gesnero; qui perlectâ Oratione, aliquot insuper margini illevit ex ingenio suo conjecturas & emendationes. Ad Exemplaris hujus, sic ut diximus, ad marginem aucti, fidem Orationem istam edidit Græcè Joannes Frisius, Tiguri anno MDXLVI. præpositâ in margine conjecturis & emendationibus quas supra dixi, lego, forte, aliâve hujusmodi voculâ; Lectionibus autem variis, notulâ al. obelo, vel stellulâ. Græcis seorsim excusis adjecit eodem anno Conradus Gesnerus separato volumine versionem Latinam, unà cum prolixis Annotationibus. Postea haud semel inter Orthodoxographa prodiit hoc Opusculum Græcè & Latinè, absque notis Gesneri. Ac demum ad calcem Operum Justini, unà cum opusculis Athenagoræ, Theophili Antiocheni, aliorum, illud conjecerunt Parisienses, anno MDCXV. Novem post annos eidem, cum aliis multis in Bibliothecâ Patrum edito, notas suas pereruditas adtexuit Fronto Ducæus. Quin & nostrâ memoriâ Christianus Kortholtus in Commentario suo Orationem hanc inter alia primorum Patrum scripta, observationibus quibusdam locupletavit.

Ex Editionibus suprà dictis, cum Tigurinæ, omnium primæ, summa nobis habeatur ratio, utpote in multis longè purioris & emaculatioris posterioribus, quæ à textu Tigurino, ad quem expressas eas oporteret, pro Editorum arbitrio sæpiusculè recessere; (inter quas & Parisiensem recenseo, quæ temere & absque omni judicio à Tigurina haud rarò abiit, & loco veræ ac germanæ lectionis, conjecturas Gesneri marginales suprà memoratas in textum admisit:) cum tamen Editionem istam typis elegantissimis splendidam, maximeque ac propemodum solam hodie studiosorum manibus tritam videamus, omnino consultum duximus ipsius in Editione hâc nostrâ vestigiis insistere: quanquam id haud adeo κατὰ πόδας factum, ut non in plurimis locis textum genuinum restituerimus, nonnunquam quidem in ipso textûs corpore, sed frequentius in Notis. Nimirum post collatas

tas

tas inter se summâ cum diligentiâ primarias Editiones, post expensum accuratè textum universum, lectaque plurima seu veterum seu recentiorum scripta, quæ illustrandæ huic Orationi quoquo modo inservire viderentur; obtigere nobis Codicum manu exaratorum omnino trium Lectiones variantes. Duos suppeditavit Bibliotheca Regia Parisiis: unum membranaceum, ante annos, quod creditur, sexcentos exaratum, cui ad oram hinc inde adsperſa sunt eruditi cujusdam Græci Scholia; Chartaceum alterum, seculo superiore sub Henrico II. Galliarum *Rege scriptum, & in margine passim emendatum alia manu. Horum collationes nitidè descriptas, amicissimus juxta ac doctissimus* D. Michael Lequien, *Ordinis Prædicatorum, benevolè admodum transmisit viro pereruditо* D. J. Millio, *S. T. P. studiorum meorum fautori & patrono unico; cui ob summam quam in opusculo hoc promovendo operam contulit, aliaque innumera, quibus me cumulavit, beneficia, occasionem hanc immortales agendi gratias lubentissime arripio. Tertium viri præstantissimi* D. Henrici Godolphin, *Collegii* Ætonæ *Præsidis humanitati debeo, qui dum Manuscriptum librum cum excusis in ædibus ejus confero, me officiis planè singularibus sibi æternùm devinxit. Est autem Codex iste Apographum transcriptum anno* MDXXXIV. *à Valeriano nescio quo* Foro-Liviensi, *ex exemplari quodam in Bibliotheca Cœnobii S. Salvatoris; illo ipso, ni fallor, Bononiæ, cujus meminit Possevinus in Apparatu sacro p.* 449.

His instructus præsidiis, ad Editionem operis me paro. Cum autem summa in primis esset cura de textu Tatiani, *tum vero statuebam omnino apud animum, me nihil quidem, quantum liceret, præteriturum eorum quæ viri docti sive ex professo, sive etiam obiter in hanc Orationem adnotassent. Hinc cum* Gesneri *versionem (paucis hinc inde, quod necesse erat, mutatam) exhibuerim, tum & integras ipsius Annotationes dedi, uti &* Frontonis Ducæi *ac* Kortholti. *Cum autem loca quædam* Tatiani *(quibus* Eclogarum *titulum dedit) Notis nonnullis illustrasset anno* MDXCII. Henricus Stephanus, *etiam & has apposui. Singula insuper, quæ à viris doctis in hunc Auctorem nostrum adnotata reperi, collegi & suis quæque locis disposui. Ne quid etiam ad lucem, cultum, aut ornatum Auctoris nostri deesse videretur, his omnibus adjiciendam curavimus* Tatiani *sententiam de filii* τῷ πρωτοτόκῳ, *à cl.* D. G. Bullo *eruditè explicatam, ut*

&

& egregiam doctissimi viri Nicolai Le Nourry Dissertationem in Tatiani Assyrii Opera, quæ nuperrime prodiit Lutetiæ inter alias ejus Dissertationes de Scriptoribus secundi Ecclesiæ Seculi.

Nondum verò creverant in justam Libri molem nostra ista Collectanea. De alio aliquo Scriptore consulendum erat, quem Tatiano comitem adjungerem. Occurrebat Hermias; qui in eodem fere quo Tatianus versatur argumento: Auctor elegans, lepidus, & ut eruditis quibusdam videtur, etiam pervetustus. De hoc autem explorati nihil. Ego certè plurimum vereor, ut affectatæ istæ, quibus scatet, argutiæ sapiant recentius aliquod Seculum. Cæterum hîc aqua mihi hærebat, ut aiunt. Neque enim suppetere mihi in Bibliothecis nostris MS. Codicem, cujus ope hujus Διασυρμῷ loca quædam manifestè mendosa sanari poterant; imo ne quidem per universam Galliam reperiri tractatûs hujus exemplar aliquod manu exaratum edoctus sum literis supra laudati D. Lequien. De Vossiani autem, cistis unà cum reliquâ librariâ suppellectile jam inclusi, collationibus procurandis, spem omnem excisam fuisse. Sollicitum hâc de re sublevavit mox Aulæ nostræ Principalis longè dignissimus, cujus auspiciis Opus hoc aggressus sum. Aiebat enim D. Thomam Gale, Eboracensis Ecclesiæ Decanum, quo nemo doctior, ac doctorum amantior, Hermiæ Codicem manu scriptum habere; seque variantes ejus Lectiones ab Amico suo singulari illicò impetraturum fore. Id quod certe factum. Interpellatus hâc de re literis vir ille doctissimus, post paucos aliquot dies, non modò Codicem suum cum Excusis haud gravatè contulit, sed & pro studio suo in bonas Literas propensissimo, etiam Observationibus suis ex tempore quidem fusis iis, longè tamen doctissimis, nostrum hunc illustravit Διασυρμὸν. Has quidem, pro quibus maximam viro illi optimo juxta mecum habituri sunt gratiam, omnes quibus humaniores Literæ cordi, integras dedimus, unà cum ipsius Epistola.

Adnotatiunculas nostras quod attinet, id unum dicam, me pro virili meâ in id incubuisse, ut locis quæ ab aliis vel haud satis explicata videbantur, vel etiam sicco pede præterita erant, illustrandis de Tatiano & Hermia bene mererer. Tu nostris conatibus, benevole Lector, fruere & vale.

OXONIÆ
Ex Aulâ S. Edmundi.
Julii 6. MDCC.

VETE-

VETERUM TESTIMONIA
DE
Tatiano, ejuſque ſcriptis.

S. Irenæus, lib. I. *adverſus Hæreſes, cap.* 30. & 31.

Apud Euſebium, Hiſt. Eccleſ. lib. IV. cap. 29.

ΑΝτιλέγουσι τῇ τοῦ πρωτοπλάστου σωτηρίᾳ· καὶ τοῦτο νῦν ἐξευρέθη παρ' αὐτοῖς, Τατιανοῦ τινος πρώτως ταύτην εἰσενέγκαντος τὴν βλασφημίαν· ὃς Ἰουστίνου ἀκροατὴς γεγονὼς, ἐφόσον μὲν συνῆν ἐκείνῳ, οὐδὲν ἐξέφηνε τοιοῦτον. μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου μαρτυρίαν ἀποστὰς τῆς ἐκκλησίας, οἰήματι διδασκάλου ἐπαρθεὶς καὶ τυφωθεὶς ὡς διαφέρων τῶν λοιπῶν, ἴδιον χαρακτῆρα διδασκαλείου συνεστήσατο, αἰῶνάς τινας ἀοράτους ὁμοίως τοῖς ἀπὸ Οὐαλεντίνου μυθολογήσας· τὸν γάμον τε, φθορὰν καὶ πορνείαν παραπλησίως Μαρκίωνι καὶ Σατορνίνῳ ἀναγορεύσας· τῇ δὲ τοῦ Ἀδὰμ σωτηρίᾳ παρ' ἑαυτοῦ τὴν ἀντιλογίαν ποιησάμενος.

Vetus Irenæi Interpres.

COntradicunt [Encratitæ] ejus ſaluti, qui primus plaſmatus erat, & hoc nunc adinventum eſt apud eos, Tatiano quodam primo hanc introducente blaſphemiam; qui cùm eſſet Juſtini auditor, in quantum quidem apud eum erat, nihil enarravit tale: poſt verò illius martyrium abſiſtens ab Eccleſia, & præſumptione magiſterii elatus & inflatus, quaſi præ cæteris eſſet, proprium characterem doctrinæ conſtituit. [Æonas quoſdam inviſibiles] ſimiliter atque hi qui à Valentino ſunt, velut fabulam enarrans: nuptias autem corruptelas & fornicationes ſimiliter ut Marcion & Saturninus dicens: Adæ autem ſaluti ex ſe contradictionem faciens.

Idem, lib. III. *cap.* 39.

Mentiuntur ergo omnes qui contradicunt ejus [Adæ] ſaluti, ſemper ſeipſos excludentes à vita, [in] eo quòd non credant

inventam ovem quæ perierat. Si autem illa non est inventa, adhuc possidetur in perditione omnis hominis generatio: mendax ergo is qui prior hanc sententiam, imò hanc ignorantiam & cæcitatem induxit, Tatianus. Connexio quidem factus omnium hæreticorum, quemadmodum ostendimus. Hoc autem à semetipso adinvenit, uti novum aliquid præter reliquos inferens, vacuum loquens, vacuos à fide auditores sibi præpararet, affectans magister haberi, tentans & subinde uti hujusmodi à Paulo assiduè dictis: [a] *Quoniam in Adam omnes morimur*, ignorans autem, [b] *quoniam ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia.*

a 1 *Corinth.* cap. 15. v. 22. b *Rom.* cap. 5. v. 20.

RHODON.

Apud Eusebium, Hist. Eccl. lib. V. *cap.* 13. [c]

Cæterùm [Rhodon] in eodem libro (adversus Marcionis Hæresin conscripto) quem Callistioni nuncupavit, Romæ à Tatiano se eruditum esse testatur. Refert etiam à Tatiano elucubratum esse Quæstionum librum: in quo cùm Tatianus obscuros atque involutos sacræ Scripturæ locos se expositurum esse promisisset, ipse Rhodon solutiones Quæstionum Tatiani peculiari opere editurum se esse profitetur.

Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ συγγράμματι Καλλιστίωνι προσφωνῶν, ὁ αὐτὸς [Ῥόδων] μεμαθητεῦσθαι ἐπὶ Ῥώμης Τατιανῷ ἑαυτὸν ὁμολογεῖ. Φησὶ δὲ καὶ ἐσπουδάσθαι τῷ Τατιανῷ προβλημάτων βιβλίον· δι᾽ ὧν τὸ ἀσαφὲς καὶ ἐπικεκρυμμένον τῶν θείων γραφῶν παραστήσειν ὑποσχομένου τοῦ Τατιανοῦ, αὐτὸς ὁ Ῥόδων ἐν ἰδίῳ συγγράμματι τὰς τῶν ἐκείνου προβλημάτων ἐπιλύσεις ἐκθήσεσθαι ἐπαγγέλλεται.

c Vide Hieron. Catal. cap. 47.

Clemens Alexandrinus, Strom. lib. I. *p.* 320. [d]

Quibus ostendetur citra ullam controversiam, Hebræorum philosophiam esse quavis philosophia longe antiquiorem. Ac de iis quidem accuratè dictum est à Tatiano in Oratione adversus Græcos.

Δι᾽ ὧν δειχθήσεται ἀναμφηρίστως, πάσης σοφίας ἀρχαιοτάτη ἡ κατὰ Ἑβραίους φιλοσοφία. εἴρηται μὲν οὖν περὶ τούτων ἀκριβῶς Τατιανῷ ἐν τῷ πρὸς Ἕλληνας.

d Confer Euseb. Hist. Eccl. lib. VI. c. 13. Hieron. Catal. c. 48.

Idem,

Idem, ibid.

Τούτων δὲ τεσσαράκοντα μὲν γενεαῖς νεώτερα τὰ Ἀττικά, τὰ ἀπὸ Κέκροπος τοῦ διφυοῦς δὴ καὶ αὐτόχθονος, ὥς φησι κατὰ λέξιν ὁ Τατιανός.

His autem, [rebus Argolicis] quatuor generationibus ſunt res Atticæ recentiores, quæ ducunt originem à Cecrope, qui duplici fuit natura, & indigena, ut iiſdem verbis dicit Tatianus.

Idem, Strom. lib. III. *p.* 460.

Οὐ γάρ, ὥς τινες ἐξηγήσαντο, δέσιν γυναικὸς πρὸς ἄνδρα, τὴν σαρκὸς πρὸς τὴν φθορὰν ἐπιπλοκήν, μηνύεσθαι ὑποτοπητέον. τὴν γὰρ ἄντικρυς διαβόλῳ προσαπτόντων τὴν τοῦ γάμου εὕρεσιν ἀθέων ἀνθρώπων ἐπίνοιαν κατηγορεῖ, καὶ κινδυνεύει βλασφημεῖσθαι ὁ νομοθέτης. Τατιανὸν οἶμαι τὸν Σύρον τὰ τοιαῦτα τολμᾶν δογματίζειν. γράφει γοῦν κατὰ λέξιν ἐν τῷ Περὶ τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα καταρτισμοῦ· Συμφωνίαν μὲν οὖν ἁρμόζει προσευχῇ· κοινωνία δέ, φθορᾶς λύει τὴν ἔντευξιν.

Non enim, ut quidam exiſtimarunt mulieris cum viro alligationem, carnis cum interitu connexionem, ſignificari putandum eſt. Impiorum enim hominum qui matrimonii inventionem diabolo aperte tribuunt, reprehendit, & in periculum venit Legiſlator ne inceſſatur maledictis. Tatianum arbitror Syrum talia audere dogmata tradere. His verbis quidem certe ſcribit in libro *De perfectione ſecundum Servatorem*: Conſenſum quidem conjungit orationi: communio autem ſeu conjunctio, interitus ſolvit interpellationem.

Idem, paulo infrà.

Χωρίζει δὲ καὶ τὸν παλαιὸν ἄνδρα καὶ τὸν καινὸν ὁ Τατιανός· ἀλλ' οὐχ ὡς ἡμεῖς φαμέν. παλαιὸν μὲν ἄνδρα, τὸν νόμον· καινὸν δέ, τὸ Εὐαγγέλιον. συμφωνοῦμεν αὐτῷ καὶ αὐτοὶ λέγοντες, πλὴν οὐχ ᾗ βούλεται ἐκεῖνος, καταλύων τὸν νόμον ὡς ἄλλου Θεοῦ.

Separat autem veterem quoque hominem & novum Tatianus, ſed non ut nos dicimus. Veterem quidem virum, legem: novum autem, Evangelium. Aſſentimur ei nos quoque, ſed non eo modo quo vult ille, diſſolvens legem ut alterius Dei.

Idem, Strom. lib. III. *p.* 465.

In hoc eadem [Caſſianus] decernens cum Tatiano: hic autem prodiit è Schola Valentini.

Τὰ παραπλήσια τῷ Τατιανῷ κατὰ τοῦτο δογματίζων· ὁ δ' ἐκ τῆς Οὐαλεντίνου ἐξεφοίτησε σχολῆς.

Idem, in excerptis ex Theodoto, p. 806. *col.* 2. [d]

Ad Tatianum verò, dicentem illud *Fiat lux* optativo tantum ſenſu ſumi, dicendum.

Πρὸς δὲ Τατιανὸν, λέγοντα εὐκτικὸν εἶναι τὸ Γενηθήτω φῶς, λεκτέον.

d Vide teſtimonium infrà allatum ex Origenis libro de Oratione.

Tertullianus, libro de Præſcriptionibus, cap 52.

His hæreticis omnibus accedit Tatianus quidam, alter hæreticus. hic Juſtini martyris diſcipulus fuit; poſt hunc diviſa ſentire cœpit. Totus enim ſecundum Valentinum ſapit, adjiciens illud, Adam nec ſalutem conſequi poſſe, quaſi non ſi rami ſalvi fiunt, & radix ſalva ſit.

Origenes, libro I. *contra Celſum, p.* 14.

Sed & Tatiani [Joſepho] junioris circumfertur ad Græcos Oratio, quâ eruditiſſimè allegat eos, qui in ſuis hiſtoriis mentionem fecerunt de Judæorum & Moſis antiquitate.

Καὶ Τατιανοῦ δὲ νεωτέρου φέρεται ὁ πρὸς Ἕλληνας λόγος, πολυμαθέστατα ἐκτιθεμένου τοὺς ἱστορήσαντας περὶ τῆς Ἰουδαίων καὶ Μωσέως ἀρχαιότητος.

Idem, libro de Oratione, Edit. Oxon. p. 77.

Non conſiderans autem Tatianus, τὸ γενηθήτω non ſemper optativo, ſed aliquando etiam imperativo ſenſu accipi, impiiſſimam hanc de Deo opinionem fovebat, illum nempe, cum dixerit, *fiat lux*, optaſſe potius quam imperaſſe ut fieret. Siquidem inquit ille, (qui erat animi ejus atheiſmus) Deus tunc in tenebris erat. —— Neceſſarium autem mihi viſum

Μὴ συνιδὼν δὲ ὁ Τατιανὸς τὸ, γενηθήτω, οὐ πάντοτε συμβαίνειν τὸ εὐκτικὸν, ἀλλ' ἔσθ' ὅπου καὶ προστακτικὸν, ἀσεβέστατα ὑπείληφε περὶ τοῦ εἰπόντος, γενηθήτω φῶς, Θεοῦ ὡς εὐξαμένου μᾶλλον ἤπερ προστάξαντος γενηθῆναι τὸ φῶς, ἐπεὶ, ὥς φησιν ἐκεῖνος ἀθέως νοῶν, ἐν σκότῳ ἦν ὁ Θεός. —— Ἀναγκαίως δέ μοι ἔδοξεν ἐν ταῖς

προστα-

προστακτικαῖς φωναῖς εἰρημένης εὐχῆς, ἀπομνημονεῦσαι τὰ παρεκδοχῶν αὐτοῦ διὰ τοὺς ἠπατημένους, καὶ παραδεξαμένους τὴν ἀσεβῆ διδασκαλίαν αὐτοῦ, ὧν καὶ ἡμεῖς ποτε πεπειράμεθα.

est, cum vocibus imperativis concipiatur oratio [dominica], Tatiani interpretamenta prava ac falsas illationes adnotare, propter complures, ut experti sumus ipsi, in impiorum ejus dogmatum professionem seductos.

Eusebius, Hist. Eccl. lib. IV. *cap.* 16.

Ταῦτα μὲν οὖν ὁ Ἰουστῖνος. ὅτι δὲ κατὰ τὴν αὐτοῦ πρόῤῥησιν πρὸς τοῦ Κρήσκεντος συσκευασθεὶς ἐτελειώθη, Τατιανὸς ἀνὴρ τὸν πρῶτον αὐτοῦ βίον σοφιστεύσας ἐν τοῖς Ἑλλήνων μαθήμασι, καὶ δόξαν οὐ σμικρὰν ἐν αὐτοῖς ἀπενηνεγμένος· πλεῖστά τε ἐν συγγράμμασιν αὐτοῦ καταλιπὼν μνημεῖα, ἐν τῷ πρὸς Ἕλληνας ἱστορεῖ λέγων ὧδέ πως· καὶ ὁ θαυμασιώτατος Ἰουστῖνος ὀρθῶς ἐξεφώνησεν, ἐοικέναι τοὺς προειρημένους λῃσταῖς. εἶτ' ἐπειπών τινα περὶ τῶν φιλοσόφων, ἐπιλέγει ταῦτα·[e] Κρήσκης γοῦν κ. τ. λ.

Hactenus Justinus. Quem quidem, sicut ipse prædixerat, structis à Crescente insidiis, martyrio esse coronatum Tatianus vir qui primo ætatis suæ tempore Rhetoricam docens, in Gentilium disciplinis summâ cum laude versatus est, & qui plurima ingenii sui monumenta posteris reliquit, in libro adversus gentes testatur his verbis: Et rectè Justinus vir omnium admiratione dignissimus eos latronibus similes esse dixit. Pauca deinde interlocutus de philosophis, hæc subjungit: Crescens quidem &c.

e Vide Tatianum pag. 71.

Idem, Hist. Eccl. lib. IV. *cap.* 28.

Ἧς παρεκτροπῆς ἀρχηγὸν καταστῆναι Τατιανὸν λόγος ἔχει.

Hujus sectæ [Encratitarum] auctorem fuisse perhibent Tatianum.

Idem, Hist. Eccl. lib. IV. *cap.* 29.

Ὁ μέντοι γε πρότερος αὐτῶν ἀρχηγὸς ὁ Τατιανὸς, συνάφειάν τινα καὶ συναγωγὴν οὐκ οἶδ' ὅπως τῶν Εὐαγγελίων συνθεὶς, τὸ διὰ τεσσάρων τοῦτο προσωνόμασεν. ὃ καὶ παρά

Cæterum primus eorum auctor atque institutor Tatianus, catenam & collectionem nescio quam Evangeliorum contexuit, quam διὰ τεσσάρων, hoc est Evangelium ex quatuor Evangeliis compositum nominavit: quod opus

opus à quibusdam etiamnum habetur. Aiunt etiam nonnulli ausum illum esse dicta Pauli Apostoli elegantioribus verbis exprimere, utpote qui compositionem verborum illius corrigere studeret. Maximum certè librorum numerum ab eo relictum esse constat. Ex quibus præcipue multorum testimonio laudatur insignis ille adversus Gentiles liber: in quo repetitis prioris ævi temporibus, Mosem & cæteros Hebræorum prophetas, omnibus qui apud Græcos celeberrimi extiterunt vetustiores fuisse convincit. Qui quidem liber, omnium quos ille scripsit elegantissimus simul atque utilissimus videtur.

πισιν εἰσέτι νῦν φέρεται. τοῦ δὲ Ἀποστόλου φασί τολμῆσαί τινας αὐτὸν μεταφράσαι φωνὰς, ὡς ἐπιδιορθούμενον αὐτῶν τὴν τῆς φράσεως σύνταξιν. Καταλέλοιπε δὲ οὗτος πολύ τι πλῆθος συγγραμμάτων, ὧν μάλιστα παρὰ πολλοῖς μνημονεύεται διαβόητος αὐτοῦ λόγος, ὁ πρὸς Ἕλληνας. ἐν ᾧ καὶ τῶν ἀνέκαθεν χρόνων μνημονεύσας, τῶν παρ᾽ Ἕλλησιν εὐδοκίμων ἁπάντων προγενέστερον Μωϋσέα τε καὶ τοὺς Ἑβραίων προφήτας ἀπέφηνεν· ὃς δὴ καὶ δοκεῖ τῶν συγγραμμάτων ἁπάντων αὐτοῦ κάλλιστός τε καὶ ὠφελιμώτατος ὑπάρχειν.

Eusebius, in Canonis Præfatione.

Hieronymo Interprete.

Mosem gentis Hebraicæ, qui primus omnium Prophetarum ante adventum domini Salvatoris divinas leges sacris literis explicavit, Inachi fuisse temporibus eruditissimi viri tradiderunt: Ex nostris, Clemens, & Africanus, & Tatianus; ex Judæis, Josephus & Justus, veteris historiæ monimenta replicantes.

Apud Syncellum, Chronogr. p. 65.

Μωϋσέα * γένος Ἑβραίων προφητῶν ἁπάντων πρῶτον, ἀμφὶ τοὺς, πρὸ ἐξ ἡμῶν, λέγω δὲ τοῦ Χριστοῦ, ἀμφί τε τὸν τῶν ἐθνῶν δι᾽ αὐτοῦ θεογνωσίας χρησμοὺς, καὶ λόγια θεία γραφῇ παραδεδωκότας, τοῖς χρόνοις ἀκμάσαι κατὰ Ἴναχον, εἰρήκασιν ἄνδρες ἐν παιδεύσει γνώριμοι, Κλήμης, Ἀφρικανὸς, Τατιανὸς, τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς λόγου, τῶν τε ἐκ περιτομῆς Ἰώσηππος καὶ Ἰοῦστος ἰδίως ἕκαστος τὴν ἀπόδειξιν ἐκ παλαιᾶς ὑποχῶν ἱστορίας.

* κατὰ γένος Ἑβραῖον.

Epiphanius, Hæresi XLVI.

Tatianus quidam post illos [Severianos] extitit: qui sive

Τατιανός τις ἀνέστη τούτους διαδεξάμενος, ἤτοι κατὰ τοὺς αὐτῶν

αὐτῶν χρόνους ὤν, ἢ μετ' αὐτούς, πάλιν τὴν ἑαυτοῦ τῆς κενοφωνίας διδασκαλίαν προεστησάμενος, καὶ τὰ μὲν πρῶτα οἷα δὴ ἀπὸ Ἑλλήνων παιδείας ὑπάρχων, συνακμάζει Ἰουστίνῳ τῷ φιλοσόφῳ. — Τὰ πρῶτα καλῶς φερόμενος, καὶ τῇ πίστει ἐρρωμένος ἐτύγχανεν, ὅσον ἦν σὺν τῷ ἁγίῳ Ἰουστίνῳ τῷ μάρτυρι. ὅτι δὲ ἐτελεύτα Ἰουστῖνος ὁ ἅγιος, ὥσπερ τυφλὸς χειραγωγούμενος ὑπὸ τοῦ χειραγωγοῦ καταλειφθείη, καὶ καταλειφθεὶς ἐπὶ κρημνὸν ἑαυτὸν ἐκδοὺς διὰ τῆς προσούσης αὐτῷ τύφλωσιν, καταφέρεται ἀνεπισχέτως, ἕως εἰς θάνατον κατενεχθείη, οὕτω καὶ αὐτός. Καὶ ἦν μὲν Σύρος τὸ γένος, ὡς ἡ εἰς ἡμᾶς ἐλθοῦσα γνῶσις περιέχει. τὸ δὲ αὐτοῦ διδασκαλεῖον προεστήσατο ἀπ' ἀρχῆς μὲν ἐν τῇ Μέσῃ τῶν ποταμῶν, ὡς περὶ τὸ δωδέκατον ἔτος Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς Καίσαρος ἐπικληθέντος. Ἀπὸ Ῥώμης γὰρ μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου τελείωσιν διελθὼν ἐπὶ τὰ τῆς ἀνατολῆς μέρη, καὶ ἐκεῖσε διατρίβων, κακῇ διανοίᾳ περιπεσών, αἰῶνάς τινας κατὰ τοὺς μύθους Οὐαλεντίνου, καὶ ἀρχάς τινας, καὶ προβολὰς καὶ αὐτὸς εἰσηγήσατο. τὸ δὲ πλεῖστον τοῦ αὐτοῦ κηρύγματος ἀπὸ Ἀντιοχείας τῆς πρὸς Δάφνην, καὶ ἐπὶ τὰ τῆς Κιλίκων μέρη, ἐπὶ πλεῖον δὲ ἐν τῇ Πισιδίᾳ ἐκράτυνεν. ἀπὸ τούτου γὰρ κατὰ δια-

eodem penitus tempore, sive paulo post emerserit, novam vanissimæ doctrinæ Scholam instituit. Is primum, utpote Græcis eruditus artibus, Justini Philosophi consuetudine usus est. ——— Quamdiu cum sancto Martyre vixit, cùm cæteris in rebus honestissimè se gessit, tum egregia fuit ac constanti fide præditus. Sed illo mortuo, perinde ac si cæcus ab altero deductus à ductore destituatur, in præceps sese committens, præ cæcitate deorsum ita fertur, ut cohibere lapsum nequeat, donec in exitium ruat: ita Tatiano contigit. Erat autem hic quemadmodum accepimus, natione Syrus. Qui primùm in Mesopotamia novam sectam condere aggressus est, circa annum duodecimum Imperatoris Antonini cognomento Pii. Quippe post sancti Justini Martyrium Roma profectus in Orientem, & ibidem habitans, in absurdas opiniones incidit, ac nescio quos Æonas è Valentinianis fabulis, & principia quædam ac propagationes commentus est. Sed Antiochia præsertim quæ ad Daphen est, illius dogma derivatum in Cilicia, ac Pisidia cum primis coaluit. Hinc enim Encratitarum orta

succeſſio eſt, quibus venenum illud aſperſum. Ferunt opus illud quod ex IV Evangeliis contextum eſt, quodque ſecundum Hebræos nonnulli vocant, ab eo eſſe conſcriptum. Cæterum eadem fere cum antiquis Hæreſibus defendit. Ac primùm Adamum negat eſſe ſalvum. Deinde continentiam cælibemque vitam prædicat. Nuptias adulterium eſſe merum ac corruptelam exiſtimat; nec ab illa diſcrepare penitus, ſed idem & unum eſſe. ——— Similiter & myſteria quædam ad Eccleſiæ ſanctæ imitationem inſtituit, ſed ad ea tamen nihil præter aquam adhibuit. Verum ne ille quidem poterit ratione ulla conſiſtere, cujus tam imbecillum miniméque cohærens eſt dogma. Ac niſi fallor hoc tempore cum omni Schola ſua extinctus intercidit.

δοχὴν οἱ Ἐγκρατῖται λεγόμενοι, τοῦ ἰοῦ μετεσχηκότες ὑπάρχουσι. λέγεται δὲ τὸ, Διὰ τεσσάρων Εὐαγγελίων (l. Εὐαγγέλιον) ὑπ' αὐτοῦ γεγενῆσθαι, ὅπερ κατὰ Ἑβραίους τινὲς καλοῦσι. Τὰ αὐτὰ δὲ ταῖς παλαιαῖς Αἱρέσεσι καὶ οὗτος δογματίζει. Τὸ πρῶτον μὲν φάσκει μὴ σώζεσθαι τὸν Ἀδάμ. ἐγκράτειαν δὲ οὗτος κηρύττει. τὸν δὲ γάμον πορνείαν καὶ φθορὰν ἡγεῖται, φάσκων μηδὲν διαλάττειν πορνείας τὸν γάμον, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ εἶναι. —— Μυστηρίοις δὲ ὡσαύτως κέχρηται, κατὰ μίμησιν τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας, ὕδατι δὲ μόνῳ χρώμενος ἐν τοῖς αὐτοῖς μυστηρίοις. πεσεῖται δὲ καὶ οὗτος κατὰ πάντα τρόπον, ἀσύστατον ἔχων τὸ κήρυγμα. Ἤδη δὲ καὶ οὗτος κατασβεσθεὶς οἶμαι, ἔληξε καὶ τὸ τούτου διδασκαλεῖον.

Hieronymus, in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum.

Tatianus, qui primum Oratoriam docens, non parvam ſibi ex arte Rhetorica gloriam comparaverat, Juſtini martyris ſectator fuit, florens in Eccleſia, quamdiu ab ejus latere non diſceſſit. Poſtea verò inflatus eloquentiæ tumore, novam condidit hæreſim, quæ Encratitarum dicitur, quam poſtea Severus auxit, à quo ejuſdem partis hæretici Severiani uſque hodie appellantur. Porro Tatianus infinita ſcripſit volumina, è quibus unus contra gentes florentiſſimus extat liber, qui inter omnia opera ejus fertur inſignis. Et hic ſub Imperatore M. Antonino Vero, & L. Aurelio Commodo floruit.

Idem,

Idem, Commentariis in Amos cap. 2.

De hoc loco hæreſim ſuam Tatianus Encratitarum princeps ſtruere nititur, vinum aſſerens non bibendum, cum & lege præceptum ſit, ne Nazaræi bibant vinum, & nunc accuſentur à propheta, qui propinent Nazaræis vinum.

Idem, procemio Comment. in Epiſtolam ad Titum. [f]

Sed Tatianus Encratitarum patriarches, qui & ipſe nonnullas Pauli Epiſtolas repudiavit, hanc vel maxime, hoc eſt, ad Titum, Apoſtoli pronunciandam credidit, parvi pendens Marcionis & aliorum, qui cum eo in hac parte conſentiunt, aſſertionem.

f Meminit Tatiani etiam alibi Hieronymus; nempe libro primo contra Jovinianum cap. 1. in Commentariis ad cap. 7. *Oſea.* cap. 1. *Joel.* cap. 3. *Amos.* cap. 6. *Epiſt. ad Galatas.*

Philaſtrius, tractatu de Hæreſibus cap. 48.

Poſt Decii autem perſecutionem fuit Tatianus quidam, diſcipulus ſancti Juſtini martyris, qui receſſit à veritate poſt paſſionem ipſius: doctrinamque tanti ac tam beati martyris, & magiſtri contempſit in omnibus, dicens Æonas quoſdam de cœlo fuiſſe prolatos. Addens etiam hoc: Adam patrem noſtrum protoplaſtum non ſalvari. Æonas autem nuncians, ſicut Marcion deliravit. Qui etiam generationem hominum execratur, & jus nuptiarum legitimum abjicit, idque juris à Deo ſtatutum non confitetur.

Auguſtinus, Hæreſi 25.

Tatiani à Tatiano quodam inſtituti, qui & Encratitæ appellati ſunt, nuptias damnant, atque omnino pares eas fornicationibus aliiſque corruptionibus faciunt: nec recipiunt in ſuorum numerum conjugio utentem, ſive marem, ſive fœminam. Non veſcuntur carnibus, eaſque omnes abominantur. Prolationes quaſdam fabuloſas ſeculorum etiam ipſi ſapiunt. Saluti primi hominis contradicunt. Epiphanius Tatianos & Encratitas ita diſcernit, ut Encratitas Tatiani ſchiſmaticos dicat.

Theodoretus, Hæret. Fabul. lib. I. *cap.* 20. [g]

Τατιανὸς δὲ ὁ Σύρος, σοφιστὴς ἐγεγόνει τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ τοῦ θεσπεσίου Ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος ἐγένετο φοιτητής. μετὰ δὲ τὴν τοῦ ἀ-

Tatianus vero Syrus, Sophiſta primum fuit, poſtea divini quoque Juſtini martyris diſcipulus. Poſt magiſtri vero

g Confer lib. V. c. 24.

mortem, hæresis princeps fieri voluit. Figmenti porro materiam emendicavit, à Valentino quidem Æonum productiones, à Saturnilo autem & Marcione, quod nuptias respuat, & animantium vinique usum. Hunc habent ducem qui Hydroparastatæ & Encratitæ dicuntur. Hydroparastatæ autem vocantur, quod aquam pro vino offerant: Encratitæ, quod nec vinum bibant, nec animatis vescantur. Ab his autem abstinent, tanquam malum abhorrentes. Cœlibatum quoque observant, nuptias scortationem appellantes, & legitimam conjunctionem diabolicam vocantes. Hic Evangelium, quod diatessaron dicitur, composuit, amputatis genealogiis, & aliis omnibus, quæ Dominum ex semine David secundum carnem natum ostendunt. Eoque usi sunt, non modò qui ejus erant sectæ, sed ii etiam qui Apostolica dogmata sequebantur, compositionis fraudem non cognoscentes, sed simpliciùs tanquam compendiario libro utentes. Nactus sum etiam ipse libros hujusmodi supra ducentos in honore habitos in Ecclesiis nostris, quos omnes in unum congestos seposui, & pro his quatuor Evangelistarum Evangelia introduxi.

διδασκάλου πλείωσιν, ἐπόθησε γενέσθαι προστάτης αἱρέσεως. ἠρανίσατο δὲ τὰς τοῦ πλάσματος ἀφορμὰς, ἀπὸ μὲν Βαλεντίνου, τῶν αἰώνων τὰς προβολὰς, ἀπὸ δὲ Σατορνίλου, καὶ Μαρκίωνος, τὸ τὸν γάμον βδελύττεσθαι, καὶ τὴν τῶν ἐμψύχων, καὶ τὴν τοῦ οἴνου μετάληψιν. τοῦτον ἔχουσιν ἀρχηγὸν οἱ λεγόμενοι Ὑδροπαραστάται καὶ Ἐγκρατῖται. Ὑδροπαραστάται δὲ ὀνομάζονται, ὡς ὕδωρ ἀντὶ οἴνου προσφέροντες· Ἐγκρατῖται δὲ, ὡς μήτε οἶνον πίνοντες, μήτε τῶν ἐμψύχων μεταλαμβάνοντες. ἀπέχονται δὲ τούτων, ὡς πονηρὸν μυσαττόμενοι. καὶ τὴν ἀγαμίαν δὲ μετίασι, πορνείαν τὸν γάμον προσαγορεύοντες, καὶ τὴν ἔννομον κοινωνίαν διαβολικὴν ὀνομάζοντες. οὗτος καὶ τὸ διὰ τεσσάρων καλούμενον συντέθεικεν Εὐαγγέλιον, τάς τε γενεαλογίας περικόψας, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα γεγεννημένον τὸν Κύριον δείκνυσιν. ἐχρήσαντο δὲ τούτῳ, οὐ μόνοι οἱ τῆς ἐκείνου συμμορίας, ἀλλὰ καὶ οἱ τοῖς ἀποστολικοῖς ἑπόμενοι δόγμασι· τὴν τῆς συνθήκης κακουργίαν οὐκ ἐγνωκότες, ἀλλ᾽ ἁπλούστερον ὡς συντόμῳ τῷ βιβλίῳ χρησάμενοι. εὗρον δὲ κἀγὼ πλείους ἢ διακοσίας βίβλους τοιαύτας ἐν ταῖς παρ᾽ ἡμῖν ἐκκλησίαις τετιμημένας, καὶ πάσας συναγαγὼν ἀπεθέμην, καὶ τὰ τῶν τεττάρων Εὐαγγελιστῶν ἀντεισήγαγον Εὐαγγέλια.

Josephi

Josephi Ὑπομνηστικόν.

Codex MS. in Bibliotheca publica Cantabrigiensi. [i]

ΚΖʹ. Τατιανοί. Τατιανὸς ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ γεγονε (lege ἐγεγόνει) τ' ἐγκρατιτῶν αἵρεσιν συστησάμενος· ἣν ἴσασιν οἱ πολλοί.

XXVII. Tatiani. Tatianus Encratitarum hæresim in Mesopotamia instituebat: quam hæresin norunt permulti.

i De Codice isto fuse & erudite agit doctissimus D. Cave. Hist. Liter. Tom. II. p. 138.

Victor Capuanus.

Præfat. in Ammonii Harmoniam Evangel.

Tatianus contra Gentes magnificos libros edidisse narratur.

Jo. Malala, *Chronograph. p.* 312.

Ὁ δὲ ἅγιος Παῦλος μετὰ ταῦτα ἐλθὼν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ μεγάλῃ, καὶ μαθὼν ταῦτα περὶ τοῦ ἁγίου Πέτρου, πανταχοῦ τὸ σκάνδαλον περιεῖλε, καὶ πάντας ἴσως ἐδέξατο, καὶ ἠγάπα, προτρεπόμενος ἅπαντας· καθὼς συνεγράψαντο ταῦτα οἱ σοφώτατοι, Κλήμης καὶ Τατιανὸς, οἱ χρονογράφοι.

Divus autem Paulus Antiochiam magnam reversus, & de his quæ ad Petrum attinent certior factus; scandalum hoc ubique de medio sustulit, omnesque sine discrimine amplexus, ad salutem perducere conatus est: uti hæc Clemens, & Tatianus, sapientissimi Chronographi literis prodiderunt.

J. Damascenus Lib. de Hæresibus.

Apud Cotelerium, Monument. Eccles. Græc. Tom. I. *p.* 292.

Τατιανὸς οὗτος συνήκμασεν Ἰουστίνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ μάρτυρι καὶ φιλοσόφῳ. μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν προσεφθάρη τοῖς τοῦ Μαρκίωνος δόγμασιν, καὶ ἴσα αὐτῷ ἐδογμάτισεν, προσθεὶς καὶ ἕτερα παρ' ἐκεῖνον. ἐλέγετο δὲ ἀπὸ Μεσοποταμίας ὁρμᾶσθαι.

Iste Tatianus floruit cum Justino sanctissimo martyre ac philosopho. Post cujus obitum, ad perniciosa Marcionis dogmata accessit, similiaque docuit, additis tamen aliis. E Mesopotamia autem ortum duxisse traditur.

Timotheus Presbyter C. P.

Apud Cotelerium, Monument. Eccles. Græc. Tom. III. *p.* 379.

Hydroparastatæ auctorem Hæresis suæ habuerunt unum è discipulis Justini philosophi & martyris. Aiuntque illum post sancti Justini martyrium abscessisse ab Ecclesia, atque excogitasse hanc Hæresim.

Ὑδροπαραστάται ἀρχηγὸν τῆς αἱρέσεως ἔχον ἕνα τῶν μαθητῶν Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος. Φασὶ δὲ, ὅτι μετὰ τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου ἀποστὰς τῆς Ἐκκλησίας, ἐφεῦρε ταύτην τὴν αἵρεσιν.

Chronicon Alexandrinum pag. 91. *Edit. Paris.*

Tyriis imperavit Thiramus, cujus filiam duxit Solomon, ut narrat Tatianus.

Τυρίων ἐβασίλευσε Θείραμος, οὗ τὴν θυγατέρα ἔγημε Σολομών· καθὼς ἱστορεῖ Τατιανός. [k]

k Vide Tatianum pag. 128. l. 11.

Idem pag. 232.

Quinto hoc anno Claudii, Paulus, qui antea ordinatus fuerat Apostolus, ingressus est Antiochiam magnam, & cum didicisset quæ Petrus egerat, ubique scandalum sustulit; omnesque admisit, eos complexus ac adhortatus, quemadmodum de illo scribunt Clemens, & Tatianus Chronographi.

Τούτῳ τῷ πέμπτῳ ἔτει Κλαυδίου, προχειροτονηθεὶς Παῦλος εἰσῆλθεν εἰς Ἀντιόχειαν τὴν μεγάλην, καὶ μαθὼν περὶ τοῦ ἁγίου Πέτρου, πανταχοῦ τὸ σκάνδαλον περιεῖλεν, καὶ πάντας ἐδέξατο καὶ ἠγάπα, προτρεψάμενος πάντας, καθὼς συνεγράψατο τὰ περὶ τούτου Κλήμης, καὶ Τατιανὸς οἱ χρονογράφοι. [l]

l Confer Malalæ testimonium suprà allatum. Vide & Clementis Recogn. lib. X. c. 61.

Idem pag. 260.

Encratitarum hæresis exorta, quæ peregrinam & exitialem in mundo induxit opinionem, Tatianum habuit auctorem. Is ex Justini auditoribus, quoad ille vixit, non omnino ausus

Ἡ τῶν Ἐγκρατιτῶν αἵρεσις ἀντιφυεῖσα, ξένην καὶ φθοροποιὸν ψευδοδοξίαν εἰσάγουσα ἐν βίῳ, Τατιανὸν ἀρχηγὸν ἔχεν. οὗτος δὲ τῶν μαθητῶν Ἰουστίνου γεγονὼς, ἕως μὲν ἔζη ὁ Ἰουστῖνος, οὐδ᾽ ὅλως ἐτόλμα ἐνδείξασθαι

ξαι τὴν διαφθορὰν τῆς ὑγιοῦς κατὰ Χριστὸν πίστεως. Ἀποθανόντος δὲ αὐτοῦ, ἤρξατο κενοῖς λόγοις καταποθεὶς δογματίζειν ἀγαμίαν, ὡς καὶ οἱ περὶ αὐτοῦ Σατουρνῖνος καὶ Μαρκίων ἠρέμα σὺν αὐτοῖς· ἀθετῶν τὴν ἀρχαίαν πλάσιν τοῦ Θεοῦ, καὶ κατηγορῶν, τὸ ἄῤῥεν καὶ τὸ θῆλυ εἰς γένεσιν ἀνθρώπων πεποιηκότος. καὶ τῶν λεγομένων παρ' αὐτοῖς ἐμψύχων ἀποχὴν εἰσηγήσατο, ἀχαριστοῦντας τῷ τὰ πάντα πεποιηκότι Θεῷ. Ἀντιλέγουσι δὲ τῇ τοῦ πρωτοπλάστου σωτηρίᾳ, καὶ τοῦτο νῦν ἐξευρέθη παρ' αὐτοῖς. τούτου Τατιανὸς πρῶτος ταύτην εἰσηνέγκατο τὴν βλασφημίαν. καὶ αἰῶνάς τινας ἀορίστους ὁ αὐτὸς εἰσάγει, ὁμοίως τοῖς ὑπὸ Οὐαλεντίνου μυθολογήσαις· γάμον τε φθορὰν καὶ πορνείαν παραπλησίως Μαρκίωνι καὶ Σατουρνίνῳ ἀναγορεύσας· καθ' ὧν πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι ἔγραψαν, ἱκανὰ δὲ καὶ Μουσανός.

est intemeratæ Christi fidei corruptionem prodere. Justino verò extincto, vanis cœpit illatis sermonibus, velut mente captus ac ebrius, cœlibatum prædicare, quemadmodum Saturninus & Marcion ante ipsum fecerant, & eorum asseclæ; abrogato ac damnato antiquo Dei opere, qui marem & fœminam ad hominum generationem condidit. Sed & eorum, quæ animâ prædita appellant, abstinentiam induxit, ingrati mortales erga omnium conditorem Deum. Quinetiam primi hominis Adam salutem negant, idque tum primum ab iis aidnventum: primus enim Tatianus hanc impietatem excogitavit, sed & Æonas quosdam indefinitos idem inducit, iis quæ à Valentino prodita fuerant, fabulas intermiscens. Connubium etiam, secundum fere Marcionis ac Saturnini sententiam, corruptionem ac stuprum esse dictitans: quos contra scripsere multi alii, in iis vero sat multa Musanus.

G. Syncellus, Chronogr. pag. 63.

Ἀφρικανὸν δὲ καὶ Κλήμεντα τὸν Στρωματέα, καὶ Τατιανὸν, τοὺς καθ' ἡμᾶς λόγου ἄνδρας, ἐν παιδεύσει γνωρίμους πάντας, (φάναι) κατὰ Ἴναχον καὶ Φορωνέα τὸν Ἰνάχου, πρώτους Ἀργείων βασιλεῖς, γενέσθαι Μωσέα. [m]

Africanum quoque, & Clementem à Stromatibus celebrem, & Tatianum concordis nobis fidei viros, eruditione præstantes cunctos, (dicere) Inachi Phoroneique ejus filii primorum regum Argivorum ætate Moysen vixisse.

m Vide Tatianum p. 132.

Idem, Chronograph. pag. 121. [n]

Tatianus & Africanus consentiunt Mosem extitisse tempore Inachi.

Τατιανός τε καὶ Ἀφρικανὸς συνομολογοῦσι κατὰ Ἴναχον γεγενῆσθαι Μωσέα.

n Meminit & Tatiani Syncellus p. 148.

Ado Viennensis, in Chronicis.

M. Antonino Imperatore claruit Tatianus hæresiarcha Encratitarum: qui quamdiu à Justini martyris latere non discessit, floruit in Ecclesia. Hujus errorem Severianus auxit, à quo Severiani.

G. Cedrenus, Histor. compend. pag. 250.

Scribit Clemens, ejus [Antonini Pii] tempore Romæ nobiles fuisse sectarum principes, Valentinum, Cerdonem, & Marcionem, & Tatianum, & Bardesanem: ac apud Phryges Priscillam & Maximillam falsas vates.

Ὥς φησι δὲ Κλήμης, ὅτι ἐπὶ αὐτοῦ Οὐαλεντῖνος καὶ Κέρδων καὶ Μαρκίων ἐν Ῥώμῃ αἱρεσιάρχαι ἐγνωρίζοντο, καὶ Τατιανὸς καὶ Βαρδισάνης· καὶ Πρίσκιλλα καὶ Μαξιμίλλα αἱ ψευδοπροφήτιδες τῶν κατὰ Φρύγας ἐγνωρίζοντο.

Honorius Augustodunensis, de Scriptor. Eccl. cap. 30.

Tatianus hæresiarcha infinita scripsit volumina. Hic Justini Philosophi discipulus fuit; in Rhetorica quam maxime floruit; novam hæresin condidit.

Zacharias Chrysopolitanus, Præfatione in Ammonii Μονοτέσσαρον.

Tatianus vir eruditissimus, & eleganti eloquentia præditus, unum ex quatuor compaginavit Evangelium, & magnificos contra Gentes libros edidit.

Nicephorus, Eccles. Hist. lib. III. *cap.* 32.

Tatianus satis testatur, vir egregius, qui primam ætatem Græcorum disciplinis docendis consumpsit, magnamque in eis laudem est consequutus, quique non pauca memoriâ digna nobis etiam scripta reliquit.

Ἀπόχρη καὶ Τατιανῷ πιστῷ ἀνδρὶ, τὸν μὲν πρῶτον αὐτοῦ βίον, ἐν τοῖς τῶν Ἑλλήνων μαθήμασι σοφιστεύσαντι, καὶ βαθεῖαν ἐσχηκότι δόξαν ἐν τούτοις· οὐκ ἐλάχιστα δὲ καὶ μνήμης ἄξια διὰ λόγων ἡμῖν καταλελοιπότι.

His

His subnectere visum est, quæ doctissimus Guilielmus Cave *scripsit de* Tatiano *nostro*: *Hist. Literar. p.* 46.

Tatianus, genere Syrus, professione Sophista, cultu Gentilis, dein Christianus, Justini M. discipulus factus erat; quem Romam usque comitatus, Crescentis ibi odium, atque inimicitias expertus est. Post mortem Præceptoris, tanquam cœcus duce destitutus, in præcipitia se dedit. Inflatus enim arrogantiâ, & eloquentiæ tumore, novam quandam Hæresin condidit, damnans matrimonium veluti corruptionem, ac stuprum, immò τὸν γάμον τοῦ διαβόλου pronuncians, inducens adhuc à vino & animatis abstinentiam, aquâ solummodo etiam in sacris mysteriis adhibitâ: unde Sectatores ejus *Encratitæ*, & *Hydroparastatæ* dicebantur. Negavit præterea Adamo salutem, & cum Valentino Æones quosdam invisibiles commentus est. Denique in *libro adversùs Gentiles* scribit animas humanas naturâ suâ mortales esse, beneficio verò divino immortales factas; ita tamen ut impiorum animæ cum corpore intereant, & cum eo iterum resurgant æternis pœnis plectendæ. Reversus in Orientem, Scholam primò aperuit in Mesopotamiâ, circa annum CLXXII. M. Aurelii Antonini XII. (malè habet Epiphanius Antonini Pii.) Præcipuè verò Antiochiæ ad Daphnen, in Ciliciâ etiam, & Pisidiâ prædicavit. De morte ejus nihil constat. Scripsit πολὺ τι πλῆθος τῶν συγγραμμάτων, inquit Eusebius, [o] *infinita volumina*, uti Hieronymus [p]: in quibus familiam ducit, omnium quos scripsit, κάλλιστός τε, καὶ ὠφελιμώτατος, *elegantissimus simul ac utilissimus*, insignis ille *adversùs Gentiles liber*; in quo repetitis ævi prioris temporibus, Mosen, cæterosque Prophetas omnibus, qui apud Græcos celeberrimi exstiterunt, vetustiores fuisse; Græcosque ipsos omnia penè sua, quibus gloriantur, studia à Barbaris accepisse convincit. *Catenam* insuper, sive *Harmoniam Evangeliorum*, Eusebio & Theodorito memoratam, contexuit, quam διὰ τεσσάρων, seu Evangelium ex quatuor Evangeliis compositum nominavit; amputatis ex eo genealogiis, & aliis omnibus, quæ Dominum ex semine Davidis secundùm carnem natum ostendunt: eoque tanquam libro compendiario, fraude non animadversâ, usos esse non modò ejus Sectatores, verùm & eos qui Apostolica dogmata sequebantur, testis est

o Euseb. lib. IV. cap. 29. p De Script. cap. 39.

Theodo-

Theodoritus. Quin & erant, qui hunc librum *Evangelium ſecundum Hebræos* vocabant, quod ex Epiphanio liquet. Latinè extat hæc *Harmonia Evangelica*, Orthodoxogr. Tom. I. & Bibliothec. Patr. Tom. II. Ammonio Alexandrino perperam adſcripta, uti & Ammonii *Harmonia* Tatiano malè inſcribitur. Quod ex Victoris Capuani Ammonianæ Harmoniæ interpretis errore primò ortum videtur, & facillimè agnoſcitur ex Harmoniæ Tatiani notis in Theodorito & Euſebio repertis, quæ Harmoniæ Ammonio inſcriptæ ad amuſſim conveniunt, & viciſſim: (ſed de hâc re vide plura in Ammonio) licèt eam ab Interprete Latino, viro ſane non ineleganti multùm mutatam fuiſſe lubens conceſſerim. Scripſit item librum *de Perfectione ſecundum Servatorem*, quo matrimonium damnavit, & illicitum eſſe probare contendit. Fragmentum quoddam inde citat ac refellit Clemens Alex. Strom. lib. III. p. 460. *Problematum* etiam *librum* à Tatiano conſcriptum memorat Rhodon apud Euſeb. lib. V. cap. 13. *Chronicon* etiam ei affingit Ruffinus [q]. Verùm errorem iſtum ex malè intellectis Euſebii (lib. VI. cap. 13.) verbis ortum eſſe conſtat. Ex reliquis operibus ne Tituli quidem ad nos pervenerunt. Unicum adhuc de eo referam, quod ex nonnullorum traditione habet Euſebius [r], auſum illum eſſe dicta Pauli Apoſtoli elegantioribus verbis exprimere, utpote qui compoſitionem verborum illius corrigere ſtuderet.

q Hiſt. Eccleſ. lib. VI. cap. 11. r Lib. IV. cap. 29.

TATIA-

[1] ΤΑΤΙΑΝΟΥ
ΠΡΟΣ [2] ΕΛΛΗΝΑΣ.

[a] Ὅτι οὐδὲν τῶν ἐπιτηδευμάτων, οἷς Ἕλληνες καλλωπίζονται, Ἑλληνικόν· ἀλλὰ ἐκ βαρβάρων τὴν [3] εὕρεσιν ἐσχηκός.

TATIANI
ORATIO AD GRÆCOS.

Quod nihil eorum quibus Græci gloriantur studiorum apud ipsos natum, sed omnia à Barbaris inventa sint.

Conrado Gesnero Tigurino interprete.

141. a. ΜΗ [b] πάνυ" φιλέχθρως διατίθεσθε πρὸς τοὺς βαρβάρους, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες,

I. NON decet vos, ô Græci, odio tanto prosequi Barbaros, & ipsorum placitis

a In Codice Regis Galliarum priori, à sexcentis circiter annis exarato, quem deinceps titulo *Gall.* 1. designabimus, ista ὅτι οὐδὲν τῶν, &c. exarata sunt per modum Scholii. Et quidem cum argumenti hujus orationis particulam duntaxat indicent, adsuta omnino videntur à recentiori aliquo Græculo. b πάντως Regis Galliarum Codex alter, superiore sæculo descriptus; cujus nota in sequentibus, erit *Gall.* 2.

1 Τατιανοῦ] Elegantissima hæc Tatiani Oratio, cùm à nemine adhùc Latino sermone reddita, sed ne Græcè quidem typis excusa legeretur, digna mihi in qua elaborarem visa est. Quantumvis enim translationi contumax, & obscura non uno nomine videretur, cum rerum historiarumque copia & varietate, quantam in opere tantillo vix unquam observavi, tum multo magis propter exemplar vitiosum, quod unicum & manuscriptum habui, à Joanne Frisio nostro Venetiis allatum: Volui tamen difficultatibus istis colluctando ingenii vires experiri & exercere, quoad ejus per pauculos dies licuit. Quòd si aliquid præstiti, & non frustra mihi cessère conatus mei, est sanè quod gaudeam: sin minus, nonnihil saltem æstimabitur, hoc initium & occasionem aliis post me transferendi felicioribus ingeniis præbuisse. Facilius namque primum secutus aliquis, quàm primus author, quamvis rem conficere solet. Et rectè Aristoteles in Organi peroratione: *Μέγιστον γὰρ ἴσως ἀρχὴ παντός, ὥσπερ λέγεται, διὸ καὶ χαλεπώτατον· ὅσῳ γὰρ κράτιστον τῇ δυνάμει, τοσούτῳ μικρότατον ὂν τῷ μεγέθει, χαλεπώτατόν ἐστιν ὀφθῆναι. ταύτης δὲ εὑρημένης, ῥᾷον τὸ προστιθέναι καὶ συναύξειν τὸ λοιπόν ἐστι.*

Porrò cùm inter transferendum obscuriores aliquot locos passim inquirerem, & varios authores consulerem, iisdem

citis invidere. Quod enim apud vos ſtudium, non à barbaris traxit originem? Etenim excellentes quidam in Telmeſo viri, divinationem quæ

μηδὲ φθονήσητε τοῖς τούτων δόγμασι. [1] ποῖον γὰρ ἐπιτήδευμα παρ' ὑμῖν, τὴν σύστασιν οὐκ ἀπὸ βαρβάρων ἐκτήσατο; [2] [c] Τελμισσέων μὲν γὰρ

c Τελμισίων Gall. 1. 2.

iiſdem ordine conſcribendis operæ pretium me facturum, & rem ſtudioſis gratam, exiſtimavi: ne aliis quoque minus exercitatis eadem diſquirendi labor incumberet. Non omnia tamen, quæ obſcura videri poterunt, vel per ingenii vel per temporis anguſtiam, explicare potui. Confido autem bonos & ſtudioſos homines, τοῖς μὲν παραλελειμμένοις συγγνώμην, ut iterum Ariſtotelicè dicam, τοῖς δὲ εὑρημένοις πολλὴν χάριν ἔχειν. Sed antequam ad Annotationes veniam, plura de ipſo Tatiano, præter ea quæ poſt epiſtolam dedicatoriam habentur, hic mihi commemoranda duxi.

Primum igitur quòd Aſſyrius gente ſit, & cum Juſtino Martyre Megalopoli vixerit, multam terram peragraverit, multas artes exercuerit, ſtudia multa profeſſus, & tandem Romæ verſatus in Græcorum diſciplinis magna cum gloria excelluerit: & præter hanc Orationem, librum de Animalibus, & alium περὶ τοὺς ἀποφηναμένους τὰ περὶ θεοῦ ediderit, ipſe de ſe in hac Oratione teſtatur. Quòd Simiæ cognomen habuerit, utpote qui omnia ingenioſius imitando exprimeret, Cælius ſcribit lib. III. cap. 10. Antiquarum lectionum.

Titulus libelli, argumentum non ſatis indicat: nam ab initio ſolùm Tatianus docet Græcos ſtudia ſua & artes barbaris inventoribus debere. Deinceps verò multa variaque tractat, & abruptis ſæpe parumque cohærentibus ſententiis utitur: omnium tamen hic unus ſcopus eſt, ut mutua colliſione Græcorum ſuperſtitio improbetur, & Chriſtiana Religio confirmetur. Itaque multa Græcorum peccata tum in Religione, tum in reliqua vita recenſet, iiſque Chriſtianorum bona & virtutes ubique opponit: Poſtremo Græcorum Philoſophiam multò poſt Moſen noſtræ ſapientiæ Ducem incepiſſe, certa & jucunda regnorum ac temporum calculatione demonſtrat. *Geſner.*

2 Ἕλληνας] Hellenes, id eſt Græcos, Gentiles ſivè Paganos quoſvis accipe. Sic Helleniſmus Chriſtianiſmo opponitur, humana ſapientia divinæ: quòd Græcorum ſapientes toto terrarum orbe præ cunctis excelluerint. *Geſner.*

3 εὕρεσιν] De rerum inventoribus copiosè ſcripſit Polydorus Vergilius. Diogenes Laertius, in præfatione operis de vita Philoſophorum, aſſerit à Græcis non ſolùm philoſophiam, verum ipſum quoque hominum genus ab initio manaſſe. *Geſner.*

1 ποῖον γὰρ] Hinc ſumtum haud dubito Clementis Alexandrini illud: οὐ μόνον δὲ φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ πάσης σχεδὸν τέχνης εὑρεταὶ βάρβαροι. Strom. I. p.306. Vide omnino Theodoretum *de Curandis Græcorum Affectibus.* p. 467.

2 Τελμισσίων] Ita & Clemens, ad verbum è Tatiano: τελμισσεῖς, τὴν δὲ ὀνείρων μαντικήν. Quin & in proximè ſequentibus, auctorem noſtrum κατὰ πόδας inſecutus eſt. Caribus tribuit, uti noſter, τὴν δὲ ἀστέρων πρόγνωσιν. Phrygibus, πτήσεις ὀρνίθων. In aliis porrò, quod infrà oſtendemus, Orationem hanc Tatiani mirificè illuſtrat. Hoc quidem loco Phrygibus & Iſauris ſcientiæ auguralis inventoribus, adjungit Arabas. θυτικὴν autem, ſeu *rationem ſacrificandi*, quam à Cypriis primùm inventam dicit Tatianus, à Thuſcis ἠκριβωμένην, ſeu ad regulas redactam, ac ulterius excultam fuiſſe, notat Clemens.

oi

οἱ δοκιμώτατοι, τὴν δι' ὀνείρων ἐξεῦρον μαντικήν· Κᾶρες, τὴν διὰ τῶν ἄστρων πρόγνωσιν· πτήσεις ὀρνίθων, Φρύγες καὶ Ἰσαύρων οἱ παλαιότατοι· [1] Κύπριοι, θυτικήν· [2] [d] ἀστρονομεῖν", Βαβυλώνιοι· [3] μαγεύειν, Πέρσαι· [4] γεωμετρεῖν, Αἰγύπτιοι· τὴν διὰ γραμμάτων παιδείαν, [5] Φοίνικες. ὅθεν παύσασθε τὰς μιμήσεις εὑρέσεις ἀποκαλοῦντες. ποίησιν μὲν γὰρ ἀσκεῖν καὶ ᾄδειν Ὀρφεὺς ὑμᾶς ἐδίδαξεν, ὁ δ' αὐτὸς καὶ [6] μυεῖσθαι·

ab insomniis fit, invenere: Cares præsagium ex syderibus: Phryges & Isaurorum antiquissimi auspicia: Cyprii haruspicinam: Babylonii astronomiam: Persæ magiam: Ægyptii geometriam: Phœnices denique literarum disciplinam. Ergo desinite imitationes vestras pro inventis usurpare. Siquidem poëticæ studium & canendi docuit vos Orpheus, sicut etiam initiatorios ritus:

d Deest *Gall.* 1. 2. nec habet Codex *Ætonensis* noster, superiore seculo exaratus; quem deinceps per notam *Æton.* distinguemus.

1 Κύπριοι] Vide clarissimum Meursium, Cypri sui lib. II. cap. 27.

2 Ἀστρονομεῖν Βαβυλώνιοι] Suffragatur Clemens in Protreptico. *Ἀστρονομίαν μανθάνετε παρὰ Βαβυλωνίων.* p. 46. Hos artem istam per Zoroastrem invenisse notat Suidas, & ab iis demum accepisse eam Ægyptios & Græcos. voce *Ἀστρονομία.*

3 Μαγεύειν Πέρσαι] *Ταύτην ἐφεῦρον Μῆδοι καὶ Πέρσαι.* Suidas V. *Μαγεία*: Idem alibi *Magusæos* Magicæ artis inventores dicit: sed & Magusæi isti Persæ fuerunt, ipso teste, voce *Ἀστρονομία.*

4 Γεωμετρεῖν Αἰγύπτιοι] Inundante quotannis Nilo, & confusis agrorum limitibus, Ægyptii Geometriam quasi necessariò invenerunt. *Gesner.* *Γεωμετρίας τε αὖ εὑρεταὶ γεγόνασιν.* *Clemens* de Ægyptiis. Strom. I. pag. 306. Vide Protrepticon. p. 46.

5 Φοίνικες.] Literas sedecim ex Phœnicia in Græciam Cadmus Milesius detulit. *Gesner.* Sic Clemens: *Φοίνικας καὶ Σύρους γράμματα ἐπινοῆσαι πρώτους λέγουσι.* Strom. I. p. 307. Nempe Phœnices isti, seu Assyrii, haud alii erant quàm Chananæi. Sicut autem lingua istis eadem & Hebræis, ita & literæ Hebræorum (primæ omnium & antiquissimæ) eædem erant quæ Phœnicum, nempe Hebrææ veteres, sive Samaritanæ, quod monet Scaliger in Euseb. ad annum mundi MDCXVII. Horum autem literas cum in alias regiones, tum & speciatim ad Græcos profectas constat. Unde & characteres à Cadmo in Græciam devectos, *Φοινικήια γράμματα* vocatos fuisse notat Herodotus.

6 μυεῖσθαι] Pausanias in Bœoticis cap. 30. notat Orpheum magnam ex eo auctoritatem consecutum esse, quod creditus sit invenisse, inter alia, *τελετὰς θεῶν*, seu *Deorum ritus initiatorios.* Hinc Clementi Alexandrino *τῆς τελετῆς ἀγύρτης*, ac *μυσταγωγὸς* dicitur, Protreptici p. 11, 13. Imò verò refert de eo Tatiani nostri magister Justinus, Parænesi ad Græcos, ex Diodoro, petiisse eum Ægyptum, & Moysis libris adjutum fuisse. Cui consonat Suidæ illud: *ἐπὶ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις κριτῶν Ὀρφεὺς ἐγνωρίζετο, σοφὸς ἄριστος γενόμενος, καὶ πολλὰ μυστήρια διδαχθείς.* *Sub Judæorum Judicibus Orpheus clarus erat, sapiens philosophus præstantissimus, & multorum mysteriorum peritissimus.*

Tuſcani figlinæ: ſcribendis hiſtoriis Ægyptiorum Annales initium dederunt. A Marſya & Olympo tibiarum modulationem didiciſtis.

[1] Τυσκανοὶ, πλάττειν· ἱστορίας συντάττειν, αἱ παρ' Αἰγυπτίοις τῶν [2] χρόνων ἀναγραφαί. [3] Μαρσύου δὲ καὶ [4] Ὀλύμπου τὴν αὐλητικὴν ἀπηνέγκασθε.

II. Phryges autem utrique, homines agreſtes, fiſtulæ concentum excogitarunt. Tuba Tyrrhenis, fabrilis ars Cyclo-

β'. [5] Φρύγες δὲ οἱ ἀμφότεροι, τὴν διὰ σύριγγος ἁρμονίαν ἄγροικοι συνεστήσαντο. [6] Τυῤῥηνοὶ σάλπιγγα, [7] χαλκεύειν Κύκλω- 142

1 Τυσκανοὶ πλάττειν.] Ita Clemens Strom. I. p. 307. ἔτι φασὶ Τυσκανοὺς τὴν πλαστικὴν ἐπινοῆσαι. *Tuſcanos aiunt plaſticen excogitâſſe.*

2 χρόνων ἀναγραφαὶ] Annales apud Ægyptios à Sacerdotibus diligentiſſime conſcribebantur: ii citantur etiam inferiùs à Tatiano ex Ptolemæi Mendeſii in Græcum ſermonem tranſlatione. §. 59. Strabonis Lib. 17. de Nili incremento loquentis, verba hæc ſunt: *Et mirandum profectò eſt ex his cauſis, cur non omnino evidens erat imbrium hiſtoria iis qui tum erant, præſertim cum Sacerdotes ea diligentius in ſacras literas referrent, & ſummo ſtudio reconderent, quæcunque maximam aliquam diſciplinam præ ſe ferrent.* Geſner. Harum ἀναγραφῶν eſt & in Epiſtola S. Clementis mentio, §. 25. ubi poſt enarratam, ex iſtius ac præcedentium temporum fide, Hiſtoriam de Phœnice poſt completum annum vitæ quingenteſimum, loculum ſibi ſtruente, ibique vitam deponente; ac de pullo ex putrefactâ ejus carne nato, qui loculum in quo parentis oſſa recondita ſint, geſtaret ex Arabia in Ægyptum, ac Helíopoli ſpectante populo diurno tempore advolans, ſuper altare ſolis illa collocaret, atque ita unde venerat, regrederetur: ſubjungit Clemens Sacerdotes τὰς ἀναγραφὰς τῶν χρόνων ſtatim inſpicere, ſubductoque calculo comperire, ipſum veniſſe exactè poſt impletum annum quingenteſimum.

3 Μαρσύου] Marſyam Apollo tibia vicit, & excoriatum in fluvium Phrygiæ mutavit. Ovid. Lib. 6. Metamor. & Phurnutus. *Geſner.*

4 Ὀλύμπου] Olympi Myſi, qui ante bellum Trojanum tibiarum & citharæ concentum invenerit, Marſyæ Satyri diſcipulus: alterius item junioris tibicinis tempore Midæ, Suidas meminit. *Geſner.* Clemens Alexandrinus Strom. I. p. 306. Φρύγες αὐλὸν ἐπενόησαν. Φρύγες γὰρ ἤστην Ὄλυμπός τε καὶ Μαρσύας. Plutarchus verò libro de Muſica, adhuc luculentius ex Alexandri Collectaneis de Phrygia refert, Κρούματα Ὄλυμπον πρῶτον εἰς τοὺς Ἕλληνας κομίσαι. Ὕαγνιν δὲ πρῶτον αὐλῆσαι, εἶτα τὸν τούτου υἱὸν Μαρσύαν, εἶτα Ὄλυμπον. Clemens etiam loco ſupra citato refert Agnen adinveniſſe τρίχορδον καὶ διάτονον ἁρμονίαν, ubi pro Ἄγνιν omnino reponendum arbitror Ὕαγνιν (quod & alibi Ὑαγνίδης) ex Plutarcho.

5 Φρύγες] Duæ feruntur Phrygiæ, major ſcilicet & minor. *Geſner.*

6 Τυῤῥηνοὶ] Sic Clemens: Τυῤῥηνοὶ σάλπιγγα ἐπενόησαν. Strom. I. p. 307. Nec aliter Athenæus, l. 4. c. 25. p. 184. Τυῤῥηνῶν δ' ἐστὶν εὑρήματα κεράτιά τε καὶ σάλπιγγες. *Tubas & Cornua Hetruſci repererunt.* Æneæ tubæ inventionem Piſæo Tyrrheno tribuit Plinius lib. VII. c. 56.

7 χαλκεύειν] *Fabricam ferream invenere Cyclopes.* Plin. Hiſt. Nat. lib. VII. c. 57. qui & ibid. tribuit etiam ipſis ex quorundam ſententiâ τὸ χαλκεύειν, ſeu *ærariam fabricam*; artem ſc. ex. ære vaſa, cæteraque ſimilia fabricandi.

πῶς,

τις, καὶ [1] ἐπιστολὰς συντάσσειν ἡ Περσῶν ποτὲ ἡγησαμένη γυνή· (καθάπερ φησὶν Ἑλλάνικος) [2] Ἄτοσσα δὲ ὄνομα αὐτῇ ἦν. 142 καταβάλλετε τοιγαροῦν τοῦτον τὸν τῦφον, μηδὲ περιβάλλεσθε ῥημάτων εὐπρέπειαν, οἵτινες ὑφ' [e] ἡμῶν αὐτῶν ἐπαινούμενοι, συνηγόρους τοὺς οἴκοι [f] κέκτησθε. χρὴ δὲ τὸν νοῦν ἔχοντα τὴν ἀφ' ἑτέρων περιμένειν μαρτυρίαν, [3] συνᾴδειν τε καὶ ἐν τῇ τοῦ λόγου προσφορᾷ. νυνὶ δὲ μόνοις ὑμῖν ἀποβέβηκε, μηδὲ ἐν ταῖς ὁμιλίαις ὁμοφωνεῖν. [4] Δωριέων μὲν γὰρ οὐχ ἡ αὐτὴ λέξις τοῖς ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς· Αἰολεῖς τε οὐχ ὁμοίως τοῖς Ἴωσι φθέγγονται.

pibus: Atossæ mulieri, quæ Persis olim imperavit, Hellanico teste, epistolarum conscriptio debetur. Remittite igitur fastum istum, neque verborum elegantiam ostentate, vestri laudatores, domesticis testibus & defensoribus adhibitis: cum oporteret illum qui sapit, aliorum expectare testimonium, ac testes ipsos inter se consentire. Nunc vero vobis contigit solis, ne colloquio quidem convenire. Alius enim Doricus, alius est Atticus sermo: & Æoles non loquuntur ut Jones. Cum verò dis-

e ὑμῶν *Æton.* rectè, & sic *Fronto Duc.* in Bibliotheca Patrum. f κέκτησθε. Lectio ad marginem MS. Codicis, ad quem Orationem Tatiani primus omnium Græcè edidit *Joannes Frisius.* Has Lectiones deinceps distinguemus, uti *Frisius* in Editione sua, per *al.*

1 Ἐπιστολὰς συντάσσειν] Et hoc ex auctore nostro transcripsit Clemens: καὶ πρώτην ἐπιστολὰς συντάξαι Ἄτοσσαν τὴν Περσῶν βασιλεύσασαν, φησὶν Ἑλλάνικος. Strom. I. p. 307. Desumsit autem ista Tatianus ex Hellanici Περσικοῖς, quorum mentio apud Stephanum Byzantinum, vocibus Ἀρταῖα & Χαλδαῖοι, & Harpocrationem v. Σαράψαι. Περσικὰ vero ista, seu Commentarios de rebus Persicis, partem arbitror confecisse aliquam universalis cujusdam historiæ, quam secundum diversas orbis terrarum regiones videtur Hellanicus congessisse. Certè hujus *Troica*, *Attica*, *Thessalica*, memorat Harpocration; *Ægyptiaca*, Athenæus; *Cypriaca*, *Lesbiaca*, *Scythica*, Stephanus Byzantinus: universalem denique ipsam ejus Historiam, ni fallor, Athenæus, sub titulo ἐθνῶν ὀνομασίαι. Nec aliud designat titulus κτίσεις (seu κλίσεις) ἐθνῶν καὶ πόλεων, apud modò laudatum Stephanum, voce Χαλδαῖοι & κτίσεις γῆς καὶ ἱστορίας, quam Hellanicum scripsisse prodit Suidas.

2 Ἄτοσσα] Atossa filia fuit Cyri. Herod. lib. IV. *Gesner.*

3 Συνᾴδειν τε] Videtur addendum, τοὺς μάρτυρας. *Gesner.*

4 Δωριέων] Præter has quatuor dialectos, quintam enumerat Clemens Alexandrinus, Linguam scilicet Græcam communem, in qua nihil cæterarum istarum occurrit: voces autem barbarorum, sive aliarum gentium, in Linguam istam admissas, ἀπαραλλήκτους quas vocat, hujusmodi sc. quæ neque Linguam Græcorum communem saperent, neque ad Dialectum aliquam reduci possent, adeoque omni modo exoticæ fuerint, seu, ut Tatiani voce hic utar, μὴ συγγενεῖς, *Glossas* Græcis notat appellatas fuisse. Strom. I. p. 338.

sidii

fidii tantum ſit apud illos, ubi minime decet, quem potiſſimum præ cæteris Græcum appellem, dubito. Quod namque abſurdiſſimum eſt, dictiones minime nativas colitis, & barbaris aliquando vocibus abutentes, promiſcuam veſtram linguam efficitis. Quamobrem ſapientiæ veſtræ valediximus, licet non parum exiſtimationis per eam adepti. Nam, ut Comicus inquit,

Epiphyllides hæc ſunt, & argutæ nugæ,
Muſëa hirundinum, artis corruptores.

στάσεως δὲ οὔσης [g] τοσαύτης" παρ' οἷς οὐκ ἐχρῆν, ἀπορῶ τίνα με δεῖ καλεῖν Ἕλληνα. καὶ γὰρ [h] τὸ πάντων" ἀτοπώτατον, τὰς μὴ συγγενεῖς ὑμῶν ἑρμηνείας τετιμήκατε, βαρβαρικαῖς τε φωναῖς ἔσθ' ὅτε [1] καταχρώμενοι, [i] συμφέρδην" ὑμῶν πεποιήκατε τὴν διάλεκτον. τούτου χάριν ἀπεταξάμεθα τῇ παρ' [k] ἡμῖν" σοφίᾳ, κἂν εἰ πάνυ σεμνός [l] τις" [2] ἐν αὐτῇ. κατὰ γὰρ τὸν Κωμικὸν,

[3] Ταῦτ' ἐστὶν ἐπιφυλλίδες, [m] καὶ" στωμύλματα,
Χελιδόνων μουσεῖα, λωβηταὶ τέχνης.

g τοιαύτης *Æton* h τὸ πάντων Editio prima ſeu Tigurina; deinceps notanda per *Tigur.* Gall. 1. 2. *Æton* rectè πάντων ex conjectura *Geſneri* repoſuit Editor Pariſienſis. i συμφύρδην *Gall.* 1. 2. *Æton* & ſic *Fronto Duc.* omnino rectè. k ὑμῖν *Gall.* 2. *Æton. Fronto Duc.* l τις ἦν *Tigur. Gall.* 2. *Æton. Fronto Duc.* m Deeſt *Æton.*

1 Καταχρώμενοι] Vertit Interpres *abutentes.* mallem *utentes.* id enim hîc vitio datum Græcis, quod cum barbarorum omnia faſtidirent, ſi placet, in linguam tamen ſuam barbarorum vocabula admiſerint. Certe καταχρώμενοι in hoc ſenſu ſumunt S. Literæ. 1 Cor. VII. 31. monet Apoſtolus ut utantur mundo hoc, ὡς μὴ καταχρώμενοι, *tanquam non utantur,* uti rectè vulgatus Interpres. Item cap. IX. v. 15. Paulus ait ſe non uſum poteſtate de Evangelio vivendi, ac conſimiliter ver 18. ſe gratis prædicaſſe Evangelium, εἰς τὸ μὴ καταχρήσασθαι τῇ ἐξουσίᾳ, ne quo modo diceretur poteſtàte ſibi conceſsâ uſum fuiſſe, quod Cephas ac reliqui Apoſtoli.

2 Ἐν αὐτῇ] Neſcio an hîc loci Tatianus præcipuè intelligat artem Rhetoricam; de cujus abuſu agit proximis ferè verbis, & ex quâ arte non parvam ſibi gloriam comparaſſe teſtatur Hieronymus.

3 Ταῦτ' ἐστὶν ἐπιφυλλίδες] Hi verſus leguntur apud Ariſtophanem in Ranis [Act. 1. Sc. 2. v. 55.] Vide Eraſm. in Proverb. *Epiphyllides,* & *Hirundinum Muſëa.* Geſner. Ταῦτ' ἐστὶν ἐπιφυλλίδες. *Rejiculi hi ſunt racemuli.* Interpres Græcam vocem retinuerat, *Epiphyllides hæc ſunt*: qua uſus eſt Ariſtophanes, in Ranis, malos Poëtas & inter eos Euripidem irridens, ut eos parvi pretii eſſe ſignificaret. Vetus Lexicon ἐπιφυλλίς, *pampinus racemarius,* qui exiles racemos profert & in cacumine ſupra folia: unde & nomen. Columella lib. III. c. 18: *Pampini pullulant vel ſteriles, vel minus feraces, quos ruſtici racemarios vocant.* Eſt ergo racemus parvus, qui tegitur foliis. Scholiaſtes Ariſtophanis, ἐπιφυλλίδες, τὰ ἐπικείμενα τοῖς μεγάλοις βότρυσι βοτρύδια. Καλλίστρατος δὲ, τὰ καθ' ἑαυτὰ μικρά. κέκληνται δὲ οὕτως, διὰ τὸ τοῖς φύλλοις καλύπτεσθαι. *Fronto Ducæus.* Sequentia Λαρυγγίζοντε &c. ad modum verſuum repræſentavimus,

[1] Λαρυγγιῶσί τε οἱ ταύτης ἐφιέμενοι,
Καὶ κορακῶν [n] ἀφίεντες″ φωνήν.

Ῥητορικὴν μὲν γὰρ ἐπ' ἀδικίᾳ καὶ συκοφαντίᾳ συνεστήσασθε, μισθοῦ πιπράσκοντες τῶν λόγων ὑμῶν τὸ αὐτεξούσιον· [2] καὶ πολλάκις τὸ νῦν δίκαιον, αὖθις οὐκ ἀγαθὸν παριστῶντες.

γʹ. Ποιητικὴν δὲ, μάχας ἵνα [o] συντάσσητε″, καὶ θεῶν ἔρωτας, καὶ ψυχῆς [p] διαφθοράν″. τί γὰρ [q] σεμνὸν″ φιλοσοφοῦντες ἐξηνέγκατε; τίς δὲ τῶν πάνυ σπουδαίων ἀλαζονείας ἔξω καθέστηκεν; [r] Διογένης″ πιθάκνης καυχήματι τὴν

Hanc affectantes, mirè dilatant guttur,
Et voce crocitant.

Quippe Rhetoricam injustitiæ calumniæque instrumentum effecistis, dum libertatem sermonis vestri mercede venundatis, & sæpius eandem rem nunc justam, aliàs injustam statuitis.

III. Poëticam verò colitis, ut pugnas, & amores Deorum, & animæ perniciem conscribatis. Quid enim philosophia vestra produxit egregium? aut quis illorum etiam qui excellere visi sunt, expers arrogantiæ fuit? Diogenes dolio suo jactabun-

n Ἐφίεντες Gall. 1. 2. Æton. o συντάσσησθε al. p διαφορὰν Æton. q σοφὸν Gall. 2.
r Editio Paris. Διογένης.

vimus, Editionem Parisiensem secuti; quanquam reverà Tatiani ipsius esse videantur, potius quàm Aristophanis (apud quem nuspiam occurrunt) aliusve ullius poëtæ Dramatici.

1 Λαρυγγιῶσι] Λαρυγγίζειν, licet hic scribatur λαρυγγιᾷν, quod per epexegesin exponere videtur pro *crocitare*: ut potius dilatato gutture, quod Græci laryngen vocant, & affectata grandiori voce, quàm, ut Erasmus exponit, gula præclusa curiosius loqui significet. Præclusio enim tenuem & muliebrem, non oratoriam aut corvinam vocem redderet. In Dictionario Phavorini Camertis Λαρυγγίζειν exponitur, *dilatare vocem*, & non secundum naturam loqui, sed guttur ad curiosam pronuntiationem componere. Et ibidem paulo post, Λαρυγγιῶ τοὺς ῥήτορας, apud Aristophanem, *clamabo adversus alios Rhetores*, vel guttur eis excindam, id est, compescam ne amplius vel hiscant. Item λαρύζειν *clamare*. Infra (numero 24.) κορακοφώνους appellat hujusmodi vocis affectatores. *Musêa* quid sint Erasmus tacet. ego vel ipsos hirundinum cantus accipio, vel potius nidos eorum, in quibus canunt. Plinius lib. XXXVI. *Non prætermittenda est & pumicum natura. Appellantur quidem ita & cætera saxa erosa amnis: In ædificiis musea vocant, dependentia ad imaginem specus arte reddendam.* Strabo item lib. XVII. *Pars*, inquit, *Regiarum Alexandriæ est Museum, quod ambulacrum habet & exedram & maximam domum, in qua cænaculum est eorum, qui Museo participant, hominum circa disciplinas versantium. Hic conventus communes pecunias habet & sacerdotem, qui Museo præest, olim à Regibus, nunc à Cesare constitutum.* Gesner.

2 Καὶ πολλάκις τὸ νῦν δίκαιον] Videtur alludere ad justum & injustum sermonem, cujus doctorem Socratem Aristophanes in Nebulis mentitur. *Gesner.*

dus,

dus, tanquam ſorte ſua & ſeipſo contentus, cum polypum devoraſſet crudum, inteſtinorum gracilium affectu, ileon vocant, mortem obiit. Ariſtippum quis non vel ex purpurea veſte qua indutus incedebat, utcumque graviter compoſito vultu, luxurioſum conjiciat? Platonem philoſophum, quod nimis guloſus eſſet, Dionyſius vendidit.

αὐτάρκειαν σεμνυνόμενος, [1] πολύποδος ὠμοβορίᾳ, πάθει συσχεθεὶς ἰλέῳ, διὰ τὴν ἀκρασίαν ἀποτέθνηκεν. [2] Ἀρίστιππος ἐν πορφυρίδι περιπατῶν, ἀξιοπίστως ἠσωτεύσατο. Πλάτων φιλοσοφῶν, ὑπὸ Διονυσίου [3] διὰ γαστριμαργίαν ἐπιπράσκετο. καὶ

[1] Ἀριστοτέλης

1 *Πολύποδος ὠμοβορίᾳ*) De Diogenis Cynici morte variæ feruntur ſententiæ. Hieronymus neſcio quâ fide, febre periiſſe eum ſcribit. *Cum ad agonem*, inquit, *Olympiæ eum, qui magnâ frequentia Græciæ celebrabatur, jam ſenex pergeret, febri in itinere dicitur apprehenſus accubuiſſe in crepidine viæ, volentibuſque eum amicis aut in jumentum aut in vehiculum tollere, non acquievit, ſed tranſiens ad arboris umbram, locutus eſt: abite quæſo, & ſpectatum pergite, hæc me nox aut victorem probabit, aut victum. Si febrem vicero, ad agonem veniam: ſi me vicerit, ad inferna deſcendam: ibique per noctem eliſo gutture, non tam mori ſe ait, quam febrem morte excludere.* Lib. II. contra Jovinian. cap. 9. Ipſius neceſſarii (quod notat Antiſthenes in διαδοχαῖς, apud Laertium) dixerunt eum ſpiritu continendo, animam exhâlaſſe. Sunt & qui comeſtione crudi pedis bovis, *βοὸς πόδα φαγόντα*, interiiſſe aiunt, Laert. lib. VI. c. 76. Sed ibi legendum *πολύποδα*, Menagius etiam puer obſervarat. Et quidem eum ex Polypo crudo devorato obiiſſe, præter Tatianum noſtrum, teſtantur Athenæus lib. VIII. c. 5. Julianus prope initium Orat. *6* α. & Plutarchus.

2 *Ἀρίστιππος*] Ariſtippus, genere Cyrenaicus, maxime voluptuarius fuit, canis regius à Diogene nominatus, quòd aſſentaretur Dionyſio. Ad hunc Stratonem, vel, ut alii, Platonem dixiſſe tradunt: *Tibi ſoli & Chlamydem & veſtem rejiculam ferre datum eſt*: erat enim ei ingenium facile ut ſe accommodaret loco, tempori, perſonæ; & omnem eventum ſine triſtitia ferebat. *Chlamys* autem Grammaticis veſtem purpuream ſignificat. Vitam ejus Diog. Laertius deſcribit lib. II. *Geſner*. Iſta ſic interpretatus eſt Tertullianus: *Ariſtippus in purpurâ ſub magnâ gravitatis ſuperficie nepotatur.* Apolog. cap. 46. Hunc ἀφροδισιαστὴν vocat Clemens Pædag. lib. II. p. 177. Refert Laertius, juſſiſſe aliquando Dionyſium in convivio ut ſinguli in veſte purpurea ſaltarent, renuiſſe id Platonem dicentem,

Οὐκ ἂν δυναίμην θῆλυν ἐνδῦναι στολήν·
Effœminata veſte non poſſum tegi;

Sumta vero Ariſtippum ſe induiſſe, & cum ſaltare inciperet, promtè dixiſſe:

Καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν,
Οὖσ' ἥ γε σώφρων οὐ διαφθαρήσεται.
Neque in ſacris Liberi
Patris, pudica mens unquam corrumpitur.

Et ad hanc quidem Hiſtoriam reſpicere videtur hoc loco Tatianus.

3 *Διὰ γαστριμαργίαν ἐπιπράσκετο.*] Atque hæc ita transſert Tertullianus loco ſupra citato: *Plato à Dionyſio ventris gratiâ venditatur.* Theodoretus Tom. IV. Serm. de Virtute Activa p. 674. dicit, Platonem Athenis relictis conſuetudinem

[1] Ἀριστοτέλης ἀμαθῶς ὅρον τῇ προνοίᾳ θεὶς, καὶ τὴν [2] εὐδαιμονίαν ἐν οἷς ἠρέσκετο περιγράψας [3] λίαν ἀπαιδεύτως, [1] Ἀλέξανδρόν τε [4] μεμηνημένον μειράκιον ἐκολάκευεν· ὅστις Ἀριστοτελικῶς πάνυ, 143. [5] τὸν ἑαυτοῦ φίλον [6] διὰ τὸ μὴ

Aristoteles terminum providentiæ imprudenter præfixit, & felicitatem earum rerum quibus ipse afficiebatur copia imperitissimè circumscripsit, & Alexandro adolescenti assentatus est: qui postea, prorsus quidem Aristotelicè, amicum nolentem eum

1 Ἀλέξανδρόν τε (misso μεμηνημένον) Æton. Ἀλεξάνδρῳ τετιμημένῳ Gall. 2. ex emendatione in margine. Vide Notas.

consuetudinem habuisse cum Dionysio Siciliæ tyranno, & ipsius filio, Syracusanis fruentem deliciis: postea verò à Dionysio vinctum ac lapicidinis addictum fuisse, ὡς ἀνδράποδον βάρβαρον. Venditum viginti minis dicit Diodorus Siculus lib. xv. p. 461.

1 Ἀριστοτέλης] Aristoteles quomodo providentiam limitarit, videlicet ut non ultra Lunæ orbem extenderetur, paulo inferius ipse Tatianus adjicit. *Gesner.* Ait nimirum omnia sublunaria esse ἀπρονόητα. Sententiam eandem Aristoteli tribuit Clemens, Strom. lib. V. p. 591. Ἀριστοτέλει, inquit, μέχρι σελήνης ἐπῆλθε καθήκειν τὴν πρόνοιαν, ἐκ τοῦδε τοῦ ψαλμοῦ· (nam & hunc, pariter ac magistrum ejus Platonem, in Scripturis V. T. versatos fuisse censebant primi Christiani) κύριε ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ ἔλεός σου, καὶ ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν. Sic Theodoretus, lib. de cur. Græc. Affect. Serm. vi. p. 561. ὁ δὲ Νικομάχου μέχρι σελήνης ὑπείληφε τὸν θεὸν προνοεῖν, τῶν δὲ μετὰ ταύτην ἀπάντων ἠμεληκέναι, καὶ τῇ τῆς εἱμαρμένης ἀνάγκῃ παραδεδωκέναι τὴν τούτων ἐπιμέλειαν. *Nicomachi porro filius, luna tenus putavit Dei providentiam res moderari: at ea quæ infra Lunam sunt omnia negligere, eorumque gubernationem fatorum necessitati tradidisse.*

2 εὐδαιμονίαν] Virtutem Aristoteles ad beatam vitam sibi minimè sufficere dixit, quippe corporis bonis exterioribusque indigere. Miserum atque infelicem fore sapientem, sive doloribus afficiatur, sive inopia & cæteris hujusmodi incommodis prematur. Vitium autem ad miseriam atque infelicem vitam sufficere, quantumlibet corporis affluat bonis. Hæc Laertius. *Gesner.*

3 λίαν ἀπαιδεύτως] Et hæc in Apologiam suam transtulit Tertullianus, cap. 46. *Aristoteles tam turpiter Alexandro, regendo potiùs, adulatur.* Videtur autem Tertullianus, idque ut opinor rectè, istud λίαν ἀπαιδεύτως referre ad sequentia Ἀλέξανδρόν τε, &c. ut idem valeat, quod *plane contra præceptoris officium*, seu *longè aliter quàm puerorum informatorem decebat.*

4 μεμηνημένον] Repositum vult *Cotelerius* Notis Tom. III. Monum. Eccl. Græc. col. 657. μεμυημένον. Verum sumtâ particulâ τε pro *etiam*, quomodo nonnunquam apud probatos auctores, nihil mutato opus est.

5 τὸν ἑαυτοῦ φίλον] Callisthenem nempe Olynthium, quem Aristoteles Athenas concedens, studiis Alexandri præfecit. Laertius lib. v. §. 4. Plutarch. Vit. Tom. III. p. 1277.

6 διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι] Idem notat & Plutarchus in Alexandri vita, p. 1276. Callisthenem sc. se perdidisse, τὴν γὰρ προσκύνησιν ἰσχυρῶς ἀπωσάμενον καὶ φιλοσόφως. Quod enim Hermolao in Alexandrum insidiarum socium eum dicat Laertius, in eo falsus est. In ista enim conjuratione, haud aliud ab Epimene uno sociorum, vindiceque conjuratio-

eum adorare, tanquam urſum aut pantheram incluſam circumferebat. Quinetiam in conviviis, ut præceptoris ſui placita ſequeretur, egregium ſcilicet fortitudinis & virtutis ſpecimen edidit, intimum & chariſſimum ſuum amicum haſtili transfigens, deinde inedia ſe macerans ſimulata triſtitia, ne amicorum odium incurreret.

IV. Certe riſu dignos judico, qui hodiéque placitis illius abutuntur, & res omnes quæ infra lunam ſunt providentiâ regi negant, ipſi vero terræ affixi, & longe inferiores orbe lunari, ſolicite iis rebus provident quas providentiæ expertes aiunt. Cæterum illi quibus aut pulchritudo, aut divitiæ, aut corporis robur, aut nobilitas deeſt, felices, ſecundum Ariſtotelis ſententiam, eſſe non poſſunt: ſed illi ſuo more philoſophentur. Heraclitum

βούλεσθαι αὐτὸν προσκυνεῖν,[1] καθείρξας, ὥσπερ ἄρκτον ἢ πάρδαλιν περιέφερε. πάνυ γοῦν ἐπείθετο τοῖς τοῦ διδασκάλου δόγμασι, τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἀρετὴν συμποσίοις ἐπιδεικνύμενος, καὶ τὸν οἰκεῖον καὶ [2] πάνυ φίλτατον διαπείρων τῷ δόρατι, καὶ πάλιν κλαίων καὶ [t] ἀποκαρτερῶν" προφάσει λύπης, ἵνα ὑπὸ τῶν οἰκείων μὴ μισηθῇ.

δʹ. Γελάσαιμι δ' ἂν καὶ τοὺς μέχρι νῦν τοῖς δόγμασιν αὐτοῦ [3] καταχρωμένους, οἳ τὰ μετὰ τὴν σελήνην ἀπρονόητα λέγοντες εἶναι, προσγειότεροι παρὰ τὴν σελήνην ὑπάρχοντες, καὶ κατώτεροι τοῦ ταύτης δρόμου, προνοοῦσι τῶν ἀπρονοήτων. παρ' οἷς δὲ οὐκ ἔστι κάλλος, οὐ πλοῦτος, οὐ ῥώμη σώματος, οὐκ εὐγένεια, παρὰ τούτοις οὐκ ἔστι, [u] κατὰ" τὸν Ἀριστοτέλην, τὸ εὐδαιμον· καὶ οἱ [x] τοιοῦτοι" [4] φιλοσοφείτωσαν. τὸν γὰρ Ἡράκλειτον οὐκ ἂν

t ἀποκαρτερῶν Æton. u παρὰ Tigur. Æton. Geſnerus, elegantiùs quàm veriùs, emendavit κατά· quem ſecutus eſt Editor Pariſienſis. x τοιοῦτοι μὲν Gall. 2.

nis, objectum Calliſtheni, quam quod puerorum ſermonibus Alexandrum vituperantium aures præbere ſolitus eſſet. Curtius, lib. VIII. c. 8. Suidas v. Καλλισθένης. Διότι αὐτῷ συνεβούλευε μὴ ἐπιζητεῖν ὑπὸ Ἀθηναίων καλεῖσθαι δεσπότης.

1 καθείρξας] Diog. Laert. lib. v. §. 5. Ἐν σιδηρᾷ περιήγετο γαλεάγρᾳ, φθειριῶν καὶ ἀκόμιστος· καὶ τέλος λέοντι παραβληθεὶς, οὕτω κατέστρεψεν. *In cavea ferrea* (Calliſthenes) *circumducitur, pædore atque ſqualore oblitus, leoni poſtremò objectus eſt, ſicque exceſſit è vita.* Plutarchus etiam in Vita Syllæ, memorat Καλλισθένη τὸν Ὀλύνθιον, ἐν εἱρκτῇ φρουρούμενον.

2 πάνυ φίλτατον] *Clitum* dicit, quem in convivio, ablatâ cuidam ſatelliti haſtâ, transfixit Alexander; & poſtea cum ex mortui corpore telum evelleret, quod in jugulum ſuum verteret, à ſtipatoribus inhibitus, & in cubiculum delatus, noctem miſerè plorando tranſegit. Plutarch. vitâ Alexandri.

3 καταχρωμένους] Verterim *utentes*; quomodo paulo ſuperius.

4 φιλοσοφείτωσαν] Philoſophorum titulum, per me licet, ambiant; Philoſophos ſe eſſe glorientur.

ἀπο-

ἀποδεξαίμην, ἐμαυτὸν ἐδιδαξάμην εἰπόντα, διὰ τὸ [1] αὐτοδίδακτον εἶναι καὶ ὑπερήφανον· οὔτ' ἂν ἐπαινέσαιμι, καταχρύψαντα [2] τὴν ποίησιν ἐν τῷ τῆς Ἀρτέμιδος ναῷ, μυστηριωδῶς ὅπως ὕστερον ἡ ταύτης [y] ἔκδοσις" γένηται. καὶ γὰρ [z] οἷς μέλον ἐστὶ περὶ τούτων", φασὶν Εὐριπίδην τὸν τραγῳδοποιὸν καλιόντα, καὶ ἀναγινώσκοντα, διὰ μνήμης κατ' ὀλίγον [3] τὸ [a] Ἡρακλείτου" σκότος σπουδαίως παραδεδωκέναι. τούτου μὲν οὖν τὴν ἀμαθίαν ὁ θάνατος [b] διήλεγξεν". ὕδρωπι γὰρ συσχεθεὶς, καὶ τὴν ἰατρικὴν, ὡς φιλοσοφίαν, ἐπιτηδεύσας, [4] βολβίτοις τε περιπλά-

quoque non approbarim, qui per superbiam non alio se magistro quàm seipso edoctum gloriatur: neque hoc in eo laudaverim, quod carmina sua in fano Dianæ occultavit, ut olim veluti per mysterium ederentur. Nam quibus ista curæ sunt, Euripidem poëtam tragicum ædem Dianæ frequentasse, & paulatim tenebras istas Heracliti relegendo memoriæ prorsus infixisse produnt. Atqui hujus viri imperitiam mors redarguit: affectus enim aqua intercute, & medicinæ tanquam philosophiæ vacans, universum corpus fimo bubulo illevit,

y Omittit Æton. z οἷς μὲν ἂν ἐστὶ περὶ τούτων Æton. Gall. 2. ex quibus cum sensum aliquem exsculpere vellet emendator nescio quis, in margine Gall. 2. ita reformavit, καὶ γὰρ ἔτεσι τριάκοντα πρὸ τούτων. a Ἡράκλειτον Gall. 1. Æton. Ἡρακλείτειον Tigur. b συνήλεγξας Æton.

1 Αὐτοδίδακτον] Μαθεῖν πάντα παρ' ἑαυτοῦ ἔφη. Laertius lib. IX. §. 5. Notat idem, fuisse Heraclitum μεγαλόφρονα παρ' ὄντινα οὖν, καὶ ὑπερόπτην. *Ultra cæteros alto animo, & contemnente omnes.* lib. IX. §. 1.

2 τὴν ποίησιν] Poema Philosophicum περὶ φύσεως, quale apud Latinos *Lucretii*. Unde nec immerito Poetis Heraclitum adnumerat Lil. Gregor. Gyraldus. Suidas tradit eum multa scripsisse ποιητικῶς, seu poemata multa. neque enim ποιητικῶς scripta dicuntur sc. ob dictionem ποιητικωτέραν, quàm quæ prosæ conveniat, uti censet clarissimus Vossius, lib. de Poetis Græcis; sed quod Carmina fuerint. Hoc certe περὶ φύσεως, à plerisque Μοῦσαι inscriptum fuisse testatur Laertius lib. IX. §. 12. tantum abest ut oratione prosa fuerit conscriptum.

3 τὸ Ἡρακλείτου σκότος] Heracliti tenebras vocat obscurissima ejus scripta. Socrates cùm ab Euripide Heracliti opusculum legendum accepisset, & quomodo sibi placeret rogaretur; *Ea quidem* (dixit) *quæ intellexi, egregia sunt, puto etiam quæ non intellexi, verum Delio quopiam natatore indigent.* Laertius lib. II. qui & vitam Heracliti ab initio libri IX. descripsit, ubi plura de ejus scriptis in Dianæ templo depositis, & morte ejus. *Delium Natatorem* Erasmus in Chiliades suas retulit. *Gesner.* Certè ob Poematis hujus obscuritatem, Heraclitum σκοτεινὸν appellatum esse, testatur Clemens, Strom. V. p. 571.

4 βολβίτοις] Locum hunc perperam reddidit Interpres; haud assecutus, quid hic valeat κατατιθείσης, quid item ανωθεὶς. sensus loci iste est: Heraclitum

vit, quo indurato, rigentibus convulsisque membris, interiit.

V. Jam quis non aversetur Zenonis sententiam, mundo per conflagrationem renovato, eosdem rursus homines ad eandem vitam eademque facinora resurgere; ut Anytum & Me-

σας ἑαυτὸν, τῆς κόπρου κρατυωθείσης, σκωληκάς τε τοῦ παντὸς ἀπεργασαμένης σώματος, σπασθεὶς ἐτελεύτησε.

ε΄. Τὸν γὰρ [1] Ζήνωνα διὰ τῆς ἐκπυρώσεως ἀποφαινόμενον ἀνίστασθαι πάλιν τοὺς αὐτοὺς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς, λέγω δὲ [2] Ἄνυτον καὶ [c] Μέλιτον ἐπὶ

c Μέλητον Gall. 2.

clitum fimo bubulo seipsum illevisse; stercore autem calore solis firmato sive indurato, adeoque & corpus undique premente ac constringente, cum ibi fixus perstitisset, & se eximere non posset, dilaceratum (à canibus, id enim ferunt Neanthes apud Laertium lib. IX. §. 4. Suidas, alii) periisse. Tertullianus etiam libro ad Martyras c. 4. meminit Heracliti, *qui se bubulo stercore oblitum exussit.*

1 Ζήνωνα] Zenonis sententia de conflagratione mundi latius explicatur ab ipso Tatiano Stoicorum nomine, infrà ad initium numeri 9. *Stoici enim unum mundum ponentes, ortûs ejus auctorem faciunt Deum atque causam: non item interitûs. Cæterùm vim quandam in rebus existentem interitûs causam esse volunt, ab iis rebus oriundam quæ labori non cedunt, longinquis temporum circuitibus omnia ad se colligentem: ex quâ rursus instauratitium mundi natalem consistere artificis providentia.* Hæc Philo, in libello de mundo. *Gesner.* Sub nomine Conditoris Stoicæ Sectæ, Stoicorum perstringit ἐκπύρωσιν, seu hypothesin de mundi conflagratione. In quâ fingunt Deum, nempe mundum, per certos temporum circuitus, in seipsum omnem substantiam consumere, ac eam rursus ex seipso gignere. Laert. lib. VII. §. 137. Ita nempe absurdè explicârunt hanc de mundi incendio sententiam; quam, ut infinita alia, traduxerunt à Judæis. apud Esaiam dicitur, *in igne venturum Deum, & quasi turbinem quadrigas ejus*; & *Dominum in igne judicaturum omnem carnem.* cap. 66. v. 15, 16. *Cælos item novos & terram novam creaturum; neque in memoria fore priora,* igne utpote absumpta. cap. 65. v. 17. ut hujusmodi alia complura omittam. Ex quibus cum hypothesin περὶ ἐκπυρώσεως formarint Judæi, & ex iis imperfectè traditam mutuatus esset Zeno; tum certe Apostoli clarius multo adhuc, ac ad prophetarum mentem accomodatius exposuerunt; Petrus præsertim, in Epistolâ posteriore, cap. 3. v. 10, 11, 12, 13. Hinc Justinus: Ἡμεῖς, inquit, *τὴν ἐκπύρωσιν φαμὲν γενήσεσθαι, ἀλλ᾽ οὐχ ὡς οἱ Στωϊκοὶ, κατὰ τὸν τῆς εἰς ἄλληλα πάντων μεταβολῆς λόγον, ὃ αἴσχιστον ἐφάνη. Nos exustionem futuram esse dicimus, sed non sicut Stoici tradunt, juxta naturæ rerum inter se omnium mutationis rationem; quod turpissimum esse apparet.* Apol. I. p. 45. & Apol. II. pag. 66. Οἱ λεγόμενοι δὲ *Στωϊκοὶ φιλόσοφοι, καὶ αὐτὸν τὸν θεὸν εἰς πῦρ ἀναλύεσθαι δογματίζουσι, καὶ αὖ πάλιν κατὰ μεταβολὴν τὸν κόσμον γενέσθαι λέγουσιν. ἡμεῖς δὲ, κρεῖττόν τι τῶν μεταβαλλομένων νοοῦμεν, τὸν πάντων ποιητὴν θεόν. Qui vero appellantur Stoici Philosophi, ipsum etiam Deum in ignem dissolutum iri opinantur, ac novum per mutationem mundum fore dicunt. Nos autem præstantius aliquid, quam quæ mutabilitati sunt obnoxia, Deum universorum factorem esse intelligimus.*

2 Ἄνυτον καὶ Μέλιτον] Anytus & Melitus

ἐπὶ τῷ κατηγορεῖν, Βούσιριν δὲ ἐπὶ τῷ [1] ξενοκτονεῖν, καὶ Ἡρακλέα πάλιν [d]ἐπὶ τῷ ἀθλεῖν, παραιτητέον· ὅστις [2] ἐν τῷ κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν λόγῳ πλείονας τοὺς μοχθηροὺς τῶν δικαίων εἰσηγεῖται, Σωκράτους ἑνὸς καὶ Ἡρακλέους, καὶ τινῶν [e]ἄλλων τοιούτων γεγονότων ὀλίγων, καὶ οὐ πολλῶν. οἱ γὰρ κακοὶ [f]πάλιν πλείους εὑρεθήσονται τῶν ἀγαθῶν. καὶ ὁ [3] Θεὸς κακῶν ἀποδειχθήσεται κατ' αὐτὸν ποιητής, [4] ἐν ἀμάραις τε καὶ σκώληξι, καὶ ἀρρητουργοῖς καταγι-

litum ad Socratis accusationem, Busiridem ad hospites tollendos, Herculem ad repetendos certaminum labores? Etenim hac ratione incendii posita, plures malos quàm justos introducit: cum unus tantum Socrates fuerit, unus Hercules, & alii similes pauci, non sanè multi: Improbi vero plures bonis reperientur. Deus quoque malorum auctor erit juxta ipsius sententiam, utpote cloacis etiam, & vermibus, & aliis rebus ne-

d Omittit Æton. e Deest Gall. 2. f πάνυ Gall. 1. Æton πολὺ Gall. 2. in margine.

litus Athenienses, reum fecerunt Socratem; ut habetur in iis quæ Plato, Xenophon, Plutarchus & Laertius de Socrate scripserunt. *Gesner.*

1 ξενοκτονεῖν] Memorat & Justinus τὸ ξενοκτόνον Βούσιριν, Oratione ad Græcos, pag. 39.

2 ἐν τῷ κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν λόγῳ.] Posset etiam transferri, *in libro de conflagratione.* Laertius lib. VII. in vita ejus librum ei scriptum testatur *De Toto*, in quo de generatione & corruptione mundi agat. *Gesner.* Et quidem sermo iste περὶ ἐκπυρώσεως, partem confecisse aliquam videtur Libri istius περὶ τοῦ ὅλου, *de universo*, cujus crebra mentio apud Laërtium. Nisi malis Tatianum hoc loco respicere secretiora, quorum pars sermo iste, Zenonis scripta, quæ discipuli haud prius manibus terere permittebantur, quàm factum fuerit ab ipsis periculum, εἰ γνησίως φιλοσοφοῖεν. Clemens Alex. Strom. lib. V. p. 575.

3 Θεὸς κακῶν] Sic & Tatiani magister Justinus, Apol. I. Stoicorum absurdam redarguit opinionem, qui fati necessitatem introducentes, juxta eam mortales omnia facere & pati arbitrabantur. Nec immerito ex hâc sententiâ Deus ipse κακῶν ποιητὴς dicitur. Asserebant quippe Stoici, hominis & Dei eandem esse virtutem; eidem utpote necessitati subditam utramque. Clemens, Strom. lib. VII. pag. 753. Quin & ipse Tertullianus, Apol. c. 21. notat factorem omnium & *fatum*, & *Deum*, & *animum Jovis*, & *necessitatem omnium rerum*, à Zenone appellatum fuisse.

4 ἐν ἀμάραις] Absurdam hanc opinionem notare videtur Aristoteles in libro de Mundo, his verbis: *Quocirca veterum nonnulli eò usque provecti sunt, ut hæc omnia dictitarent Deorum esse plena, hauririque eorum spectra ab hominibus, oculis & auribus, reliquisque sensibus*, &c. Et paulo post: *Sed præstabilius est non assentire illis, qui eam ipsam potestatem per omnia pertendentem & ventitantem, ad ea quoque quæ nec adire ipsam honestum est, nec dictu speciosum, sua illic opera efficere contendunt, resque terrenas administrare.* Hæc ille. Tatianus etiam circa finem numeri 6. Deum simpliciter negat insinuari materiæ, multò minus igitur obscœnæ & turpi & vili materiæ. *Gesner.*

fandis insitus. Cæterum Empedoclis arrogantiam, Ætnæ crateres in Sicilia coarguerunt, quod cum homo esset, Deum se ab hominibus credi falsò moliretur. Aniles etiam Pherecydis fabulas rideo, & Pythagoræ dogmatum hæreditariam successionem, & Platonicam illius imitationem, licet quidam id negent. Quis au-

νόμενος. [1] Ἐμπεδοκλέους γὰρ τὸ ἀλαζονικὸν, αἱ κατὰ τὴν Σικελίαν τοῦ πυρὸς ἀναφυσήσεις ἀπέδειξαν, ὅτι μὴ θεὸς ὢν τοῦθ' ὅπερ ἔλεγχε εἶναι, κατεψεύδετο. γελῶ δὲ τὴν 144.
[2] Φερεκύδους γραολογίαν, καὶ τοῦ [3] Πυθαγόρου τὴν [4] περὶ τὸ δόγμα κληρονομίαν, καὶ τὴν τοῦ [5] Πλάτωνος, κἂν τινες μὴ θέλωσι, g τὴν περὶ τούτου μίμησιν. τίς γὰρ ἂν ἐπι-

g Deest Æton.

1 Ἐμπεδοκλέους] Empedoclem Agrigentinum, Hippobotus auctor est, in ignis crateres Ætnæ montis se injecisse, ibique dum fidem cupit facere, famámque adstruere quòd Deus effectus sit, ignibus consumptum esse, postea ut sese res haberet agnitum esse, una ex illius crepidis vi flammæ ex intimis ad exteriora rejecta, quippe calceari solebat ære. Laertius in ejus vita, libro 8. *Gesner.*

2 Φερεκύδους γραολογίαν] Laertius lib. I. duos hoc nomine fuisse scribit, alterum Atheniensem genealogum, alterum Syrum, cujus extat libellus de rerum principio, sic incipiens: *Jupiter quidem atque tempus idem & tellus erant semper.* Uterque sane graologi nomen meretur. *Gesner.* Cæterùm Gesnerum hîc in errorem duxit Diog. Laertius. Pherecydes enim Atheniensis, quem Genealogum vocat, revera Syrus erat. Edidit ille grande satis volumen, quod θεογονίαν seu θεολογίαν inscripsit. Unum enim idemque opus utroque titulo isto designatum esse, ex Suida colligimus. Continebat hoc opus θεῶν γένεσιν καὶ διαδοχάς· *historiam Deorum, hominumque iis oriundorum,* ipso teste. Fallitur autem, cum illud decem Libris contentum ait; ad duodecimum enim citatum id fuisse, ab Apollonii Rhodii Scholiaste ad vers. 1091. lib. IV. notat Salmasius Plinianis Exercitat. Ubi fusè admodum & eruditè agit de utroque Pherecyde.

3 Πυθαγόρου] Pherecydi Pythagoras successit, Pythagoræ Telauges filius, ei Xenophanes, cui Parmenides, &c. Laert. lib. I. *Gesner.*

4 περὶ τὸ δόγμα] *Metempsychoseos* quidem, inter alia. hoc enim accepit Pythagoras à Pherecyde; qui primus omnium, opinionem istam ex Apocryphis Phœnicum scriptis hauserat, teste Suidâ.

5 Πλάτωνος] Platonem in Italiam ad Philolaum atque Eurytum Pythagoricos concessisse, Diogenes auctor est lib. III. in vita Platonis. *Gesner.* Idem enim de Animarum transmigratione dogma, Platonem Pythagoræ discipulum, amplexum fuisse constat ex Diogene Laertio. Ἀθάνατον, inquit, ἔλεγε τὴν ψυχὴν, καὶ πολλὰ μεταμφιεννυμένην σώματα. lib. III. §. 67. imò verò ex ipsis Platonis verbis in Phædro, *Τῷ δὲ χιλιοστῷ ἀμφότεραι ἀφικνούμεναι ἐπὶ κλήρωσίν τε καὶ αἵρεσιν τοῦ δευτέρου βίου, αἱροῦνται ὃν ἂν ἐθέλει ἑκάστη. ἔνθα καὶ εἰς θηρίου βίον ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἀφικνεῖται, καὶ ἐκ θηρίου, ὅς ποτε ἄνθρωπος ἦν, πάλιν εἰς ἄνθρωπον. Millenario autem redeuntes ambæ ad sortitionem electionemque secundæ vitæ, deligunt unusquisque eam vitam quam velit. Hinc & in belluæ vitam humanus animus commigrat, & ex bellua rursus in hominem, si modo is animus quandoque fuerit hominis.*

μαρτυρήσαι τῇ [1] Κράτητος [2] κοινογαμίᾳ, καὶ [h] οὐχὶ μᾶλλον παραιτησάμενος τὸ ἔντυφον [3] [i] τῶν ὁμοίων αὐτῷ γλωσσομανίαν, [k] ἐπὶ τὸ ζητεῖν τὸ κατ' ἀλήθειαν σπουδαῖον [l] τρέψεται; διόπερ μὴ παρασυρέτωσαν ὑμᾶς αἱ τῶν [4] φιλοσόφων καὶ οὐ φιλοσόφων πανη-

144. tem subscribat communibus nuptiis quas Crates probavit: & non potius, rejecta ejus & similium superba insanaque loquacitate, ad inquirenda verè bona studioque digna se convertat? Ne traducant vos igitur sapientium istorum, non sapientium, conciliabula, qui

h Omittit *Æton.* i τῶν ὁμοίων αὐτῶν αὐτῷ *Æton.* & sic *Tigur.* voce αὐτῶν Parenthesi inclusâ, tanquam abundante; unde & omissa est in Edit. Parisiensi. k ἐπιζητεῖν ἐπὶ τῷ *Gall.* 2. sed in marg. ἐπιζητεῖν τό. ἐπιζητεῖν ἐπὶ τὸ *Æton.* ἐπὶ τὸ ζητεῖν (ἐπὶ) τὸ *Tigur.* ἐπὶ lunulis incluso, ceu supervacaneo. Unde & omissum est in Edit. Parif. l τρέψαι *al.*

1 Κράτητος] Crates Thebanus, Diogenis Cynici discipulus fuit. Ejus vitam Laert. lib. VI. depingit, sed communes nuptias eum approbasse non meminit. Constat in ea hæresi Platonem quoque fuisse. *Gesner.*

2 κοινογαμίᾳ,] De mendo mihi suspecta est vox ista. Quid si loco ipsius, reponamus κυνογαμίᾳ? Certè nusquam legimus communes nuptias à Cratete approbatas; quin & meretrices convitiis insectari, ex industriâ, solitum esse testatur Laertius in vita ejus. Unam autem uxorem Crateti nupsisse, Hipparchiam Maronitim, præter Laertium testatur Clemens Strom. lib. IV. pag. 523. *Μέμνημαι καὶ κυνικῆς τινος. Ἱππαρχία δὲ ἐκαλεῖτο ἡ Μαρωνῖτις, ἡ Κράτητος γυνή· ἐφ' ᾗ τὰ γυνογάμεια* (leg. *κυνογάμεια*, quod & Sylburgio visum est) *ἐν τῇ ποικίλῃ ἐτέλεσε. Memini etiam Cynicæ cujusdam. Hipparchia autem vocabatur Maronitis, uxor Cratetis, propter quam in Pœcile* (porticu in qua Stoici Athenis philosophabantur) *celebrata fuere Cynogamia.* Theodoretus item Serm. de Virtute activâ. p. 671. Cratetem dicit δημοσίᾳ cum uxore suâ rem habuisse, libidine insurgente, in porticu dictâ scilicet. Monetque ulterius Suidas, eum ductâ Hipparchiâ non γάμον nuptias istas vocâsse, sed κυνογαμίαν. Aptè admodum, non modo quia Cynicus Cynicam duxerat, sed quia revera caninæ fuerant nuptiæ istæ ob publicum coitum. Hinc forsan receptus ille apud Cynicos invaluit mos, quem acerrimè reprehendit Lactantius, lib. III. §. 15. *Nam quid ego de Cynicis loquar? quibus in propatulo coire cum conjugibus mos fuit. Quid mirum, si à canibus, quorum vitam imitantur, etiam vocabulum nomenq; traxerunt?*

3 τῶν ὁμοίων αὐτῷ] Tacitè hic videtur Crescentem perstringere, & ipsum Cynicum; φιλόσοφον, οὐ φιλόσοφον ut ingeniosè Tatianus, ad mentem Justini. Οὐ γὰρ φιλόσοφον εἰπεῖν ἄξιον, inquit Martyr, τὸν ἄνδρα· ὅς γε περὶ ἡμῶν ἃ μὴ ἐπίσταται, δημοσίᾳ καταμαρτυρεῖ, ὡς ἀθέων καὶ ἀσεβῶν Χριστιανῶν ὄντων, πρὸς χάριν καὶ ἡδονὴν τῶν πολλῶν τῶν πεπλανημένων τοῦτο πράττων. *Neque enim dignus est titulo Philosophi vir iste, qui publicè de rebus quas ignorat, scilicet quod nos Christiani Athei atque impii simus, adseverat; ad gratiam & voluptatem eorum qui ab eo in errorem seducti sunt, id faciens.* Apol. I. p. 46.

4 φιλοσόφων] Griphos appellant has locutiones; ut avis non avis, pro vespertilione; lignum non lignum, pro pumice: sic philosophus non philosophus, pro sophista & ostentatore, aut qui verbis quidem, sed non actionibus aut moribus philosophicis utatur. *Gesner.*

cum ſibi contraria decernunt, tum quiſque prout aliquid in mentem ei venit, eloquitur.

VI. Multæ inſuper offenſiones inter eos oboriuntur, dum alter odit alterum, & gloriæ cauſa æmulus eſt, & præſtantiorem quiſque locum arrogantiæ ſuæ quærit. Atqui par erat ut neque regum majeſtatem colerent, neque principibus adularentur, ſed expectarent donec principes ipſi adirent eos. Quid obſecro eſt, ô Græci, quod adminiſtratio-

γόρεις, οἵτινες ἐναντία μὲν ἑαυτοῖς δογματίζουσιν· κατὰ δὲ m τὸ" ἐπελθὸν ἕκαστος n ἐκπεφώνηκε".

ς'. Πολλὰ δὲ καὶ παρ' αὐτοῖς ἐστὶ o προσκρούματα". μισεῖ μὲν γὰρ ἕτερος τὸν ἕτερον. ἀντιδοξοῦσιν δὲ p αὐτοῖς", 1 διὰ τὴν ἀλαζονείαν τόπους ἐπιλεγόμενοι τοὺς προύχοντας. ἐχρῆν δὲ μήτε q βασιλέως" 2 r προλήμματι" θεραπεύειν, s ἢ" κολακεύειν τοὺς ἡγουμένους, περιμένειν δὲ μέχρις ἂν πρὸς αὐτοὺς οἱ μεγιστᾶνες ἀφίκωνται. 3 διὰ τί γὰρ, ἄνδρες Ἕλληνες, ὥσπερ ἐν

m Deeſt *Æton.* n Sic *Æton. Fronto Duc.* & *al.* ſed *Tigur.* ἐκπεφρόνηκε, & Edit. Pariſ. ἐκπεφρώνηκε. o ἐπιπροσκρούματα *Gall.* 2. p legendum αὐτοῖς. *Gall.* 1. *Æton. Fronto Ducaus* ἑαυτοῖς. q Sic legendum exiſtimavit *Geſnerus.* βασιλείας *Tigur. Æton.* vide Notas. r προλήμματι *Æton. Fronto Duc.* προσλήμματι *Gall.* 1. ſ Deeſt *Æton.*

1 διὰ τὴν ἀλαζονείαν] *Ob arrogantiam,* ſeu ex *arrogantia.*

2 προλήμματι] Rarum eſt vocabulum. tranſtuli *majeſtatem:* nam λῆμμα inter cætera, dignitatem ſignificat in Lexico Phavorini. Aliud eſt πρόλημμα per μ duplex, de quo infra numero 44. *Geſner.* Addi poterat, etiam apud Polybium προλήμματι ſignificare *prærogativam regiam.* Cæterum in hoc ſenſu vocis, male reddideris βασιλέως προλήμματι θεραπεύειν, *regum majeſtatem colere.* Sic enim foret βασιλέων πρόλημμα· cum θεραπεύειν accuſandi caſu ſemper gaudeat. Aliud omnino valere videtur hoc loco πρόλημμα. Salsè ſcilicet ridet iſtos Philoſophos Tatianus, quod cùm affectarent locos προύχοντας, ac quaſi honorem regium; abjectè tamen & ſerviliter principibus, aliiſque ſummo loco conſtitutis viris adulati fuerint, iiſque ſeſe importuniùs obtruſerint, haud invitati. Quod ſi, inquit, tanta ipſis dignitas, haudquaquam certè oporteret Principes προλήμματι, *præoccupatis* ſeu *anticipatis officiis* colere (ſic enim vocem interpretor) iiſve aſſentari; ſed expectare potius, donec hi ad eos veniant. Et quidem in hanc loci ſententiam eo magis propendeo, quod excuſum βασιλέως firmet Codex uterque Regius. Sin autem genuina lectio ſit βασιλείας, quam præferunt Editio Tigurina, & Exemplar *Ætonenſe* noſtrum, tum certè hæc fuerit Tatiani mens: *Ob arrogantiam loca quærit quiſque præſtantiora, & aulas Principum. Neutiquam autem oportebat, ne quidem ex auctoritatis regiæ prætextu, Principes adorare, aut adulari magnatibus; ſed patienter manere, donec ipſi ad eos veniant ſtudiorum causâ.*

3 διὰ τί γὰρ] *Quid obſecro,* &c. Ita quidem *Geſnerus* hunc locum vertit. Sed niſi longè fallor, aliter reddendus fuit; hoc videlicet modo: *Quid obſecro eſt, O Græci, cur tanquam in pugillatu impingere in nos aliorum inſtituta velitis?* H. Stephanus. Pro *aliorum inſtituta,* mallem *inſtituta veſtra.*

[1] πυγμῇ συγκρούειν βούλεσθε τὰς πολιτείας [t] καθ' ἡμᾶς; καὶ εἰ μὴ τοῖς [u] ὑμῶν νομίμοις συγχρῆσθαι βούλομαι, τίνος χάριν, καθάπερ μιαρώτατος μεμίσημαι; προστάττει φόρους τελεῖν ὁ βασιλεύς; [2] ἕτοιμος παρέχειν. δουλεύειν ὁ δεσπότης καὶ ὑπηρετεῖν; τὴν δουλείαν [x] γινώσκων. τὸν μὲν γὰρ ἄνθρωπον ἀνθρωπίνως τιμητέον, φοβητέον δὲ μόνον τὸν Θεόν· ὅστις ἀνθρωπίνοις οὐκ ἔστιν ὁρατὸς ὀφθαλμοῖς, οὐ τέχνῃ περιληπτός. τοῦτον μόνον ἀρνεῖσθαι κελευόμενος, οὐ πεισθήσομαι, τεθνήξομαι δὲ μᾶλλον, ἵνα μὴ ψεύστης καὶ ἀχάριστος ἀποδειχθῶ. Θεὸς ὁ καθ' ἡμᾶς, οὐκ ἔχει σύστασιν ἐν χρόνῳ, μόνος [3] ἄναρχος ὤν, καὶ αὐτὸς ὑπάρχων τῶν ὅλων ἀρχή.

nes nostras tanquam pugno concludere velitis? Et cur si vestris legibus suffragari nolo, tanquam sceleratissimus exponor odio omnium? Atqui rex si jubeat tributum pendere, paratus sum: si dominus, inservire & ministrare, servitutem agnosco. Quandoquidem homo humano more colendus est, timendus autem solus Deus: qui non conspicitur oculis hominum, nec arte ulla comprehenditur. Hunc solum si quis negare jubeat, non obediam, sed potius moriar, ne mendax & ingratus efficiar. Deus noster non consistit intra tempus, solus sine principio, cum ipse sit principium rerum omnium quæ ince-

t καθ' ἡμῶν *Gall.* 1. 2. *Æton.* quomodo legendum censet *H. Stephanus.* u τινῶν *Tigur. Gall.* 1. 2 *Æton.* omnino rectè. ὑμῶν quod præfert Editio Parisiensis, *Gesneri* nititur conjecturâ. x γινώσκω *al. Fronto Ducaus.* quod probat *H. Stephanus.*

1 πυγμῇ συγκρούειν] Verti *pugno concludere*, quod proverbialiter dictum videtur, pro in sua unius potestate aliquid retinere, & libertatem aliis negare, vel in angustum aliquid redigere, & quasi terminis circumscribere. Sic etiam infrà portione 43. eos qui Atticissant, pronuntiationes literarum pugno concludere ait. Aliud est proverbium, quod Erasmus citat ex Theæteto Platonis, ἀπρὶξ ταῖν χεροῖν λαβέσθαι, & vertit *pugno tenere* vel *stringere.* Usurpatur autem à Platone, in eos qui non existimant quicquam esse in rerum natura, præter res corporeas & sensibus expositas. *Gesner.*

2 ἕτοιμος παρέχειν] Consona ista doctrinæ magistri ejus Justini, Apol. II. p. 64. φόρους δὲ καὶ εἰσφορὰς τοῖς ὑφ' ὑμῶν τεταγμένοις πανταχοῦ πρὸ πάντων πειρώμεθα φέρειν, ὡς ἐδιδάχθημεν παρ' αὐτοῦ. *Vectigalia sanè & collationes eis qui à vobis sunt ordinati exactoribus, præ omnibus ubique conferre contendimus; quemadmodum ab eo sumus instituti.*

3 ἄναρχος] Ad verba ista digitum videtur intendisse Clemens, Strom. lib. IV. p. 539. ὁ θεὸς δὲ ἄναρχος, ἀρχὴ τῶν ὅλων παντελής, ἀρχῆς ποιητικός. *Deus autem expers principii, perfectum & omni ex parte absolutum universorum principium, principii efficiens.*

perunt. Deus est spiritus, non insinuans se materiæ, sed spirituum materialium & formarum in materia opifex, invisibilis, intactilis, omnium autem pater, quæ vel sensu percipiuntur, vel visum fugiunt.

VII. Hunc ex opere quod condidit agnoscimus, & potentiam ejus invisibilem ex factis æstimamus. Opus equidem ab ipso nostri gratia conditum adorare nolo. Solis & Lunæ sydera propter nos producta sunt, & ego ministros adorarem? Quomodo ligna & lapides pro Diis haberem? Nam

πνεῦμα ὁ Θεὸς, [1] οὐ [y] διῆκον διὰ τῆς ὕλης, πνευμάτων δὲ ὑλικῶν καὶ τῶν ἐν αὐτῇ σχημάτων κατασκευαστής. ἀόρατός τε καὶ ἀναφής, αἰσθητῶν καὶ ἀοράτων αὐτὸς γεγονὼς πατήρ.

ζ'. [2] Τοῦτον διὰ τῆς ποιήσεως αὐτοῦ ἴσμεν, καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τὸ ἀόρατον τοῖς ποιήμασι καταλαμβανόμεθα. δημιουργίαν τὴν ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένην χάριν [z] ἡμῶν προσκυνεῖν οὐ θέλω. γέγονεν ἥλιος καὶ σελήνη δι' ἡμᾶς, εἶτα [3] πῶς τοὺς ὑπηρέτας προσκυνήσω; πῶς δὲ ξύλα καὶ λίθους Θεοὺς ἀποφανοῦμαι; [4] πνεῦμα γὰρ τὸ

y διήκων *Gall.* 1.2. *Fronto Ducaus.* z ὑμῶν *Gall.* 2.

1 οὐ διῆκον διὰ τῆς ὕλης] *Non pervadens materiam*; quemadmodum de Anima mundi somniarunt Stoici.

Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Virgilius, ex istius sectæ placitis. Nobile quidem in hanc rem occurrit Scholion ad oram MS Codicis Regii prioris. Οὐ διήκων διὰ τῆς ὕλης, οἱονεὶ κατ' ἐμψυχίαν, ἵνα ἡ μὲν ὕλη ᾖ ἅτε σῶμα, τὸ δὲ ψυχῆς [ὁ Θεὸς] λόγον ἐπέχῃ· ἀλλὰ δημιουργικῶς πάντα συνιστῶν καὶ διακοσμῶν. *Non pervadens materiam, per modum animationis, ita ut materia sit quasi corpus, Deus verò rationem habeat animæ; sed tanquam Dominus & creator materiæ, omnia gubernans atque ordinans.* Clemens Alexandrinus, Διὰ πάσης, inquit, ὕλης, καὶ διὰ τῆς ἀτιμοτάτης, τὸ θεῖον διήκειν λέγουσι, καταισχύνοντες ἀτεχνῶς τὴν φιλοσοφίαν. Protreptico p. 44.

2 τοῦτον διὰ] Hoc loco Tatianus planè alludit ad verba Apostoli, Rom. c. 1. v. 20. Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης.

3 πῶς τοὺς ὑπηρέτας προσκυνήσω;] Gemina istis habet in Protreptico Clemens. Εἰ γὰρ καὶ μὴ ἀνθρώπινα τὰ ἔργα τὰ ἐν οὐρανῷ, ἀλλὰ γοῦν ἀνθρώποις δεδημιούργηται. καὶ μὴ τὸν ἥλιόν τις ὑμῶν προσκυνείτω, ἀλλὰ τὸν ἡλίου ποιητὴν ἐπιποθείτω· μηδὲ τὸν κόσμον ἐκθειαζέτω, ἀλλὰ τὸν κόσμου δημιουργὸν ἐπιζητησάτω. *Etsi enim humana opera non sunt ea quæ sunt in cælo, at hominibus tamen sunt fabricata. Nec adoret quis vestrûm solem, sed solis effectorem desideret: neque mundum Deum faciat, & ut Deum colat, sed mundi quærat opificem.* p. 42.

4 πνεῦμα γὰρ] Hic spiritus divinus dici potest, quatenus Dei opus est: non tamen quòd essentiæ divinæ sit. Superiùs enim spiritum Dei materiæ insinuari negavit. Philo Judæus *de mundo* scribens, hunc in materia spiritum vocavit *habitum*, inquiens: *Corpora quædam habitum, quædam naturam*

ram

τὸ διὰ τῆς ὕλης διῆκον, ἔλαττον ὑπάρχει τοῦ θειοτέρου πνεύματος. [z]ὅπερ ἐστὶν" * ψυχῇ παρωμοιωμένον, οὐ τιμητέον ἐπίσης τῷ τελείῳ Θεῷ· ἀλλ' οὐδὲ τὸν [1] ἀνωνόμαστον Θεὸν δωροδοκητέον. ὁ γὰρ πάντων
145. ἀνενδεὴς, οὐ διαβλητέος [a] ὑφ' ὑμῶν" ὡς ἐνδεής. Φανερώτερον δὲ ἐκθήσομαι τὰ ἡμέτερα. [2] Θεὸς ἦν ἐν ἀρχῇ· τὴν δὲ ἀρχὴν [3] Λόγου δύναμιν παρειλήφα-

qui materiam penetrat spiritus, divino spiritu multum inferior est: Et quod nihil quàm similitudinem vitæ habet, non eodem honore, quo perfectus Deus, coli debet. Sed neque ineffabilem Deum muneribus affici existimandum est. Nam qui nullius omnino rei indigus est, non tanquam egenus apud nos traduci debet. Nunc manifestiùs religionis nostræ arcana pandam. Deus erat in principio; principium autem verbi poten-

z ὥσπερ δὲ Tigur. Æton. a ὑφ' ἡμῶν Æton. ὑφ' ἡμῶν Fronto Ducæus.

ram induisse, quædam animam dicamus, quædam denique animam rationalem. Lapidum igitur & lignorum, quæ abstracta sunt à coalitu, vinculum validissimum Deus fecit habitum, qui spiritus est conversa reflectens in seipsum. Incipiens enim à mediis in extrema tenditur; cumque supremam attigerit superficiem, reflectitur rursus, quoad eodem loci pervenerit, unde primum profectus erat; atque hic est circularis cursus habitus. Galenus quoque in Definitionibus ei attributis, *habitum* definit *spiritum continentem & confirmantem partes.* Gesner. Haudquaquam prætereunda, quæ notavit Scholiastes in margine MS Codicis Regii prioris. πνεῦμα τὴν δημιουργικὴν ἕξιν ἀκουστέον νῦν, εἴτουν δύναμιν ἣν τῇ ὕλῃ ἐγκατεσπείρας Θεὸς, τὰς διαφόρους ἐν τῷ ὁρατῷ τούτῳ ἀπετέλεσε φύσεις, ζώων χερσαίων, ἐνύδρων, πτηνῶν, ζωοφύτων, φυτῶν. *Per spiritum intelligimus habitum creativum, sive potentiam, quâ materiæ insertâ Deus varias in hoc orbe visibili produxit naturas, animalium terrestrium, aquatilium, volatilium, plantanimalium, vegetabilium.*

* *Rationem habet animæ* (partis compositi sc.) *adeóq; imperfectum est, non &c.*

1 ἀνωνόμαστον] Epitheton apud primos hosce Scriptores Ecclesiasticos haud infrequens. Justinus: Ἰουδαῖοι δὲ πάντες καὶ νῦν διδάσκουσι τὸν ἀνωνόμαστον Θεὸν λελαληκέναι τῷ Μωσεῖ. *Judæi sanè omnes nunc quoque docent, carentem illum nomine Deum cum Mose collocutum esse.* Apol. II. p. 95. Clemens Strom. lib. V. p. 587. dicit deum esse ἀσχημάτιστον καὶ ἀνωνόμαστον. Absurdum nempe his visum est Deo nomen imponere. Οὐδὲν ὄνομα ἐπὶ Θεοῦ κυριολογεῖσθαι δυνατόν. *Fieri omnino non potest, ut proprium aliquod Deo nomen tribuatur.* Justin. Cohort. ad Græcos, p. 19. ὄνομα τῷ πάντων πατρὶ θετὸν, ἀγεννήτῳ ὄντι, οὐκ ἔστιν. Apol. I. p. 44. *Universarum rerum Patri, utpote ingenito, nomen impositum non est.* Luculentiùs verò adhuc, Apol. II. p. 94. ὄνομα τῷ ἀῤῥήτῳ Θεῷ οὐδεὶς ἔχει εἰπεῖν. εἰ δέ τις τολμήσειεν εἶναι λέγειν, μέμηνε τὴν ἄσωτον μανίαν. *Nomen ineloquibili Deo dicere nemo potest. Si quis autem nomen ei indere audeat, prodigiosa prorsus luxuriantique insaniat insania.*

2 Θεὸς ἦν] Imitatur initium Evangelii Joannis. *Gesner.*

3 Λόγου δύναμιν] Per Λόγου δύναμιν, intelligi hîc ipsum Λόγον, seu Filium Dei, fusiùs ostendit doctissimus *Bullus*, Defens. Fidei Nicenæ. Sect. III. cap. 6. Quod quidem Caput universum, ad operis hujusce calcem adjiciendum curavimus.

 tiam

tiam esse accepimus. Quippe dominus mundi cum ipse sit universorum substantia, nondum condito mundo solus erat: si vero respicias potentiam ejus, in qua visibilia & invisibilia cuncta consistunt, omnia cum ipso erant. In ipso enim per potentiam verbi, tum ipse, tum verbum quod in eo erat, extitit: Cum voluit autem ipse, verbum ex ejus simplicitate prosiliit. Et verbum non inaniter prola-

μὲν. [1] ὁ γὰρ δεσπότης τῶν ὅλων αὐτὸς [2] ὑπάρχων τοῦ παντὸς ἡ ὑπόστασις, κατὰ μὲν τὴν μηδέπω γεγενημένην ποίησιν μόνος ἦν· καθὸ δὲ πᾶσα δύναμις, ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων αὐτὸς ὑπόστασις ἦν, [3] σὺν αὐτῷ τὰ πάντα. σὺν αὐτῷ [b] γὰρ διὰ λογικῆς δυνάμεως, αὐτὸς καὶ ὁ Λόγος, ὃς ἦν ἐν αὐτῷ, ὑπέστησε. [4] θελήματι δὲ τῆς ἁπλότητος αὐτοῦ προπηδᾷ Λόγος· ὁ δὲ [5] Λόγος οὐ κατὰ

b Deest *Tigur. Gall.* 1.2. *Æton.*

1 ὁ γὰρ δεσπότης] Ista obscuriùs paulò, nec ad Tatiani mentem satis accommodatè repræsentavit Interpres. Sensus est, *Dominus enim universi, cum sit ipse rerum omnium hypostasis, sive is per quem omnia subsistunt, si spectes quidem Creaturam ipsam nondum existentem, solus erat; in quantum verò is qui omnia potest, res omnes visibiles & invisibiles etiam ipse in se subsistentes complectebatur, omnia cum ipso erant. Quin & cum ipso, per virtutem Λόγου productricem* (id enim est quod paulò infrà dicit Tatianus, ὁ Λόγος προελθὼν ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς δυνάμεως) *etiam & ipse Λόγος, qui erat in eo, subsistebat.*

2 ὑπάρχων τοῦ] Quæ verba hoc sonare videntur, Deum esse causam & auctorem subsistentiæ rerum omnium, vel omnia ab ipso ad essentiam esse producta. Ipse quidem actu est ὑπόστασις, quare τὸ ὂν appellatur, res autem conditæ potentia. Omnes enim res quæ fiunt, tales potentia sunt, qualis efficiens actu. Græci alio nomine hypostasin vocant hyparxin; quam Philo ab οὐσίᾳ, *i. e.* essentia distinguit, de Abrahamo in libro de mundo sic scribens: Καὶ οὐ πρότερον ἀνῆκεν ἢ τρανοτέρας λαβεῖν φαντασίας, οὐχὶ τῆς οὐσίας (τοῦτο γὰρ ἀμήχανον) ἀλλὰ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, καὶ τῆς προνοίας. Budæus transtulit: *Neque verò ejus contentionis quicquam ipse ante remisit, quàm mente conceperit speciem clariorem; non illam quidem naturæ ejus & essentiæ, (etenim hoc majus est, quàm ut id assequi quisquam possit) sed substantiæ atque providentiæ.* Gesner

3 σὺν αὐτῷ] Huc respexit Tertullianus, l. contra Praxeam c. 5. *Ante omnia Deus erat solus, quia nihil aliud extrinsecus præter illum. Cæterùm ne tunc quidem solus; habebat enim secum, quam habebat in semet ipso Rationem suam scilicet.* Ubi legisse videtur apud Tatianum, non αὐτὸς καὶ ὁ λόγος, quod in libris nostris, sed αὐτῷ καὶ ὁ λόγος.

4 θελήματι] *Cum voluit ipse* Interpres, admodum feliciter. Sic enim Justinus, unde traducta ista: ὁ πατὴρ ὅταν βούληται, δύναμιν αὐτοῦ προπηδᾷν ποιεῖ, Dial. cum Tryph. p. 358.

5 Λόγος οὐ κατὰ κενοῦ] Hoc addit ut verbum divinum ab humanis distinguat, quæ dum fiunt solum, seu dum proferuntur, auditum monent, facta verò evanescunt, cum in solo fieri consistunt, & in aerem, quem vulgus inane putat, dissipantur; aut ideo quia hominum verba sæpe vana & sterilia

κατὰ κενοῦ χωρήσας, [1] ἔργον πρωτότοκον [2] c τοῦ πνεύματος" γίνεται. τοῦτον ἴσμεν τοῦ κόσμου τὴν ἀρχήν.

η'. [3] Γέγονε δὲ κατὰ μερισμὸν, οὐ κατὰ ἀποκοπήν. τὸ γὰρ ἀπο-

tum, primogenitum opus fit ipsius spiritûs. Hoc scimus esse principium mundi.

VIII. Natum est autem per divisionem, non avulsionem. Quod

c τοῦ πατρὸς *Gall.* 1. probat hanc lectionem *Fronto Ducaus.* Varietas ex contracta scriptione orta est, πρς pro πρς. Vide autem Notas.

sterilia sunt, nec ullum opus consequitur; Dei autem verbum, non vanum aut infectum, sed maximè fœcundum & efficax fuit. Appellat autem hîc verbum opus, ejusque causam efficientem, id est Patrem, spiritum. Non quòd personas confundat, sed ut in Genesi legitur, *quod spiritus Dei se moverit supra aquam* : & Tatianus suprà Deum simpliciter dixit esse spiritum, omnium in materia spirituum opificem: inferiùs quoque Christum appellat spiritum. *Gesner.* Malè Interpres, *Verbum non inaniter prolatum.* verti debuit, *non ex inani procedens.* Id enim sibi vult Tatianus, ut ex infrà dictis liquet, Patrem ex hâc productione Λόγου, non exinanitum vel exhaustum esse Divinitate suâ, seu factum ἄλογον, ut infrà loquitur; sed genuisse eum absque ullâ sui diminutione.

1 ἔργον] Alluditur hîc ad sermonem humanum. Λόγῳ enim cum sermone nostro commune illud, quod uterque sit ἔργον spiritûs, seu à spiritu procedat; humano, verbum nostrum; divino verò, Λόγος hic Patris ἀΐδιος. Vocatur autem hoc loco ἔργον πρωτότοκον τοῦ πνεύματος, planè quomodo apud Apostolum Christus dicitur πρωτότοκος πάσης κτίσεως. Col. c. 1. v. 15. Primo, & quidem ab æterno, genuit Λόγον· tum verò, Λόγου ministerio, fecit mundum: unde & hîc ἀρχὴ τοῦ κόσμου dicitur.

2 τοῦ πνεύματος] Emendavimus ex regio MS. τοῦ πατρὸς γίνεται. cum esset antea τοῦ πνεύματος, *opus fit ipsius spiritûs.* Ita paulò post loquitur. Sect. 8. οὕτω καὶ ὁ λόγος προελθὼν ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς δυνάμεως. *Sic etiam verbum è Patris potentia progressum.* & Sect. 10. λόγος γὰρ ὁ ἐπουράνιος πνεῦμα γεγονὼς ἀπὸ τοῦ πατρός. *Verbum enim illud cæleste, spiritus à Patre genitus.* Fronto Ducæus.

3 Γέγονε δὲ κατὰ μερισμὸν] Omnia hæc ad mentem Justini magistri. Ἐν τοῖς προειρημένοις, inquit, διὰ βραχέων τὸν λόγον ἐξήγησα, εἰπὼν τὴν δύναμιν ταύτην γεγεννῆσθαι ἀπὸ τοῦ πατρὸς, δυνάμει καὶ βουλῇ αὐτοῦ, ἀλλ' οὐ κατὰ ἀποτομὴν, ὡς ἀπομεριζομένης τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας, ὁποῖα τὰ ἄλλα πάντα μεριζόμενα καὶ τεμνόμενα, οὐ τὰ αὐτά ἐστιν ἃ καὶ πρὶν τμηθῆναι. καὶ παραδείγματος χάριν παρειλήφειν τὰ ὡς ἀπὸ πυρὸς ἀναπτόμενα πυρὰ ἕτερα ὁρῶμεν, οὐδὲν ἐλαττουμένου ἐκείνου ἐξ οὗ ἀναφθῆναι πολλὰ δύνανται, ἀλλὰ ταὐτοῦ μένοντος. *In suprà dictis brevibus explicavi* τὸν Λόγον. *Virtutem hanc dicens à patre genitam, virtute ac voluntate ipsius: non per recisionem, veluti ab essentia Patris dispertitam, prout alia omnia divisa & secta, non eadem sunt quæ antè fuerunt quàm scinderentur. Atque exempli gratia, ea sumsi quæ ab igne accensa, ignem alium cernimus, illo nihil diminuto, sed in eodem statu manente, unde multi accendi possunt ignes.* Dial. cum Tryphone pag. 358. Vide istis gemina p. 284. ejusdem Dialogi.

Ex his quidem clarè efficitur doctrinam de filii τοῦ ὁμοουσίου, sive ex ipsa Dei Patris essentia ac substantia productione, dogma fuisse Justini ætate in Ecclesia Catholica receptum, fixum, ratum ac stabilitum: hæreticosque illorum temporum doctrinam istam eadem

dem

Quod enim avellitur, à primo separatur: quod vero dividitur, id functione donatum propria, nihil imminuit illum à quo vim suam sumpsit. Quemadmodum enim ab una face aliæ multæ accenduntur, nec tamen primæ facis lux minuitur propter plures inde succensas: Sic etiam verbum è patris potentia progressum, non relinquit genitorem verbi expertem. Nam & ego si loquar, & vos audiatis, non tamen propter transitum sermonis, ego qui vobiscum loquor, sermone vacuus fio: sed vocem meam proferens, incultam in vobis materiam excolere mihi propono. Et quemadmodum verbum in principio genitum, mundum & nos vicissim genuit, cum sibimet materiam produxisset: sic ego quoque ad imitationem verbi regenitus, & veritatis illustratus cognitione, materiæ

τμηθὲν τοῦ πρώτου κεχώρισται, τὸ δὲ μερισθὲν οἰκονομίας τὴν αἵρεσιν προσλαβὸν οὐκ ἐνδεᾶ τὸν ὅθεν εἴληπται πεποίηκεν. ὥσπερ γὰρ ἀπὸ μιᾶς δαδὸς ἀνάπτεται μὲν πυρὰ πολλὰ, τῆς δὲ πρώτης δαδὸς διὰ τὴν ἔξαψιν τῶν πολλῶν δαδῶν οὐκ ἐλαττοῦται τὸ φῶς· οὕτω καὶ ὁ Λόγος προελθὼν ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς δυνάμεως, οὐκ ἄλογον πεποίηκε τὸν γεγεννηκότα. καὶ γὰρ αὐτὸς ἐγὼ λαλῶ, καὶ ὑμεῖς ἀκούετε, καὶ οὐ δήπου διὰ τῆς μεταβάσεως τοῦ λόγου, κενὸς ὁ προσομιλῶν λόγου γίνομαι· προβαλλόμενος δὲ τὴν ἐμαυτοῦ φωνὴν, [1] διακοσμεῖν τὴν ἐν ὑμῖν ἀκόσμητον ὕλην προήρημαι. καὶ καθάπερ ὁ Λόγος ἐν ἀρχῇ γεννηθεὶς, ἀντεγέννησε [2] τὴν καθ' ἡμᾶς ποίησιν, αὐτὸς ἑαυτῷ τὴν ὕλην δημιουργήσας· οὕτω κἀγὼ κατὰ τὴν τοῦ Λόγου μίμησιν ἀναγεννηθεὶς, καὶ τὴν τοῦ ἀληθοῦς κατάληψιν πεποιημένος,

dem cavillatione oppugnâsse, quâ postea Ariani aliique hæretici usi sunt: ac denique Catholicos Justini ævo eâdem omnino responsione Sophisma illud diluisse, quam Catholici Doctores, post excitatam ab Ario de τῷ ὁμοουσίῳ controversiam, ad Arianorum ora obstruendum adhibuerunt; uti annotavit clarissimus Bullus, egregia sua Defensione Fidei Nicænæ. p.111.

1 διακοσμεῖν] Respicit hoc loco Tatianus ad dispositionem orbis, ejusque partium in primâ creatione. Quemadmodum scilicet initio, Deus Λόγῳ suo æterno informem & uliginosam Abyssum illustravit, partesque mundi universas admirabili ordine disposuit; ita Tatianus se operam ait daturum, ut Λόγῳ hoc suo, caliginosæ horum Gentilium mentes, densissimis ignorantiæ tenebris copertæ, novâ ac cælesti luce perfundantur, præceptisque Christianæ philosophiæ instruantur atque exornentur in salutem.

2 τὴν καθ' ἡμᾶς ποίησιν] Interpres, *Mundum & nos.* mallem, *mundum hunc nostrum.* Sic infrà, οἱ καθ' ἡμᾶς αἰῶνες, *secula nostra.*

[d] μεταρυθμίζω" [1] τῆς συγγενοῦς ὕλης τὴν σύγχυσιν. [2] οὔτε γὰρ ἄναρχος ἡ ὕλη καθάπερ [e] ὁ Θεὸς", οὐδὲ διὰ τὸ ἄναρχον καὶ αὐτὴ ἰσοδύναμος τῷ Θεῷ· γεννητὴ δὲ, * καὶ" οὐχ ὑπὸ τοῦ ἄλλου γεγονυῖα, μόνου δὲ ὑπὸ τοῦ πάντων δημιουργοῦ προβεβλημένη.

θ'. [3] Καὶ διὰ τοῦτο καὶ σωμάτων ἀνάστασιν ἔσεσθαι πεπιστεύκαμεν, μετὰ τὴν τῶν ὅλων συντέλειαν· οὐχ ὡς οἱ [4] Στωϊκοὶ δογματίζουσι κατά τινας κύκλων περιόδους γινομένων ἀεὶ καὶ ἀπογινομένων τῶν αὐτῶν, οὐκ ἐπί τι χρήσιμον· ἅπαξ δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς αἰώνων πεπερασμένων, καὶ εἰς τὸ παντελὲς [f] διὰ" μόνων τῶν ἀνθρώπων τὴν [g] σύστασιν" ἔσεσθαι, χάριν κρίσεως.

mihi cognatæ confusionem emendo. Haud etenim principii immunis est materia, quemadmodum Deus; & cum aliquando inceperit, parem Deo potentiam habere nequit: siquidem genita est, & non ab alio facta, sed ab uno omnium architecto producta.

IX. Quamobrem corporum quoque resurrectionem fore credimus post consummationem universorum: non sanè ut Stoicis placet, secundum quosdam orbium cœli circuitus, iisdem semper rebus ad nullum utilem finem nascentibus & pereuntibus: sed evolutis semel sæculis nostris, solam hominum in integrum restitutionem judicii causa futuram.

d Μεταρυθμίζων *Tigur. Æton.* e καὶ ὁ Θεὸς *Gall.* 1. * καὶ omisit *Fronto Ducæus.* f διὰ abundare censet *Gesnerus.* g ἀνάστασιν legendum conjicit *Gesnerus.*

1 τῆς συγγενοῦς ὕλης] Videtur hic abuti vocabulo materiæ, pro causa peccati quæ in animo & voluntate consistit, quæ nobis congenita, & ab Adamo usque hæreditaria est. Alibi tamen Dæmones ex materia constare dicit, ideoque malignos esse. *Gesner.* Verùm ista malè capit *Gesnerus.* per ὕλην συγγενῆ haud aliud intelligit Tatianus, quàm homines cæteros sibi congeneres, seu ejusdem cum ipso naturæ, quos oratione hâc informaturum se profitetur.

2 οὔτε γὰρ ἄναρχος] Perstringit Platonem, qui affirmabat materiam præexistentem, causam Deo creationis præbuisse. Sic Justinus eum reprehendit, quod statuerit τὴν τῆς ὕλης δύναμιν ἀγέννητον καὶ ἰσόχρονον, καὶ ἡλικιῶτιν τοῦ δημιουργοῦ. Cohort. ad Græcos p. 22.

3 Καὶ διὰ τοῦτο] Simile illud *Justini*, lib. de Resurrectione, §. 7. Τούτων οὕτως ἐχόντων κατὰ πάντας αὐτοὺς, φανήσεται δυνατὴ ἡ τῆς σαρκὸς ὑπάρχειν παλιγγενεσία. εἴτε γὰρ κατὰ Πλάτωνα, ἔστιν ἡ ὕλη καὶ ὁ Θεὸς ἀμφότερα ταῦτα ἄφθαρτα· καὶ ὁ μὲν Θεὸς ἐπέχει τόπον τεχνίτου, οἷον πλάστου· ἡ δὲ ὕλη ἐπέχει τόπον πηλοῦ, ἢ κηροῦ, ἢ τοιούτου τινός. *His ergo apud illos omnes ita se habentibus, apparebit possibilis ipsa carnis regeneratio. sive enim sit materia & Deus è Platonis sententiâ; sunt hæc ambo incorrupta: & Deus quidem artificis locum tenet, tanquam factoris: materia verò locum luti, aut ceræ, aut talis cujuspiam.*

4 Στωϊκοὶ δογματίζουσι] Sententiam Stoicorum de conflagratione mundi, vide Sect. 4. *Gesner.*

turam. Judices autem noſtri ſunt, non Minos, neque Rhadamanthus, ante quorum obitum, ut fabulantur, anima nulla judicabatur: verum ipſe Deus opifex judicabit. Hoc ita futurum credimus, nihil interim curantes utcunque nugari nos & blaterare vos arbitremini. Quoniam ſicut ignorabam quis eſſem ante quam naſcerer, cum nullus adhuc eſſem: ſolum autem in ſubjecto materiæ carnis exiſtebam, deinde genitus qui olim non eram, ex ipſa generatione eſſentiæ meæ fidem habeo: ita natus, & per mortem ad non eſſe redactus, atque iterum inconſpicuus oculis, denuo exiſtam. Quamvis enim caro tota incendio conſuma-

δικάζουσι δὲ ἡμῖν, οὐ Μίνως, οὐδὲ [h]‘Ραδάμανθος", ὧν πρὸ τῆς τελευτῆς οὐδεμία τῶν ψυχῶν, ὡς μυθολογοῦσιν, ἐκρίνετο· δοκιμαστὴς δὲ αὐτὸς ὁ ποιητὴς Θεὸς γίνεται. κἂν γὰρ πάνυ φλυάφους καὶ [1]σπερμολόγους ἡμᾶς νομίσητε, [2] [i]μέλον" οὐκ ἔστιν ἡμῖν, ἐπεὶ τούτῳ τῷ Λόγῳ πεπιστεύκαμεν. ὥσπερ γὰρ οὐκ ὢν πρὶν [k]ἢ" γενέσθαι τίς ἤμην οὐκ ἐγίνωσκον, [3] μόνον δὲ ἐν ὑποστάσει τῆς σαρκικῆς ὕλης ὑπῆρχον· γεγονὼς δὲ ὁ μὴ πάλαι, διὰ τῆς γενέσεως τὸ εἶναι πεπίστευκα· τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ γενόμενος, καὶ διὰ θανάτου μηκέτι ὤν, αὖθίς τε μηκέθ' ὁρώμενος, ἔσομαι πάλιν, ὥσπερ μὴ [l]πάλαι" γεγονὼς εἶτα γεννηθείς. [4]κἂν πῦρ [m]ἐξαφανίσῃ πᾶν 146.

τὸ

h Ῥαδάμανθυς *Tigur. Æton. Fronto Ducaus.* i μέλλον *Æton.* k Deest *Gall.* 2. l πάλιν *Tigur. Gall.* 2. *Æton.* πάλαι *Gesneri* conjectura. m ἐξαφανίσῃ μου τὸ σαρκίον *Gall.* 1. *Æton.*

1 σπερμολόγους] Alludit ad *Act.* 17. v. 18. ubi D. Paulus Epicureis & Stoicis σπερμολόγος dictus eſt, quod annuntiaret ipſis Jeſum & reſurrectionem.

2 μέλον οὐκ ἔστιν ἡμῖν] *Non eſt nobis curæ*: rara eſt hæc locutio, bis aut ter, à Tatiano uſurpata, ut inferiùs, οἷς μέλον ἐστὶ περὶ τούτων, *quibus hæc curæ ſunt.* Geſner.

3 μόνον δὲ ἐν ὑποστάσει] Verti, *in ſubjecto*, ſententiæ rationem ſecutus: licet alibi hypoſtaſin in hoc ſignificato legere non meminerim. Eſt autem ſubjectum ſive prima materia, potentia ſolum non actu. Argumentum tale videtur: Quædam potentia tantum ſunt, quædam actu, quædam neutro modo & omnino nihil: ſed corporis noſtri materia, poſt primam materiam ſemel conditam, ſemper exiſtens potentia, tandem in actum producta eſt: ſic etiam in corruptione, cum non ad nihilum redigatur, ſed priſtinam potentiam ſervet, qualem habuit antequam naſceretur, tam credibile eſt eam rurſus ad ſecundum actum rediturain, quàm certum eſt in homine vivente eam præſentem habere actum. Cur enim quod ſemel factum eſt, conditione ſimili manente, non iterum quoque fiat? Atqui ſimilis eſt conditio corporis corrupti, & nondum geniti. *Geſner.*

4 κἂν πῦρ ἐξαφανίσῃ πᾶν τὸ σαρκίον] Hinc Athenagoræ illud, lib. de Reſur. p. 48. Ἑνοῦται προσφυῶς ἕκαστον ἑκάστῳ, κἂν πυρὶ καυθῇ, κἂν ὕδατι κατακλυσθῇ,

κἂν

τὸ σαρκίον, ἐξατμισθεῖσαν τὴν ὕλην ὁ [n] κόσμος κεχώρηκεν.

146. ι'. Κἂν ἐν ποταμοῖς, κἂν ἐν θαλάσσαις ἐκδαπανηθῶ, κἂν ὑπὸ θηρίων διασπασθῶ, ταμείοις ἐναπόκειμαι πλουσίου δεσπότου. καὶ ὁ μὲν πτωχὸς καὶ ἄθεος οὐκ οἶδε τὰ ἀποκείμενα· Θεὸς δὲ ὁ βασιλεύων, ὅτε βούλεται, τὴν ὁρατὴν αὐτῷ [o] μόνῳ ὑπόστασιν ἀποκαταστήσει πρὸς τὸ ἀρχαῖον. Λόγος γὰρ ὁ ἐπουράνιος [1] πνεῦμα γεγονὼς ἀπὸ τοῦ πατρὸς, καὶ Λόγος [2] ἐκ τῆς λογικῆς δυνάμεως, κατὰ τὴν τοῦ γεννήσαντος αὐτὸν [p] πατρὸς μίμησιν, [3] εἰκόνα τῆς ἀθα-

tur, materiam tamen evaporatam mundus excipit.

X. Quanquam aut in fluviis aut mari contabescam, aut à feris dilanier, condor tamen in penu prædivitis domini: quod licet pauperes & impii nesciant, Deus tamen qui regnat, substantiam sibi soli conspicuam, quando voluerit, ad pristinam integritatem reducet. Verbum enim illud cœleste, spiritus à patre genitus, & ratio ex rationali potentia, hominem immortalitatis imaginem fecit ad imita-

n κόσμῳ *Tigur. Æton.* o μόνην *Tigur. Æton.* p Deest *Gall. 2.*

καὶ ὑπὸ θηρίων ἢ τῶν ἐπιτυχόντων ζώων καταδαπανηθῇ, κἂν τοῦ παντὸς σώματος ἐκκοπὲν, προδιαλυθῇ τῶν ἄλλων μερῶν. *Singula singulis decentissimè coaptabuntur, sive ea igne concrementata sint, sive aquis contabuerint, sive à belluis devorata, sive ex viventis adhuc corpore excisa, ante alios artus computruerint.*

1 πνεῦμα γεγονὼς] Sic infrà §. 11. In eandem sententiam antiquissimi Ecclesiæ Scriptores. S. *Clemens*, seu quis alius illo paulo recentior, Epistolæ secundæ fragmento, §. 9. ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Κύριος, ὁ σώσας ἡμᾶς, ὢν μὲν τὸ πρῶτον πνεῦμα, ἐγένετο σάρξ. *Jesus Christus Dominus, qui nos servavit, cum primum esset spiritus, caro factus est.* οὗτος ὢν πνεῦμα Θεοῦ, καὶ ἀρχὴ καὶ σοφία, καὶ δύναμις ὑψίστου, κατήρχετο εἰς τοὺς προφήτας. *Hic igitur existens spiritus Dei, principium & sapientia, altissimique potentia, descendit in Prophetas.* Theophilus ad Autolyc. lib. II. p. 88. Hinc Λόγον Apostolos inspirantem, vocat D. Petrus πνεῦμα Χριστοῦ, 1 Epist. c. 1. v. 11. Sic Irenæus, lib. II. c. 49. *Etsi enim spiritus Salvatoris, qui in eo est, scrutatur omnia, & altitudines Dei.* Ubi per *spiritum Salvatoris*, divinam ipsius naturam intelligi perspicuum est. Et lib. III. c. 11. dicit Christum dici salutem, Salvatorem, & salutare. Salutare autem, quoniam spiritus est. *spiritus enim*, inquit, *faciei nostræ Christus Dominus.* Item l. V. c. 1. Εἰ δὲ μὴ ὢν ἄνθρωπος ἐφαίνετο ἄνθρωπος, οὔτε ὃ ἦν ἐπ' ἀληθείας ἔμεινε πνεῦμα Θεοῦ. Ibid. *In fine verbum Patris & spiritus Dei, adunitus antiquæ substantiæ plasmationis Adæ, viventem & perfectum effecit hominem.*

2 ἐκ τῆς λογικῆς δυνάμεως,] i. e. *Ex potentia divina* τοῦ Λόγου *productrice*, quomodo paulo suprà.

3 εἰκόνα] Huc adscribere libet Philonis verba ex libro de mundo. *Enimvero cæteri naturæ ætheriæ partem mentem esse nostram dictitantes, cognationem homini cum æthere copulaverunt. Magnus verò Moses formam rationalis animæ nulli eorum quæ genita sunt similiter nuncupavit,*

imitationem sui genitoris: ut quemadmodum immortalitas apud Deum est, eodem modo divinam portionem nactus homo, immortalis quoque evaderet. Verbum igitur ante creatos homines produxit Angelos. Utraque verò species, libera prorsus creata est, bonitatem haudquaquam sibi nativam, sed à Deo solo ei donatam habens; quæ quidem in hominibus libertate arbitrii perficitur: ut in improbos jure animadvertatur, utpote sua culpa tales; justi contrà laudes de præclaris actionibus meritò auferant, qui liberè & ingenuè Dei voluntatem non aspernati sint. Et quidem sic se habet natura hominum & Angelorum.

νασίας τὸν ἄνθρωπον ἐποίησεν· ἵνα ὥσπερ ἡ ἀφθαρσία παρὰ τῷ Θεῷ, τὸν αὐτὸν τρόπον [1] Θεοῦ μοῖραν ἄνθρωπος μεταλαβὼν, ἔχῃ καὶ τὸ ἀθάνατον. ὁ μὲν οὖν Λόγος πρὸ τῆς τῶν ἀνδρῶν κατασκευῆς [2] ἀγγέλων δημιουργὸς γίνεται. τὸ δὲ [3] ἑκάτερον τῆς ποιήσεως εἶδος, αὐτεξούσιον γέγονε, τἀγαθοῦ φύσιν μὴ ἔχον, [q] πλὴν μόνον παρὰ τῷ Θεῷ, [4] τῇ δὲ ἐλευθερίᾳ τῆς προαιρέσεως ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐκτελειούμενον· ὅπως ὁ μὲν φαῦλος δικαίως κολάζηται δι' αὐτὸν γεγονὼς μοχθηρός· ὁ δὲ δίκαιος χάριν τῶν ἀνδραγαθημάτων ἀξίως ἐπαινῆται, κατὰ τὸ αὐτεξούσιον τοῦ Θεοῦ μὴ παραβὰς τὸ βούλημα. καὶ τὰ μὲν περὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον.

ιά. Ἡ δὲ

q *ὅπλην Tigur. Æton.* ὃ πλὴν μόνον &c. *Fronto Ducæus. Gall.* 1. & *Gall.* 2. in textu. Sed in hujus margine legitur, ὅπερ μόνῳ πάρεστι τῷ Θεῷ πλὴν, quod præfert Editio Paris. nititur solâ, quantum apparet, conjecturâ *Gesneri.*

cupavit, ut qui animam esse numinis imaginem, Deique illius dixerit, qui oculorum ipse obtutum nullum admittit: signum Dei probum, quo imago expressa est, ex eo ille quidem esse ratus, quòd ejus signi forma est atque nota sempiterna, ratio. Inspiravit, *inquit,* Deus in faciem ejus spirationem vitæ. *Atqui eum qui admittit, ad exemplar effingi necesse est emittentis. Quo fit, ut hominem factum ad imaginem Dei aiunt, non etiam ad alicujus eorum quæ genita sunt.* Vide infrà §.25. *Gesner.* ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐπ' ἀφθαρσίᾳ, καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας ἰδιότητος ἐποίησεν αὐτόν. *Sap.* c. 2. v. 23.

1 Θεοῦ μοῖραν] Animam intelligit; quam & Justinus in Dial. cum Tryph. p. 221. vocat τοῦ βασιλικοῦ νοῦ μέρος.

2 ἀγγέλων] Vid. Novatian. l. Trin. c. I.

3 ἑκάτερον] Sic ante Tatianum Justinus, Apol. I. p. 45. Αὐτεξούσιον τό τε τῶν ἀγγέλων γένος καὶ τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀρχὴν ἐποίησεν ὁ Θεός. *Liberi arbitrii & Angelorum, & hominum genus ab initio creavit Deus.*

4 τῇ δὲ ἐλευθερίᾳ] Videtur hîc solis hominibus tribuere, sensu & constructione verborum turbatis, quod à principio & fine hujus periodi Angelis simul & hominibus attribuit. *Gesner.* Tatianus non solis hominibus tribuit arbitrii libertatem, sed ab hominibus tantùm perfici dicit. Angeli enim jam perfecti sunt.

1 Λόγου

ια'. Ἡ δὲ τοῦ [1] Λόγου δύναμις ἔχουσα παρ' ἑαυτῇ [2] προγνωστικὸν [r] τὸ μέλλον" [s] ἀποβαίνειν", οὐ καθ' εἱμαρμένην, τῇ δὲ τῶν αἱρουμένων αὐτεξουσίων γνώμῃ, τῶν μελλόντων προὔλεγε τὰς ἀποβάσεις· καὶ τῆς μὲν πονηρίας κωλυτὴς ἐγίνετο δι' ἀπαγορεύσεων, τῶν δὲ μενόντων ἀγαθῶν ἐγκωμιαστής. καὶ ἐπειδή τινι [3] φρονιμωτέρῳ παρὰ τοὺς λοιποὺς ὄντι διὰ τὸ πρωτόγονον συνεξηκολούθησαν, καὶ Θεὸν ἀνέδειξαν οἱ ἄνθρωποι, [t] καὶ" τὸν ἐπανιστάμενον τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ· τότε ἡ τοῦ Λόγου δύναμις, τόν τε ἄρξαντα

XI. Porrò verbi potentia cum secum prænosset quid eventurum esset, non ex necessitate & fato, sed libero eligentium proposito, rerum futurarum exitus prædicebat: & malitiam interdictis vetabat, eos verò qui boni permanerent, laudibus afficiebat. Postquam verò homines callidiorem quendam, utpote provectiorem ætate, secuti sunt, & divinæ legi se opponentem pro Deo habuerunt: tum verbi potentia & hujus demen-tiæ

r Si per Codicum consensum liceret, omnino legerim τοῦ μέλλοντος. s ὑποβαίνειν Æton. t Deest Æton.

1 Λόγου δύναμις] Id est, ipse Λόγος· quomodo infrà lin. 15. ac suprà §. 7.

2 προγνωστικὸν] Ita Justinus: ὃ φαμὲν πεπροφητεῦσθαι τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, οὐ διὰ τὸ εἱμαρμένης ἀνάγκῃ πράττεσθαι λέγομεν· ἀλλὰ προγνώστου τοῦ Θεοῦ ὄντος τῶν μελλόντων ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων πραχθήσεσθαι. *Quod asserimus, quæ futura erant, vaticiniis prophetarum prædicta esse: non per fati necessitatem ea fieri dicimus, sed Deum futurarum omnium hominum actionum præscium esse indicamus.* Apol. II. p. 82.

3 φρονιμωτέρῳ] Id est, diabolo vel serpenti. Loquitur de primo primorum Parentum lapsu in Paradiso. *Gesner.* Certè serpens iste, φρονιμώτατος dicitur, *Gen.* 3. v. 1. Et quidem de hoc Serpente, sive Diabolo, Tatiani hæc intelligenda esse, argumento non uno liquet. Primò appellatur πρωτόγονος, is de quo hîc agitur. Erat autem Satanas primogenitus Angelorum, ex auctoris hujus aliorumque veterum sententiâ. Imò verò Joanni ipsi, peculiari titulo, ὁ Ὄφις ὁ ἀρχαῖος dicitur, *Apoc.* c. 12. v. 9. & c. 20. v. 2. Tum verò repræsentatur tanquam ἐπανιστάμενος τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ, *opponens se legi Divinæ*: legi sc. inprimis de fructu vetito non comedendo; cui se tam fortiter opposuit Serpens, ut primos Parentes in ipsius violationem traxerit. Tertiò, dicit Tatianus homines, ipsum secutos esse, eumque pro numine habuisse: id quod in Diabolum apprimè quadrat; qui cùm Adamum seduxerit, tum & posteros ejus decipit; & usque decepturus est. *Serpens antiquus, qui vocatur Diabolus, & Satanas, seducit universum Orbem*, inquit Apocalyptes. Quàm latè verò Dæmoniorum cultus per omnes Orbis partes propagetur, nemo nescit. Quartò dicitur Deus, hunc defectionis auctorem, cæterosque ei obsecutos, privâsse τῆς σὺν αὐτῷ διαίτης. Quod verum est de diabolo & angelis ejus, quos in Tartara detrusit; itemque de primis Parentibus, (nam ad hos speciatim digitum hîc intendi arbitror) quos ob prævaricationem ejecit ex Paradiso.

tiæ auctorem, & obsequutos ei homines, commercio suo privavit: Et qui ad imaginem Dei factus erat homo, potentiore spiritu jam exutus, mortalis fit: Angelus autem ille primogenitus in dæmonem mutatur, propter defectionem & ignorantiam, & alii phantasmata ejus secuti, dæmonum exercitui deputantur, & propter arbitrii libertatem stultitiæ suæ permittuntur. Defectionis autem occasio & sco-

τῆς ἀπονοίας, καὶ τοὺς συνακολουθήσαντας τούτῳ, τῆς σὺν αὐτῷ διαίτης παρῃτήσατο. καὶ ὁ μὲν κατ' εἰκόνα 147.
τοῦ Θεοῦ γεγονὼς, χωρισθέντος ἀπ' αὐτοῦ [1] τοῦ πνεύματος τοῦ δυνατωτέρου, θνητὸς γίνεται· διὰ δὲ τὴν παράβασιν καὶ τὴν ἄγνοιαν, [2] ὁ πρωτόγονος δαίμων ἀποδείκνυται, [x] καὶ οἱ μιμησάμενοι τούτου "τὰ φαντάσματα" [3] δαιμόνων στρατόπεδον ἀποβεβήκασι, καὶ διὰ τὸ αὐτεξούσιον [y] "τῇ σφῶν ἀβελτηρίᾳ" παρεδόθησαν. [4] ὑπόθεσις δὲ αὐτοῖς

x καὶ τοῦτον (τούτων corruptè *Tigur.* *Æton.*) οἱ μιμησάμενοι τούτου δὲ τὰ *Gall.* 1. 2. *Tigur.* *Æton.* ad quem locum observat Scholiastes in MS priore Regio: συνεξακουστέον τὸ, δαίμονες· ἵνα ᾖ, καὶ τοῦτον οἱ μιμησάμενοι δαίμονες ἀποδείκνυνται. y τῆς σφῶν ἀβελτηρίας *al.*

1 τοῦ πνεύματος τοῦ δυνατωτέρου] Nempe Λόγου. Hic S. Joanni simpliciter ζωή. *Jo.* 1. v. 4. & 1. Ep. c. 1. v. 2. Paulo, πνεῦμα ζωοποιοῦν· 1 *Cor.* c. 15. v. 45. adeóque δυνατώτερον altero illo spiritu, quo animalis hæc vita sustentatur. Hic enim vitam ad tempus præstat, ille verò donat immortalitatem. Quamdiu superiore illo spiritu, seu Λόγῳ, animatus erat Adamus, mori non poterat; abscedente autem Λόγῳ, mortalis factus est. Hæc Tatianus, ad mentem magistri sui, in sermone contra Gentes; cujus nobile fragmentum ex Scriniis Bodleianis nuper evulgavit doctissimus Grabius noster, in Spicilegio Patrum Seculi secundi. p. 172.

2 ὁ πρωτόγονος δαίμων] Ex prævaricatione & Apostasiâ jam apparuisse dicit auctor noster, primogenitum hunc Angelorum fuisse reverà Dæmonem, malum Angelum, & malorum ducem.

3 Δαιμόνων στρατόπεδον ἀποβεβήκασι.] Tatiani hypothesis, eadem erat quæ Justini: Angelos lapsos mulierum amore captos, ex iis filios procreâsse, qui & ipsi *Dæmones* dicti sunt; atque insuper reliquum genus humanum in servitutem suam redegisse: id verò fecisse eos vel per scripta Magica, vel per terrores & supplicia, vel per institutionem victimarum & incensorum & libationum: (quarum indigentes esse cœperunt, postquam animi passionum ac concupiscentiarum servi sunt effecti,) atque exinde inter mortales cædes, bella, adulteria, libidines, & vitiositas, omnisque malitia. Apol. I. pag. 44.

4 ὑπόθεσις τῆς ἀποστασίας] ὑπόθεσιν interpretari potes, *causam*, *occasionem*, *scopum*, *propositum*. Sic legitur apud Aristotelem, ὑπόθεσις τῆς δημοκρατικῆς πολιτείας ἐλευθερία. Causa finalis cur Dæmones defecerint, homines. Propter illos enim, id est, ut eos deciperent, & à Deo & à seipsis, id est, rationis & voluntatis usu eos abducerent, sibique addictos facerent, fatum induxerunt: non quod stellarum motus à Dæmonibus sint, sed fatum & necessitatem eis adscribere Dæmoniacum est, hæc, inquam, falsa persuasio. *Gesner.*

αὐτοῖς τῆς ἀποστασίας, οἱ ἄνθρωποι γίνονται. [1] Διάγραμμα γὰρ αὐτοῖς
147. y ἀστροθεσίας ἀναδείξαντες, [2] ὥσπερ οἱ τοῖς κύβοις παίζοντες, τὴν [3] εἱμαρμένην εἰσηγήσαντο λίαν ἄδι-

pus, ipsi sunt homines. Figuras enim positionis syderum hominibus ostendentes, tanquam in tesserarum ludo, fatum rem prorsus iniquam introduxerunt.

1 Διάγραμμα ἀστροθεσίας] Sive γραφὰς μαγικὰς, quas vocat Justinus, loco jam citato.

2 ὥσπερ οἱ τοῖς κύβοις] Sic etiam inferiùs portione 14. Planetas Zodiaci signis oblectari scribit, ceu tesserarum ludo. Sed hîc pro tesseris Græcè habetur κύβοι, illic πέσσοι. Nempe sicut tesserarum jactus dissimiles sunt, aliis aliâs numeris prominentibus, sic diversi inter se planetarum positus sunt, trigoni, tetragoni, hexagoni, oppositi, conjuncti. Ipsum quoque fatum, si quod esset, rectè huic ludo compararetur, in quo casu quidem & fortuna, non arte & proposito tesseræ jaciuntur, quales autem constiterint, tales necessariò accipiendæ sunt. Ita si fatum sit, voluntatis & propositi locus in homine non relinquitur, sed eventus necessariò ferendi. *Gesner.*

3 εἱμαρμένην] Fatum Latini vocant, quod Græci εἱμαρμένην, quasi jussum & dictum Dei; quod enim semel dictum est verbum, revocari non potest. Cic. I. de Divinat. *Fieri igitur omnia à fato, ratio cogit fateri. Fatum autem id appello, quod Græci εἱμαρμένην, id est, ordinem seriemque causarum, cùm causa causæ nexa rem ex se gignat. ea est ex omni æternitate fluens veritas sempiterna. Quod cùm ita sit, nihil est factum, quod non futurum fuerit: eodemque modo nihil est futurum, cujus non causas id ipsum efficientes, natura contineat. Ex quo intelligitur, ut fatum sit, non id, quod superstitiosè, sed id quod physicè dicitur causa æterna rerum, cur & ea quæ præterierunt facta sint; & quæ instant, fiant; & quæ sequuntur, futura sint.* Hæc Cicero. Verum ne secundum naturam quidem fatum esse, vel necessitatem simplicem ut res generentur, Aristoteles in physicis docet; genitæ verò ut corrumpantur absolutè necessarium est; quod contra hunc Ciceronis locum dixerim. Ejusdem verba sunt lib. II. de Divinat. & omnia quæ fiunt, quæque futura sunt ex omni æternitate definita dicis esse fataliter. Chrysippo (ut scribit Gell. lib. VI. cap. 2.) fatum est sempiterna quædam & indeclinabilis series rerum & catena, volvens semetipsam, & implicans per æternos consequentiæ ordines, ex quibus apta connexaque est. Hanc Stoici vocant εἱρμὸν, id est, seriem. Posidonius primum Jovi locum, secundum naturæ, tertium fato tribuit. Poëtæ πεπρωμένην quoque, μοῖραν & αἶσαν nominant, quarum vocum origines ab Aristotele circa finem commentarii de mundo explicantur. Inquit autem hæc omnia unius Opt. Max. Dei cognomina esse, & εἱμαρμένην vocari, διὰ τὸ εἴρειν τε καὶ χωρεῖν, id est, à serie rerum conserta, inoffensoque tenore procedente, interprete Budæo. Laertius secundum Citticum: fatum est connexa rerum series, sive ratio per quam mundus administratur. Idem, Heraclitum Ephesium sensisse, ait, fato omnia fieri, & ex conversione contraria quæ sint omnia congruere & coaptari. Vocatur & μοῖρα Homero, quasi debitæ cuique sortis & portionis distributio. Sic autem habent versus Homerici ab initio Odysseæ, quibus fatalis necessitas, præsertim ad peccandum, Jove in Deorum cœtu loquente, negatur.

Ὢ πόποι, οἷον δή νυ θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται.
Ἐξ ἡμέων γάρ φασι κάκ' ἔμμεναι, οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ

Σφῇσιν

troduxerunt. Nam & qui accuſat & qui accuſatur, uterque fato juxta illos inducitur, & qui occidunt & qui occiduntur, & divites & pauperes ejuſdem fati effectus ſunt.

XII. Imò tota mundi inferioris natura tanquam in theatro, oblectamenti vicem præſtat illis, de quibus inquit Homerus,

Riſus inextinctus mulcebat in æthere divos.

Qui namque monomachos ſpectant, & alter alteri favent, apud quos fiunt nuptiæ, & pueri violantur, adulteria commit-

κεν. [1] ὅ, τε γὰρ κρίνων καὶ ὁ κρινόμενος καθ᾽ εἱμαρμένην εἰσὶ γεγονότες, καὶ οἱ φονεύοντες καὶ οἱ φονευόμενοι, καὶ οἱ πλουτοῦντες καὶ οἱ πενόμενοι, τῆς αὐτῆς εἱμαρμένης ὑπάρχουσιν ἀπογεννήματα.

ιβ΄. [2] Πᾶσά τε γένεσις ὥσπερ ἐν θεάτρῳ, τερπωλὴν παρέχει [z] τούτοις, παρ᾽ οἷς, ὥς φησιν Ὅμηρος,

Ἄσβεστος δ᾽ ἄρ᾽ ἐνῶρτο γέλως μακάρεσσι θεοῖσιν.

οἱ γὰρ [3] τοὺς μονομαχοῦντας βλέποντες, καὶ θάτερος θατέρῳ σπουδάζων, καὶ ὁ γαμῶν, καὶ παιδοφθορῶν, καὶ μοιχεύων, γελῶν τε καὶ ὀργιζό-

z τοῖς αὐτοῖς al.

Σφῆσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον, ἄλγε᾽ ἔχουσιν.

Papæ, ut ſcilicet Deos immortales culpant.
Ex nobis enim inquiunt mala eſſe, qui verò ipſi
Suis ſtultitiis præter fatum angores patiantur.

Tatianus ipſe portione 14. Dæmones ad fati perſuaſionem animalibus & figuris cœli, ceu primis ad id elementis, abuſos eſſe ſcribit. Vide plura apud Suidam in voce εἱμαρμένη. Hoc unum addam, non voluntatem, non prædeſtinationem, ut vocant, aut providentiam divinam, ſed aliam vim, quam plerique ex motu cœli conſtitui voluerunt, εἱμαρμένην apud Græcos, ut plurimum, nuncupari: nam fati vocabulum magis Deo convenire videtur; cum fari in cœlos & ſtellas non cadat. *Geſner.*

1 ὅ, τε γὰρ κρίνων] Oſtendit hoc abſurdum ſequi admiſſo Fato, ut ab una eademque cauſa res contrariæ efficiantur, cum aliæ, tum juſtæ & injuſtæ: quod partim fieri non poteſt, partim etiam impium eſt. *Geſner.*

2 πᾶσά τε γένεσις] Clariùs hæc intelliget, qui legerit Procli Lycii pro Homero apologiam, quæ continetur in commentariis ejus in Politiam Platonis, noſtræ tranſlationis cap. 11. unde paucula hæc adſcribere viſum eſt. *Cæterum quoniam omnis providentia circa res ſenſibiles, ſecundum quam communi opera Vulcani opificium Dii promovent, luſus & jocus eorum eſſe fertur: hac ratione Timæus quoque mihi videtur in mundo verſantes duos juvenes appellare, eo quòd rebus ſemper naſcentibus & ludicris præficiantur.* Hanc ſanè providentiæ partem Deorum in mundo agentium mythologi riſum nominare ſoliti ſunt. Homeri carmen de riſu Deorum cùm claudicantem viderent Vulcanum, habetur Iliad. A. circa finem, & Odyſſ. Θ. v. 326. *Geſner.*

3 τοὺς μονομαχοῦντας] Ut in tertio libro Iliadis, ubi Paridem monomachia cum Menelao periclitantem Venus abripuit, & lib. VII. Hector cum Ajace certans & collapſus, erigitur ab Apolline.

ὀργιζόμενος, φεύγων τε καὶ τιτρωσκόμενος, [1] πῶς οὐχὶ θνητὸς εἶναι νομισθήσεται; δι' ὧνπερ γὰρ ἑαυτοὺς ὁποῖοί τινες πεφύκασι, τοῖς ἀνθρώποις πεφανερώκασι, διὰ τούτων τοὺς ἀκούοντας ἐπὶ τὰ ὅμοια προετρέψαντο. ἢ μή τινες οἱ δαίμονες αὐτοὶ μετὰ τοῦ ἡγουμένου αὐτῶν Διὸς, ὑπὸ τὴν εἱμαρμένην πεπτώκασι, τοῖς αὐτοῖς πάθεσιν ὥσπερ καὶ οἱ ἄνθρωποι κρατηθέντες; καὶ ἄλλως δὲ πῶς τιμητέον [a] τούτους παρ'" οἷς δογμάτων ἐναντιότης ἐστὶ πολλή; [2] Ῥέαν μὲν γὰρ, ἣν οἱ ἀπὸ τῶν [3] Φρυγίων ὀρῶν Κυβέλην φασὶν, ἀποτμήσεις αἰδοίων [b] νενομοθέτηκε", διὰ τὸν ἐρώμενον [c] ταύτης" [d] Ἄτιν"· Ἀφροδίτη δὲ γάμου συμπλοκαῖς ἥδεται. μάγος ἐστὶν Ἄρτεμις· [4] θεραπεύει ὁ Ἀπόλλων. καὶ μετὰ τὴν [5] Γοργοῦς καρα-

tuntur, risus & ira, fuga & vulnera deprehenduntur, quomodo non mortales essent? Quibus enim rebus seipsos, qualesnam essent hominibus aperuerunt, per eas auditorum animos ad similia vitia excitarunt. Imò dæmones ipsi cum duce ipsorum Jove, iisdem quibus & homines obnoxii vitiis, fato subesse feruntur. Præterea quomodo illi merentur cultum, quorum studia longè diversa & contraria sunt? Rhea enim, quam in Phrygiis montibus Cybelen vocant, pudendorum exsectionem, propter Atyn amatum ei puerum, instituisse fertur: Venus nuptiarum complexibus gaudet. Diana magiam exercet: Apollo medicinam. Item resecto capite Gorgonis,

a αὐτοὺς παρ' al. b νενομοθετηκέναι Tigur. Gall. 1. 2. Æton. subaudiendum λέγεται, inquit Gesnerus; aliàs legendum νενομοθέτηκε. c αὐτῆς al. d Ἄτιν legendum vult Gesnerus.

Apolline. Nota est etiam Hectoris & Achillis monomachia, & Diomedis & Æneæ, Deorum factionibus promotæ. Nuptiæ, libidines & aliæ perturbationes, quas Diis Homerus præcipuè tribuit, notiores sunt, quàm ut exemplis opus sit. Martem & Venerem à Diomede, cui Minerva se junxerat, vulneratos fugisse, Iliados lib. V. legimus. *Gesner.*

1 πῶς οὐχὶ θνητός] Enallage numeri, pro θνητοὶ εἶναι νομισθήσονται. *Gesner.*

2 Ῥέαν] De Rhea & Aty, vide Onomasticum nostrum. Vocabantur autem Galli, castrati sacerdotes Rheæ. Dianam magiæ & veneficiis præfuisse constat: Lunam enim volunt Dianam esse, quam veneficæ suis carminibus è cœlo detrahere ferebantur. *Gesner.*

3 Φρυγίων ὀρῶν] Κυβέλων dictorum, teste Hesychio. Unde Cybelen dictam notant Strabo, & Scholiastes ad Aristophanis *Aves.*

4 θεραπεύει] Hinc illud Ovid. Metamorph. I.

Inventum medicina meum est, opiferque per orbem
Dicor, & herbarum est subjecta potentia nobis. Gesner.

5 Γοργοῦς] Gorgones tres sorores fuerunt, Euryale, Stheno, & Medusa. de

Gorgonis, quam Neptunus amaverat, unde Pegaſus equus & Chryſaor, originem duxerunt, ſanguinis guttas Minerva & Æſculapius diſtribuerunt: quibus hic pro remedio hominum uſus eſt, illa vero eodem cruore ad bella hominumque cædes abuſa.

XIII. Athenienſes ſanè mihi videntur, ne criminis inſimularent Minervam, filium ex Vulcani coitu natum Terræ attribuiſſe, ne ſicut Atalanta per Meleagrum, ſic iſta per Vulcanum virilitate privata exiſtimaretur. Nam hic utrinque claudus, fibulis & flexis inauribus, puellarum ornamentis à ſe fabricatis,

τομίαν, τῆς Ποσειδῶνος ἐρωμένης, ἀφ' ἧς Πήγασος ὁ ἵππος, [e] καὶ ὁ [1] Χρυσαίωρ ἀνέθορε, τὰς σταγόνας τῶν αἱμάτων [2] ἡ Ἀθηνᾶ καὶ Ἀσκληπιὸς διενείμαντο· καὶ ὁ μὲν ἀπ' αὐτῶν ἔσωζεν· ἡ δὲ ἀπὸ τῶν ὁμοίων λύθρων ἀνθρωποκτόνος καὶ πολεμοποιὸς ἐγίνετο.

ιγ'. Ταύτην [f] ἢ δοκοῦσιν Ἀθηναῖοι μὴ βουληθέντες διαβάλλειν, καὶ [3] τὸν ἀπὸ τοῦ Ἡφαίστου μίξεως γενόμενον τῇ γῇ προσάπτειν, ἵνα μὴ νομίζηται καθάπερ ἡ [g] Ἀταλάντη διὰ τὸν Μελέαγρον, οὕτω καὶ ἡ Ἀθηνᾶ διὰ τὸν Ἥφαιστον τῆς * ἀν- 148.
δρείας ἐστερῆσθαι. ὁ γὰρ ἀμφιγυήεις, ὡς εἰκὸς, ὁ [4] πόρπας καὶ [5] [h] γναμπτὰς ἕλικας δημιουργῶν, τοῖς

[1] κορο-

e καὶ Χρυσάορ Æton. f μὴ Tigur. Gall. 2. ſed in marg. μοι· ſic Æton. ſuffragatur *Geſner.* g Ἀτλάντη Æton. * Mallem ἀγνείας, ſi liceret per Codd. h γναπτὰς Gall. 1. 2. Æton.

de ſingulis conſule Onomaſticum noſtrum, & Palæphatum in libro de fabuloſis narrationibus. Pegaſum equum aiunt ex Neptuno & Meduſa natum eſſe, alii ex ſanguine Meduſæ à Perſeo interemptæ. Plura vid. ibid. *Geſner.*

1 Χρυσάωρ] Chryſaoris filii Neptuni, & ex capite Meduſæ nati, ſimiliter ut Pegaſus equus, Heſiodus in Theogonia v. 280. meminit. Eſt & Χρυσάωρ nomen adjectivum, & Latinè ſonat, *aureum enſem gerens.* Vid. Ovid. lib. IV. Metam. circa finem, ubi quòd crines Meduſæ in colubros à Minerva converſi ſunt, cauſam dicit, quoniam à Neptuno in Minervæ templo compreſſa fuerit. Ibidem in hoc verſu,

Pegaſon & fratrem matris de ſanguine natos,

Chryſaorem fratris nomine accipio. *Geſner.*

2 ἡ Ἀθηνᾶ] Minerva in ſcuto ſuo Meduſæ caput habere fertur. Æſculapius ubi cruore Meduſæ ad medicinam uſus ſit, locus nullus occurrit. *Geſner.*

3 τὸν ἀπὸ τοῦ Ἡφαίστου] De Erichthonio vel Erichtheo, ex terrâ nato, unde nomen, cum Neptunus reluctantem Minervam ſollicitans, ſemen in terram projeciſſet, vide Onomaſt. noſtrum. item de Meleagro ibid. *Geſner.*

4 πόρπας] Πόρπας τε, γναμπτάς θ' ἕλικας, κάλυκάς τε καὶ ὅρμους.

Homerus Il. Σ. v. 401. Hunc puellarem mundum Vulcanus lib. 18. Iliados per novem annos apud Eurynomen Nympham & Thetin fabricaſſe ſe ſcribit. *Geſner.*

5 γναμπτὰς ἕλικας] Heſychius, Homerum apertè reſpiciens, exponit τὰ καμφθέντα ψέλια.

1 κορο-

[1] κοροκοσμίοις ἠπάτησε τὴν ἀμήτορα παῖδα καὶ [2] ὀρφανήν. Ποσειδῶν ναυτίλλεται, πολέμοις Ἄρης ἥδεται, κιθαρῳδὸς ἐστιν ὁ Ἀπόλλων, Θηβαίοις [3] Διόνυσος τυραννεῖ, Κρόνος [4] τυραννοκτονεῖ, [5] Ζεὺς καὶ θυγατρὶ συγγίνεται, καὶ ἡ θυγάτηρ ἀπ᾽ αὐτοῦ κύει. μαρτυρήσει μοι νῦν [6] Ἔλευσις, καὶ [7] Δράκων ὁ μυστικὸς, καὶ [8] Ὀρφεὺς, ὁ

orphanam & ſine matre virginem facilè decepiſſe videtur. Neptunus navigat, Mars gaudet præliis, Apollo cithara ludit, Bacchus Thebanos tyrannide premit, Saturnus crudeliter occidit, Jupiter etiam filiæ miſcetur, & filia ex eo concipit. Teſtimonium mihi adferent Eleuſis, & Draco myſticus, & Orpheus, hujus carminis auctor:

vos

1 κοροκοσμίοις] Κοροκόσμια, τῶν παρθένων. *Heſych.* ſupple ex Suida, κοσμήματα.

2 ὀρφανήν.] Minervam vocat filiam ſine matre & orphanam, quoniam ex Jovis tantùm cerebro nata fingitur. *Geſner.*

3 Διόνυσος] Bacchus filius Jovis & Semeles filiæ Cadmi Thebarum conditoris, primus diadema regum ac triumphum invenit. *Geſner.*

4 τυραννοκτονεῖ] Τυραννοκτονεῖν, cum plerumque ſignificet Tyrannum occidere, [quomodo hoc loco ſumendum exiſtimat *Fronto,*] hîc accipitur pro tyrannicè occidere, ut qui filios ſibi natos devorârit. *Geſner.*

5 Ζεὺς] Fortaſſis accipiendum de Venere, ex qua Cupidinem ſuſcepit; quamvis nonnulli Venerem Cupidinis matrem, non Jovis, ſed Cœli filiam dicant. *Geſner.* De Proſerpinæ raptu locus iſte omnino intelligendus.

6 Ἔλευσις] Eleuſis civitas eſt in Attica provincia, non longè ab Athenis, ubi Eleuſiniæ Cereris templum erat, ejuſque myſteria celebrabantur. Hîc cùm Eleuſius regnaret, & Cererem filiam quærentem liberaliſſimè hoſpitio ſuſcepiſſet, illa pro munere oſtendit ei omne genus Agriculturæ; filium etiam ejus Triptolemum recens natum per noctem igne fovit, per diem divino lacte nutrivit, & eum alatis ſerpentibus ſuperpoſitum per totum orbem miſit ad uſum frumentorum hominibus indicandum. Hinc fortè Draco myſticus ſacris illis adhibitus eſt, aut etiam quia Jupiter in Draconem Proſerpinæ gratia mutatus ſit, ut infrà teſtatur Tatianus numero 16. *Geſner.* In Eleuſidos ſacris, *Eleuſiniis* dictis, totam hanc fabulam de raptu Proſerpinæ Dramaticè noctu ad lucem facularum repræſentatam fuiſſe docet Juſtinus, Orat. ad Græcos, prope initium; & Clemens in Protreptico. p. 9.

7 Δράκων] Certè diſertè aſſerit Clemens in Protreptico, p. 14. Draconem hunc myſticum, ſeu in myſteriis iſtis Eleuſiniis adhibitum, extractum fuiſſe à ſinu πελωριδίων, ad exprimendam Jovis incontinentiam, qui Serpentis hujus ſpecie Proſerpinam vitiârat.

8 Ὀρφεὺς] De hoc Orphei carmine,

Φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστὶ, θύρας ἐπίθεσθε βέβηλοι;

vide in Chiliadibus Eraſmi, *Profani fores occludite.* Myſteria nefas erat vulgo efferre, erant enim ſacra arcana, quæ Latini *ſecluſa* vocant. Hæc autem duorum generum erant apud Eleuſinem: magna, quæ Cereri ſacra erant; & parva, quæ Proſerpinæ: in quibus quæ agebantur, ſacerdotes ſummo ſilentio occultabant. Græci hæc ſacra Theſmo-

——— ——— *vos turba profana,*
Obturate fores. ——— ———

Pluto rapit Proserpinam, quod ejus facinus mysteriis celebratur. Ceres filiam luget. Nonnulli per Athenienses in Latoidæ templo decipiuntur. Est & Omphalus loci nomen in quo sepultus sit Bacchus.

—— [1] Θύρας δ' ἐπίθεσθε [i] βέβηλοι",

λέγων. Ἀϊδωνεὺς ἁρπάζει τὴν Κόρην, καὶ αἱ πράξεις αὐτοῦ γεγόνασι μυστήρια. κλαίει Δημήτηρ τὴν θυγατέρα. καί τινες ἀπατῶνται [2] διὰ τοὺς Ἀθηναίους ἐν τῷ τεμένει τοῦ [3] [k] Λητοΐδου". καλεῖταί τις [l] Ὀμφαλός"· ὁ δὲ [4] Ὀμφαλὸς, [5] τάφος ἐστὶν Διονύσου. ἐπαινῶ

i βεβήλοις *Tigur. Gall.* 1.2. *Æton.* Vide Notas. k Λητωΐδου *Tigur. Æton.* l Ad vocem Ὀμφαλὸς notatur hoc Scholion in marg. Codicis Regii prioris: ὁ ἐν τῷ ναῷ τῷ ἐν Δελφοῖς Ὀμφαλὸς ὀνομαζόμενος, τάφος ἦν Διονύσου.

Thesmophoria vocant. Plinius lib. XXIV. cap. 9. de vitice arbore sic scribit: *Græci agnon vocant, quoniam matronæ in Thesmophoriis Atheniensium castitatem custodientes, his foliis cubitus sibi sternunt.* Gesner.

1 Θύρας] In MS Regio legebatur, ἐπίθεσθε βεβήλοις. quo pacto etiam legitur apud Clementem Alexandr. in Admonit. ad Gentes. pag. 36. ut annotavit Hœschelius in quibusdam Codicibus MSS.

——— θύρας δ' ἐπίθεσθε βεβήλοις
Πᾶσιν ὁμῶς ——— ———
fores occludite profanis
Omnibus simul.

Ita legitur & apud Theodoretum lib. I. *de Curandis Græcorum affectibus.* pag. 19. *Fronto Ducæus.* Apud Justinum eadem Orphei verba proferentem, Cohort. ad Græcos p. 15. & iterum lib. de *Monarchia Dei.* legitur βέβηλοι.

2 διὰ τοὺς Ἀθηναίους] Vertimus *propter Athenienses,* non *per Athenienses.* Fronto Ducæus.

3 Λητοΐδου] Latoides est Apollo Latonæ filius, ut Latois Diana. *Gesner.* Ab eo deceptos quosdam ait Tatianus, qui ipsius Oraculum Athenis consulebant. Idem notat & Justinus. Cum enim Apollo se artis vaticinandi peritum professus esset, seipsum mendacii convictum reddidit. Daphnen enim quum persequeretur, eam non est assecutus: & Æacidæ illum sciscitanti mortem vaticinatus non est. Orat. ad Græcos, paulo post initium.

4 Ὀμφαλὸς] Reperitur in Geographia Ptolemæi Omphalium Epiri civitatem esse. *Gesner.* Hîc autem per *Omphalum* intelligi haud dubito Delphos urbem. *Eustathius* in Homeri Odyss. a. v. 50. Ἰστέον ὅτι τὴν μὲν γῆν ὁ μῦθος περὶ τὴν Δελφικὴν χώραν λέγει μεσάζειν, ἀετοῖς μετρηθεῖσαν ὑπὸ Διός· διὸ καὶ Ὀμφαλὸς καὶ μεσόμφαλον γῆς ὁ Πύθιος τόπος ὁ περὶ Δελφοὺς ἐλέγετο. Sic & *Hesychius*: Ὀμφαλὸς, ζυγοῦ τὸ μέσον, καὶ Δελφοί· ἐπειδὴ μεσαίτατοι.

5 τάφος ἐστὶν Διονύσου.] Cyrillus Alexandrinus ipsum idem asserit libro X. contra Julianum p. 341. ex fide Dinarchi, Poëtæ haud ignobilis. Hic, inquit, τὰς Διονύσου πράξεις ἀφηγούμενος, ὅσα τε αὐτῷ πεπόνηται περὶ (lege παρὰ) τῶν Ινδῶν, καὶ μὴ (rectius καὶ μὲν) καὶ Ἀχαιμένα καὶ Λυκοῦργον ὅπως εἴη πεφονευκὼς, εὖ μάλα διειρηκὼς, ἀνῃρῆσθαι καὶ αὐτὸν ὑπὸ Περσέως διατείνεται, καὶ κηδεῦσθαί (repone κεκηδεῦσθαι) γε μὴν ἐν Δελφοῖς παρὰ τὸν χρυσοῦν καλούμενον Ἀπόλλωνα. *Bacchi res apud Indos gestas commemorans, postquam accuratè*

νῶ σε νῦν ὦ Δάφνη, τὴν ἀκρασίαν τοῦ Ἀπόλλωνος [1] νικήσασα, ἤλεγξας αὐτοῦ τὴν μαντικὴν, ὅτι μὴ προγνοὺς τὰ περὶ σε, τῆς αὐτοῦ τέχνης οὐκ [2] ὤνατο.

ιδʹ. Λεγέτω μοι νῦν ὁ [3] ἑκατηβόλος, πῶς Ὑάκινθον διεχρήσατο [4] Ζέφυρος; Ζέφυρος αὐτὸν νενίκηκε· καὶ τοῦ τραγῳδοποιοῦ λέγοντος,

[5] Αὔρα Θεῶν ὄχημα τιμιώτατον,

ὑπὸ βραχείας αὔρας νικηθεὶς, ἀπώλεσε τὸν ἐρώμενον. τοιοῦτοί τινες εἰσὶν οἱ δαίμονες, οὗτοι οἱ τὴν εἱμαρμένην ὥρισαν· [6] στοιχείωσις

Laudo te nunc ô Daphne, quæ Apollinis intemperantiam vicisti, & divinationem ejus redarguisti, siquidem eventuri tibi casus ignarus, nihil ex arte sua fructus percepit.

XIV· Dicat mihi nunc jaculator Apollo, quomodo Hyacinthus à Zephyro sit necatus. Vicit eum Zephyrus: & cum Tragicus poëta dicat,

Aura Deorum pretiosissimum vehiculum,

ipse ab exigua victus aura, perdidit suos amores. Hujusmodi quidem sunt dæmones, hi sunt qui fatum determinarunt: cujus

accuratè persecutus est quo pacto & Actæonem & Lycurgum interemerit; ipsum etiam à Perseo interfectum asserit, ac Delphis sepultum apud Apollinem cognomento aureum. Quibus suffragatur Auctor *Etymologici Magni*, voce Δελφοί. —— τὰ Διονύσου μέλη σπαράξαντες οἱ Τιτᾶνες, τῷ Ἀπόλλωνι παρέθεντο, ἐμβαλόντες λέβητι. ὁ δὲ παρὰ τῷ τρίποδι ἀπέθετο παρὰ τῷ ἀδελφῷ.

1 νικήσασα] Daphne quomodo libidinem Apollinis effugerit, & laurum induerit, Ovid. lib. I. Metam. describit. *Gesner.*

2 ὤνατο] Ἀπέλαυσεν, ὄνησιν ἔσχεν. *Hesych.*

3 ἑκατηβόλος] i.e. *longè* vel *eminus jaculans*, epitheton est Apollinis. *Gesner.* Hoc autem Epitheto ideo hoc loco ùtitur Tatianus, quod in certamine cum Zephyro, quo alter alteri puerum Hyacinthum præripere studeret, Apollo sagittis jaculatus sit, teste Palæphato. cap. 47.

4 Ζέφυρος;] De Hyacintho & Zephyro, vide Onomasticum nostrum, & Palæphatum in fabulosis narrationibus. *Gesner.* Hìc Apollinem miserè destituebat ars illa, quam sibi arrogârat, vaticinatrix. si enim fatum Hyacinthi sibi adamati præscisset Apollo, neutiquam discum illum emisisset, quem Zephyrus flatu suo in caput Hyacinthi convertit, puerumque interemit. In eundem modum & Apollinem perstringit Theophilus Antiochenus lib. I. *ad Autolycum* tanquam τὸν Ὑακίνθου μόρον ἀγνοοῦντα. Vide & Clementem Alexandrin. Protreptico. pag. 21.

5 Αὔρα —] Simile istud Psalm. 18. ver. 10. ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων. sicuti observavit in Edit. sua Euripidis, doctissimus J. Barnesius; qui & inter Incertarum Tragœdiarum fragmenta, v. 438. reposuit hoc ab Auctore nostro prolatum.

6 στοιχείωσις δὲ αὐτοῖς] Perperam Interpres: *Cujus prima eis occasio fuit* &c. Sensus est: *Principium cui fatidicam suam Doctrinam superstruebant, fuisse animalium in cœlo collocationem.*

jus prima eis occasio fuit animalium in cœlo collocatio. Ejecti enim cœlis, diversas animantes, quæ vel repunt in terra, vel natant in aquis, aut in montibus degunt quadrupedes, quibus cum familiariter versati fuerant, cœlesti honore dignati sunt, ut & ipsi scilicet in cœlis agere viderentur, & à ratione alienam ipsorum in terra vitam, per stellarum collocationes commendarent. Iracundus igitur, & laboriosus, & continens & incontinens, & pauper (& dives) iisdem naturæ gubernatoribus subjiciuntur. Quoniam Zodiaci circuli pictura, Deorum opus est. Quod si unius eorum lux præcellat, pluribus cæteris honorem præripit: & qui aliâs vincitur, nunc vincere solet. Delectantur autem

δὲ αὐτοῖς ἡ [1] ζώωσις ἦν. τὰ γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς ἑρπετά, καὶ τὰ ἐν τοῖς ὕδασι νηκτά, καὶ τὰ ἐπὶ τοῖς ὄρεσι τετράποδα, μεθ' ὧν ἐποιοῦντο τὴν δίαιταν, ἔκβλητοι τῆς ἐν οὐρανῷ διαίτης γεγενημένοι, ταῦτα τῆς ἐπουρανίου τιμῆς ἠξίωσαν, ἵνα τι νομισθῶσιν αὐτοὶ διατρίβειν ἐν οὐρανῷ, καὶ τὴν ἄλογον ἐπὶ γῆς πολιτείαν εὔλογον [2] διὰ τῆς ἀστροθεσίας ἀποδείξωσιν. ὥστε ὁ [3] θυμικός, καὶ ὁ ἐπίμοχθος, καὶ ὁ ἐγκρατευόμενος, καὶ ὁ ἀκρατής, [4] καὶ ὁ πτωχεύων, ἐπ' αὐτῶν ἐστι τῶν [5] [m] νομοθετησάντων" τὴν γένεσιν. ἡ γὰρ τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου γραφή, Θεῶν ἐστι ποίημα. καὶ τὸ [6] ἐπικρατῆσαν, ὥς φασιν, ἑνὸς αὐτῶν φῶς, τοὺς πλείονας [7] παραβραβεύει. καὶ ὁ νικώμενος εἰσαῦθις, νῦν ἐπικρατεῖν εἴωθεν. [8] εὐαρε-

m ὀνομοθετησάντων Tigur. Æton.

στοῦσι

1 ζώωσις] i. e. *situs* vel *figuræ animalium in cœlo*. Vide suprà numero 11. *Gesner*.

2 διὰ τῆς ἀστροθεσίας] *Per Astrorum in formam animalium posituram.*

3 θυμικὸς] Ob sæpius interpositum καὶ, exciderunt hîc inter scribendum voces nonnullæ, quæ cæteris ex adverso respondeant; unde quidem plurimum pendet Tatiani argumentatio. Explenda in hunc aut similem modum sententia: ὥστε ὁ θυμικὸς καὶ ὁ πρᾶος, καὶ ὁ ἐπίμοχθος καὶ ὁ σχολάζων, καὶ ὁ ἐγκρατευόμενος, καὶ ὁ ἀκρατής, καὶ ὁ πτωχεύων, καὶ ὁ πλούσιος, ἐπ' αὐτῶν &c.

4 καὶ ὁ πτωχεύων] Videtur addendum καὶ ὁ πλουτῶν, ut suprà prope finem numeri 11. in eodem argumento. *Gesner.*

5 νομοθετησάντων τὴν γένεσιν.] *Gubernatoribus Naturæ*, Interpres. Mallem *Gubernatoribus Geneseos* sive *genituræ*, Astrologorum vocabulo.

6 ἐπικρατῆσαν] Planetam dicit, qui plura habet testimonia fortitudinis, ut cum Astrologis loquar. Hic ipsis dicitur, *Thematis dominus*, sive *Gubernator*. Sic genituræ Dominus vocatur, qui fortissimus est in Natalitio Themate, seu figurâ cœlesti sic dictâ.

7 παραβραβεύει.] Παραβραβεύειν, est *intercipere brabium*, *debito præmio fraudare*. Gesner.

8 εὐαρεστοῦσι] Lapsus est *Gesnerus*, hunc locum explicans §. 11. Neque enim id vult Tatianus, Zodiaci signis delectatos esse Planetas; sed Astrologos in arte sua divinatrice

ἐστὶ δὲ αὐτοῖς οἱ ἑπτὰ πλανῆται, [1] ὥσπερ οἱ ἐν τοῖς πεσσοῖς ἀθύροντες. ἡμεῖς δὲ καὶ εἱμαρμένης ἐσμὲν ἀνώτεροι, καὶ ἀντὶ πλανητῶν δαιμόνων, ἕνα τὸν ἀπλανῆ δεσπότην μεμαθήκαμεν, καὶ οὐ καθ' εἱμαρμένην ἀγόμενοι, τοὺς ταύτης νομοθέτας παρῃτήμεθα.

ιε'. Λέγε μοι πρὸς τοῦ Θεοῦ,
149. [2] Τριπτόλεμος ἔσπειρε τοὺς πυροὺς, καὶ μετὰ τὸ πένθος εὐεργετεῖ τοὺς Ἀθηναίους; διὰ τί δὲ ἡ Δημήτηρ, τῆς θυγατρὸς μὴ [n] ἀπολωλυίας, τῶν ἀνθρώπων εὐεργέτις οὐκ ἐγένετο; κύων ὁ τῆς [3] Ἠριγόνης ἐν οὐρανῷ δείκνυται, καὶ σκορπίος ὁ [4] τῆς Ἀρτέμιδος βοηθὸς, καὶ

his Zodiaci picturis Planetæ septem, veluti qui se tesserarum ludo oblectant. Ejusmodi persuasio vestra est. Cæterum nos & fato superiores sumus, & pro planetis, hoc est, erraticis dæmonibus, unum erroris nescium Dominum accepimus, & cum fato non regamur, gubernatores ejus contemnimus.

XV. Dic age per Deum, Triptolemúsne frugibus satis post luctum, Atheniensibus hoc beneficii præstitit? At cur non potius Ceres ipsa, cum filiam non amisisset, bene merita est de hominibus? Canis Erigones, Scorpius auxiliator Dianæ, Chiron Centaurus,

n ἀπολωλυίας Tigur. Æton.

divinatrice præcipuè oblectari septem Planetis, iisque veluti tesserulis ludere, dum eos in Tabulas suas Genethliacas conjiciant, lineisque ductis, suum cuique locum, (*domum* vulgo dictam) assignent.

1 ὥσπερ οἱ] Vide suprà portione 11. *Gesner.*

2 Τριπτόλεμος] Triptolemi & Cereris fabulæ explicationem vide apud Cornutum, in capite de Cerere & Vesta. *Gesner.*

3 Ἠριγόνης] De Erigone vide Onomasticum nostrum, & Hygini Phænomena vel Arati, quæ etiam de Scorpio & reliquis cœli signis consules. *Gesner.*

4 τῆς Ἀρτέμιδος βοηθὸς] Historiam quam respicit hoc loco Tatianus, quomodo nempè Scorpius ictu caudæ perimeret Orionem dum Dianæ concubitum appeteret, vimque ei inferre conaretur, eleganter admodum descriptam invenias apud Nicandrum in *Theriacis*, prope initium.

Τὸν δὲ χαλαζήεντα κόρη Τιτηνὶς ἀνῆκε
Σκορπίον ἐκ κέντροιο τεθηγμένον, ἦμος ἐπέχρα
Βοιωτῷ τεύχουσα κακὸν μόρον Ὠαρίωνι,
Ἀχράντων ὅτε χερσὶ θεῆς ἐδράξατο πέπλων.
Αὐτὰρ ὅ γε στιβαροῖο κατὰ σφυρὸν ἤλασεν ἴχνος
Σκορπίος ἀπροϊδὴς, ὀλίγῳ ὑπὸ λᾶϊ λοχήσας.
Τοῦ δὲ τέρας περίσημον ἐν ἄστρασιν ἀπλανὲς αὔτως,
Οἷα κυνηλατέοντος, ἀείδελον ἐστήρικται.

At verò algificum Titania virgo creavit
Scorpion, armatum stimulo caudáque tremendum,
Bœoto pœnas ex Oarione reposcens,
Sacram auso manibus vestem temerare Dianæ.
Qui latitans parvi cæco sub fornice saxi,
Duram improviso violavit vulnere calcem.
Cujus ob id tanquam venantis, in astra relatum
Sydus, & immotum magno fulgore coruscat. Interprete. J. Gorræo.

1 Δελτωτὸν

taurus, Argo dimidiata, Callisto in ursam versa, in cœlo ostenduntur. Quomodo igitur antequam ea contigissent, quæ de ipsis feruntur, sine ullo ornatu cœlum fuit? Jam quod Deltotum sydus alii propter Siciliam, alii ad exprimendam primam literam Jovis, quem Dia Græci nominant, in cœlo fixum volunt, quis non ridiculum fateatur? Cur enim non Sardinia & Cyprus etiam insulæ, in cœlo honoratæ sunt? Quare non alii quoque fratres Jovis, qui inter se regna diviserunt, nominum suorum literis syderibus adscripti sunt? Sed quomodo Saturnus vinctus, & ejectus regno, administrator fati constituitur? Vel quomodo regna largitur, qui ipse non amplius regnat? Quin igitur has nugas relinquite,

Χείρων ὁ Κένταυρος, ἡ ἡμίτομος Ἀργὼ, καὶ ἡ Καλλιστοῦς ἄρκτος· εἶτα πῶς πρὶν τούτους περὶ τὰς προειρημένας πράξεις γενέσθαι ἀκόσμητος ἦν ὁ οὐρανός; τίνι δὲ οὐ γελοῖον [o] εἶναι" δόξει, τὸ κατὰ μέν τινας διὰ τὴν Σικελίαν [p] ἀστροθετούμενον" [1] Δελτωτὸν, κατ᾽ ἐνίους δὲ τῆς τοῦ Διὸς προσωνυμίας πρωτότυπον στοιχεῖον. διὰ τί γὰρ οὐχὶ καὶ ἡ Σαρδὼ, καὶ ἡ Κύπρος, ἐν [*] οὐρανῷ" τετίμηνται; τίνος δὲ ἕνεκεν οὐχὶ καὶ [†] τῶν [2] τοῦ Διὸς ἀδελφῶν, οἳ διενείμαντο τὰς βασιλείας, γραμμάτων σχηματουργίᾳ κατηστερίχθησαν; πῶς τε ὁ πεδηθεὶς Κρόνος, καὶ τῆς βασιλείας ἔκβλητος γενόμενος, τῆς [3] εἱμαρμένης οἰκονόμος καθίσταται; πῶς τε [4] βασιλείας ὁ μηκέτι βασιλεύων δίδωσι; [q] καταβάλλετε" τοιγαροῦν τὸν λῆρον, καὶ μὴ διὰ τὸ μισεῖν

o Deest *Gall.* 2. *Æton.* p ἀστροθετευόμενον *Gall.* 2. Ad hunc locum Scholiastes in marg. *Gall* 2. hæc habet, τινὲς δὲ διὰ τὸ ἐν Αἰγύπτῳ καλούμενον Δέλτα φασίν· ὃ ποιοῦσιν (lege ὃ ποιοῦσιν) ἄνωθεν μὲν ὁ Νεῖλος διϊστάμενος ἀφ᾽ ἑνὸς τοῦ ἑαυτοῦ ῥεύματος εἰς δύο· κάτωθεν δὲ ἡ πρὸς Ἀλεξάνδρειαν θάλασσα, εἰς ἣν τὰ στόματα τοῦ Νείλου ἐκδίδωσι. * Ὀλύμπῳ *al.* † Deest τὰ ὀνόματα, seu hujusmodi aliquid, ad constructionem q καββάλλετε *Gall.* 2. *Æton.*

1 Δελτωτόν] Deltotum Sydus, trianguli formam ut Δέλτα litera Græcorum habet: est autem Sicilia quoque triquetra tribus promontoriis. Est & Delta Ægypti locus Nilo interceptus, ab eadem similitudine. *Gesner.*

2 τοῦ Διὸς ἀδελφῶν.] Plutonem & Neptunum dicit. *Gesner.*

3 εἱμαρμένης οἰκονόμος] Ea scilicet ratione, qua ex planetarum & stellarum motu fatum pendere mathematici putant. *Gesner.*

4 βασιλείας] *Si genituræ gubernaculum accipienti Saturno, opportunoque in loco collocato, opportuno etiam ac felici è loco beneficæ stellæ suffragium contulerint, sitque diurna genitura, natus ille futurus est nobilis, præclarisque in actionibus ac negotiis versabitur, honores, dignitates, magistratusque eos consecuturus, quos signa, loca, signorumque ipsorum Domini, eorumque configurationes pollicebuntur.* Pontanus lib. VIII. cap. 2. de rebus cœlestibus. *Gesner.*

μισεῖν ἡμᾶς ἀδίκως, [r] παρανομήσητε. μεταμόρφωσις ἀνθρώποις μεμυθολόγηται, μεταμορφοῦνται δὲ παρ' ὑμῖν καὶ οἱ Θεοί.

neque præ iniquo nostri odio peccare sustineatis. Nescio quæ hominum transformatio fabulis inducitur, imò Dii apud vos transformantur.

ιϛ'. Δένδρον ἡ [1] Ῥέα γίνεται, [2] δράκων δὲ ὁ Ζεὺς, [3] διὰ τὴν Φερσέφασσαν. αἴγειροι, αἱ τοῦ [4] Φαέθοντος ἀδελφαί. καὶ ἡ [5] Λητὼ,

XVI. Rhea arborescit, Jupiter Proserpinæ causa draco fit, Phaëthontis sorores in populos nigras mutantur, Latona in animal

r παρανομίσητε Æton.

1 Ῥέα] Ovidius lib. X. Metam. Atyn puerum Rheæ delicias, in pinum arborem mutatum scribit: de ipsa autem Rhea nihil tale legi. *Gesner.* Hanc & in dracænæ (serpentis fœminæ) formam mutatam fuisse, notat Athenagoras in Apologia sua. pag. 19.

2 δράκων] Hinc fortè Draco mysticus, ut superius diximus numero 13. Ovid. lib. VI. Met. in tela Palladis de Jove, sic scribit:

Aureus ut Danaen, Asopida luserit ignis,
Mnemosynem pastor, variusque Deolida serpens. Gesner.

3 διὰ τὴν Φερσέφασσαν] Clemens Alex. in admonit. ad Gentes. pag. 11. μίγνυται δ' αὖθις ὁ γεννήσας οὑτοσὶ Ζεὺς τῇ Φερεφάττῃ, τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ, μετὰ τὴν μητέρα Δηώ· καὶ μίγνυται δράκων γενόμενος. *Rursus Jupiter qui genuit, coit cum Proserpina filia sua, post matrem Cererem, & coit factus draco.* Arnobius lib. V. adv. Gentes. *Quia nefarium videbatur satis, patrem cum filia comminus uxoria conjugatione misceri, in draconis terribilem formam migrat.* Fronto Ducæus. Quibus illa consona sunt, quæ refert Athenagoras, Apol. pag. 20. de Jove, ὅτι Φερσεφόνῃ τῇ θυγατρὶ ἐμίγη, βιασάμενος καὶ ταύτην ἐν δράκοντος σχήματι, ἐξ ἧς παῖς Διόνυσος αὐτῷ. *Proserpinam filiam suam sub draconis specie violavit: & Dionysium ex ea genuit filium.*

4 Φαέθοντος] Phaethontis sorores, Heliades dictæ, quomodo in arbores populos mutatæ sunt, Ovidius canit lib. II. Metam. *Gesner.* Vide Hyginum. Fab. 154.

5 Λητὼ] Quod autem Latona hîc fertur in vile animal mutata, nusquam legere memini: sed Asterie soror ejus, primum in coturnicem, quam Græci Ortyga vocant, deinde in Insulam mutata fingitur. *Gesner.* Latonam ait Tatianus in animal vile mutatam: quibus verbis coturnicem designat. Scribit enim Apollodorus lib. I. Bibliothecæ, ὅτι Ἀστερία μὲν ὁμοιωθεῖσα ὄρτυγι, ἑαυτὴν εἰς θάλασσαν ἔρριψε, φεύγουσα τὴν πρὸς Δία συνουσίαν, καὶ πόλις ἀπ' ἐκείνης Ἀστερία πρότερον κληθεῖσα, ὕστερον δὲ Δῆλος. *Asteriam fugientem Jovis complexum, in coturnicem mutatam seipsam in pontum demisisse, & ab ea, quæ Asteria urbs priùs appellata fuit, postea Deli nomen accepisse.* Hyginus etiam fabula 53. *Asterien Titanis filiam, Jovem à quo amabatur, contempsisse: à quo in avem Ortygem commutata est, quam nos coturnicem dicimus: eamque in mare abjectam, & ex ea insulam enatam, quæ Ortygia est appellata, quò postea Latona delata est.* Alii maluerunt Latonam ipsam sub tempus pariendi in coturnicem versam in insulam volavisse, & sub ea forma latuisse Junonem, unde postea Ortygiam insulam nominavit, quæ eam exceperat. Vide Natalem Comitem lib. IX. cap. 6. Mythologiæ. *Fronto Ducæus.*

1 Ὀρτυγία

animal vile, à qua Ortygiæ insulæ Deli nomen inditum est. Siccine Deus olor fit, & aquilæ formam suscipit, & ut puerum à poculis habeat Ganymedis amore turget? Egone colam Deos, qui muneribus afficiuntur, & nisi acceperint, succensent? Habent illi fatum suum: ego stellas erraticas adorare nolo. Quid est quod de crine Berenices traditur? Aut ubi stellæ illius erant, antequam ipsa moreretur? Quomodo item Anti-

ζῶον εὐτελὲς, δι' ἣν [1] Ὀρτυγία [2] Δῆλος ἡ νῦν κέκληται. Θεὸς, εἰπέ μοι, [3] κύκνος γίνεται, καὶ τὴν ἀετοῦ μορφὴν ἀναλαμβάνει, καὶ δι' οἰνοχοΐαν τοῦ Γανυμήδους τῇ παιδεραστίᾳ σεμνύνεται; τί μοι σέβειν θεοὺς δωρολήπτας, καὶ ὀργιζομένους ἂν μὴ λάβωσιν; ἐχέτωσαν οὗτοι τὴν εἱμαρμένην· τοὺς πλανήτας προσκυνεῖν οὐ βούλομαι. [4] τίς ἐστιν ὁ [5] Βερενίκης πλόκαμος; ποῦ δὲ οἱ ἀστέρες αὐτῆς πρὶν τὴν προειρημένην ἀποθανεῖν; πῶς δὲ ὁ τεθνεὼς [6] Ἀντίνοος, μειρά-

1 Ὀρτυγία] Insula olim Ortygia dicta, quæ cum sub aqua fluitaret in mari, postea in gratiam parturientis Latonæ emersit, & stabilita est.

——*Tempusque fuit, quo navit in undis,*
Nunc sedet Ortygie. ————

Ovid. 15. Metam. *Gesner.*

2 Δῆλος ἡ νῦν] Apposite satis huic loco convenit *Hesychii* illud: Ὀρτυγία, ἡ νῦν Δῆλος καλουμένη. Vide *Hygini* Fab. 140.

3 κύκνος] Jupiter in cygnum mutatus est, ut Ledam vitiaret. Ovid. lib. VI. Metam.

Fecit & Asterien aquilâ luctante teneri;
Fecit olorinis Ledam recubare sub alis.

Bis igitur aquilæ formam suscepit, tum propter Asterien, tum ut Ganymedem pocillatorem sibi futurum raperet; quem raptum Xenophon in symposio religiosè exponit, ut innuatur sanctam & piam mentem à Deo rapi. Virgilius lib. I. Æneid.

———— *& rapti Ganymedis honores.*

De Ganymede vide Suidam in Ilio. Cicero Tuscul. quæst. lib. I. *Non enim, inquit, ambrosia Deos, aut nectare, aut juventute pocula ministrante lætari arbitror: Nec Homerum audio, qui Ganymedem à Diis raptum ait propter formam, ut Jovi pocula administraret. non justa causa cur Laomedonti tanta fieret injuria. Fingebat hæc Homerus, & humana ad Deos transferebat, divina mallem ad nos.* Gesner.

4 τίς ἐστιν] *Nescio quid sibi voluerit Tatianus, cum scribit post mortem demum Berenices cælo consecratam fuisse hanc comam. Sed pro* ἀποθανεῖν *proculdubio scripserat* ἀποθεωμένην. Isaacus Vossius observationibus in Catullum. p. 264. Cæterum emendationi huic repugnat ipsa verborum constructio. Τὴν προειρημένην enim, Berenicem ipsam respicit, non πλόκαμον ejus.

5 Βερενίκης] De Berenices crine, vide Onomasticum: fertur autem non post ejus mortem, ut Tatianus habet, sed adhuc viventis crinem, Conone Mathematico in gratiam Regis fingente, inter stellas relatum esse. *Gesner.*

6 Ἀντίνοος] Antinous Hadriano amatus adolescens, ut scribit Hieronymus libro secundo contra Jovinianum, Ægypti civitati nomen dedit. Occasionem figmento nimirum fecit

Lunæ

μειράκιον ἐν τῇ σελήνῃ ὡραῖον καθίδρυται; τίς ὁ ἀναβιβάσας αὐτόν; [ſ] εἰ μὴ καὶ" τοῦτον, [1] ὡς τοὺς βασιλέας, μισθοῦ [t] ἢ" δι' ἐπιορκίας τις, τοὺς Θεοὺς καταγελῶν, εἰς τὸν [u] οὐρανὸν" ἀνεληλυθέναι φήσας, πεπίστευται, [2] κατὰ τὸν [x] ὅμοιον θεολογῆσαι" τιμῆς καὶ δωρεᾶς

nous ſpecioſus adoleſcens in Luna collocatus eſt? Aut quis eum eò levavit? Aliquis ſcilicet Deos irridens, hunc etiam in cœlum aſcendiſſe fingendo, ſicut Reges olim quoſdam, mercede nimirum conductus & pejerans, homines qui id crederent invenit, & Homericam Theologiam imitatus, honore muneribuſque affectus

ſ εἰ μή τι καὶ *Tigur. Æton Fronto Duc.* t Deest *Gall. 2. Æton.* u αὐτὸν *Æton.* x ὅμοιον θεολογήσας *Gall. 1. 2.* Ὅμηρον θεολογήσας *Fronto Duc.*

Lunæ facies maculis ſuis humanum ferè vultum exprimens. Has maculas non aliud eſſe, quàm terræ raptas cum humore ſordes, cùm omnia ſydera humore terreno paſcantur, ſtulta veterum quorundam opinio fuit, recitata Plinio, lib. II. cap. 9. *Antinous puer egregius, eximiæ pulchritudinis in Ægypto moritur, quem Adrianus diligenter ſepeliens (nam in deliciis habuerat) in Deos refert: ex cujus nomine etiam Urbs appellata eſt.* Euſebius in Chronicis anno Domini 132. *Antinous eximiæ pulchritudinis puer fuerat, vel ab Adriano immolatus, uti creditur ferè, quòd magicis uteretur ſacris, vel quòd ſponte oppetiiſſet, quum indigeret Imperator hominis ſponte occumbentis anima: ejus deinde ſtellam ab ſe viſam aiebat. Quod à me ideo huic inſertum loco eſt, ut veterum luſus adnotaremus, nunc è cælo ſtellas præcipitantium, nunc novas adoptantium, prout cuique fuiſſet collibitum: Quæ vanitas in Cæſare dilucet quoque.* Cælius Antiquarum lectionum lib. II. cap. 5. *Geſner.* Notat ulterius de Antinoo Juſtinus, Apol. II. pag. 72. Eum ſeculo ipſius vixiſſe. Homines ad eum pro numine colendum ὡρμῆσθαι, ſeu vi adactos fuiſſe, metu Imperatoris Hadriani; quippe qui probè nôſſent, quiſnam ille fuerit, & unde extiterit. Et hoc eſt quod dicit *Spartianus* in Hadriano: Græcos quidem *volente Hadriano*, ſeu quod hoc ſummè expeteret Imperator, eum conſecrâſſe. Conſecrationis ejus cum alia extent hodiéque monumenta, tum illud egregium Romæ, teſte *Caſaubono*, Notis in Spartianum.

ΑΝΤΙΝΟΩ
ΣΥΝΘΡΟΝΩ ΤΩΝ
ἘΝ ΑΙΓΥΠΤΩ ΘΕΩΝ
Μ. ΟΥΛΠΙΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ
ΠΡΟΦΗΤΗΣ.

1 ὡς τοὺς βασιλέας] Ita & Juſtinus, Apol. II. p. 67. Καὶ τί γὰρ τοὺς ἀποθνήσκοντας παρ' ὑμῖν αὐτοκράτορας ἀεὶ ἀπαθανατίζεσθαι ἀξιοῦντες, καὶ ὀμνύντα τινὰ προάγετε ἑωρακέναι ἐκ τῆς πυρᾶς ἀνερχόμενον εἰς τὸν οὐρανὸν τὸν κατακαέντα Καίσαρα; *Porrò cur morientes apud vos Imperatores ſemper immortalitati conſecrare dignamini, producentes quempiam qui jurejurando confirmet, vidiſſe ſe è rogo in cælum aſcendere ardentem Cæſarem?* Cui convenit Cyprianus, de Idolorum vanitate. *Eſt Romulus pejerante Proculo Deus factus, & Picus, & Tiberinus, & Pilumnus.*

2 κατὰ τὸν ὅμοιον θεολογῆσαι] Si legas, ut nos tranſtulimus, κατὰ τὸν Ὅμηρον θεολογήσας, id eſt, *Homericam Theologiam imitatus*, clarior ſenſus erit. Notæ ſunt autem Homeri de Diis fabulæ, propter quas unà cum Heſiodo apud inferos cruciari fertur. *Geſner.* Mendoſus eſt locus iſte. Et quidem rectè hactenus

affectus est. Cur estis in Deum sacrilegi? Cur ejusdem opus ignominiosè tractatis? Tu mactas ovem, & eandem adoras. Taurus in cœlo est, tu simile ei animal obtruncas. Is quem vocant Engonasin, animal premit noxium. Aquila vorans hominum opificem Prometheum, cœlo dignatur.

XVII. Egregius scilicet olor est, quoniam adulter erat. Egregii sunt Castor & Pollux (quos alternis diebus inferos

ἠξίωσε). τί* μοι τὸν Θεὸν σεσυλήκατε; τί δὲ αὐτοῦ τὴν ποίησιν ἀτιμάζετε; [1] θύεις πρόβατον, τὸ δ' αὐτὸ [x] προσκυνεῖς. ταῦρός ἐστιν ἐν οὐρανῷ, καὶ τὴν [2] εἰκόνα σφάττεις αὐτοῦ. ζῶον πονηρὸν [3] ὁ [y] Ἐγγόνασι [z] ἐκθλίβει. καὶ τὸν ἀνθρωποποιὸν [4] Προμηθέα καταφαγὼν 150.
ἀετὸς, τετίμηται.

ιζ'. Καλὸς ὁ κύκνος, ὅτι [5] μοιχὸς ἦν. καλοὶ δὲ καὶ οἱ ἑτεροήμεροι [6] Διόσκουροι τῶν

[1] Λευκιπ-

* μου al. x καὶ προσκυνεῖς Fronto Duc. y Ἐγγόνασις Fronto Duc. z θλίβει Gall. 2. Æton.

Gesnerus, ut opinor, quod pro θεολογήσαι reponendum putet θεολογήσας· non item, quod Ὅμηρον substituerit loco τοῦ ὅμοιον. Gisbertus Cuperus, in *Apotheosi Homeri*, p. 111. pro καὶ τὸν ὅμοιον legendum censet ὡς τὸν ὅμοιον, locumque hunc sic vertendum esse: *Et similem*, sive hominem, *dignatus est propter honores & munera Deum facere.* Ego quidem lectum mallem, ὡς καὶ τὸ ὅμοιον· (quæ phrasis infrà occurrit §.20. & §. 40.) Ut sensus nimirum sit, perjurum istum qui dixit se vidisse Antinoum in cœlos ascendentem, adeoque ipsum, prout Reges suos olim Romani, in Deorum numerum retulit, honoribus eâ de causâ muneribusque affectum fuisse.

1 θύεις πρόβατον] Fortassis hoc dicit propter Arietem, quo conscenso Phryxus & Helle transfretarunt, inter sydera locatum: nam & proximè aliorum quoque cœlestium signorum mentionem subjicit; tribuebant autem syderibus plerique gentilium divinos honores: Aut fortè quod Jupiter Ammon Arietis specie in Lybia coleretur, de quo plura in Onomastico. *Gesner.*

2 εἰκόνα σφάττεις αὐτοῦ.] id est, *similem ei taurum, terrestrem.* Gesner.

3 ὁ Ἐγγόνασι] Engonasin signum in cœlo est, quod Latinè *Ingeniculus* vocatur; & est Hercules, qui dextro genu nixus, sinistro pede capitis Draconis dextram partem opprimere conatur. *Gesner.*

4 Προμηθέα] De Prometheo & jecur ejus Caucaso alligati exedente aquila, utrisque in cœlum relatis, vide Phurnutum Grammaticum Græcum, (quem nuper Conradus Clauserus noster Latinitate donavit) Onomasticum, & Luciani de Prometheo Dialogum. *Gesner.*

5 μοιχὸς] Cygnum *mœchum* appellat, quod Jupiter assumptâ cygni formâ cum Leda rem habuerit. Is quoque inter sydera ostenditur. Locutiones quas hîc usurpat, omnes Ironicæ sunt. *Gesner.*

6 Διόσκουροι] Castor & Pollux Dioscuri, id est, Jovis filii nominantur, quos in cœlo geminos esse dicunt. Pollucem ait Homerus concessisse fratri dimidiam vitam, itaque alternis diebus eorum quemque lucere. Vide Hyginum. Diodorus lib. VI. de fabulosis Antiquorum gestis, Leucippum Naxi (à quo Naxos insula cognominata)

[1] Λευκιππίδων οἱ ἁρπαστικοί. κρείττων ἡ [2] Ἑλένη, τὸν μὲν καρηκομόωντα Μενέλαον καταλιποῦσα, τῷ δὲ μιτρηφόρῳ καὶ πολυχρύσῳ Πάριδι κατακολουθοῦσα· [a] δίκαιος καὶ σώφρων ὁ τὴν ἐκπορνεύσασαν εἰς Ηλύσια πεδία μετατεθεικώς. ἀλλ᾽ οὐδὲ ἡ [3] Τυνδαρὶς ἀπηθανάτισται· καὶ σοφῶς ὁ Εὐριπίδης [b] ὑπὸ Ὀρέστου τῆς προειρημένης γυναικὸς τὴν ἀναίρεσιν παρεισήγαγε· [4] πῶς οὖν γένεσιν τὴν καθ᾽ εἱμαρμένην ἀποδέξομαι, τοιούτους αὐτῆς τοὺς οἰκονόμους θεωρῶν; βασιλεύειν οὐ θέλω, πλουτεῖν οὐ βούλομαι, [5] τὴν στρατηγίαν παρῄτημαι, πορνείαν μεμίσηκα, ναυτίλλεσθαι διὰ τὴν ἀ-

superósque, seu vitam & mortem commutare fabulantur) quoniam Leucippi filias rapuerunt. His scilicet præstantior est Helena, quæ relicto Lavicomo Menelao, mitrigerum & abundantem auro Paridem secuta est: Et ille scilicet probus & honestus vir fuit, qui hanc meretricem in campos Elysios transtulit. Atqui minimè immortalis facta est Helena Tyndari filia; & rectè Euripides ab Oreste eam occisam tradit. Quomodo igitur fatum in natura & rerum eventibus recipiam, cum tales ejus dominos videam? Nolo regnare, non libet ditescere, præturam recuso, scortationem odi, navigare per

avaritiam

a Ad hæc verba, sic Scholiastes in marg. Codicis Regii: Ἀχιλλεὺς ἐν τοῖς ἠλυσίοις συνοικεῖν λέγεται τῇ Μηδείᾳ καὶ τῇ Ἑλένῃ. b ἀπὸ Æτου.

gnominata) filium memorat; & circa ejusdem libri finem, Leucippum cum pluribus colonis in Rhodum missum à Lesbo patre. *Gesner.*

1 Λευκιππιδῶν] Leucippi filiæ tres fuerunt, quarum nomina recenset Pausanias in *Messenicis*, cap. 31. Idem vim eis illatam à Dioscuris memorat, *Laconicorum* cap 17, 18.

2 Ελένη) Helena soror Dioscurorum fuit, non minus libidine infamis quàm fratres. Herodotus lib. VI. in Therapne Lacedæmonis, Helenæ Templum fuisse scribit. De Castoribus & Helena stellis, vide Plinium lib. II. cap. 37. Omnia autem prædicta sydera, quoniam ex hominibus vel animalibus ferè absurdis & improbis originem habent, dominium eorum sive fatum approbaturum se negat. Deinde avaritiam fugiendam, suam cuique sortem boni consulendam, mundo moriendum, Deo vivendum hortatur; & liberas arbitrii vires asserit. *Gesner.*

3 Τυνδαρὶς] Non *Helena Tyndari filia*, quomodo reddidit Gesnerus, *sed Clytemnestra Tyndari filia*; quam ab Oreste filio suo occisam tradit Euripides, fabulâ quæ inscribitur *Orestes*; ad quam apertè hoc loco respicit Tatianus.

4 πῶς οὖν γένεσιν] Minus rectè Interpres, *Quomodo igitur fatum in natura & rerum eventibus recipiam?* Est enim hîc γένεσις *genitura*, seu *nativitas*. Mallem ideo sic: *Quomodo igitur genituram à fato pendere concedam?*

5 τὴν στρατηγίαν παρῄτημαι] Huc commodè referri potest Tertulliani illud, Apologet. cap. 46. *Christianus nec ædilitatem affectat.*

 1 δουλείαν

avaritiam non cupio, certaminum coronas non desidero, liber sum ab insana ambitione, mortem contemno, quovis morborum genere superior sum, tristitia non angit animum meum: si servus sim, servitutem sustineo: si liber sim, de ingenuitate non glorior. Solem unum omnibus splendere video; & omnibus communem mortem, quæ tam in affluentia rerum & luxu, quàm inopia contingit. Locuples seminat, & pauper eadem semente fruitur. Moriuntur ditissimi, & eundem exitum vitæ mendici experiuntur. Pluribus rebus indigent divites, & quia plerique fidem eis habent, inde gloriosi evadunt: pauper autem & moderatissimus aliquis, ea tantum quæ suæ sorti conveniunt desiderans, tranquillius vivit.

XVIII. Quid est quod, admisso fato, vigilas propter avaritiam? Quid dum sæpe multa præter fatum desideras,

πλησίαν οὐκ ἐπιτηδεύω, στεφάνους ἔχειν οὐκ ἀγωνίζομαι, [c] δοξημανίας'' ἀπήλλαγμαι, θανάτου [d] καταφρονῶ, νόσου παντοδαπῆς ἀνώτερος γίνομαι, λύπη μου τὴν ψυχὴν οὐκ ἀναλίσκει· δοῦλος ἐὰν ὦ, [1] δουλείαν ὑπομένω· κἂν ἐλεύθερος ὑπάρχω, τὴν εὐγένειαν οὐ σεμνύνομαι· [2] τὸν ἥλιον ὁρῶ πάντων τὸν αὐτὸν· ἕνα δὲ κατὰ πάντων τὸν θάνατον δι' ἡδονῆς καὶ ἐλαττώματος. ὁ πλούσιος σπείρει, καὶ ὁ πένης τῆς αὐτῆς σπορᾶς μεταλαμβάνει· τελευτῶσιν οἱ πλουσιώτατοι, καὶ οἱ μεταιτοῦντες τὴν αὐτὴν ἔχουσι τοῦ βίου περιγραφήν. πλειόνων χρήζουσιν οἱ πλουτοῦντες, καὶ δι' ἀξιοπιστίας μετὰ τῆς δόξης γίνονται· πένης δὲ καὶ ὁ μετριώτατος, τῶν καθ' ἑαυτὸν ἐφιέμενος εὐμαρέστερον περιγίνεται.

ιή. Τί [3] [e] μοι'' καθ' εἱμαρμένην ἀγρυπνεῖς διὰ φιλαργυρίαν; τί δὲ [e] μοι'' καθ' εἱμαρμένην πολλάκις ὀρεγόμενος, πολλάκις ἀποθνήσκεις;

c δοξομανίας Gall. 1. 2. Æton. Fronto Duc. rectè. d καταφρονῶν Æton. e Sic Tigur. Gall. 1. 2. Æton. (quomodo suprà p. 42. τί μοι τὸν Θεὸν, &c.) omnino rectè. μὴ quod ex conjecturâ *Gesneri* devenit in Editionem Parisiensem, pervertit sensum Auctoris.

1 δουλείαν ὑπομένω] Ex præcepto Apostoli 1 *Cor.* c. 7. v. 21. Δοῦλος ἐκλήθης; μή σοι μελέτω. i. e. Explicante Estio, *non te res illa angat; ne doleas te, qui jam religione Christianus es, adhuc conditione servum esse. Nolo te sollicitum esse, ut onere servitutis libereris.*

2 τὸν ἥλιον] Hoc argumento infrà Sectione 43. perstringit Græcos hosce, sibi solis sapientiæ gloriam arrogantes.

3 μοὶ καθ' εἱμαρμένην] Tua, inquit, culpa, tua stultitia, non fatum, improbis & nimiis acquirendi desideriis te obstringit. Qui autem suæ cupiditati vivit, is Deo moritur. Peccatum enim mortem trahit comitem: sic alibi Dæmones toties mori ait, quoties hominem aliquem deceperint. *Gesner.*

1 τὴν

θνήσκεις; ἀποθνήσκε τῷ κόσμῳ, παραιτούμενος τὴν ἐν αὐτῷ μανίαν. ζῆθι τῷ Θεῷ, διὰ τῆς ἑαυτοῦ καταλήψεως [1] τὴν παλαιὰν γένεσιν παραιτούμενος. [2] οὐκ ἐγενόμεθα πρὸς τὸ ἀποθνήσκειν, ἀποθνήσκομεν δὲ δι᾽ ἑαυτούς· ἀπώλεσεν ἡμᾶς τὸ αὐτεξούσιον. [3] δοῦλοι γεγόναμεν οἱ ἐλεύθεροι· διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐπράθημεν. οὐδὲν φαῦλον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πεποίηται, τὴν πονηρίαν ἡμεῖς ἀνεδείξαμεν· οἱ δὲ ἀναδείξαντες, δυνατοὶ πάλιν [f] παραιτήσασθαι. δύο πνευμάτων διαφορὰς ἴσμεν ἡμεῖς, ὧν τὸ μὲν καλεῖται ψυχή· τὸ δὲ, [4] μεῖζον μὲν τῆς ψυχῆς, Θεοῦ δὲ εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις. ἑκάτερα δὲ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῖς πρώτοις ὑπῆρ-
151. χεν, ἵνα τὸ μέν τι ὦσιν ὑλικοὶ, τὸ δὲ ἀνώτεροι τῆς ὕλης. ἔχει δὲ οὕτω· πᾶσαν ἔστιν ἰδεῖν τοῦ κόσμου τὴν κατασκευὴν, σύμπασάν τε

sæpe moreris? Eia potius mundo moritor, insaniam ejus rejiciens, & Deo vive, per cognitionem tui veterem statum repudians. Non nati sumus ut moreremur, morimur autem nostra culpa. Perdidit nos libera voluntas, & qui liberi eramus in servitutem redacti, & propter peccatum venditi sumus. Nihil mali factum est à Deo, nos ipsi produximus improbitatem: eam vero qui produxerunt, denuò etiam repudiare possunt. Duo spirituum genera nos agnoscimus, quorum alterum anima vocatur: alterum verò præstantius est anima, imago scilicet & similitudo Dei. utrumque autem priscis hominibus datum erat, ut partim materia constarent, partim eam superarent. Sic autem res habet: Universam mundi machinam, & quicquid in ea con-

f παραιτῆσαι *Æton.*

1 τὴν παλαιὰν γένεσιν] *Veterem genituram*; seu *veterem hominem.* Sic & in Tractatu suo περὶ τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα καταρτισμοῦ, *de perfectione secundum Servatorem*, cujus fragmentum conservavit Clemens, Strom. lib. III. p. 460. distinxit Tatianus inter τὸν παλαιὸν ἄνδρα, καὶ τὸν καινόν.

2 οὐκ ἐγενόμεθα πρὸς τὸ ἀποθνήσκειν,] Egregiè Auctor libri Sapientiæ, cap. 2. v. 23. ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐπ᾽ ἀφθαρσίᾳ. φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον. πειράζουσι δὲ αὐτὸν οἱ τῆς ἐκείνου μερίδος ὄντες. *Deus creavit hominem ad immortalitatem. Invidia autem Diaboli mors introivit in mundum: Experiuntur autem illum, qui sunt ex parte illius.*

3 δοῦλοι γεγόναμεν] Sic Clemens, Protreptico p. 54. ὢ τῆς ἀπονοίας πολλῆς! τὸν Κύριον ἀπαισχύνεσθε. (lege ἐπαισχύνεσθε) ἐλευθερίαν ἐπαγγέλλεται· ὑμεῖς δὲ εἰς δουλείαν ἀποδιδράσκετε. *O magnam dementiam! Dominum pudore afficitis. Libertatem pollicetur, vos autem aufugitis in servitutem.*

4 μεῖζον μὲν τῆς ψυχῆς,] Spiritus hic, quem & suprà §. 11. ψυχῆς δυνατώτερον vocat, est ipse Λόγος.

ditum extat, è materia conſtitutum eſſe patet: ipſam verò materiam à Deo productam, ita ut partim rudis & informis intelligatur antequam diſcerneretur; partim conformata & digeſta, poſt peractam ejus diſcretionem.

XIX. Ergo cœlum quoque & ſtellæ cœleſtes in mundo, materiâ participant: ſimilem etiam terra, & quævis alia mundi pars, conſtitutionem ſortitur, ita ut una ſit omnium communis generatio. Hæc cum ita ſe habeant, diverſa genera ſunt eorum quæ ex materia conſtant: & aliud quidem pulchrius eſt, aliud licet pulchrum, vincitur tamen ab aliquo præſtantiori. Quemadmodum enim corporis animalis conſtitutio, unius gubernationis eſt, & ad unum finem, cujus gratia genitum eſt, refertur; nihilominus diſtinctos in ſe dignitatis gradus habet, cum aliud ſit oculus, aliud auris, aliud capillorum ornatus, & interaneorum digeſtio, & medullarum, oſſiumque, & nervorum concretio: & licet hæc inter ſe

τὴν ποίησιν, [g] καὶ γεγονέναι ἐξ ὕλης, [1] καὶ τὴν ὕλην δὲ αὐτὴν, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προβεβλημένην, ἵνα τὸ μέν τι αὐτῆς ἄπορον καὶ ἀσχημάτιστον νοῆται πρὸ τῆς διακρίσεως λαβεῖν· τὸ δὲ κεκοσμημένον καὶ εὔτακτον, μετὰ τὴν ἐν αὐτῇ διαίρεσιν.

ιθ'. Ἔστιν οὖν ἐν αὐτῇ [2] ὁ οὐρανὸς ἐξ ὕλης, [h] καὶ τὰ ἄστρα τὰ ἐν αὐτῷ. καὶ [i] ἡ γῆ δὲ, καὶ πᾶν τὸ ἀπ' αὐτῆς νοούμενον, τὴν ὁμοίαν ἔχει σύστασιν, ὡς εἶναι κοινὴν πάντων γένεσιν. τούτων δὲ οὕτως ὑπαρχόντων, διαφοραί τινες τῶν ἐξ ὕλης εἰσίν· ὡς εἶναι τὸ μέν τι κάλλιον, τὸ δὲ καὶ αὐτὸ μὲν καλὸν, [k] πάλιν ὑπό τινος κρείττονος ἐλαττούμενον. ὥσπερ γὰρ ἡ μὲν τοῦ σώματος σύστασις μιᾶς ἐστιν οἰκονομίας, περὶ δὲ * αὐτό ἐστι τοῦ γεγενῆσθαι τὸ αἴτιον· καὶ τούτων οὕτως ὄντων, διαφοραί τινες εἰσὶ δόξης ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ μὲν ὀφθαλμός † τις ἐστὶν, τὸ δὲ οὖς, τὸ δὲ τριχῶν διακόσμησις, καὶ ἐντοσθίων οἰκονομία, μυελῶν τε, καὶ ὀστέων, καὶ νεύρων σύμπηξις· θάτερον δὲ θατέρου ὂν

διάφο-

g Deeſt *Gall.* 1. *Fronto Duc.* h Deeſt *Æton.* i ἐν γῇ *Tigur.* k πάλιν *Æton.* * αὐτῷ *Tigur.* ſed in marg. αὐτὸ vel ταυτό. † τί *al.*

1 καὶ τὴν ὕλην] Diſertè hoc additur propter Philoſophos, quorum alii & materiam & mundum æternum faciunt, alii hunc conditum fatentur, illam inconditam: Chriſtiani utrumque conditum. *Geſner.*

2 ὁ οὐρανὸς] Cœlum ex materia conſtare certum eſt, cum aliter ſecundum locum vel in loco moveri non poſſet, aut ne locus quidem aliorum eſſe. Vide Ariſtotelem lib. I. *de Cælo.* cap. 9. *Geſner.*

διάφορον, καθ' οἰκονομίαν συμφωνίας ἐστὶν ἁρμονία· παραπλησίως καὶ ὁ κόσμος, κατὰ τὴν τοῦ πεποιηκότος αὐτὸν δύναμιν, τὰ [l] μέν τι" φαιδρότερα, τὰ δέ τινα τούτοις ἀνόμοια κεκληρωμένος, θελήματι τοῦ δημιουργήσαντος, [1] [m] πνεύματος" μετείληφεν ὑλικοῦ.

κ'. Τὸ δὲ καθ' ἕκαστα δυνατὸν καταvοῆσαι, τῷ μὴ κενοδόξως

differant ſingillatim, univerſa tamen gubernatio ad unam ſymphoniam convenit: Mundus itidem cum partes alias ſplendidiores, & alias his diſſimiles ex opificis ſui potentia habeat, inſinuatum toti materiæ ſpiritum per architecti quoque voluntatem accepit.

XX. Et hoc in ſingulis rebus intelligi poteſt ab illo, qui non

l μέντοι Gall. 1.2 rectè. m Ad verba iſta apponitur hoc Scholion in Codice Regio priore: πνεῦμα, καὶ τὸ ἐν τοῖς οὖσιν ἀκούσιον δημιουργικὴν δύναμιν καθ' ἣν ἕκαστον εἶδος τὸ ὑπ' αὐτὸ ὅμοιον τοῦ παραγαγόντος ὑφίστησιν.

1 πνεύματος μετείληφεν ὑλικοῦ.] Hîc mundo πνεῦμα ὑλικὸν, ſive Animam tribuit Tatianus, Platonicus ſcilicet. Anima vero hæc, ex illorum ſententia, pertenuis quædam ſubſtantia erat, per totum orbem fuſa; duabuſque quaſi conſtabat partibus, puriſſimâ unâ, quam νοῦν dixere; alterâ minùs purâ, quæ ψυχή· quâ mediante νοῦς corpori ſociatus eſt. Platonis enim effatum erat, νοῦς ἐν ψυχῇ, ψυχὴ ἐν σώματι. Mundum autem animatum eſſe duplici de cauſâ ſtatuebant. Primò ut eſſet, unde omnes animæ particulares deducerentur, has enim animæ mundi partes & ἀποσπάσματα eſſe exiſtimârunt. Secundò ut oſtenderent quomodo mundi & fabrica & providentia conſtare poſſent, ac ſimul ut & mundus Deus, & ſol reliquáque Aſtra cenſeri deberent in Diis. Cùm enim exiſtimarent Animam eſſe corporis ſui Architectricem, ipſamque eſſe quæ corpus ſuum, Animal nempe, cujus eſt, regat, opinati fuere ſi mundum eſſe animal ponerent, tum animam in eo futuram, quæ intelligeretur fabricata fuiſſe ipſum mundi corpus, poſſetque deinceps mundum regere, ac, ut par eſt, ei providere. Certè conſtat, ipſos mundi animam, aut mentem ſaltem, habuiſſe pro ipſo Deo, neque veritos fuiſſe dicere particulares animas eſſe indiſcriminatim ſive mundanæ animæ, ſive Dei partes. Notum illud Virgilii, IV. Georg.

Eſſe apibus partem divinæ mentis, & hauſtus
Ætherios dixere. Deum namque ire per omnes
Terráſque, tractúſque maris, cælúmque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque ſibi tenues naſcentem arceſſere vitas.

Tatianus, aliique nonnulli è primis Eccleſiæ Scriptoribus, qui è Platonicorum Schola prodierant, hanc de mundi anima Hypotheſin etiamnum ex parte amplexi ſunt: ita tamen contemperatam, ut anima iſta haud amplius pro ipſo Deo haberetur, ſeipſum mundi partibus unientem per modum *formæ informantis*, uti vulgò loquimur; ſed ipſius δημιουργοῦ, ſive ſummi Dei foret opificium: Angelis interim mundo præfectis, illumque adminiſtrantibus.

1 ἀποσπά-

non superbè respuerit divina eloquia, quæ paulatim è sacris literis observata, prorsus Deo acceptos reddunt illos, qui animum eis applicaverint. Quinetiam dæmones (ut vos eos vocatis) ex materia concreti, & spiritu ex ea sumpto, luxuriosi & delicati evaserunt: alii quidem ex ipsis ad puriorem vitam conversi, alii ve-

[1] ἀποσκορακίζουσι [2] τὰς θεοπνεύστας ἑρμηνείας. αἱ κατὰ χρόνον [n] διὰ γραφῆς ἐξεληλεγμέναι πάνυ θεοφιλεῖς τοὺς προσέχοντας αὐταῖς πεποιήκασιν. ὅμως δὲ οὖν καὶ οἱ [3] δαίμονες, (ὡς ὑμεῖς οὕτω φατὲ) * σύμπηξιν ἐξ ὕλης λαβόντες κτησάμενοί τε [4] πνεῦμα [o] τὸ ὑπ' αὐτῆς, ἄσωτοι καὶ λίχνοι γεγόνασιν· οἱ μέν τινες αὐτῶν [5] ἐπὶ τὸ καθαρώτερον τραπέντες, [p] οἱ δὲ

τ

n διὰ γραφῆς Gall. 1. Fronto Duc. Æton. rectè. * δαίμονες σύνθετοι ἐξ ὕλης καὶ εἴδους. Scholion in margine Gall. 1. o τὸ ἀπ' Æton. Fronto Duc. p τοῦτο Πλατωνικὸν, εἰς δύο διαιρεῖν εἴδη τοὺς δαίμονας, ἀϋλοτέρους καὶ ὑλικωτέρους. καὶ τοὺς μὲν ἀϋλοτέρους, ἀγαθοὺς εἶναι· τοὺς δὲ ὑλικωτέρους, πονηροὺς καὶ κακοποιούς. Scholion Gall. 1.

1 ἀποσκορακίζουσι] Ἀποσκορακίζειν est *nihili facere, reprobare*: nimirum quasi ἐς κόρακας ἀποπέμπειν, i. e. *ad corvos remittere*, secundum proverbium. *Gesner.*

2 τὰς θεοπνεύστας ἑρμηνείας,] Quidnî intelligat auctor noster, versionem LXX. Interpretum, quam Philosophis hisce, Græcis scilicet, perlegendam proponit?

3 δαίμονες,] Dæmones inquit ex materia concrevisse, hîc quidem simpliciter, infrà autem (numero 25.) concretionem eorum talem esse ait, qualis est ignis & aeris, proinde invisibiles esse; & hanc causam facit quòd ad malitiam propensi sint. Quod si ex materia constant, vel ex quatuor elementis constabunt, vel ex quinta quadam essentia, quæ cœli materia fertur: sive autem ex hac communi sive illa constituantur, animalia erunt corporea, & visui obvia, quod falsum est. Nam ex uno elemento, ut aere, nihil effici potest. Non igitur ex materia constant Dæmones. Philo in libro de mundo, scribit animas (vult autem animas, Angelos & Dæmones ejusdem esse substantiæ,) non elementari materia, sed puriore potioreque constare, ex qua scilicet naturæ divinæ procreatæ sunt, ideoque immortales esse. *Gesner.* Dæmones assumptione materiales sunt. Cautè lege, nam Tatianus perperam videtur sentire Dæmones ex materia constare, eisque inesse sensum libidinis, aliarumque materialium affectionum, quæ sententia jam nunc à Theologis temeraria censetur. *Editor Parisiensis.* Dæmones vocat Auctor noster, Magistro suo Justino ferè ὁμόψηφος, non tam Diabolum ipsum Angelosque apostatas, quàm ipsorum filios, quos ex lapsu, mulierum concubitus causâ, amoribus victi procreârunt. Hi enim Justino aliisque compluribus δαίμονες φαῦλοι isti erant, qui apud homines versati, γυναῖκας ἐμοίχευσαν, καὶ παῖδας διέφθειραν. Apol. II. p. 55. Unde & hoc loco dicuntur λίχνοι καὶ ἄσωτοι.

4 πνεῦμα τὸ ὑπ' αὐτῆς] Πνεῦμα quod hîc materiâ inferius esse, ab eaque pendere dicit, sumitur pro vapore exhalato ex mistura elementorum, explicante Trismegisto, Platonico, quisquis ille. Unde secundum illum, νοῦς ἐν λόγῳ, λόγος ἐν ψυχῇ, ψυχὴ ἐν πνεύματι, πνεῦμα ἐν σώματι ὀχεῖται.

5 ἐπὶ τὸ καθαρώτερον] Huc faciunt

ex

τῆς ὕλης ἐπιλεξάμενοι τὸ ἔλαττον, καὶ κατὰ τὸ ὅμοιον q αὐτῇ πολιτευόμενοι. τούτους δὲ ἄνδρες Ἕλληνες προσκυνεῖτε, [1] γεγονότας μὲν ἐξ ὕλης, μακρὰν δὲ τῆς εὐταξίας εὑρεθέντας. οἱ γὰρ προειρημένοι, τῇ σφῶν ἀβελτηρίᾳ [2] πρὸς τὸ κενοδοξεῖν τραπέντες, καὶ ἀφηνιάσαντες, λησταὶ θεότητος γενέσθαι προεθυμήθησαν· ὁ δὲ τῶν ὅλων δεσπότης [3] ἐντρυφᾶν αὐτοὺς εἴασε, [4] μέχρις ἂν ὁ κόσμος πέρας λαβὼν ἀναλυθῇ, καὶ ὁ δικαστὴς παραγένηται, καὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι, 152. διὰ τῆς τῶν δαιμόνων ἐπαναστάσεως, ἐφιέμενοι τῆς τοῦ τελείου Θεοῦ

rò viliorem materiæ partem assumentes, & pro ratione ejus agentes. Istos adoratis, ô Græci, qui ex materiâ geniti procul à laudabili disciplina discesserunt. Etenim per stultitiam suam vana gloria impulsi, & effrenes facti, latrones divinitatis fieri sibi proposuerunt: Dominus autem universorum permisit eos hominibus illudere, donec mundus consummatus olim dissolvatur, & judex adveniat, & omnes homines, qui perfecti Dei cognitionem, licet à dæmonibus oppugnati, desiderant, locu-

q αὐτοὶ Æton.

ex eodem libro Philonis verba: *Animarum*, inquit, *in aere conventus est corpore vacuarum, quarum alias corpora subire mortalia, rursusque statis quibusdam temporum circuitibus inde decedere ferunt: alias constitutionem diviniorem sortitas ab omni terrestri situ cogitatione abhorrere. At quæ sint earum purissimæ, eas verò opinio est excelsissimo in loco apud ætherem ipsum stationem habere, quas Græci Heroes appellant, Moses Angelos,* &c. Res omnes conditas materia participare dicit, sed alias aliis antecellere, prout magis minús ve nobili spiritu præditæ sunt; spiritum enim inesse omnibus. *Gesner.*

1 γεγονότας μὲν ἐξ ὕλης] Ita suprà σύμπηξιν ἐξ ὕλης λαβόντας Dæmonas dixit. Vide §. 25. & Athenagoram p. 27.

2 πρὸς τὸ κενοδοξεῖν] Hinc confirmatur vulgata illa Theologorum opinio, statuentium primum Angelorum peccatum fuisse superbiam. Dicuntur enim ἀφηνιάσαντες, ob horrendam nimirum istam defectionem, quâ Deo obtemperare recusantes, superiore se honoris gradu dignos judicarunt, quàm eo in quo ipsos collocârat Creator. Atque hoc sensu, ipsos seu τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν μὴ τηρήσαντας repræsentat D. Judas, sive τήνδε τὴν τάξιν παραβάντας, ut cum Justino loquar. Id enim apud Apostolum ἀρχή munus sc. honorificum singulis à Deo designatum. Illo enim haud contenti mali Angeli λησταὶ θεότητος γενέσθαι προεθυμήθησαν, Deum ipsum latronum instar aggressi sunt; illumque divinitate, ac honore spoliare studuerunt, sibi ipsis cultum divinum adrogantes, sibi ipsis ubique statuas, aras, templa exstruentes.

3 ἐντρυφᾶν αὐτοὺς εἴασε] Hoc ipsum illud est, quod apertè asserit Apocalyptes, cap. 12. v. 9. Σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην ὅλην. Vide & quæ infrà habentur in eodem capite.

4 μέχρις ἂν] Tum demum enim Diabolum, ejusque adeo Angelos, injectum iri in lacum ignis & sulphuris, asserit D. Joannes. Apoc. c. 20. v. 10.

locupletius propter certamina teſtimonium in die judicii accipiant. Spiritus igitur ineſt ſtellis, Angelis, ſtirpibus, aquis, hominibus, animalibus: & quamvis unus ac idem ſit, differentias tamen in ſe habet.

XXI. Hæc quidem cum à nobis dicantur, non ſummis, ut aiunt, labris, neque probabilibus rationibus, aut ſophiſtico ſermonis apparatu, ſed ex divinis eloquiis proferantur, qui diſcere vultis, feſtinate: Et qui Anacharſin Scytham non rejicitis, nunc etiam non indignemini inſtitui ab illis qui barbaram diſciplinam ſequuntur. Recipite dogmata

γνώσεως, τελειοτέραν διὰ τῶν ἀγώνων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως τῆς μαρτυρίαν λάβωσιν. ἔστιν οὖν [1] πνεῦμα ἐν φωστῆρσι, πνεῦμα ἐν ἀγγέλοις, πνεῦμα ἐν φυτοῖς καὶ ὕδασι, πνεῦμα ἐν ἀνθρώποις, πνεῦμα ἐν ζώοις· ἓν δὲ ὑπάρχον καὶ ταὐτὸν διαφορὰς ἐν αὐτῷ κέκτηται.

κα΄. Ταῦτα δὲ ἡμῶν λεγόντων, οὐκ ἀπὸ γλώττης, οὐδὲ ἀπὸ τῶν εἰκότων ἐννοιῶν, συντάξεώς τε σοφιστικῆς, θειοτέρας δέ τινος ἐκφωνήσεως [r] λόγῳ″ καταχρωμένων, [s] οἱ″ βουλόμενοι μανθάνειν σπεύσατε. καὶ οἱ τὸν σκύθην [2] Ἀνάχαρσιν [t] μὴ″ ἀποσκορακίζοντες, καὶ νῦν μὴ [u] ἀξιοπαθήσετε″ παρὰ τοῖς βαρβαρικῇ νομοθεσίᾳ παρακολουθοῦσι παιδεύεσθαι. χρήσασθε τοῖς δόγμασιν

r λόγοις *Gall.* 1. MS. Cod. unde profluxit Editio Tigurina. *Æton.* s οὓς οἱ *Tigur. Gall.* 2. *Æton.* t καὶ *Tigur.* conjicit legendum μὴ *Geſnerus.* Et ſic habent uterque Regius Codex, & *Æton.* u Lege ἀναξιοπαθήσητε. altera enim lectio ſenſum auctoris omnino pervertit.

1 πνεῦμα ἐν φωστῆρσι] Sic Origenes: οἱ ἐν οὐρανῷ ἀστέρες ζῷά εἰσι λογικὰ καὶ σπουδαῖα, καὶ ἐφωτίσθησαν τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως ὑπὸ τῆς σοφίας, ἥτις ἐστὶν ἀπαύγασμα φωτὸς ἀϊδίου. lib. V. Contra Celſum. pag. 237. plura vide apud eundem, lib. I. περὶ Ἀρχῶν. & lib. περὶ Εὐχῆς. §. 24. Hauſerunt nempe hoc, inter alia id genus, à Platonicis priſci patres Eccleſiæ. Plato enim edixit ſidera non modò animantia eſſe, ſed & optimâ quoque mente prædita. δικαίως ἔμψυχα αὐτὰ λέγομεν, inquit in Epinomide. & alibi θεῖα ζῷα, θεούς, θεῶν εἰκόνας vocat.

2 Ἀνάχαρσιν] Anacharſidis Scythæ vitam Laertius lib. I. deſcribit. Scythas maximè omnium barbaros fuiſſe notiſſimum eſt. Græci proverbio, quicquid agreſte, barbarum, ſævum & inhumanum intelligi vellent, *Scythicum* appellabant. In Æliani epiſtolis hæc verba leguntur: *Itaque Scytharum, ſicuti vocant, reſponſum hoc tibi ſit, ego inſanio & ſapio, & odi mortalium genus.* Laertius hoc proverbium natum eſſe putat ab Anacharſidis aſperitate. Hæc Eraſmus in proverbio, *Scytharum oratio.* Geſner. Tanta in admiratione apud Græcos Anacharſis fuit, ut eum inter ſeptem Sapientes numerarint nonnulli, teſte Clemente Alexandrino, Stromatum libro primo, pag. 299. quod ipſum notat & Cyrillus Alexandrinus, libro 4to. contra Julianum.

1 Βαβυλω-

μασιν ἡμῶν, x κἂν ὡς τῇ" κατὰ [1] Βαβυλωνίους προγνωστικῇ καταχύσαιτε λεγόντων ἡμῶν, [2] κἂν ὡς" δρυὸς μαντευομένης. καὶ τὰ μὲν προειρημένα [3] παραφόρων δαιμόνων ἐστὶν ἀντισοφιστεύματα, τὰ δὲ τῆς ἡμετέρας παιδείας ἐστὶν ἀνωτέρω τῆς κοσμικῆς καταλήψεως. [4] οὐκ ἔστιν ἀθάνατος, ἄνδρες Ἕλληνες, ἡ

noſtra, & ſaltem nos dicentes audite, ut divinationem ſecundum Babylonios, vel ſaltem ut quercum vaticinantem audite. Certè quæ ſupra recenſui dementium dæmonum adverſus homines doli ſunt: noſtra autem religio auguſtior eſt quàm ut mundana mente comprehendi queat. Non immortalis eſt anima, ô Græci, ſuapte

x κἂν μὴ ὡς τῇ *Tigur. Æton.* & *Gall.* 1. ex emendatione. adjecto ὡς à recentiore manu. καὶ ὡς τῇ, *al.* κἂν ὡς τῇ κατὰ Βαβυλωνίους προγνωστικῇς legendum monet *Geſnerus.*

1 Βαβυλωνίους] Sapientes Babyloniorum & Aſſyriorum Chaldæi dicti, ex ſtellis & horoſcopis futura præſagiebant. eoſdem Mathematicos, genethliacos, & aſtrologos aliqui vocant. *Geſner.* Hos Aſtronomiæ inventores dixit Tatianus ſuprà §. 1.

2 κἂν ὡς δρυὸς] Dodonæum oraculum inſinuare videtur. aiunt enim ex Ægypto geminas columbas advolaviſſe, utramque nigram, unam in Africam, alteram in Dodonam, quæ fago inſidens humana voce elocuta ſit. Herodotus lib. II. Eſt autem fagus de genere quercuum. *Geſner.*

3 παραφόρων] *Dementium.* Heſych. Παράφορος, παραφερόμενος, παρόμενος, ἐξεστηκώς.

4 οὐκ ἔστιν ἀθάνατος] Hîc ad marginem in exemplari manuſcripto Scholia annotata erant, his verbis: ψυχὴ θνητὴ, τὴν ζωολόγιον (ζωογόνον *Gall.* 2.) λέγει δύναμιν, ἥτις κοινὴ πάντων ζώων ἐστὶν, ἣ καὶ συμφθείρεται τοῖς σώμασιν· (in Regio poſteriori & Ætonenſi Codice, ad quorum oram occurrit hoc ipſum Scholion eſt σώμασι· rectius.) οὐ μέντοι (καὶ addit *Gall.* 2.) ἡ λογικὴ δύναμις. αὕτη γὰρ ἐξῄρηται, ἀφ' ἧς αἱ τέχναι ἢ καὶ ἐπιστῆμαι προβάλλονται. hoc eſt, per mortalem animam intelligit vim illam, qua animal conſiſtit, animalibus cunctis communem, quæ ſimul cum corpore perit: non item rationalem facultatem (hæc enim excipitur) à qua artes & ſcientiæ prodeunt. Et quanquam ipſe Tatianus (portione 18) duo ſpirituum genera proponens, alterum animam vocat, alterum animâ præſtantius ad imaginem Dei factum dicit: hoc loco tamen animam à nobiliore mente non ſatis diſtinguere videtur. Nam ſi animam non rationalem intelligit, ut Scholia teſtantur, cur de eadem dicit, τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ πεποιημένην, *i. e.* Dei cognitionem aſſecuta? quod ſolius rationalis eſt. Sed nihil affirmo quid ſenſerit Tatianus, dubitationem tantum movere volui, ut hæc verba, quæ ſonant, impiorum animam mori & reſurgere in die judicii: piorum vero animam non mori, ſed tantum ſolvi ad tempus, à doctis & Theologis accuratius examinentur, num quid revera inſit hæreſeos, ut apparet. Legenda ſunt autem diligenter quæ ſequuntur, ubi ſeipſum explicare videtur; tanquam ita ſentiat, impiorum animas vel mentes etiam cum corpore mori, & nullum ſentire cruciatum, antequam cum corpore reſurgant, & condemnentur; priorum vero animas ſtatim ut corpus reliquerunt, in paradiſum ferri. Arabiani olim animas reſurgere credebant, ſicut etiam Turcæ hodie, & quidam Chriſtianos ſe profeſſi

ſuapte natura, • ſed mortalis: eædem tamen ne moriatur fieri poteſt. Moritur enim & diſſolvitur cum corpore quæ veritatis ignara eſt, reſurgit autem poſtea in conſummatione mundi unà cum corpore, mortem in ipſa immortalitate per cruciatum & pœnam ſentiens. Et rurſus, anima quæ Dei cognitione inſtructa eſt, licet ad tempus ſolvatur, non moritur. Siquidem anima per ſe tenebræ eſt, & nihil habet lucis. Hinc illud in ſacris literis pronunciatum, *Tenebræ non comprehendunt lucem.*

XXII. Non enim ſpiritus ab anima ſervatus eſt, ſed ipſe animam ſervavit, & lux comprehendit tenebras. Eſt au-

ψυχὴ [y] καθ' ἑαυτὴν, θνητὴ δέ. ἀλλὰ δύναται ἡ αὐτὴ καὶ μὴ ἀποθνήσκειν. θνήσκει μὲν γὰρ καὶ λύεται μετὰ τοῦ σώματος, μὴ γινώσκουσα τὴν ἀλήθειαν, ἀνίσταται δὲ εἰς ὕστερον ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ κόσμου σὺν τῷ σώματι [1] θάνατον διὰ τιμωρίας ἐν ἀθανασίᾳ λαμβάνουσα. πάλιν τε οὐ θνήσκει, κἂν πρὸς καιρὸν λυθῇ, τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ πεποιημένη· καθ' ἑαυτὴν γὰρ σκότος ἐστὶ, καὶ οὐδὲν ἐν αὐτῇ φωτεινόν. καὶ τοῦτό ἐστιν ἄρα τὸ εἰρημένον, * ἡ σκοτία τὸ φῶς οὐ καταλαμβάνει.

κβʹ. Ψυχὴ γὰρ οὐκ αὐτὴ τὸ πνεῦμα ἔσωσεν, ἐσώθη δὲ ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τὸ φῶς τὴν σκοτίαν κατέλαβεν.

ὁ λόγος

* *Joann*, cap. 1. ver. 5.

y Deeſt *Æton. Gall.* 2. & quidem vehemens ſuſpicio eſt, inſititium eſſe.

feſſi animas tamen poſt mortem dormire ſibi perſuadent, quos doctiſſimus vir Joannes Calvinus publicato libello refellit. *Geſner.* Perſpicuus error Tatiani, exiſtimantis humanam ſuâpte naturâ non eſſe immortalem, niſi Dei beneficio; niſi intelligat non eſſe naturâ ſuâ immortalem, hoc eſt à ſe, abſque eo quod à cauſa efficiente alia pendeat ut Deus; cum & ipſa natura animæ alioqui immortalis, lata loquendi forma dici poſſit Dei beneficium: nam Deus auctor cujuſque naturæ. Pejus quod ſubdit, animas impiorum ſimul cum corpore interire, reſurgere autem poſtea in conſummatione mundi æternum cruciandas, quæ eſt hæreſis manifeſta. *Editor Pariſienſis.* Et in hoc dogmate ſecutus eſt auctor noſter Magiſtrum Juſtinum. Οὐδὲ μὴν, inquit, *ἀθάνατον χρὴ λέγειν αὐτήν· ὅτι εἰ ἀθάνατός ἐστι, καὶ ἀγέννητος δηλαδή. Enimvero nec immortalem eam* (animam humanam) *dicere oportet. nam ſi immortalis ſit, nimirum ingenita quoque fuerit.* Dial. cum Tryph. p. 222. Eodem argumento & Theophilus Antiochenus lib. II. ad Autolycum, in hanc concedit ſententiam. Cum enim id quod gignitur mutabile eſſe dicat & alterabile, ex ipſo animam quam juxta cum Juſtino, aliiſque iſtius ævi Chriſtianis genitam ſtatuit, ex ſe & ſua naturâ dicit eſſe mortalem. Sufficiebat nempe ipſis, ut immortalitatem ab ipſo Deo in fine mundi conſecutura ſit anima humana.

1. θάνατον] Id eſt, *perpetuum cruciatum quavis morte graviorem.* Geſner.

I μόνη]

ὁ λόγος μέν ἐστι τὸ τοῦ Θεοῦ φῶς, σκότος δὲ ἡ ἀνεπιστήμων ψυχή. διὰ τοῦτο [1] μόνη μὲν διαιτωμένη, πρὸς τὴν ὕλην νεύει κάτω, συναποθνήσκουσα τῇ σαρκί. συζυγίαν δὲ κεκτημένη τὴν τοῦ [2] θείου πνεύματος, οὐκ ἔστιν ἀβοήθητος. ἀνέρχεται δὲ πρὸς ἅπερ αὐτὴν ὁδηγεῖ χωρία τὸ πνεῦμα. [z] τοῦ'' μὲν γάρ ἐστιν ἄνω τὸ οἰκητήριον. τῆς δὲ κάτωθέν ἐστιν ἡ γένεσις. γέγονε μὲν οὖν συνδίαιτον ἀρχῆθεν τὸ πνεῦμα τῇ ψυχῇ· τὸ δὲ πνεῦμα ταύτην [a] "ἕπεσθαι" [b] μὴ" βουλομένην αὐτῷ καταλέλοιπεν. ἡ δὲ ὥσπερ ἔναυσμα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ κεκτημένη, καὶ διὰ τὸν χωρισμὸν τὰ * τέλεια" καθορᾷν μὴ δυναμένη, ζητοῦσα τὸν Θεόν, κατὰ
153. πλάνην πολλοὺς Θεοὺς ἀνετύπωσε, τοῖς [3] ἀντισοφιστεύουσι δαίμοσι
+ † κατακολουθήσασα". πνεῦμα δὲ τοῦ Θεοῦ παρὰ πᾶσιν μὲν οὐκ ἔστι· [4] παρὰ δέ τισι τοῖς

tem sermo Dei lux divina, & anima imperita tenebræ. Quare cum sola degit, deorsum ad materiam vergit, carni commoriens: Spiritui autem divino conjuncta, non caret auxilio, verum ascendit illuc quò deducitur à Spiritu: hujus enim sedes est sublimis, at illius generatio infernè. Et factus est quidem ab initio Spiritus animæ familiaris, sed cum non vellet Spiritum sequi, ab eo deserta est. Adhuc igitur reliquias & fomitem quendam spiritualis virtutis sibi retinens, sed propter ejus separationem, quæ perfecta sunt, perspicere non sufficiens, inquirendo Deum, multos errore ducta Deos confinxit, adversariorum dæmonum fraudes sequuta. Porrò Spiritus Dei non omnibus contigit, sed apud nonnullos qui

z τούτου Gall. 2. a ἕπεσθαι Tigur. Gall. 2. Æton. b Deest Tigur. * τελεταὶ Tigur. sed in marg. τέλεια. τελειότατα Gall. 2. † κατακολουθοῦσα al.

1 *μόνη*] Respicit Tatianus illud *Gen.* c. 2. v. 18. Οὐ καλὸν, εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν. Anima Spiritûs seu Λόγου consortio destituta, adeóque nec habens quod ipsam erigat, deorsum vergit in ὕλην. post reparatam autem cum Spiritu συζυγίαν, sive *conjugium*, haud amplius manet ἀβοήθητος.

2 θείου πνεύματος] Eundem Spiritum Tatianus infrà §. 34. vocat πνεῦμα τέλειον. Isto autem Spiritu primum hominem indutum & ornatum esse disertè asserit, inter alios Platonicos, Philo, lib. de Mundi Opificio. p. 33. πολλοῦ ῥυέντος εἰς αὐτὸν τοῦ θείου πνεύματος, πάντα καὶ λέγειν καὶ πράττειν ἐσπούδαζεν εἰς ἀρέσκειαν τοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως. *Plenus largissimo Spiritu divino, omnia tum dicere tum facere studebat ad placitum patris regisque sui.*

3 ἀντισοφιστεύουσι] Sic suprà memorat δαιμόνων ἀντισοφιστευόντων. §. 21.

4 παρὰ δέ τισι] Gemina istis profert Justinus Parænesi ad Græcos. p. 9. Οὔτε γὰρ φύσει, οὔτε ἀνθρωπίνῃ ἐννοίᾳ οὕτω μεγάλα

qui justè vivebant divertens, & animam complectens, per praedictiones caeteris animabus secreta revelabat: quae quidem obediendo sapientiae, cognatum ipsae sibi spiritum attrahebant: vel non obediendo, & ministrum Dei pro nobis passi spernendo, impugnare Deum potius quam venerari se declarabant.

[1] b δικαίοις" πολιτευομένοις καταγόμενον, καὶ * συμπλεκόμενον τῇ ψυχῇ, [2] διὰ προαγορεύσεων ταῖς λοιπαῖς ψυχαῖς τὸ κεκρυμμένον ἀνήγγελε. καὶ αἱ μὲν πειθόμεναι σοφίᾳ, σφίσιν αὐταῖς ἐφείλκοντο πνεῦμα συγγενές· αἱ δὲ μὴ πειθόμεναι, καὶ τὸν διάκονον [3] τοῦ πεπονθότος Θεοῦ παραιτούμεναι, θεόμαχοι μᾶλλον, ἤπερ θεοσεβεῖς ἀνεφαίνοντο.

XXIII. Tales vos etiam, ô Graeci, verbis quidem diserti, sed mente absurdi, multos principes quàm unum maluistis, utpote robustos dae-

κγ'. Τοιοῦτοί τινες ἐστὲ καὶ ὑμεῖς, ὦ Ἕλληνες, ῥήμασι μὲν στωμύλοι, γνώμην δὲ ἔχοντες ἀλλόκοτον, καὶ τὴν [4] πολυκοιρανίην μᾶλλον, ἤπερ τὴν μοναρχίαν c ἐξησκήσατε", καθάπερ ἰσχυροῖς νομίζοντες δαίμοσι

b δικαίως lectum vult Gesnerus, quam lectionem probat *Fronto Ducaeus*. * περιπλεκόμενον al. c ἐξηγκήσατε *Tigur. Æton.*

μεγάλα καὶ θεῖα γινώσκειν ἀνθρώποις δυνατὸν, ἀλλὰ τῇ ἄνωθεν ἐπὶ τοὺς ἁγίους ἄνδρας τηνικαῦτα κατελθούσῃ δωρεᾷ. οἷς οὐ λόγων ἐδέησε τέχνης, οὐδὲ τοῦ ἐριστικῶς τι καὶ φιλονείκως εἰπεῖν, ἀλλὰ καθαροὺς ἑαυτοὺς τῇ τοῦ θείου πνεύματος παρασχεῖν ἐνεργείᾳ, ἵν' αὐτὸ τὸ θεῖον ἐξ οὐρανοῦ κατιὸν πλῆκτρον, ὥσπερ ὀργάνῳ κιθάρας τινὸς ἢ λύρας, τοῖς δικαίοις ἀνδράσι χρώμενον, τὴν τῶν θείων ἡμῖν καὶ οὐρανίων ἀποκαλύψῃ γνῶσιν. *Neque enim vel naturâ vel ingenio humano res tam sublimes & divinas hominibus cognitione assequi est possibile: sed eo quod tum caelitus in viros sanctos descendit, gratuito opus est dono. Qui viri nihil indiguere arte dicendi, neque eis opus fuit ut quidquam rixae contentionisve agerent cupiditate: sed ut tantummodo puros seipsos divini Spiritûs operationi praeberent; atque ita divinum è caelo plectrum descendens, quasi instrumento quopiam citharae alicujus vel lyrae viris justis utens, divinarum nobis & caelestium rerum cognitionem revelaret.*

1 δικαίοις] His similia dicuntur circa medium portionis 35. *Gesner.*

2 διὰ προαγορεύσεων] Spiritus, cui prophetiae donum tribuit Tatianus, non est Λόγος ipse, sed Spiritus S. propriè sic dictus, qui D. Petro *Spiritus Christi*, auctori vero nostro *Christi minister* dicitur. Eundem mox σοφίαν vocat, quomodo & Irenaeus l.IV.c.37.

3 τοῦ πεπονθότος] Vides ut hîc Tatianus Christum disertè θεολογεῖ. Sic infrà §. 35. Οὐ μωραίνομεν, ἄνδρες Ἕλληνες, οὐδὲ λήρους ἀπαγγέλλομεν, Θεὸν ἐν ἀνθρώπου μορφῇ γεγονέναι καταγγέλλοντες.

4 πολυκοιρανίην] Id est, Deorum multitudinem. Alludit ad carmen Homericum Iliad. Β'. v. 204.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω.

quod & Aristoteles ad unitatem Dei confirmandam usurpavit. Daemones non tam fortitudine & robore, quod Graeci putabant, quàm audacia valere latronum exemplo docet. *Gesner.* Confer Justinum Paraenesi ad Graecos. p. 17.

1 ψυχῇ

μοσι καταχολωθεῖν. ὥσπερ γὰρ ὁ λῃστεύων, ἀπάνθρωπος ὤν, διὰ τόλμης τῶν ὁμοίων ἐπικρατεῖν εἴωθεν, οὕτω καὶ οἱ δαίμονες εἰς πολλὴν κακίαν ἐξοκείλαντες, τὰς [d] μεμωρωμένας' παρ' ὑμῖν ψυχὰς, δι' ἀγνοιῶν καὶ φαντασιῶν ἐξηπατήκασιν· οἳ θνήσκουσι μὲν οὐ ῥᾳδίως, σαρκὸς γὰρ ἀμοιροῦσι· ζῶντες δὲ θανάτου πράττουσιν ἐπιτηδεύματα, τοσαυτάκις καὶ αὐτοὶ θνήσκοντες, ὁσάκις ἂν τοὺς ἑπομένους αὐτοῖς τὰς ἁμαρτίας [e] ἐκπαιδεύσωσιν". ὥσθ' ὅπερ ἐστὶν αὐτοῖς περιττὸν ἐν τῷ νῦν, μὴ ὁμοίως τοῖς ἀνθρώποις ἀποθνήσκειν, τοῦθ' ὁπότ' ἂν μέλλωσι κολάζεσθαι παρὸν αὐτοῖς, οὐ μεθέξουσιν ἀϊδίου ζωῆς, ἀντὶ θανάτου ἐν ἀθανάτῳ μεταλαμβάνοντες.

κδ'. Ὥσπερ δὲ ἡμεῖς, οἷς τὸ θνήσκειν [f] ῥᾳδίως" ἀποβαίνει νῦν, εἰσαῦθις μετὰ ἀπολαύσεως ἢ τὸ ἀθάνατον, ἢ τὸ λυπηρὸν μετὰ * ἀθανασίης προσλαμβάνομεν· οὕτω καὶ οἱ δαίμονες τῇ νῦν ζωῇ πρὸς τὸ πλημμελεῖν καταχρώμενοι διὰ παντὸς καὶ διὰ τὴν ζωὴν ἀποθνήσκοντες, εἰσαῦθις ἕξουσιν [g] τὴν" ἀθανασίαν ὁμοίαν τῷ παρ' ὃν ἔζων χρόνον· [h] κατὰ δὲ τὴν" σύστασιν ὁμοίαν ἀνθρώποις τοῖς κατὰ γνώμην διαπραξαμένοις, ἅπερ αὐτοῖς παρ'

mones sequi statuentes. Quemadmodum enim latro, cum humanitatem omnem exuerit, per audaciam similes sibi homines superare solet: sic dæmones quoque nimia improbitate aucti, fatuas animas vestras, erroribus falsisque visis deceperunt. Non facile autem moriuntur isti, cum carnei non sint, sed viventes negotia mortis exercent: toties nimirum & ipsi morientes, quoties illos, quibus præeunt, peccatis imbuerint. Quocirca quod in præsentia peculiare habent, nempe non similiter ut homines mori, id quoque punitionis ipsorum tempore habebunt, neque pro morte commutata immortalitate vita fruentur æterna.

XXIV. Quemadmodum nos autem, quibus nunc facile mors supervenit, futuro sæculo vel immortalitatem cum voluptate, vel tristitiam cum immortalitate assequemur: sic dæmones qui præsenti vita ad peccandum abutuntur, & perpetuò etiam in hac vita moriuntur, eandem in posterum immortalitatem habebunt, similem priori qua cum vivebant, quod ad ejus constitutionem sive essentiam: quod vero punitionem attinet, similem illorum hominum conditioni, qui cum viverent, pro animi

d μεμονωμένας Gall. 1. 2. Æton. genuina lectio; ut ex totâ Orationis serie liquet. e ἐκπαιδεύουσι Gall. 2. Æton. f ῥᾴδιον Æton. * ἀθανασίας Fronto Duc. Gall. 1.2. g τὴν αὐτὴν Gall 1. 2. Æton. h κατὰ μὲν τὴν Gall 2. Æton.

sui

ſui ſententia perfecerunt quicquid eis placuiſſet. Imò conſentaneum eſt hominibus pauciora genera peccatorum enaſci, quum vita brevi circumſcribantur: dæmonibus autem peccata latius ſe extendunt, propter longævam ætatem. Cæterum oportet nos id nunc inquirendo repetere, quod olim amiſimus, & animam ſpiritui ſancto conjungere, & ſolicitè procurare conjunctionem cum Deo perficiendam. Atqui hominum anima non eſt ſimplex, ſed ex multis partibus conſtat: componitur enim, ut eſſet ipſa manifeſta per corpus. Nam nec ipſa ſine corpore poſſet apparere, neque caro ſine anima reſurgit. Siquidem homo eſt, non, ut quidam crocitant, ani-

ὃν ἔζων χρόνον νενομοθετήκασι. καὶ μή τι γε [i] τοῖς μὲν ἀνθρώποις ἐλάττονα τῆς ἁμαρτίας ἐξανθοῦσι τὰ εἴδη, διὰ τὸ μὴ πολυχρονίως βιοῦν, τοῖς δὲ προειρημένοις δαίμοσι, τὸ πλημμελεῖν μειζόνως ἀποβέβηκε, διὰ τὸ ἄπειρον τῆς βιοτῆς. καὶ χρὴ λοιπὸν ἡμᾶς ὅπερ ἔχοντες ἀπολωλέκαμεν, τοῦτο νῦν ἀναζητεῖν, ζευγνῦναί τε τὴν ψυχὴν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ, καὶ τὴν κατὰ Θεὸν συζυγίαν πραγματεύεσθαι. [1] ψυχὴ [k] μὲν οὖν ἡ τῶν ἀνθρώπων πολυμερής ἐστι, καὶ οὐ μονομερής. [l] συνθετὴ γάρ ἐστιν, 154. ὡς εἶναι φανερὰν αὐτὴν διὰ σώματος. οὔτε γὰρ ἂν αὐτὴ φανείη ποτὲ χωρὶς σώματος, οὔτε ἀνίσταται ἡ σὰρξ χωρὶς ψυχῆς. ἔστι γὰρ ἄνθρωπος, οὐχ ὥσπερ [2] οἱ κορακόφωνοι δογματίζουσι, ζῶον λογικὸν,

i τοῖς ἑπομένοις τοῖς *Tigur. Gall.* 1. τοῖς ἑπομένοις τοῖς *Gall.* 2. *Æton.* k *Deeſt Æton.*
l συνετὴ Editio Pariſ. & *Fronto Ducæus* minus rectè.

1 ψυχὴ μὲν οὖν] Senſum horum verborum haud aſſecutus videtur Interpres. Dixerat Tatianus, oportere nos id agere ut animæ noſtræ conjungantur Spiritui ſancto, & ſolicitè procurare τὴν κατὰ Θεὸν συζυγίαν, unionem cum Deo: ſubjungit jam, etiam ipſam noſtræ animæ naturam hoc poſtulare; utpote quæ non ſit μονομερὴς, ſeu hujuſmodi quæ ſola per ſe totum conſtituat, & ex ſeipſo ſit perfecta: (quo ſenſu Deus paulo infrà τέλειος dicitur) ſed πολυμερὴς, ſive una ex pluribus partibus, quæque ad unionem cum aliquo alio ſuâpte naturâ fertur. Hinc compoſita eſt cum corpore; ac ſeipſam per corpus facit manifeſtam.

2 οἱ κορακόφωνοι] Corvorum inſtar crocitantes: hos oſtentatores & amplitudinem vocis affectantes, mox ab initio libri quoque ex Ariſtophane λαρυγγίζειν dixit, & κοράκων φωνὴν ἀφιέναι. Plutarchus Dialogum ſcripſit, in quo Gryllus Ulyſſi perſuadere conatur animalibus cunctis rationem ineſſe; & alium, quo deſcribuntur duorum juvenum declamationes, utrum animalia terreſtria an aquatilia prudentiora ſint, ſcopus autem libri eſt prudentiam omnibus tribuere. *Geſner.* Quinam fuerint κορακόφωνοι iſti, haud liquet. Sextus Empiricus lib.

λογικὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. δειχθήσεται γὰρ κατ' αὐτοὺς [1] καὶ τὰ ἄλογα, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικά· μόνος δὲ ἄνθρωπος εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις τοῦ Θεοῦ. λέγω δὲ ἄνθρωπον, οὐχὶ τὸν ὅμοια τοῖς ζώοις πράττοντα, ἀλλὰ τὸν πόρρω μὲν [2] ἀνθρωπότητος, πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν Θεὸν κεχωρηκότα. καὶ περὶ μὲν τούτου ἐν τῷ περὶ ζώων ἀκριβέστερον ἡμῖν συντέτακται.

κέ. [3] Τὸ δὲ νῦν συνέχον, ῥητέον ποταπή τις ἐστὶν ἡ κατὰ Θεὸν εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις. τὸ μὲν [4] ἀσύγκριτον, οὐδέν ἐστιν ἕτερον ἢ [5] αὐτὸ

mal rationale, mentis & scientiæ capax. nam bruta quoque secundum ipsos, mentis & scientiæ capacia ostenduntur: solus autem homo imago est & similitudo Dei. Hominem accipio, non qui similiter cæteris animantibus vivat, sed qui longè supra humanam naturam ad ipsum Deum accesserit. Sed hæc in libro de animalibus accuratius explicavi.

XXV. Præsentis verò argumenti est, qualisnam imago & similitudo Deum referat, exponere. Quod igitur incomparabile dicitur, aliud nihil est quam ipsum

lib. II. *Pyrrhoniarum Hypotyposeων.* c. 5. inter varias hominis definitiones à Philosophis factas, & hanc quorundam fuisse dicit, hominem fuisse ζῶον λογικὸν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. Certè hanc profert Porphyrius. τὸ μὲν λογικὸν, inquit, καθ' αὐτὸ ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ τὸ θνητὸν, καὶ τὸ ἐπιστήμης δεκτικόν. Isagog. cap. 3. Haud absimile verò est, Stoicos hic intelligi; celebres nimirum ob artem quam dixerunt ἐριστικήν.

1 καὶ τὰ ἄλογα,] Vide Sextum Empiricum, *Pyrrhon. Hypot.* lib. I. p. 13.

2 ἀνθρωπότητος] Ἀνθρωπότης, est constitutiva seu substantialis forma hominis; non quatenus animal, sed quatenus homo est. Sic autem Platonici vocabant, ut equi formam ἱπποτητα· vel pronomen αὐτὸ addebant, ut αὐτοάνθρωπος, αὐτοζῶον, id est, ipsa hominis vel animalis essentia: & αὐτὸ τὸ αὐτὸ Platoni differentiam specificam notat. Is cum aliquando de Ideis dissereret, ac nominaret mensalitatem & cyathitatem (τραπεζότητα καὶ κυαθότητα) equidem ô Plato (inquit Diogenes) mensam & cyathum video, mensalitatem & cyathitatem non video: & ille, rectè, inquit, quibus enim cyathus mensáque conspicitur oculos habes, quo autem mensalitas & cyathitas intelligitur, animum non habes. Ex Laertio. *Gesner.* Imò per ἀνθρωπότητα, non intelligit Tatianus humanam naturam; sed omne illud in homine, quod ipsi juxtà cum reliquis animalibus commune est.

3 Τὸ δὲ νῦν συνέχον,] Transtuli, *quod ad præsens institutum pertinet.* eadem locutione utitur infrà §. 62. *Gesner.*

4 ἀσύγκριτον] Ἀνόμοιον (ad alterius similitudinem haud comparatum) ὑπερέχον. Hesych.

5 αὐτὸ τὸ ὄν·] Summus Deus יהוה ὄντα Θεὸν vocat Theophilus ad Autolyc. lib. II. p. 87. & quidem nomen istud tetragrammaton per ὂν interpretantur Philo, & alii. Platoni sc. τὸ ὂν idem qui Moysi ὁ ὤν. Vide Justin. p. 20.

psum Ens: quod autem comparatur Enti, aliud est præter ipsum, sed ei simile. Cæterum perfectus Deus expers est carnis, homo carne constat, anima carnis vinculum est, & caro per animam continetur. Corpus autem ita constitutum, si fuerit instar templi, libenter à Deo, per spiritum ejus legatum, inhabitatur: sin tale non sit, sola voce articulata differt homo à brutis, cætera similis eis quod ad vivendi rationem, non existens similitudo Dei. Porrò dæmones omnes, non car-

τὸ ὄν· τὸ δὲ συγκρινόμενον [1] ὄντι, ἕτερον ἢ αὐτὸ, παρόμοιον δέ". ἄσαρκος μὲν γὰρ ὁ τέλειος Θεὸς, ἄνθρωπος δὲ σάρξ. [1] δεσμὸς δὲ τῆς σαρκὸς ψυχὴ, [2] σχετικὴ δὲ τῆς ψυχῆς ἡ σάρξ. τὸ δὲ τοιοῦτον τῆς συστάσεως εἶδος, [3] εἰ μὲν ὡς ναὸς ᾖ, κατοικεῖν ἐν αὐτῷ βούλεται Θεὸς [4] διὰ τοῦ πρεσβεύοντος πνεύματος. τοιούτου δὲ μὴ ὄντος τοῦ [5] σκηνώματος, προύχει τῶν θηρίων ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἔναρθρον φωνὴν μόνον, τὰ δὲ λοιπὰ τῆς αὐτῆς ἐκείνοις διαίτης ἐστὶν, οὐκ ὢν ὁμοίωσις τοῦ Θεοῦ. δαίμονες δὲ πάντες

1 ὅτι (ὄντι *Tigur.*) ἕτερον ἢ αὐτὸ τὸ παρόμοιον. *Gall* 1. 2. *Æton.* altera lectio, *Gesneri* est.

1 δεσμὸς] Anima quidem vinculum carnis est, quia per eam connectuntur & firmantur omnes corporis partes, ut morte laxantur & solvuntur. Et corpus è diverso vinculum animæ vocatur, δέμας quasi δεσμὸς, quod libertatem ejus impediat, & æthercam spiritûs naturam in terra detineat. Duobus enim modis vincitur aliquid, aut muniendi & defendendi gratia, ut partes aptè cohæreant; aut violenter & contra naturam, veluti si quis vesicam aëre turgentem aquæ fundo alliget. *Gesner.*

2 σχετικὴ] Gesnerus, omnino contra sententiam verborum, *Caro per animam continetur.* Id enim vult Tatianus, carnem comprehensivam animæ esse, si ita barbarè loqui liceat, seu domicilium & habitaculum ipsius. Σχετικὴ, καταχετικὴ οἰκείωσις, inquit Hesychius.

3 εἰ μὲν ὡς ναὸς ᾖ] Sanctos homines, Christóque verè addictos, Dei templa & esse, & vocari, notius est quàm ut dicam. Sic Apostolus 1 *Cor.* cap. 3. v. 16. alloquitur Corinthios suos: Οὐκ οἴδατε, ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; Sic Ignatius in Epistola ad Ephesios: §. 9. ἐστὲ οὖν θεοφόροι, καὶ ναοφόροι, χριστοφόροι, ἁγιοφόροι. Sic denique Christus ipse, Christianos omnes in carmine quodam seu Hymno Ecclesiæ, ut videtur, temporibus Clementis Alexandrini extante:

Σὺ γὰρ εἶ κιθάρα, καὶ αὐλὸς, ναὸς ἐμός.

Protreptico p. 4.

4 διὰ τοῦ πρεσβεύοντος πνεύματος] In hunc sensum paulo suprà §. 22. vocat Spiritum S. διάκονον τοῦ πεπονθότος Θεοῦ.

5 σκηνώματος,] Σκῆνος & σκήνωμα Poetæ corpus vocant, quasi tabernaculum animæ, quo tanquam in peregrinatione aliquantisper, non tanquam fixa sede utatur. *Gesner.* Ita corpus vocat, ex phrasi Judæorum. γεῶδες σκῆνος Auctori libri Sapientiæ dicitur hominis corpus. c. 9. v. 15. Apostolus etiam 2 *Cor.* c. 5. v. 1. ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνους καταλυθῇ, &c. Platonici item passim in scriptis suis hac phrasi utuntur; à Judæis hanc notionem, inter alias, mutuati.

1 σύμπηξις

σαρκίον μὲν οὐ κέκτηνται, πνευματικὴ δέ ἐστιν αὐτοῖς ἡ [1] σύμπηξις, ὡς πυρὸς, ὡς ἀέρος. μόνοις [m] δ'' τοῖς πνεύματι Θεοῦ φρουρουμένοις εὐσύνοπτα καὶ τὰ τῶν δαιμόνων ἐστὶ [n] σώματος''· τοῖς λοιποῖς δὲ [o] οὐδαμοῦ'', λέγω δὲ τοῖς ψυχικοῖς. τὸ γὰρ ἔλαττον, κατάληψιν οὐκ ἰσχύει ποιεῖσθαι τοῦ κρείττονος. διὰ τοῦτο γοῦν ἡ τῶν δαιμόνων ὑπόστασις, [2] οὐκ ἔχει μετανοίας τόπον. τῆς γὰρ ὕλης καὶ τῆς πονηρίας εἰσὶν [3] ἀπαυγάσματα, ὕλη δὲ τῆς ψυχῆς κατεξουσιάζειν ἠθέλησεν.

κϛ'. Καὶ [p] κατὰ τὸ'' αὐτεξούσιον οἱ μὲν θανάτου νόμους τοῖς ἀνθρώποις παραδεδώκασιν· οἱ δὲ ἄνθρωποι μετὰ τὴν τῆς ἀθανασίας ἀποβολὴν, [4] θανάτῳ τῷ διὰ πί-

nea, ſed ſpiritali concretione conſtant, qualis eſt ignis & aëris: quæ corporum conſtitutio à ſolis illis perſpici poteſt, qui ſpiritu Dei muniuntur, non item à cæteris hominum, quos anima regit. Dignius enim ab indigniore comprehendi non poteſt: quocirca dæmonum ſubſtantia pœnitentiæ locum non habet: materia enim & improbitas in eis relucent: materia autem voluit imperare animæ.

XXVI. Et hi quidem pro arbitrio ſuo leges mortis hominibus tradiderunt: homines verò poſt immortalitatem amiſſam, morte per fidem ſuperavere

m γοῦν al. n σώματα Tigur. Gall. 2. Æton. Fronto Duc. rectius. o οὐδαμῶς Fronto Duc. p τὸ κατὰ τὸ Tigur. Æton.

1 σύμπηξις, ὡς πυρὸς,] Vide ſuprà, numero 20. *Geſner.* Ibid. Dæmonas σύμπηξιν ἐξ ὕλης λαβόντας dixit; ex ὕλῃ ſc. tenuiori, qualis eſt ignis aut aëris. Sic & Methodius, in excerptis libri de Reſurrectione, apud Photium Cod. 234. Τὸ ἐκ καθαροῦ ἀέρος καὶ καθαροῦ πυρὸς συνιστάμενον σύγκραμα, καὶ τοῖς ἀγγελικοῖς ὁμοούσιον ὑπάρχον, οὐ δύναται γῆς ἔχειν ποιότητα καὶ ὕδατος. *Quod ex puro aëre & puro igne componitur, & angelicis naturis conſubſtantiale eſt, illud non poteſt habere terræ & aquæ qualitatem.*

2 οὐκ ἔχει μετανοίας τόπον] Phraſin hanc mutuatus eſt forſan Tatianus ex Epiſtola ad Hebræos. cap. 12. v. 17.

3 ἀπαυγάσματα] Ἀπαύγασμα eſt *refractio lucis*, ut cum ſolis imago in aqua redditur, ſicut ἀπήχημα *refractio ſoni*. Hîc impropriè uſurpatur. nulla enim vitii aut materiæ lux eſt; ſed materiæ vim, ex qua conſtant Dæmones (ut ipſi placet) in voluntatem eorum redundare dicit: Hæc autem materiæ vis eſt, ut variis mutationibus & vitiis obnoxia ſit. *Geſner.* Apertè hoc loco alludit ad illud Epiſtolæ ad Hebræos cap. 1. ver. 3. ubi Chriſtus dicitur ἀπαύγασμα paternæ gloriæ. Sicut enim Chriſtus eo nomine planè impeccabilis erat: Sic ex adverſo, Dæmones cum ſint ὕλης omniſque malitiæ ἀπαυγάσματα, continuò in peccatum feruntur, neque aliud agunt, quàm ut homines in peccatum ac mortem trahant.

4 θανάτῳ] Móri per fidem, eſt Chriſtum ſequi, & à peccatis ſepararari. Plato quoque Philoſophicam mortem eſſe ait, qua ſua ſponte ſeparetur

anima

vere mortem, & propter pœnitentiam divina vocatio eis donata eſt, juxta hoc dictum: *paulo minus ab Angelis imminuti ſunt.* Cæterum quicunque victus eſt, denuo repudiata conditione mortis vincere poteſt. Quæ verò mortis cauſa & conditio ſit, homines immortalitatis cupidi facile videbunt. Porrò dæmones qui hominibus imperant, non ſunt animæ hominum. Quomodo enim illæ poſt mortem ſeparatæ, efficaces ad agendum eſſent? niſi vivus homo, inſipiens & invalidus dicatur; à morte verò efficaciorem demum vim aſſumere exiſtimetur. Verum

στεως τὸν θάνατον νενικήκασι, καὶ διὰ μετανοίας κλῆσις αὐτοῖς δεδώρηται, κατὰ τὸν εἰπόντα λόγον· * ἐπειδὴ [1] βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττώθησαν. δυνατὸν δὲ παντὶ τῷ [p] νενικημένῳ, πάλιν νικᾶν, τοῦ [2] θανάτου τὴν σύστασιν [q] παραιτουμένον". [r] τίς δὲ γὰρ αὐτη", εὐσύνοπτον ἔσται τοῖς βουλομένοις ἀνθρώποις τὸ ἀθάνατον. δαίμονες δὲ οἱ τοῖς ἀνθρώποις ἐπιτάττοντες, οὐκ εἰσὶν αἱ τῶν [3] ἀνθρώπων ψυχαί. πῶς γὰρ ἂν γένοιντο δραστικαί, [4] καὶ μετὰ τὸ [s] ἀποθανεῖν χωρίς; εἰ μὴ" * ὁ ζῶν 155.
ἄνθρωπος" μὲν, ἀνόητος [t] δὲ", ἀδύνατος γένοιτο· νεκρὸς δὲ γενόμενος, λοιπὸν δραστικωτέρας πιστεύοιτο μεταλαμβάνειν δυνάμεως.

* Pſal. 8. ver. 5.

q Lege παραιτουμένῳ. r τίς δὲ ἐστιν αὕτη *al.* τίς δὲ αὕτη *Fronto Duc.* ſ ἀποθανεῖν; χωρὶς εἰ μή. *Gall.* 2. omnino rectè. in Editis omnibus, excepto ſolo *Frontonis Ducai* abſurdè diſtinguitur: quid enim ἀποθανεῖν χωρὶς; * ζῶν μὲν ὁ ἄνθρωπος *al. Gall.* 1. t καὶ legendum cenſet *Geſnerus.*

anima à corpore, quando ſcilicet anima ſuæ tantum perfectionis curam contemplando gerit, corpus & mundum negligit: videmus enim contemplationibus præſertim divinarum rerum addictos, à ſeipſis quodammodo ſeparari, & non apud ſe eſſe. Naturalis autem mors eſt, qua neceſſariò corpus ab anima ſejungitur: Utriuſque mortis meditationem Plato Philoſophiam eſſe definit. *Geſner.*

1 βραχύ τι] Locus hic habetur, *Pſal.* 8. Ethnicorum quidam ſuum cuique animum, genium vel dæmonem eſſe putabant: Hanc opinionem réfutat. Fuit etiam Philo Judæus in ea hæreſi, ſic enim ſcribit in libro de mundo: *Animas igitur & lares, ſive genios & nuncios* (ſic dæmones & angelos appellant) *nomine differentes, cæterum unum tute idemque ſubjectum eſſe animadvertens, graviſſimum onus depoſueris, quam ſuperſtitionem vocamus, & reliqua.* Geſner.

2 θανάτου τὴν σύστασιν] Leges ſcilicet mortis ipſis à Dæmonibus traditas quas dicit paulo ſuprà Tatianus.

3 ἀνθρώπων ψυχαί.] Animæ hominum defunctorum.

4 καὶ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν] Animæ nimirum poſt mortem, haud ſuperſunt, ex Tatiani ſententia; ſed cum corpore diſſolvuntur, immortalitate denuo donandæ die judicii. Vide ſuprà §. 21.

1 ὡς

ὡς. ἀλλ' οὔτε τοῦθ' οὕτως ἐστὶν, [1] ὡς ἐν ἄλλοις ἀπεδείξαμεν· καὶ χαλεπὸν οἴεσθαι τὴν ἀθάνατον ὑπὸ τῶν τοῦ σώματος μερῶν [2] ἐμποδιζομένην, φρονιμωτέραν, ἐπειδὰν ἀπ' αὐτοῦ μεταναστῇ, γίνεσθαι. δαίμονες γὰρ τῇ σφῶν κακοηθείᾳ [b] τοῖς ἀνθρώποις" ἐκβακχεύοντες, ποικίλαις καὶ ἐψευσμέναις δραματουργίαις τὰς γνώμας αὐτῶν παρατρέπουσι [3] κάτω νενευκυίας, ὅπως μεταρσιοῦσθαι πρὸς τὴν ἐν οὐρανοῖς πορείαν ἐξαδυνατῶσιν.

κζ'. Ἀλλ' οὔτε ἡμᾶς τὰ ἐν κόσμῳ λέληθε· καὶ [c] ἡμῖν" *εὐκατάληπτον" τὸ θεῖον τῆς ἀπαθανατιζούσης τὰς ψυχὰς [c] ἡμῖν" [d] προσελθούσης". βλέπονται δὲ καὶ ὑπὸ τῶν [4] ψυχικῶν οἱ δαίμονες, ἐσθ' ὅτε τοῖς ἀνθρώποις ἑαυτοὺς ἐκείνων δεικνυόντων, ἵνα τε [e] νομίζωνται" εἶναί τινες, ἢ καί τι βλάψωσι, καθάπερ πολεμίους φίλοι κακοὶ τὴν γνώμην ὑπάρχοντες, [f] εἰ τοῖς" εἰς αὐτοὺς [g] θρησκείας τοῖς"

neque hoc ita se habet, ut alibi demonstravimus: & durum est opinari, animam immortalem à corpore ejusque membris impeditam, postea demum cum inde migraverit, sagaciorem fieri. Enimvero dæmones pro sua malignitate in homines debacchando, variis & ementitis figmentis ingenia ipsorum deorsum nutantia luxant & labefactant, quò minus ad viam cœlorum erigi queant.

XXVII. Et nos etiam non ignari sumus rerum mundi, & divinitas quoque accedente nobis potentia, quæ nostras animas immortalitate donat, non obscurè percipitur. Verumtamen aliquando videntur dæmones etiam ab istis qui anima reguntur, non spiritu, cum ipsi sponte conspectui se offerunt, vel ut aliquid esse existimentur: vel ut noceant hominibus, utpote inimicis, amicitiam simulantes ex ingenii malignitate, vel ut sui

similibus

b τοὺς ἀνθρώπους *Gall.* 1. & 2. in margine. c ὑμῖν *Tigur. Æton.* ἡμῖν *Gesneri* conjectura. * ἐστὶν addit *Æton.* d Deest substantivum, fortè δυνάμεως *Gesner.* e νομίζωσι *Gall.* 1. νομίζουσιν *Tigur. Æton. Gall.* 2. sed in hujus margine νομισθῶσι. νομίζωνται in textum irrepsit ex conjecturâ *Gesneri.* f ἢ τῷ *Tigur.* in marg. g Deest *Gall.* 1. 2. *Æton.*

1 ὡς ἐν ἄλλοις] Amissum quendam hoc loco Tatianus librum designat, in quo fusius de natura dæmonum se disseruisse testatur.

2 ἐμποδιζομένην] Egregiè Auctor libri Sapientiæ c. 9. ver. 15. Φθαρτὸν σῶμα βαρύνει ψυχὴν, καὶ βρίθει τὸ γεῶδες σκῆνος νοῦν πολυφροντίδα. *Corruptibile corpus aggravat animam, & terrenum habitaculum deprimit mentem multa cogitantem.*

3 κάτω νενευκυίας] Sic suprà §. 22. Animam in statu solitario, λόγῳ haud unitam, πρὸς τὴν ὕλην νεύειν κάτω asfirmat.

4 ψυχικῶν] Ψυχικοὺς vocat, qui non rationem, sed animæ irrationalis sensus, phantasias & appetitus sequuntur. *Gesner.* Vide §. 25.

1 θύουσι]

similibus conferendi in se cultus occasionem exhibeant. Etenim si possent, cœlum ipsum cum reliquis omnibus à Deo conditis detraherent & subverterent. Nunc cum id efficere nequeant, inferiorem saltem & similem sibi materiam impugnant. Hos vincere qui velit, materiam repudiet. armatus enim thorace cœlestis spiritus, quicquid suum est servare poterit. Atqui fiunt etiam morbi, & tumultus quidam oboriuntur in materia nostra: & eorum causas cum contingunt, dæmones ipsi sibi adscribunt, eodem tempore accedentes quo morbus invadit. Interdum etiam ipsi tempestate vecordiæ suæ habitum corporis concutiunt, qui perculsi verbo virtutis divinæ territi discedunt, & æger sanatur.

XXVIII. Nam de occulta rerum inter se consensione & dissensione, secundum Democri-

[1] ὁμοίοις αὐτοῖς τὰς ἀφορμὰς παράσχωσιν. εἰ γὰρ δυνατὸν αὐτοῖς, πάντως ἂν καὶ τὸν οὐρανὸν σὺν ἅμα τῇ λοιπῇ ποιήσει καθεῖλκυσαν. νῦν δὲ τοῦτο μὲν πράττουσιν οὐδαμῶς· ἀδυνατοῦσι γάρ· ὕλην δὲ τὴν κάτω, πρὸς τὴν ὁμοίαν αὐτοῖς ὕλην πολεμοῦσι. τούτους δὲ νικᾶν ἄν τις θελήσῃ, τὴν ὕλην παραιτησάσθω. [2] θώρακι γὰρ πνεύματος ἐπουρανίου καθωπλισμένος, πᾶν τὸ ὑπ' αὐτοῦ περιεχόμενον σώζειν δυνατὸς ἔσται. εἰσὶ μὲν οὖν καὶ νόσοι, καὶ στάσεις τῆς ἐν [h] ὑμῖν ὕλης· δαίμονες δὲ αὐτοὶ τούτων τὰς αἰτίας, ἐπειδὰν συμβαίνουσιν, ἑαυτοῖς [i] προσγράφουσιν, ἐπιόντες ὁπόταν καταλαμβάνῃ κάματος. ἔστι δὲ ὅτε καὶ αὐτοὶ χειμῶνι τῆς σφῶν ἀβελτηρίας κραδαίνουσι τὴν ἕξιν τοῦ σώματος, οἳ λόγῳ θεοῦ δυνάμεως πληττόμενοι, δεδιότες ἀπίασι, καὶ ὁ κάμνων θεραπεύεται.

κη'. Περὶ γὰρ τῆς [3] κατὰ τὸν Δημόκριτον [4] συμπαθειῶν τε καὶ ἀντιπαθειῶν,

h In *Gall.* 1. emendatum aliâ manu legitur ἡμῶν. i προσγράφουσιν *Æton.*

1 ὁμοίοις αὐτοῖς] *Similibus sibi*, i. e. improbis hominibus. *Gesner.*

2 θώρακι] Eandem ipsam armaturam præscribit Apostolus, 1 *Thess.* c. 5. v. 8. *Eph.* c. 6. v. 13. &c.

3 κατὰ τὸν Δημόκριτον] Democritum *Magicen illustrâsse*; & quidem se ac Pythagoram omnium primos fuisse, qui Occidentalibus mundi partibus Magos consectati fuerint, tradit Plinius, Historiæ Naturalis lib. XXIV. c. 17. & lib. XXX. c. 1. Effectus autem artis hujus admirabiles, ad occultos agendi modos, seu *Sympathiam* & *Antipathiam* referuntur.

4 συμπαθειῶν τε] Id est, discordiis & consensibus rerum mirificè, tanquam ingenito naturæ odio vel amore, in se agentium; ut magnes per sympathiam ferrum attrahit, appositus ei adamas per antipathiam id fieri prohibet: idem adamas non aliter quàm hircino

παθῶν, τί καὶ λέγειν ἔχομεν; ἢ τοῦθ', ὅτι κατὰ τὸν κοινὸν λόγον, [1] Ἀβδηρολόγος ἐστὶν [2] ὁ ἀπὸ τῶν Ἀβδήρων ἄνθρωπος; ὥσπερ δὲ ὁ τῇ πόλει τῆς προσηγορίας αἴτιος, φίλος ὢν Ἡρακλέους ὥς φασιν, ὑπὸ τῶν Διομήδους ἵππων κατεβρώθη· τρόπῳ

tum, quid diceremus? nonne quod, ut vulgò aiunt, Abderiloquus sit homo genere Abderita? Quemadmodum autem ille à quo civitas cognominata est, Herculis, ut fertur, amicus, ab equis Diomedis devoratus est: sic etiam qui

hircino sanguine frangi perhibetur. Quorum quidem effectuum nullas proferre valemus causas, sed experimentis moti simpliciter ita se habere credimus. Quid autem de his Democritus senserit, nihil meminit Laertius in vita ejus. Plinius eum medicum fuisse testatur, & primum magicam, (quam universam ex antipathiis & sympathiis constitui aiunt) in nostro orbe celebrasse. Permulta etiam passim hujusmodi absurda ejus nomine citat, qualia hæc sunt. lib. XXVIII. cap. 8. *Jungemus illis simillima & peregrina æque animalia: priusque chamæleontem, peculiari volumine dignum existimatum Democrito, ac per singula membra desecratum, non sine magna voluptate nostra, cognitis proditisque mendaciis Græcæ vanitatis.* Et paulo post, *caput ejus & guttur, si roboreis lignis accendantur, imbrium & tonitruum concursus facere*, Democritus narrat; *item jecur in tegulis ustum. Reliqua ad veneficia pertinentia quæ dicit, quanquam falsa existimantes, omittemus, præterquam ubi irrisu coarguendum.* Deinde variis & superstitiosis ex chamæleonte remediis enumeratis, subdit: *Cauda medicata cedro & myrrha, illigatáque gemino ramo palmæ, percussam aquam discuti, ut quæ intus sint omnia appareant: utinamque eo ramo contactus esset Democritus, quoniam ita loquacitates immodicas promisit inhiberi.* Gesner.

1 Ἀβδηρολόγος] Transtuli Abderiloquus. *Licianus Mathematicus adstruebat, Alabandeos in civilium administratione rerum satis acutos esse: at propter non magnum vitium indecentiæ, censeri insipientes quandoque, quod in gymnasio eorum quæ essent statuæ, omnes habitu forent causas agentium; in foro autem discos tenerent, aut quid ejusmodi obirent. Unde Alabandei quoque nuncupati & Abderitæ, qui in rebus id genus sæpiuscule peccant.* Cælius lectionum antiquarum lib. XXVI. cap. 25. *Gesner.* *Abderitica mens* proverbium apud Erasmum; quo denotatur egregius quidam stupor & insania. Sic apud Ciceronem, quod insigniter ineptum, & abhorrens à ratione, dicitur Ἀβδηριτικόν. lib. VII. Ep. ad Atticum, Ep. 7. & in Epistolâ ad Atticum 16. libri 4ti. cum perstringeret Cicero Senatorum urbis Romæ insignem stultitiam; Romam alteram *Abderam* factam esse dicit. *Hic*, inquit, *Abdera, non tacente me.* Nec prætereundum Arnobii illud, lib. V. adversus Gentes; *O Abdera, Abdera, quàm fias mortalibus irridenda, talis si apud te esset fabula.*

2 ὁ ἀπὸ τῶν Ἀβδήρων] Id est Democritus, quanquam Laertius Milesium eum fuisse dicit. Abdera Urbs Thraciæ est, quam Diomedis soror condidit, & à se cognominavit. Quidam autumant dici ab Abderito Herculis deliciis, à Diomedis equis dilacerato & humato, cùm pugnaret Hercules cum Diomede; ibique Abderam conditam ab Hercule. De equis Diomedeis plura vide in Palæphato. *Gesner.*

1 Ὀστάνην]

qui de mago Ostane gloriatur, in die consummationis æterno igni depascendus tradetur. Quin & vos si ridere pergitis, eadem quæ magi isti supplicia luetis. Quocirca, ô Græci, me tanquam è sublimi clamantem auscultate, nec irridendo in præconem veritatis dementiam vestram transferte. Nullus affectus per occultam alterius rei dissensionem tollitur, nec insanus a-

τῷ αὐτῷ καὶ ὁ τῷ μάγον ¹ Ὀστάνην καυχώμενος, ἐν ἡμέρᾳ συντελείας πυρὸς αἰωνίου βορᾷ παραδοθήσεται. καὶ ὑμεῖς δὲ τοῦ γέλωτος ἢν μὴ ἀποπαύσησθε, τῶν αὐτῶν k ὧν περὶ καὶ οἱ γόητες τιμωριῶν ἀπολαύσετε. διόπερ, ὦ Ἕλληνες, κεκραγότος ² ὥσπερ ἀπὸ τοῦ με- 156.
τεώρου κατακούσατέ μου, μηδὲ ἐπιτωθάζοντες τὴν ὑμετέραν ἀλογιστίαν ἐπὶ τὸν κήρυκα τῆς ἀληθείας μετάγετε. πάθος οὐκ ἔστι δι' ἀντιπαθείας ἀπολλύμενον, οὐδὲ ὁ με-

k ὧνπερ καὶ Gall. 1. Æton. quomodo & Tigur. in marg. rectè.

μηνὼς

1 Ὀστάνην] Idem sc. Democritus: qui (auctore Laertio) Magos quosdam & Chaldæos audivit, Xerxe Rege Patri illius præceptores, cum apud eum hospitaretur, relinquente, ut etiam refert Herodotus; à quibus & Theologiam & Astrologiam didicit, cum adhuc puer esset. Vocabantur autem Ostanæ apud Persas Magi, Ὀστάναι οἱ Μάγοι τοῖς Πέρσαις ἐκαλοῦντο. quod Scholion in Græci exemplaris margine adscriptum reperi. (Quod item in Codice Regio priori, & Ætonensi occurrit.) Xanthus Lydius post Zoroastren magos plurimos sibi invicem successisse scribit, Hostanas, Astrapsycos, Cobrias, ac Pazatas. *Gesner.* Duos certè Osthanas memorat Plinius lib. XXX. c. 2. unum, qui de Magia primus commentatus, Xerxem regem Persarum bello, quod is Græciæ intulit, comitatus est; hic *ad rabiem, non aviditatem modò scientiæ ejus Græcorum populos egit*: alterum, qui Alexandri magni temporibus *non levem auctoritatem addidit professioni.* Ad priorem respicere Tertullianum lib. de Anima cap. 57. adnotavit Pamelius, ex eo quod reliqui hoc loco memorati, plerique ante secundum Osthanem vixisse deprehendantur. Nec dubium quin de eodem hîc agat Tatianus. De hoc autem Osthane gloriatus dicitur Democritus, sive quod ipsum inviserit, ipsoque in peregrinationibus suis familiariter usus fuerit, seu etiam quod Libros ejus de re Magica perlegerit. Certè, præter Diog. Laert. lib IX. c. 35. testis est Clemens Strom. lib. I. p. 304. Democritum Babylonem, Persidem, & Ægyptum adiisse; τοῖς τε μάγοις καὶ τοῖς ἱερεῦσι μαθητευόμενον. Quod idem & de Pythagorâ ibi dictum. Ζωροάστρην τὸν μάγον, inquit, τὸν Πέρσην ἐζήλωσεν. Ita enim legendum; non quod editi omnes, ἐδήλωσεν. Ita legebat Cyrillus, lib. III. contra Julianum. p. 87. uti constat non modò ex prolatis ibidem Clementis verbis, sed etiam ex sequentibus Cyrilli, qui Pythagoram appellat Zoroastris πανάριστον ζηλωτήν.

2 ὥσπερ ἀπὸ τοῦ μετεώρου] Nescio an respiciat Justini illud, Apol. I. pag. 51. εἰ δὲ καὶ νῦν τις ἦν, τραγικῇ φωνῇ ἀνεβόησεν ἂν ἐπί τι βῆμα ὑψηλὸν ἀναβάς, αἰδέσθητε. Nempe optat Tatianus, ut illum audiant ceu loquentem è loco editiore, quod solent Præcones, unde & seipsum κήρυκα τῆς ἀληθείας vocat.

1 σκυλίδων]

μηνιῶς ¹ σκυτίδων ἐξαρτήμασι θεραπεύεται. ² δαιμόνων εἰσὶν ἐπιφοιτήσεις· καὶ ὁ νοσῶν, καὶ ὁ λέγων ἐρᾶν, καὶ ὁ μισῶν, καὶ ὁ βουλόμενος ἀμύνεσθαι, τούτους λαμβάνουσι βοηθούς. ˡ τρόπος" δὲ αὐτοῖς τῆς μηχανῆς οὗτος.

156. κθʹ. Ὥσπερ γὰρ οἱ τῶν γραμμάτων χαρακτῆρες, ᵐ στίχοι" τε οἱ ἀπ' αὐτῶν, οὐ καθ' ἑαυτοὺς εἰσι δυνατοὶ σημαίνειν τὸ συντασσόμενον, σημεῖα δὲ τῶν ἐννοιῶν σφίσιν ἄνθρωποι δεδημιουργήκασι, παρὰ δὲ τὴν ποιὰν αὐτῶν σύνθεσιν γινώσκοντες, ὅπως καὶ ἡ τάξις τῶν γραμμάτων ἔχειν νενομοθέτηται· παραπλησίως καὶ τῶν ῥιζῶν αἱ ⁿ ποικίλαι", νεύρων τε καὶ ὀστέων * παράληψις, οὐκ αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς δραστικαί τινες εἰσὶ, στοιχείωσις δέ ἐστι τῆς τῶν δαιμόνων μοχθηρίας, οἱ πρὸς ἅπερ ° ἕκαστον" αὐτῶν ᵖ ἰσχύει", ὡρίκασιν. ἐπειδὰν παρειλημμένην ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων θεάσωνται τὴν δι' αὐτῶν ὑπηρεσίαν, q ἐπιλαμβάνοντες", σφίσιν αὐ-

liquis curatur amuletis, aut pelliculis appensis. Dæmonum istæ aggressiones sunt: & qui ægrotat, vel amat, vel odit, vel appetit ultionem, istos sibi auxiliatores asciscunt. Utuntur autem dæmones hoc artificii modo.

XXIX. Quemadmodum enim figuræ literarum, & versus qui inde conscribuntur, non per se possunt indicare quod scribitur, sed hæc sibi cogitationum suarum signa homines constituerunt, ex certa ipsorum conjunctione, ita ut ordo literarum definitus est, rem intelligentes: sic etiam variæ radices, & nervorum & ossium adhibitio, non sua natura aliquid efficiunt, sed tantquam elementaris institutio sunt improbitatis dæmonum, qui ad quid singula valere debeant, præscripserunt. Ubi verò usurpari ab hominibus viderint ministerium vel curationem ipsorum, superve-

l τόπος *Tigur.* τρόπος Gesneri conjectura. & sic *Æton.* m στοῖχοι *Æton.* n ποικίλαι *Tigur. Æton. Fronto Duc.* rectè. * παράληψις *Fronto Duc.* o ἕκαστος *Æton. Tigur.* sed in marg. ἕκαστον. p ἰσχύει *Gall.* 1. 2. *Æton. Tigur.* in cujus marg. ἰσχύει. q λαμβάνοντες *Gall.* 1. ὑπολαμβάνοντες *Gall.* 2 *Æton. Tigur.* ἐπιλαμβάνοντες Gesneri conjectura.

1 σκυτίδων] Σκυτίδας interpretor pelliculas, his enim aut linteis amuleta quædam illigata stulti homines appendunt. *Gesner.*

2 δαιμόνων] Sic infrà numero 31. οἱ νομιζόμενοι Θεοὶ τοῖς τινῶν ἐπιφοιτῶντες μέλεσιν, &c. Et alibi, ἄστρων ἐπιφοιτήσεις vocat *syderum ortus.* Amuleta, philtra, & alia magica, impietatis damnat ob malum finem, sæpius enim adulteriis vel inimicitiis promovendis adhibentur. Non reprehendit hîc medicam artem, sed magiam: quanquam & illa culpanda sit, si materiæ tribuat quod unius Dei est, & ex materiali efficientem causam faciat. Deus enim prima efficiens causa est, ultima verò materiæ connexa non meretur tam nobile nomen. *Gesner.*

niunt, & eos ad servitutem suam redigunt. Quomodo autem decet adulteriis inservire? Quomodo item honestum est hominum inter se odia promovere? Aut quo jure insanorum restitutio materiæ, & non Deo tribuitur? Enimverò per dolum abducunt homines à cultu divino, dum herbis & radicibus eos fidem habere moliuntur. Porrò Deus, si res hujusmodi creasset, ut earum ope fieret quod hominibus libet, malarum sanè rerum esset opifex. Verùm ipse nihil non bonum in suo genere produxit: dæmonum autem luxuria rebus in mundo inventis ad mala facinora abutitur, & istis, non Deo perfecto, idea malitiæ debet adscribi.

XXX. Quo pacto enim fieret, ut ego vivus quidem mali nihil agerem, me autem de-

τοῖς [1] δουλεύειν τοὺς ἀνθρώπους ἀπεργάζονται. πῶς δ' ἂν ἀγαθὸν [r] μοιχείας" ὑπηρετεῖν; πῶς δὲ καὶ σπουδαῖον πρὸς τὸ μισεῖν τινας [s] παρελόντας" βοηθεῖν; ἢ πῶς ὕλη καλὸν *προσωνάπτειν", ÷ εἰς τοὺς μεμηνότας βοήθειαν, καὶ μὴ τῷ Θεῷ; [2] τέχνῃ γὰρ τῆς θεοσεβείας τοὺς ἀνθρώπους παρατρέπουσιν, [t] πόαις" αὐτοὺς καὶ ῥίζαις πείθεσθαι παρασκευάζοντες. ὁ δὲ Θεὸς εἴπερ αὐτὰ πρὸς τὸ ποιεῖν, ἅπερ οἱ ἄνθρωποι βούλονται, κατεσκεύακε, πονηρῶν ἂν ἦν πραγμάτων δημιουργός. ἐπεὶ αὐτὸς μὲν,
3 πᾶν τὸ εὖ πως ἔχον ἐδημιούργησεν· ἡ δὲ τῶν δαιμόνων ἀσωτία, τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ πρὸς τὸ κακοποιεῖν ἐχρήσατο, καὶ τούτων ἐστὶ τῆς κακίας εἶδος, καὶ οὐχὶ τοῦ [u] Θεοῦ" [x] τελείου".

λʹ. Πῶς γὰρ ζῶν μὲν ἥκιστα μοχθηρὸς εἴην, νεκροῦ δὲ ὄντος μου,
4 λείψανον τὸ ἐν ἐμοὶ, μηδὲν ἐμοῦ πρατ-

r μοιχείαις Gall. 1.2. rectè. & sic Fronto Duc. s παρελόντας Gall. 1. * Gatakerus annotationibus in M. Antoninum p. 107. legendum monet προσωνάπτειν. *iterata*, inquit, *litera scriptorem minus cautum fugerat. Fronto Duc.* legit προσαπάπτειν. t πόαις Gall. 1. ut & 2. & Tigur. in marg. Fronto Duc. u Deest Gall. 1.2. Æton. x τοῦ τελείου Tigur.

1 δουλεύειν] Hoc ipsum est quod notavit Justinus: ὥστε λοιπὸν τὸ ἀνθρώπειον γένος ἑαυτοῖς ἐδούλωσαν διὰ μαγικῶν γραφῶν. Apol. I. p. 44.

2 τέχνῃ γὰρ τῆς θεοσεβείας] Idem infrà Sect. 31. τέχνῃ δὲ τοὺς ἀνθρώπους αἰχμαλωτεύουσι. Cyprianus *De Idolorum vanitate*, gemina istis habet. *Nec aliud illis*, (Dæmonibus sc.) *studium est quàm à Deo homines avocare, & ad superstitionem sui ab intellectu veræ religionis avertere; cum sunt ipsi pœnales, quærere sibi ad pœnam comites, quos ad crimen suum fecerint errore participes.*

3 πᾶν τὸ εὖ πως ἔχον] Εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε· καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν. *Gen.* c. 1. v. 31.

4 λείψανον] Magi enim defunctorum ossibus non raro ad illicitas suas artes abutuntur. Eodem autem argumento probat, nihil secundum naturam per ista effici posse, quo suprà asseruit animas hominum non esse dæmones. Nam si vel anima vel partes

πράττοντος, [1] τὸ μήτε κινούμενον, ἀλλὰ μήτε αἰσθανόμενον, αἰσθητόν τι ἀπεργάσεται; πῶς δὲ ὁ τεθνεὼς οἰκτίστῳ θανάτῳ, δυνήσεται πρὸς τιμωρίαν τινὸς ἐξυπηρετῆσαι; τοῦτο γὰρ εἰ οὕτως εἴη, πολλῷ μᾶλλον ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν οἰκεῖον ἐχθρὸν ἀμυνῆται. δυνάμενος γὰρ καὶ ἄλλοις βοηθεῖν, ἔκδικος πολλῷ μᾶλλον ἑαυτοῦ καταστήσεται. Φαρμακεία δὲ καὶ πᾶν τὸ ἐν αὐτῇ εἶδος, τῆς αὐτῆς ἐστιν ἐπι-
157. τεχνήσεως. εἰ γάρ τις ὑπὸ τῆς ὕλης θεραπεύεται, πιστεύων αὐτῇ, θεραπευθήσεται μᾶλλον αὐτὸς δυνάμει Θεοῦ προσανέχων. ὥσπερ γὰρ τὰ δηλητήρια συνθέσεις εἰσὶν ὑλικαί, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ ἰώμενα [2] τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως ἐστίν.

functo & quiescente reliquiæ mei corporis, nec mobiles amplius, neque sensibiles, quidquam sensui manifestum efficerent? Aut quomodo aliquis morte miserrima mortuus, ad alterius vindictam administrandam sufficerit? Nam si ita se haberet, multo potius suum ipse hostem ulcisceretur: qui enim juvare potest alios, is longè magis sui ipsius foret vindex. Veneficium autem, & omne genus veneficii, eandem rationem habet, & simili dæmonum calliditate conficitur. Etenim si quis materiæ credens per eam curatur; is divinæ potestati animum applicans magis curaretur. Nam sicut venena è materia constant, sic & remedia eorum ex eadem consistunt.

partes corporis tantum post mortem valerent, in vivis corporibus multo amplius valere deberent: quod cùm non fiat, manifestum est falsò quæ dicuntur eis attribui. Si tamen nonnihil aliquando per cadaverum partes aut aliam materiam efficitur, id non facultate naturali, aut effectu in rebus latente (quem *sympathiam* vel *antipathiam* vocant) sed dæmonum dolo contingit. Hæc animadvertant qui etiam hodie magiam defendunt, & ad naturalem scientiam revocant: tanquam duplex sit magia, altera superstitiosa, quæ verbis & characteribus nitatur; altera physica, quæ sine illis, herbas, radices, gemmas, & hujusmodi usurpet. *Gesner.*

1 τὸ μήτε] Sensum Auctoris nostri haud assecutus est Interpres. Ita, ni fallor, locus iste verti debuit. *Neque motum jam amplius habentes, neque sensum, hujusmodi aliquid, quale quod à sensu profectum est, perficerent?*

2 τῆς αὐτῆς ὑποστάσεώς ἐστιν οἱ δὲ] Omnia hîc turbârunt Librarii. Neque ex Editis sanum aliquem sensum elicias. In Editione primâ, aliquanto quàm in Parisiensi hâc nostrâ rectiùs: τῆς αὐτῆς ὑποστάσεώς ἐστιν. οἱ δὲ τὴν φαυλοτέραν ὕλην παραιτούμενα, πολλάκις &c. Cæterùm & hæc abeunt à verâ, ipsiusque Tatiani germanâ lectione. Mihi locus ita videtur restituendus; τῆς αὐτῆς ὑποστάσεώς ἐστιν εἴδη, τὴν φαυλοτέραν ὕλην παραιτούμενα. Certè vox εἴδη in hâc Oratione haud infrequens. paulo suprà occurrit τῆς ἀγνοίας εἴδος, & φαρμακεία, καὶ πᾶν τὸ ἐν αὐτῇ εἶδος. & §. 24. ἁμαρτίας εἴδη. Hæc ideo Tatiani mens: *Sicut venena ex materia componuntur, in eundem modum & ex materia constans, medicamentorum species, quæ pravam istam materiam morbificam amoliuntur.*

consistunt. Qui verò à deteriori materia abhorrent: sæpius enim aliqui melioribus admixtis conantur mederi morbis, illi quoque bonis rebus ad bonum, ut existimant, effectum abutentur. Quippe sicut is qui cum latrone convivatus sit, licet ipse non fuerit latro, tamen propter convivii communionem punitur: ita quoque non malus aliquis, si malo se conjungat, eóque ad bonum, ut putat, effectum abutatur, propter commercium Deo judici pœnas dabit.

XXXI. Cur enim qui administrationi materiæ credit, Deo credere dedignatur? Cur verò non accedis potentiorem Dominum? Sed tu potius te

[a] οἱ δὲ" τὴν φαυλοτέραν ὕλην [b] παραιτούμενοι"· πολλάκις [c] γὰρ διὰ" τῆς [d] ὑφ'" ἕτερον τῶν [1] [e] καλῶν τινος ἐπιπλοκῆς ἰάσασθαί τινες ἐπιτηδεύουσι, καὶ [e] τοῖς καλοῖς" ἂν πρὸς τὸ ἀγαθὸν καταχρήσονται. καθάπερ * δὲ τῷ" λῃστεύοντι συνδειπνήσας, κἂν μὴ λῃστὴς αὐτὸς ᾖ, ἀλλ' ὅμως διὰ τὸ συνεστιαθῆναι τιμωρίας μεταλαμβάνει· [f] τρόπῳ τῷ αὐτῷ καὶ ὁ μὴ" κακὸς, τῷ δὲ φαύλῳ ἀναμιγεὶς, [g] πρὸς τὸ" νομιζόμενον [2] [h] κακὸν" συγχρησάμενος, διὰ τὴν εἰς αὐτὸν κοινωνίαν ὑπὸ τοῦ κρίνοντος [i] τούτου" Θεοῦ κολασθήσεται.

λα'. Διὰ τί γὰρ ὁ πιστεύων ὕλης οἰκονομίᾳ, πιστεύειν οὐ βούλεται τῷ Θεῷ; τίνος δὲ χάριν οὐ τῷ δυνατωτέρῳ προσέρχῃ δεσπότῃ; θεραπεύεις δὲ μᾶλλον [k] αὐτὸν", ὥσπερ

a εἰ δὲ *Tigur. Gall.* 2. *Æton.* οἱ δὲ *Gesneri* conjectura transiit in Edit. Parisiensem. Vide Notas. b παραιτούμενα *Tigur. Gall.* 2. *Æton.* παραιτούμενοι *Gall.* 1. & sic in marg. *Gall.* 2. & *Tigur.* c καὶ διὰ *Gall.* 1. *Æton.* d ἐφ' ἕτερον *Æton.* quod probat *Gesnerus.* e τῶν κακῶν ---- τοῖς κακοῖς *Tigur. Gall.* 1. 2. rectè, & sic *Fronto Duc.* vide Notas. * ὁ τῷ *Fronto Duc.* f τρόπῳ δὲ αὐτῷ καὶ ὁ μὴ *Æton.* τρόπῳ τῷ αὐτῷ· ὁ μὴ *Gall.* 1. 2. g πρὸς τὸν *Tigur. Gall.* 1. 2. *Æton.* h καλὸν *al. Fronto Duc.* atque ita legendum. Vide Notas. i Deest *Gall.* 1. *Æton.* k σαυτὸν legendum conjicit *Gesnerus.* σεαυτὸν *Fronto Duc.*

1 καλῶν τινὸς] Editio Tigurina, κακῶν τινός. omnino rectè. Lectio enim altera sensum auctoris nostri planè c nfundit. Id nempe sibi vult Tatianus; sæpe quidem contingere, ut nonnulli mederi aliis studeant ope pravorum istorum Magorum, quibuscum iis mutua fortè intercesserit familiaritas, adeóque & malis ad bonum finem, utantur. talibus idem evenire dicit, quod convivanti cum latrone, qui licet innoxius ipse, propter commercium tamen cum latrone, pœnas judici daturus est.

2 κακὸν] Codex alter *Frisii* καλόν. rectè. postulat sensus, & verborum antithesis. dixerat enim paulo antè πρὸς τὸ ἀγαθὸν καταχρήσονται. Huc autem redit sensus verborum; hominem aliâs haud malum, cui commercium cum malis, utcunque boni alicujus obtinendi gratia institutum, eo nomine à Deo puniendum fore.

1 κύων]

ὥσπερ ὁ μὲν [1] κύων διὰ πόας, [2] ὁ δὲ ἔλαφος δι᾽ ἐχίδνης, ὁ δὲ [3] σῦς διὰ τῶν ἐν ποταμοῖς καρκίνων, ὁ δὲ [4] λέων διὰ τῶν πιθήκων. τί δέ μοι θεοποιεῖς τὰ ἐν κόσμῳ; τί δὲ θεραπεύων τὸν πλησίον εὐεργέτης [l] ἀποκαλεῖ", λόγου δυνάμει [m] καταχολυθής"; οὐ θεραπεύουσι δαίμονες, τέχνῃ δὲ τοὺς ἀνθρώπους αἰχμαλωτεύουσι· καὶ ὁ [5] θαυμασιώτατος [6] Ἰουστῖνος ὀρθῶς ἐξεφώνησεν, ἐοικέναι τοὺς προειρημένους λῃσταῖς. ὥσπερ γὰρ ἐκείνοις ἔθος ἐστὶ ζωγρεῖν τινας, εἶτα τοὺς αὐτοὺς [n] μισθῷ" τοῖς οἰκείοις [o] ἀποκαθιστᾶν"· οὕτω καὶ οἱ νομιζόμενοι Θεοὶ τοῖς τινῶν [7] ἐπι-

ipſum medicaris, ut canis gramine, viperâ cervus, ſus cancris fluviatilibus, leo denique ſimiarum cibo, ſibi medentur. Cur quæſo res in mundo conditas divinis honoribus afficis? Cur tute alium curans beneficum te nominari pateris, ſi verbi potentiam, & Deum auctorem ſequeris? Non ſanant dæmones, ſed dolo capiunt homines: & rectè Juſtinus ille maxima dignus admiratione, dæmones latronibus eſſe ſimiles edocuit. Siquidem ut illi vivos aliquos capere ſolent, deinde pacta mercede familiaribus eos reſtituere: ſic etiam qui à vobis exiſtimantur Dii, quorundam

l ἀποκαλῇ *Gall.* 1. 2. *Æton.* rectè. m καταχολύθητον *Gall.* 1. lectionem genuinam eſſe arbitror; ſententiam autem ſic diſtingui debere: τί δέ μοι θεοποιεῖς τὰ ἐν κόσμῳ; τί δὲ θεραπεύων τὸν πλησίον, εὐεργέτης ἀποκαλῇ; λόγου δυνάμει καταχολύθητον. *Fronto Duc* & *Tigur.* in marg. καταχολυθήσας. n μισθοὶ *Gall.* 2. ſed in marg. μισθοῦ. quomodo *Tigur. Æton* Et hæc eſt vera lectio. μισθῷ quod habet Editio Pariſ. arreptum eſt ex *al.* in marg. *Tigurinæ.* o Ἀποστᾶν *Gall.* 2. *Æton.*

1 κύων] Plinius lib. XXV. cap. 8. *Invenerunt & canes canariam, qua faſtidium deducunt, eámque in noſtro conſpectu mandunt, ſed ita ut nunquam intelligatur quæ ſit: etenim depaſta cernitur.* &c. Geſner.

2 ὁ δὲ ἔλαφος δι᾽ ἐχίδνης] Mirifico quodam naturæ munere cervus Serpentem ſpiritu ſuo latibulo extractum devorat, teſte Æliano. Hiſt. Animal. lib. II. c. 9. & lib. VIII. cap. 2. Confer. Plin. lib. VIII. §. 50. & lib. XXVIII. §. 42.

3 σῦς] Plinius lib. XXXII. cap. 19. dicit ſues percuſſas cancrorum pabulo ſibi mederi. Plutarch. Quæſt. Natural. αἱ δὲ ὕες ἐπὶ τοὺς ποταμίους καρκίνους βοηθοῦνται γὰρ, ἐσθίουσαι πρὸς κεφαλαλγίαν.

4 λέων διὰ] Vide Ælianum, Variæ Hiſt. lib. I. c. 9. ubi leoni φάρμακον τῆς νόσου dicit βρωθέντα πίθηκον. Et Tertullianum lib. de Anima. cap. 24.

5 θαυμασιώτατος] Citantur hæc verba apud Euſebium Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ lib. IV. cap. 16. Ruffino Interprete, ubi perperam *proſecutus eſt* legitur, pro *prolocutus eſt*. Geſner.

6 Ἰουστῖνος] Deſumta iſta arbitror ex Juſtini Oratione contra Græcos deperditâ, in quâ diſſeruiſſe ipſum de natura Dæmonum teſtantur Euſebius Hiſt. Eccl. lib. IV. c. 18. Photius in Biblioth. Cod. 125. Hieronymus in Catal. ut & Suidas, voce Ἰουστῖνος. ubi pro περὶ τῆς φυγῆς τῶν δαιμόνων, legendum περὶ τῆς φύσεως τῶν δαιμόνων.

7 ἐπιφοιτῶντες] Huic loco forſan alludit S. Cyprianus lib. *De Idolorum*

quorundam membris hominum se insinuantes, deinde per somnum suam in illis gloriam fabricantes, in publicum prodire jubent, & in conspectu omnium, postquam desideratis ex mundo rebus se expleverunt, ab ægris avolant, & morbum suo dolo productum obliterantes, pristinæ valetudini homines reddunt.

XXXII. Cæterum vos cum non possitis ingenio vestro hæc intelligere, discite ab intelligentibus: utcunque mortis contemptum, & animi tranquillitatem nihil extra se suámque sortem desiderantis exercere vos gloriemini. Atqui tantum ab hoc studio philosophi vestri absunt, ut nonnulli sexcentos in annum aureos ab Imperatore Romano ad nullum utilem finem accipiant,

φοιτῶντες μέλεσιν, ἔπειτα δι᾽ ὀνείρων τῆς εἰς αὐτοὺς πραγματευόμενοι δόξαν, δημοσίᾳ τε τοὺς τοιούτους προϊέναι κελεύσαντες, πάντων ὁρώντων, ἐπειδὰν τῶν ἐγκοσμίων ἀπολαύσωσιν, [p] ἀποπτάμενοι τῶν καμνόντων, [1] ἣν ἐπραγματεύσαντο νόσον περιγράφοντες, τοὺς ἀνθρώπους [2] εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκαθιστῶσιν.

λβ΄. Ὑμεῖς δὲ τούτων οὐκ ἔχοντες τὴν κατάληψιν, παρ᾽ ἡμῶν τῶν εἰδότων ἐκπαιδεύεσθε, λέγοντες θανάτου καταφρονεῖν, καὶ τὴν αὐτάρκειαν ἀσκεῖν. οἱ γὰρ παρ᾽ ὑμῖν φιλόσοφοι τοσοῦτον [q] ἀποδεύουσι τῆς ἀσκήσεως, ὥστε παρὰ τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως ἐτησίους χρυσοῦς ἑξακοσίους λαμβάνειν τινὰς εἰς οὐδὲν χρήσιμον, ὅπως [3] μηδὲ

τὸ

p ἀποστάμενοι conjectura *Gesneri*. q ἀποδέουσι *Gall.* 2. suprà lineam, quod probat *Gesnerus*.

rum vanitate, de Dæmonibus loquens. *Vitam turbant, somnos inquietant. Irrepentes etiam in corporibus occultè mentes terrent, membra distorquent, valetudinem frangunt, morbos lacessunt: ut ad cultum sui cogant; ut nidore altarium, & rogis pecorum saginati, remissis quæ constrinxerant, curasse videantur.*

1 *ἣν ἐπραγματεύσαντο*] Cyprianus loco suprà citato. *Hæc est de illis medela, cum illorum cessat injuria.* Tertullianus item Apologetici cap. 22. *Lædunt enim primo, dehinc remedia præcipiunt ad miraculum nova, sive contraria, post quæ desinunt lædere, & curasse creduntur.*

2 *εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκαθιστῶσιν*] Eadem phrasi utitur Tatianus suprà §. 10.

3 *μηδὲ τὸ γένειον δωρεὰν*] Erasmus in Chiliadibus, *Tragicæ simiæ* proverbium convenire scribit in eos, qui barba pallioque philosophos se profitentur, cum cætera cultui non respondeant. Hinc & Plutarchus: *Neque enim alere barbam, aut gestare vile pallium, philosophum facit, neque lineis vestiri Isiacos.* Facetissima aliquot Epigrammata in Philosophos, præcipuè Cynicos, barbam nutrientes, habentur Anthologii Planudis lib. II. Sect. 52. *Gesner.*

1 Κείσκης]

τὸ [r] γλύσειον" δωρεὰν [s] καθημένον" αὐτῶν ἔχωσι. [1] Κρίσκης οὖν ὁ [2] [t] ἐννεοττεύσας" τῇ [3] μεγάλῃ πόλει, [4] [u] παιδεραστείᾳ" μὲν [x] πάντας" ὑπερήνεγκεν, φιλαργυρίᾳ
158. δὲ πάνυ προσεχὴς ἦν. [5] θανάτου δ' ὁ [z] καταφρονῶν", οὕτως [a] αὐτὸν" ἐδεδίει τὸν θάνατον, ὡς καὶ [6] Ἰουστῖνον

ne scilicet vel barbam gratis prolixam alant. Crescens denique ille Megalopoli nidulatus, maximè omnium puerorum incesto amori deditus, & pecuniæ studio addictissimus erat: mortem verò cum despicere videretur, ipsam adeo reformidabat, ut Justinum

r γίνῃ *Tigur. Æton.* s καθημένων *Gall. 2.* t Sic *Tigur. Æton. Fronto Duc. Euseb.* ἐννεοττεύσας *Gall. 1.* u παιδεραστίᾳ *Gall. 1. 2. Euseb.* x πάντων *Æton.* z καταφρονεῖν συμβουλεύων Eusebius Hist. Eccles. lib. IV. c. 16. paraphrasis, potius quam Tatiani genuina lectio. quam tamen recipit *Fronto Duc.* a αὐτὸς *Euseb.* minus rectè.

1 Κρίσκης] Hæc etiam citantur lib. IV. cap. 16. Ecclesiasticæ Historiæ Eusebii. *Gesner.* Idem Eusebius in Chronico, Hieronymo interprete, Olymp. 232. anno 2. *Crescens Cynicus agnoscitur, qui Justino nostri dogmatis Philosopho, quia se gulosum & prævaricatorem Philosophiæ coarguebat, persecutionem suscitavit: in quâ ille gloriosè pro Christo sanguinem fudit.* Justinus ipse meminit hujus Crescentis. Apolog. I. p. 46. Κἀγὼ οὖν προσδοκῶ ὑπό τινος τῶν ὀνομασμένων ἐπιβουλευθῆναι, καὶ ξύλῳ ἐμπαγῆναι, κἂν ὑπὸ Κρίσκεντος τοῦ φιλοψόφου καὶ φιλοκόμπου. *Ego quidem insidias & crucis supplicium à quopiam expecto, qui aliquo sit numero, & vel ab ipso etiam Crescente Philopsopho, & strepitus popularis & arrogantiæ amatore:* Idem exscripsit Nicephorus, l. III. c. 32. *Fronto Ducæus.*

2 ἐννεοττεύσας] Quod Ruffinus transfert ἐννεοττεύσας *obsedit*, non placet: ego Græca metaphora servata, reddidi *nidulatus. Gesner.*

3 μεγάλῃ πόλει] Ruffinus (quod & Christophorsonus) apud Eusebium vertit *magnam civitatem*, (quomodo vertendum esse hunc locum existimat Fronto.) Ego tanquam proprium Urbis nomen reliqui. est autem maxima civitas Arcadiæ, ut Strabo testatur lib. VIII. plurimas civitates, propter assidua bella, in hanc habitatum confluxisse scribens. Eandem omni genere literarum eruditissimus vir Nicolaus Gerbelius in Commentariis suis supra Græciæ tabulas Nicolai Sophiani, ultimo loco descripsit. De Crescente Cynico vide plura apud Eusebium loco præcitato: ubi multa Justini verba ex lib. II. Apologetici ejus leguntur. *Gesner.* Megalopolis apud Ptolemæum, in Arcadia; apud Stephanum in Iberia collocatur. *Fronto Ducæus.* Imò Romam urbem hîc designari nullus dubito.

4 παιδεραστείᾳ] Imò verò non modò vilem hunc Cynicum, sed & alios quosdam magni nominis Philosophos, vitio isto infames fuisse, notissimum est.

5 θανάτου δὲ ὁ καταφρονῶν] Ruffinus loco Eusebii jam citato vertit, *mortem verò cum cæteris contemnendam suaderet:* & nos imitati sumus. *Gesner.* Verùm Gesneri, seu potius Ruffini, interpretationem, à Tatiani mente discrepantem, aliquantulum immutatam repræsentavimus.

6 Ἰουστῖνον καθάπερ καὶ ἐμὲ] Vulgatam lectionem, licèt mendi suspectam, fideliter expressimus. Gesnerus ediderat: *ipse tam male de ea sentiebat, ut Justinum sicut & me tanquam extremo malo morti traderet:* quæ videtur ex Ruffino descripsisse; at Christophorsonus multo rectiùs; *Ipse eandem sic extimuit, ut Justinum morte tanquam magno malo circumretire*

num sicut & me, morti tanquam malo tradere conaretur; eò quod ille veritatem prædicans, voluptuosos & impostores Philosophos argueret. Quosnam autem Philosophos nisi vos solos, insectari solebat? Quod si mortem non metuendam dicitis, sententiæ nostræ accedite, neque propter insanam humanæ gloriæ affectationem, ut olim Anaxarchus, moriamini: sed potius cognoscendi Dei gratia, mortis estote contemptores. Etenim constitutio mundi bona est, malæ au-

καθάπερ [b] καὶ ἐμὲ, [1] ὡς" κακῷ τῷ θανάτῳ [c] περιβαλεῖν" πραγματεύσασθαι· διότι κηρύττων τὴν ἀλήθειαν [2] λίχνους καὶ ἀπατεῶνας τοὺς φιλοσόφους [d] συνήλεγχεν". [3] τίνας δὲ ἂν καὶ διῶξαι τῶν φιλοσόφων, εἰ μὴ [e] νόμους" ὑμᾶς [f] εἴωθεν"; εἰ φατὲ μὴ δεῖν δεδιέναι τὸν θάνατον, κοινωνοῦντες [4] ἡμῶν τοῖς δόγμασι; μὴ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην [g] δοξημανίαν", ὡς [5] Ἀνάξαρχος, ἀποθνήσκετε· χάριν δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως, τοῦ θανάτου καταφρονηταὶ γίνεσθε. κόσμου μὲν γὰρ

b *μεγάλῳ Euseb.* καὶ ἐμὲ εἶτ' *al.* καὶ ἐμὲ, ὡς conjectura *Gesneri*, rectè. c περιβαλεῖν *Æton.* d ἐξήλεγχεν *Euseb.* e μόνους *Gall.* 1. 2. *Æton. Fronto Duc.* rectè. vide Notas. f ἔθει *al.* vide Notas. g δοξομανίαν *Æton.* quomodo legit *Fronto Duc.*

cumretire laboraret. Nicephori interpres: *Ita eam ipse metuebat, ut Justino mortem velut magnum aliquod malum concinnaverit.* Emendandum igitur hoc loco ex textu Græco Eusebii, καθάπερ μεγάλῳ κακῷ τῷ θανάτῳ περιβαλεῖν πραγματεύσασθαι. *Ut Justinum morte tanquam ingenti malo circumretire conaretur.* Fronto Ducæus.

1 ὡς κακῷ] Οὖς particula, quæ ab Eusebio ex memoria forsan citante, prætermissa erat, omnino Librariorum lapsus est, legendum ὡς putat Gesnerus. omnino rectè.

2 λίχνους καὶ ἀπατεῶνας] Hunc locum respexisse videtur Eusebius, cum scripsit in Chronico, *quia se gulosum & prævaricatorem Philosophiæ coarguebat*, vel, ut est in textu Græco nuper edito de Crescente, ἐλεγχόμενος ὑπ' αὐτοῦ ὡς λίχνος καὶ ἀπατεών. *Fronto Ducæus.*

3 τίνας δὲ] Notat quidam ad oram Editionis Parisiensis, locum in Græco corruptum esse. Cotelerius Tom. III. Monum. Ecclesiæ Græcæ col. 678. sic legendum censet. τίνας δὲ ἂν καὶ διῶξαι τῶν φιλοσόφων, εἰ μὴ μόνους ἡμᾶς εἰώθατε; Et quidem hactenus rectè, quod pro νόμους reponat μόνους, & interrogativè lectam velit hanc sententiam. Neque verò ultra emendandum quidquam. Dicit nimirum Tatianus, Crescentem Justini vitæ insidias struxisse, quòd voluptuosos & impostores Philosophos argueret. Quosnam verò, inquit, Philosophos persequi solebat, nisi vos solos?

4 ἡμῶν τοῖς δόγμασιν] Eadem ferè reperias suprà Sect. 17. Δοξημανίας ὑπεράλλαγμαι, θανάτου καταφρονῶ, νόσου παντοδαπῆς ἀνώτερος γίνομαι.

5 Ἀνάξαρχος] De Anaxarcho Laertius Lib. IX. sic scribit: *Nicocreon Cypri tyrannus, Anaxarchum in saxum concavum conjecit, jussitque ferreis malleis cædi; illum pœnæ suæ negligentem, celebre id dictum ingeminasse aiunt: Tunde, tunde Anaxarchi vasculum, nam Anaxarchum nihil teris. Jubente verò illo ipsius præcidi linguam, fama est præcisam mordicus in ejus faciem conspuisse.* Gesner. Confer Clementem Alexandrinum, Strom. lib. IV. p. 496. & Tertull. Apol. c. 49.

γὰρ ἡ κατασκευὴ, καλή· τὸ δὲ ἐν αὐτῷ πολίτευμα, φαῦλον· καὶ καθάπερ ἐν πανηγύρει θεατρεσκοπουμένους ἔνεστιν ἰδεῖν, τοὺς οὐκ εἰδότας τὸν Θεόν.

tem in eo viventium sunt actiones: & tanquam in aliquo solenni conventu illis applaudi solere videmus, qui Deum nesciunt.

λγ'. Τί γὰρ ἐστι μαντική; τί δὲ ὑπ' αὐτῆς πεπλάνησθε; τῶν ἐν κόσμῳ πλεονεξιῶν ἐστί σοι διάκονος. πολεμεῖν θέλεις, καὶ τὸν Ἀπόλλω σύμβουλον τῶν φόνων λαμβάνεις. κόρην ἁρπάσαι θέλεις, καὶ τὸ δαιμόνιόν σοι συναγωνίσασθαι προαιρῇ. νοσεῖς [1] διὰ σεαυτὸν, καὶ ὥσπερ Ἀγαμέμνων δέκα [2] συμφράδμονας, εἶναι [h] θέλεις" μετὰ σεαυτοῦ Θεούς. [3] πιοῦσά τις ὕδωρ μαίνεται, καὶ διὰ λιβάνων ἔκφρων γίνεται, καὶ σὺ τὴν τοιαύτην μαντεύεσθαι λέγεις. προεγνώστης ὑπῆρχεν ὁ Ἀπόλλων, καὶ τῶν μαντευομένων διδάσκαλος, ἐπὶ τῆς [4] Δάφνης ἑαυτὸν ἐψεύσατο. δρῦς εἰπέ μοι

XXXIII. Quid enim est divinatio? Cur per eam seducimini? Nihil quàm ad avaritiam & arrogantiam mundi tibi confert. Bellum initurus, Apollinem de cædibus consulis. Virginem rapturus, Deum aliquem tibi auxiliari desideras. Ægrotans tua culpa, ut decem consiliarios Agamemnon, ita tu Deos vis tecum esse. Est quæ potu aquæ insanit, vel thure adhibito demens fit, hanc tu vaticinari dicis. Præscius futurorum Apollo, & vaticinantium magister, circa Daphnem puellam falsus est. Veré ne

quercus

h Deest *Æton.*

1 διὰ σεαυτὸν] Tua culpa, peccatorum tuorum merito. *Gesner.*

2 συμφράδμονας] Locus est apud Homerum Iliad. 2. v. 372. ubi Agamemnon decem Nestori similes consiliarios optat. *Gesner.*

3 πιοῦσά τις ὕδωρ] Laertius lib. IX. de Pherecyde Syrio sic scribit: *Haustam aquam ex puteo cùm biberet, post diem tertium terræ motum futurum prædicasse, atque ita factum esse, memoratur.* Notum est quoque Poëtas ex Hippocrene furorem poeticum bibere creditum fuisse. *Apud Apollinem Clarium, non fœmina, uti apud Delphos, sed certis è familiis, & fermè Mileto accitus sacerdos, in specum degressus, hausta fontis arcani aqua, ignarus plerumque literarum & carminum, edit responsa, versibus, ad id quod mente conceperis, mirè concinnatis. Quem & Germanico per ambages maturum ferunt exitium cecinisse: meminit in Cœnis Macrobius, sed obscurè. Adjicit Plinius bibentium fieri ævum brevius.* Cælius lectionum antiquarum lib. XXVII. c. 5. *Gesner.* Quin & Tatianus forsan respicit vaticinii speciem quandam, Hydromantiam vulgò dictam, de quâ vide plura apud Augustinum, *de Civitate Dei* lib. VII. cap. 37.

4 Δάφνης] Apollinis & Daphnes fabulam Ovid. lib. I. Metam. depingit. *Gesner.* Vide supra §. 13.

K 1 ὄρνιθες]

quercus divinat, & aves præsagiunt, tu verò animalibus & plantis ignobilior es? Præstaret igitur te fieri lignum præsagum, & volucrum alas sumere. Qui te facit avarum, idem tibi de cumulandis divitiis vaticinatur. Qui seditiones & pugnas ciet, idem tibi de victoria in prælio prædicit. Quod si tu affectus & perturbationes animi vinceres, quicquid hic mundus habet, contemneres: Quales cùm nos simus, nolite nos odio prosequi: quin repudiatis dæmonibus Deum unum sectemini. *Omnia ab ipso facta sunt, & sine ipso factum est nihil.*

XXXIV. Quod autem in rerum natura venenatum est, id ex peccatis nostris supervenit. Habeo quæ hisce de rebus clarius vos edoceam, auscultate tantum, & qui fidem dictis adhibuerit, negotium intelliget. Etiamsi pharmacis ad-

μαντεύεται, καὶ πάλιν [1] ὄρνιθες προαγορεύουσι· σὺ δὲ τῶν ζώων καὶ φυτῶν ἐλάττων ὑπάρχεις; καλὸν ἄρα σοι γενέσθαι ξύλῳ μαντικῷ, καὶ τῶν ἀεροφοίτων τὴν πτῆσιν λαμβάνειν. ὁ ποιῶν σε φιλάργυρον, οὗτος καὶ περὶ τοῦ πλουτεῖν σοι μαντεύεται. στάσεις καὶ μάχας ὁ ἐγείρων, καὶ περὶ τῆς ἐν πολέμῳ νίκης προαγορεύει. τῶν παθῶν ἂν ὑπάρχῃς [i] ἀνώτερος", τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πάντων καταφρονήσεις. τοιούτους ἡμᾶς ὄντας μὴ ἀποστυγήσητε· ἀλλὰ παραιτησάμενοι τοὺς δαίμονας, Θεῷ τῷ μόνῳ κατακολουθήσατε.* πάντα ὑπ' αὐτοῦ, καὶ χωρὶς αὐτοῦ γέγονεν οὐδὲ ἕν.

λδ'. [2] Εἰ δέ ἐστιν ἐν τοῖς φυομένοις καὶ δηλητήριον, τοῦτο διὰ τὸ ἐνάμαρτον ἡμῶν ἐπισυμβέβηκεν. ἔχω δεικνύειν τὴν τούτων εἰκόνα, [k] μόνον" ὑμεῖς κατακούσατε, καὶ ὁ πιστεύων ἐπιγνώσεται. κἂν θεραπεύησθε

* *Joann.* cap. 1. ver. 3.

i Deest *Gall.* 2. pro quo in marg κρείττων. k μίαν *Tigur.* *Æton.* μόνον Gesneri conjectura.

1 ὄρνιθες] De auguriis & auspiciis accipio; hæc ex avium volatu, illa garritu & voce sumebantur. Potest etiam accipi de columba Dodonæa, quæ in fago consedit. *Gesner.*

2 Εἰ δέ ἐστιν] Præclarè in hanc sententiam Auctor Libri Sapientiæ: Σωτήριοι αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς φάρμακον ὀλέθρου, οὔτε ᾅδου βασίλειον ἐπὶ γῆς, Ἀσεβεῖς δὲ ταῖς χερσὶ, καὶ τοῖς λόγοις προσεκαλέσαντο αὐτόν. *Salutares generationes mundi, & non est in illis venenum exitiale, nec mortis regnum in terra. Impii autem manibus & verbis accersierunt illum.* cap. 1. v. 14, 16. Sic & Theophilus Antiochenus libro II. ad Autolycum, pag. 96. Οὐ τὶ κακὸν [ἀρχῆθεν addit Codex Bodleianus] γέγονεν ἀπὸ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ πάντα καλὰ, καὶ καλὰ λίαν· ἡ δὲ ἁμαρτία ἡ περὶ τὸν ἄνθρωπον κεκάκωκεν αὐτά. *Nihil noxium à Deo conditum est, sed omnia bona, & valde bona; hominis verò delictum conditionem creaturarum deteriorem reddidit.* Vide supra p.66.

1 πτέρωσις

ϱαπεύησθε φαρμάκοις κατὰ συγγνώμην, ἐπιτρέπω σοὶ τὴν μαρτυρίαν [l] προσάπτειν σε" τῷ Θεῷ. κόσμος γὰρ ἡμᾶς [m] ἐπικαθέλκει", καὶ δι' ἀτονίαν τὴν ὕλην ἐπιζητῶ. [1] πτέρωσις γὰρ ἡ τῆς ψυχῆς
159. τὸ πνεῦμα τὸ τέλειον, ὅπερ ἀποῤῥίψασα διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἔπτη ὥσπερ νεοσσὸς, καὶ χαμαιπετὴς ἐγένετο. μεταβᾶσα δὲ τῆς οὐρανίου συνουσίας, τῆς ἐλαττόνων μετουσίαν ἐπεπόθησεν. [n] μετῳκίσθησαν οἱ δαίμονες, ἐξωρίσθησαν οἱ πρωτόπλαστοι. καὶ οἱ μὲν ἀπ' οὐρανοῦ καταβεβλήθησαν· οἱ δὲ ἀπὸ γῆς μὲν, ἀλλ' οὐκ ἐκ ταύτης, κρείττονος δὲ τῆς ἐνταυθοῖ διακοσμήσεως. [2] καὶ χρὴ λοιπὸν ἡμᾶς ἐπιποθήσαντας τὸ ἀρχαῖον, παραιτήσασθαι πᾶν τὸ ἐμποδὼν γινόμενον.

λε'. [3] Οὐκ ἔστι γὰρ ἄπειρος ὁ οὐρανὸς, ὦ ἄνθρωπε, πεπερασμένος δὲ, καὶ

hibitis, Deo concedente, curemini, teſtimonium tamen curationis Deo tribuere decet. Atqui mundus ad ſe nos adtrahit, & propter infirmitatem mentis materiam quærimus. Ab initio quidem perfecti ſpiritûs alis, ut ita dicam, erigebatur anima; quibus amiſſis ob peccatum, pulli inſtar volavit, & humipeta evaſit: & cùm à divina familiaritate receſſiſſet, inferiorum rerum deſideravit commercium. Dæmones emigraverunt, ejecti ſunt primi generis humani parentes: illi cœlo pulſi, hi terra, non hac quidem, ſed alia, ubi præſtantiorem vitam degebant. Deinceps igitur nos oportet, impedimentis omnibus rejectis, priſtinam conditionem magno deſiderio repetere.

XXXV. Haud enim infinitus eſt mundus, ô homo, ſed finitus

&

l προσάπτειν σὲ δεῖ *Gall.* 1. 2. *Æton.* & *Tigur.* in cujus marg. προσάπτειν. m ἔτι καθέλκει Editio *Tigurina* in margine *Gall.* 1. *Æton Fronto Ducaeus.* n Ad locum iſtum ita Scholiaſtes Codicis Regii prioris: κατ' ἐξουσίαν, διδασκαλικῶς οὐκ ἀποδεικτικῶς ταῦτα.

1 πτέρωσις γὰρ ἡ τῆς ψυχῆς] Plato quoque nobiliſſimam animæ partem alas vocat, quòd per eam ad ſublimium contemplationem efferatur. *Geſner.* Sic & Irenæus lib. V. cap. 9. *Perfectus homo conſtat, carne, anima, & ſpiritu, & altero quidem ſalvante & figurante, qui eſt Spiritus, altero quod unitur & formatur, quod eſt caro. Id verò quod inter hæc eſt duo, eſt anima, quæ aliquando quidem ſubſequens* [*ſpiritum*] *elevatur ab eo; aliquando autem conſentiens carni, decidit in* [*terrenas*] *concupiſcentias.* Vide ſuprà pag. 54.

2 καὶ χρὴ] Confer omnino. pag. 56.

3 οὐκ ἔστι γὰρ ἄπειρος] *Κόσμοι ἄπειροί εἰσιν, οὔθ' ὅμοιοι τούτῳ, εἴτ' ἀνόμοιοι.* Epicurus apud Laertium lib. X. §. 45. In eâdem ſententiâ fuere Anaximander, Anaximenes, Archelaus, Xenophanes, Diogenes, Leucippus, Democritus, Zeno Eleates, Anaxarchus, Metrodorus uterque; alii. Quod & annotavit clariſſimus Menagius commentariis in hunc locum, ex Gaſſendi Phyſicæ Sect. 1. lib. I. c. 2.

& terminis circumſcriptus. Eſt autem ſupra eum aliud ævum præſtantius, cui nulla tempeſtatum accidit mutatio, ex qua varii morbi naſcuntur: ſed jucundiſſima temperie præditum diem extendit perpetuam, & luce terrenis hominibus inacceſſa reſplendet. Illi ſanè qui geographiam excoluere, quantum ingenio hominis perfici poterat, locorum deſcriptiones elaboraverunt: quæ verò ulteriores ſunt regiones, commemorare cùm nequeant, quòd eas luſtrare non potuerint; æſtuantes maris acceſſus receſſuſque, & ipſa maria vel alga vel luto plena cauſati ſunt: item ex locis alios fervidos, alios frigidos & gelu concretos. Nos verò ea quæ ignoramus per Prophetas didicimus; qui quidem certi quòd

* ἐπὶ πέρμαλι. Τὰ δὲ ὑπὲρ τοῦτον, αἰῶνες οἱ κρείττονες, οὐ μεταβολὴν ὡρῶν ἔχοντες, δι' ὧν ποικίλαι νόσοι καθίστανται· πάσης δὲ εὐκρασίας μετειληφότες, ἡμέραν ἔχουσι διαμένουσαν, καὶ [1] φέγγος τοῖς ἐντεῦθεν ἀνθρώποις ἀπρόσιτον. οἱ μὲν οὖν ° τὰς" [2] γεωγραφίας ἐκπονέσαντες, μέχρις ἣν δυνατὸν ἀνθρώπῳ, τῶν χωρίων τὴν ἀναγραφὴν ἐποιήσαντο· [3] τὰ δὲ ἐπέκεινα λέγειν οὐκ ἔχοντες διὰ τὸ ἀδυνάτον τῆς θεωρίας, ᵖ ἀμπώτις" ᾐτιάσαντο, καὶ θαλασσῶν τὴν μὲν [4] πρασώδη, τὴν δὲ πηλώδη· τόπων δὲ, τῶν μὲν τὸ ἔκπυρον, τῶν δὲ τὸ ψυχρὸν καὶ διαπεπηγός. ἡμεῖς δὲ τὰ ὑφ' ἡμῶν ἀγνοούμενα διὰ προφητῶν μεμαθήκαμεν· οἵ τινες ἅμα τῇ ψυχῇ

* ἐν al. o καὶ Æton. p ἀμπώτεις Gall. 2. rectius. & ſic *Fronto Ducæus.*

1 φέγγος ἀπρόσιτον.] Tatianus fortè alludit ad verba Apoſtoli, in Epiſtola I. ad Timotheum c. 6. v. 16.

2 γεωγραφίας] Reſpondet objectioni, ſi quis fortè rogaret, Quis te docuit de Paradiſo? Non, inquit, Geographi, qui multa ignorant, & ignorantiæ ſuæ locos ob fervorem aut frigus aut maris pericula inacceſſos prætexunt: ſed Prophetæ noſtri divinitus inſtructi. *Geſner.*

3 τὰ δὲ ἐπέκεινα] Alludit ad locum illum Plutarchi in exordio vitæ Theſei, ubi Geographos ait, dum ſitum orbis terrarum deſcribunt, in margine tabularum annotare, τὰ δ' ἐπέκεινα θῖνες ἄνυδροι, καὶ θηριώδεις, ἢ πηλὸς ἀϊδνής, ἢ Σκυθικὸν κρύος, ἢ πέλαγος πεπηγός. *Ulteriores autem regiones arena aut ſiccitate ſqualidas & feris obſeſſas eſſe, aut inſuperabilem limum, aut Scythicum frigus, aut mare conglaciatum.* Geſnerus hoc non animadverterat, cùm hic ſcripſit, *locorum deſcriptiones elaboraverunt: ubi vero ingenii acumen eos deficiebat, ne nihil dicerent, æſtuantes maris acceſſus, receſſuſque,* &c. Fronto Ducæus.

4 πρασώδη] Exponunt autem πράσα Grammatici βρύα & φυκία, id eſt muſcum, fucum, algam, ulvam, herbas marinas & paluſtres. *Geſner.*

1 συγχέουσαν

ψυχῇ πεπεισμένοι, ὅτι [1] πνεῦμα τὸ οὐράνιον ἐπένδυμα τῆς θνητότητος [q] τὴν ἀθανασίαν" κεκτήσεται, τὰ ὅσα μὴ ἐγίνωσκον αἱ λοιπαὶ ψυχαὶ, προὔλεγον. δυνατὸν δὲ παντὶ γυμνητεύοντι, κτήσασθαι τὸ ἐπικόσμημα, καὶ πρὸς τὴν [2] συγγένειαν τὴν ἀρχαίαν ἀναδραμεῖν. οὐ γὰρ μωραίνομεν, ἄνδρες Ἕλληνες, οὐδὲ λήρους ἀπαγγέλλομεν, Θεὸν ἐν ἀνθρώπου μορφῇ γεγονέναι καταγγέλλοντες. οἱ λοιδοροῦντες ἡμᾶς συγκρίνατε τοὺς μύθους ὑμῶν τοῖς ἡμετέροις διηγήμασι. [3] Δηΐφοβος, ὥς φασιν, ἦν ἡ Ἀθηνᾶ διὰ τὸν Ἕκτορα, καὶ [4] χάριν Ἀδμήτου Φοῖβος [r] ἀκερσεκόμης" τὰς εἰλίποδας βοῦς ἐποίμαινε. καὶ πρεσβῦτις ἀφικνεῖται πρὸς τὴν [5] Σεμέλην ἡ τοῦ Διὸς γαμετή.

simul cum anima spiritus cœlestis immortalem conditionem pro mortali acquisiturus sit, & quæ cæteras animas latebant, prædixerunt. Potest autem quilibet nudatus hunc ornatum sibi comparare, & ad veterem cognationem redire. Non desipimus, ô Græci, neque nugas vobis proferimus, Deum sub hominis forma natum nunciantes. Vos qui conviciis nobiscum agitis, fabulas vestras nostris narrationibus conferte. Minervam aiunt Deiphobi formam sumpsisse propter Hectorem, & intonsus Apollo propter Admetum flexipedes boves pascebat, & Jovis conjunx Semelen adit anui similis.

λϛʹ. Τοιαῦτα δὲ μελετῶντες, πῶς ἡμᾶς διαγελᾶτε; τέθνηκεν ὑμῶν ὁ [6] Ἀσκληπιὸς, καὶ ὁ τὰς

XXXVI. Talis cum sit religio vestra, quomodo nos irridetis? Æsculapius vester obiit, &

q Deest *Æton.* r ἀκερσικόμης *al.*

1 πνεῦμα] Eadem ferè Athenagoras p. 35. Defuncti, inquit, hac vita, οὐχ ὡς σάρκες, κἂν ἔχωμεν, ἀλλ' ὡς οὐράνιον πνεῦμα, μενοῦμεν.

2 συγγένειαν τὴν ἀρχαίαν] Philo de Mundi opificio p. 33. ἡ δὲ συγγένεια τίς; πᾶς ἄνθρωπος κατὰ μὲν τὴν διάνοιαν ᾠκείωται θείῳ λόγῳ, τῆς μακαρίας φύσεως ἐκμαγεῖον, ἢ ἀπόσπασμα ἢ ἀπαύγασμα γεγονώς.

3 Δηΐφοβος,] Minerva, ut Hectorem falleret, Deiphobi fratris faciem assumpsit. Iliad. 22. *Gesner.* Historiam hanc attingit Justinus: Ἀθηναῖς τὸ ἀνδρικὸν σιγῶ. & mox: διδάξατε Ἀθηνᾶν καὶ Ἄρτεμιν τὰ τῶν γυναικῶν ἔργα· τί σεμνὸν ἐπιδείκνυται γυνὴ ὅπλοις κατακεκοσμημένη; Orat. ad Græcos pag. 39.

4 χάριν Ἀδμήτου] Videtur sentire quod Apollo amaverit Admetum; ut etiam Callimachus in hymno Apollinis. *Gesner.*

5 Σεμέλην] Vide Ovid. Met. l. III. Attingit & Justinus Orat. ad Græcos.

6 Ἀσκληπιὸς] Æsculapius traditur Apollinis Coronodisque filius, adeò peritus

& qui virgines quinquaginta Thespiis violavit una nocte, flammis consumendum se tradidit. Prometheus affixus Caucaso monti, propter beneficium hominibus exhibitum, supplicium tulit. Jupiter vester invidet hominibus, & somnium abscondit, cupiens eos perdi. Ergo respicite

[1] πεντήκοντα παρθένους μιᾷ νυκτὶ [2] Θεσπιάσι διακορεύσας, βορᾶ πυρὸς ἑαυτὸν παραδοὺς * οἴχεται. Προμηθεὺς τῷ Καυκάσῳ προσηρτηθεὶς, τιμωρίαν χάριν τῆς εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσίας ὑπέμεινεν. Φθονερὸς ὁ Ζεὺς καθ' Γ ἡμᾶς", καὶ [3] κρύπτει τὸν ὄνειρον τοῖς ἀνθρώποις, βουλόμενος ἀπόλλυσθαι. διόπερ ἀποβλέψαντες

* οἴχεται Edit. Paris. contra omnium Codicum fidem. Γ ὑμᾶς Tigur. in marg. Gall. 1. rectè.

peritus medicinæ, ut quamplurimos desperantes sanitatem liberaret à morbo; propterea que creditus est nonnullis defunctis vitam restituisse. Ob eam rem tradunt ipsum apud Jovem ab inferis accusatum, tanquam eorum imperium diminuentem, quòd semper excitarentur à mortuis homines illius cura, eaque causa exacerbatum Jovem, fulmine Æsculapium occidisse, &c. Diodorus lib. V. de fabulosis antiquorum gestis. *Gesner.*

1 πεντήκοντα παρθένους] Id est, Hercules, inter cujus duodecim labores hic etiam fertur, quod puer adhuc, sed corporis robore præstans, Thespii filias numero quinquaginta una nocte compressit, suscepitque quinquaginta filios, quos Thespiadas vocaverunt. Apud Suidam legitur Θεστιάδες, Θεστίου ἐκ πολλῶν γυναικῶν ἦσαν πεντήκοντα θυγατέρες, αἷς Ἡρακλῆς ἐμίγη. Tandem seipsum combussit Hercules rogo in Oeta monte extructo, ut habet Ovid. lib. IX. Metam. *Gesner.*

2 Θεσπιάσι] Interpres contra fidem historiæ scripserat, *& qui Thespii filias quinquaginta violavit*: Non enim Thespius, sed Thestius vocabatur earum pater: sed Thespiis id accidit. Pausanias in Bœoticis. Καὶ Ἡρακλέους Θεσπιεῦσίν ἐστιν ἱερόν. Φασὶ δὲ Ἡρακλέα ταῖς θυγατράσι πεντήκοντα οὔσαις ταῖς Θεστίου συγγενέσθαι πάσαις πλὴν μιᾶς ἐν τῇ αὐτῇ νυκτί. *Habent Herculis etiam Templum Thespienses. Herculem tradunt Thestii filias in eadem nocte constuprasse, una excepta.* Clemens in Admonit. ad Gentes: τὰς δὲ πεντήκοντα Θεστίου θυγατέρας νυκτὶ διαφθείρας μιᾷ. *Quinquaginta autem Thestii filias una nocte vitiavit.* Arnobius lib. IV. *Hercules sanctus Deus natas quinquaginta de Thestio nocte una perdocuit nomen virginitatis ponere.* Athenæus lib. XIII. Ἐν ἑπτὰ ἡμέραις πεντήκοντα διεπαρθένευσε Θεστίου κόρας, ὡς Ἡρόδωρος ἱστορεῖ. *Herodorus eum scribit septem diebus virgines Thestii filias quinquaginta compressisse.* Porrò in MS Regio Scholium adjunctum erat margini, Θεσπιάσι ἐπιρρηματικῶς, ὡς Ὀλυμπιάσι. Adverbialiter efferri vult Θεσπιάσι, pro ἐν Θεσπίαις, ut Ὀλυμπιάσι, ἐν Ὀλυμπίᾳ, non *in Olympiadibus*, ut interpres vertit apud Athenagoram. pag. 60. *Fronto Ducæus.*

3 κρύπτει τὸν ὄνειρον] Quòd Jupiter hominibus invidens somnium absconderit, nusquam legere memini; quòd autem Prometheum ignem cœlestem suffuratum in Caucasum affigi jusserit, notum est; sicut & illud quod per pulcherrimam virginem Pandoram, pyxidem, in qua omne genus morborum absconditum erat, Epimetheo donarit, ut homines perderet, cum invideret eis allati à Prometheo ignis usum. *Gesner.* Ὄνειρον hic, ut apud Hesychium, pro ὀνηρόν, *auxiliatorem*, ab ὄνημι.

I ὡς

βλέψαντες [a] πρὸς" τὰ οἰκεῖα ἀ-
160. πομνημονεύματα, κἂν [1] ὡς ὁμοίως μυθολογοῦντας [b] ἀποδέξασθε." καὶ ἡμεῖς μὲν οὐκ ἀφραίνομεν· φλυάρια δὲ τὰ ὑμέτερα. [2] γένεσιν ἂν λέγητε Θεῶν, καὶ θνητοὺς αὐτοὺς ἀποφαίνεσθε. διὰ τί γὰρ οὐ κύει νῦν ἡ Ἥρα; [3] πότερον [c] γεγήρακεν"; ἢ οὐ [d] μηνύσοντος" ὑμῖν [e] ἀπορεῖτε"; πείσθητέ μοι νῦν, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, μηδὲ τοὺς μύθους, μηδὲ τοὺς Θεοὺς ὑμῶν ἀλληγορήσητε. κἂν γὰρ τοῦτο πράττειν ἐπιχειρήσητε, θεότης ἡ καθ' ὑμᾶς ἀνῄρηται [f] καὶ ὑφ' ἡμῶν". [4] οἱ γὰρ τοιοῦτοι παρ' ὑμῖν ὄντες οἱ δαίμονες, ὁποῖοι καὶ λέγονται, φαῦλοι τὸν τρόπον εἰσίν· ἢ μεταγόμενοι πρὸς τὸ φυσικώτερον, οὐκ εἰσὶν οἷοι καὶ λέγονται. σέβειν δὲ τῶν στοιχείων τὴν ὑπόστασιν, [g] οὔτ' ἂν πεισθείην", οὔτ' ἂν πείσαιμι τὸν πλησίον.

ad vestras narrationes, & saltem veluti similiter fabulantes nos admittite. Atqui nos non deliramus, vestra verò plena sunt nugis. Si Deorum generationem memoratis, mortales eos ostenditis. Cur non amplius parit Juno? Consenuitne? aut qui rem vobis aperiat habetis neminem? Adhibete mihi nunc fidem, ô Græci, neque fabulas, neque Deos vestros ad allegoricum sensum trahatis. Nam licèt hoc etiam facere conemini, vos ipsi numina vestra ad nihilum redigetis. Etenim si verè tales apud vos dæmones sunt, quales feruntur, improbis moribus sunt: sin ad naturæ rationem allegoriis trahantur, jam non sunt quod dicuntur. Ego verò elementorum naturam esse colendam, nec ipse crediderim, nec alii cuiquam suaserim.

XXXVII. Certè

a εἰς *al. Gall.* 2. b ἡμεῖς ἀποδέξασθε *Fronto Duc.* c γεγήρακας *Æton.* d μηνύσοντος legendum putat *H. Stephanus.* e ἀπορεῖται *Gall.* 1. 2. f ὑφ' ἡμῶν, καὶ ὑφ' ὑμῶν. *Gall.* 1. 2. καὶ ὑφ' ὑμῶν *Fronto Duc.* g Verba ista perperam omissa sunt in Edit. Paris.

1 ὡς ὁμοίως μυθολογοῦντας] Ad hæc respexit Tertullianus in εἰρωνείᾳ istâ: *Recipite interim hanc fabulam; similis est vestris.* Apol. c. 21.

2 γένεσιν ἂν λέγητε] Hæc fusius prosequitur Theophilus, lib. II. ad Autolycum, prope initium.

3 πότερον γεγήρακεν] In eundem modum perstringit Ethnicos istos Theophilus: εἰ τότε ἐγέννων καὶ ἐγεννῶντο, δῆλον ὅτι ἔχρην καὶ ἕως τοῦ δεῦρο γίνεσθαι Θεοὺς γεννητούς. εἰ δὲ μήγε, ἀσθενὲς τὸ τοιοῦτο νομισθήσεται. ἢ γὰρ ἐγήρασαν, διὸ οὐκ ἔτι γεννῶσιν, ἢ ἀπέθανον, καὶ οὐκ ἔτι εἰσίν. *Si tunc genuere & geniti sunt Dii, manifestum est eorum generationem huc usque porrigi. Sin secus se res habet, certè infirmum Deorum genus reputabitur. Aut enim senio confecti generare desierunt, aut mortui sunt, & in nihilum redacti.* Sic & Cyprianus de Idolorum vanitate. *Si autem aliquando dii nati sunt, cur non hodieque nascuntur? nisi si forte Jupiter senuit, aut partus in Junone defecit.*

4 οἱ γὰρ τοιοῦτοι] Dilemma est prorsus argutum. *Gesner.*

1 Μητρόδωρος]

XXXVII. Certè Lampſacenus ille Metrodorus in libro de Homero, prorſus ſtolidè diſſeruit, nihil non ad allegoriam referens. Nam neque Junonem, neque Minervam, neque Jovem, id eſſe fatetur, quod exiſtimant qui ædes & lucos ipſis conſtituerunt: ſed res quaſdam in natura, & elementorum digeſtiones. Quinimo Hectorem, Achillem, Agamemnonem, & omnes in univerſum tum Græcos tum Barbaros, cum Helena & Paride, ad eandem naturam referendos ait, & artificii tantum diſpoſitioniſque gratia in poëſi introduci, cùm nullus ex prædictis hominibus revera extiterit. Hæc nos argumento ſermonis invitati protulimus: noſtram enim de Deo cognitio-

λζ'. Καὶ [1] Μητρόδωρος δὲ ὁ Λαμψακηνὸς, ἐν τῷ περὶ Ὁμήρου λίαν εὐήθως διείλεκται, [2] πάντα εἰς ἀλληγορίαν μετάγων. οὔτε γὰρ Ἥραν, οὔτε Ἀθηνᾶν, οὔτε Δία τοῦτ' εἶναί φησιν, ὅπερ οἱ τοὺς περιβόλους αὐτοῖς καὶ τεμένη καθιδρύσαντες νομίζουσι· φύσεως δὲ ὑποστάσεις, καὶ στοιχείων διακοσμήσεις. καὶ τὸν Ἕκτορα δὲ, καὶ τὸν Ἀχιλλέα δηλαδὴ, καὶ [3] τὸν Ἀγαμέμνονα, καὶ πάντας ἁπαξαπλῶς Ἕλληνάς τε καὶ Βαρβάρους, σὺν τῇ Ἑλένῃ καὶ τῷ Πάριδι τῆς αὐτῆς φύσεως ὑπάρχοντας, χάριν οἰκονομίας [h] ἐρεῖ τε παρεισῆχθαι", οὐδενὸς ὄντος [i] περιειρημένων" ἀνθρώπων. ταῦτα δὲ ἡμεῖς παρετείναμεν ὥσπερ ἐπὶ ὑποθέσεως. τὴν γὰρ ἡμετέραν περὶ τοῦ Θεοῦ κατάληψιν

ληψιν

h ἐρεῖτε παρεισῆχθαι Tigur. *Æton. Fronto Duc.* ἐν τῇ ποιήσει παρεισήχθησαν *al.* i τῶν περιρημένων *Gall. 1. Æton.*

1 Μητρόδωρος] Hujus meminit etiam Laertius lib. II. in Anaxagoræ vita, his verbis: *Videtur autem Anaxagoras (ut Phavorinus in omnimoda hiſtoria teſtatur) primus Homeri poema de virtute & juſtitia compoſitum eſſe dixiſſe, multumque Metrodorum Lampſacenum familiarem ſuum ad eam opinionem contuliſſe: Quem in his etiam, quæ ad Naturæ hiſtoriam attinent, conſtat poetæ fuiſſe in primis ſtudioſum.* Heraclides etiam Ponticus, quem nos latinitate donavimus, totum Homeri poema ad phyſicas rationes trahit: Item Procli Commentarius, itidem à nobis tranſlatus, Phyſicis, Theologicis, aut Ethicis allegoriis Homericas fabulas interpretatur. Dedimus & incerti auctoris libellum è Græco converſum, ubi Ulyſſis errores ad moralem animi inſtitutionem referuntur. Hinc infert Tatianus, ſi allegorica ſint quæ de Diis veteres ſcripſerunt, non vera eſſe. *Geſner.*

2 πάντα εἰς ἀλληγορίαν μετάγων.] Idem de Empedocle aſſerunt Athenagoras, Apologia p. 20. &c. Plutarchus de placitis Philoſophorum. lib. I. c. 3. Vide & Clementem Alexandrinum. pag. 42.

3 τὸν Ἀγαμέμνονα] Heſychius, ſive quis alius iſtius Lexici conſarcinator, librum hunc Metrodori forſan viderat; per Agamemnonem enim notat eum intellexiſſe Aërem. Ἀγαμέμνονα, τὸν αἰθέρα Μητρόδωρος εἶπεν ἀλληγορικῶς.

1 πανηγύρεις]

ληψιν οὐδὲ συγκρίνειν ὅσιον [k] εἰς ὕλην καὶ βόρβορον κυλινδουμένοις. οἷα γάρ ἐστιν ὑμῶν καὶ τὰ διδάγματα; τίς οὐκ ἂν χλευάσει τὰς δημοτελεῖς [1] πανηγύρεις ὑμῶν; αἳ προφάσει πονηρῶν δαιμόνων ἐπιτελούμεναι, εἰς ἀδοξίαν τοὺς ἀνθρώπους περιτρέπουσιν.

nem nullo modo vel conferre fas est illis, qui per materiam & cœnum volutantur. Quales tandem sunt disciplinæ vestræ? Quis non irrideat populares & solennes conventus vestros, qui malorum dæmonum occasione celebrati, ad ignominiam redigunt homines?

λη'. [2] Εἶδόν τινα πολλάκις, καὶ ἰδὼν ἐθαύμασα, καὶ μετὰ τὸ θαυμάσαι κατεφρόνησα, πῶς ἔσωθεν μέν ἐστιν ἄλλος, ἔξωθεν δὲ ὅπερ οὐκ ἔστι ψεύδεται, ἁβρυνόμενον σφόδρα, καὶ παντοίως διακλώμενον· καὶ τοῦτο μὲν τοῖς ὀφθαλμοῖς [3] μαρμαρύσσοντα, τοῦτο δὲ τὼ χεῖρε [l] λυγιζόμενον, καὶ διὰ [4] πηλίνης ὄψεως δαιμονῶντα, καὶ ποτὲ μὲν ὡς Ἀφροδίτην, ποτὲ δὲ ὡς Ἀπόλλωνα γινόμενον, [5] ἕνα

XXXVIII. Vidi quendam sæpenumero, & visum admiratus, postea contempsi, utpote qui aliter in animo sentit, foris autem quod non est mentitur, perquàm delicatè gloriantem, & variis modis luxuriantem: dum partim oculis micat, partim manibus gesticulatur, lutoso vultu insaniens, nunc Veneri, nunc Apollini similis, unus omni-

k τοῖς εἰς Tigur. Æton.

l λογιζόμενον Gall. 2.

1 πανηγύρεις] Argumentum hoc tractârat ante Justinus, Orat. ad Græcos. Τὰς πανηγύρεις, inquit, ὑμῶν μεμίσηκα. ἄμετροι γὰρ ἐκεῖ πλησμοναί, καὶ αὐλοὶ γλαφυροὶ ἐκκαλούμενοι πρὸς οἰστρώδεις κινήσεις· καὶ μύρων περίεργοι χρίσεις, καὶ στεφάνων περιθέσεις. καὶ τῷ τοσούτῳ σωρῷ τῶν κακῶν τὴν αἰδῶ περιγράφετε· καὶ νῦν πληροῦσθε, ὑπὸ ἀκρασίας ἐκβακχευόμενοι. *Conventus vestros odi. Ibi enim luxui immensum in modum indulgetur. Ibi sunt artificio exquisito factæ tibiæ, quæ ad motus incitant, quales sunt æstro percitorum; & unctiones curiosæ, quæ unguentis fiunt; quod & de corollis dici potest, quibus capita redimiuntur. Ac tanto malorum acervo verecundiam circumscribitis: impleturque vobis mens, dum præ intemperantia & petulantia in Bacchicum quemdam furorem prorumpitis.*

2 εἶδόν τινα] Videtur iterum notare Crescentem Cynicum, cujus mores graphicè depingit. *Gesner.*

3 μαρμαρύσσοντα] Τοῖς ἐν θεάτροις ὑποκριτῶν Scholion ad oram Codicis Ætonensis. Corrupte, pro τῶν ἐν θεάτροις ὑποκριτῶν δίκην.

4 πηλίνης] Πηλίνην luteam faciem dicit, vel lutosam, nimirum quod Cynici admodum sordidi essent, & omnem puritatem cultumque negligerent. *Gesner.* Peregrinus Cynicus apud Lucian. p.570. dicitur κεχρισμένος πηλῷ τὸ πρόσωπον. vide addenda pag. 156.

5 ἕνα κατήγορον πάντων τῶν Θεῶν] Id est, cui uni licebat δραματικῶς omnium Deorum accusatorem agere; Heroum veterum (id enim mox sequitur) vituperare res gestas; ac cædes Deorum in scenam producere: dum interim Christianis, in Deos istos ac Heroas vel mutire capitale fuerit.

um Deorum accusator, superstitionis epitome, præclararum actionum calumniator, repræsentator cædium, adulterii promotor, insanæ avaritiæ commendator, cinædorum doctor, condemnandorum auctor: talem, inquam, vidi, qui interim à nemine non laudabatur. Ego verò mendacissimum hominem, & impietatem ejus & studia abominatus sum. At vos ab istis duci regique sustinetis, & alios qui non probant quæ facitis, indignè calumniamini. Hiare nolo, licèt multis canentibus: nec inclinantem & moventem se præter naturam imitari volo. Quid obsecro fit apud vos egregium, aut admiratione dignum?

κατήγορον πάντων τῶν Θεῶν, [1] δεισιδαιμονίας ἐπιτομὴν, διάβολον ἡρωϊκῶν πράξεων, [2] [x] φόνων ὑποκριτὴν, μοιχείας ὑπομνηματιστὴν, [z] θησαυρομανίας, [3] κιναίδων παιδευτὴν, καταδικαζομένων ἀφορμὴν καὶ τὸν τοιοῦτον, ὑπὸ 161. πάντων ἐπαινούμενον. ἐγὼ δὲ αὐτὸν παρῃτησάμην πάντα ψευδόμενον, καὶ τὴν ἀθεότητα, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ τὸν ἄνθρωπον. ὑμεῖς ἢ ὑπὸ τούτων [a] δημαγωγεῖσθε, καὶ τοὺς μὴ κοινωνοῦντας ὑμῶν ταῖς πραγματείαις λοιδορεῖτε. [4] κεχηνέναι πολλῶν ᾀδόντων οὐ θέλω· καὶ τῷ νεύοντι καὶ κινουμένῳ παρὰ φύσιν οὐ βούλομαι συνδιατίθεσθαι. τί θαυμαστὸν, ἢ παρ' ὑμῖν ἐξῃρημένον διαπράττεται;

1 ῥιναυλοῦσι

x φόνον (pro φόνω ut videtur) *Tigur. Æton.* z Deest hîc vox aliqua. a συλαγωγεῖσθε *Tigur. Æton. Gall.* 1. 2. rectiùs forsan δουλαγωγεῖσθε. in marg. Codicis 2. ψυχαγωγεῖσθε. δημαγωγεῖσθε Editionis Parif. nititur sola conjectura *Gesneri*.

1 δεισιδαιμονίας ἐπιτομὴν] Id est, in quo omnes superstitiones tanquam in unum cumulum convenerint: eodem tropo Romam vocant Epitomen Orbis, quasi nihil usquam egregium sit quod Romæ non reperiatur. *Gesner.*

2 φόνων ὑποκριτὴν] Nimirum quòd per insidias Justini martyris mortem subornarit. Quasi dicat; huic Deos & Heroes vestros irridere, & ridicule tanquam in scena personatum imitari tutum est, nobis adversus eosdem quicquam dicere capitale. Aut fortassis poetam vel histrionem aliquem Christianis inimicum notat; illi enim suis fabulis, quas populo exhibent, tales gestus repræsentant, Deos & Heroes imitantur, & multorum vitiorum occasiones excitant. His interim populus applaudebat. Nam in sequentibus etiam hujusmodi spectacula & narrationes scenicas reprehendit; & ita poterit lutosa facies pro persona vel larva accipi, aut illita luto ne agnosceretur, ut fæce in Tragædiis oblini solebant. *Gesner.*

3 κιναίδων] Suprà §. 32. Crescentem ceu παιδεραστὴν supra modum addictum repræsentat.

4 κεχηνέναι] Videtur proverbialiter dici, *cum canentibus hiare*, pro aliorum moribus, tempori & loco se accommodare. *Gesner.*

I ῥιναυλοῦσι

[1] ῥιναυλοῦσι τὰ αἰσχρὰ, κινοῦνται δὲ κινήσεις ἃς οὐκ ἐχρῆν, καὶ τοὺς ὅπως δεῖ μοιχεύειν ἐπὶ τῆς σκηνῆς σοφιστεύοντας αἱ θυγατέρες ὑμῶν καὶ οἱ παῖδες θεωροῦσι. καλὰ παρ' [b] ἡμῖν" τὰ ἀκροατήρια. * κηρύττονται" πάνθ' ἅπερ ἐν νυκτὶ μοχθηρῶς πραγματεύεται, καὶ τέρποντα τοὺς ἀκροατὰς αἰσχρῶν λόγων [c] ἐκφωνήμασι". [2] καλοὶ δέ εἰσιν ὑμῶν καὶ οἱ ποιηταὶ ψευδολόγοι, καὶ διὰ σχημάτων ἐξαπατῶντες τοὺς ἀκροωμένους.

λθ'. Εἶδον ἀνθρώπους ὑπὸ τῆς [3] σωμασκίας βεβαρημένους, καὶ

Obscœna verba naso resonante effutiunt, & motus indecentes moventur, & adulteriorum in scena magistros filiæ & filii vestri spectant. Honesta scilicet auditoria vestra sunt. Omnes nequitiæ nocturnæ, & quicquid obscœnè dictum demulcere potest auditores, alta voce promulgantur. Egregii verò sunt poëtæ vestri, mendaces, & figurato sermone auditoribus imponentes.

XXXIX. Vidi quosdam athletico corporis studio gravatos, &

b ὑμῖν Æton, rectè. * κηρύττοντα Gall. 1. c ἐκφωνήματα al.

1 ῥιναυλοῦσι τὰ αἰσχρὰ] Hîc in margine adscriptum erat; ἤτοι ῥινοκτυποῦσιν, οἱονεὶ τὸ πνεῦμα τοῖς ῥώθωσι συνέλκοντες (συνελκόντων Æton.) ποῖον ἦχον ἐπὶ κακογέλων ἀποτελοῦσι. (occurrit hoc Scholion in Codice priore Regio,) Id est, spiritum naribus concipientes sonum risus excitandi gratia elidunt. *Gesner.* Ista, ni fallor, ob oculos habuit Clemens, Pædag. lib. III. c. 4. Παρεισρέουσιν ἔνδον κιναίδων ὄχλοι, ἀθυρόγλωσσοι· μιαροὶ μὲν τὰ σώματα, μιαροὶ δὲ τὰ φθέγματα· εἰς ὑπουργίας ἀκολάστους ἠνδρωμένοι, μοιχείας διάκονοι, κιχλίζοντες καὶ ψιθυρίζοντες, καὶ τὸ πορνικὸν ἀναιδῶς εἰς ἀσέλγειαν διὰ ῥινῶν ἐπιψοφοῦντες ἐπικιναίδισμα, ἀκολάστοις ῥήμασι καὶ σχήμασι τέρπειν πειρώμενοι, καὶ εἰς γέλωτα ἐκκαλούμενοι πορνείας παράδρομον (lege πρόδρομον) ἔστι δ' ὅτε καὶ ὑποκκαιόμενοι διὰ τὴν τυχοῦσαν ὀργὴν, ἤτοι πόρνοι αὐτοὶ, ἢ καὶ κιναίδων ὄχλον εἰς ὄλεθρον ἐζηλωκότες, ἐπικροτοῦσι τῇ ῥινὶ, βατράχων δίκην, καθάπερ ἐνοικον τοῖς μυκτῆρσι τὴν χολὴν, κεκτημένοι. *Intrò confluunt cinædorum turbæ linguæ effrænatæ, scelerati corpore pariter ac oratione; ad ministeria impudica viriles, adulterio deservientes, impudicè ridentes & susurrantes, & fornicatorium ac cinædicum ad lasciviam sonum per nares edentes, impudicis verbis & figuris delectare conantes, & ad risum, qui est fornicationis præcursor, provocantes. Nonnunquam autem vel qualibet ira incensi, vel qui ipsi scorta sunt, vel qui etiam cinædorum turbam tanquam fælix quid ac beatum in suam perniciem sectantur, naribus non secus ac ranæ plausum edunt; ut qui naso bilem veluti habitantem habeant.*

2 καλοὶ δὲ] Sic & Justinus Orat. ad Græcos. τὰ τῶν ποιητῶν ὑμῶν συνθήματα, λύσσης καὶ ἀκρασίας ἐστὶ μνημεῖα.

3 σωμασκίας] Invectus in Græcorum Philosophos & Poetas, nunc athletas, munerarios, & gladiatores reprehendit; qui σωμασκίαν exercent, hoc est, ut carnosum eis corpus, quadratum, & robustum evadat satagunt, idque assiduis exercitiis, & ἀναγκοφαγίᾳ, ingurgitatis subinde multi nutrimenti & flatuosis cibis, assequuntur: De qua re copiose docet Galenus

& molem carnis ſuæ gerentes: illis præmia & coronæ per agonothetas, munerarios vocant, proponuntur, non virtutis ergo, ſed diſcordiæ & contumeliæ: & qui verberando prævaluerit, coronatur. Et hæc quidem minora ſunt mala; majora quis vel nominare non erubeſcat? Sunt qui propter luxuriam ſectantur otium, ſeque vendendos præbent ad cædem. Hic ſe venundat pauper, dives emit occiſores, horum deinde teſtes futuri ſedent, & gladiatores inter ſe ſingulari certamine nullam ob cauſam committuntur, nec au-

φορτίον τῶν ἐν αὐτοῖς κρεῶν [d] περιφέροντας"· οἷς ἔπαθλα καὶ στέφανοι πρόκεινται, παρακαλουμένων αὐτοὺς τῶν [1] ἀγωνοθετῶν, οὐκ ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ, [e] ὕβρεως" δὲ καὶ στάσεως φιλονεικίᾳ, καὶ τὸν μᾶλλον πλήκτην στεφανούμενον. καὶ ταῦτα μὲν ἐστι τῶν κακῶν τὰ ἐλάττονα· τὰ δὲ μείζονα, τίς οὐκ ἂν ἐξειπεῖν ὀκνήσειεν; ἀργίαν τινὲς ἐπανῃρημένοι, διὰ τὴν ἀσωτίαν ἑαυτοὺς εἰς τὸ φονεύεσθαι πιπράσκουσι· καὶ πωλεῖ μὲν ἑαυτὸν ὁ [f] πονῶν", ὁ δὲ πλουτῶν ὠνεῖται τοὺς φονεύσοντας. καὶ τούτοις οἱ μαρτυροῦντες καθίζονται, μονομαχοῦσί τε οἱ πυκτεύοντες περὶ οὐδενὸς, καὶ ὁ βοηθήσων

d ἐπιφέροντας Æton. Fronto Duc. e ὑβρίστεως Æton. f πεινῶν al.

in commentario ad Thraſybulum, qui inſcribitur, *Utrum medicinæ an gymnaſticæ ſit tueri valetudinem?* Sed athletæ non ultra verbera progrediuntur: ſceleratiſſima verò gladiatorum profeſſio eſt, quorum pugna alterius vel amborum etiam morte terminatur. De gladiatorum origine & cauſa Julius Capitolinus habet hoc pacto: *Multi dicunt apud veteres, hanc devotionem contra hoſtes factam, ut civium ſanguine litato, ſpecie pugnarum fortunam ſatiarent.* Alii hoc literis tradunt, quod veriſimilius credo, ituros ad bellum Romanos debuiſſe pugnas videre, & vulnera, & ferrum, & nudos inter ſe coëuntes, ne in bello armatos hoſtes timerent, aut vulnera & ſanguinem perhorreſcerent. Hinc mos tractus videtur, ut Imperatores ad bellum proficiſcentes, munus darent gladiatorium. Cyprianus ad Donatum: *Paratur gladiatorius ludus, ut libidinem crudelium luminum ſanguis oblectet.* Erant & Retiarii & Mirmillones gladiatores, de quibus hic nihil attinet loqui. Laniſtæ dicebantur, qui laniandis gladiatoribus præeſſent. Hi familias domi ad gladiaturam exercendam habebant inſtituendas, & mox paratas vendere ſolebant munerariis. *Geſner.* Idem notat & Cyprianus ad Donatum. *Impletur in ſuccum cibis fortioribus corpus, & arvinæ toris membrorum moles robuſta pingueſcit, ut ſaginatus in pœnam carius pereat.*

1 ἀγωνοθετῶν] Eſt autem munerarius, Græci ἀγωνοθέτην vel ἀθλοθέτην vocant, qui populo ludos gladiatorios exhibet, unumque vel plura paria gladiatorum ad ſpectacula, pugnatura producit. Frequenter ſanè apud hiſtoricos legimus laniſtas vendidiſſe gladiatores munerariis. Tatianus gladiatores vocat monomachos & πυκτεύοντας. Theophilus Antiochenſis impiis hujuſmodi ſpectaculis intereſſe Chriſtianis illicitum ſcribit. *Geſner.* Vide Athenag. p. 38. & Tertull. l. *de Spectac.*

1 Ἀλκμαίων]

θήσων οὐ κάτεισιν. ἆρά γε τὰ τοιαῦτα ὑφ' ὑμῶν καλῶς ἐπιτελεῖται; τὸ μὲν γὰρ στρατόπεδον τῶν μιαιφονούντων, ὁ προύχων ἐν ὑμῖν συναγείρει, λῃστοτροφεῖν ἐπαγγελλόμενος· οἱ δὲ λῃστεύοντες ἀπ' αὐτοῦ προΐασι, καὶ πάντες ἐπὶ τὴν θέαν συνίετε κριταὶ γινόμενοι. τοῦτο μὲν πονηρίας ἀγωνοθέτου, τοῦτο δὲ καὶ αὐτῶν τῶν μονομαχούντων.

μ'. Ὁ δὲ τῷ φόνῳ μὴ παρατυχὼν, λυπεῖται· διότι μὴ κατεκρίθη πονηρῶν [g] καὶ ἀθέων καὶ μιαρῶν ἔργων θεατὴς γενέσθαι. θύετε ζῶα διὰ τὴν κρεωφαγίαν, καὶ ἀνθρώπους ὠνεῖσθε τῇ ψυχῇ [h] τὴν ἀνθρωποφαγίαν παρεχόμενοι, τρέφοντες αὐτὴν αἱματοχυσίαις ἀθεωτάταις. ὁ μὲν οὖν λῃστεύων φονεύει χάριν τοῦ λαβεῖν, ὁ δὲ πλουτῶν μονομάχους ὠνεῖται χάριν τοῦ [i] φονεύσασθαι. τί μοι συμβάλλεται πρὸς ὠφέλειαν, ὁ κατὰ τὸν Εὐριπίδην
162. μαινόμενος, καὶ τὴν [1] Ἀλκμαίωνος μητροκτονίαν ἀπαγγέλλων;

xiliaturus accedit quisquam. Istá ne rectè à vobis fiunt? Aliquis inter vos excellens manipulum latronum colligit, gladiatorum se nutritorem professus: post illum gladiatores procedunt, & omnes ad spectaculum ceu judices convenitis. Hujus rei causa partim ad munerarii, partim ad gladiatorum improbitatem pertinet.

XL. Qui autem non interfuit cædi, tristatur, quòd sibi non contigerit immanis & scelerosi facinoris spectatorem esse. Animalia carnis vescendæ causa mactatis, & homines emitis ut animo sitis anthropophagi, id est cæsis membris humanis & impiissima sanguinis effusione eam pascatis. Gladiator itaque cædem perpetrat muneris accipiendi gratia, munerarius eundem emit ut occidatur. Quid me juvaret insaniens aliquis secundum Euripidem, & Alcmæonis matricidium nuncians?

Qui

g Deest *Æton* ex incuria scribæ. h διὰ τὴν *Tigur. Æton.* i forsan πεφονεῦσθαι. *Tigur.* in marg. φονεύεσθαι.

1 Ἀλκμαίωνος] Alcmæon matrem interfecit, quod illa maritum Amphiaraum (qui in bello Thebano absorptus est hiatu terræ) Polynici prodidisset, corrupta monili aureo. Insanientem secundum Euripidem, nimirum Orestem intelligit, de cujus insania Tragœdiam adhuc habemus: fuit enim is quoque matricida. *Gesner.* Imò verò μαινόμενος ille secundum Euripidem, cujus hîc mentio, non erat Orestes, sed alius aliquis in Euripidis dramate, jam deperdito, cui titulus Ἀλκμαίων ὁ διὰ ψωφῖδος. Alcmæonis ipsius Historiam fuse tradit Apollodorus Bibliothecæ lib. III. cap. 6,7. uti notavit doctissimus Barnesius, ad Euripidem suum, parte II. pag. 448. ubi fragmenta quædam habes *Alcmæonis* Tragœdiæ.

1 ὁ μὲν]

Qui vultus sui formam non habet, & labris hiat diductis, & ense accingitur, & clamore turget, & stolam homine indignam gerit. Valeant etiam Hegesilai fabulæ, & Menander ille versificator. Quid est quod tibicinem in fabulis admirer? Aut quid mirer Antigenidem illum Thebanum tibicinem, Philoxeni discipulum? Concedimus vobis hæc inutilia: Vos autem vel credite religioni nostræ, vel similiter nobis à vestris nugis decedite.

[1] ᾧ μηδὲ τὸ οἰκεῖον πρόσεστι σχῆμα, [a] κέχηνέ τι μέγα, καὶ ξίφος περιφέρει, καὶ κεκραγὼς πίμπραται, καὶ φορέει στολὴν ἀπάνθρωπον. ἐρρέτω καὶ τὰ [2] Ἡγησιλάου μυθολογήματα, καὶ Μένανδρος [3] τῆς ἐκείνου γλώττης ὁ στιχοποιός. τί μοι καὶ τεθηπέναι τὸν μυθικὸν αὐλητήν; τί δέ μοι καί, [4] κατὰ Ἀριστόξενον, τὸν Θηβαῖον [5] Ἀντιγενίδην πολυπραγμονεῖν; παραχωροῦμεν ὑμῖν τὰ μὴ ὠφέλιμα· καὶ ὑμεῖς ἢ πείσθητε τοῖς δόγμασι ἡμῶν, ἢ κατὰ τὸ ὅμοιον τῶν ὑμετέρων ἡμῖν ἐκχωρήσατε.

XLI. Quid magnum aut admirandum agunt Philosophi

μα'. Τί μέγα καὶ θαυμαστὸν οἱ παρ' ὑμῖν ἐργάζονται φιλόσοφοι;

[1] θατέρου

a κεχηνή τι *Gall.* 2.

1 ᾧ μηδὲ] Hoc dicit propter deformitatem personarum, quibus tragœdi vultus tegebant. unde Arnobius lib. VI. contra Gentes: *Ita ille: ille sine reliquo corpore persona est, & facies sola, fremebundus hiatibus torvidis, dirus sanguineo de colore.* Fronto Ducæus. Humaniter admodum dictus modò Euripidis Editor literis ad me datis monuit, Tatianum hoc loco sensum solummodo, non ipsa Euripidis verba designasse; unde ne quidem verba ista inter fragmenta quæ collegit reponenda judicavit.

2 Ἡγησιλάου] Bene monet doctissimus Jonsius l. 1. c. 3. De scriptoribus Philosophicis, pro Ἡγησιλάου legendum esse Ἀκουσιλάου. Hujus quippe Genealogias respicit hoc loco Tatianus.

3 τῆς ἐκείνου γλώττης] i. e. Qui pariter ac *Acusilaus*, in re mythicâ versatus est.

4 κατὰ Ἀριστόξενον] Aristoxenus discipulus Xenophili & Aristotelis, scripsit Musica, Historias, & Philosophica. Suidas. *Gesner.* Aqua hic hæsit Interpreti; cumque nesciret quid sibi vellet illud κατὰ Ἀριστόξενον, reposuit pro eo *Philoxeni discipulum.* Sententia ita verti debuit: *Quid mea refert, cum Aristoxeno (seu Aristoxeni instar) quis ac qualis fuerit Antigenides Thebanus curiosiùs inquirere?* Fuit autem Antigenides, sive Antigenidas iste, *Tibicen omnis voculæ melleus modulator, & idem omnis modi peritus modificator,* teste Apuleio lib. I. Florid. Vide Plinium lib. XVI. c. 36. A. Gellium lib. XV. c. 17. Valer. Maximum lib. III. cap. 7. Hujus autem reliquorumque celebrium Auletarum vitas scripsisse Aristoxenum, testatur Athenæus. lib. XIV. pag. 634.

5 Ἀντιγενίδην] Antigenidas Thebanus Musicus, Aulœdus Philoxeni, primus calceamentis Milesiis usus est, & crocotula, scripsit carmina. Suidas. *Gesner.*

1 θατέρου

[1] θατέρου γὰρ τῶν ὤμων [b] ἐξαμπελοῦσι, κόμην ἐπικεχυμένοι πολλήν, [2] πωγωνοτροφοῦσιν, ὄνυχας θηρίων περιφέροντες, καὶ λέγοντες μὲν δεῖσθαι μηδενός, [3] κατὰ δὲ τὸν Πρωτέα, [4] σκυτοδέψου μὲν χρήζοντες διὰ τὴν πήραν, [c] ὑφάντου δὲ διὰ τὸ ἱμάτιον, καὶ διὰ τὸ [5] ξύλον δρυοτόμου, [6] [d] διὰ δὲ τὴν γαστριμαργ-

vestri? Incedunt enim altero ex humeris neglecto, capillitium demittunt copiosum, barbam alunt, ungues ferinos gerunt, & cum nihil se desiderare dicant, indigent tamen secundum Proteum, coriario propter peram, textore propter tunicam, lignario propter baculum, divitibus denique &

b ἐξαμπελοῦσι Æton. Gall. 2 at in marg. ἐξαπλῶσι (lege ἐξαπλοῦσι.) c ὑφάντων Gall. 2.
d διὰ δὲ Tigur. Æton. & sic Fronto Duc.

1 θατέρου γὰρ τῶν ὤμων] Iterum adversus Cynicos præcipue invehi videtur: hi enim maxime puriorem cultum omnem, & ut morum sic vestium civilitatem negligebant, & forte altero humero detecto nudoque incedebant. De Cratete Cynico fertur, quòd pellem ovis pallio insuerit, ut esset deformior. Hinc illud Ammiani lib. II. Anthologii, Sectione 52.

Καὶ σόλιον, μάλλιον, πωγώνιον, ὤμιον ἔξω·
Ἐκ τούτων ἡ νῦν εὐδοκιμεῖ σοφία.

Gesner. Cynici qui & ἐξωμίαι sæpius dicti sunt, pallium induebant humero dextro subjectum, & in sinistrum conjectum, ante & retro duplicatum. Unde alterum humerum nudatum & exertum habebant, alterum duplicato pallii textu coopertum. Idem de Cynicis notat & Cyprianus, lib. De Bono Patientiæ. *Apparet non esse illic veram patientiam, ubi sit insolens affectatæ libertatis audacia, & exerti ac seminudi pectoris inverecunda jactantia.*

2 πωγωνοτροφοῦσιν] Antisthenes Atheniensis, Socratis auditor, Cynicam primus sectam instituit, disserebat in Gymnasio quod Cynosarges appellatur; unde quidam Cynicam sectam appellatam volunt, ipseque cognominabatur ἁπλοκύων, ac primus pallium, ut ait Diocles, duplicavit, ipsoque solo utebatur, baculumque sumpsit ac peram. Primus etiam simplicis quoque pallii usum habuit. Sosicrates Diodorum Aspendium & barbam demisisse, & baculo, & perâ usum esse ait. Alii Diogenem illius discipulum, primum in usu habuisse volunt pallium duplicatum, ob necessarium usum, utque illo se dormiens obvolveret. Idem peram tulit, in qua & cibos ferebat, omnique ad omnia utebatur loco, & prandens & dormiens & loquens, hæc ex Laertio. *Gesner.*

3 κατὰ δὲ τὸν Πρωτέα] Philosophum dicit nomine *Peregrinum*, cui postea cognomentum *Proteus* factum est, teste Gellio. lib. XII. cap. 11. Hujus meminerunt Athenagoras, in Apologia. Tertullianus, lib. ad Martyras. & Ammianus Marcellinus. Hist. lib. 29.

4 σκυτοδέψου] Lucianus lib. *de morte Peregrini*, refert illum in flammas se injecisse ἀποθέμενον τὴν πήραν καὶ τὸ τριβώνιον, καὶ τὸ Ἡράκλειον ἐκεῖνο ῥόπαλον. *depositâ perâ, laceroque pallio, Herculeâque illâ clavâ.*

5 ξύλον] Idem ibid. dicit quod τρίβωνα πιναρὸν ἀμπείχετο, καὶ πήραν παρήρτητο, καὶ τὸ ξύλον ἐν τῇ χειρὶ ἦν. *Sordido amictus erat pallio, pera ex humeris suspensa, & baculum in manu habebat.* Tanti verò habebatur baculum Peregrini, ut quendam illud talento emisse tradat Lucianus, tractatu suo *adversus indoctum.*

6 διὰ τὴν γαστριμαργίαν] De Peregrino hoc narrat idem Lucianus ab ore

& coquo propter gulam. O homo æmulator Cynicorum! Deum ignoras, & ad irrationabilem imitationem declinas. Tu verò Cynice cum gravitate clamans publicè, teipſum ulciſceris, & niſi aliquid acceperis, convitia dicis. Platonicam Philoſophiam artem lucrandi facis: & alius Epicuri ſophiſticam ſecutus alta voce tibi reſiſtit: & iterum aliâs Ariſtotelicus eſſe vis, & aliquis tibi convitiatur ſecundum Democritum. Pythagoras Euphorbum olim ſe fuiſſe inquit.

γίαν τῶν πλουτούντων, καὶ ὀψοποιοῦ. ὦ ζηλῶν ἄνθρωπε [1] τὸν κύνα, τὸν Θεὸν οὐκ οἶδας, καὶ ἐπὶ τὴν ἄλογον μίμησιν μεταβέβηκας· ὁ δὲ κεκραγὼς δημοσίᾳ [2] μετ' ἀξιοπιστίας, ἔκδικος γίνῃ [e] σαυτοῦ, [3] κἂν μὴ λάβῃς λοιδορεῖς. [4] καὶ γίνεταί σοι τέχνη τοῦ πορίζειν, τὸ φιλοσοφεῖν τοῖς Πλάτωνος [f] ἐπὶ δόγμασι· καὶ ὁ κατ' Ἐπίκουρον σοφιστεύων [5] διαπρύσιος ἀνθίσταταί σοι· πάλιν τε εἶναι θέλεις κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, † καί τις κατὰ τὸν Δημόκριτον λοιδορεῖταί σοι. [6] Πυθαγόρας, Εὔφορβος * γεγενῆσθαι φησίν. ὁ δὲ

e αὐτοῦ Æton. f Deeſt Gall 2. ἔπη Gall 1. Æton. Vera lectio, ut ex conſequentibus patet. Locus verò ſic diſtinguendus eſt; Κἂν μὴ λάβῃς λοιδορεῖς, καὶ γίνεταί σοι τέχνη τοῦ πορίζειν, τὸ φιλοσοφεῖν. τοῖς Πλάτωνος ἔπη δόγμασι, καὶ ὁ κατ' Ἐπίκουρον σοφιστεύων διαπρύσιος ἀνθίσταταί σοι. πάλιν &c. † additur τε ei al. * γεγονέναι Tigur. in marg.

ore Alexandri ejus medici, Illum paulo ante obitum dies circiter novem, cum plus æquo comediſſet, evomuiſſe nocte, & febri admodum vehementi fuiſſe correptum.

1 τὸν κύνα] id eſt, Cynicum Philoſophum. Eleganter Lucilius in Florileg.

Εἶναι μὲν κυνικόν σε Μενέκρατε, κἀνυπόδητον,
Καὶ ῥιγοῦν, οὐδεὶς ἀντιλέγει καθόλου.
Ἂν δὲ παραρπάζῃς ἄρτους καὶ κλάσματ' ἀναιδῶς,
Κἀγὼ ῥάβδον ἔχω, καί σε λέγουσι κύνα.

Geſner.

2 μετ' ἀξιοπιστίας] Mallem, *cum magna authoritate publicè declamans, tui ipſius es vindex.*

3 κἂν μὴ λάβῃς] Mendicorum enim inſtar, victum à quibuſvis Cynici petebant. Hinc jam ad alias gentilis philoſophiæ ſectas tranſit. *Geſner.*

4 καὶ γίνεταί σοι τέχνη τοῦ πορίζειν, τὸ φιλοσοφεῖν τοῖς] Sic interpungendus eſt hic locus ex Regio MS. Καὶ γίνεταί σοι τέχνη τοῦ πορίζειν τὸ φιλοσοφεῖν· τοῖς Πλάτωνος ἔπῃ δόγμασι, καὶ ὁ κατ' Ἐπίκουρον σοφιστεύων διαπρύσιος ἀνθίσταταί σοι. *Et Philoſophiæ profeſſionem artem lucrandi facis. Platonis placita ſectaris, & alius Epicuri*, &c. Aliter Geſnerus ex Baſilienſi editione, *Convicia dicis, Platonicam Philoſophiam artem lucrandi facis. Platonis placita ſectaris, & alius Epicuri ſophiſticam ſecutus.* Sic paulo poſt Sectione 50. καὶ νόμῳ πατρὸς ἀφθαρσίας ἑπόμενοι, *& legem patris immortalitatis ſequentes.* Fronto Ducæus.

5 διαπρύσιος] Heſych. Διαπρύσιον, διαπορευόσιμον, μακρόν. διὰ πάντων δεξιὸν, ἐξάκουστον, μέγαν, (lege μέγα ut in Scholiaſte Iliad. Ρ'. v. 247.) διάτονον. pro voce etiam δεξιὸν, tam apud Suidam, quam apud Heſychium, reponendum omnino puto διεξιόν.

6 Πυθαγόρας] Nota eſt Pythagorica μετεμψύχωσις, quâ hominum animas in alia atque alia corpora tranſire aſſerebatur. Laert. libro VIII. in vita Pythagoræ,

ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ¹ τῦ * Φερεκύδυ δόγματος κληρονόμος ἐςὶ, καὶ ² τῆς ψυχῆς διαβάλλει τὴν ἀθανασί-

Aristoteles Pherecydis dogmatis hæres est, & animæ immortalitatem criminatur. Vos autem

* Mallem Φερεκύδυς, ut suprà p. 14.

qui

Pythagoræ, sic scribit: *Refert Heraclides Ponticus Pythagoram de se dicere solitum, quod fuisset aliquando Æthalides, ac Mercurii filius putatus esset, Mercuriumque monuisse illum, ut peteret præter immortalitatem quod vellet; petiisse igitur ut vivens & vita functus omnium quæ contingerent memoriam haberet; Itaque in vita meminisse omnium: eandemque memoriam & post mortem reservasse, atque aliquanto post in Euphorbum venisse, atque à Menelao fuisse vulneratum.* &c. Gesner.

1 τῦ Φερεκύδυ δόγματος] Pherecydis Syri vitam Laertius describit. *Gesner.* Unde verò ista hausit Tatianus de Pherecyde? de hoc dogmate apud Laertium, ὐδὲ γρῦ. Imò contrà, Thales Pherecydis discipulus, primus omnium esse dicitur, qui animos hominum immortales statuit. Et quidem quod ad Pherecydem ipsum spectat, Cicero Tuscul. Quæst. lib. I. & Lactantius l. VII. c. 8. eum primum aiunt dixisse animos hominum esse sempiternos: Platonem autem primum fuisse, qui rationem attulit, seu dogma illud de Animæ immortalitate argumentis adstruxit.

2 τῆς ψυχῆς διαβάλλει τὴν ἀθανασίαν] Interpretes Aristotelici inter se dissentiunt, & adhuc sub judice lis est, dum alii mortalem animam, alii immortalem Aristoteli creditam defendunt. Sunt autem hæc ejus verba, in secundo de anima. Περὶ δὲ τῦ νῦ ὐδέπω φανερὸν· ἀλλ' ἔοικε ψυχῆς γένος ἕτερον εἶναι. καὶ τῦτο μόνον ἐνδέχεται χωρίζεσθαι, καθάπερ τὸ ἀΐδιον τῦ φθαρτῦ. Sed fortè hæc verba Aristotelis non merentur reprehendi. Neque enim aut sensui aut rationi humanæ, quæ demonstrationibus nititur, animæ immortalitas manifesta est: Sed ἔοικε duntaxat, id est, verisimilem & probabilem persuasionem suæ perpetuitatis præbet. Non igitur rem sed rei demonstrationem Aristoteles negavit; neque suspectum aut dubium fecit, quod sibi verisimile esse dicebat. Nam in metaphysicis quoque de rebus divinis cognitionem quantumvis exiguam, certis aliarum rerum scientiis præferendam inquit: & in eodem opere, non minus connivere animi aciem ad rerum divinarum contemplationem, quàm oculum ad solis jubar. Quid autem divinius mente, qua nil Deo similius est? Rectè igitur dixit Aristoteles conditionem ejus non esse manifestam, hoc est, neque sensibus nec humanis rationibus patere: & Christiani non aliâ facultate quàm fidei verè immortalem esse mentem percipiunt; quicquid verò præter fidem de ea disseritur, id in universum ἀπολογία quædam est. Et rectè Basilius: πίςις ἡγείσθω τῶν περὶ Θεῦ λόγων πίςις, καὶ μὴ ἀπόδειξις. Quod si de Deo rectè dicitur, in cæteris quoque divinis, id est, immortalibus substantiis admitti debet. Galenus, acutissimus alioqui Philosophus, nullam se immortalitatis animæ demonstrationem reperire fatetur. Et ipse Tatianus scripsit contra eos, qui demonstrare conantur τὰ περὶ Θεῦ. Hæc ad Aristotelem hac parte defendendum depromere volui, qui quantum firmitati argumentorum super hoc negotio aufert, tanto plus fidei, id est, occultæ & divinæ persuasioni tribuere videtur. Certè plures & doctiores ex Interpretibus Aristotelicis, animæ immortalitatem eum credidisse testantur, & ipse pluribus in locis mentem divinam appellat: Qui verò id negant, demonstrationis & fidei discrimen mihi ignorasse videntur. *Gesner.* Hæc ad sententiam quidem Justini, Paræn. p. 7. Ἀριστοτέλης δὲ, ἐντελέχειαν ψυχὴν ὀνομάζων, ὐκ ἀθάνατον, ἀλλὰ θνητὴν αὐτὴν εἶναι βύλεται.

qui diversas dogmatum successiones habetis, discordes nobiscum qui concordes sumus pugnatis. Est qui Deo corpus attribuat, ego nullum: alius mundum indissolubilem, ego solvendum reor: alius per temporum vices incendium expectat, ego semel duntaxat: alius judices Minoem & Rhadamanthum agnoscit, ego ipsum Deum: alius animam solam immortalem fieri persuasus est, ego carnem quoque cum anima. Quid lædimus vos, ô Græci? Cur nos qui verbum Dei sequimur, tanquam sceleratissimos odistis?

XLII. Apud nos non invenitur anthropophagia, falsi testes hoc crimine contra nos convicto deprehensi estis. A-

αν. στασιώδεις δὲ ἔχοντες τῶν δογμάτων τὰς διαδοχὰς, ἀσύμφωνοι πρὸς τοὺς συμφώνους ἑαυτοῖς διαμάχεσθε. [1] σῶμά τις εἶναι λέγει Θεὸν, ἐγὼ δὲ ἀσώματον· ἄλυτον εἶναι τὸν κόσμον, ἐγὼ δὲ λυόμενον· [2] ἐκπύρωσιν ἀποβαίνειν κατὰ καιροὺς, ἐγὼ δὲ εἰσάπαξ· κριτὰς εἶναι Μίνω καὶ [g] Ῥαδάμανθον", ἐγὼ δὲ αὐτὸν τὸν Θεόν· ἀπαθανατίζεσθαι μόνην τὴν ψυχὴν, ἐγὼ δὲ καὶ τὸ σὺν αὐτῇ σαρκίον. τί βλαπτόμεθα ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες; τί δὲ τοὺς λόγῳ Θεοῦ κατακολουθοῦντας, καθάπερ μιαρωτάτους μεμισήκατε;

μβʹ. [3] Παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν [4] ἀνθρωποφαγία, ψευδομάρτυρες, οἱ [h] ἐπιτηδευόμενοι" γεγόνατε.

παρ'

g Ῥαδάμανθυν *Tigur. Gall.* 1. 2. *Æton.* rectè. h πεπαιδευμένοι *Gall.* 1.

1 σῶμά τις] Hic in margine annotatum erat, hanc opinionem esse Stoicam. Aristoteles & Plato (inquit Laertius) Deum incorporalem definiunt. Vide Plutarchum lib.I. de placitis Philosophorum. *Gesner*. Athenagoras Aristotelem Deum corporeum statuisse ait: mundum item, ex Platonis sententia, indissolubilem esse innuit. Apol. p. 7.

2 ἐκπύρωσιν] Vide Notata ad §. 5.

3 Παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν ἀνθρωποφαγία] Hoc, inter alia, crimine onerarunt Christianos Ethnici, quod infantem in sacris suis mactarent, ejusque carne & sanguine vescerentur. Notat hoc primus omnium Justinus: Μὴ καὶ ὑμεῖς, inquit, πεπιστεύκατε περὶ ἡμῶν, ὅτι δὴ ἐσθίομεν ἀνθρώπους; *An vos etiam* (quod Gentiles) *de nobis creditis, homines nos vorare?* Dial. cum Tryph. pag. 227. Vide Apol. II. p. 70. Athenagoram Legat. pro Christianis p. 38. Tertullianum Apol. cap. 7. Insignis est in hanc rem locus Irenæi, quem nobis conservavit Oecumenius, Comment. in 1 Pet. cap. 2. de Sancto & Blandinâ Martyribus. *Cum*, inquit, *Græci Christianorum Catechumenorum servos apprehendissent, deinde vim inferrent ut ab iis arcanum quid de Christianis discerent; quum hi servi non haberent quomodo vim inferentibus ad gratiam loquerentur, præterquam quod à Dominis audierant, divinam communionem esse corpus & sanguinem Christi, existimantes ipsi quòd verè sanguis & caro esset, hoc responderunt inquirentibus.*

4 ἀνθρωποφαγία] Anthropophagiæ crimen Christianis intentatum fuisse meminit etiam Theophilus libro tertio. *Gesner*.

1 Πέλοψ]

παρ' ὑμῖν ἢ ὁ [1] Πέλοψ δεῖπνον τῶν Θεῶν γίνεται, [2] καὶ Ποσειδῶνος ἐρώμενος· καὶ [3] Κρόνος τοὺς υἱοὺς ἀναλίσκει, καὶ ὁ [4] Ζεὺς τὴν Μῆτιν καταπίνει. παύσασθε λόγους ἀλλο-
163. τρίους [5] θριαμβεύοντες, καὶ ὥσπερ ὁ [6] κολοιὸς οὐκ ἰδίοις [i] ἐπικοσμούμενοι πτεροῖς. [7] ἑκάστη πόλις ἐὰν ἀφέληται τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἀφ' ὑμῶν λέξιν, ἐξαδυνατήσουσιν ὑ-

pud vos autem Pelops Deorum epulis apponitur, etsi adamatus à Neptuno puer: & Saturnus filios devorat, & Jupiter Metin deglutit. Desinite vos alienis verbis jactare, & sicut graculus Æsopi non propriis pennis ornari. Si unaquæque civitas dictiones proprias vobis auferat, vestra vos

i ἐπικοσμούμενος. *Gall.* 1.

1 Πέλοψ] Vide Onomasticum nostrum, Diodorum Siculum lib. V. & Palæphatum de fabulosis narrationibus. Idem Pelops Neptuno amatus videtur, utpote qui curuli certamine, & equestri cursu Oenomaum prius invictum superarit. Est autem equestre certamen in tutela Neptuni, cui & ἵππιος cognomen. *Gesner.*

2 καὶ Ποσειδῶνος ἐρώμενος] Gesnerus ediderat, *& adamatus Neptuno puer*, quasi diversum quendam à Pelope puerum intelligeret: atqui Pelopem ipsum vocat amasium Neptuni. Confirmat hoc Clemens Alexandr. in Admonit. ad Gentes. pag. 21. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ παίδων ἀπέχονται οἱ παρ' ὑμῖν θεοί. ὁ μέν τις, Ὕλα· ὁ δὲ, Ὑακίνθου· ὁ δὲ, Πέλοπος· ὁ δὲ, Χρυσίππου· ὁ δὲ, Γανυμήδους ἐρῶντες. *Nam nec à pueris quidem Dii vestri abstinent: unus quidem Hylam, alius verò Hyacinthum, alius Pelopem, alius Chrysippum, alius autem Ganymedem adamantes.* Pindarus Olympiorum Ode I.

Πέλοπος τὸν μεγασθενὴς ἐράσσατο Ποσειδῶν.
Pelopis, quem præpotens amavit Neptunus.

Julius Firmicus, *Pelops in deliciis amatoris fuit, & diu prostituti pudoris damna sustinuit.* Philostratus lib. I. Iconum, in Pelope. Ποσειδῶν τοῦ μειρακίου ἐρᾷ. *Neptunus adolescentulum amat.* Hunc ipsum tamen Pelopem dicit Tatianus Deorum epulis appositum: quòd, ut narrat Hyginus. c. 83. Tantalus Pelopem filium coctum Diis apposuerit, cujus humerum Ceres absumpsit, sed eburneum illi Dii restituerunt. Virgilius I. Georgic.

———*Humeroque Pelops insignis eburno.*

Ovid. VI. Metam.

———————*Manibus mox cæsa paternis*
Membra ferunt junxisse Deos.———————

Fronto Ducæus. Arnobius lib. IV. adverf. Gentes. Clementem apertè respicit. *Ille Pelopis desideriis flagrat, hic in Chrysippum suspirat ardentius.*

3 Κρόνος] Vide Onomasticum; & Phurnutum. *Gesner.* Item supra p. 33.

4 Ζεὺς τὴν Μῆτιν] Μῆτιν, id est, consilium, cùm devorasset Jupiter, tandem Minervam genuit: consultando enim prudentia gignitur. Phurnutus. *Gesner.* Vide Hesiod. Theogon. V. 886. &c.

5 θριαμβεύοντες] Θριαμβεύειν verbum eleganter usurpat pro jactare, & tanquam in triumpho ostentare. Grammatici exponunt, βοᾶν, δημοσιεύειν. *Gesner.*

6 κολοιὸς] Qui proverbialem illum Graculum Æsopicum nescit, quærat in Chiliadibus Erasmi. *Gesner.*

7 ἑκάστη πόλις] Dixit etiam ab initio hujus Orationis, multis barbarorum admixtis vocabulis promiscuam esse linguam Græcam. *Gesner.*

vos ſophiſmata deficient. Dum de Deo inquiritis, quid in vobis lateat ignoratis: & verſus cœlum hiantes in ſoveas delabimini. Labyrinthis ſimiles ſunt editiones librorum veſtrorum, & qui eos legunt à Danaidum dolio non differunt. Quid mihi tempus dividitis? dicentes, aliam ejus partem præteriiſſe, aliam inſtare ſeu præſentem eſſe, aliam futuram. Quomodo enim convenit præterito cum futuro vel inſtante? Imò ſicut navigantes, cum navis movetur, præ imperitia ſenſuum montes currere imaginantur: ita vos quoque non agnoſcitis vos tranſire, tempus autem ſtare tamdiu, quamdiu ipſum durare architectus voluerit. Cur me dicentem ea quæ meæ religio-

μῖν τὰ σοφίσματα. [1] ζητοῦντες τίς ὁ Θεὸς, [k] τὰ ἐν ἡμῖν" ἀγνοεῖτε· κεχηνότες * ἢ εἰς οὐρανὸν", [2] κατὰ βαράθρων πίπτετε. [3] Λαβυρίνθοις ἐοίκασιν ὑμῶν τῶν [l] βιβλίων" αἱ ἀναθέσεις, οἱ δὲ ἀναγινώσκοντες τῷ πίθῳ τῶν [4] Δαναΐδων. τί μοι μερίζετε τὸν χρόνον; λέγοντες, τὸ μὲν τι εἶναι παρῳχηκὸς αὐτοῦ, τὸ δὲ † ἐνεστὼς, τὸ δὲ μέλλον. πῶς γὰρ δύναται παρελθεῖν ὁ μέλλων, εἰ ἔστιν ὁ ἐνεστώς; ὥσπερ δὲ οἱ ἐμπλέοντες τῆς νεὼς φερομένης, οἴονται διὰ τὴν ἀμαθίαν ὅτι τὰ ὄρη τρέχουσιν· οὕτω καὶ ὑμεῖς οὐ γινώσκετε παρατρέχοντας μὲν ὑμᾶς, ἑστῶτα δὲ τὸν αἰῶνα, μέχρις ἂν αὐτὸν ποιήσας εἶναι θελήσῃ. διὰ τί γὰρ ἐγκαλοῦμαι λέγων τὰ ἐμὰ, τὰ δὲ μου

k *τίνα τὰ ἐν (ἡμῖν Tigur. Æton. Gall.* 2. ſupra lineam) *ὑμῖν Gall.* 1. 2. * *εἰς τὸν οὐρανὸν Gall.* 1. l *βίβλων Gall.* 2 † lege ἐνεστὸς.

1 *ζητοῦντες τίς ὁ Θεὸς*] Quærendum eſt potius qualis ſit Deus, (licèt id etiam difficile dictu ſit: Omni enim bono quod dici poteſt ſuperior eſt, ὑπεράγαθος, ὑπέρσοφος) quàm quid ſit. Nam rectè Philo lib. de mundo ſcribit de Abrahamo: *οὐ πρότερον ἀνῆκεν, ἢ τρανωτέρας λαβεῖν φαντασίας, οὐχὶ τῆς οὐσίας (τοῦτο γὰρ ἀμήχανον) ἀλλὰ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ καὶ τῆς προνοίας. Geſner.*

2 *κατὰ βαράθρων πίπτετε*] Thales cùm domo ſydera contemplaturus exiret, in ſubjectam foſſam incidiſſe fertur, & inſuper ab anu domeſtica his verbis irriſus: *Qua ratione, O Thales, quæ in cœlis ſunt comprehenſurum te arbitraris, qui ea quæ ſunt ante oculos videre non vales?* Geſner. Confer Tertullianum lib. II. ad Nationes. cap. 4.

3 *Λαβυρίνθοις*] De obſcuriſſimis Heracliti ſcriptis, cui inde *σκοτίου & σκοτεινοῦ* cognomen, ſuprà dictum eſt. Pythagoras ſymbolis uſus eſt, ne à quovis intelligeretur. Ariſtotelis de natura libros acroamata vocant, quòd ab iis ſolùm qui explicantem audiviſſent, perciperentur. Nota eſt ejuſdem epiſtola, qua reſcripſit Alexandro, libros ſuos (alii Phyſicos, alii Metaphyſicos accipiunt) quamvis editos, tanquam non editos eſſe, quòd à nemine poſſent intelligi. Alii etiam plerique de induſtria in ſcribendo obſcuri fuerunt, & antiquiſſimi per allegorias tantum philoſophati ſunt. *Geſner.*

4 *Δαναΐδων*] Vide in Chiliadibus Eraſmi proverbium, *Cribro aquam haurire.* Geſner.

1 μερίζοντες]

πάντα καταλύειν σπεύδετε; μὴ γὰρ οὐχ ὑμεῖς κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον ἡμῖν γεγέννησθε, τῆς αὐτῆς τοῦ κόσμου διοικήσεως μετειληφότες;

μγ'. Τί φάσκετε σοφίαν εἶναι παρ' ὑμῖν μόνοις, οὐκ ἔχοντες ἄλλον ἥλιον, οὐδ' ἀστέρων ἐπιφοιτήσεις, καὶ γένεσιν διαφορωτέραν, θάνατόν τε παρὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐξαίρετον; ἀρχὴ τῆς φλυαρίας ὑμῖν γεγόνασιν οἱ γραμματικοί· καὶ οἱ [1] μερίζοντες τὴν σοφίαν, τῆς κατὰ ἀλήθειαν σοφίας ἀπετμήθητε. τὰ δὲ ὀνόματα τῶν μερῶν ἀνθρώποις προσενείματε· καὶ τὸν μὲν Θεὸν ἀγνοεῖτε, πολεμοῦντες δὲ ἑαυτοῖς [m] ἀλλήλοις καθαιρεῖτε. καὶ διὰ τοῦτο πάντες οὐδέν ἐστε· σφετερίζοντες μὲν τοὺς λόγους, διαλεγόμενοι δὲ καθάπερ τυφλὸς κωφῷ. [2] τί κατέχετε σκεύη τεκτονικὰ, τεκταίνειν μὴ γινώσκοντες; [3] τί λόγους ἐπαναιρεῖ-

nis sunt accusatis, & omnia mea evertere contenditis? An vos non simili nobis modo nati estis, cum eadem circa vos cœli revolutio vertatur?

XLIII. Siccine sapientiam vobis solis usurpatis, cum non alius apud vos sol splendeat, non alia sydera oriantur, nec peculiaris sit generatio vestra, nec diversam quàm cæteri mortales mortem experiamini? Initium nugandi Grammatici præbuerunt, & dum sapientiam partimini, à vera sapientia abstracti estis. Cæterum nomina sapientiæ partium attribuistis hominibus, & cum ignoretis Deum, vos ipsi mutuis contentionibus atteritis. Quocirca omnes nihil estis, & licèt sermones vobis arrogetis, non aliter tamen quàm cæcus cum surdo disseritis. Quorsum tenetis instrumenta fabrilia imperiti fabricandi? Quid usurpatis verba,

m ἀλλήλους Gall. 1. & sic legendum vult *Gesnerus.* quod probat & *Fronto Ducæus.*

1 μερίζοντες τὴν σοφίαν] Loquitur de Philosophiæ divisione, circa quam occupantur Philosophi, aliis aliter dividentibus; aut fortè de ipsa sectarum varietate, quæ à suis auctoribus denominantur, ut Aristotelici, Platonici, Socratici, Epicurei, Theodorei, Zenonii, Pyrrhonii: & hoc argumentum est, illos non divinam, quæ una & simplex est, unique Deo adscribenda; sed humanam sapientiam & hominum inventa secutos. *Gesner.*

2 τί κατέχετε σκεύη] Addit epexegesin. Quid effutitis multa verba, & dicendi artes colitis? hæc instrumenta tantùm sunt veræ sapientiæ, quæ non in verbis tantùm, sed rebus & sapienter factis consistit. *Gesner.*

3 τί λόγους ἐπαναιρεῖσθε] Apposité satis huic loco convenit Justini Martyris illud, Cohort. ad Græcos. p. 33. Οὐ γὰρ ἐν λόγοις, ἀλλ' ἐν ἔργοις τὰ τῆς ἡμετέρας θεοσεβείας πράγματα. *Non enim in dictis sed in factis res nostræ religionis consistunt.* Quem locum forsan respicit & Athenagoras Apologia sua, p. 37.

Οὐ

ba, tantum ab operibus dissiti? Nam gloria vobis animum inflat, calamitates dejiciunt. Temerè abutimini habitu: etenim in publico superbiam ostentatis, eruditionem in angulis occultatis. Hujusmodi ingenia vestra cognita reliquimus, nec amplius attingimus studia vestra, sed Dei verbum sectamur.

XLIV. Dic mihi bone vir, cur literis bellum excitas? cur pronuntiationes earum veluti pugno constringis, & per balbutiem Atticam in angustum redigis, cum te potius pro tuæ linguæ natura loqui

σθε, τῶν ἔργων μακρὰν [n] ἀφεστῶτες"; φυσώμενοι μὲν διὰ δόξης, ἐν δὲ ταῖς συμφοραῖς ταπεινούμενοι. παρὰ λόγον καταχρᾶσθε τοῖς σχήμασι· δημοσίᾳ μὲν γὰρ πομπεύετε, τοὺς δὲ λόγους ἐπὶ ταῖς γωνίαις [1] ἀποκρύπτετε. τοιούτους ὑμᾶς ἐπιγνόντες καταλελοίπαμεν, καὶ τῶν ὑμετέρων οὐκέτι ψαύομεν, Θεοῦ δὲ λόγῳ κατακολουθοῦμεν.

μδ΄. Τί γὰρ ἄνθρωπε, τῶν γραμμάτων ἐξαρτύεις τὸν πόλεμον; τί δὲ ὡς ἐν [2] πυγμῇ [o] συγκρούεις" τὰς ἐκφωνήσεις αὐτῶν διὰ τῶν Ἀθηναίων [3] ψελλισμῶν; δέον σε λαλεῖν φυσικώτερον. εἰ γὰρ

[1] ἀττι-

n ἐρισῶτες Æton. o συγκρύτεις Æton.

Οὐ γὰρ μελέτῃ λόγων, ἀλλ' ἐπιδείξει καὶ διδασκαλίᾳ ἔργων τὰ ἡμέτερα. Non enim in meditatione sermonis, & structura verborum, sed in rebus opere declarandis, tanquam doctrina viva, professio nostra posita est.

1 ἀποκρύπτετε] Nodus vindice haud indignus. Quomodo enim convenit posterior hæc sententiæ pars cum priore? Ego quidem pro ἀποκρύπτετε legendum puto ἀποκηρύττετε. Facit ad conjecturam hanc nostram, quod sub Orationis hujus calcem κρύπτειν occurrat pro κηρύττειν. Sic autem clara omnia: Philosophos nimirum istos abuti habitu suo; dum sordido pallio, ceu splendoris omnis mundani contemptores, amicti, in publico superbiam ostentent, & in angulis platearum, sive locis maximè publicis philosophentur. Hujusmodi vanitatem in Pharisæis, Judæorum Philosophis, notat Dominus noster *Matth.* c. 6. v. 5. Φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ ἐν γωνίαις τῶν πλατειῶν ἑστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως ἂν φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις. *Amant in Synagogis, & in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus.*

2 πυγμῇ συγκρούεις] Vide suprà, numero 6. *Gesner.*

3 ψελλισμῶν] Ψελλὸς vocatur, qui literam aliquam aut syllabam in pronuntiatione omittit. Athenienses, quasi duplex sigma pronunciare non possent, semper ejus loco duplex ττ proferebant; & alia multa præter communem dialectum affectabant. Verbum ψέλλειν cùm *balbutire* propriè significet, accipitur etiam pro *nugari* vel *absurdè loqui*. Gesner. Ψελλισμὸν hunc in contractiori, quàm par est, adeóque indistinctâ vocum pronuntiatione constare manifestum est, ex eo quod ψελλίζοντες hoc loco voces suas velut ἐν πυγμῇ συγκρούειν dicantur. Hesychius. Ψελλίζειν, ἀσχήμως λαλεῖν· lege, auctore Suida, ἀσήμως. *indistinctè, inarticulatè.*

1 ἀττικίζεις]

[1] ἀττικίζεις, οὐκ ὢν Ἀθηναῖος, λέγε μοι τοῦ μὴ δωρίζειν τὴν αἰτίαν· πῶς τὸ μὲν εἶναί σοι δοκεῖ
164 βαρβαρικώτερον, τὸ δὲ πρὸς τὴν ὁμιλίαν ἱλαρώτερον. εἰ δὲ σὺ τῆς ἐκείνων ἀντέχῃ παιδείας, τί μοι δόξας αἱρουμένῳ δογμάτων ὧν θέλω διαμάχῃ; [2] πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, τὸν μὲν λῃστὴν διὰ τὸ ἐπικατηγορούμενον ὄνομα [p] μὴ κολάζειν, πρὶν ἢ τἀληθὲς ἐπ' ἀκριβείᾳ καταμανθάνειν· ἡμᾶς δὲ [3] προλήμματι λοιδορίας ἀνεξετάστῳ μεμισηκέναι; [4] Διαγόρας Ἀθηναῖος ἦν, ἀλλὰ τοῦτον [5] ἐξορχησάμενον τὰ παρ' Ἀθηναίοις

deceret? Nam si Athenis non natus Atticissas, dic mihi cur non Doricè loquaris. hoc fortè tibi barbarum videtur, illud verò amœnius in colloquio. Ergo si tu illorum institutioni faves, cur mihi opiniones dogmatum, quibus faveo, deligenti resistis? Nonne absurdum est, cum latro non statim propter nomen ei intentatum puniatur, priusquam rei veritas exquisitè noscatur, nos convitia pati & odium vestrum non examinata causa? Diagoras Atheniensis erat, sed quod mysteria apud Athenienses profanasset, punitus

[p] ἢ *Æton.*

1 ἀττικίζεις] Atticum sermonem plerique imitabantur, tanquam elegantissimum. hinc ista proverbia, *Atticus lepos*, *Attica eloquentia*, *Attica musa*, *Attica bellaria*: quasi quicquid elegans esset, Atticum dici mereretur. *Gesner.*

2 πῶς γὰρ] Hæc ad sententiam planè magistri Justini. Καὶ γὰρ, inquit, τοὺς κατηγορουμένους ἐφ' ὑμῶν πάντων πρὶν ἐλεγχθῆναι οὐ τιμωρεῖτε. ἐφ' ἡμῶν δὲ τὸ ὄνομα ὡς ἔλεγχον λαμβάνετε· *Accusatos à vobis omnibus non prius pœnâ, quàm rei peragantur, afficitis; de nostris autem (Christianis) nomen ipsum tanquam criminis comperti argumentum arripitis.* Apol. II. p. 54. Vide omnino Athenagoram, p. 3. & Tertull. Apolog. c. 2.

3 προλήμματι] Πρόλημμα per μ simplex suprà exposuimus majestatem; hic verò per duplex μ idem significat quod πρόληψις præsumptio, opinio anticipata, quæ jam animum occupavit, præjudicium: ideo subjungit ἀνεξετάστῳ, id est, non audita nec examinata causa. *Gesner.*

4 Διαγόρας] Hic vocatus est ἄθεος, quòd nullos Deos putaret. Mysteria sic contempsit, ut etiam ea sectantes averteret. Quare ab Atheniensibus pulsus est, qui talentum polliciti sunt iis, qui eum interfecissent. Suidas. Et Cic. lib. I. De Natura Deorum: *Quid Diagoras Atheos qui dictus est, posteàque Theodorus, nonne apertè Deorum naturam sustulerunt?* Item Val. Max. lib. I. c. 1. *Athenienses Diagoram Philosophum pepulerunt, quia scribere ausus fuerat; primùm ignorasse se an Dii essent; deinde si sint, quales sint.* Vide plura de hoc impio Theodoro apud Laertium lib. II. Amphicrates ait illum damnatum, venenumque bibisse. Meminit ejus Suidas quoque in Theodoro, cognomine Athei: Laertius autem Dei cognomen ei tribuit propter sophisma quoddam. *Gesner.*

5 ἐξορχησάμενον] Ἐξορχεῖσθαι Grammatici exponunt fugere, irridere, contumeliis afficere. Erasmus in Proverbio ἐξορχεῖσθαι, *id*, inquit, *facere dicuntur, qui fugiunt, & ab eo quod agitur aliò*

nitus est: hujus Phrygios libros cum legatis, nos odistis: & cum Leonis commentarios servetis, nostras redargutiones ægrè fertis. Item cum

μυστήρια, τετιμωρήκατε· καὶ τοῖς 1 Φρυγίοις αὐτοῦ λόγοις q ἐντυγχάνοντες, ἡμᾶς μεμισήκατε. 2 Λέοντος κεκτημένοι τὰ ὑπομνήματα, πρὸς τοὺς ἀφ' ἡμῶν ἐλέγχους δυσχεραίνετε. καὶ τὰς περὶ

q ἐντυγχάνοντας Gall. 1. 2.

τῶν

aliò se vertunt, sumpta metaphora à saltationibus præsertim sacris, unde subtrahere sese inauspicatum erat. &c. Alii hoc verbum interpretantur, enunciare tacenda, & prodere mysteria, cujus rationem vide apud Cælium lib. VIII. Antiquarum lectionum. c. 3. *Gesner.* Certè in posteriori hoc sensu sumendum est vocabulum hoc loco. Sic apud Clementem φιλοσοφίας λόγων ἐξορχήσασθαι, est philosophiæ rationem *propalare* sive *evulgare*. Strom. lib. I. p. 279. In hoc enim posita erat Diagoræ impietas & ἀθεότης, quòd mysteria sacra Atheniensium in vulgus extulisset. Craterus quidam in Scholiis Aristophanis citatus, dicit quòd μυστήρια πᾶσι διηγεῖτο, κοινοποιῶν αὐτὰ, καὶ τοὺς βουλομένους μυεῖσθαι ἀποτρέπων.

1 Φρυγίοις αὐτοῦ λόγοις] Clarissimus Vossius de Historicis Græcis lib. IV. cap. 2. Phrygios sermones censet historiam fuisse eorum, quæ ad Cybelen, sive matrem Phrygiam, & ejus sacra pertinerent; atque ab eo fine isto fuisse conscriptam, ut à sacris illius homines averteret. Ad hos ipsos respexit haud dubiè Suidas, cum voce Διαγόρας, ait eum scripsisse τοὺς ἀποπυργίζοντας λόγους, ἔκπτωσιν ἔχοντας τῆς περὶ τὸ θεῖον δόξης. Nempe ἀποπυργίζοντες λόγοι ipsi hi libri erant, quos scripsit de sacris Cybeles, quam *turritam*, seu in capite turrim gestantem repræsentabant veteres.

2 Λέοντος] Leonis Alabandensis historici, & Leonis Byzantii discipuli Platonis meminit Suidas, sed nihil ad rem præsentem. Fortè hic Leo fuerit Epicureus, ad cujus uxorem Themistam Epicuri epistolium à Laertio recitatur. Nam Epicureos de Diis malè sensisse constat. *Gesner.* Commentarios ejus *de diis Ægyptiis* intelligit. Leonem enim hujusmodi libri auctorem fuisse tradit Clemens Alexandrinus, Λέων, inquit, ὁ τὰ περὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον θεῶν πραγματευσάμενος, τὴν Ἶσιν ὑπὸ Ἑλλήνων Δήμητρα καλεῖσθαι φησίν. Strom. lib. I. pag. 322. Eundem respicit Tertullianus, de Corona Militis c. 7. *Si & Leonis Ægyptii scripta evolvas* &c. Et Hyginus, Poetico Astronomico: *Sed de Ammonis simulachro Leon, qui res Ægyptias conscripsit, ait* &c. Apud Suidam Leonis Byzantii mentio est, & alterius Alabandensis. Et quidem Vossius libro de Historicis Græcis, ait utrumque scripsisse Αἰγυπτιακά. Minus rectè, ni fallor. Auctorem Αἰγυπτιακῶν alium quendam fuisse, *Leonem Pellæum* scilicet, ex Arnobio haud obscurè colligimus. Meminit is Leonis Pellæi, lib. IV. advers. Gentes. Seque dicit eos quos Gentes appellarunt Deos, homines fuisse facillimè demonstraturum, vel ex testimonio Leontis & similium Auctorum. (inter quos & Diagoram recenset.) Unde satis liquet, Leontem hunc in Αἰγυπτιακοῖς istis tradidisse ea quæ Gentilium superstitionem falsamque de Diis suis opinionem redarguerint. Et quidem ad hunc Leontem respicit Tatianus, dum ait Gentiles haud æquo animo legere scripta Christianorum. Leontis sc. falsorum Numinum ἐλέγχους libenter se legere, Christianorum ἐλέγχους ægro animo ferre.

1 δόξας

τῶν κατ' Αἴγυπτον Θεῶν [1] δόξας Ἀπίωνος ἔχοντες παρ' ἑαυτοῖς, ὡς ἀθεωτάτους ἡμᾶς ἐκκηρύσσετε. τάφος τοῦ [2] Ὀλυμπίου Διὸς καθ' ὑμᾶς δείκνυται, [3] κἂν ψεύδεσθαί τις τοὺς Κρῆτας λέγῃ. τῶν πολλῶν Θεῶν ἡ ὁμήγυρις οὐδέν ἐστι, κἂν ὁ καταφρονῶν αὐτῶν [4] Ἐπίκουρος δᾳδουχῇ τοὺς ἄρχοντας. οὐδὲν πλέον τοῦ Θεοῦ κατάληψιν, ἣν ἔχω περὶ τῶν ὅλων, ταύτην οὐκ ἀποκρύπτομαι. τί μοι συμβουλεύεις [5] ψεύσασθαι τὴν πολιτείαν; τί δὲ λέγων

Apionis opiniones de Diis Ægyptiis vobiſcum habeatis, nos tanquam impiiſſimos relegatis. Sepulchrum Olympii Jovis apud vos oſtenditur, licèt quidam Cretenſes mentiri dicat. Nihil eſt illa multitudinis Deorum congregatio, licèt contemptor eorum Epicurus faces in Deorum feſtis principibus præferat. Ego quam de Deo & rerum univerſitate cognitionem habeo, non diutius celabo. Cur mihi conſulis mentiri & diſſimulare meum vivendi genus?

1 δόξας Ἀπίωνος] De Apione qui plura cognoſcere velit, Suidam, Onomaſticum noſtrum, & Bibliothecam noſtram inſpiciat. *Geſner.* Opiniones iſtæ magnam partem confeciſſe videntur Hiſtoriæ Ægyptiacæ; cujus meminit Tatianus infrà §. 59. Plinius lib. 30. Sect. 30. eandem Hiſtoriæ hujus partem reſpicere videtur: *Ægypti magna pars Scarabæos inter numina colit, curioſâ Apionis interpretatione, quâ colligat ſolis operum ſimilitudinem huic animali eſſe, ad excuſandos gentis ſuæ ritus.*

2 Ὀλυμπίου] *Olympii Jovis*, inquit Mela, *numen delubrumque in Achaia fuit.* Lactantius refert in Olympo Jovem habitaſſe, hocque fortaſſis poëtis figuram dediſſe, ut eum Cœli Regem dicerent, quod Olympus ambiguum nomen ſit & montis & Cœli. Plura annotavit Julianus Aurelius in Commentario ſuo de cognominibus Deorum. *Cretiza cum Cretenſi*, proverbium ab Eraſmo in Chiliadibus commemoratur: Cretenſium enim vanitas, de Jovis apud ſe ſepulchro, multaque id genus mentientium, in vulgi fabulam abiit. *Geſner.*

3 κἂν ψεύδεσθαί τις] Aut Epimenidem intelligit, cujus verſiculus,

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί,

etiam à Paulo Apoſtolo citatur: aut Callimachum, qui hujus carminis initium uſurpavit, Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, in Hymno Jovis, Cretenſes vanitatis arguens, quòd jactitarent illius ſepulchrum eſſe apud ſe, cum is eſſet immortalis. *Geſner.* Confer Athenagoræ Apol. p. 34. & Theophilum Antiochenum. lib. I. p. 76. & lib. II. p. 82.

4 Ἐπίκουρος δᾳδουχῇ] Δᾳδουχεῖν eſt faces præferre, quod fieri ſolebat in Deorum ceremoniis. Laertius quoque Epicurum in cultu Deorum diligentem fuiſſe ſcribit. *Geſner.* Innuit hoc loco Tatianus Epicurum, ſicuti & alios Philoſophos, coactum ſolummodo pœnæ metu, populari ſententiæ ſe accommodaſſe, & hinc numeroſam Deorum turbam non manifeſtè denegaſſe. Vide Juſtinum p. 18. & 20. ac Theodoretum *de Curandis Græcorum affectibus*, p. 493. de hoc argumento fuſiùs diſſerentes.

5 ψεύσασθαι] Ψεύσασθαι variis modis Latine reddi poteſt, mentiri, fallere, fingere: quos item deſerit aliquis, eos fallit. Videtur autem denuo Creſcen-

nus? Cur tu qui mortis contemptum profiteris, ejus mihi callidè declinandæ auctor es? At ego non cervino ſum corde: veſtri verò ſermonis ſtudia loquaciſſimum Therſiten imitantur.

θανάτου καταφρονεῖν, διὰ τέχνης φυγὴν αὐτοῦ καταγγέλλεις; ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω [1] καρδίαν ἐλάφου· τὰ δὲ τῶν ὑμετέρων λόγων ἐπιτηδεύματα, κατὰ τὸν ἀμετροεπῆ [2] Θερσίτην γίνεται.

XLV. Quî credam dicenti ſolem eſſe glebam ignitam, & lunam eſſe terram? Talia enim dicta, verborum contentio ſunt, non veritatis inſtructio. Quomodo non ſtultum fuerit fidem habere Herodoti

με'. Πῶς πεισθήσομαι τῷ λέγοντι [3] μύδρον τὸν ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην γῆν; τὰ γὰρ τοιαῦτα λόγων ἐστὶν ἅμιλλα, καὶ οὐκ ἀληθείας διακόσμησις. ἢ πῶς οὐκ ἠλίθιον [r] πιθέσθαι τοῖς [4] Ἡροδότου [5] βιβλί-

r πείθεσθαι *Gall.* 1. 2. rectiùs. quomodo legit & *Fronto Ducaus.*

tem alloqui per apoſtrophen, de quo ſimilia ferè quod ad mortis contemptum ſuprà dixit. *Geſner.*

1 καρδίαν ἐλάφου] Non ita timidus ſum, ut præ metu mortis fidei meæ palinodiam canam. Cervum animal eſſe timidiſſimum nemo neſcit; hinc *cervinus vir* in proverbio. Achilles Agamemnoni Iliad. I. v.225. convitium facit ad hunc modum:

Οἰνοβαρὲς, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο. *Geſner.*

2 Θερσίτην] Prodigioſa Therſitis deformitas in proverbium abiit: ſed de loquacitate ejus ridicula Homer. l. II. Iliados. v. 212. ſic ſcribit:

Θερσίτης δ' ἔτι μοῦνος ἀμετροεπὴς ἐκολῴα,
Ὃς ῥ' ἔπεα φρεσὶν ᾗσιν ἄκοσμά τε πολλά τε ᾔδει
Μὰψ, ἀτὰρ οὐ κατὰ κόσμον, ἐριζέμεναι βασιλεῦσιν,
Ἀλλ' ὅ, τι οἱ εἴσαιτο γελοίϊον Ἀργείοισιν
Ἔμμεναι. *Geſner.*

3 μύδρον] Μύδρον interpretantur, ferrum ignitum, vel maſſam candentem. Lycophron aurum ſic vocat: hinc *μυδροκτύπος, faber ferrarius.* Sotion tradit Anaxagoram à Cleone impietatis accuſatum, quòd ſolem maſſam candentem, & penitus ignitam dixiſſet, defenſum autem à Pericle diſcipulo, quinque talentis mulctatum, exilioque damnatum fuiſſe. Eundem aiunt prædixiſſe eum, qui circa Ægos fluvium contigit, lapidis lapſum, quem ex ſole caſurum dixerit; eaque ratione inductum Euripidem ipſius diſcipulum, ſolem in Phaethonte fabula auream glebam appellaſſe. Empedocles quoque ſolem ait ignis ingentem maſſam, lunaque majorem, lunamque diſci habere ſimilitudinem: Cœlum ipſum cryſtalli obtinere ſpeciem, & animam, & omnigenûm animalium atque arborum ſpecies indui. Zeno Stoicus ſolem eſſe dicebat puriſſimum ignem, Lunam verò plus habere de terra, quæ illi propior ſit. Hæc ex Laertio. Diverſas de ſubſtantia ſolis opiniones vide apud Plutarchum de placitis Philoſophorum, lib. II. c. 20. & c. 25. *Heraclitus*, inquit, *Lunam exiſtimavit terram eſſe caligine involutam.* Geſner. Vide Menag in Laertium.2.8.

4 Ἡροδότου] Herodoti locum, unde Leo ab Hercule cæſus deſcenderit, non invenio. Apud Grammaticos legitur, in Nemea ſilva juxta Cleonas inuſitatæ magnitudinis leonem ab Hercule jugulatum, & detractam pellem

ſ βιβλίοις" περὶ τοῦ καθ' Ἡρακλέα λόγου, ¹ γῆν ἄνω κηρύττουσιν, καταληλυθέναι τε ἀπ' αὐτῆς λέοντα τὸν ὑφ' Ἡρακλέους φονευθέντα; τί δ' ἂν ὠφελήσειε λέξις Ἀττικὴ, καὶ ² φιλοσόφων σωρεία, καὶ συλλογισμῶν πιθανότητες, καὶ μέτρα γῆς, καὶ ἄστρων θέσεις, καὶ ἡλίου δρόμοι; τὸ γὰρ περὶ τοιαύτην ἀσχολεῖσθαι ζήτησιν, νομοθετοῦντός ἐστιν ἔργον ἑαυτῷ τὰ δόγματα. διὰ τοῦτο καὶ τῆς παρ' ὑμῖν κατέγνων νομοθεσίας. μίαν μὲν γὰρ ἐχρῆν εἶναι καὶ κοινὴν ἁπάντων τὴν πολιτείαν. νυνὶ δὲ ὅσα γένη πόλεων, τοσαῦται καὶ τῶν νόμων θέσεις, ὡς εἶ-

ſcriptis de Hercule, ubi legitur terram eſſe ſuperius, unde Leo ab Hercule occiſus deſcenderit? Quid mihi ſtylus Atticus profuerit, & Philoſophorum accumulatio, & ſyllogiſmorum probabiles rationes, & menſura terræ, & ſiderum poſitus, & Solis curſus? Nam his quæſtionibus implicari ad illum pertinet, qui ſibi ipſe dogmata præſcribit. Quapropter & leges veſtras contempſi. Etenim oportebat unam ubique & omnibus communem reipublicæ rationem eſſe. nunc verò quot civitates, tot legum diſcrimina reperias: adeo

ſ Βίβλοις Æton.

lem pro inſigni geſtatam. Statius quoque in Thebaide Theumeſii leonis ab Hercule victi meminit. *Geſner.* Locus iſte, quem apud Herodotum haud inveniſſe ſe dicit Geſnerus, ne quidem Herodoti erat, ſed alterius Auctoris. Levi mutatione pro Ἡροδότου, reſcribendum nullus dubito Ἡροδώρου. Ex affinitate vocum, & librariorum incuria, auctores iſti facillimè confunduntur. Sic & apud Stephanum Byzantinum v. Ἄργος, pro Ἡρόδωρος Voſſianus Codex exhibet Ἡρόδοτος Herodorus verò (is ipſe, ut videtur, quem Ἡρακλεώτην vocat Athenæus, lib. XI. c. 7.) geſta Herculis conſcripſit, (ut apparet ex Clemente Alexandrino. Strom. lib. I. pag. 306.) haud parvo volumine. Librum decimum citat Stephanus Byzantinus v. χωνικόν ſeptimum decimum τοῦ καθ' Ἡρακλέα λόγου, Athenæus lib. IX. capite ultimo. Niſi quis totidem fabulis potius quàm libris geſta iſta conſtare velit.

1 γῆν ἄνω] Etiam & alii præter Herodorum, Leonem Nemæum in Lunæ circulo enutritum, & inde in terras delapſum fabulati ſunt. Stephanus Byzantinus, voce Ἀπέσας. Hyginus, Fab. 30. Heſiodus Theogonia, v. 327.

2 φιλοσόφων σωρεία] Argumentationem Soriticam dicit; nempe cùm, definiente Ulpiano, *ab evidenter veris, per breviſſimas mutationes diſputatio ad ea, quæ evidenter falſa ſunt, perducitur.* Hâc uſos Academicos dicit Cicero; quam procedere ait per *captioſiſſimum genus interrogationis. Quod genus minimè in philoſophia probari ſolet, cùm aliquid minutatim & gradatim additur, aut demitur. Soritas hos vocant, qui acervum efficiunt uno addito grano. Vitioſum ſane & captioſum genus.* Lib. II. Acad. Quæſt. §. 16. Exemplum *acervalis* hujuſmodi, quod vocat, argumenti vides ibid. & aliud longè luculentius, quo luſit Carneades apud Empiricum, libro contra Mathematicos. p. 339.

eo ut quæ alicubi turpia dicuntur, eadem alibi laudentur. Græcis abominandum videtur conjungi cum matre: apud magos autem Persarum in primis laudabile. Barbari puerorum amores damnant: iidem apud Romanos prærogativa dignantur, qui pueros sibi quàm plurimos, tanquam equos gregales, colligere studio habent.

XLVI. Hæc cum viderem, & insuper mysteriorum particeps factus essem, ac omnes ubique Deorum cultus qui per effœminatos & androgynos peragebantur, expendissem; ut verò

ναι [1] τὰ παρ' ἐνίοις αἰσχρὰ, παρά τισι σπουδαῖα. νομίζουσι γοῦν Ἕλληνες φαῦλον εἶναι τὸ [t] συγγίνεσθαι μητρὶ, [2] κάλλιστον δὲ τὸ τοιοῦτόν ἐστιν ἐπιτήδευμα παρὰ τοῖς Περσῶν μάγοις. καὶ [3] παιδεραστία μὲν ὑπὸ βαρβάρων διώκεται, 165.
[u] προνομίας δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων ἠξίωται, παίδων ἀγέλας, ὥσπερ ἵππων φορβάδων, συναγείρειν αὐτῶν πειρωμένων.

μς'. Ταῦτα οὖν ἰδὼν, ἔτι δὲ καὶ μυστηρίων μεταλαβὼν, καὶ τὰς παρὰ πᾶσι θρησκείας δοκιμάσας, διὰ θηλυδριῶν καὶ ἀνδρογύνων συνισταμένας· εὑρὼν δὲ παρὰ

t *συγγινέσθαι Gall.* 1. u *προνομίας Gall.* 1.2.

1 *τὰ παρ' ἐνίοις αἰσχρὰ*] Sic ante Tatianum Justinus: *Παρ' οἷς μὲν ἀνθρώποις τάδε καλὰ, τὰ δὲ αἰσχρὰ νενόμισται· παρ' ἄλλοις δὲ τὰ παρ' ἐκείνοις αἰσχρὰ καλὰ, καὶ τὰ καλὰ αἰσχρὰ νομίζεται. Quædam à quibusdam hominibus vel pulchra, vel turpia existimantur; ab aliis quæ illis sunt pulchra, turpia; & quæ turpia, pulchra censentur.* Apol. I. p. 48. Tertullianus item his gemina ferè habet, Libro *De Spectaculis* cap. 21. *Ethnici quos penes nulla est veritatis plenitudo, quia nec doctor veritatis Deus, malum ac bonum pro arbitrio ac libidine interpretantur, alibi bonum quod alibi malum, & alibi malum quod alibi bonum.*

2 *κάλλιστον δὲ*] Laertius prope initium lib. I. Magorum studia hæc refert: *De justitia verba facere: iniquum & impium arbitrari sepelire per ignem: justum, matri ac filiæ misceri, ut Sotion testatur.* Gesner. Notat hoc Clemens, ex Xanthi Libro quodam inscripto *Μαγικά. Μίγνυνται δὲ οἱ Μάγοι μητράσι καὶ θυγατράσι.* Strom. lib. III. p. 431. Vide Tertull. Apol. cap. 9. & Orig. contra Celsum. p. 248. & 331.

3 *παιδεραστία*] Et hæc ad mentem Justini: *ὃν τρόπον λέγονται οἱ παλαιοὶ ἀγέλας βοῶν, ἢ αἰγῶν, ἢ προβάτων τρέφειν, ἢ ἵππων φορβάδων, οὕτω νῦν καὶ παῖδας εἰς τὸ αἰσχρῶς χρῆσθαι μόνον· καὶ ὁμοίως θηλειῶν, καὶ ἀνδρογύνων, καὶ ἀρρητοποιῶν πλῆθος κατὰ πᾶν ἔθνος ἐπὶ τούτου τοῦ ἄγους ἕστηκε. καὶ τούτων μισθοὺς, καὶ εἰσφορὰς, καὶ τέλη λαμβάνετε, δέον ἐκκόψαι ἀπὸ τῆς ὑμετέρας οἰκουμένης. Quemadmodum veteres dicuntur armenta & greges boum, vel caprarum, vel ovium, vel equorum pascentium aluisse, ita nunc & pueri ad turpem duntaxat usum: atque itidem fæminarum, & ambigui sexus androgynorum, & obscænorum familiæ, nefandi hujus piaculi gratia, per nationem omnem prostant. Atque horum vos mercedes, & collationes, & portoria capitis: quæ omnia in orbe vestro excisa oportuit.* Apol. II. pag. 70. Vide & Clementem Alexandrinum, Pædag. lib. III. c. 4. pag. 229.

1 *Λατιάριον*]

παρὰ μὲν Ῥωμαίοις [x] τὸν [1] Λατιάριον Δία λύθροις ἀνθρώπων, καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν ἀνδροκτασιῶν αἵμασι τερπόμενον· [2] Ἄρτεμιν δὲ οὐ μακρὰν τῆς [3] Μεγάλης πόλεως τῶν 165. αὐτῶν πράξεων ἐπανῃρημένην τὸ εἶδος· [4] ἄλλον τε ἀλλαχῆ δαίμονα κακοπραγίας ἐπαναστάσεις πραγματευόμενον· κατ' ἐμαυτὸν γενόμενος ἐζήτουν, ὅτῳ τρόπῳ

apud Romanos Latialem Jovem humano cruore, & sanguine per homicidia fuso placari, Dianam autem non procul Megalopoli similibus gaudere, & alium alibi dæmonem malorum auctorem facinorum deprehendissem: in me descendens, quomodo tandem veritate

x τὸν κατὰ τοὺς Λατιάριον *Tigur. Æton. Gall.* 1. τὸν κατ' αὐτοὺς Λατιάριον *Gall.* 2. in marg. quomodo legendum monet *H. Stephanus.*

1 *Λατιάριον*] Latini Jovem Latiarem, aut Latialem vocant. Virgilius, *Et residens celsa Latialis Jupiter Alba.* Cicero: *Sicut utique ferias, non Latiales Latiaresve, sed Latinas dixerat aut Latias.* Feriæ Latinæ Jovi constitutæ, sic dictæ sunt à Latinis populis, quibus ex Albano monte ex sacris carnem petere fuit jus cum Romanis, ut inquit Varro. Persuaserat improbus Dæmon Latinis, ut Jovi Latiali non aliter quàm sanguine humano supplicaretur. Julianus Aurelius in libro de cognominibus Deorum. Plinius lib. XXXIV. cap. 7. *Sp. Carvilius fecit Jovem, qui est in Capitolio. &c. amplitudo tanta est, ut conspiciatur à Latiario Jove.* Et Theoph. Antiochenus lib. II. contra Gentes: *Taceo,* inquit, *lasciviam matris Deûm, & Latiarii Jovis nefas humanum sanguinem sitientis.* Gesner. Ipsum hoc notârat jam ante Tatianum Justinus: *Κρόνου μὲν μυστήρια τελεῖν ἐν τῷ ἀνδροφονεῖν, καὶ ἐν τῷ αἵματος ἐμπίπλασθαι, ὡς λέγεται, καὶ ἴσον τῷ παρ' ὑμῖν τιμωμένῳ εἰδώλῳ, ᾧ οὐ μόνον ἀλόγων ζώων αἵματα προσραίνεται, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπεια. Saturni nos operari mysteriis, hominibus jugulandis, & manibus cruore implendis, eisdemque (ut dicitur) quæ apud simulachrum fiunt, quod apud vos colitur, faciendis: cui non modò ratione carentium animantium, sed hominum quoque ipsorum sanguis affluit.* Apol. I. p. 50. ubi per *τὸ παρ' ὑμῖν τιμώμενον εἴδωλον* apertè denotat Jovem Latialem. Cujus etiam meminit Tertullianus, Apologet. c. 9. *Ecce in illa religiosissima urbe Æneadarum piorum, est Jupiter quidam, quem ludis suis humano proluunt sanguine.* Lactantius item lib. I. c. 21. *Siquidem Latialis Jupiter etiam nunc sanguine colitur humano.*

2 *Ἄρτεμιν*] In multis locis sacrificabatur Dianæ sanguine humano, ut in Tauris, loco Scythiæ, unde Taurica, seu Tauropolia dicta est. Idem Julianus: apud quem plura, qui volet, hac de re legat. Cælius refert ex antiquorum monumentis, Dianæ quoque Triclariæ sanguine humano quondam litatum fuisse, quòd in ipsius delubro Melanippus & Comætho amore victi turpiter coiissent. *Gesner.*

3 *Μεγάλης πόλεως*] Megalopolin Arcadiæ civitatem esse suprà dixi. *Gesner.* Ea, ni fallor, sacrificia præcipue designantur, quæ non procul ab hâc urbe, nempe in fano Dianæ Hymniæ oblata fuerunt. Pausanias lib. VIII. cap. 5. 13.

4 *ἄλλον τε ἀλλαχῆ δαίμονα*] Fortè Saturnum; cui liberos suos immolare solebant Afri, teste Origene lib. V. contra Celsum. p. 249. Quin in Latio etiam eodem sacrificii genere cultum fuisse Saturnum tradit Lactantius lib. I. de falsa Relig. c. 21.

1 τἀληθὲς]

veritate potirer inquirebam. Et cum diligenter circumſpicerem, in libros quoſdam Barbaros incidere mihi contigit, antiquiores multo quàm Græcorum Philoſophia, ſi ſpectes ætatem: & auguſtiores, ſi illorum errores. His ego fidem adhibui ob ſtyli humilitatem, Auctorum ſimplicitatem, enarrationem creationis univerſi captu facilem, futurorum prædictionem, præceptorum excellentiam, & quod omnia uni Deo ſubjecta ſtatuerent.

XLVII. Itaque mente mea divinitus edocta intellexi, quod priora illa ſcripta ad damnationem nos deducant; hæc

τἀληθὲς ἐξευρεῖν * δυνάμαι". [1] περινοοῦντι δέ μοι τὰ σπουδαῖα, συνέβη γραφαῖς τισιν ἐντυχεῖν βαρβαρικαῖς, [2] πρεσβυτέραις μὲν, ὡς πρὸς τὰ [3] Ἑλλήνων δόγματα· θειοτέραις δὲ, ὡς πρὸς τὴν ἐκείνων πλάνην. καί μοι πεισθῆναι ταύταις συνέβη, διά τε τῆς [4] λέξεως τὸ ἄτυφον, καὶ τῶν εἰπόντων τὸ ἀνεπιτήδευτον, καὶ τῆς τοῦ παντὸς ποιήσεως τὸ εὐκατάληπτον, καὶ τῶν μελλόντων τὸ προγνωστικὸν, καὶ [5] τῶν παραγγελμάτων τὸ ἐξαίσιον, καὶ τῶν ὅλων τὸ μοναρχικόν.

μζ΄. Θεοδιδάκτου δέ μου γενομένης τῆς ψυχῆς, συνῆκα, [6] ὅτι τὰ μὲν καταδίκης ἔχει τρόπον· τὰ δὲ

* δύναμαι ſcribendum cenſet. H. Stephanus.

1 περινοοῦντι] Poſſet etiam reddi: *Et cum de ſeriis ſtudioque dignis diſpicerem.* Geſner.

2 πρεσβυτέραις μὲν] Sic Juſtinus, Cohort. ad Græcos p. 32. Πολλῷ πρεσβύτατος Μωϋσῆς, καὶ οἱ λοιποὶ προφῆται γεγόνασι πάντων τῶν παρ' ὑμῖν σοφῶν γενομένων νομισθέντων. *Longè antiquior Moſes, & reliqui Prophetæ omnibus, qui apud vos habiti ſunt ſapientes.* Confer Tertullianum Apol. cap. 19, 20.

3 Ἑλλήνων] Sub horum nomine non dubito quin omnes Ethnicos complectatur. *H. Stephanus.*

4 λέξεων τὸ ἄτυφον] Obſervârat hoc ipſum magiſter Tatiani, loco jam citato. Prophetas deſcribit tanquam οὐ λόγων ἀπαγγέλλοντας τέχνας, οὐδὲ πιθανῶς καὶ πιστευτικῶς λέγοντας· τοῦτο γὰρ ἴδιον τῶν τὴν ἀλήθειαν κλέπτειν ἐθελόντων· ἀλλ' ἁπλῶς τοῖς ἐπιτυχοῦσιν ὀνόμασί τε καὶ ῥήμασι χρωμένους. *Non dicendi artem profitentes, neque verbis ad promovendum atque perſuadendum compoſitis utentes, (hoc enim eorum eſt proprium qui veritatem ſuffurari ſtudio habent) verùm qualiacunque ſimpliciter nomina & verba uſurpantes.*

5 τῶν παραγγελμάτων τὸ ἐξαίσιον] Non debuit Geſnerus vertere hæc verba *magnitudine promiſſionum,* (perinde ac ſi ſcriptum eſſet ἐπαγγελμάτων, aut illud idem valeret quod hoc) ſed *magnitudine præceptionum* ſeu *præceptorum.* H. Stephanus.

6 ὅτι τὰ μὲν] Tranſtuli, *quod verba quædam in his libris condemnationis inſtar proferantur.* Quoniam in ſacris literis & condemnantes ſententiæ ſunt, quæ ſupplicium minantur illis, qui impiè vivunt; & aliæ abſolventes, quæ non modò tyrannide dæmonum & omni pœna liberant eos, qui Deo freti bene ſperant, & benefaciunt hominibus quoad licet: ſed maxima inſuper præmia pollicentur. Sed fortè melius quadrabit, ſi τὰ μὲν accipias δόγματα ἑλλήνων,

δὲ ὅτι λύει τὴν ἐν κόσμῳ δουλείαν, καὶ ἀρχόντων μὲν πολλῶν καὶ μυρίων ἡμᾶς ἀποσπᾷ τυράννων· δίδωσι δὲ ἡμῖν οὐχ ὅπερ μὴ y ἐλάβομεν", ἀλλ' ὅπερ λαβόντες ὑπὸ τῆς πλάνης ἔχειν ἐκωλύθημεν. τούτων οὖν τὴν κατάληψιν z μεμυημένος καὶ" a πεπεισμένος", 1 βούλομαι, καθάπερ τὰ νήπια τῶν βρεφῶν, ἀποδύσασθαι. 2 τὴν γὰρ τῆς πονηρίας σύστασιν 3 ἐοικυῖαν τῇ τῶν βραχυτάτων σπερ-

verò à ſervitute mundi nos abſolvant, & à multis principibus ac infinitis tyrannis nos abſtrahant: & conferant in nos, non quidem novum aliquid, ſed quod olim acceptum per errorem retinere nequivimus. Hac igitur cognitione initiatus atque perſuaſus, animum induxi priora illa, tanquam nugas pueriles abjicere. Naturam enim improbitatis, minimorum ſeminum naturæ ſimilem eſſe ſcimus:

y ἐλαύνομεν Tigur. Æton. Gall 2. Ad hunc locum obſervat Scholiaſtes in Codice Regio poſteriore: τοῦτο τοῦ θεσπεσίου Παύλου, καὶ οὗτος συνηγορεῖ λέγοντος, τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀδικίᾳ κατέχειν Ἕλληνας. z Deeſt Æton. a πεποιημένος Gall. 1. 2. Tigur. Æton. conjectura Geſneri eſt πεπεισμένος, quam recipit Editio Pariſ.

ἑλλήνων, quibus damnantur, de quibus proxime dixerat; & τὰ δὲ literas ſacras, quibus ſervantur homines. *Geſner.* Intelligit hoc loco Tatianus ſcripta Gentilium; quæ vocat damnatoria.

1 βούλομαι] Alludit ad præcepta Dominica, quibus ſimiles infantibus reddi jubemur, & exuto homine antiquo repueraſcere, imò regenerari. *Geſner.* Deeſſe videtur hoc loco vocabulum ἐκεῖνα, ſeu hujuſmodi aliquod. Senſus antem eſt, Tatianum Scripturis ſacris inſtitutum, Gentilium libros jam abjicere velle, ceu nugas pueriles. Neque abſimile veri eſt Tatianum hoc loco alludere ad ea quæ habet Apoſtolus 1 *Cor.* cap. 13. ver. 11.

2 τὴν γὰρ τῆς πονηρίας] Locum hunc tenebroſum inprimis, & ab Interprete noſtro haudquaquam intellectum, ſic explicandum cenſeo. Dicit Auctor in proximè præcedentibus, ſe Fidem jam Chriſtianam amplexum, Gentilium ſcripta in poſterum, univerſamque adeo ſuperſtitionem paganicam, καθάπερ τὰ νήπια τῶν βρεφῶν, abjecturum eſſe. Licèt enim radices egerit apud animum ejus Ethnicorum impietas, iſtiuſmodi tamen eas eſſe quæ haud ita difficulter evelli atque exſtirpari poterint. Naturam nimirum impietatis hujus, naturæ minutiorum ſeminum ſimilem eſſe; quæ ſicut ex parvâ occaſione radicem in nobis agit creſcitque, ita & iterum evelli tollique poteſt ab iis, qui verba Dei complectuntur, ac facultates ſuas haud diſſipant. Deus nimirum, propoſito nobis in S. literis abſcondito theſauro, planè inæſtimabili, bona noſtra requirit, ſibique ea jure quodam vendicat. Hunc autem theſaurum dum effodiendo inveſtigamus, pulvere quidem nos oppleri, & cum variis hujus vitæ calamitatibus & ærumnis conflictari neceſſe eſt. at verò id beneficii hoc pacto conſequimur, ut bona illa noſtra, ſtabilia & fixa nobis maneant: cùm integram theſauri illius poſſeſſionem adepti, divitias his quas reliquimus longè pretioſiores, nobis in manus quaſi traditas, recipimus.

3 ἐοικυῖαν τῇ] Subaudio συστάσει. *Geſner.*

1 λοιδορεῖσθε]

ſcimus: utpote parva occaſione corroborato peccato, ſed iterum diſſolvendo, ſi verba Dei complectamur, neque nos ipſi diſſipemus. * *Abſcondito* enim *theſauro* ſuo, Deus bona noſtra ſibi adſerit; quem dum fodimus, pulvere certè opplemur, ſed ut bona iſta fixa nobis maneant, efficimus. Qui enim theſaurum hunc integrum poſſidet, is divitias in manu habet multo pretioſiores. Hæc quidem noſtræ religionis conſortibus dixerim: vobis autem Græcis hoc potiſſimum, ne præſtantioribus convitiemini, neque ex Barbarorum appellatione anſam cavillandi accipiatis. Quid enim cauſæ ſit, quo minus omnes gentes mutuo ſermone ſe intelligant, invenire ſi vultis, poteritis; nam ſi noſtram hiſtoriam excutere velim, facilè copioſéque id edocerem.

XLVIII. Nunc illud ago, ut Philoſophiam noſtram multo

μάτων ἴσμεν· ἀπὸ γὰρ μικρᾶς ἀφορμῆς [b] τοῦ πονηροῦ" κρατυνθέντος, πάλιν δὲ αὖ λυθησομένου, ἡμῶν πειθομένων [c] λόγοις" Θεοῦ, καὶ μὴ σκορπιζόντων ἑαυτούς. διά τινος γὰρ ἀποκρύφου θησαυροῦ τῶν ἡμετέρων ἐπεκράτησεν, ὃν ὀρύττοντες, [d] κονιορτῶν" μὲν ἡμεῖς ἐνεπλήσθημεν, τούτων δὲ τοῦ συνεστάναι τὴν ἀφορμὴν παρεχόμεθα. τὸ γὰρ αὐτοῦ πᾶν ἀποδεχόμενος κτῆμα, τοῦ πολυτιμοτέρου πλούτου τὴν ἐξουσίαν ἐχειρώσατο. ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τοὺς ἡμῶν οἰκείους εἰρήσθω· πρὸς δὲ ὑμᾶς τοὺς Ἕλληνας, τί ἂν ἕτερον, ἢ τὸ μὴ τοῖς κρείττοσι [1] λοιδορεῖσθαι, μηδὲ εἰ βάρβαροι λέγοιντο, ταύτην λαμβάνειν τῆς χλεύης τὴν ἀφορμήν. τοῦ γὰρ πάντες ἀλλήλων ὑπακού- 166.
ειν τῆς διαλέκτου μὴ δύνασθαι, τὴν αἰτίαν εὑρεῖν, † ἣν ἐθέλητε, δυνήσεσθε· [2] ἐξετάζειν γὰρ βουλόμενος τὰ ἡμέτερα, ῥᾳδίαν καὶ ἄφθονον ποιήσομαι τὴν διήγησιν.

μη΄. Νῦν δὲ [e] προσῆκον" μοι [f] νομίζω", παραστῆσαι πρεσβυτέραν

τὴν

* *Matt.* c. 13. v. 44.

b τούτου *Tigur. Gall.* 1. 2. *Æton.* rectè. τοῦ πονηροῦ conjectura tantum *Geſneri*. In marg. Codicis Regii prioris ad hunc locum obſervatur λείπειν δοκεῖ, ſeu *aliquid videri deeſſe*. c λόγων *Tigur. Æton.* d κονιορτοῦ *Gall.* 1. 2. κόνιον τοῦ *al.* † Editi omnes malè ἦν. e προσήκειν *Gall.* 2. *Æton. Euſebius* Præparat. Evangel. lib. X. cap. 11. f νομίζων *Æton.*

1 λοιδορεῖσθαι] Verbum λοιδορεῖσθαι in activa ſignificatione hoc loco junctum habet Dativum, infrà autem numero 51. reperies λοιδορεῖν cum Accuſativo, his verbis: τὰς δὲ παρ' ἡμῖν παρθένους λοιδορούντων, quanquam illic aliàs λοιδορεῖσθαι paſſive legitur. *Geſner.*

2 ἐξετάζειν γὰρ] Hic ſenſus videtur, ſi ex noſtris libris, linguarum diverſitatis cauſam depromere vellem, facilè & abundè id præſtare poſſem, retexendo nimirum ex XI. cap. Geneſeos hiſtoriam turris Babel. *Geſner.*

1 Θεαγένης]

τὴν ἡμετέραν φιλοσοφίαν τῶν παρ' Ἕλλησιν [g] ἐπιτηδευμάτων"· ὅροι δὲ ἡμῖν κείσονται Μωσῆς καὶ Ὅμηρος, [h] τῷ" ἑκάτερον αὐτῶν εἶναι [i] παλαιότερον"· ὃ μὲν τῶν ποιητῶν καὶ ἱστορικῶν εἶναι [k] πρεσβύτερον", ὁ δὲ πάσης βαρβάρου σοφίας ἀρχηγόν. καὶ ὑφ' ἡμῶν [l] νῦν" εἰς σύγκρισιν παραλαμβανέσθωσαν. εὑρήσομεν γὰρ οὐ μόνον τῆς Ἑλλήνων παιδείας τὰ παρ' ἡμῖν, [m] ἀλλὰ ἔτι καὶ" τῆς τῶν γραμμάτων εὑρέσεως ἀνώτερα. μάρτυρας δὲ οὐ τοὺς οἴκοι παραλήψομαι, βοηθοῖς δὲ μᾶλλον Ἕλλησι [n] χρήσομαι". τὸ μὲν γὰρ ἄγνωμον, ὅτι μηδὲ ὑφ' [*] ἡμῶν", [o] παραδεκτέον"· [†] τὸ δ' ἂν ἀποδείκνυται" θαυμαστὸν, [p] ὅταν" ὑμῖν διὰ τῶν ὑμετέρων [q] ὅπλων ἀντιπερείδων", ἀνυπόπτους [r] παρ'" ὑμῶν τοὺς ἐλέγχους [s] λαμβάνω". περὶ [t] γὰρ" τῆς ποιήσεως τοῦ Ὁμήρου, γένους τε αὐτοῦ, καὶ χρόνου καθ' ὃν ἤκμασεν, προηρεύνησαν [u] οἱ πρεσβύτατοι", [1] Θεαγένης τε ὁ [x] Ῥήγιος",

Græcorum studiis antiquiorem ostendam; ad quod efficiendum, Mosen & Homerum, quorum uterque in sua natione vetustissimus est, nobis proponamus: hic enim poëtas & historicos omnes ætate præit: ille totius Barbaricæ sapientiæ auctor est. Eos igitur si invicem conferamus, religionem nostram non modò Græcorum disciplinis, sed etiam literarum inventione superiorem deprehendemus. Cæterum testes non domesticos, sed ipsos potius Græcos, qui mihi suffragentur, adhibebo. Istud enim improbabile, cùm à nobis non proficiscatur, à vobis suscipiendum est. Hoc verò si demonstretur, mirum sanè, ubi vestris vos armis impugnans, argumentis ab omni suspicione alienis vos convicero. Itaque de poësi Homeri, ejusque genere, & tempore quo claruit, antiquissimi viri investigarunt, nempe Theagenes Rhegius,

g ἐπιτηδευτῶν *Euseb.* Codex MS. Eusebii in Collegio S. Joannis Baptistæ, ἐπιτηδευμάτων. h τοῖς *Tigur. Æton.* τῷ γὰρ *Euseb.* quod probat *Gesner.* τὸ γὰρ *al.* MS. *Euseb.* i παλαιότατον *Euseb* (παλαιότατον MS. Coll. Joann.) verior forsan Lectio. k πρεσβύτατον *Euseb.* l Deest *Euseb.* extat autem in MS. *Eusebio.* m ἔτι δὲ καὶ *Euseb.* n καταχρήσομαι *Euseb.* * ὑμῶν *Euseb.* MS ὑμῶν. o παραδεκτὸν *Euseb.* † τόσῳ δ' ἂν (ἀποδειχθείη Tigur. Gall. 1.) ἀποδείκνυται Gall. 2. *Æton.* τὸ δ' ἂν (ἀποδείκνυται MS. Coll. Joann.) ἀποδειχθείη *Euseb.* quod probat *Gesnerus.* p ὁπότ' ἂν *Euseb.* ὁπόταν MS. Coll. Joann. q Sic *Euseb. Æton.* rectè. Editi omnes malè ὅλων. habent ἀντερείδων *Tigur. Gall* 1. 2. ἀναντιρρήτων in Editionem Paris. ex conjecturâ *Gesneri* pervenit. r καθ' *Euseb.* s παραλαμβάνω *Euseb.* t Deest *Æton.* u πρεσβύτατοι μὲν *Euseb.* x Ῥηγῖνος *Euseb.*

1 Θεαγένης] Hujus Theagenis meminit Aristophanis Scholiastes Edit. Basil. p.400. Εἰσὶ δὲ ἄλλοι δύο Θεαγένεις· εἷς μὲν ὁ περὶ Ὁμήρου γράψας. & p. 470. ἔστι δὲ καὶ ἄλλος Θεαγένης ὁ εἰς Ὅμηρον γράψας. Quod etiam clarissimo Jonsio visum est, lib. I. c.3. de Script. Philosophicis. priorem Scholiastæ locum, ordine

Rhegius, qui sub Cambyse claruit, Stesimbrotus Thasius, Antimachus Colophonius, Herodotus Halicarnasseus, Dionysius Olynthius; post illos autem Ephorus Cumanus, Philochorus Atheniensis, & Megaclides Chamalæensis, Peripatetici:

κατὰ Καμβύσην γεγονώς, [1] [x] Στησίμβροτός τε ὁ Θάσιος, καὶ [2] [y] Αντίμαχος" ὁ Κολοφώνιος, Ηρόδοτός τε ὁ Αλικαρνασσεὺς, καὶ [3] Διονύσιος ὁ Ολύνθιος· [z] μετ' ἐκείνους" [4] Εφορος ὁ Κυμαῖος, καὶ [5] Φιλόχορος ὁ Αθηναῖος, [6] Μεγακλείδης τε ὁ 7 [a] Χαμαλαιέων". οἱ Περιπατητικοί·

x Στησύμβροτος Euseb. Στητίμβροτος Codex MS. Eusebii. y Καλλίμαχος Euseb. z μετὰ δὲ ἐκείνους Euseb. a Χαμαιλέων al. Gall. 1. Æton. Χαμινέων Euseb. (sed MS. Χαμαιλέων) Χαμαιλέων Gall. 2. Vide Notas.

ordine aliquantulum inverso, transcripsit Suidas. V. Θεαγένους χρήματα. apud quem ulterius notandum est, quòd alter Theagenes vocabatur κάπρος, ὅτι πολλὰ ὑπισχνούμενος, οὐδὲν ἐτέλει. Leve mendum Librarii: κάπρος pro καπνός. Vicissim Scholiastes Aristophanis emendandus ope ejusdem lexicographi. Honam pro σιλλοῦ post Αἰσχίνης, legendum σίλλος.

1 Στησίμβροτος] Ad hujus de Homero librum respicit unus fortasse Plato, initio Dialogi inscripti *Jon.* Apud alios qui Stesimbrotum memorant, de hoc libello altum silentium.

2 Αντίμαχος] Antimachi Colophonii Suidas meminit. Herodoti & Plutarchi de Homeri vita libri hodieque extant. *Gesner.* Stesimbroti is fuit discipulus, teste Suidâ. meminit hujus Anonymus Auctor in vita Homeri à doctissimo Galeo edita, inter opuscula Mythologica.

3 Διονύσιος] Dionysii hujus (de quo nihil apud antiquos occurrere censet Jonsius. lib. I. c. 7.) meminit Suidas, voce Εὐελπίδης. ὡς Διονύσιος, inquit, ἐν Χρονικοῖς. Citat Laertius lib. I. Sect. 38. ejusdem Κτίσεσι. sed Χρονικοῖς legendum putat eruditissimus Menagius.

4 Εφορος] De eo sæpe Strabo. Scripsit Historiam à reditu Heraclidarum usque ad vigesimum Philippi annum, quo Perinthum oppugnabat, teste Diodoro Siculo. Inter eos qui de Homeri nostri & Hesiodi ætate scripserunt, Ephorum hunc recenset A. Gellius lib. III. cap. 11. Tractatus autem iste de Homeri vitâ, pars fuisse omnino videtur Historiæ de rebus patriis, nempe Cumanis, ab ipso concinnatæ. Plutarchus enim Libro suo de Homero, dicit Ephorum Cumanum in Syntagmate quodam quod inscripsit Επιχώριον, multis agere ut Homerum Cumanum fuisse demonstraret.

5 Φιλόχορος] Hunc inter scriptores de Homeri ætate numerat Gellius. Certe eum etiam de Sophoclis fabulis, ut & Euripidis, aliorumque scripsisse refert Suidas.

6 Μεγακλείδης] Conjicio legendum, Μεγακλείδης τε καὶ Χαμαιλέων. Athenæus lib. X. Megaclidem de Homericis scribentem adducit. Laertius Protagoram Athenis primum librorum suorum de Diis, in Euripidis, sive ut quidam volunt, in Megaclidis domo recitasse tradit. *Gesner.* Suidas citat hujus τὰ περὶ Ομήρου, voce Αθηναίας. & Hesychius, vocibus Αθηνᾶς & Λιμβίας κλυτόν.

7 Χαμαιλαιέων] Chamæleonis Heracleotæ cùm alios plures libros passim Athenæus allegat, tum de Poetis Æschylo, Anacreonte, Pindaro, Sappho, & Simonide ab eo scriptos: ut de Homero etiam aliquid ab eo relictum verisimile sit. Quid Herodotus de Homeri

τικοί· ἔπειτα γραμματικοί, [1] Ζηνόδοτος, [2] Ἀριστοφάνης, [3] Καλλίμαχος, [4] Κράτης, [5] Ἐρατοσθένης, Ἀρίσταρχος, [6] Ἀπολλόδωρος.

μθ'. Τούτων δὲ [b] οἱ περὶ Κράτητα, [7] πρὸ τῆς Ἡρακλειδῶν καθόδου, φασὶν αὐτὸν ἠκμακέναι μετὰ τὰ

deinde Grammatici, Zenodotus, Aristophanes, Callimachus, Crates, Eratosthenes, Aristarchus, Apollodorus.

XLIX. Ex istis Crates, ante Heraclidarum descensum, Homerum floruisse tradit intra octoginta

b οἱ μὲν Euseb.

meri seculo senserit, habetur in fine ejus libri quo Homeri vitam descripsit. Ephorum Cumanum Plutarchus etiam allegat ab initio libri sui de Homero. Eusebius in Chronicis scribit circa annum mundi 4040. quo tempore Pyrrhus Delphis ab Oreste occisus sit, Homerum claruisse à quibusdam tradi. *Gesner*. In MS. Regio pro Χαμαιλαίων, legebatur Χαμαιλέων, & Clemens Alexandrinus I. Strom. citat auctorem hoc nomine. pag.300. *Χαμαιλέων δὲ ἐν τῷ περὶ Θεῶν, Θαλοῦ. Chamæleo autem in libro de Diis Thaleti tribuit illud*, Nosce teipsum. Et rursus eodem libro p. 351. *Χαμαιλέων τε ὁ Ἡρακλεώτης ἐν τῷ περὶ μέθης, καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Λοκρῶν πολιτείᾳ, Ζάλευκον τὸν Λοκρὸν παρὰ τῆς Ἀθηνᾶς τοὺς νόμους λαμβάνειν ἀπομνημονεύουσιν. Chamæleo Heracliensis in opere de ebrietate, & Aristoteles de republica Locrorum, Zaleucum Locrum leges à Minerva accepisse literarum monumentis mandarunt*. Fronto Ducæus. *Chamalæensis*, Interpres minus rectè. tanquam sc. hâc voce Megaclidis patria designaretur. Et quidem clarissimus Reinesius, Variarum Lectionum lib. III. c. 2. ex Megaclide & Chamæleonte unum facit scriptorem. Verùm in Eusebio, qui locum hunc citavit, interpositum est καί. Et quidem Chamæleontem diversum ab altero illo scriptorem fuisse vel unus evincit Apollonii Rhodii Scholiastes, ad lib. II. Argonaut. V. 906. *ὡσαύτως δὲ καὶ Χαμαιλέων ἱστόρησεν ἐν πέμπτῳ περὶ Ἰλιάδος.*

1 Ζηνόδοτος] Ephesius ille scilicet, (neque enim nescius sum recentiorem alium fuisse nominis istius, qui Homerica scripsit, Alexandrinum) qui πρῶτος τῶν Ὁμήρου διορθωτὴς ἐγένετο, teste Suidâ.

2 *Ἀριστοφάνης*] Hujus, ac Zenodoti & Aristarchi ἐκδόσεις Homericas Eustathio in Iliad. *γ'*. fol. CCXCVII. laudatas esse notat Jonsius lib. II. c. 10. de Script. Philosophicis.

3 Καλλίμαχος] Respicit Tatianus proculdubio Callimachi *Πίνακας τῶν ἐν πάσῃ παιδείᾳ διαλαμψάντων*· quos memorant Suidas, Athenæus, alii.

4 Κράτης] Scripsit is *διόρθωσιν Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας* novem libris, teste Suidâ.

5 Ἐρατοσθένης] Hujus Olympionicas memorat Laertius, lib. VIII. §. 51. & Athenæus lib. IV. c. 13. Harpocration, v. Εὔλυτος. sub titulo περὶ Χρονογραφιῶν eandem denotat historiam, quam & apertè designat Clemens Alex. Strom. lib. I. p. 336. Non me latet quidem Athenæum lib. I. p. 24. ex Eratosthene, quem *συγγραμματικὸν* scripsisse ait Suidas, Homericam adducere emendationem. Ista tamen quæ ex Eratosthene mox sequuntur, quippe ad ætatem tantum Homeri spectantia, ex Historia ejus desumta arbitror.

6 Ἀπολλόδωρος]. Is, cujus Chronica citat Clemens Alexandrinus, Strom. lib. I. p. 322. ut & Laertius, haud rarò.

7 *πρὸ τῆς Ἡρακλειδῶν*] Quæ sequuntur omnia, Eusebius in chronicis circa annum mundi 4090. ex Tatiano mutuatus videtur. Hieronymus tamen

octoginta annos post bellum Trojanum: Eratosthenes verò, post centesimum annum ab Ilio capto: Aristarchus, circa Jonicam migrationem, quæ annis centum & quadraginta res Iliacas secuta est: Philochorus, post Jonicam migrationem, Archonte Athenis Archippo, post Ilii captivitatem annis centum & octoginta: Apollodorus, post eandem migrationem annis centum, id est, ab Ilio capto annis ducentis & quinquaginta. Sunt etiam

Τρωϊκὰ ἐνδοτέρω τῶν ὀγδοήκοντα ἐτῶν· οἱ δὲ περὶ [c] Ἐρατοσθένη″, [1] μετὰ ἑκατοστὸν ἔτος τῆς Ἰλίου ἁλώσεως· [2] οἱ δὲ περὶ Ἀρίσταρχον, κατὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν, ἥ ἐστι μετὰ ἑκατὸν [d] καὶ″ τεσσαράκοντα ἔτη τῶν Ἰλιακῶν· Φιλόχορος δὲ, μετὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν, [e] ἐπὶ″ ἄρχοντος Ἀθήνησιν * Ἀρχίππου″, τῶν Ἰλιακῶν ὕστερον ἔτεσιν [3] ἑκατὸν ὀγδοήκοντα· οἱ δὲ περὶ Ἀπολλόδωρον, μετὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν [4] ἔτεσιν ἑκατὸν, [f] ″ὅπερ″ γένοιτο ἂν ὕστερον τῶν Ἰλιακῶν [5] [g] ″διακοσίων πεντήκοντα″. [6] τινὲς δὲ περὶ τὸν [1] Ὀλυμ-

c τὴν Ἐρατοσθένην Euseb. d Deest Euseb. e ἔτεσι μ′, ἐπὶ Euseb. * Ἀρχίππου Fronto Ducæus. f ὃ γὰρ Tigur. Æton. ὃ Euseb. ὅπερ Gesneri conjectura. g ἔτεσι διακοσίοις τεσσαράκοντα Euseb. τεσσαράκοντα legendum censet Gesnerus. Varietas, orta ex similitudine literarum μ & ρ.

quædam malè transtulit, quæ hinc emendari possunt. Ionica migratio, in qua quidam fuisse Homerum scribunt, facta est circa annum mundi 4160. Eusebius. Vide Strabonem ab initio libri 14. & infrà numero 61. *Gesner.* Clemens Alexandrinus aliquantulum diversè, circa descensum Heraclidarum, & quidem post octoginta annos à Troja capta, Homerum ait floruisse. Strom. lib. I. p. 327.

1 μετὰ ἑκατοστὸν] Suffragatur Clemens, loco suprà citato.

2 οἱ δὲ περὶ Ἀρίσταρχον] Magistrum suum secuti, qui Homeri ætatem refert ad annum à capta Troja centesimum quadragesimum, in Ἀρχιλοχείοις ὑπομνήμασι, teste Clemente Alexandrino. ibid.

3 ἑκατὸν ὀγδοήκοντα] Sic Clemens, loco jam citato.

4 ἔτεσιν ἑκατόν.] Nec aliter Clemens.

5 διακοσίων πεντήκοντα] Melius τεσσαράκοντα, ut paulo ante: & Hieronymus vertit, *post 240. annum eversionis Ilii*: & Apollodorum Grammaticum Atheniensem nominat. *Gesner.* Emendandus est locus ex Regio MS. τῶν Ἰλιακῶν ἔτεσι διακοσίοις τεσσαράκοντα· quæ vera lectio, ut ex ipso Tatiani loco liquet, qui præcessit, cùm de Aristarcho verba faceret. Dixit enim Aristarchum scripsisse, Homerum floruisse circa Jonicam migrationem, quæ annis centum & quadraginta res Iliacas secuta est. Jam ergo si velit Apollodorus eundem Homerum floruisse annis centum post illam migrationem, addendi erunt hi centum anni aliis centum quadraginta, quibus Jonica illa migratio Trojano bello posterior fuit, atque ita summa consurget ducentorum quadraginta annorum, quam exhibet Codex Regius. Porro exscripsit hunc locum de testimoniis Aristarchi & Apollodori Clem. Alexandr. I. Strom. p. 239 *Fronto Ducæus.*

6 τινὲς δὲ περὶ] Forsan intelligit Sosibium Laconem. Vixit enim Homerus

[1]Ὀλυμπιάδων ἔφασαν αὐτὸν *γεγενέναι", τουτέστι μετὰ τὴν Ἰλίου ἅλωσιν ἔτεσι [2][h]τετρακοσίοις ἐνενήκοντα". [3]ἕτεροι δὲ κάτω τὸν χρόνον ὑπήγαγον, σὺν Ἀρχιλόχῳ γεγονέναι τὸν Ὅμηρον εἰπόντες· ὁ δὲ Ἀρχίλοχος ἤκμασε
167. περὶ Ὀλυμπιάδα τρίτην καὶ εἰκοστὴν, [i]κατὰ" Γύγην τὸν Λυδὸν, τῶν [k]Ἰλιακῶν" ἔτεσι πεντακοσίοις. καὶ περὶ μὲν [l]τοῦ χρόνου" τοῦ προειρημένου ποιητοῦ, λέγω [m]δὴ Ὁμήρου, συστάσεώς τε" καὶ τῶν εἰπόντων [n]περὶ αὐτοῦ" ἀσυμφωνίας, τοῖς ἐπ' ἀκριβὲς ἐξετάζειν δυναμένοις, [o]αὐταρκέως" ἡμῖν ὡς [p]ἐπὶ κεφαλαίων" εἰρήσθω, δυνατὸν γὰρ [q]ψευδεῖς ἀποφῆναι" καὶ τὰς περὶ τοὺς [r]χρόνους" δόξας.

qui ante Olympiades eum vixisse asserunt, hoc est post Trojam captam annis quadringentis & nonaginta. Alii longius descendentes, Archilochi sæculo Homerum conjungunt; Claruit autem Archilochus circa Olympiadem vicesimam tertiam, tempore Gygis Lydi, annis à bello Trojano quingentis. Hæc de Homeri ætate, & Scriptorum super ea dissensione, aliis diligentius inquisituris, breviter & per summa capita, tanquam satis à me explicata relinquo; etsi possem illorum de temporibus opiniones ceu falsas refellere.

ν'. Παρ' οἷς γὰρ ἀσυνάρτητός ἐστιν ἡ τῶν χρόνων ἀναγραφὴ, παρὰ

L. Ubi namque temporum ratio non cohæret, ibi ne

* MS Euseb. εἶναι. h Sic Tigur. Gall. 1. 2. Æton. quomodo & Fronto Duc. pro ἐννήκοντα legendum vult ἐπὶ τὰ Gesner. quod ad Edit. Tigurinæ marg. positum, transiit in Edit. Paris. τετρακοσίοις simpliciter Euseb. i Sic Euseb. editi malè καὶ. k Ἰλιακῶν ὕστερον Gall. 1. (& 2. in marg.) ὕστερον τῶν Ἰλιακῶν Euseb. quod probat G. Vossius. l τῶν χρόνων Euseb. desunt hæc verba in MS. Euseb. m δὲ Ὁμήρου, στάσεώς τε Euseb. n τῆς περὶ αὐτὸν Euseb. o αὐτάρκως Gall. 1. 2. Euseb. p ἐπὶ κεφαλαίῳ Euseb. ἐπὶ κεφαλαίων MS. q παντὶ (lege πάντη) ψευδεῖς ἀποφαίνεσθαι Euseb. r λόγους Tigur. Gall. 1. 2. Æton. Euseb. editum χρόνους nititur merâ conjecturâ Gesneri.

merus secundum ejus calculum, annos plus minus nonaginta ante institutionem Olympiadum. Clemens Alex. Strom. lib. I. p. 327.

1 Ὀλυμπιάδων] De Olympiadum tempore post bellum Trojanum vide infrà numero 63. ubi hic locus emendatur. Eusebius in chronicis circa annum 4090. vel potius interpres ejus, Olympiades post Trojæ captivitatem fuisse scribit annis 460. Heraclidarum descensus in Peloponnesum factus est anno mundi 4100. Eusebius. susceperunt autem regnum Argis. *Gesner.*

2 τετρακοσίοις] Hîc ex MS. emendavimus ἔτεσι τετρακοσίοις ἐνενήκοντα, ut cum interprete Græca convenirent. *Fronto Ducæus.*

3 ἕτεροι δὲ] E quibus Euphorion & Theopompus, teste Clemente Alexandrino, loco supra dicto. Theopompus in libro quadragesimo tertio τῶν Φιλιππικῶν, refert Homerum vixisse annis quingentis post excidium Trojæ. Euphorion in libello περὶ Ἀλευάδων (lege Ἀλευαδῶν, auctore Valesio, Notis in Harpocrat. Lexicon. p. 75.) tempore Gygis Lydorum Regis, quod eodem plane recidit.

historia quidem vera esse potest. Nam unde errores Scriptorum oriuntur, si non ex componendo quæ vera non sunt? Cæterum apud nos inanis gloria non affectatur, neque sententiis utimur diversis: sed à rebus vulgaribus & terrenis sejuncti, & Dei præceptis addicti, & legem Patris immortalitatis sequentes, quicquid humanæ gloriæ conjungitur, aversamur. Non divites solùm nobiscum philosophantur, sed etiam pauperes gratis instituuntur. Major enim est doctrina de Deo, quàm ut humanis muneribus compensari queat. Eodem modo quosvis audiendi cupidos admittimus, & anus, & adolescentes: omnis denique ætas simpliciter apud nos honoratur; procul autem lascivia relegatur. Dicendo præ-

τούτοις οὐδὲ τὰ τῆς ἱστορίας ἀληθεύειν [k] δυνατόν. τί γὰρ τὸ αἴτιον τῆς ἐν τῷ γράφειν πλάνης, εἰ μὴ τὸ συντάττειν τὰ μὴ ἀληθῆ; παρ' ἡμῖν δὲ τῆς μὲν [1] κενοδοξίας ὁ ἵμερος οὐκ ἔστι, δογμάτων δὲ ποικιλίαις οὐ καταχρώμεθα. [l] λόγου" γὰρ τοῦ [2] δημοσίου καὶ ἐπιγείου κεχωρισμένοι, καὶ πειθόμενοι Θεοῦ παραγγέλμασι, καὶ νόμῳ πατρὸς ἀφθαρσίας ἑπόμενοι, πᾶν τὸ ἐν δόξῃ κείμενον ἀνθρωπίνῃ παραιτούμεθα. Φιλοσοφοῦσί τε οὐ μόνον οἱ [m] πληροῦντες", ἀλλὰ καὶ οἱ πένητες προῖκα τῆς διδασκαλίας ἀπολαύουσι. τὰ γὰρ παρὰ Θεοῦ τῆς ἐν κόσμῳ δωρεᾶς ὑπερπαίει τὴν ἀμοιβήν. [3] τοὺς δὲ ἀκροᾶσθαι βουλομένους πάντας οὕτως προσιέμεθα, κἂν πρεσβύτιδες ὦσι, κἂν μειράκια· [4] πᾶσά τε ἁπαξαπλῶς ἡλικία παρ' ἡμῖν τυγχάνει τιμῆς. τὰ δὲ τῆς ἀσελγείας πόρρω κεχώρισται. καὶ ἡμεῖς μὲν

k δύναται *Euseb.* l λόγον *Tigur.* (in cujus marg. λόγου) *Æton.* m πλουτοῦντες *al. Gall.* 1. (& 2. ex emendatione.)

1 κενοδοξίας] Explicatis jam diversis de Homeri ætate sententiis, proximum erat quo tempore Moses vixisset aperire; sed antequam id faciat, longam interponit digressionem. *Gesner.* Verè equidem consona sunt ista præceptis Apostoli *Gal.* c. 5. v. 26. *Philipp.* c. 2. v. 23.

2 δημοσίου καὶ ἐπιγείου] Liceat, benevole Lector, Athenagoræ locum huic neque penitus dissimilem proferre, & obiter supplere voces quasdam, quæ in Editis omnibus hactenus desiderantur. Εἰ δέ τις ἐκ μέρους εἴρηται περὶ τῶν γιγάντων καὶ ποιηταῖς λόγος, μὴ θαυμάσητε, τῆς κοσμικῆς σοφίας (adde καὶ θεολογικῆς, ex Codicibus Bodleiano & Ætonensi) ὅσον ἀλήθεια πιθανοῦ διαφέρει, διαλλαττουσῶν· καὶ τῆς μὲν οὔσης ἐπουρανίου· τῆς δὲ ἐπιγείου. Apol. p. 28.

3 τοὺς δὲ ἀκροᾶσθαι] Consona istis sunt, quæ apud Justinum reperias. Apol. II. p. 56. πνεῦμά τε τὸ προφητικὸν σεβόμεθα, καὶ προσκυνοῦμεν, λόγῳ καὶ ἀληθείᾳ τιμῶντες, καὶ παντὶ βουλομένῳ μαθεῖν, ὡς ἐδιδάχθημεν, ἀφθόνως παραδιδόντες.

4 πᾶσά τε] Sic Plin. l. X. Ep. 97. *Multi, omnis ætatis, omnis ordinis, utriusque sexus.*

1 οὐ ψευ-

μὲν λέγοντες, ¹ οὐ ψευδόμεθα. τὰ δὲ τῆς ὑμετέρας περὶ τὴν ἀπιστίαν ἐπιμονῆς [n] καλὸν'' εἰ λαμβάνοι περιγραφήν· * εἰ δ' οὔ'', τὰ ἡμέτερα [o] ἐστι'' Θεοῦ γνώμῃ βεβαιούμενα. * γελᾶτε δὲ ὑμεῖς, ὡς καὶ κλαύσοντες.

να'. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, ² Νέστορα μὲν καθ' ὑμᾶς τῶν ἵππων τὰς παρηορίας βραδέως ἀποτέμνοντα διὰ τὸ [p] ἄτονον'' καὶ νωθὲς τῆς ἡλικίας, θαυμάζεσθαι, πειρώμενον ἐπίσης τοῖς νέοις πολεμεῖν· τοὺς δὲ παρ' ἡμῖν ³ τῷ γήρᾳ παλαίοντας, καὶ τὰ περὶ Θεοῦ πραγματευομένους, γελᾶσθαι; τίς γὰρ οὐκ ἂν γελάσειεν ⁴ Ἀμαζόνας μὲν καὶ Σεμίραμιν, καί τινας ἄλλας πολεμικὰς φασκόντων ὑμῶν γεγονέναι, τὰς δὲ παρ' ἡμῖν παρθένους [q] λοιδορούντων''; μειράκιον ἦν ὁ Ἀχιλλεύς, καὶ γενναῖος εἶναι

* Luc. c. 6. v. 25.

terea non mentimur. Utinam verò pertinax incredulitas vestra tandem circumscriberetur. quòd si non fiat, nostra tamen religione Dei judicio confirmata fruemur. Vos interim, si libet, ridete: olim enim tempus erit lugendi.

LI. Nonne absurdum est, Nestorem quidem jam imbecillem & gravem senecta, equorum lora quamvis invalidè & tardè abscindentem, eo quod non minus quàm juvenes in prælio se strenuum præbere conaretur, admirationem apud vos mereri; eos verò qui apud nos jam senes divina tractant, rideri? Quis non rideat quando Amazones & Semiramin, & alias nescio quas bellicosas mulieres celebratis, nostris autem virginibus convitiamini? Adolescens erat Achilles, & maximæ fortitudinis

n καλὸν μὲν Tigur. Gall. 1. 2. Æton. * εἰ δ' οὐ Fronto Duc. rectè. o ἐστω Tigur. Gall. 1. 2. Æton. rectè. ἐστι nititur Gesneri conjectura. p Sic Tigur. Æton. Fronto Duc. Edit. Paris. malè ἄτοπον. q λοιδορεῖσθαι al.

1 οὐ ψευδόμεθα.] Eadem fere habet Justinus Apol. II. p. 57. οὐ βουλόμεθα ζῆν ψευδολογοῦντες. &c.

2 Νέστορα μὲν] Iliadis Homeri lib. IX. equo Nestoris in pugna à Paride sagitta vulnerato, Nestor lora, quibus utrinque trahitur currus, abscindebat, ut relicto curru facilius evaderet. Interpres Græcus in citatum Homeri locum, verbum ἀπέταμνε de industria positum scribit in tempore imperfecto, ut tarditas in abscindendo Nestoris senectâ languidi, quamvis animo prompti indicaretur. *Gesner.*

3 τῷ γήρᾳ παλαίοντας] Gesnerus verba illa non satis intellexisse videtur. Nam hæc verba perinde sonant ac si quis diceret, *Cum senectute luctantes*, sive *adversus senectutem luctantes*. Id est, vim afferentes senectuti, quæ alioqui haud apta est ad discendum. Non dubium est autem quin ad illum Solonis versum respiciat,

Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος.

H. Stephanus.

4 Ἀμαζόνας] De Amazonibus & Semiramide multa habes in Onomastico nostro. Philoctetis fabulam inter Sophoclis Tragœdias habemus. *Gesner.*

1 Θερσίτης]

titudinis exiſtimationem habuit: & junior Neoptolemus, ſed fortis erat. Philoctetem licet invalidum Trojæ capiendæ intereſſe oportere dæmon quidam reſpondit. Qualis fuit Therſites? exercitum tamen ducebat: & niſi loquacitatis vitio laboraſſet, non de acuminata depilique calva convitium audiviſſet.

LII. Nullum qui Philoſophari nobiſcum velit, ex vultu probamus, neque accedentes ad nos ex habitu judicantur. Vires enim ingenii omnibus ſuppetere poſſe arbitramur, illis etiam quorum corpora infirma ſunt. Veſtra verò vita invidiæ & ſtultitiæ plurimum habet. Quapropter à rebus illis, quas vos in magno pretio ducitis, recedere decrevi: quoniam vitam nos caſtam & frugi degimus, at veſtri mores mollitie & luxu diffluunt. Vos enim qui inter mulieres & adoleſcentes, & virgines, & ſenes, nugari nos dicitis, & quia non vobiſcum conjungimur ſubſan-

πεπίστευται σφόδρα· καὶ ὁ Νεοπτόλεμος νεώτερος, ἀλλὰ ἰσχυρὸς ἦν. Φιλοκτήτης ἀσθενής, ἀλλ' ἔχρησεν αὐτοῦ κατὰ Τροίας τὸ δαιμόνιον. ὁ [1] Θερσίτης ὁποῖος ἦν; ἀλλ' ἐστρατήγει. τὸ δὲ ἀμετροεπὲς εἰ μὴ προσῆν αὐτῷ διὰ τὴν ἀμαθίαν, οὐκ ἂν ὡς φοξὸς καὶ ψεδνὸς διεβάλλετο.

νβ'. Πάντες οἱ βουλόμενοι φιλοσοφεῖν παρ' ἡμῖν ἄνθρωποι, οὐ τὸ ὁρώμενον δοκιμάζομεν, οὐδὲ τοὺς προσιόντας ἡμῖν ἀπὸ σχήματος κρίνομεν. 168. τὸ γὰρ τῆς γνώμης [r] "ἐρρωμένον", παρὰ πᾶσιν εἶναι δύνασθαι λελογίσμεθα, κἂν ἀσθενεῖς ὦσι τοῖς σώμασι· τὰ δὲ ὑμέτερα, φθόνου μεστὰ καὶ βλακείας πολλῆς. [2] διὰ τοῦτο προεθυμήθην ἀπὸ τῶν νομιζομένων παρ' ἡμῖν τιμίων [3] παριστᾶν· ὅτι τὰ μὲν ἡμέτερα σωφρονεῖ, τὰ δὲ ὑμέτερα ἔθη [ſ] "ἔχεται" [4] πολλῆς. οἱ γὰρ ἐν γυναιξὶ καὶ μειρακίοις, παρθένοις τε καὶ πρεσβύταις φλυαρεῖν ἡμᾶς λέγοντες, καὶ διὰ τὸ μὴ σὺν ὑμῖν εἶναι χλευάζοντες,

r Sic *Gall.* 1. (& 2. in marg.) *Fronto Duc.* ἐρρωμένην *Tigur.* & editio Pariſ. minus rectè. ἐρρωμένων legi vult *Geſner.* ſ μανίας ἔχεται *Gall.* 1. μέθης ἔχεται *Gall.* 2. in marg. ἀφροσύνης vel ἀσελγείας deeſſe putat *Geſnerus.*

1 Θερσίτης] De Therſite jam diximus numero 45. *Geſner.*

2 διὰ τοῦτο] Verum hujus loci ſenſum Geſnerus haud aſſequutus eſt. Sic enim vertit: *Quapropter,* &c. At contrà hæc eſt Tatiani mens: *Quapropter ex iis rebus quas vos in magno pretio habetis, planum facere decrevi, noſtrum vitæ genus temperantiam ſervare, at veſtrum intemperantia refertum.* H. Stephanus.

3 παριστᾶν] Pro ἀφιστᾶν dici videtur, quod rarum eſt. *Geſner.*

4 πολλῆς] Poſt vocem iſtam non dubium eſt quin deſit genitivum ἀκολασίας, aut ἀκρατείας, ſive ἀκρασίας vel ἀσελγείας. *H. Stephanus.* Vide quæ ſuprà occurrunt in variis Lectionibus.

1 πράξιλλαν]

ἀκούσητε τῶν παρ' Ἑλλήνων πραγμάτων τὸν λῆρον. ληραίνει γὰρ διὰ δόξης μᾶλλον πολλῆς τὰ παρ' [u] ὑμῖν'' θεῶν τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ διὰ τῆς γυναικωνίτιδος [x] ἀσχημονεῖτε''. [1] Πράξιλλαν μὲν γὰρ Λύσιππος ἐχαλκούργησεν, μηδὲν εἰποῦσαν διὰ τῶν ποιημάτων χρήσιμον· Λεαρχίδα δὲ Μενέστρατος, [2] [y] Σιλανίων'' δὲ [3] Σαπφὼ τὴν ἑταίραν, [4] Ἤρινναν τὴν Λεσβίαν [5] [z] Ναυκύδης'', [6] Βοΐσκος

natis, nugas audite Græcanicas. Namque prorsus delira sunt, quæ tanti æstimatis, studia vestra circa Deorum religionem: indecenter etiam circa gynæceum & muliebrem sexum vos geritis. Lysippus enim Praxillæ, quæ nihil utile suis carminibus docuit, statuam æream fabricavit. Learchidis statuam Menestratus fecit, Sapphûs meretricis Silanion, Erinnæ Lesbiæ Naucydes, Myrtidis Boiscus, Myrûs

u ἡμῖν Tigur. ἡμῶν Æton. x ἀσχημονεῖται Gall. 2. y Σιλανίων Gall. 1. 2. z Ναυκύδης Æton.

1 Πράξιλλαν] Enumerat Poëtrias aliquot, quarum statuæ per Græciam celebres fuerunt: Praxillam Sicyoniam Athenæus allegat. *Gesner.* Floruit, secundum Eusebium 82. Olympiade. Eam autem Antipater Thessalus primam inter novem Lyricos enumerat, quas notissimo ipse Epigrammate describit. Vide plura apud Gyraldum de Poëtarum historia Dial. III. pag. 123.

2 Σιλανίων] Hic, inter alias, statuam Apollodori fictoris haud ignobilis fudit, teste Plinio. lib. XXXIV. p. 126. Præcepta symmetriarum conscripsisse eum ait Vitruvius. Hoc autem in eo mirabile notat Plinius, quod nullo doctore nobilis fuerit.

3 Σαπφὼ] De Sappho Lesbia Lyrica vide Suidam: extat & epistola ejus ad Phaonem adolescentem inter amatorias Ovidii. *Gesner.*

4 Ἤρινναν] Erinnæ tetrastichon legitur lib. IV. Florilegii Græci, Sectione 5. & ejusdem Florilegii lib. V. Christodori in Erinnæ statuam epigramma extat: & aliud Myrûs lib. VI. Sect. 1. *Gesner.*

5 Ναυκύδης] Laudat eum Plinius lib. XXXIV p. 109. & Pausanias, haud semel, in Corinthiacis, & Eliacis.

6 Βοΐσκος] Fortè legendum Βοηθός. Nam Boethum sculptorem à Mentore proximum in admiratione fuisse scribit Plinius lib. XXXIII. cap. 12. & ejusdem opus apud Lindiam Minervam in Rhodo extare. Recenset etiam alios argenti sculptores ibidem. Et lib. XXXIV. c. 8. (quo nobilitates ex ære operum & artificum enumerat) *Boethi*, inquit, *quanquam argento melioris, infans eximie anserem strangulat.* Ibidem meminit Naucydis, Silanionis, Euthycratis, & Cephisodoti (à quo diversi sunt Cephisodoti duo statuarii ibidem commemorati) statuariorum. *Lysippus etiam*, inquit, *nobilitatur temulenta tibicina, & canibus & venatione*; de quo plura in Onomastico & loco jam citato Plinii: frater ejus fuit Lysistratus, & ipse statuarius. Item lib. XXXVI. cap. 5. ubi nobilitates operum & artificum in marmore describit; *in magna*, inquit, *admiratione est & Hercules Menestrati*: & paulo inferius: *In hortis Servilianis reperio laudatos, Dactylidis Pythias, Amphistrati Callisthenem historiarum scriptorem. Niceratus*, inquit, lib. XXXIV. c. 8. *Æsculapium fecit & Hygiam, qui sunt in Concordiæ templo Romæ.* Gesner.

1 Μυρτίδα]

Myrûs Byzantiæ Cephiſodotus, Praxigoridis Gomphus, Clitûs Amphiſtratus, Anytæ Euthycrates & Cephiſodotus, Teleſillæ Niceratus, Myſtidis Ariſtodotus, Mneſarchidis Epheſiæ Euthycrates, Corinnæ Silanion, poſtremò Thalarchidis Argivæ Euthycrates ſtatuam reliquit. Has omnes enumerare volui, ut apud nos etiam nihil novum fieri exiſtimetis; & mulierum veſtrarum ſtudia conferentes, eas etiam quæ nobiſcum philoſophantur non irrideatis.

LIII. Veſtrâs eſt meretricia muliercula Sappho, quæ inſano amore capta ſuam ipſa laſciviam cantat: noſtræ verò omnes pudicæ ſunt, & intentæ lanificio virgines divinos ſermones ediſſerunt, mul-

[1] Μυρτίδα, 2. [a] Μυρὼ" τῆς Βυζαντίας [3] Κηφισόδοτος, Γόμφος [b] Πραξιγορίδα", καὶ Ἀμφίστρατος Κλειτώ. τί γάρ μοι περὶ [4] Ἀνύτης λέγειν, [5] Τελεσίλλης τε καὶ Μυστίδος; τῆς μὲν γὰρ Εὐθυκράτης τε καὶ Κηφισόδοτος, τῆς δὲ Νικήρατος, τῆς δὲ Ἀριστόδοτός εἰσιν οἱ [c] δημιουργοὶ", Μνησαρχίδος τῆς Ἐφεσίας Εὐθυκράτης, [6] Κορίννης Σιλανίων, Θαλαρχίδος τῆς Ἀργείας Εὐθυκράτης. ταύτας δὲ εἰπεῖν προὐθυμήθην, ἵνα μηδὲ παρ' ἡμῖν ξένον τι πράττεσθαι νομίζητε· καὶ συγκρίναντες τὰ ὑπ' ὄψιν ἐπιτηδεύματα, μὴ χλευάζητε τὰς παρ' ἡμῖν φιλοσοφούσας.

νγ'. Καὶ ἡ μὲν Σαπφὼ γύναιον πορνικὸν ἐρωτομανὲς, καὶ τὴν ἑαυτῆς ἀσέλγειαν ᾄδει. πᾶσαι δὲ αἱ παρ' ἡμῖν σωφρονοῦσι, καὶ περὶ τὰς ἠλακάτας αἱ παρθένοι τὰ κατὰ Θεὸν λαλοῦσιν [7] [d] ἐκφωνήματα",

1 τῆς

a Τυρὼ *Gall.* 2. b Πραξηγορίδα *Æton.* c δημιουργοί· κλειτοῦς δὲ Ἀμφίστρατος, *Gall.* 1. 2. *Æton.* d ἐκφρονήματα *Tigur.* *Æton.* ἐκφωνήματα Geſneri conjectura. Vide Notas.

1 *Μυρτίδα*] Meminit hujus Antipater. Ochnæ cujuſdam puellæ necem ſcripſiſſe eam dicit Plutarchus.

2 *Μυρὼ*] Laudatur eadem à Suida, & Athenæo lib. XI. c. 12. p. 490. ubi facili Librariorum lapſu, *υ* & *οι* ob ſimilem apud veteres pronunciationem ferè confundentium, *Μοιρὼ* appellatur.

3 *Κηφισόδοτος*] Hujus meminit Pauſanias in Arcadicis, cap. 30. nec ſemel in Bœoticis.

4 *Ἀνύτης*] Anytes Epigrammata Græca 17. extant in Florilegio Planudis. *Geſner.*

5 *Τελεσίλλης*] Teleſillæ Poetriæ Argivæ, quam cum aliis mulieribus armatam Lacedæmonii fugerunt, Suidas meminit. *Geſner.* Sicuti & Clem. Alex. p. 522, 523.

6 *Κορίννης*] De Corinna fuſius agit Gyraldus, de Poetarum hiſtoria Dial. IX. p. 352.

7 *ἐκφωνήματα*] Edit. Tigur. ἐκφρονήματα. Non dubium eſt autem, quin aliam vocem requirat hic locus. Videndum

igitur

[1] τοῦ παρ' ὑμῖν [e] παιδὸς" σπουδαιότερον. Τούτου χάριν αἰδέσθητε, μαθηταὶ μὲν ὑμεῖς τῶν γυναίων εὑρισκόμενοι, τὰς δὲ σὺν ἡμῖν πολιτευομένας σὺν τῇ μετ' αὐτῶν [f] πανηγύρει" χλευάζοντες. τί γὰρ ὑμῖν ἡ [2] Γλαυκίππη σεμνὸν εἰσηγήσατο παιδίον; ἢ τίς τεράστιον ἐγέννησεν, καθὼς δείκνυσιν αὐτῆς ἡ εἰκὼν, Νικηράτου τοῦ Εὐκτήμονος Ἀθηναίου τὸ γένος χαλκεύσαντος; εἰ γὰρ ἐκύησεν ἐλέφαντα, τί τὸ αἴτιον τοῦ [g] δημοσίας" ἀπολαῦσαι τιμῆς τὴν Γλαυκίππην; [3] Φρύνην τε τὴν ἑταίραν ὑ-

to honestiore quàm vestra puella studio. Quin igitur erubescite, qui cùm ipsi muliercularum discipuli sitis, eas quæ nobiscum conversantur, unà cum reliquo fidelium conventu subsannatis. Honestam verò prolem vestra vobis peperit Glaucippe. Quis pater illud monstrum genuit? si verum est quod ejus imago per Niceratum Atheniensem Euctemonis filium fabricata repræsentat. Nam si elephantum enixa est, ideó ne publicum honorem commeruit? Phrynen meretricem Praxi-

e Ad hanc vocem notat Scholiastes in Codice priore Regio: Γλαυκίππην λέγει. f ὁμηγύρει al. g δημοσίου Gall. 2.

igitur an ἐκφαντίμενος cum Gesnero substitui debeat. Est certe alius hujus Scriptoris locus qui facere pro hac emendatione dici possit, hic videlicet pag. 16. hujus Orationis, καὶ τὰ δὲ τὸ ἐπελθὸν ἄγνωστος ἐκπεφρόνηκα. Nam pro hoc ἐκπεφρόνηκα legitur itidem ἐκπεφάνηκα in alio exemplari. *H. Stephanus.*

1 τοῦ παρ' ὑμῖν παιδὸς] Id est, quàm puella vestra, Sappho scilicet, majori devotione. Quòd si cui non placet, Sappho γυναῖκα simul & παῖδα nominari, hoc est, *mulierculam* & *puellam*: is, si libet, pro παιδὸς legat παιδείας, eodem sensu remanente. *Gesner.*

2 Γλαυκίππη] Mulierem elephanti parentem Plinius non Glaucippen, sed Alcippen vocat, lib. VII. cap. 3. his verbis: *Alcippe elephantum, quanquam id inter ostenta est.* Statua ejus (ut ibidem testatur Plinius) à Pompeio magno inter ornamenta Theatri posita est. *Gesner.* Doctissimus Harduinus Notis ad Plinii locum suprà citatum, eandem à Tatiano & Plinio fœminam designari putat. Illud verò esse arbitratur quod Livius lib. XXVII. cap. 11. & Valerius Maximus lib. I. cap. 6. inter ostenta referunt; puerum cum elephantino capite natum.

3 Φρύνην] *Phrynem meretricem non Hyperidis actione, quanquam admirabili, sed conspectu corporis, quod illa speciosissimum alioqui, diducta tunica nudaverat, putant periculo liberatam.* Quintilianus lib. II. cap. 5. De statua ejus Plinius lib. XXXIV. cap. 15. sic scribit. *Spectantur & duo signa Praxitelis diversos affectus exprimentia, flentis matronæ, & meretricis gaudentis; hanc putant Phrynen fuisse, deprehenduntque in ea amorem artificis, & mercedem in vultu meretricis.* Plura de Praxitele reperies in Onomastico. Hujus filium Cephisodorum fuisse rei & artis hæredem libro 36. cap. 5. Plinius testatur. De Phryne & ejus simulachro Praxitelico copiosè scribit Athenæus lib. XIII. qui totus meretricius est. *Gesner.*

Praxiteles & Herodotus statuarii fecerunt, Panteuchydem è scortatore gravidam Euthycrates ex ære fabricavit: Besantidem Pæonum reginam, quòd infantem nigrum peperisset, Dinomenes arte sua posterorum memoriæ tradidit. Ego etiam Pythagoræ statuarii Europam tauro impositam improbo, & vos qui Jovis accusatorem artis tantummodo gratia honoratis.

LIV. Myronis quoque scientiam rideo, qui buculam

μῖν [1] Πραξιτέλης καὶ Ἡρόδοτος πεποιήκασι, καὶ Παντευχίδα συλ- 169.
λαμβάνουσαν ἐκ φθορέως Εὐθυκράτης ἐχαλκούργησεν. Βησαντίδα τὴν Παιόνων βασίλισσαν, ὅτι παιδίον μέλαν ἐκύησε, [2] Δεινομένης διὰ τῆς ἑαυτοῦ τέχνης μνημονεύεσθαι παρεσκεύασεν. ἐγὼ καὶ [3] Πυθαγόρου κατέγνωκα τὴν Εὐρώπην ἐπὶ τοῦ ταύρου καθιδρύσαντος, καὶ ὑμῶν οἵτινες τοῦ Διὸς τὸν κατήγορον διὰ τὴν ἐκείνου τέχνην τετιμήκατε.

νδʹ. Γελῶ καὶ τὴν [4] [h] Μύρωνος ἐπιστήμην ποιήσαντος μόσχον, ἐπὶ δὲ

h Μήκωνος Tigur. Gall. 1. 2. Æton. Μύρωνος ex conjectura Gesneri irrepsit in Edit. Paris. Vide Notas.

1 Πραξιτέλης] Hic Phrynes non modò marmoream statuam, sed & auream ejus imaginem elaboravit, teste Pausania lib. IX. c. 27. & lib. X. c. 14. Vide & Ælianum, Var. Hist. lib. IX. cap. 32.

2 Δεινομένης] *Dinomenes Protesilaum & Pythodemum luctatorem fecit.* Plinius lib. XXXIV. cap. 8. *Myronem vicit Pythagoras Rheginus ex Italia, Olympiade* 87. *Pancratiaste Delphis posito. Fuit & alius Pythagoras Samius, initio pictor, cujus signa ad ædem fortunæ hujusce Deæ sunt seminuda. Rhegini autem discipulus & filius sororis fuisse Sostratus traditur.* (& meminit etiam ejus Laertius) Plinius ibidem. *Antiphili quoque pictoris in Pompeia Cadmus & Europe extant.* Plinius. Europam Agenoris filiam à Jove in Taurum converso raptam Ovid. lib. II. Metamor. describit. *Gesner.*

3 Πυθαγόρου] Nempe Rhegini; cujus toties meminit Pausanias. Imaginem Europæ & tauri quo ipsa avecta, Tarenti ex ære conflatum memorat etiam Varro, lib. IV. *de Lingua Latina.*

4 Μύρωνος] In MS. scribitur Μήκωνος, per η, ego malim Μύκωνος aut Μύρωνος per υ. Myconis statuarii meminit Plinius lib. XXXIV. c. 8. inquiens eum floruisse Olympiade 87. *& Athletis spectatum*, id est, Athletica simulachra eleganter expressisse. Myconis etiam pictoris meminit lib. XXXV. *Polygnotus & Mycon*, inquit, *celeberrimi pictores Athenis, è vinaceis fecere: tryginon appellant.* Et cap. 9. ejusdem libri. *Polygnotus*, inquit, *Athenis porticum, quæ Pœcile vocatur, gratuitò pinxit, cùm partem ejus Mycon mercede pingeret. Fuit & alius Mycon, qui minoris cognomine distinguitur, cujus filia Timarete & ipsa pinxit.* De Myrone autem lib. XXXIV. cap. 8. sic scribit: *Myronem Eleutheris natum, & ipsum Ageladis discipulum, bucula maxime nobilitavit, celebratis versibus laudata*: &c. Et in eodem capite superiùs Myronem Lycium Phidiæ æmulum Olympiade 87. claruisse scribit. In buculam Myronis ex ære factam, permulta Epigrammata leguntur lib. IV. Florilegii Græci, Sectione 7. *Gesner.*

1 νίκην]

169. ἢ αὐτοῦ [1] νίκην, ὅτι τὴν Ἀγήνορος ἁρπάσας θυγατέρα, μοιχείας καὶ ἀκρασίας βραβεῖον ἀπηνέγκατο. [2] [i]Γλυκέραν" τὴν ἑταίραν, καὶ Ἀργείαν τὴν ψάλτριαν ὁ Ὀλύνθιος Ἡρόδοτος κατεσκεύασεν. [3] Βρύαξις [4] Πασιφάην ἔστησεν, ἧς τὴν ἀσέλγειαν μνημονεύσαντες, μονονουχὶ καὶ τὰς γυναῖκας τὰς νῦν τοιαύτας [k]εἶναι" προῄρησθε. [5] Μελανίππη τις ἦν σοφή· διὰ τοῦτο ταύτην ὁ [6] Λυσίστρατος ἐδημιούργησεν. [l] ὑμεῖς" δὲ εἶναι παρ' ἡμῖν σοφὰς οὐ πεπιστεύκατε. πάνυ γοῦν σεμνὸς καὶ ὁ τύραννος

effinxit, & victoriam superimposuit, eo quòd Jupiter Agenoris filia rapta adulterii & luxuriæ præmium reportaverit. Glyceram scortum, & Argivam psaltriam Herodotus Olynthius expressit. Bryaxis Pasiphaën erexit, cujus vos libidinem commemorando, tantum non nostri quoque temporis mulieres ei similes evadere velle videmini. Melanippe quædam sapiens erat mulier, ob quam causam Lysistratus eam fabricatus est. At vos mulieres nobiscum nullas sapere creditis. Egregius scilicet fuit tyrannus ille

i διὰ τὴν Γλυκέραν Tigur. Gall. 1. 2. Æton. k Deest Æton. l ἢ ὑμεῖς Gall. 1.

1 νίκην] Eutychides quoque bigam pinxit, quam regit Victoria. Plin. lib. XXXV. cap. 11. *Gesner.*

2 Γλυκέραν] Eadem fortè est, de qua Plinius lib. XXXV. cap. 11. *Pausias Sycionius*, inquit, *amavit in juventa Glyceram municipem suam, inventricem coronarum, certandoque imitatione ejus, ad numerosissimam florum varietatem perduxit artem illam: postremò pinxit illam sedentem cum corona, quæ è nobilissimis ejus tabula appellata est Stephanoplocos, ab aliis Stephanopolis, quoniam Glycera venditando coronas sustentaverat paupertatem. Hujus tabulæ exemplar, quod apographon vocant, L. Lucullus duobus talentis emit à Dionysio Athenis.* Ejusdem tabulæ meminit lib. XXI. c. 2. Item Glyceræ & Glycerii meretricum, Athenæus lib. XIII. *Gesner.*

3 Βρύαξις] Bryaxin statuarium nominat Plinius lib. XXXIV. c. 7. inquiens eum quinque Deorum colossos fecisse: & cap. 8. *Bryaxis*, inquit, *Æsculapium & Seleucum fecit.* Item lib. XXXVI. cap. 5. Liberum patrem ab eodem factum ait, & paulo post: *Scopas*, inquit, *habuit æmulos eadem ætate Bryaxin, & Timotheum, & Leocharem.* Gesner.

4 Πασιφάην] Pasiphae filia Solis & uxor Minois Regis Cretæ, nefando tauri amore deflagravit. &c. Vide Onomasticon. De Melanippe nihil occurrit. *Gesner.*

5 Μελανίππη τις ἦν σοφή·] Εἰρωνικῶς. Hæc enim mulier ipsa erat, cujus pudorem, dum aquaretur, rapuisse Neptunum tradit Justinus, Cohort. ad Græcos, paulo post initium. Meminit ejus Clemens in Protreptico. p. 20. ut & Theophilus lib. II. ad Autolycum, pag. 85. ubi pro Μιναλίππη, reponendum esse Μελανίππη monet Munckerus, Annotationibus suis ad Hygini fabulam 186.

6 Λυσίστρατος] Lysistratus Sicyonius Lysippi statuarii frater, primus statuas è gypso finxit, &c. Plinius lib. XXXV. cap. 12. & lib. XXXIV. c. 8. Lysistratum & fratrem ejus Sthenin claruisse scribit Olymp. 114. *Gesner.*

1 Φάλαρις]

ille Phalaris, qui lactentes adhuc infantes voravit, & expreſſus ingenio Polyſtrati Ambraciotæ, tanquam vir aliquis admirandus, etiamnum oſtenditur. Et cùm Agrigentini faciem ejus anthropophagia contaminatam intueri abhorreant, non deſunt literati homines qui imaginem ejus vidiſſe glorientur. Quis non vitio vobis vertat, quòd Polynicis & Eteoclis imagines ſpectando, mutuam fratrum cædem probare videamini, & non potius eas unà cum ipſarum artifice Pythagora peſſundetis? Pereant iſta, unde vitiorum memoria menti renovatur.

[1] Φάλαρις, ὃς [2] τοὺς ἐπιμαστιδίους θοινώμενος παῖδας, διὰ τῆς [3] Πολυστράτου τοῦ Ἀμπρακιώτου κατασκευῆς, μέχρι νῦν ὥς τις ἀνὴρ θαυμαστὸς δείκνυται. καὶ οἱ μὲν Ἀκραγαντῖνοι βλέπειν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον τὸ περιειρημένον διὰ τὴν ἀνθρωποφαγίαν ἐδεδίεσαν· οἷς δὲ μέλον ἐστὶ παιδείας, αὐχοῦσιν, ὅτι δι' εἰκόνος αὐτὸν θεωροῦσι. πῶς γὰρ οὐ χαλεπὸν ἀδελφοκτονίαν παρ' ὑμῖν τετιμῆσθαι, οἱ [4] Πολυνείκους καὶ Ἐτεοκλέους ὁρῶντες τὰ σχήματα, καὶ μὴ σὺν τῷ ποιήσαντι [5] Πυθαγόρᾳ [6] [m] καταβορθώσαντες" ; [n] ἐναπόλλυτε" τῆς κακίας τὰ ὑπομνήματα.

LV. Quid ad me Periclymeni opus muliercula, quæ

νε΄ Τί μοι διὰ τὸν [7] Περικλύμενον, γύναιον, ὅπερ ἐκύησε τριάκοντα

τα

m καταβοθρώσαντες *Gall.* 1. *Æton. Fronto Ducæus* rectè. *Gall.* 2. in marg. καταβορβώσαντες. n ἐναπόλλοιτο *al.* ἐναπόλοιτο *Fronto Duc.*

1 Φάλαρις] *Phalaris,* inquit Plinius lib. VII. *primus poſt Theſeum tyrannus fuit Agrigenti.* Vide in Onomaſtico & in Chiliadibus Eraſmi, *Phalaridis imperium.* Geſner.

2 τοὺς ἐπιμαστιδίους] Suffragatur Clearchus apud Athenæum. lib. IX. c. 12. Κλέαρχος ἐν τοῖς περὶ βίων, εἰς τοῦτό φησιν ὠμότητος Φάλαριν τὸν τύραννον ἐλάσαι, ὡς γαλαθηνὰ θοινᾶσθαι βρέφη. Confer Ariſtotelis Ethic. Nicom. lib. VII. cap. 6. Eudemiorum lib. VI. c. 5.

3 Πολυστράτου] De Polyſtrato ſtatuario nihil habeo; Plinius Amphiſtrati meminit, ut ſuprà dictum eſt. *Geſner.*

4 Πολυνείκους] Eteoclis & Polynicis Oedipi filiorum hiſtoria ex Tragœdiis Sophoclis cognoſcitur, vide etiam Onomaſt. *Geſner.*

5 Πυθαγόρᾳ] De Pythagora Rhegino & altero Samio ſtatuariis paulo ante diximus. *Geſner.*

6 καταβορθώσαντες] Nuſquam invenio hoc verbum, apparet tamen quid ſentiat auctor: καταβροχίζειν exponunt *præcipitare,* καταβυθίζειν eſt in *profundum demergere,* utrumlibet huic ſententiæ conveniet. *Geſner.*

7 Περικλύμενον] Periclymeni inter claros pictores meminit Plinius lib. XXXIV. cap. 8. (fuit & Periclymenus Nelei filius, Neſtoris frater, de quo in Onomaſtico.) Idem lib. VII. cap. 3. Eutychen vocant mulierem hanc. ſic enim ſcribit: *Pompeius magnus in ornamentis Theatri mirabiles fama poſuit effigies, ob id diligentius magnorum artificum ingeniis elaboratas; inter quas legitur Eutychis, à viginti liberis rogo illata Trallibus,*

τὰ παῖδας, ὡς θαυμαστὸν ἡγεῖσθε [o] τὸ καινοεῖν ποίημα; πολλῆς γὰρ ἀκρασίας ἀπενεγκαμένη τὰ [1] ἀκροθίνια βδελύττεσθαι καλὸν ἦν, τῇ κατὰ Ῥωμαίους συῒ παρεικαζομένη, ἥτις καὶ αὐτὴ διὰ τὸ ὅμοιον [p] μυστικωτέρας, [2] ὥς φασιν, ἠξιώθη θεραπείας. ἐμοίχευσε δὲ Ἄρης τὴν Ἀφροδίτην, καὶ τὴν ἀπ' αὐτῶν [3] Ἁρμονίαν Ἄνδρων ὑμῖν κατεσκεύασε. [q] λήρους καὶ φλυαρίας [4] Σώφρων διὰ συνταγμάτων παραδοὺς, ἐνδοξότερος χάριν τῆς χαλκουργικῆς, ἣ μέχρι νῦν ἐστί. καὶ τὸν ψευδόλογον Αἴσωπον, ἀείμνηστον οὐ μόνον τὰ [r] μυ-

uno partu infantes triginta peperit, quod plerique miraculum putant? cùm potius magnæ intemperantiæ fructus hic existimari deberet, & illa abominabilis videri, utpote similis scrophæ Romanæ, quæ itidem propter eventum similem sacrum quendam cultum consequuta fertur. Harmoniam ex Martis & Veneris adulterio natam Andron vobis effinxit. Sophron qui nugas & nequitias literis mandavit, ærea statua clarior evasit, quæ etiamnum durat. Æsopo fabulatori perpetuam memoriam,

o καὶ *Tigur. Gall.* 2. *Æton.* p μυστικώτερον *Gall.* 2. q λήρους τε καὶ *Æton.* r ψευδολογήματα *al.*

Trallibus, enixa triginta partus. Quod autem Tatianus ait hunc magnæ intemperantiæ fructum, execrationem potius quàm laudem mereri, hæresin ejus qua matrimonium damnat resipere videri potest. Nos cum Davide divino vate sentimus, qui Psalmo 128. felicis viri uxorem fœcundæ viti, & liberos ejus mensam circumstantes germinibus olearum confert. *Gesner.*

1 ἀκροθίνια] Alii primitias frugum interpretantur, quòd frumentorum acervi nominentur θῖνες, alii munera quæ statim in littore (quod Græci θῖνα) mercatores Diis solvebant pro mercibus conservatis. Philostratus pro spoliis sive exuviis ab hoste detractis usurpat, unde per metaphoram pro lucro, fructu aut præmio hic poni videtur. *Gesner.*

2 ὥς φασιν] Virgilius Ænead. 8. v. 42.

Jamque tibi, ne vana putes hæc fingere somnum,
Littoreis ingens inventa sub ilicibus sus,
Triginta capitum fœtus enixa, jacebit.

3 Ἁρμονίαν] De Harmonia vide Onomasticum. Andron nimirum statuarii nomen est. Plinius Androbii & Androcydis pictorum, & sculptoris Androbuli meminit. Martis & Veneris adulterium apud Homerum Odysseæ libro 8. celebratur. *Gesner.* Lactantius lib. I. cap. 17. *Quid loquar obscœnitatem Veneris omnium libidinibus prostitutæ non Deorum tantum, sed & hominum? Hæc enim ex famoso Martis stupro genuit Harmoniam,* &c.

4 Σώφρων] Sophron scripsit Mimos viriles & muliebres, Suidas. *Gesner.* Hosce verò Mimos tanti fecisse Platonem refert Suidas, ut eos assiduè lectitarit, & sæpissimè pulvino suppofuerit. Cui suffragari videtur Laertius lib. III. §. 18. Istorum fragmenta quædam apud Athenæum reperias. Harpocration eum citat ἐν τοῖς Ἀνδρείοις. Auctor Etymologici ἐν Θυννοθήραις, ἐν Ἀνδρείοις μίμοις, ἐν Γυναικείοις τέταρτοις. Quæ omnia haud immerito λῆροι & φλυαρίαι censebantur.

1 Ἀεπι-

non fabulæ solum ejus, sed Aristodemi quoque plastice celebritatem conciliavit. Ergo qui tot inutiles poëtrias, meretrices innumeras, & tot improbos viros habetis, honestam nostrarum mulierum vitam calumniari non erubescitis? Quid operæ pretium fecerim, si Euanthem in Peripato peperisse discam, & Callistrati artem hiante ore respiciam, aut

θολογήματα", ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τὸν [1] Ἀριστόδημον [2] πλαστικὴ περιαπούδαστον ἀπέδειξεν. εἶτα πῶς οὐκ αἰδεῖσθε, τοσαύτας μὲν ἔχοντες ποιητρίας οὐκ ἐπί τι χρήσιμον, πόρνας δὲ ἀπείρους, καὶ μοχθηροὺς 170. ἄνδρας, τὴν παρ' ἡμῖν γυναικῶν διαβάλλοντες τὴν σεμνότητα; [3] τί μοι σπουδαῖον μανθάνειν, [4] Εὐάνθην ἐν Περιπάτῳ [f] τέκνων", ἢ πρὸς τὴν [5] Καλλιστράτου [6] κεχηνέναι τέχνην, καὶ πρὸς τὰ [7] Καλλιάδου

f τεκεῖν Gall. 1. 2. Fronto Ducæus.

1 Ἀριστόδημον] *Aristodemus statuarius*, inquit Plinius lib. XXXIV. c. 8. *fecit luctatores, bigasque cum auriga, philosophos, anus, Seleucum regem. Habet gratiam suam hujus quoque Doryphorus.* Item lib. XXXV. cap. 10. Aristodemi pictoris mentionem fecit. Planudes scribit Lycerum Regem tanti fecisse familiarem sibi Æsopum, ut statuam auream ei posuerit: & Delphos ait statuam ejus erexisse, ut placarent Deum ipsis indignantem, quod Æsopum præcipitassent. *Gesner.*

2 πλαστικὴ] Interpres hoc solùm scripserat, *sed Aristodemi quoque ars.* Apud Clementem I. Strom. dicitur ὁ πλαστικὸς ἀφῆς ἀπολαύειν, *Figulus tactu frui.* Theodoretus lib. VI. *de curandis Græcorum affectibus.* δέονται οἱ φιλότιμοι καὶ ζωγράφων καὶ πλαστουργῶν. *Indigent magnifici pictoribus & plastis.* Ælianus lib. XIV. c. 37. τὰ ἀγάλματα ὅσα ἡ πλαστικὴ δείκνυσιν. *Imagines quas nobis ars fictorum exhibet.* Plinius lib. XXXIV. cap. 7. Fictores inter statuarios numerat, & Aristodemum inter alios statuarios nominat, idemque *plasticen* hanc artem Latinè appellat, lib. XXXV. c. 12. & ex argilla similitudines Diabutadem Sicyonium finxisse. *Fronto Ducæus.*

3 τί μοι σπουδαῖον] Frequenter utitur Tatianus his verbis τί μοι; pro, quid ad me? quid juvat? σπουδαῖον est bonum, utile, operæ pretium, studio dignum. *Gesner.* Fronto Ducæus locum istum hoc modo restituendum censet. τί μοι σπουδαῖον μανθάνειν Εὐάνθην ἐν Περιπάτῳ τεκεῖν. Ego quidem Εὐάνθην fœminam fuisse puto, locumque sic emendandum; τί μοι σπουδαῖον μανθάνειν Εὐάνθην ἐν Περιπάτῳ τεκοῦσαν; *Quid mihi proderit observasse (in statua aliqua sc.) Euanthem in Peripato parturientem?*

4 Εὐάνθην] Euanthis Græci scriptoris meminit Plinius lib. VIII. c.22. Et Evanthis versificatoris hymnum in Glaucum Athenæus allegat. Peripatus dicebatur locus Athenis in Lyceo deambulationi aptus, unde Peripateticæ sectæ nomen. Laert. *Gesner.*

5 Καλλιστράτου] Callistratus statuarius clarus fuit Olympiade 155. Plin. lib. XXXIV. cap. 8. *Gesner.*

6 κεχηνέναι] Hiare dicit, pro intueri admirabundum. *Gesner.*

7 Καλλιάδου] De Calliade & Turno nihil invenio; apparet statuarios aut pictores fuisse. Plinius à Callia Atheniensi minium inventum scribit; idem Callicratis & Calliclis statuariorum, & Calliclis pictoris meminit, Athenæus Calliadis Comici. *Gesner.* Quin & Calliadis meminit Plin. l. 34. p. 128.

1 Νιαίρα]

λιάδου [1] Νεαίρᾳ παρέχειν τοὺς ὀφθαλμούς; ἑταίρα γὰρ ἦν. [2] Λαῒς ἐπόρνευσε, καὶ ὁ Τοῦρνος αὐτὴν ὑπόμνημα τῆς πορνείας ἐποίησεν· διὰ τί τὴν [3] Ἡφαιστίωνος οὐκ αἰδεῖσθε πορνείαν, καὶ εἰ πάνυ [4] Φίλων [t] αὐτὸν'' ἐντέχνως ποιεῖ;

νϛʹ. Τίνος δὲ χάριν διὰ [5] Λεωχάρους Γανυμήδη τὸν [6] ἀνδρόγυνον, [u] ὥς τι'' σπουδαῖον ἔχοντες κτῆμα, τετιμήκατε; καὶ [7] [x] Σπιλούμενόν'' τι

Neæram ſcortum Calliadæ opus ſpectem? Inſignis meretrix erat Lais, & hanc pro ſcortationis monumento Turnus fabricavit. Cur non pudet vos Hephæſtionis ſcortatoris, utcunque eleganter à Philone repræſentati?

LVI. Cur propter Leocharis ſculptoris artificium, Ganymedem illum effœminatum, tanquam eximium aliquid habentes, colitis? Spilumenen, id eſt,

t αὐτὴν Gall. 2. al. u ὥστε Æton. x ὃ ψιλλούμενον Tigur. Gall. 1. 2. Æton. Vide Notas.

1 Νεαίρᾳ] Demoſtheni attributa Oratio contra Neæram meretricem etiamnum extat. *Geſner.*

2 Λαῒς] Lais ſcortum, de quo vide in proverbio, *Non cuivis licere Corinthum navigare*: multa de ipſa ſcribit Athenæus, lib. XIII. *Geſner.*

3 Ἡφαιστίωνος] *Lyſippus fecit Hephæſtionem Alexandri magni amicum, quem quidam Polycleto adſcribunt; cùm is centum propè annis antè fuerit.* lib. XXXIV. cap. 8. Et rurſus de eodem; *Alexandrum amicorumque ejus imagines ſumma omnium ſimilitudine expreſſit.* Geſner.

4 Φίλων] Philon ſtatuarius nominatur Plinio lib. XXXIV. cap. 8. inter illos qui athlétas, armatos, venatores, & ſacrificantes fecerunt. Et lib. VII. cap. 37. *Laudatus eſt*, inquit, *Philon, Athenis armamentario mille navium fabricato.* Geſner.

5 Λεωχάρους] Leocharem ſtatuarium Plinius lib. XXXIV. cap. 8. ait floruiſſe Olympiade 102. & rurſus ibidem, *Leocras* (Leochares legendum) *fecit aquilam, ſentientem quid rapiat in Ganymede, & cui ferat, parcentem unguibus etiam per veſtem*: &c. Item. lib. XXXVI. cap. 5. Leocharem unà cum aliis Mauſolæum cœlaſſe ſcribit. *Geſner.*

6 ἀνδρόγυνον]. Androgynos propriè eſt Hermaphroditus natura, dicitur tamen de cinædis etiam, vel animo effœminatis. *Geſner.*

7 Σπιλούμενον] Ὀψιλλούμενον Tigur. lego Σπιλούμενον. Nam Plinius lib. 34. c. 8. inter alia Praxitelis opera, memorat Stephuſam, & Spilumenen, quod *contaminatam* ſignificat, & huic loco de ſtatuis impudicitiæ exemplis convenit. Fortaſſis autem aliquis per Spilumenen intelligat Venerem illam Praxitelis, quæ Gnidum nobilitavit, de qua hæc Plinii verba ſunt: lib. XXXVI. cap. 5. *Ferunt amore captum quendam, cùm delituiſſet noctu, ſimulachro cohæſiſſe, ejuſque cupiditatis eſſe indicem maculam.* Idem paulò poſt in Cupidine Praxitelico accidiſſe ſcribit. Fecit & Floræ ſimulachrum, quam Romæ meretricem fuiſſe conſtat. Diximus & ſuprà de Praxitele. *Geſner.* Plinii locus hunc illuſtrat lib. XXXIV. cap. 8. *Fecit Praxiteles Stephuſam, Spilumenen, Oenophorum*: in quem ſcribens Jac. Dalecampius hæc annotat: *Turnebus pro Spilumenen, Oenophorum, quæ diviſim leguntur, reponit conjunctim, Spilumenen Oporam, id eſt ſordidum Autumnum.* Ovid.

Stabat & Autumnus calcatis ſordidus uvis.

est, contaminatam quandam mulierculam Praxiteles fecit. Atqui oportebat vos quicquid hujusmodi est repudiare, deque bonis revera & seriis rebus inquirere : non autem Philænidis & Elephantidis nefan-

γυναῖον Πραξιτέλης ἐδημιούργησεν. ἐχρῆν δὲ πᾶν τὸ τοιοῦτον εἶδος παραιτησαμένους τὸ κατὰ ἀλήθειαν σπουδαῖον ζητεῖν· καὶ μηδὲ [1] Φιλαινίδος μηδὲ [2] Ἐλεφαντίδος

τῶν

Ego verò in vulgata lectione Spilumenen intelligo anum quandam sordidam, vel sordes vestium eluentem. Quidam Psilumenen, id est, glabram & calvam, legunt. Confirmat expositionem Dalecampii Tatianus, qui sejunctam ab Oenophoro commemorat sordidatam mulierculam. Quod verò dixit de Ganymede, Plinius etiam de quodam Leocra protulit lib. XXXIV. cap. 8. *Fecit Leocras aquilam, sentientem quid rapiat in Ganymede, & cui ferat, parcentem unguibus*, meminit ibidem & Leocharis. *Fronto Ducæus.* Cùm in Editione Tigurina sit ὁ ψιλιουμένον, ac Codices Regii ambo, (adeóque & Codex ad quem expressa erat Edit. Tigurina) habeant ὁ ψελιουμένον· non esse puto quod dubitemus, quin Lectio Tatiani fuerit ὁ ψελλιουμένον. Ψέλλιον est *armilla, torques.* Unde regulariter Ψελλιόω (quamvis in Lexicis nostris haud occurrat) *armillam* seu *torquem circa manum gesto.* Unde sententia sic distinguenda. τίνος δὲ χάριν . . . . τετιμήκατε. καὶ ὁ ψελλιουμένον τι γυναῖον, ὁ Πραξιτέλης ἐδημιούργησεν· *Cur propter Leocharis sculptoris artificium, Ganymedem illum effæminatum, tanquam eximium aliquod nacti, colitis; & quam armillis ornatam mulierculam quandam, Praxiteles confecit?*

1 Φιλαινίδος] Athenæus lib. V. Xenophon, inquit, lib. II. Ἀπομνημονευμάτων, Socratem introducit talia præcepta Theodotæ meretrici præscribentem, qualia neque Nico Samia, aut Callistrate Lesbia, aut Philænis Leucadia, nec Atheniensis Pythonicus, amorum irritamenta calluerunt. Idem lib. VIII. *Chrysippum Stoicum,* inquit, *admiror & laudo, cum aliàs, tum quod in Opsologia Archestratum semper cum Philænide numeret, in quam refertur impudicus liber de rebus Venereis, quem Æschrion compositum testatur à Polycrate sophista, ut Philænin honestæ vitæ mulierem calumniaretur.* Deinde Epitaphium Philænidis addit, quo idem confirmat. Et rursus ex Chrysippo, hos Philænidis libros, & Archestrati Gastronomiam vulgo edisci testatur. *Gesner.* Justinus propè finem Apologiæ I. pari modo obscænitatem Gentilium perstringit : Οὐκ ἔστι δὲ ἡμῶν τὰ διδάγματα κατὰ κρίσιν σώφρονα αἰσχρὰ, ἀλλὰ πάσης μὲν φιλοσοφίας ἀνθρωπείου ὑπέρτερα· εἰ δὲ μὴ, κἂν Σωταδείοις καὶ Φιλαινιδείοις, καὶ ὀρχηστικοῖς καὶ Ἐπικουρείοις, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς τοιούτοις ποιητικοῖς διδάγμασιν οὐχ ὅμοια, οἷς ἐντυγχάνειν πᾶσι, καὶ δρωμένοις καὶ γεγραμμένοις συγκεχώρηται. *Non sunt autem doctrinæ & præcepta nostra, si sanum accedat judicium, turpia; sed humana sapientia omni longè superiora : Sin minus, Sotadiis certè quidem & Philænidiis, & saltatoriis, & Epicureis, aliisque id genus poëticis institutionibus non similia: quarum & qui antea scripti sunt, & qui nunc eduntur, libellos legere omnibus est permissum.* Vide & Suidam, v. Βοτρυοσταγὴ ἔρνη.

2 Ἐλεφαντίδος] Elephantis quoque libellos impudicos composuit, quibus varia concubitûs genera complectitur. Martialis,

Nec molles Elephantidis libelli.

Gesner.

Plinius eandem memorat. lib. 28. c.7. *Quæ Lais & Elephantis inter se contraria prodidere de abortivis.* Suetonius etiam vita Tiberii c. 43. Elephantidis librorum meminit.

τῶν ¹ ἀῤῥήτων ἐπινοιῶν ἀντιποιουμένους, τὴν ἡμετέραν ² πολιτείαν βδελύττεσθαι. ταῦτα μὲν οὖν οὐ παρ' ἄλλου μαθὼν ἐξεθέμην, πολλὴν ἐπιφοιτήσας γῆν, καὶ τοῦτο μὲν σοφιστεύσας τὰ ὑμέτερα, τοῦτο δὲ τέχναις καὶ ἐπινοίαις ἐγκυρήσας πολλαῖς, ἔσχατον δὲ τῇ Ῥωμαίων ἐνδιατρίψας πόλει, καὶ τὰς ἀφ' ὑμῶν ʸ αὐτοὺς" ἀνακομισθείσας ³ ἀνδριάντων ποικιλίας καταμαθών, ᶻ οὐχ ὡς" ἔθος ἐστὶ τοῖς πολλοῖς, ἀλλοτρίαις δόξαις τὰ μαυτοῦ κρατύνειν πειρῶμαι· πάντων δὲ ὧν ἀποποιήσομαι αὐτὸς τὴν κατάληψιν, τούτων καὶ τὴν ἀναγραφὴν συντάσσειν βούλομαι.

da commenta vobis vendicantes, nostrum vivendi genus execrari. Hæc equidem non aliunde audita narravi, qui magnam terræ partem peragravi, & tum vestra studia professus sum, tum artes & inventiones multas exercui, & tandem Romæ versatus, varias à vobis illuc delatas statuas inspexi, ne quis me putet, quod plerique solent, alienis opinionibus niti: verum omnia illa, quorum oculatus testis sum, conscribere instituo. Vale-

y ὡς αὐτοὺς *Tigur. Æton.* pro ὡσαύτως, quomodo habet *Gall.* 2. z οὐ γὰρ ὡς *Gall.* 1.

1 ἀῤῥήτων ἐπινοιῶν] Ἀῤῥήτους ἐπινοίας Gesnerus *nefanda facinora* verterat; sed qui de Philænide verba faciunt auctores, *inventa* ea potiùs appellant. Suidas Ἀστυάνασσα Ἑλένης τῆς Μενελάου θεράπαινα, ἥ τις πρώτη τὰς ἐν τῇ συνουσίᾳ κατακλίσεις εὗρεν, καὶ ἔγραψε περὶ σχημάτων συνουσιαστικῶν, ἣν ὕστερον ἐζήλωσαν Φιλαινὶς καὶ Ἐλεφαντίνη, αἱ τὰ τοιαῦτα ἐξορχησάμεναι ἀσελγήματα. *Astyanassa Helenæ Menelai uxoris ancilla prima decubitus in coitu invenit, & de rerum venerearum formis scripsit. Hanc postea imitatæ sunt Philænis, & Elephantine, quæ hujusmodi nequitias evulgarunt.* Clemens Alexandr. in Admonit. ad Gentes pag. 40. ἐπίσης ἐγγραφόμενοι καὶ τὰ Φιλαινίδος σχήματα, ὡς τὰ Ἡρακλέους ἄθλήματα. *Figuras gestusque Philænidis, æquè ac certamina Herculis depingentes.* Idem ex Athenæo, Xenophonte & Luciano profert Lilius Gregor. Gyraldus. *Fronto Ducæus.*

2 πολιτείαν] Πολιτεία non modò pro reipublicæ & legum institutione, sed simpliciter pro vivendi genere, aut vitæ possessione & studio ponitur; sic in fine hujus orationis: ῥᾳθυμήσης μου κατὰ Θεὸν πολιτείας ἀπεξαρτήτου. *Fixo mihi hoc proposito durante, quo Deum colo & amplector.* Gesner.

3 ἀνδριάντων ποικιλίας] Plinius lib. XXXVI. cap. 5. permultas peregrinas statuas enumerat Romæ visendas. Christodorus quidam Poeta Thebanus, epigrammata reliquit in diversas statuas, quæ in Gymnasio Zeuxippi extabant, & in aurigas Hippodromi Constantinopolitani; quæ omnia leguntur lib. V. Florilegii Græci: Item quartus ejusdem voluminis liber diversorum poëtarum epigrammata continet in simulachra Deorum, athletarum, mulierum, pictorum, heroum, philosophorum, &c. *Gesner.*

 1 ἡμᾶς]

Valedixi igitur Romanorum jactantiæ, Atheniensium frigido sermoni, & dissentientibus illorum dogmatibus: & Barbaricam nostram Philosophiam complexus sum: quæ quomodo vestris disciplinis antiquior sit (quod suprà scribere incœpi, sed propter aliud necessarium orationis argumentum non absolvi) nunc opportuniùs ex dogmatibus nostris explicare conabor.

διόπερ χαίρειν εἰπὼν καὶ τῇ Ῥωμαίων μεγαλαυχίᾳ, καὶ τῇ Ἀθηναίων ψυχρολογίᾳ, δόγμασιν ἀσυναρτήτοις, τῆς καθ' [1] ἡμᾶς βαρβάρου φιλοσοφίας ἀντεποιησάμην· ἥτις ὃν τρόπον ἐστὶν τῶν παρ' ὑμῖν ἐπιτηδευμάτων ἀρχαιοτέρα, γράφειν μὲν ἀρξάμενος, διὰ δὲ τὸ κατεπεῖγον τῆς ἐξηγήσεως ὑπερθέμενος, νῦν, ὅτε καιρὸς, περὶ τῶν κατ' αὐτὴν δογμάτων λέγειν πειράσομαι.

LVII. Vos quæso nostram eruditionem non ægrè ferte, neque nugis & scurrilibus dictis plenam adversus nos contradictionem moliamini, dicentes fortè: Tatianus contra Græcos, contra infinitam philosophorum multitudinem, nova Barbarorum dogmata defendit. Atqui non mirum est homines imperitos, ab homine ejusdem naturæ coargui. Itáne absurdum existimatis sophistam vestratem imitari? cujus hoc dictum fertur: *Semper ego addiscens multa, se-*

νζ'. Μὴ γὰρ δυσχεράνητε τὴν ἡμετέραν παιδείαν, μηδὲ φλυαρίαις καὶ βωμολοχίαις μεστὴν ἀντιλογίαν, καθ' ἡμῶν πραγματεύησθε, λέγοντες· Τατιανὸς [2] ὑπὲρ τοὺς Ἕλληνας, ὑπὲρ τὸ ἄπειρον τῶν [a] φιλοσοφούντων πλῆθος, καινοτομεῖ τὰ βαρβάρων δόγματα. τί γὰρ χαλεπὸν, ἀνθρώπους πεφηνότας ἀμαθεῖς, ὑπὸ ἀνθρώπου νῦν ὁμοιοπαθοῦς συνελέγχεσθαι; τί δὲ καὶ ἄτοπον, κατὰ τὸν οἰκεῖον ὑμῖν σοφιστὴν, [3] γηράσκειν [b] ἀεὶ" [c] πάντα"

a φιλοσοφησάντων *Gall. 1. Æton.* b lege αἰεὶ. c πολλὰ *Tigur.* in marg. quomodo habet & *Fronto Duc.* & sic legendum vult *H. Stephanus.*

1 ἡμᾶς] Ἡμᾶς in ὑμᾶς ego mutandum censeo; quum intelligat (ut opinor) *eam Philosophiam quam vos barbaricam appellatis amplexus sum*, eodem videlicet modo quo illa ejusdem verba, ὁ κατὰ βαρβάρους φιλοσοφῶν accipienda videntur. Nisi fortè aliquis credere malit, eum ne hanc quidem suæ doctrinæ appellationem dedignari voluisse. Cæterum non multo post hæc de se verba refert, quæ adversarii in ipsum jactabant. Τατιανὸς ὑπὲρ τοὺς Ἕλληνας, ὑπὲρ τὸ ἄπειρον τῶν φιλοσοφούντων πλῆθος, καινοτομεῖ τὰ βαρβάρων δόγματα. *H. Stephanus.*

2 ὑπὲρ τοὺς Ἕλληνας] Verti, *contra Græcos*: licèt præpositionem ὑπὲρ aliàs in hac significatione non legerim: Fortassis etiam reddi possit, *Tatianus Græcis & Philosophis innumeris præstantiorem se existimans*, &c. *Gesner.*

3 γηράσκειν] Ex Elegiis Solonis pentameter hic fertur:

Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος.

Vide

διδασκομένους; [1] πλὴν Ὅμηρος ἔστω [d] ὕστερον τῶν Ἰλιακῶν, ἀλλὰ κατ' ἐκεῖνον αὐτὸν [e] ὑπειλήφθω
171. τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν, ἔτι δὲ καὶ τοῖς περὶ τὸν Ἀγαμέμνονα [f] συστρατεύεσθαι, καὶ εἰ βούλεταί τις πρὶν καὶ τῶν [2] στοιχείων γεγονέναι τὴν εὕρεσιν. Φανήσεται γὰρ ὁ προειρημένος Μωϋσῆς, αὐτῆς μὲν τῆς Ἰλιακῆς ἁλώσεως πρεσβύτερος πάνυ, πολλοῖς ἔτεσι [g] γεγονὼς τῆς Ἰλίου κτίσεως, καὶ τοῦ [3] Τρωὸς καὶ Δαρδάνου λίαν ἀρχαιότερος· ἀποδείξεως δὲ ἕνεκεν, μάρτυσι χρήσομαι Χαλδαίοις, Φοίνιξιν, Αἰγυπτίοις. καὶ [h] τί μοι λέγειν πλείονα; χρὴ γὰρ τὸν πείθειν ἐπαγγελλόμενον συντομωτέρας ποιεῖσθαι τὰς περὶ τῶν πραγμάτων, πρὸς τοὺς ἀκούοντας διηγήσεις.

νη'. [4] [i] Βηρωσὸς ἀνὴρ Βαβυλώ-

nesco simul. Cæterum Homerus non quidem post bellum Trojanum vixisse statuatur, sed ejusdem belli tempore, imò etiam sub Agamemnone militasse, ac si libet literis inventis priorem fuisse. Mosem enim supra nominatum, non ipsa modò Ilii captivitate, sed etiam ejus urbis constructione & Troë & Dardano regibus multis annis antiquiorem fuisse constabit. Utar autem ad id probandum Chaldæis, Phœnicibus, & Ægyptiis testibus. Quid multa? Decet eum qui persuadere velit, rem ipsam quàm brevissimè proponere.

LVIII. Berosus igitur Babylonius,

d *μὴ ὕστερον Gall.* 1. omnino rectè. *μὴ μόνον ὕστερος Euseb.* e *ὑπειλήφθω γεγονέναι Euseb.* f *συνεστρατεῦσθαι Tigur.* (in cujus marg. *συστρατεύσθαι*) *Æton.* *συνεκστρατεῦσαι καὶ βούλεταί τις καὶ πρὶν τῶν στοιχείων τὴν εὕρεσιν γεγονέναι Euseb.* *συνεστρατεῦσθαι καὶ εἰ* MS. *Euseb.* g *τῆς δὲ γεγονυίας Ἰλίου Euseb.* h *τί με λέγειν δεῖ Euseb.* *καὶ τί μοι λέγειν πλείονα* MS. *Euseb.* i *Βηρωσσὸς*, ut & infrà, *Euseb.*

Vide in Proverbiis Erasmi, *Senesco semper multa addiscens.* Vocat autem eum sophistam, quod nomen olim honestum fuit, forsan quòd unus de septem sophis, id est, sapientibus haberetur. *Gesner.*

1 *πλὴν Ὅμηρος*] Nunc demum post longam digressionem redit ad propositum, quod erat, Mosem Homero vetustiorem declarare. Est autem locus per concessionem *ἐκ περιουσίας*. Licèt enim dissentiant scriptores omnes, tamen Trojano bello inferiorem statuunt Homerum; sed concedatur in ipso bello Trojano fuisse; aut etiam eo tempore quo literæ apud Græcos primùm inventæ sunt, neque enim ante illarum inventionem poëma suum scribere potuisset, deprehenderetur tamen Mose posterior. *Gesner.*

2 *στοιχείων*] Ferunt autem Cadmum 16. literas è Phœnicia in Græciam detulisse, quibus alias quatuor Palamedes adjecerit. *Gesner.* Vide notata ad p. 3.

3 *Τρωὸς*] De Troë, Dardano, & Beroso, vide Onomasticum. *Gesner.*

4 *Βηρωσὸς*] Vide plura de Beroso in Bibliotheca nostra. *Gesner.*

lonius, Beli in Babylone sacerdos, qui Alexandri ætate vixit, & Antiocho post Alexandrum tertio, Chaldæorum historiam tribus libris per-

νιος, ἱερεὺς ὢν παρ' αὐτοῖς [1] Βήλου, κατ' Ἀλέξανδρον [c] γεγονὼς", Ἀντιόχῳ τῷ [2] [f] μετ' αὐτὸν" τρίτῳ τὴν Χαλδαίων ἱστορίαν ἐν τρισὶ βιβλίοις

c γινόμενος *Euseb.* f μετὰ Σέλευκον *Euseb.* Vide Notas.

1 Βήλου] Primus omnium Asiæ, exceptis Indis, Ninus Beli filius regnavit. Quem Belum Assyrii Deum sibi nominaverunt, circa annum mundi 3185. Eusebius ab initio Chronicorum. *Gesner*.

2 μετ' αὐτὸν τρίτῳ] Post Alexandrum, non Magnum, sed alium Syriæ & Asiæ regem, tertius fuit Antiochus Sidetes, ut habet Eusebius. *Gesner*. Eusebius Præp. Evang. lib. X. pro μετ' αὐτὸν, legit μετὰ Σέλευκον. Verum nostra hæc Tatiani lectio magis historiæ consentanea esse videtur. Sanè proximus ab Alexandro est Seleucus Nicanor, alter ab eo Antiochus Σωτὴρ, tertius Antiochus Θεός. Qui sexaginta annis & uno imperare cœpit post obitum Alexandri. Nihil vero prohibet, quò minùs Berosus, cùm Babylone esset Alexander, fuerit annorum circiter triginta, vel etiam minus; idem nonagenarius, vel junior paulò, historiam suam dicârit Antiocho Θεῷ. Dicere etiam possumus, cùm Antiochus nominatur, qui tertius est ab Alexandro, intelligi Antiochum Σωτῆρα, ut nempe ipse in rationem veniat Alexander, alter sit Seleucus, tertius Antiochus Σωτὴρ, ad quem ab obitu Alexandri anni duntaxat sunt XLIV. Possis etiam, si hæc numerandi ratio placet, retinere lectionem, quæ apud Eusebium est: nempe ut Seleucus primus sit, secundus Antiochus Σωτὴρ, tertius Antiochus Θεός. Et ita quidem dicere liceat, si in adductis Tatiani verbis, isthoc, κατ' Ἀλέξανδρον γενόμενος, ut apud Stephanum est, sive κατ' Ἀλέξανδρον γεγονὼς, ut legitur in Tatiano ipso; rectè à Gesnero transfertur, *qui Alexandri ætate vixit*: quam interpretationem etiam sequitur Onuphrius Panvinius libro *de Sibyllis*. Sed, verba hæc pensiculatiùs expendenti in mentem venit, rectiùs verti, *qui Alexandri ætate natus est*. Sic sanè omnis tollitur scrupulus. Quippe natus sit Berosus biennio ante obitum Alexandri. Fuerit hoc pacto tantùm annorum LXIV. cum cœpit regnare Ἀντίοχος Θεὸς, cui librum suum obtulit. Utcunque est, Berosus historiam suam emisit temporibus Ptolemæi Philadelphi. Nam is annis imperavit XXXVIII. ac anno quidem ejus sexto regnare in Syria cœpit Antiochus Σωτήρ· anno autem vigesimo secundo Antiochus Θεός· quorum alterutri sua nuncupavit Berosus. Minimè verò assentiendum Conrado Gesnero, viro doctissimo, qui in notis ad Tatianum per Alexandrum intelligi putat, non illum Philippi filium, cognomento Magnum; sed eum, qui in Syriæ regno Demetrio Soteri successit, successoremque habuit Demetrium Nicanorem; per Antiochum verò capit Antiochum Sidetem; qui post Demetrium Nicanorem regnavit. Hæc enim si vera essent, Berosus seculo toto essent junior Manethone. Atqui Manethos floruit sub Philadelpho. Philadelphus obiit anno tertio Olympiadis CXXXIII. At Antiochus Sidetes Syriam invasit anno primo Olympiadis CLX. Quomodo tum demum vixisse Berosus potest, qui paulò antiquior est ipso Manethone? Quod disertim dicit Georgius Syncellus. Aliter etiam ætatem Berosi adstruimus. Siquidem Plinius lib. VI. Hist.

βιβλίοις κατατάξας, καὶ τὰ περὶ τῶν βασιλέων [g] ἐκθέμενος, ἀφηγεῖται τινος αὐτῶν [h] ὄνομα Ναβουχοδονόσορ, τοῦ στρατεύσαντος ἐπὶ Φοίνικας καὶ Ἰουδαίους· ἅ τινα διὰ τῶν καθ' ἡμᾶς προφητῶν ἴσμεν κεκηρυγμένα, γεγονότα μὲν πολὺ τῆς Μωϋσέως ἡλικίας [i] κατώτερα, πρὸ τῆς Περσῶν ἡγεμονίας [1] ἔτεσιν ἑβδομήκοντα. Βηρωσὸς δέ ἐστιν ἀνὴρ ἱκανώτατος, καὶ τούτου τεκμήριον [2] Ἰόβας [k] περὶ Ἀσσυρίων γράφων, [3] παρὰ Βηρωσοῦ φησι μεμαθηκέναι τὴν ἱστορίαν. εἰσὶ δὲ αὐτῷ βίβλοι περὶ Ἀσσυρίων δύο. μετὰ δὲ [l] τὰ Χαλδαίων, τὰ Φοινίκων οὕτως ἔχει. γεγόνασιν

scripsit, & regum gesta exposuit, cujusdam Nabuchodonosor nomine, qui Phœnicibus & Judæis bellum intulerit, mentionem facit: quæ quidem à Prophetis nostris commemorata sic evenisse scimus, sed multò post Mosis ætatem, annis ante Persarum regnum septuaginta. Berosum certè locupletissimum esse testem, vel ex Jubæ de Assyriis scripta constat historia, quam se ab illo accepisse fatetur. Sunt autem illi de rebus Assyriorum libri duo. Post Chaldæorum autem historiam res Phœnicum ita se habent.

g ἐκτιθέμενος *Euseb.* quomodo & Tatianus infrà p. 129. l. 17. h Deest *Æton.* i κατώτερον. πρὸ δὲ τῆς *Euseb.* k ὁ περὶ *Euseb.* l τοὺς Χαλδαίους *Gall.* 1. 2. *Euseb.* τοὺς Χαλδαίων *Tigur. Æton.* sed in Edit. Tigurinâ ad oram emendatur τά.

Hist. Nat. cap. 55. refert, Berosum tradere memoriam quadringentorum annorum & octoginta: qui sine dubio sunt anni Nabonassaris. At caput æræ Nabonassareæ surgit Olympiadis VIII anno 2. A quo tempore si annos numeres CCCCLXXX, incidemus in extrema tempora Antiochi Σωτῆρος. Quare vel huic, vel filio ejus Antiocho Θεῷ historiam suam dicaverit Berosus. *G. J. Voßius* de Historicis Græcis lib. I. cap. 13.

1 ἔτεσιν ἑβδομήκοντα] Verba ista Berosi quæ respicit Tatianus, adducta vides apud Clementem: Ἐν δὲ τῷ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς Σεδεκίου βασιλείας, Ναβουχοδονόσορ, πρὸ τῆς Περσῶν ἡγεμονίας ἔτεσιν ἑβδομήκοντα, ἐπὶ Φοίνικας καὶ Ἰουδαίους ἐστράτευσεν, ὥς φησι Βηρωσσὸς ἐν ταῖς Χαλδαϊκαῖς ἱστορίαις. *In duodecimo autem anno regni Sedechiæ, Nabuchodonosor septuaginta annis ante principatum Persarum adversus Phœnicas & Judæos bellum gessit, ut dicit Berosus in historiis Chaldaicis.* Strom. I. p. 329.

2 Ἰόβας] Jubæ Regis historiam Theatricam, & Libyæ descriptionem Athenæus allegat. Suidas permulta eum scripsisse ait, sed nihil recenset. *Gesner.*

3 παρὰ Βηρωσοῦ] Suffragatur Clemens Alexandrinus Strom. I. pag. 329. Ἰόβας δὲ (lege Ἰόβας solo enim hoc nomine citatur ab Auctore Etymologici Magni, Harpocratione, Stephano Byzantino, aliisque) περὶ Ἀσσυρίων γράφων, ὁμολογεῖ τὴν ἱστορίαν παρὰ Βηρώσσου εἰληφέναι, μαρτυρῶν τῷ ἀληθείᾳ ἀνδρί. *Juba autem scribens de Assyriis, fatetur se à Beroso sumpsisse historiam, vera esse quæ ab eo dicuntur, testificans.*

1 Θεόδοτος]

habent. Fuerunt apud eos tres viri, Theodotus, Hypsicrates & Mochus: horum libros in Græcam linguam transtulit Chætus, qui & Philosophorum vitas accuratè conscripsit. Et in historiis eorum indicatur, sub rege quodam raptum Europæ contigisse, & Menelaum in Phœniciam advenisse: item Chi-

παρ' αὐτοῖς τρεῖς ἄνδρες, [1] Θεόδοτος, [2] Ὑψικράτης, [3] Μῶχος· τούτων τὰς βίβλους εἰς Ἑλληνίδα κατέταξεν φωνὴν [4] [m] Χαῖτος", [5] * καὶ ὁ" τοὺς βίους τῶν φιλοσόφων ἐπ' ἀκριβὲς πραγματευσάμενος. ἐν ᾗ τῶν τῶν προειρημένων δηλοῦται ἱστορίαις, κατά τινα τῶν βασιλέων Εὐρώπης [n] ἁρπαγὴν" γεγονέναι, Μενελάου τε εἰς τὴν Φοινίκην [o] ἄφιξιν", καὶ τὰ περὶ [6] [p] Χείραμον"

m Ἄτιτος, *Euseb.* Ἀδίτος MS. *Euseb.* * ὁ καὶ *Euseb.* quod probat *Gesner.* Vide Notas. n ἁρπαγὴ *Euseb.* o ἄφιξις *Euseb. Gall.* 1.2. p Εἵραμον (& sic infrà) *Euseb.* Vide Notas.

1 Θεόδοτος] Memoratur hic Josepho, lib. I. contra Apionem p. 1051. Θεόφιλος, καὶ Θεόδοτος . . . . . οὐ παρέργως ἡμῶν ἐμνημονεύκασιν.

2 Ὑψικράτης] Phœnicii Hypsicratis alibi, quod sciam, nulla mentio, nisi quis pro Ἀμισηνὸς, legere malit Ἐμισηνὸς, in Luciani loco de Macrobiis: Ὑψικράτης ὁ Ἀμισηνὸς συγγραφεὺς διὰ πολλῶν μαθημάτων γενόμενος (βεβίωκε) ἔτη δύο καὶ ἐνενήκοντα. *Hypsicrates Amisenus* (fortè *Emisenus*) *Historicus vir, in multis disciplinis versatus, annos duos & nonaginta vixit.* Bochartus, *Chanaan.* lib. II. c. 17.

3 Μῶχος] Hic etiam Athenæo notus, lib. III. c. 36. & Josepho, Antiquitatum libro I. cap. 4. qui historiam de hominum ante diluvium vitâ productiore claudit hoc Epiphonemate: Μῶχός τε καὶ Ἑστιαῖος, καὶ πρὸς αὐτοῖς ὁ Αἰγύπτιος Ἱερώνυμος, οἱ τὰ Φοινικικὰ συνταξάμενοι, συμφωνοῦσι τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις. *Mochusque & Hestiæus, & Hieronymus Ægyptius, qui res Phœnicum prosecuti sunt, iis quæ dixi concinunt.* Bochartus ibid.

4 Χαῖτος] Hujus nomen apud Eusebium Ἄσιτος. legendum Λαῖτος *Lætus*, uti habet Clemens Alexandrinus lib. I. Stromatum p. 321. Εἵραμος τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Σολομῶνι δίδωσι καθ' οὓς χρόνους μετὰ τὴν Τροίας ἅλωσιν Μενελάου εἰς Φοινίκην ἄφιξις, ὥς φησι Μένανδρος ὁ Περγαμηνὸς καὶ Λαῖτος ἐν τοῖς Φοινικοῖς (lege Φοινικικοῖς.) *Iromus filiam suam dat Solomoni, quo tempore post Trojam captam, venit Menelaus in Phœnicen, ut dicit Menander Pergamenus & Lætus in Phœniciis.* Bochart. ibid. Pro Χαῖτον hîc substituendum esse Λαῖτον observârat jam ante Bochartum Reinesius, de Lingua Punica. c. 12.

5 καὶ ὁ] In Editione omnium prima Tigurina, ad voces istas notatur asteriscus; Χαῖτος; * καὶ ὁ τοὺς βίους, &c. Quoniam verò Philo Byblius Sanchuniathonis Phœnicum Theologiam in Græcum idioma transtulit, teste Theodoreto *Therapeutic.* II. & de illustribus viris itidem conscripsit, teste Suida voce Φίλων· investigandum est ulterius, annon idem Philo cæteros quoque Phœnicios scriptores quos Lœtus, transtulerit, ut ita legi possit. Λαῖτος καὶ Φίλων ὁ τοὺς βίους, &c. *Jonsius* lib. IV. de Script. Philosoph. p. 336. Verùm asteriscus iste non defectum aliquem denotabat, sed Gesneri conjecturam in margine positam.

6 Χείραμον] De Chiram Rege Tyri, quòd ligna cedrina, & abiegna & aurum suppeditaverat Solomoni ad extruendum templum, mentio fit lib. III. *Reg.* cap. 9. *Gesner.* Idem vocatur in Chronico Alex. p. 91. Θείραμος.

Clem.

ὅστις Σολομῶνι τῷ Ἰουδαίων βασιλεῖ πρὸς γάμον δοὺς [q] τὴν″ θυγατέρα, καὶ ξύλων παντοδαπῶν ὕλην εἰς τὴν [r] τοῦ ναοῦ″ κατασκευὴν ἐδωρήσατο. καὶ [1] Μένανδρος δὲ ὁ Περγαμηνὸς περὶ τῶν αὐτῶν τὴν ἀναγραφὴν ἐποιήσατο.

νθʹ. Τοῦ δὲ Χειράμου ὁ χρόνος ἤδη που τοῖς Ἰλιακοῖς ἐγγίζει. Σολομὼν δὲ ὁ κατὰ Χείραμον πολὺ κατώτερός ἐστι τῆς Μωϋσέως ἡλικίας. Αἰγυπτίων δέ εἰσιν [ſ] αἱ ἐπ' ἀκριβὲς″ [*] χρόνων″ ἀναγραφαὶ, καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς [t] πραγμάτων ἑρμηνεύς [u] ἐστι″ Πτολεμαῖος, οὐχ ὁ βασιλεὺς, ἱερεὺς δὲ Μένδητος. οὗτος τὰς τῶν βασιλέων [2] πράξεις ἐκτιθέμενος, κατ' [3] [x] Ἄμωσιν″ βα-

rami regis mentio fit, qui Solomoni Judæorum regi filiam in matrimonium collocavit, & omne genus lignorum ad extructionem templi donavit. Menander etiam Pergamenus hæc eadem ſcriptis teſtatur.

LIX. Ætas autem Chirami vicina eſt Iliaco bello; & Solomon Chiramo coævus, longè inferior eſt ſæculo Moſaïco. Extant etiam Annales Ægyptiorum diligentiſſimè concinnati, & rerum in eis contentarum interpres eſt Ptolomæus, non quidem rex, ſed Mendeſius ſacerdos. Is ubi regum geſta narrat, ſub Amaſi Ægyptiorum rege Judæos

q τῷ ἑαυτοῦ *Euſeb.* r τοῦ νεὼ *Euſeb.* ſ ἀκριβεῖς *Euſeb.* αἱ ἐπ' ἀκριβεῖ *Tigur.* in marg. *Fronto Duc.* * Sic *Euſeb. Fronto Duc.* χρόνων Edit. Pariſ. malè, quomodo & *Tigur.* ſed emendatur in marg. Vide ſuprà p. 4. l. 3. t γραμμάτων *Euſeb.* u Deeſt *Euſeb.* x Ἄμασιν *al.*

Clem. Alex. p. 325. Εἴραμος. Theophilo Lib. III. ad Autolycum Εἴρωμος, ut & Joſepho, & in Synagoge Hiſt. Scaliger. pag. 397. Hieromum verò Solomoni admodum familiarem fuiſſe teſtatur idem Theophilus, qui de illius filia Solomoni nupta nihil tradit, ut nec Tatianus editus; quod duntaxat habet Clemens Alex. ſed is complura alia ſcripſit, ut idem Clemens teſtatur lib. III. Stromat. Multa porrò de hoc Iromo cæteriſque Tyri Regibus commentatur ex veteri Scriptore περὶ Φοινίκων ἱστορίας, Auctor Ἐκλογῆς ἱστοριῶν in Codice Reg. II. MCDXXXI. fol. 79. *Du Freſne*, annotationibus ſuis ad Chronicon Alexandrinum. Mirum, unde illuſtriſſimum hunc virum effugerint Tatiani iſta, ὅστις Σολομῶνι τῷ Ἰουδαίων βασιλεῖ πρὸς γάμον δοὺς τὴν θυγατέρα.

1 Μένανδρος] Idem, ut videtur, qui ſingulorum regum actus apud Græcos & Barbaros ſcripſit, teſte Joſepho lib. I. contra Apion. pag. 1042. Hujus excerpta quædam exhibet Theophilus lib. III. ad Autolycum. Memorat eum & Tertullianus Apol. c. 19. Neque enim obſtat, quod ſcriptoribus hiſce appelletur Menander Epheſius. *Fieri enim poteſt*, quod notat clariſſimus Dodwellus, Diſſertatione de Peripli Hannonis ætate. p. 28. *ut utriuſque urbis civis idem fuerit, quod erat apud veteres frequentiſſimum.*

2 πράξεις ἐκτιθέμενος] In tribus integris libris, teſte Clemente Alexandrino Strom. lib. I. p. 320.

3 Ἄμωσιν] De Amaſi Ægyptiorum rege vide Onomaſticum. Euſebius circa annum mundi 3670. in Chronicis ſcribit Chencren Ægypti regem,

eſſe

dæos ex Æypto migrasse testatur in suam regionem, Mosen ducem sequutos: sic autem scribit. Amasis fuit tempore regis Inachi. Appion item Grammaticus, vir celeberrimus, libro quarto historiæ Ægyptiacæ (scripsit enim quinque libros) inter cætera inquit quòd Mariam perfoderit Amasis rex, qui

σιλέα Αἰγύπτου γεγονέναι Ἰουδαίοις φησὶ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πορείαν, εἰς ἅπερ [y] ἦλθον" χωρία, Μωϋσέως ἡγουμένου. [z] λέγει δὲ οὕτως". ὁ δὲ Ἄμωσις ἐγένετο κατ' Ἴναχον βασιλέα. μετὰ δὲ [a] τοῦτον" [1] [b] Ἀππίων" ὁ γραμματικὸς, ἀνὴρ δοκιμώτατος, ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Αἰγυπτιακῶν, (πέντε δέ εἰσιν αὐτῷ γραφαὶ) πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα. φησὶ δὲ ὅτι [2] [c] κατέσκαψε τὴν" * Μαρίαν" Ἄμωσις 172.

y ἤθελον *Euseb.* z Deest *Euseb.* a τοῦτον *Euseb.* & sic *Gall.* 2. in marg. b Ἀπίων perperam excusum putat doctissimus Cotelerius, Notis in lib. X. §. 52. Recogn. S. Clementis: cùm apud Eusebium in eodem Tatiani loco Ἀπίων cernatur, & suprà p. 67. legatur Ἀπίωνος. c κατέστρεψέ τε MS. *Euseb.* * Ἀυαρίαν *Gall.* 1. Ἀυαρία *al.* Αὔαριν *Euseb.* Vide Notas.

esse Pharaonem illum (nam Pharao dignitatis nomen est) qui contradixerit per Mosen Deo, atque mari rubro obrutus sit: & ab initio, in Catalogis regnorum, hunc Chenchren undecimum ab Amasi facit. *Gesner.*

1 Ἀππίων] Confer omnino Justinum, in Parænesi ad Græcos. p. 9, 10. Vide Tertull. Apol. c. 19. & A. Gellium lib. V. cap. 14. lib. VII. cap. 8.

2 κατέσκαψε τὴν Μαρίαν] *Mariæ lacus*, vel, *Maræotis Alexandriam Ægypti ad meridiem alluit.* Strabo lib. XVII. Et aliquanto pòst in eodem libro: *Lacus Maria*, inquit, *latitudinem habet supra* 150. *stadia, longitudinem citra* 300. *habet etiam insulas* 8. *& loca circumstantia omnia benè habitata. In his locis maxima vini copia est, ut etiam Maræoticum vinum ad vetustatem perduret.* Gesner. In editione Basiliensi Orthodoxographorum, addebatur in margine varia lectio Ἀυαρίαν· sed apud Clementem qui hunc Tatiani locum exscripsit lib. I. Strom. p. 320. legimus, κατέσκαψε δὲ τὴν Ἀθυρίαν Ἄμωσις. Hervetus interpretatur, *Effodit autem Athyriam Amosis*: Editio nupera *evertit.* Sed annotatum est in MS. legi Αὔαριν, pro Ἀθυρίαν, & ita Eusebius lib. X. c. 3. de præparat. Evangel. duobus locis, priore p. 290. κατέσκαψε τὴν Αὔαριν· posteriore pag. 292. Αὔαριν. *Evertit Avarin Amosis, qui tempore Inachi Argivi fuit.* Sic intelligendum esset urbem Avarin eversam fuisse ab Amosi. At enim si Μαρείαν legas, audiendus est Strabo lib. XVII. Ἡ δὲ *Μάρεια λίμνη παρατείνουσα μέχρι καὶ δεῦρο, πλάτος μὲν ἔχει πλειόνων ἢ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν σταδίων, μῆκος ἐλαττόνων ἢ τριακοσίων. Lacus Maria qui huc usque pertendit, latitudinem habet supra centum & quinquaginta stadia, longitudinem intra trecenta.* Apud Ptolemæum lib. IV. cap. 5. collocatur ἡ Μάρεια λίμνη, ad Libycos montes ab occidentali parte Nili sub gradu 60. 15. 30. 50. Apud Plinium Mareotis lacus lib. V. c. 10. *Triginta millia passuum trajectu, DC. ambitu, qui Euripo è Canopico ostio mittitur mediterraneo commercio.* Legendum fortasse *committitur*: quam conjecturam nostram Pintianus quoque Strabonis testimonio confirmat: ita hìc quoque fortasse intelligendum *Amosim effodisse Mariam*, id est, Euripo ducto commisisse Mariam cum Nilo, vel cum ipso mari Mediterraneo. *Fronto Ducæus.*

1 Ἀργείων

μώσις κατὰ τὸν Ἀργεῖον γενόμενος Ἴναχον, ὡς ἐν τοῖς χρόνοις ἀνέγραψεν ὁ Μενδήσιος Πτολεμαῖος. ὁ δὲ ἀπ' Ἰνάχου χρόνος, ἄχρι τῆς Ἰλίου ἀλώσεως ἀποπληροῖ γενεὰς εἴκοσι. καὶ τὰ τῆς ἀποδείξεως ἔχει τοῦτον τὸν τρόπον. Γεγόνασιν [1] Ἀργείων βασιλεῖς οἵδε, Ἴναχος, Φορωνεὺς, Ἄπις, [a] Κρίασις, [b] Τριόπας", Ἀργεῖος, Φόρβας, [2] *Κροτώπας, [c] Σθενέλαος", Δάναος, Λυγκεὺς, [d] Προῖτος, Ἄβας", Ἀκρίσιος, Περσεὺς, [e] Σθενέλαος", Εὐρυσθεὺς, Ἀτρεὺς, Θυέστης, Ἀγαμέμνων· οὗ κατὰ τὸ ὀκτωκαιδέκατον ἔτος τῆς βασιλείας, Ἴλιον ἑάλω.

ξ'. Καὶ χρὴ τὸν νουνεχῆ [f] συνῆναι" μετὰ πάσης ἀκριβείας, ὅτι κατὰ τὴν Ἑλλήνων παράδοσιν, [g] οὐδ'" ἱστορίας τις ἦν παρ' αὐτοῖς ἀναγραφή. Κάδμος γὰρ ὁ τὰ στοιχεῖα τοῖς προειρημένοις παραδοὺς, μετὰ πολλὰς γενεὰς τῆς Βοιωτίας ἐπέβη. μετὰ δὲ Ἴναχον [h] ἐπὶ Φορωνέως, μόγις" τοῦ θηριώδους βίου καὶ νομάδος περιγραφὴ γέγονεν, [3] μετεκοσμήθη-

Inachi Argivi sæculo vixit, ut in suis annalibus auctor est Mendesius Ptolemæus. Cæterum tempus ab Inacho usque ad Ilii captivitatem ætates implet viginti. Hæc igitur probatio nostra est. Argivorum reges hi fuerunt, Inachus, Phoroneus, Apis, Criasis, Triopas, Argîus, Phorbas, Crotopas, Sthenelaus, Danaus, Lynceus, Prœtus, Abas, Acrisius, Perseus, Sthenelaus, Eurystheus, Atreus, Thyestes, Agamemnon, cujus imperii anno decimo octavo capta est Troja.

LX. Debet autem qui sapit diligenter observare, quòd, ut ipsi de se Græci testantur, nulla olim apud ipsos historiarum annotatio fuerit. Cadmus enim qui Græcis literas è Phœnicia attulit, multis post annis Bœotiam ingressus est: post Inachum autem vix tandem sub Phoroneo, ferina & pastoralis hominum vita mitior

a Ἀργεῖος, Κρίασος. Φόρβας, Τριόπας, *Euseb. Æm.* sed Κριάσις habet *Æm.* Munckerus in Editione sua Mythographorum, legendum monet Κρίασος & Ἄργος p. 184. b Θριόπας *Gall.* 2. * Κροτωπὸς, Περσεὺς, Σθενέλαος. Εὐρυσθεὺς. MS. Coll. Joann. c Σθένελος *al.* d Ἄβας Προῖτος *Euseb.* e Deest *Gall.* 1. 2. *Euseb.* f συνιέναι *Gall.* 1. *Fronto Duc.* συνιέναι *al. Euseb.* συνεῖναι MS. Coll. Joann. g οὐδ' *Euseb.* h ὑπὸ Φορωνέως, μόλις *Euseb.*

1 *Ἀργείων βασιλεῖς*] Argivorum Reges enumerantur etiam ab Eusebio initio Chronicorum, & aliter quàm à Tatiano. *Gesner.*

2 *Κροτώπας*] Alibi invenio *Crotopus.* Ex hujus filia Psammate Apollo Linum suscepit, qui à patre matris Crotopiades nominatur. Ovid. in Ibin:

Qui Crotopiaden diripuere Linum.

Gesner.

3 *μετεκοσμήθησαν οἱ ἄνθρωποι.*] Sic *Euseb. Gall.* 1. & *al.* pro quo facili errore, editum *ἱεροί*. Cum enim utraque vox ista contractè ferè scribatur

in

& elegantior facta eſt. Quamobrem ſi Moſes Inacho ſit æqualis, Trojano bello quadringentis annis antiquior erit. Quod ita ſe habere demonſtratur, per ſucceſſiones Atticorum regum & Macedonicorum, & Ptolemaicorum, & Antiochicorum. Ergo ſi poſt Inachum clara Græcorum geſta annotari demum & cognoſci cœperunt, nimirum etiam poſt Moſen. Nam Phoroneo, qui ſucceſſit Inacho, Ogygus apud Athenienſes æqualis fuit, ſub quo primum diluvium contigit: Phorbanti autem Actæus, à quo & Attica regio Actæa dicta, coætaneus fuit: Triopæ ſæculo Prometheus & Epimetheus vixerunt, & Atlas, & Cecrops

σιν [i] δὲ οἱ ἄνθρωποι". διόπερ [k] εἰ κατὰ" Ἴναχον πέφηνεν ὁ Μωσῆς γεγονὼς, πρεσβύτερός ἐστι τῶν Ἰλιακῶν ἔτεσι τετρακοσίοις. ἀποδείκνυται δὲ τοῦθ' οὕτως ἔχον, ἀπό τε τῆς τῶν [1] Ἀττικῶν βασιλέων διαδοχῆς, [l] καὶ Μακεδονικῶν", καὶ Πτολεμαϊκῶν, ἔτι γε καὶ Ἀντιοχικῶν. ὅθεν εἰ [m] μετὰ τὸν Ἴναχον αἱ διαφανέστεραι" πράξεις παρ' Ἕλλησιν [n] ἀνεγράφησάν τε" καὶ γινώσκονται, δῆλον, ὡς καὶ μετὰ Μωσέα. [2] [o] κατὰ γὰρ" Φορωνέα τὸν μετ' Ἴναχον, μνημονεύεται παρ' Ἀθηναίοις Ὤγυγος, ἐφ' οὗ κατακλυσμὸς ὁ πρῶτος· κατὰ δὲ Φόρβαντα Ἀκταῖος, ἀφ' οὗ [p] καὶ" Ἀκταία ἡ Ἀττική. [q] κατὰ Τριόπαν" Προμηθεὺς, [r] καὶ Ἐπιμηθεὺς, καὶ Ἄτλας", καὶ [3] ὁ Διφυὴς Κέκροψ,

i Sic *Gall.* 1. *al. Fronto Ducaus* τε οἱ ἄνθρωποι *Euſeb.* Editum οὐρανοὶ profluxit ex contracta ſcriptione, nempe ἄνθρωποι, contractè ἄνοι (quomodo fere in Manuſcriptis Codd.) facili errore factum eſt οὐνοι, ſeu οὐρανοί. k Sic *Gall.* 2. in margine. *al. Euſeb. Fronto Duc.* οἱ Editi malè. l Μακεδονικῶν τε *Euſeb.* m κατὰ τὸν Ἴναχον αἱ διαφανέσταται *Euſeb.* n ἐγεγράφησάν τε *Euſeb.* o κατὰ μὲν γὰρ *Euſeb.* p Deeſt *Euſeb.* nec habet *Clemens Alexandrinus*. p. 321. q κατὰ Πριόπαν *Æton. Gall.* 2. in marg. κατὰ δὲ Τριόπαν *Euſeb. Clemens.* r καὶ Ἄτλας καὶ Ἐπιμηθεὺς *Clemens.* καὶ Ἄτλας deſideratur in MS. *Euſeb.*

in MSS. οὐνοι & ἄνοι, facile factum ut imperitus quiſpiam notarius incidens in ἄνοι fecerit οὐνοι, unde demum οὐρανοί. Phoroneum primum Leges & judicia, adeóque bonos mores Argivis ſuis tradidiſſe, teſtantur Euſebius in Chronico, & Clemens Protreptico pag. 67.

1 Ἀττικῶν βασιλέων διαδοχῆς] Succeſſiones Regum Atticorum, Macedonicorum, &c. habes ab initio Chronicorum Euſebii, qui Moſen quoque non Inachi Argivorum, ut Tatianus vult, ſed Cecropis demum primi Athenienſium regis tempore claruiſſe, in præfatione Chronicorum ſuorum (ubi Tatianum quoque citat) calculando convincit. *Geſner.*

2 κατὰ γὰρ Φορωνέα] Iſta tranſcripſit Clemens Strom. lib. I. p. 321. Ἦν δὲ κατὰ τὴν Ἑλλάδα, κατὰ μὲν Φορωνέα τὸν μετὰ Ἴναχον, ὁ ἐπὶ Ὠγύγου κατακλυσμός.

3 ὁ Διφυὴς Κέκροψ] Euſebius in Chronicis circa annum mundi 3650. *Cecrope*, inquit, *regnante primum in arce, oliva orta eſt, & ex Minervæ nomine quæ Græcè Athena dicitur, Athenæ nuncupatæ. Dicebatur autem Cecrops, Diphyes, id eſt, duabus naturis præditus, ſive ob longitudinem corporis, ſive idcirco*

quòd

Κέκροψ, [s] καὶ ἡ [1] Ἰώ. [2] κατὰ δὲ [t] Κέκροπα, ἡ [*] ἐπὶ Φαέθοντος ἐκπύρωσις, καὶ ἡ ἐπὶ Δευκαλίωνος ἐπομβρία.

ille Diphyes, & Io: Cecropis tempore Phaëthontæum illud incendium, & Deucalionis diluvium contigere.

ξα'. Κατὰ δὲ [u] Σθένελον, ἥ, τε [3] Ἀμφικτύονος βασιλεία, καὶ ἡ εἰς Πελοπόννησον [4] Δαναοῦ παρουσία, καὶ ἡ ὑπὸ [5] Δαρδάνου τῆς Δαρδανίας κτίσις, [x] ἥτε ἐκ Φοινίκης τῆς [6] Εὐρώπης εἰς τὴν Κρήτην ἀνακομιδή· κατὰ δὲ Λυγκέα, τῆς [7] Κόρης ἡ

LXI. Sub Sthenelo regnum Amphictyonis, & Danai in Peloponnesum adventus, & Dardania à Dardano condita, & Europæ ex Phœnicia in Cretam restitutio celebrantur: Lynceo regnante, Proserpina

[s] καὶ Ἰνώ *Clemens.* [t] Κροτωπὸν *Euseb. Clemens.* Vide Notas. [*] Deest *Euseb.* [u] Σθενέλαον *Euseb.* [x] ἥ τε ἐκ Κρήτης εἰς Φοινίκην *Clemens.* Vide Notas.

quòd cùm esset Ægyptius, utramque linguam sciebat, Græcam & Ægyptiacam. Primus bovem immolans Jovem appellavit, & Cecropia Regio ab eo nuncupata est. Gesner.

1 Ἰώ] Io Inachi filia quomodo in juvencam, & rursus in Isidem mutata sit, mundi concrematio per Phaetontem, & Deucalionis diluvium describuntur ab Ovidio in Metamorph. *Gesner.*

2 κατὰ δὲ Κέκροπα] Corrigendus hic locus ex Clemente & Eusebio, qui eum exscripserunt, κατὰ δὲ Κρότωπον ἡ ἐπὶ τοῦ Φαέθοντος ἐκπύρωσις. *Crotopi autem tempore Phaëthontæum illud incendium.* Enumeraverat enim Argivorum reges, qui post Inachum regnarunt, & post Triopam & Phorbantem Crotopum collocaverat: postquam igitur dixit Triopæ tempore vixisse Cecropem, adjecit, Crotopi tempore incendium accidisse Phaëthontæum. Rursus ex Tatiano & Eusebio restituendus est locus proximus apud Clementem, ἥτε ἐκ Κρήτης εἰς Φοινίκην ἀνακομιδή. (addendum enim Εὐρώπης) *Et Europæ ex Phœnicia in Cretam deductio.* Eusebius in Chronico, sub Sthenelo Argivorum Rege successore Crotopi non collocat Europæ cum Jove consuetudinem, sed sub Danao successore Stheneli; & raptum ejus sub Pandione Danai successore. In Græco verò sub Acrisio Rege ante Sthenelum, Εὐρώπη Ἀγήνορος ὑπὸ τῶν Κρητῶν ἡρπάγη ἐμπόρων· τοῦ δὲ πλοίου παράσημον ἦν ταῦρος. *Europa Agenoris filia à Cretensibus mercatoribus rapta est: navis autem insigne fuit Taurus.* Fronto Ducæus.

3 Ἀμφικτύονος] Amphictyon Deucalionis filius, post Cranaum Atticæ imperavit. *Gesner.*

4 Δαναοῦ] Danaus ex Ægypto in Peloponnesum veniens, expulso Sthenelo, Argos tenuit, minoresque ejus perseveraverunt usque ad Eurystheum. Eusebius circa annum mundi 3710. *Gesner.*

5 Δαρδάνου] Dardanus Electræ Jovisque filius, Dardaniæ regioni in Phrygia nomen dedit, quæ postea Samothracia dicta est. *Gesner.*

6 Εὐρώπης] Europa à Cretensibus rapta fertur navi, cujus insigne Taurus fuerit, circa annum 3870. Eusebius. *Gesner.*

7 Κόρης] Κόρη Græcis simpliciter *puellam* aut *virginem*, per excellentiam verò *Proserpinam* significat: Raptum ejus à Plutone Claudianus poeta celebravit. *Gesner.*

1 Τερτ-

ſerpina rapta eſt, templum in Eleuſine conditum, Triptolemus fruges ſeminavit, Cadmus advenit Thebas, & Minos imperavit in Creta: Prœti ſæculo, Eumolpo & Athenienſibus bellum interceſſit: ſub Acriſio, Pelops ex Phrygia tranſivit, Ion Athenas pervenit, Cecrops item ſecundus claruit, & Perſei Liberique patris geſta floruerunt, & Orphei diſcipulus Muſæus: deinde ſub Agamemnonis imperio captum eſt Ilium. Sic jam apparet ex prædictis quòd

ἁρπαγή, καὶ ἡ τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι τεμένους καθίδρυσις, καὶ ἡ [1] Τριπτολέμου γεωργία, καὶ ἡ [2] Κάδμου εἰς Θήβας παρουσία, Μίνωός τε ἡ βασιλεία. κατὰ τὸν Προῖτον, ὁ Εὐμόλπου πρὸς Ἀθηναίους πόλεμος. κατὰ δὲ Ἀκρίσιον, ἡ [3] Πέλοπος 173.
ἀπὸ Φρυγίας διάβασις, καὶ [4] Ἴωνος εἰς τὰς Ἀθήνας ἄφιξις, [z] ὡς ὅ" [5] δεύτερος Κέκροψ αἵ τε Περσέως [a] καὶ Διονύσου" πράξεις, [b] καὶ Ὀρφέως μαθητὴς Μουσαῖος"· κατὰ δὲ τὴν Ἀγαμέμνονος βασιλείαν, ἑάλω τὸ Ἴλιον. [6] οὐκοῦν πέφηνε Μωϋσῆς [c] ἀπὸ

z καὶ ὁ *Euſeb. Clemens. Gall.* z. a Deeſt *Euſeb.* b Deeſt *Euſeb* Ὀρφεύς τε καὶ Μουσαῖος *Clemens.*

1 *Τριπτολέμου*] De Triptolemo arandi magiſtro ſuprà diximus. *Geſner.*

2 *Κάδμου*] De Cadmo, Minoe, & Eumolpo habes in Onomaſtico. Euſebius bellum ſub Eumolpo ponit circa annum mundi 3820. *Geſner.*

3 *Πέλοπος*] Pelops filius fuit Tantali Phrygum regis & Taygetæ: Regnavit apud Argos circa annum mundi 3790. Euſebius. Ab eo dicta eſt Peloponneſus, & poſteri ejus Pelopidæ. *Geſner.*

4 *Ἴωνος*] Ab Ione Xuthi filio Athenienſium civitas Ionia dicta eſt: *Ion vir fortis Athenienſes ex ſuo vocabulo Iones vocavit*: Euſebius circa annum mundi 3860. Alia eſt Ionica migratio de qua ſuprà numero 49. *Geſner.*

5 *δεύτερος Κέκροψ*] Secundus Cecrops apud Euſebium ſeptimus Athenienſium rex ponitur à primo Cecrope, qui Diphyes cognominabatur. *Geſner.*

6 *οὐκοῦν πέφηνε*] Conſtat igitur ex prædicta temporum calculatione, Moſen Homero vetuſtiorem eſſe, & ex bellorum tempore etiam ipſis Græcorum Dæmonibus, quos ipſi Deos vocant. Nam Trojano bello Dii ipſorum aliquot, Deorumque filii interfuerunt. Dicit autem bella in plurali numero; fortè quòd non modò ſub Priamo Trojam Græci Agamemnone duce vaſtaverint; ſed prius etiam per Herculem ſub Laomedonte Priami patre direpta ſit; & eodem tempore expugnata Thebe in Cilicia, Andromaches uxoris Hectoris patria: Eteocles & Polynices Thebanum in Bœotia bellum excitarunt: Lapithi & Centauri pugnarunt, nec multo ante Argonautæ Colchos navigarunt. His omnibus geſtis Deos Deorumque filios adſuiſſe poetæ tradunt. Huc faciunt Euſebii verba ex præfatione in ſua Chronica. *Nam Moſes*, inquit, *licèt junior ſit ſupradictis omnibus* (ſcilicet Inacho, Semiramide, Iſraele, Abrahamo) *illis tamen quos Græci antiquiſſimos putant ſenior deprehenditur, Homero ſcilicet & Heſiodo, Trojanoque bello, ac multo ſuperior Hercule, Muſæo, Lino, Chirone, Orpheo, Caſtore, Polluce, Æſculapio,*

[c] ἀπό τε τῶν προειρημένων, [d] πρεσβύτερος ἡρώων παλαιῶν, * ἀπό τε πολέμων δαιμόνων· καὶ χρὴ [1] τῷ πρεσβεύοντι κατὰ τὴν ἡλικίαν πιστεύειν, [e] ἤπερ τοῖς ἀπὸ τῆς πηγῆς ἀρυσαμένοις Ἕλλησιν, οὐ κατ' ἐπίγνωσιν τὰ ἐκείνου δόγματα. πολλοὶ γὰρ οἱ κατ' αὐτοὺς σοφισταὶ κεχρημένοι περιεργίᾳ, [f] τὰ ὅσα περὶ τῶν κατὰ Μωσέα, καὶ τῶν ὁμοίως αὐτῷ φιλοσοφούντων ἔγνωσαν, [g] ἃ καὶ [2] παραχαράττειν [h] ἐπεχείρησαν. πρῶτον μὲν, ἵνα τι λέγειν ἴδιον [i] νομίζωνται· δεύτερον δὲ, ὅπως τὰ ὅσα μὴ συνίεσαν, διά τινος ἐπιπλάστου [k] ῥητολογίας παρακαλύπτοντες, [l] ταῖς μυθολογίαις τὴν ἀλήθειαν [3] [m] παραπρεσβεύωσι.

ξβ΄. Περὶ μὲν οὖν τῆς καθ' ἡμᾶς πολιτείας, ἱστορίας τε τῆς κατὰ

Moses priscis Heroibus antiquior sit, & ex bellorum temporibus, quòd gentilium etiam dæmonum ætatem præcesserit: & æquum est ut ætate majori fides habeatur, potius quàm Græcis, qui illius dogmata non rectè intellecta è fonte hauserunt. Multi namque Græcorum sophistæ, curiositate quadam inducti, quæcunque à Mose & similibus ei sapientibus viris didicerunt, depravare & secus efferre conantur: partim ut ipsi proprium aliquid promere videantur, partim ut ea quæ non intelligunt ficta quadam sermonis compositione velantes, veritatem suis commentis vitient.

LXII. Sed de administratione nostra, & religionis nostræ historia,

c ἀπό γε Euseb. d πρεσβύτατος Euseb. * Deest Gall. 1. 2. Æton. e μᾶλλον ἤπερ Euseb. Gall 2. in marg. μᾶλλον deest in MS. Coll. Joann. f οἱ ὅσα παρὰ τῶν Euseb. g Deest Euseb. h ἐπιχείρησαν MS. Coll. Joann. i νομίζωσι Tigur. Gall 1. 2. Æton. νομισθῶσι Euseb. νομίζωνται, quod ex conjectura posuit Gesnerus ad oram Editionis Tigurinæ, transtulere in Parisiensem. k ῥητορολογίας Gall. 2. in marg. l ὡς μυθολογίας Æton. ὡς μυθολογίαν Euseb. Gall. 2. m παραβραβεύσωσι Euseb.

lapio, Libero, Mercurio, Apolline & cæteris Diis gentium, sacrisque vel vatibus: ipsius quoque Jovis gestis, quem Græcia in arce divinitatis collocavit. Hos, inquam, omnes quos enumeravimus, etiam post Cecropem Diphyem primum Atticæ regem fuiße convincimus: Cecropem autem præsens historia Mosi coætaneum ostendit, & antecedere Trojanum bellum annis 350. Gesner.

1 τῷ πρεσβεύοντι] Videtur addendum μᾶλλον. Quòd ex sacris literis, præcipue autem historia Mosaica, Philosophi quidam Ethnicorum originem mundi, & alii alia mutuati sunt, doctissimus Vir Augustinus Steuchus in opere *de perenni Philosophia* docet, præcipue lib. VII. Item Eusebius in libris de præparatione Evangelica. Extat & Numenii dictum, *nihil aliud esse Platonem, quàm Mosen Attica lingua loquentem* Gesner.

2 παραχαράττειν] Παραχαράττειν, est *falso signo notare*, de moneta propriè dicitur, *adulterare. Gesner.*

3 παραπρεσβεύωσι] Παραπρεσβεύειν, *male obire munus legationis, perfidè agere.* Gesner.

historia, quæcunque dicta sunt ab eruditis Græcorum, & qui quotque numero ejus meminerint, in Libro ad eos qui rebus divinis simplicem fidem detrahunt, demonstrabitur. In præsentia verò diligentissimè declarabo, quòd non Homero solum Moses antiquior sit, sed insuper aliis qui Homerum antecesserunt scriptoribus, Lino inquam, Philammone, Thamyride, Amphione, Musæo, Orpheo, Demodoco, Phemio, Sibylla, & Epimenide Cretensi, qui Spartam venit, item Aristæo Pro-

τοὺς ἡμετέρους νόμους, ὅσα τε εἰρήκασιν οἱ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν λόγιοι, καὶ πόσοι καὶ τίνες [l] εἰσὶ" μνημονεύσαντες, [1] ἐν τῷ πρὸς τοὺς ἀποφηναμένους τὰ περὶ Θεοῦ δειχθήσεται· [2] τὸ δὲ [m] συνέχον", ἀπευτέον μετὰ πάσης ἀκριβείας σαφηνίζειν, ὡς οὐχ Ὁμήρου μόνον πρεσβύτερός ἐστιν ὁ Μωϋσῆς· ἔτι δὲ τῶν πρὸ αὐτοῦ συγγραφέων, [3] Λίνου, Φιλάμμωνος, Θαμύριδος, Ἀμφίωνος, [n] Μουσαίου, Ὀρφέως", Δημοδόκου, [4] Φημίου, [5] Σιβύλλης, Ἐπιμενίδου τοῦ Κρητὸς, [6] ὅστις εἰς τὴν Σπάρτην ἀφίκετο, [o] Ἀριστέου" τοῦ

* Προκον-

l εἰσὶν οἱ Euseb. m τὸ δ' ἔχον Euseb. n Ὀρφέως, Μουσαίου Euseb. o Ἀριστέα al.

1 ἐν τῷ πρὸς] Id est, *in libro quem scripsi ad eos qui de Deo & rebus divinis demonstrationibus agunt.* Vigebat enim Tatiani tempore hæc quæstio; *utrum fidei ratio simplici fide amplectenda esset, aut argumentis & probationibus asserenda.* Scribit enim Eusebius Ecclesiasticæ historiæ lib. V. cap. 13. ex libro quodam Rhodonis discipuli Tatiani, hæc verba: *Nam & Apelles senex habuit nobiscum sermonem, & multa malè docere convictus est. Unde & asserebat non oportere omnino fidei discuti rationem, sed unumquemque debere in eo quod credit permanere,* &c. Non mirum est autem Rhodonem hac in re à præceptore dissensisse, cùm etiam propositiones illius confutaturum se promiserit, ut ibidem legitur. *Gesner.*

2 τὸ δὲ συνέχον] Hanc locutionem annotavi suprà, numero 25. *Gesner.*

3 Λίνου] Hoc etiam paulo antè numero 61. ex Eusebio confirmavimus: & ab eodem libro I. Evangelicæ demonstrationis adstruitur. De Lino, Philammone, & reliquis vide Onomasticum, & de Aristea Proconnesio Suidam. Porrò de Asbolo, Isatide, Drymone, & sequentibus nihil quicquam habeo. Asbyli Crotoniatæ meminit Pausanias, & Plato in libris de Republica: Idem (non procul ab initio lib. II. de legibus) Isidis poematum mentionem facit. *Gesner.*

4 Φημίου] Fuit is Homeri præceptor, teste Herodoto in vita Homeri. Hujus meminit Plato Dial. inscripto *Ion.*

5 Σιβύλλης] An Phemonoen intelligit? Eam enim maximam fuisse nominis celebritate dicit Pausanias. lib. X. c.5. ut quæ Dei interpres prima fuerit, primaque etiam senariis longioribus oracula decantârit.

6 ὅστις εἰς τὴν Σπάρτην ἀφίκετο] Tatianus forsan hìc perstrinxit Græcos. Lacedæmonii siquidem dum bellarent cum Gnosiis, Epimenidem vivum ceperunt, & quòd eis minimè secunda vaticinatus esset, interfecere. Pausan. lib. II. c. 21. Vide Diogenem Laert. lib. I. §. 114. & Plutarch. propè initium libri *de Defectu Oraculorum.*

1 Ἀριμασπείων]

* Προκοννησίου", τοῦ τὰ [1] [p] Ἀριμάσπια συγγράψαντος, [2] Ἀσβόλου τε τοῦ κενταύρου, καὶ Ἰσάτιδος, [3] Δρυμῶνός τε καὶ [4] [q] Εὐμίκλου" τοῦ Κυπρίου, καὶ [5] Ὥρου τοῦ Σαμίου, καὶ [6] [r] Προσναυτίδου" τοῦ Ἀθηναίου.

connesio, qui de Arimaspiis scripsit, Asbolo centauro, Isatide, Drymone, Eumiclo Cyprio, Horo Samio, Prosnautide Atheniensi. Siquidem

* Περικοννητίου Euseb. p Δριμμάσπια Euseb. corruptè pro Ἀριμάσπια, quod notat G. Vossius de Historicis Græcis lib I c. 1. f. legendum Ἀριμάσπια. q Εὔκλου Euseb. Εὔπλου MS. Coll. Joann. Vide Notas. r Περσαυνίδου Euseb. in marg. Περιτρατίδου, quomodo & MS. Euseb. Coll Joann. Περιχυτίδου Gall. 1. 2. Vide Notas.

1 *Ἀριμάσπια*] Aristæum Proconnesium à quibusdam inter Homeri magistros numerari refert Eustathius in Homeri Iliad. Β'. Edit. Rom. p. 331. Hujus carminum Arimaspiorum (quæ tribus libris constabant, teste Suida) Strabo lib. I. p. 15. lib. XIII. p. 405. Origenes contra Celsum lib. III. J. Tzetzes Chil. 2. Hist. 50. A Gellius lib. IX. cap. 4. Plin. lib. VII. cap. 2. & alii meminerunt.

2 Ἀσβόλου] Hujus ex centaurorum genere Poetæ meminit Philostratus, in imagine Neoptolemi, quod notat Gyraldus Hist. Poetarum Dialog. II. pag. 47.

3 Δρυμῶνος] De Drymone & sequentibus nihil quicquam habeo, inquit Gesnerus. Quid si rescribamus Δρομῶνος? Certè Athenæus fragmenta quædam profert è Dromonis *Psaltria*, seu *Fidicina*, lib. VI. pag. 240. & lib. IX. pag. 409.

4 Εὐμίκλου] Legebat Eusebii Codex Εὔκλου. meminit Εὔκλου Poetæ Pausanias in Phocicis. cap. 24. Εὔκλου χρησμολόγου Suidas, voce ἄλφα. Pausanias item alibi inter χρησμολόγους numerat Κύπριον Εὔκλοον. ut ne quidem dubium sit, quin Poetæ hujus nomen fuerit Εὔκλοος seu Εὔκλους. Cæterum cum in nostris Tatiani Codicibus summo consensu legatur Εὐμίκλου, nollem hic mutatum quidquam in textu. Vide plura apud Gyraldum, Hist. Poetarum Dial. II. & G. Voss. de Historicis Græcis. lib. I. cap. 1.

5 Ὥρου τοῦ Σαμίου] Nescio an alibi usquam occurrat ille Horus Samius. Hori poetæ meminit Galenus, lib. II. cap. 7. *de Antidotis.* Verùm ille erat Mendesius. Meminit etiam Hori cujusdam Eustathius Commentariis in Homeri Odyss. Μ'. Edit. Rom. p. 1713. ex Alexandro quodam Paphio, qui historiæ prodidit, Homerum Ægyptiis Dmasagora & Æthra natum, à vate quadam Hori Isidis sacerdotis filia enutritum, è cujus uberibus mel quandoque in os pueri instillatum: Ἀλέξανδρος δὲ ὁ Πάφιος ἱστορεῖ τὸν Ὅμηρον υἱὸν Αἰγυπτίων Δμασαγόρου καὶ Αἴθρας· τροφὸν δὲ αὐτοῦ, προφῆτιν τινα θυγατέρα Ὥρου ἱερέως Ἴσιδος· ἧς ἐκ τῶν μαστῶν μέλι ῥεῦσαι ποτὲ εἰς τὸ στόμα τοῦ παιδίου. Nescio an per verba προφῆτιν τινα, eadem designetur vates, quam Plato lib. II. de legibus vocat Ἴσιδα, & Tatianus hoc loco Ἰσάτιδα.

6 Προσναυκλίδου] Eusebii Codex Πρετωρίδου, pro quo Vigerius reposuit in margine Προσναυκλίδου. Gyraldus, fide nescio quâ, Προσμαυκλίδου. De Poet. Hist. Dial. II. pag. 48. quam lectionem probat Vossius. lib. I. de Historicis Græcis cap. 1. Cæterum neque hæc, neque Eusebiana, neque citata Tatiani, neque etiam Προναυκλίδου, quam præfert utrumque exemplar Gallicum, mihi arridet. Ego quidem Προναυτίδου hic repositam omnino vellem; idque auctoritate Diodori Siculi. Sic enim ille in Bibliotheca sua, lib. III. p. 140.

dem Linus Herculis est discipulus: Hercules autem unius hominis ætate res Trojanas præcedit, quod ex filio ejus Tlepolemo liquet, qui contra Trojanos militavit. Orpheus unà cum Hercule vixit: nam quæ attribuuntur ei poëmata Onomacritus Atheniensis Pisistratidis imperantibus circa quinquagesimam Olympiadem composuisse fertur.

[1] Λῖνος μὲν γὰρ Ἡρακλέους ἐστὶ διδάσκαλος· ὁ δὲ Ἡρακλῆς, μιᾷ τῶν Τρωϊκῶν προγενέστερος πέφηνε [2] γενεᾷ, τοῦτο δέ ἐστι φανερὸν ἀπὸ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ Τληπολέμου, στρατεύσαντος ἐπὶ Ἴλιον. Ὀρφεὺς δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον Ἡρακλεῖ γέγονεν, ἄλλως τε καὶ τὰ εἰς αὐτὸν ſ "ἐπιφερόμενα" φασὶν ὑπὸ [3] Ὀνομακρίτου τοῦ Ἀθηναίου συντετάχθαι, t "γενομένου" κατὰ τὴν Πεισιστρατιδῶν ἀρχὴν, περὶ τὴν πεντηκοστὴν Ὀλυμπιάδα.

ſ ἐπιστφερόμενα *Euseb.* ἀναφερόμενα *al.* *J. Scaliger* l. de emendat. temp. legendum putat ἔπη φερόμενα. t γεγονότος *al.*

Τὸν δ' οὖν Λῖνόν φασι τοῖς Πελασγικοῖς γράμμασι συντεταγμένον τὰς τοῦ πρώτου Διονύσου πράξεις, καὶ τὰς ἄλλας μυθολογίας ἀπολιπεῖν ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν. Ὁμοίως δὲ τούτοις χρήσασθαι τοῖς Πελασγικοῖς γράμμασι τὸν Ὀρφέα, καὶ Προναπίδην τὸν Ὁμήρου διδάσκαλον, εὐφυῆ γεγονότα μελοποιόν. *Linus ergo literis Pelasgicis res Bacchi illius primi descripsit, aliasque in commentariis fabulas post se reliquit. Eodem literarum genere Orpheus quoque usus est; & Pronapides Homeri præceptor, solertis ingenii Melicus.*

1 Λῖνος μὲν γὰρ] Memorat etiam Clemens Alexandrinus Strom. lib. I. p. 323. Λῖνον τὸν Ἡρακλέους διδάσκαλον. Neque dissimilia pag. 322. de ætate Thesei habet idem Clemens: Θησεὺς δὲ, ὁ Ἡρακλέους ζηλωτὴς ὤν, πρεσβύτερός ἐστι τῶν Τρωϊκῶν μιᾷ γενεᾷ· τοῦ γοῦν Τληπολέμου, ὃς ἦν υἱὸς Ἡρακλέους, Ὅμηρος μέμνηται ἐπὶ Ἴλιον στρατευσαμένου. *Thesens autem qui erat æmulator Herculis, est Trojanis una generatione antiquior. Tlepolemi itaque, qui fuit filius Herculis, meminit Homerus quod in Ilium militaverit.*

2 γενεᾷ] Γενεὰν Græcorum Grammatici aliâs annos triginta, aliâs centum, aliâs septem (ut apud Medicos, cum dicunt: δύο γενεῶν μὴ φλεβοτομεῖσθαι, id est, *ante decimum quartum annum vena ne incidatur*) aliâs simpliciter unius hominis quantamcunque ætatem interpretantur; ut etiam ab initio Evangelii Matthæi in genealogia Christi accipitur. Et hæc ultima significatio, ubicunque in Tatiano hoc nomen occurret, tenenda est: Lynceum enim qui post Inachum undecimus Argis regnavit, undecim geneas, id est ætates, post eum fuisse scribit. *Gesner.*

3 Ὀνομακρίτου] Onomacriti Atheniensis mentionem facit Herodotus, lib. VII. inquiens eum sortilegum & Musæi sortium edissertatorem fuisse, atque ab Hipparcho Pisistrati filio Athenis ejectum. *Gesner.* Ad hunc locum digitum intendisse videtur Clemens Alexandr. Strom. lib. I. p. 332. Ναὶ μὴν Ὀνομάκριτος ὁ Ἀθηναῖος, οὗ τὰ εἰς Ὀρφέα φερόμενα ποιήματα λέγεται εἶναι, κατὰ τὴν τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀρχὴν, περὶ τὴν πεντηκοστὴν Ὀλυμπιάδα, εὑρίσκεται. *Quinetiam Onomacritus Atheniensis, cujus dicuntur esse poemata quæ Orpheo adscribuntur, tempore principatus Pisistratidarum, circa quinquagesimam Olympiadem invenitur.*

1 Ὀρφέως]

ξγ'. Τοῦ δὲ [1] Ὀρφέως μαθητὴς Μουσαῖος· Ἀμφίων δὲ δυσὶ προάγων γενεαῖς τῶν [u] Ἰλιακῶν" οὐ πλείονα πρὸς τοὺς φιλομαθεῖς συντάττειν [x] ἀπείργει" ἡμᾶς. [2] Δημόδοκος [y] δὲ" καὶ Φήμιος κατὰ τὸν αὐτὸν τῶν Τρωϊκῶν πόλεμον γεγόνασι. διέτριβον γὰρ ὁ μὲν παρὰ τοῖς μνηστῆρσιν, ὁ δὲ παρὰ τοῖς Φαίαξιν. ὁ
174. [3] Θάμυρις [z] δὲ" καὶ ὁ [a] Φιλάμμων", οὐ πολὺ τούτων εἰσὶν ἀρχαιότεροι. περὶ μὲν οὖν τῆς καθ' ἕκαστον λόγον πραγματείας χρόνων τε, [b] καὶ" ἀναγραφῆς [c] αὐτῶν", ὡς οἶμαι, σφόδρα μετὰ πάσης ἀκριβείας ὑμῖν ἀνεγράψαμεν, ἵνα δὲ καὶ [d] τὸ μέ-

LXIII. Orphei discipulus fuit Musæus: de Amphione non opus est plura dicere, quod constet eum duabus ætatibus ante bellum Trojanum claruisse. Porrò Demodocus & Phemius sub ipso bello Trojano celebres fuerunt: hic enim procis, ille Phæacibus conversabatur. Thamyris autem & Philammon non multò sunt his antiquiores. Sed de temporibus, & eorum annotatione diversas sententias abundè vobis explicatas puto. Reliquum est, ne quid deesse

u Τρωϊκῶν Euseb. x ἀπείργει al Gall 1. (& 2. in marg.) Euseb. rectè. y Deest Euseb. z Deest Euseb. a Φιλάμμων Gall. 2. b Deest Euseb. c αὐτῶν desideratur in MS. Coll. Joann. d τὰ μέχρι MS. Coll. Joann.

1 Ὀρφέως] Orpheus ille cujus poema *de gemmis* extat, in Prologo seipsum cum Theodamante Priami filio loquentem introducit. Vide Bibliothecam nostram de Orpheo, & de Musæo Suidam. Eusebius Musæum Erichthei & Nymphæ filium circa annum mundi 3660. claruisse scribit, quo tempore Achoris in Ægypto regnavit, proximus ante Chencren sub quo Moses fuit: sed rursus circa annum mundi 3930. *Orpheus Thrax*, inquit, *clarus habetur, cujus discipulus fuit Musæus Eumolpi filius*, de quo Tatianus etiam loquitur, non de superiore. *Gesner.* Clemens, errore nescio quo ductus, etiam loco ubi Tatiani vestigia satis manifestè premit, Orpheum Musæi discipulum facit Strom. lib. I. p. 332.

2 Δημόδοκος] Demodocus apud Homerum Odysseæ lib. VIII. Martis & Veneris adulterium canit, & Phemius Odysseæ lib. I. inter procos cithara ludit. *Gesner.* Eadem & in Stromata sua retulit Clemens Alexandrinus: p. 332. Ἀμφίων, inquit, δυσὶ προάγει γενεαῖς τῶν Ἰλιακῶν· Δημόδοκος δὲ καὶ Φήμιος, μετὰ (f. legendum rectiùs κατὰ) τὴν Ἰλίου ἅλωσιν· ὁ μὲν γὰρ παρὰ τοῖς Φαίαξιν, ὁ δὲ παρὰ τοῖς μνηστῆρσι, κατὰ τὸ κιθαρίζειν εὐδοκίμουν. *Amphion duabus generationibus præcedit Iliaca. Demodocus verò & Phemius, post Trojam captam: ille quidem apud Phæacas, hic verò apud procos, propter artem pulsandi citharam in magna erant existimatione.*

3 Θάμυρις] Thamyrin aiunt filium Philammonis fuisse. de hoc & Amphione & Philammone plura in Onomastico. *Gesner.* Theodoretus de *curandis Græcorum affectibus*, pag. 494. Λῖνος δὲ καὶ Μουσαῖος ἀμφὶ τὰ Τρωϊκὰ ἐγενέσθην· καὶ Θάμυρις μετὰ τούτων καὶ Φιλάμμων ἀοιδοί τινες. *Linus autem & Musæus circa Trojana tempora claruerunt, & cum his Thamyris ac Philammon similiter.*

deesse videatur, ut de nonnullis etiam sapientiæ nomine claris quando vixerint, aperiam. Minos igitur, qui omni genere sapientiæ excellere visus est, & ingenio clarus & legibus latis, sub Lynceo, qui post Danaum regnavit, undecima post Inachum ætate floruit. Lycurgus multò post Ilii captivitatem natus, annis centum ante Olympiades Lacedæmoniis leges præscripsit. Draco circiter tricesimam nonam Olympiadem nascitur,

χειρῶν [e] ἐνδέον ἀποπληρώσωμεν, ἔτι τε περὶ τῶν νομιζομένων σοφῶν, [f] ποιήσομαι τὴν ἀπόδειξιν. [1] Μίνως [g] γὰρ ὁ [h] πάσης προὔχειν νομισθεὶς σοφίας, [i] ἀγχινοίᾳ τε καὶ νομοθεσίᾳ, ἐπὶ Λυγκέως, τοῦ μετὰ Δαναὸν βασιλεύσαντος, γέγονεν, ἐνδεκάτῃ γενεᾷ μετὰ Ἴναχον. [2] Λυκοῦργος δὲ πολὺ γενηθεὶς μετὰ τὴν Ἰλίου ἅλωσιν, πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων ἔτεσιν ἑκατὸν νομοθετεῖ Λακεδαιμονίοις. [3] Δράκων δὲ περὶ Ὀλυμπιάδα τριακοστὴν καὶ ἐννάτην εὑρί-

e δέον ἀναπληρώσομεν MS. Coll. Joann. f ποιήσωμεν *Euseb.* ποιήσομαι MS. Coll. Joann. g μὲν γὰρ *Euseb.* h Videtur addendum διὰ *Gesner.* i ἀγχινοίας τε καὶ νομοθεσίας *Euseb.*

1 *Μίνως γὰρ*] Clemens Alexandrinus Strom. I. p. 309. *οἱ δὲ, Μίνω τὸν Διὸς ἐπὶ Λυγκέως· οὗτος μετὰ Δαναὸν γίνεται ἐνδεκάτῃ ἄνωθεν ἀπὸ Ἰνάχου καὶ Μωσέως γενεᾷ.*

2 *Λυκοῦργος*] In MS. legebatur *γεννηθεὶς*, pro *γενηθείς*. at Clemens Alexandrinus hæc Tatiani verba designans, lib. I. Strom. pag. 309. aliter hunc locum exprimit: *Λυκοῦργος δὲ μετὰ πολλὰ τῆς Ἰλίου ἁλώσεως γεγονὼς ἔτη πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων ἔτεσιν ἑκατὸν πεντήκοντα νομοθετεῖ Λακεδαιμονίοις.* *Lycurgus autem multis annis post Trojam captam, qui fuit centum & quinquaginta annis ante Olympiades, tulit leges Lacedæmoniis.* Itaque deesse in Tatiano quinquaginta annos putat Jos. Scaliger in Chronicum Eusebii scribens, ad annum ab Abrahamo MCXXXII. & idem tamen ex eodem Clemente Alexandr. p. 328. Dieuchidam citat. *Διευχίδας γὰρ ἐν τετάρτῳ Μεγαρικῶν περὶ τὸ διακοσιοστὸν ἐνενηκοστὸν ἔτος ὕστερον τῆς Ἰλίου ἁλώσεως τὴν ἀκμὴν Λυκούργου φέρει.* *Dieuchidas enim in quarto Megaricorum circa ducentesimum nonagesimum annum, ex quo Troja fuit capta, dicit floruisse Lycurgum*: nimirum anno MCXXV. ab Abrahamo, qui tantum quinquennio distat ab anno MCXXX. in quo Eusebii Chronicum vult Lycurgum floruisse; ut Tatiani vulgata lectio, quæ centum annis tantùm vult eum præcessisse Olympiades, eum refert ad annum MCXLI. Denique apud Eusebium lib. X. cap. 3. de præparat. Evangel. pag. 291. eodem modo legitur, *πολὺ μετὰ τὴν Ἰλίου γεννηθεὶς ἅλωσιν, πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων ἔτεσιν ἑκατόν.* Itaque nihil est necesse ut annos illos quinquaginta textui Tatiani adjungamus. *Fronto Ducæus.*

3 *Δράκων δὲ*] Clemens Alexandrinus loco suprà citato. *Δράκων δὲ, ὁ καὶ αὐτὸς νομοθέτης, περὶ τὴν τριακοστὴν καὶ ἐννάτην Ὀλυμπιάδα γεγονὼς εὑρίσκεται.* *Draco autem, qui ipse quoque fuit legislator, invenitur fuisse circa tricesimam nonam Olympiadem.*

I Σόλων

εὑρίσκεται γεγονώς. [1] [k] Σόλων'' περὶ μ', [2] Πυθαγόρας περὶ ξβ'.

ξδ'. [3] Τὰς δὲ [l] Ὀλυμπιάδας ὕστερον τῶν Ἰλιακῶν ἔτεσι ἀπεδείξαμεν γεγονυίας τετρακοσίοις ἑπτά. Ὧν δὴ τούτων οὕτως ἀποδεδειγμένων, διὰ βραχέων ἔτι καὶ περὶ τῆς τῶν ἑπτὰ σοφῶν ἡλικίας ἀναγράψομεν. τοῦ γὰρ πρεσβυτάτου τῶν προειρημένων Θάλητος, γενομένου περὶ τὴν [4] πεντηκοστὴν Ὀλυμπιάδα, καὶ τὰ περὶ τῶν [m] μετ' αὐτὸν'' σχεδὸν ὑμῖν συντόμως εἴρηται. Ταῦτα ὑμῖν, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, [5] ὁ κατὰ βαρβάρους φιλοσοφῶν

Solon circa quadragesimam, Pythagoras circa sexagesimam secundam.

LXIV. Olympiades autem post bellum Trojanum annis quadringentis & septem institutas ostendimus. Hæc ergo cum ita se habeant, paucis adhuc septem quoque sapientium ætates commemoremus. Illorum autem vetustissimus Thales, cum circiter quinquagesimam Olympiadem vixerit, non est quod plura de reliquis afferantur. Hæc vobis, ô Græci, Tatianus ego Barbaræ philosophiæ sectator com-

k Σόλων περὶ μζ'. *Gall.* 1 2. *Æton. Euseb.* Vide Notas: l Ad vocem Ὀλυμπιάδας, hæc annotavit Scholiastes in Codice priore Regio: καὶ μὴν Πίνδαρος ὁ λυρικὸς οὕτως φησίν· ἤτοι Ὀλύμπια μὲν ἔστησεν Ἡρακλῆς. πῶς οὖν Ἡρακλέους (lege Ἡρακλῆς) μιᾷ γενεᾷ τῶν Ἰλιακῶν προύχων, ὁ κατὰ Πίνδαρον τὰ Ὀλύμπια στήσας, ὕστερον εὑρεθήσεται τῶν Ἰλιακῶν υ' ἔτεσιν, εἴγε αὐτὸς ἔστησε τὰ Ὀλύμπια; m κατ' αὐτὸν *Euseb.* sed μετ' αὐτὸν MS. Coll. Joann.

1 Σόλων περὶ μ.] Meursius de Archontibus Athen. lib. I. c. 12. legendum monet μς'. *Excidit enim*, inquit, *sine dubio numerus senarius*. Hanc lectionem firmat Clemens Strom. lib. I. p. 302. Ἤκμαζεν οὖν ὁ Σόλων κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ἕκτην Ὀλυμπιάδα.

2 Πυθαγόρας περὶ ξβ'.] Tempore Polycratis tyranni. Clemens loco suprà citato.

3 Τὰς δὲ Ὀλυμπιάδας] Olympiades post bellum Trojanum quot annis fuerint, suprà etiam dixit numero 49. ubi legitur non 407. sed 490. annis Olympiades secutas esse. Ego præsentem lectionem probo: nam suprà quoque loco jam citato, Archilochum Olympiade 23. hoc est, post bellum Trojanum annis 500. floruisse scribit: quòd si Olympiades 23. hoc est, annos 92. à quingentis substrahas, restabunt 408. *Gesner.*

4 πεντηκοστὴν] Diogenes Laertius lib. I. in vita Thaletis, scribit eum obiisse Olympiade 58. & multa ibidem de septem Græciæ sapientibus. *Gesner.*

Hæc habui, quæ in hanc Orationem non indigna mihi visa sunt annotatu, partim ut locos aliquos obscuros illustrarem, qui tam in translatione nostra, quàm archetypo Auctoris occurrunt: partim ut Græcus Codex similium locorum apud diversos auctores collatione redderetur integrior: partim ut hac diligentia translationis fidem & auctoritatem, quantum in me situm esset, juvarem. Conjecturas aliquot & emendationes Græci Codicis marginibus passim adscripsi, quas hic repetere supervacaneum videbatur: Varias quoque lectiones, quales in manuscripti Codicis marginibus erant, tales reliqui. *Gesner.*

5 ὁ κατὰ βαρβάρους φιλοσοφῶν] Videtur quum

composui, natus apud Assyrios, & vestris primùm studiis imbutus, deinde verò illis quorum me nunc prædicatorem profiteor. In posterum verò, quoniam Deum & opus ejus agnosco, firma mihi & nunquam neganda remanente divina institutione, paratum me vobis ad examinanda mea dogmata præbeo.

Τατιανὸς συνέταξα, γεννηθεὶς μὲν ἐν τῇ τῶν Ἀσσυρίων γῇ, παιδευθεὶς δὲ πρῶτον μὲν τὰ ὑμέτερα, δεύτερον δὲ ἅ τινα νῦν [1] [n] κηρύττειν" ἐπαγγέλλομαι. γινώσκων δὲ λοιπὸν τίς ὁ Θεὸς, καὶ [o] τίς κατ' αὐτὸν ποίησις, ἕτοιμον [p] ἐμαυτὸν" ὑμῖν πρὸς τὴν ἀνάκρισιν τῶν δογμάτων παρίστημι, μενούσης μοι [q] κατὰ" Θεὸν πολιτείας ἀνεξαρνήτου.

n Sic *Euseb. Gall.* 1. & *Fronto Duc.* sed *Tigur.* Edit Paris. *Gall* 2. *Æton.* & Codex MS. Tatiani, Bononiæ in cœnobio S. Salvatoris, cujus meminit *Possevinus* in Apparatu sacro, p. 440. malè legebant κρύπτειν Vide Notas o τίς ἡ κατ' *Gall* 2. *Euseb.* p ἑαυτὸν *Euseb.* sed ἐμαυτὸν MS. Coll Joann. q τῆς κατὰ *Euseb.*

quum dicit ὁ κατὰ βαρβάρους φιλοσοφῶν, intelligere, *qui philosophiæ illius sectator sum, quam vos barbaricam appellatis.* Dixerat verò & antea se & Romanorum μεγαλαυχίαν, & Atheniensium ψυχρολογίαν valedixisse & barbaricam Philosophiam amplexum esse. *H. Stephanus.*

1 κηρύττειν] Sic Eusebii Codex, & è Gallicis ad nos allatis unus; vera lectio. Absurda altera illa, vel ex iis quæ suprà dicit de seipso Tatianus, §. 44. Οὐδὲν πλέον τοῦ Θεοῦ κατάληψιν, ἣν ἔχω περὶ τῶν ὅλων, ταύτην οὐκ ἀποκρύπτομαι. Imò alibi p. 64. Tatianus se appellat τὸν κήρυκα τῆς ἀληθείας.

ΤΕΛΟΣ.

Quam recipiebamus, erudite Lector, in Adnotatis nostris pag. 19. *subnexuros nos ad calcem hujus Opusculi, Dissertationem eximii Theologi, ac de Ecclesia, si quis unquam, meritissimi GEORGII BULLI*, Defens. Fidei Nicænæ Sect. 3. c. 6. *in qua Tatiani Doctrina de Filii* τῷ συναϊδίῳ *fusè declaratur; en hic sistimus.*

Pag. 349. §. 1. SEquitur Athenagoræ æqualis, Tatianus. Qui etiam à Petavio, & ab Irenici auctore & Sandio, iis Patribus annumeratur, qui cum Ario Filii æternitatem negarunt. Poteram autem causari Tatianum istum, post Magistri sui Justini mortem, in hæresim lapsum fuisse; proinde nullam ejus esse auctoritatem. Sed hac responsione opus non habemus. Verba Tatiani, unde istam ejus hæresim collegit Petavius, & post illum reliqui quos commemoravimus, attento tantum & candido interprete indigere mihi videntur. Sic igitur Tatianus in Oratione ad Græcos [a]: φανερώτερον δὲ (inquit,) ἐκθήσομαι τὰ ἡμέτερα. Θεὸς ἦν ἐν ἀρχῇ, τὴν δὲ ἀρχὴν λόγου δύναμιν παρειλήφαμεν. ὁ γὰρ δεσπότης τῶν ὅλων αὐτὸς ὑπάρχων τοῦ παντὸς ἡ ὑπόστασις, κατὰ μὲν τὴν μηδέπω γεγενημένην ποίησιν μόνος ἦν, καθὸ δὲ πᾶσα δύναμις ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων αὐτὸς ὑπόστασις ἦν, σὺν αὐτῷ τὰ πάντα. σὺν αὐτῷ γὰρ διὰ λογικῆς δυνάμεως, αὐτὸς καὶ ὁ λόγος, ὃς ἦν ἐν αὐτῷ, ὑπέστησε. θελήματι δὲ τῆς ἁπλότητος αὐτοῦ προπηδᾷ λόγος· ὁ δὲ λόγος οὐ κατὰ κενοῦ χωρήσας, ἔργον πρωτότοκον τοῦ πνεύματος γίνεται· τοῦτον ἴσμεν τοῦ κόσμου τὴν ἀρχήν. i. e. *Nunc manifestius religionis nostræ arcana pandam. Deus erat in principio. Principium autem esse Verbi potentiam accepimus. Etenim Dominus omnium cum ipse totius esset universi substantia, quatenus nulla adhuc erat facta creatura, solus extabat. Quatenus vero tota vis & potentia, ac tam eorum quæ videri possunt, quam quæ videri nequeunt, substantia erat ipse, cum eo erant omnia. Nam cum ipso per rationalem vim & ipse, & Verbum quod in ipso erat, substitit. Voluntate autem simplicitatis ipsius verbum prosilit: quod quidem non in vacuum progrediens, primogenitum opus Spiritus fuit. Hunc scimus esse mundi principium.* Hujus loci

a Pag. 145.

ἐξήγησιν

ἐξήγησιν quandam æquo Lectori proponam, qua intellecta, spero fore, ut ab hæresi saltem in hoc articulo Tatianum is suo judicio facile absoluturus, ipsiusque consensum cum Patribus Nicænis in summa rei, qua de agitur, clare perspecturus sit.

§. 2. Primo expendenda occurrunt verba Θεὸς ἦν ἐν ἀρχῇ· τὴν δὲ ἀρχὴν λόγου δύναμιν παρειλήφαμεν. Ubi plurimum interest, ut recte intelligamus, quid Tatiano sit λόγου δύναμις. Censuit Petavius per λόγου δύναμιν idem significari, [b] quod mox Tatianus dicit λογικὴν δύναμιν, qua rursus nihil aliud intelligendum existimat, quàm *vim rationis ac potentiam, secundum quam Deus omnia producere potest.* Ego vero plane persuasum habeo per λόγου δύναμιν omnino hic intelligi debere Verbi potentiam, hoc est, ipsum Dei Verbum, quod & Filius Dei appellatur. Quod his evidentissimis, ni fallor, rationibus confirmo. Primo λόγου δύναμις alibi apud Tatianum in hac significatione constanter reperitur. Sic bis usurpatur pagina proxime sequenti [c], ubi postquam Tatianus dixerat τὸν λόγον Verbum, sive Filium Dei, post Angelos condidisse hominem; deinde disserit de ejusdem τοῦ λόγου providentia circa hominem jam conditum his verbis: ἡ δὲ τοῦ λόγου δύναμις ἔχουσα παρ᾽ ἑαυτῇ προγνωστικὸν τὸ μέλλον ἀποβαίνειν, οὐ καθ᾽ εἱμαρμένην, τῇ δὲ τῶν αἱρουμένων αὐτεξουσίων γνώμῃ, τῶν μελλόντων προὔλεγε τὰς ἀποβάσεις· καὶ τῆς μὲν πονηρίας κωλυτὴς ἐγίνετο δι᾽ ἀπαγορεύσεων, τῶν δὲ μελλόντων ἀγαθῶν ἐγκωμιαστής. καὶ ἐπειδή τινι φρονιμωτέρῳ παρὰ τοὺς λοιποὺς ὄντι διὰ τὸ πρωτόγονον συνεξηκολούθησαν, καὶ Θεὸν ἀνέδειξαν οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὸν ἐπανιστάμενον τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ, τότε ἡ τοῦ λόγου δύναμις, τόντε ἄρξαντα τῆς ἀπονοίας, καὶ τοὺς συνακολουθήσαντας τούτῳ, τῆς σὺν αὐτῷ διαίτης παρῃτήσατο. i. e. *Verbi autem potentia cum secum prænosceret, quid eventurum esset, non ex fato, sed ex libero eligentium proposito, rerum futurarum exitus prædicebat: & malitiam interdictis vetabat; eorum vero, qui boni futuri essent, remuneratorem se demonstrabat. Postquam vero homines callidiorem quendam præ cæteris, utpote provectiorem ætate, secuti sunt, & divinæ legi se opponentem pro Deo habuerunt; tum Verbi potentia & hujus dementiæ authorem, & eos qui ipsi obsecuti sunt, commercio suo privavit.* Hic omnes vident τὴν δύναμιν τοῦ λόγου omnino esse ipsum τὸν λόγον Verbum, sive Filium Dei. Unde & in posteriori sententiæ parte nominativus ἡ δύναμις, cum sit generis fœminini, habet tamen relativum masculinum αὐτῷ, quia scilicet ἡ δύναμις τοῦ λόγου sensu est ipse ὁ λόγος. Et hinc Tatianus δύναμιν τοῦ λόγου continuo exprimit verbis,

b Petav. de Trin. lib. I. c. 3. n. 5. c pag. 146.

quæ

quæ personam divinam clarius designant. καὶ ὁ μὲν (inquit,) κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ γεγονὼς, χωρισθέντος ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πνεύματος τοῦ δυνατωτέρου, θνητὸς γίνεται· i. e. *Et qui ad imaginem Dei factus erat, recedente ab ipso potentiori spiritu, mortalis fit.* Ubi (ut obiter id notem,) ex more Veterum Scriptorum est, quod τὸν λόγον appellat πνεῦμα Tatianus, quod & supra fecit: λόγος γὰρ ὁ ἐπουράνιος πνεῦμα γεγονὼς ἀπὸ τοῦ πατρὸς. *Verbum enim illud cœleste, Spiritus à Patre genitus.* Unicus, si bene memini, superest Tatiani locus, ubi λόγου δύναμις occurrit eodem plane sensu; ubi nempe in eadem oratione Christianus homo dicitur [d] λόγου δυνάμει κατακολουθεῖν, *Verbi potentiam* (hoc est, ut ex contextu apparet, ipsum Verbum, sive Filium Dei,) *sequi.*

§. 3. Sed & hac altera ratione interpretatio nostra stabilitur. Tatiano eadem est manifeste λόγου δύναμις & ἡ ἀρχή· at τὴν ἀρχὴν mox ipse τὸν λόγον *Verbum*, sive Filium Dei, interpretatur. Si verba Tatiani, quæ initio perioches à nobis recitatæ habentur, cum verbis, quæ eandem periochen claudunt, conferas; clarius illud perspexeris. Ibi est, ἀρχὴν *principium esse Verbi potentiam accepimus*: hic, τοῦτον (nempe τὸν λόγον sive Filium Dei, de quo ante locutus fuerat,) ἀρχὴν *principium mundi esse scimus.* Quis dubitet, quin de eadem ἀρχῇ utrobique locutus sit Tatianus? Nec suum hic commentum nobis tradit Doctor Assyrius, sed communiorem Christianorum sententiam: quod & verbis illis παρειλήφαμεν & ἴσμεν non obscure indicat. Nimirum Veteres plerique τὸν λόγον sive Filium Dei dixerunt τὴν ἀρχὴν *principium*, nempe illud in quo Deus erat ante conditum mundum, adeoque ex æterno, quóque mundum Deus condidit. Sic Theophilus Antiochenus, Tatiani suppar, libro primo ad Autolycum, Dei nomina recensens, [e] εἰ λόγον (inquit,) εἴπω, ἀρχὴν αὐτοῦ λέγω. *Si λόγον dixero, principium ipsius dico.* Idem Theophilus libro II. ad Autolycum de Filio Dei, [f] οὗτος (inquit,) λέγεται ἀρχή. *hic principium dicitur.* Et mox ibidem: οὗτος οὖν ὢν πνεῦμα Θεοῦ, καὶ ἀρχὴ, καὶ σοφία, καὶ δύναμις ὑψίστου. *Hic igitur existens spiritus Dei, principium & sapientia, altissimique virtus & potentia.* Sic Clemens Alexandrinus Strom. VII. Filium Dei dicit & τὴν ἄναρχον, & ἀρχήν. *illum principio carentem, & principium.* Sic porro Origenes Homil. I. in Genesin, in ipso initio, ad verba illa Geneseos; *in principio creavit Deus cœlum & terram*; hæc annotat: *Quod est omnium principium, nisi Dominus noster & Salvator*

d pag. 157. e p. 71. f p. 88.

 vator

vator omnium, Jesus Christus, primogenitus omnis creaturæ? *In hoc ergo principio, hoc est in Verbo suo, Deus cælum & terram fecit.* Sic denique (ut alios Patres Ante-Nicænos prætercam,) Methodius in excerptis ex libro περὶ τῶν γενητῶν apud Photium Cod. 235. ad eundem Geneseos locum scribens, ait [g]: ἀρχὴν γὰρ αὐτὴν τὴν σοφίαν λέγων τις, οὐκ ἂν ἁμάρτοι. *Is qui principium ipsam dixerit sapientiam,* (hoc est Filium Dei,) *non aberrabit.* Neque aliter philosophati sunt Patres Catholici, qui post exortam controversiam Arianam scripserunt. Nam Gregorius Nazianzenus Orat. 32. quam dixit in Synodo Oecumenica secunda Episcoporum CL. Divinitatis tres personas ita distinguit: [h] ἄναρχον, καὶ ἀρχὴ, καὶ τὸ μετὰ τῆς ἀρχῆς, εἷς Θεός. i. e. *Quod principii expers est, & principium, & id quod cum principio est, unus est Deus.* Et mox: [i] ὄνομα δὲ, τῷ μὲν ἀνάρχῳ πατήρ· τῇ δὲ ἀρχῇ, υἱός· τῷ δὲ μετὰ τῆς ἀρχῆς, πνεῦμα ἅγιον· φύσις δὲ τοῖς τρισὶ μία, Θεός. *Nomen autem principii expertis, Pater: principio, Filius: ei autem, quod cum principio est, Spiritus sanctus: natura vero tribus una est, nempe Deus.* Sed & Mosis verba, *in principio creavit Deus,* &c. [k] Augustinus, Hieronymus aliique complures ita declarant, ut *principium* Filium Dei interpretentur. Hisce autem argumentis satis demonstratum arbitror, Tatianum per λόγου δύναμιν omnino ipsum τὸν λόγον, sive Filium Dei intellexisse. At quorsum, inquies, dixit Tatianus Deum Patrem ante conditum mundum, adeoque ex æterno, in τῷ λόγῳ, ut in τῇ ἀρχῇ, fuisse? Respondeo. Dixerat de Deo verbis proxime præcedentibus Tatianus: ὁ πάντων ἀνενδεὴς, οὐ διαβλητέος ὑφ' ἡμῶν ὡς ἐνδεής. *Qui nullus rei indigus est, non tanquam egenus à nobis traduci debet.* Hoc autem in verbis continuo sequentibus, à nobis hucusque expositis, ulterius declarat, dicens, Deum ex æterno ante omnes res creatas, & absque illis, sibi αὐτάρκη fuisse: non loco aut domicilio aliquo caruisse, in quo habitaret: neque ipsi defuisse quocum sese communicaret, aut in quo seipsum quasi oblectaret; siquidem ex æterno in τῷ λόγῳ suo erat, & cum ipso versabatur. Itaque hic coæterna τοῦ λόγου cum Deo Patre suo existentia clare docetur. Sed & hoc voluit significare Tatianus, Deo ante conditum mundum, etiam ipsum quodammodo mundum præsentem fuisse; cum ipsi revera præsens fuerit ὁ λόγος mundi principium, qui & idea est & exemplar, sive ars divina, qua Pater universa, cum voluit,

g Pag. 939. h p. 519. i p. 520. k August. 11. Conf. c. 9. & lib. 42. cap. 19, 20, 28. Hieron. quæst. in Genes.

molitus

molitus est, quemadmodum vocem *Principium* recte, & juxta mentem Veterum, alicubi explicavit ipse Petavius. Hoc omnino sensisse Tatianum in verbis allatis clarius adhuc patebit ex iis, quæ apud ipsum sequuntur, ad quæ nunc progredior.

§. 4. Sic autem pergit Tatianus: *Etenim Dominus omnium, cum ipse totius esset universi substantia, quatenus nulla adhuc erat facta creatura, solus extabat. Quatenus vero tota vis & potentia, ac tam visibilium quam invisibilium substantia erat ipse, cum eo erant omnia. Nam cum ipso per rationalem vim ipse, & ὁ λόγος, qui in ipso erat, substitit.* Sensus Tatiani manifestus hic est: Mundus, & quæcunque in eo sunt, cum Deo erant δυνάμει *in potentia*, ut Schola loquitur, ex æterno. Quomodo vero id probat? Hac scilicet ratione, quia ex æterno substitit non modò Deus Pater, sed & cum ipso λόγος ejus, qui est mundi principium, cujus virtute postquam is ex Deo quasi prosiliisset & progressus esset, condita fuerunt universa. Hoc, inquam, voluit Tatianus: Mundus ex æterno cum Deo erat in principio suo, nempe τῷ λόγῳ qui una cum Deo Patre ex æterno substitit. Quod ut luculentius appareat, accuratius expendenda sunt verba illa: σὺν αὐτῷ γὰρ διὰ λογικῆς δυνάμεως αὐτὸς καὶ ὁ λόγος, ὃς ἦν ἐν αὐτῷ, ὑπέστησε. Dico, his verbis τοῦ λόγου cum Deo Patre, idque ut distinctæ ab eo hypostasis, coæternam & actualem existentiam, ejusque existentiæ causam æternam satis aperte declarari. Nam primum, quod ad æternam τοῦ λόγου cum Deo Patre existentiam attinet, clare & diserte dicit Tatianus, τὸν λόγον ante conditum mundum, & cum Deus adhuc solus esset, (hoc est, nulla adhuc facta esset creatura,) in Deo fuisse, & cum Deo extitisse, quam diu scilicet ipse Deus fuisset. Secundo actualem fuisse illam τοῦ λόγου existentiam eo significat, quod eundem modum existendi tum Deo Patri, tum ipsius τῷ λόγῳ tribuat, utriusque existentiam eodem verbo exprimens: *& ipse,* (inquit,) nempe Deus Pater, & λόγος ipsius ὑπέστησε *substitit.* Sed illud mox contra Petavium manifestius demonstrabitur. Tertio, τὸν λόγον una cum Deo Patre extitisse ex æterno, ut hypostasin ab eo distinctam, non uno modo nos docet Tatianus. Nam & extitisse illum cum Deo Patre dicit, quod non nisi de duobus proprie dicitur: & de Deo Patre & ipsius τῷ λόγῳ locutus, ait, *cum ipse, tum* ὁ λόγος, *qui in ipso erat*: satis aperte innuens, τὸν λόγον non fuisse ipsum Deum Patrem. Denique ne quis suspicaretur, τὸν λόγον hic plane idem esse ac Dei Patris λο-

γικὴν δύναμιν, hoc est mentem & rationem; aperte τὸν λόγον à λογικῇ δυνάμει distinguit. Ultimo in loco, quod æternam causam coæternæ cum Deo Patre existentiæ τοῦ λόγου attinet, docet Tatianus λόγον ex æterno cum Deo Patre substitisse διὰ λογικῆς δυνάμεως, *per rationalem vim* sive *potentiam*: hoc est, à Patris mente ex æterno natum fuisse, æternæ mentis coæternam progeniem, quod superius ad Athenagoram explicavimus. Atqui, inquies, quomodo igitur etiam Deum Patrem dicit substitisse per rationalem vim? Responsio est facilis. Deus Pater, juxta Tatianum, substitit per rationalem vim, veluti per formam suam, hoc est, ipse erat ratio & mens æterna: Deus vero Filius, sive ὁ λόγος, una cum Deo Patre substitit per rationalem vim, tanquam per causam efficientem, hoc est, ex omni æternitate à Patris mente natus est, æternæ mentis, ut sæpius diximus, coæterna progenies. Illud quidem absurdum videtur, quod Tatianus dicat, ante conditum mundum cum Deo Patre substitisse non modo λόγον ipsius, sed & ipsum. Verum in vulgari sermone, quali nonnunquam utitur Tatianus, trita est loquendi forma, qua quis dicatur secum ipso esse. Ita scilicet vulgo dicimus: *nemo mecum erat præter meipsum.*

§. 5. Sed Petavio jam occurrendum est. *Tatianus* (inquit ille,) *videtur existimasse, Verbum à Patre productum, ex æterno non actu, sed tantummodo in* λογικῇ δυνάμει, *ac potestate fuisse: quemadmodum in eadem erant creata deinceps omnia.* Atqui, inquam ego, nemini Tatianus ita existimasse videri potest, qui verba ipsius paulo attentius consideraverit. Si enim Tatiano διὰ λογικῆς δυνάμεως existere, sit non actu, sed potestate existere; dicendum est Tatianum existimasse, ipsum quoque Deum Patrem ex æterno potestate tantum, non actu extitisse: siquidem de Deo Patre & ejus τῷ λόγῳ pariter dicit, ipsos ex æterno διὰ λογικῆς δυνάμεως substitisse. Sed vide hic Petavii ingenium: ut quod voluit efficeret, textum Tatiani satis manifestum depravavit, verba illa διὰ λογικῆς δυνάμεως αὐτὸς καὶ ὁ λόγος ὃς ἦν ἐν αὐτῷ ὑπέστησε ita vertens: *per rationalem vim* λόγος *ipse qui in eo erat, extitit.* Verum quis Græcis literis vel leviter imbutus, non cum Interprete censuerit verba potius reddenda: *per rationalem potentiam tum ipse tum* λόγος *qui in ipso erat substitit*? Sed Petavii absurdam versionem si recipiamus, nihil ille proficiet. Rogo enim Jesuitam, quid cum verbis illis ὁ λόγος ὃς ἦν ἐν αὐτῷ faciendum sit? Dicat nobis, quomodo juxta

Tatia-

Tatianum ὁ λόγος in Deo Patre ex æterno fuerit? In potentia rationis, non actu tum fuisse, necesse est ut dicat. Sed vide jam Solœcismum crassissimum, qui hinc in verbis Tatiani exurgat. Scilicet huc redibit ejus oratio: ὁ λόγος, qui in Deo Patre erat non actu sed rationis potentia; per rationis potentiam, tantummodo, non actu cum Deo Patre subſtitit: quo sermone quid absurdius? Deinde quis sanus persuadere sibi potest, διὰ λογικῆς δυνάμεως nihil aliud significari quam ἐν δυνάμει *in potentia*, quatenus scilicet locutio ista usurpatur à Philosophis de iis, quæ nondum actu existunt, sed ex certis quibusdam causis existere possunt? Certe λογικὴ δύναμις hic omnino exprimit *rationalem vim*, sive, ut ita loquar, *facultatem*: & cum λόγος dicitur ante conditum mundum, adeoque ex æterno, cum Deo Patre subſtitisse διὰ λογικῆς ejus δυνάμεως, causa æternæ subsistentiæ τῦ λόγυ cum Deo Patre clare significatur. Ut sensus Tatiani manifestus sit, quemadmodum in homine ex rationali ipsius potentia necessario profluit verbum ejus internum, & simul cum ipsa existit; ita per rationalem Dei vim, quæ æternum in ipso fuit, cum ipso ex æterno subſtitit ὁ λόγος. Præterea supra dixit Tatianus, ut vidimus, Deum ex æterno in λόγῳ suo fuisse. Quid vero? An Deus in illo fuit, qui nondum ipse fuit, nisi potestate tantum? Deum etiam in τῷ λόγῳ ante conditum mundum ita fuisse asserit, ut propterea non defuerit ipsi, quocum sese communicaret. Nunquid hoc de τῷ λόγῳ, qui nondum actu extitit, affirmare potuit? Denique respiciendus est omnino Athenagoræ locus, in superiori capite à nobis allegatus, & cum Tatiani verbis conferendus: siquidem hi duo scriptores mutuam sibi invicem lucem porrigunt. Negat Athenagoras τὸν λόγον, sive Filium Dei esse γενόμενον *factum*, addita hac ratione, quod Deus Pater, cum sit æterna mens, & ex æterno λογικὸς, hoc est, λογικῇ δυνάμει, ut Tatianus loquitur, pollens, ex æterno habuerit in seipso τὸν λόγον, necesse sit. Quomodo autem, juxta Athenagoram, Deus Pater in se ex æterno habuit τὸν λόγον; An potestate tantum? Nugæ. Nam sic in rerum natura nihil esse γενόμενον, pari jure affirmare potuisset doctissimus scriptor; cum res cunctæ in potestate divina ex æterno extiterint. Intellexit igitur omnino actualem τῦ λόγυ existentiam Athenagoras, & eandem Tatianus. Ac sane quis non videt exactam utriusque de æternitate τῦ λόγυ sermonis convenientiam? Argumentatur Athenagoras Deum Patrem ex æterno habuisse

in

in ſe λόγον, quia æternum λογικὸς fuerit: ait itidem Tatianus τὸ λόγον ante conditum mundum, adeoque ex æterno una cum Deo Patre ſubſtitiſſe; quomodo? διὰ λογικῆς δυνάμεως. Res certe manifeſta eſt. In explicando Tatiani textu progrediamur.

§. 6. Sequuntur apud Tatianum hæc verba: *Voluntate autem ſimplicitatis ipſius*, προπηδᾷ *proſiliit* ὁ λόγος, *&* ὁ λόγος *non fruſtra progreſſus*, ἔργον πρωτότοκον *primogenitum opus Spiritus fuit, Hunc ſcimus eſſe mundi principium.* Hic Tatiano τοῦ λόγου προπήδησις idem plane eſt, quod Athenagoræ ejuſdem προέλευσις. Manifeſte autem ſignificat Tatianus, eundem illum τὸν λόγον, qui ex æterno in Deo Patre & una cum ipſo ſubſtitit, cum Deus voluit mundum condere, ex Deo proſiliiſſe. Quomodo autem proſiliit? Scilicet ἐν ἐνεργείᾳ, ſive ut rerum creandarum ἐνέργεια eſſet, quemadmodum rem explicavit Athenagoras: vel, ut mox ipſe Tatianus, ut eſſet ἀρχὴ τοῦ κόσμου, *principium mundi.* Tatiani πρωτότοκον ἔργον plane idem eſt, (phraſi licet duriuſcula expreſſum,) quod Athenagoræ πρῶτον γέννημα. Uterque alluſit ad verba Apoſtoli Col. 1. 15. πρωτότοκος πάσης κτίσεως. Cæterum ἔργον dicit Tatianus τὸν λόγον non in ſe ſpectatum, (utpote quem ex æterno ſubſtitiſſe paulo ante dixerat,) ſed cum reſpectu ad προπήδησιν. Ut ſenſus ejus ſit: cum Deus voluit mundum condere, hoc primum fecit, ut ex ſe proſiliret ὁ λόγος ipſius: ſive primum ejus opus fuit emiſſio τοῦ λόγου, ut per ipſum deinceps hoc univerſum conſtitueretur. Sane ἔργον opus, hoc eſt, creaturam, aut factum quiddam eſſe Dei τὸν λόγον non ſenſiſſe Tatianum, certiſſimum eſt. Quippe hæc manifeſta fuit ejus doctrina, inter materiam & materiæ conditorem Deum, nihil eſſe medium: proinde omnem prorſus creaturam (ne ipſa quidem dempta natura Angelica,) è materia conſtare: materiæ illud proprium eſſe, ut initium habeat: denique materiæ opificem unum eſſe Deum. Qui autem hæc docuit, idem τὸν λόγον à materia prorſus diſtinguit, illumque hujus opificem eſſe manifeſte ſtatuit. Hoc ex collatione quorundam locorum Tatiani clariſſime patebit. [1] ἔχει δὲ (inquit,) οὕτω· πᾶσάν ἐστιν ἰδεῖν τοῦ κόσμου τὴν κατασκευὴν, σύμπασάν τε τὴν ποίησιν, καὶ γεγονυῖαν ἐξ ὕλης, καὶ τὴν ὕλην δὲ τὴν αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προβεβλημένην. *Sic autem res habet: univerſam mundi machinam, & prorſus omne quicquid factum eſt, è materia conſtitutum; ipſam vero materiam à Deo productam eſſe patet.* Mox ibidem conſequenter ſtatuit, ipſos τοὺς δαίμονας, quos vocarunt Ethnici, nempe

1 pag. 151.

nempe Angelos, σύμπηξιν ἐξ ὕλης accepiſſe, hoc eſt, ex materia compactos eſſe. Idem vero paulo infra locum à nobis hucuſque examinatum, & τὸν λόγον Dei ab omni materia diſtinguit, & materiæ fabricatorem ipſum eſſe diſerte pronuntiat. Quippe ibi à Tatiano ὁ λόγος dicitur [m] αὐτὸς ἑαυτῷ τὴν ὕλην δημιουργήσας. *ipſe ſibi materiam fabricaſſe.* Pauculis autem interjectis, ſequuntur hæc verba: οὔτε γὰρ ἄναρχος ἡ ὕλη καθάπερ ὁ Θεὸς, οὐδὲ διὰ τὸ ἄναρχον καὶ αὐτὴ ἰσοδύναμος τῷ Θεῷ· γενητὴ δὲ, καὶ οὐκ ὑπὸ τοῦ ἄλλου γεγονυῖα, μόνου δὲ ὑπὸ τοῦ πάντων δημιουργοῦ προβεβλημένη. *Non enim initii expers eſt materia, quemadmodum Deus: neque ipſa, ut initii expers, parem Deo potentiam habet; ſed facta eſt; neque ab alio facta; ſed ab uno omnium fabricatore producta.* Hinc cum ſacroſanctum Dei nomen caſte & religioſiſſime ubique uſurpaverit Tatianus, illud nuſpiam alii tribuens præterquam vero Deo; Deum tamen τὸν λόγον diſerte dicere non eſt veritus. [n] οὐ γὰρ (inquit,) μωραίνομεν, ἄνδρες Ἕλληνες, οὐδὲ λήρους ἀπαγγέλλομεν, Θεὸν ἐν ἀνθρώπου μορφῇ γεγονέναι καταγγέλλοντες. *Non deſipimus, ô Græci, neque nugas vobis proferimus, DEUM ſub hominis forma natum nuntiantes.* Atque ad eundem modum alibi loquitur ſæpius. Similia autem, quæ poſt ea quæ hucuſque explicavimus, adhibet Tatianus, ad myſterium ſive æternæ productionis, ſive τῆς προπηδήσεως τοῦ λόγου utcunque illuſtrandum, nolo omnino præſtare. Similitudines paucæ admodum, ſi ullæ, præſertim quæ ad res divinas explicandas accommodantur, (utpote de quibus non poſſumus niſi balbutire,) quatuor, ut dici ſolet, currunt pedibus. Ac Tatiani doctrinam de Filii τῆς συναϊδίῳ, jam ſatis, ut opinor, explicavimus.

m p. 145. n p. 159.

C. KOR-

C. KORTHOLTI
ANNOTATIONES
IN
TATIANUM.

PAg. 2. lin. 3. οὐκ ἀπὸ βαρβάρων ἐκτήσατο;] Diogenes Laertius, in proœmio, quod libris suis de vitis illustrium Philosophorum præmisit, omnem movet lapidem, ut Philosophiam, non à Barbaris, sed Græcis, initium habuisse demonstret. Epicurus, apud Clementem Alexandrinum, Stromat. I. eo usque progreditur; ut dicat, μόνους φιλοσοφῆσαι Ἕλληνας δύνασθαι. *Solos Græcos posse philosophari.* Huic jactantiæ præsens opusculum suum Tatianus opponere voluit; quod *florentissimum librum* appellat Hieronymus, de Scriptoribus Ecclesiasticis cap. XXXIX. & cui hoc elogium Eusebius tribuit, Historiæ Eccles. lib. IV. cap. 29. quod sit τῶν συγγραμμάτων ἁπάντων αὐτοῦ κάλλιστός τε καὶ ὠφελιμώτατος· *omnium quos* Tatianus *scripsit librorum* (scripsit autem oppidò multos) *elegantissimus simul atque utilissimus*: quemadmodum & Clemens Alexandr. suam in hoc argumento probavit industriam Stromat. libro I. nec non Eusebius Præparat. Evangel. libro X. ac Theodoritus Therapeut. libro I. Adde auctores memoratos ad Justini Parænesin. verb. πολλῷ πρεσβύτερος.

Pag. 7. l. 13. τίς ἀλαζονείας ἔξω καθέστηκεν;] Vide quæ observamus ad Justini Apologiam I. verb. οὐ φιλόσοφος, ἀλλὰ φιλόδοξος ἀνήρ.

Pag. 17. l. 2. εἰ μὴ τοῖς ὑμῶν νομίμοις] Vide notata in Justini epistolam ad Diognetum verb. διὰ τοῦτο μισεῖτε χριστιανούς.

Pag. 17. l. 5. προστάττει φόρους τελεῖν ὁ βασιλεύς] Similem locum habet Justinus Apolog. II. &, cujus ibi verba producimus, Tertullianus.

Pag. 17. l. 9. τὸν μὲν γὰρ ἄνθρωπον ἀνθρωπίνως τιμητέον] Vide quæ notamus ad Justini Apologiam II. verb. Θεὸν μὲν μόνον προσκυνοῦμεν.

Pag. 19. l. 5. οὐδὲ τὸν ἀνωνόμαστον Θεὸν δωροδοκητέον] Vide quæ notamus ad Justini Apologiam II. verb. ἀνενδεῆ αἱμάτων.

Pag. 24. l. 9. ὥσπερ γὰρ οὐκ ὤν] Vide quæ observamus ad Athenagoræ librum de Resurrectione verb. εἰ γὰρ μὴ ὄντα.

Pag. 71. l. 2. Κρήσκης] De Crescente hoc, famoso illo Justini M. Antagonista, vide ipsum Justinum, Apolog. I. quæque ibi notamus ad verba κἀγὼ οὖν προσδοκῶ, & quæ sequuntur. Hieronymus de eodem, libro de Scriptoribus Eccl. cap. 33. Justinus *cum in urbe Roma haberet* τὰς διατριβὰς, *& Crescentem Cynicum, qui multum adversus Christianos blasphemabat, redargueret, gulosum & mortis timidum, luxuriæque & libidinum sectatorem; ad extremum studio ejus & insidiis attractus, accusatusque, quod Christianus esset, pro* CHRISTO *sanguinem fudit.*

Pag. 77. l. 13. συγκρίνατε τοὺς μύθους ὑμῶν τοῖς ἡμετέροις διηγήμασι] Confer cum his, quæ habet Justinus Apologia II. libro I.

Pag. 79

Pag. 79. l. 12. μηδὲ τοὺς Θεοὺς ὑμῶν ἀλληγορήσητε] Vide quæ notata in principium orationis ad Græcos.

Pag. 81. l. 9. εἶδόν τινα πολλάκις] Crescentem notat: de quo supra.

Pag. 83. l. 1. μιαινολοῦσι τὰ αἰσχρὰ] Vide Tertullianum de Spectaculis, item Apolog. cap. 39. libro de Pudicitia cap. 7. & alibi: Cyprianum Epistola 2. Theophilum Antiochenum lib. III. ad Autolycum. Lactantium Institut. libro VI. cap. 20. seqq. & Epitom. cap. 4. Minucium Felicem in Octavio. Arnobium libro II. Irenæum lib. I. cap. 1. Gregorium Naz. Jamb. III. ad Seleucum. Hieronymum in Ezech. XX. in vita Hilarionis, epistola 18. ad Marcellam, & aliàs. Augustinum Confess. lib. VI. cap. 7. & de Symbolo lib. II. cap. 11. Chrysostomum in Psal. CXVIII. & passim alibi. Salvianum de Providentia lib. VI. Sidonium lib. III. epist. 13.

Pag. 86. l. 16. τί μέγα καὶ θαυμαστὸν οἱ παρ' ὑμῖν ἐργάζονται φιλόσοφοι;] De Philosophis Quinctilianus, libro I. cap. 1. *Nostris temporibus sub hoc nomine maxima in plerisque vitia latuerunt. Non enim virtute ac studiis, ut haberentur Philosophi, laborabant, sed vultum & tristitiam, & dissentientem à ceteris habitum pessimis moribus prætendebant.* De iisdem Firmicus; libro VIII. cap. 6. *Aliud ex fronte pollicentur, aliud latenter in moribus celant. Sunt enim austera facie, prolixa barba, obstinata fronte; ita ut Catonis prorsus institutum imitari videantur: sed totum hoc fucato mentiuntur affectu: sunt enim natura petulantes, lasciviis semper cupiditatum ac libidinosis voluptatibus implicati, & qui latenter amorum illecebris semper exæstuant.* Talis erat Bithyniæ Philosophaster ille, quem vivis coloribus depingens Lactantius, Institut. V. cap. 11. *Antistitem se Philosophiæ profitebatur,* inquit, *verum ita vitiosus, ut, continentiæ magister non minus avaritia, quàm libidinibus arderet: in victu tam sumptuosus, ut in schola virtutis assertor, parsimoniæ paupertatisque laudator, in palatio pejus cœnaret, quàm domi. Tamen vitia sua capillis, & pallio, & (quod maximum est velamentum) divitiis prætegebat: quas ut augeret, ad amicitias Judicum miro ambitu penetrabat, eosque sibi repente autoritate falsi nominis obligabat; non modo ut eorum sententias venderet; verum etiam, ut confines suos, quos sedibus agrisque pellebat, à suo repetendo hac potentia retardaret.* —— *Suas disputationes moribus destruebat, vel mores suos disputationibus arguebat, ipse adversus se gravis censor, & accusator acerrimus.* Hæc ibi Lactantius, qui etiam libro de ira Dei, cap. 22. Philosophos describit, quod sint *qui sapientiam capillis & habitu jactant.* Pertinet item huc, quod Cyprianus, sub initium libri de bono Patientiæ, comparationem inter Gentiles & Christianos instituens Philosophos; *Nos,* ait, *Philosophi non verbis, sed factis sumus: nec vestitu sapientiam, sed veritate præferimus. Virtutum conscientiam magis, quam jactantiam novimus; non loquimur magna, sed vivimus.* Confer quæ habet Lucianus in Nigrino & Bis accusato.

Pag. 90. l. 15. καθάπερ μιαρωτάτους μεμισήκατε;] Vide quæ notamus ad Athenagoræ Apologiam verb. ἵνα τε μισεῖν.

Pag. 95. l. 12. ἡμᾶς δὲ περιλήμμασι λοιδορίας] Vide quæ observata ad Justini Apologiam I. verb. μήτε μοιχᾶν.

Pag. 100. l. 1. τὰ παρ' ἐνίοις αἰσχρὰ, παρά τισι σπουδαῖα] Lege omnino hic Cornelii Nepotis præfationem in librum de vitis excellentium Imperatorum.

Pag. 102. l. 3. συνέβη γραφαῖς τισὶ ἐντυχεῖν βαρβαρικαῖς] Confer cum his, de suæ conversionis occasione fideique motivis, quæ memorant Justinus M. Theophilus Antiochenus, Hilarius, notata in Justini orationem ad Græcos, verb. ταῦτα μὲν εἶλε, item quæ ex Gregorio Nysseno produximus ad Justini Parænesin verb. οἷς ὁ λόγον ἴδιόν ποτε τέχνης.

Pag. 102. l. 8. Διά τι τῆς λέξεων τὸ ἄτυφον] Atqui illa ipsa styli simplicitas alios Paganos à librorum sacrorum lectione solebat absterrere. *Hæc imprimis causa est, cur apud sapientes, & doctos, & principes hujus seculi, Scriptura sancta fide careat; quod Prophetæ communi ac simplici sermone, ut ad populum, sunt locuti. Contemnuntur itaque ab iis, qui nihil audire vel legere, nisi expolitum & disertum volunt; nec quicquam inhærere animis eorum potest, nisi quod aures blandiori sono permulcet*; ait Lactantius Institut. libro V. cap. 1. Cujusmodi quid sibi ipsi contigisse Baptismo nondum tincto S. Augustinus fatetur, libro Confessionum III. cap. 5. Verba ejus: *Institui animum in Scripturas sanctas, ut viderem, quales essent: & ecce video rem non compertam superbis, neque nudatam pueris; sed incessu humilem, successu excelsam & velatam mysteriis: & non eram ego talis, ut intrare in eam possem, aut inclinare cervicem ad ejus gressus. Non enim sicut modo loquor, ita sensi cum attendi ad illam Scripturam; sed visa est mihi indigna, quam Tertullianæ dignitate compararem. Tumor enim meus refugiebat modum ejus, & acies mea non penetrabat interiora ejus. Verumtamen illa erat, quæ cresceret cum parvulis: sed ego dedignabar esse parvulus, &, turgidus fastu, mihi grandis videbar.* Plura huc facientia vide sis in Tractatu nostro de Origine Christianismi ex mente Gentilium cap. XI.

Pag. 105. l. 13. μάρτυρας δὲ οὐ τοὺς οἴκοι παραλήψομαι] Vide quæ notata ad Justini Parænesin, verb. οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς θείων.

Pag. 110. l. 4. παρ' ἡμῖν δὲ τῆς μὲν κενοδοξίας ὁ ἵμερος οὐκ ἔστι] Vide notata ad Justini Apologiam I. verb. καὶ δόξης.

Pag. 110. l. 17. τοὺς δὲ ἀκροᾶσθαι βουλομένους πάντας] Origenes, libro contra Celsum III. Ὁμολογοῦμεν δὲ πάντας θέλειν παιδεῦσαι τῷ τοῦ Θεοῦ, κἂν μὴ βούληται Κέλσος, λόγῳ, ὥστε καὶ μειρακίοις μεταδιδόναι τῆς ἁρμοζούσης αὐτοῖς προτροπῆς, καὶ οἰκότριψιν ὑποδεικνύναι, πῶς ἐλεύθερον ἀναλαβόντες φρόνημα, ἐξελευθερωθεῖεν ὑπὸ τοῦ λόγου. οἱ δὲ παρ' ἡμῖν πρεσβεύοντες τὸν Χριστιανισμὸν ἱκανῶς φασιν ὀφειλέται εἶναι Ἕλλησι καὶ βαρβάροις, σοφοῖς καὶ ἀνοήτοις, (οὐ γὰρ ἀρνοῦνται τὸ καὶ ἀνοήτων δεῖν τὰς ψυχὰς θεραπεύειν) ἵν', ὅση δύναμις, ἀποθέμενοι τὴν ἄγνοιαν ἐπὶ τὸ συνετώτερον σπεύδωσιν, ἀκούοντες καὶ Σαλομῶντος, λέγοντος· Οἱ δὲ ἄφρονες ἔνθεσθε καρδίαν, καὶ ὅς ἐστιν ὑμῶν ἀφρονέστερος, ἐκκλινάτω πρός με· (καὶ τοῖς) ἐνδεέσι δὲ φρενῶν παρακελεύομαι λέγουσα ἡ σοφία· Ἔλθετε, φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον, καὶ πίετε οἶνον, ὃν ἐκέρασα ὑμῖν· ἀπολείπετε ἀφροσύνην, ἵνα ζήσητε, καὶ κατορθώσατε σύνεσιν ἐν γνώσει. *Fatemur nos cupere, ut omnes, vel invito Celso, erudiantur verbo Dei: adeo ut etiam adolescentulis impertiamus convenientem ipsis admonitionem, & famulis commonstremus, quomodo sumpto liberali animo per verbum Dei reddantur ingenui. Et qui apud nos præsunt doctrinæ, profitentur se debitores, Græcis & barbaris, sapientibus & insipientibus: (non enim negant, vel insipientium animis medicinam adhibendam) ut, quantum fieri potest, deposita ignorantia, studeant melius sapere, Salomoni obediant dicenti: Insipientes redite ad cor, & qui est inter vos infantissimus, divertat ad me; Sapientiam quoque audiant invitantem: Venite, comeditem panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis. Relinquite insipientiam & vivite, & ambulate per vias prudentiæ*: Vide Tractatum nostrum de Calumniis Paganorum cap. 12.

Pag. 111. l. 6. γελᾶτε καὶ ὑμεῖς, ὡς καὶ κλαύσοντες] ita Servator: Οὐαὶ ὑμῖν οἱ γελῶντες νῦν, πενθήσετε καὶ κλαύσετε, Luc. 6. 25. Vide Tractatum nostrum de Origine Christianismi cap. 9.

Pag. 114. l. 16. μὴ χλευάζητε τοὺς παρ' ἡμῖν φιλοσοφοῦντας] Identidem primitivis Christianis objicere solebant Gentiles, quod, *de ultima fæce collectis imperitioribus & mulieribus credulis, sexus sui facilitate labentibus plebem profanæ conjurationis instituerent*; quæ Cæcilii apud Minucium sunt verba. De CHRISTO ipso

&

& Apostolis Julianus desertor, apud Cyrillum Alexandr. libro VI. ἠγάπων, inquit, εἰ θεραπαίνας ἐξαπατήσουσι καὶ δούλους. *Satis habebant, si ancillas aut servos deciperent.* Æmilianus, Judex infidelis, apud Prudentium, hymno περὶ στεφ. x. 37. ad Fructuosum.

Tu, qui Doctor, ait seris novellum
Commenti genus: ut leves puellæ
Lucos destituant, Jovem relinquant.

Atque hinc illæ religionis Christianæ criminationes, quod *muliebris* esset *superstitio*, & *aniles* proponeret *fabulas*, *anilia dogmata*, γυναικῶν εὑρήματα γραιδίων, *mulierum vetularum inventa*, μῦθον παραπλήσιον τοῖς παραδιδομένοις ταῖς γραυσὶ, *fabula anicularum deliramentis similem*; apud Minucium in Octavio, Lactantium lib. V. cap. 1, 2, 13. Prudentium hymno περὶ στεφ. x. 40. Lucianum (vel quisquis auctor) in Philopatride, Origenem contra Celsum.

Pag. 135. l. 13. ἵνα τι λέγειν ἴδιον νομίζωνται] Alias hujus depravationis causas afferunt Justinus Apologia II. & dialogo cum Tryphone. Tertullianus Apolog. cap. 47. & de anima cap. 2. Origenes contra Celsum lib. IV. Vide Tractatum de Origene & natura Christianismi Gentilium ex sententia cap. 11.

Conjecturæ, quas ad oram libri sui notavit celeberrimus Pearsonius.

Pag. 47. l. 8. ὑλικοῦ] ἴσ. ὀλικοῦ.
P. 65. l. 18. νεβρῶν τε καὶ ὀστέων περιλήψεις,] hæc περίλοιπα videntur. sed cogita, & vide postea λείψανον.
P. 69. l. 6. εὐεργέτης] εὐεργέτην.
P. 70. l. 16. ἀποδιδοῦσι] ἀποδέουσι
P. 71. l. 7. αὐτὸν] αὐτός.
P. 72. l. 1. οὓς κακοῦ] οὓς vel dele, vel lege ὡς.
Ibid. l. 6. ἂν] ἴσ. αὖ.
P. 82. l. 5. θησαυρομανίας] θησαυρὸν μανίας.
P. 123. l. 10. αὐτοὺς] πρὸς αὐτούς.
P. 128. l. 5. καὶ ὁ] ὁ καί.
Ibid. l. 11. Χείρωμεν] Εἴρωμεν.
P. 130. l. 6. τούτων] τοῦτον.
P. 132. l. 4. πετρακοσίοις] an ἑπτακοσίοις.
P. 135. l. 1. ἀπό τε τοῦ] ἀπὸ τοῦ.
Ibid. l. 3. τε πολέμων] πολλῶν τε.

Addenda & Emendanda.

PAg. 7. l. 22. post vocem *Dramatici* adde: quam nostram conjecturam à Maximo Tyrio Dissert. XV. ulterius confirmatam arbitror.

P. 25. l. 9. τὴν ὁρατὴν αὐτοῦ μόνῳ] Quibus Tatiani verbis excidisse ego voculam existimo, & fors scribendum, τὴν ὁρατὴν αὐτοῦ μόνῳ λόγῳ ὑπόστασιν ἀπηργάσατο αὐτὸς τὸ ἀρχαῖον. Ut regnantis Dei potentiam clariorem demonstraret, solo uno verbo eum illa efficere posse dixit, quæ misellus homo impossibilia existimet. Vitiatum autem locum Tatiani esse exinde etiam patet, quod μόνην aliis in eo excuditur. Barthius *Adversar*. lib. LIV. c. 24.

P. 26. l. 31. post verbum *Deus* adde: Confer eundem p. 316. & 329.

P. 27. ad vocem ἄρξαντα l. 15. adde inter var. lect. l. 17. ἀρξάμενον *al.*

P. 43. l. 5. δίκαιος καὶ σώφρων ὁ τὴν] Euripidem designari his verbis colligimus ex Theodoreti Therapeuticis Serm. III. p. 511. Καὶ μὴν δὴ καὶ τὸν Γανυμήδην, καθά φασιν οἱ ποιηταὶ ἀνήρπασαν οἱ Θεοὶ, Διῒ οἰνοχοεύειν· καὶ τὴν Ἑλένην δὲ, μετὰ τὴν πολυθρύλλητον καὶ παμπόλλην μοιχείαν, τοῦ Μενέλεω χωρίσαντες, εἰς τὸν οὐρανὸν, ἥ φησιν Εὐριπίδης, ἀνήγαγον. *Quin & Ganymedem apud Poetas rapuisse Dii perhibentur, qui Jovi pocula ministraret, & Helenam, post plurima & vulgatissima adulteria, à Menelao sejungentes, in cœlum, ut Euripides ait, sustulerunt*

P. 50. l. 20. post *Gall.* 1. ista, *MS. Cod. unde profluxit Editio Tigurina. Æton.* deleantur.

P. 54. l. 27. post lib. IV. c. 37. adjice: ut & Theophilus Antiochenus lib. II. p. 88.

P. 81. l. 17. καὶ διὰ πηλίνης ὄψεως.] Lego ποικίλης ὄψεως. Nisi πηλίνην esse putes *fæcibus inunctam*, aut *vinosam*, qui πηλὸς *vinum* esse Tzetzes Chiliade VI. docet. Voce λυγιζομένους utitur & Nazianzenus *in Arrianos*, ὑμῶν ποῖον κατωρχήσατο μειράκιον ἀσελγὲς, αἰσχρὰ λυγιζόμενον, καὶ καμπτόμενον; Id est, *quis adolescens intemperans vos desaltavit, turpiter se movens, ac inflectens?* id est, ridicula saltatione expressit. Hoc enim proprium saltationis Rythmicæ fuit. Bulengerus *de Theatro* lib. I. cap. 51. Tom. IX. Rom. Antiq. p. 942.

P. 105. l. 35. post Ῥηγῖνος *Euseb.* adjice: quod probat cl. Jonsius lib. *de Script. Hist. Phil.* p. 20.

P. 106. l. 7. τὶ ὁ] inseratur inter var. lect. ante a. τὶ καὶ *Euseb.*

Ibid. l. 11. post *Gall.* 2. insere: Μεγακλείδης τε καὶ ὁ Χαμαιλέων, ex Eusebio legendum monet Jonsius p. 20. & 338.

~~P. 114. l. 6. lege Mnesiarchidis, interpres enim male habet Mnesarchidis.~~

~~P. 121. l. 25. ante lib. adde Plinius.~~

~~P. 131. l. 13. pro Thyesta repone Thyestes.~~

~~P. 138. l. 1. perperam interpres, *discipulus*: omnino reponenda est vox præceptor.~~

EPISTOLÆ

EPISTOLÆ

Primæ TATIANI Editioni præfixæ.

Clarissimo & Doctissimo Viro

D. Hieronymo Frick Bernati,

Patrono ac Mecœnati suo optimo,

JOANNES FRISIUS TIGURINUS

S. D. P.

OMne institutum ac vitæ actio, imò omnes nostræ cogitationes eò sunt dirigendæ (tum ab illis qui se ad Rempub. vel alias ad res gerendas accommodarunt, tum qui literarum otio & doctrinæ sese dediderunt) ut communi utilitati quàm rectissimè serviatur. Qui ergo Reipub. munia obeunt, omnem operam & studium suum ponere atque conferre debent, ut ipsa optimis legibus, præceptis, ac institutionibus probè formetur: deinde ut ii, qui huic subjiciuntur, ita eorum vitam institui curent, ne ab ipsa justitia ad pravorum conversationes ullo modo deflectant, verum morum claritate, vitæque integritate luceant, cunctosque excellant. Qui vero in studio literarum versantur, eos quicquid eruditionis aut doctrinæ adipiscuntur, id totum in medium conferre decet, quò facilius etiam alii, qui discendi cupiditate ducuntur, eorum laboribus fruantur & delectentur. Tibi in utroque genere diu versato, summa laus à tuis hominibus concessa est: primum cum communi tuorum civium suffragio Prætor Mendrisii creatus, ex hac provincia, quam per biennium obtinuisti, veram tua prudentia laudem adeptus es & consecutus. Huic accessit etiam studium doctrinæ: nam Biturigibus in Gallia sub Alciato, nostræ ætatis jurisconsulto prudentissimo, jurisprudentiæ quasi consecratus & addictus fuisti. Quantum vero in hoc juris studio profeceris, istorum judicio, qui hoc quotidie re ipsa experiuntur, abunde confirmatur. Tua igitur virtus, tuaque liberalitatis & benignitatis beneficia, quæ in me à prima adolescentia delata sunt, me movent, ut hoc quicquid est operis tuo nomini dedicem. Nam cum in collocando beneficio, & in referenda gratia nullo modo sufficiam: æquum est tamen animi mei erga te gratitudinem quacunque ratione declarare. Exhibeo itaque tuæ humanitati & benevolentiæ Tatianum Græcum, antea nunquam typis excusum, quem anno præterito, cum agerem Venetiis, ex doctissimi viri Arnoldi Arlenii Peraxyli veteris mei amici liberalitate mecum huc deportavi. Suscipe igitur, mi Hieronyme, hoc munusculum eo animo, quo tibi à me repræsen-

præſentatur, hoc eſt, benevolo, amico, & ſincero: atque tua auctoritate & patrocinio contra Zoilorum mordacitatem ita tuere, ut ipſe intelligam hoc opuſculum tibi à Friſio tuo oblatum longè fuiſſe gratiſſimum. Vale fœliciter, & pro tuo ingenii candore, æqui bonique conſule, majora, ſi ſeſe mihi offerat occaſio, poſthac expectaturus. Te ſalutat Conradus Geſnerus, communis noſter amicus & familiaris. Vale iterum atque iterum. Tiguri ex noſtro Muſæo, quarto nonas Martii. Anno à Chriſto nato 46. ſupra milleſimum quingenteſimum.

GEORGIO LÆTO

Auguſtæ Vindelicorum Archigrammateo perfectiſſimo,

CONRADUS GESNERUS

S. D. P.

SIngularis benignitas tua, Georgi doctiſſime, cujus fructum ſuperiore anno in urbe veſtra tam liberaliter ad te invitatus, & variis officiis devinctus, jucundiſſimum percepi: non ſinit me diutius animo degere tranquillo, niſi aliquod gratitudinis ſpecimen tibi præbuerim. Hanc igitur Tatiani piam admodum & elegantem adverſus Græcos declamationem, cujus lectione plurimum te delectatum iri ſpero, proximis diebus à me Latinis verbis redditam, & annotatiunculis auctam, per Joannem Hallerum noſtratem pietatis & eruditionis gratia ut nobis, ſic tibi etiam & aliis apud vos excellentibus viris chariſſimum juvenem, ætate dico, prudentia ſenem, ne mihi fruſtra occaſio hæc abiret, tuo nomini dedicatam mitto. Tu quæſo pro mira humanitate tua, quoties hunc libellum inſpicies, toties amoris in te noſtri memor, animum quoque Geſneri offerentis libello conjunctum te videre tibi perſuadeas, & ubi rudis occurret interpretatio ignoſcas. Non enim licuit mihi variis negotiis intricatiſſimo, non dico ut vellem, ſed neque ut poſſem, ſtilum accuratius expolire. Vale. Tiguri Idibus Februar. anno regni Chriſtiani 1546.

NICOLAI Le NOURRY
DISSERTATIO
In TATIANI *Assyrii Opera.*

præsentatur, hoc est, benevolo, amico, & sincero: atque tua auctoritate & patrocinio contra Zoilorum mordacitatem ita tuere, ut ipse intelligam hoc opusculum tibi à Frisio tuo oblatum longè fuisse gratissimum. Vale fœliciter, & pro tuo ingenii candore, æqui bonique consule, majora, si sese mihi offerat occasio, posthac expectaturus. Te salutat Conradus Gesnerus, communis noster amicus & familiaris. Vale iterum atque iterum. Tiguri ex nostro Musæo, quarto nonas Martii. Anno à Christo nato 46. supra millesimum quingentesimum.

GEORGIO LÆTO

Augustæ Vindelicorum Archigrammateo perfectissimo,

CONRADUS GESNERUS

S. D. P.

SIngularis benignitas tua, Georgi doctissime, cujus fructum superiore anno in urbe vestra tam liberaliter ad te invitatus, & variis officiis devinctus, jucundissimum percepi: non sinit me diutius animo degere tranquillo, nisi aliquod gratitudinis specimen tibi præbuerim. Hanc igitur Tatiani piam admodum & elegantem adversus Græcos declamationem, cujus lectione plurimum te delectatum iri spero, proximis diebus à me Latinis verbis redditam, & annotatiunculis auctam, per Joannem Hallerum nostratem pietatis & eruditionis gratia ut nobis, sic tibi etiam & aliis apud vos excellentibus viris charissimum juvenem, ætate dico, prudentia senem, ne mihi frustra occasio hæc abiret, tuo nomini dedicatam mitto. Tu quæso pro mira humanitate tua, quoties hunc libellum inspicies, toties amoris in te nostri memor, animum quoque Gesneri offerentis libello conjunctum te videre tibi persuadeas, & ubi rudis occurret interpretatio ignoscas. Non enim licuit mihi variis negotiis intricatissimo, non dico ut vellem, sed neque ut possem, stilum accuratius expolire. Vale. Tiguri Idibus Februar. anno regni Christiani 1546.

NICOLAI Le NOURRY
DISSERTATIO
In TATIANI *Assyrii Opera.*

INDEX CAPITUM.

CAPUT PRIMUM.

CAPUT II.

CAPUT III.

NICOLAI

NICOLAI LE NOURRY
De Scriptoribus secundi Ecclesiæ Sæculi
DISSERTATIO QUINTA.
In TATIANI *Assyrii opera.*

CAPUT PRIMUM.
De Oratione Tatiani Assyrii ad Græcos.
§. I.
Analysis Orationis Tatiani Assyrii ad Græcos.

INiquum Græcorum in Barbaros odium inde ab ipso Orationis suæ exordio ostendit Tatianus, quia nullum sit artium aut scientiarum genus, quod ipsis non debeant acceptum referre. Illud autem brevi certaque probat inductione, atque ex eâ concludit, omne supercilium, vanamque ostentationem ab iisdem Græcis omnino esse deponendam. Etenim quam in primis venditant sermonis elegantiam, ea tam varias in dialectos ab ipsis scissa est; ut quis verè Græcus sit sermo, vix à quoquam possit discerni. Aliis verò disciplinis perverse abutebantur, Rhetoricâ ad injustitiam & calumniam; Poësi ad animarum perniciem; Philosophiâ ad superbiam, aliaque vitia, & ad varios, uti ille convincit, errores disseminandos. Ex quibus colligit nuncium eis esse remittendum, ac Christianam religionem, cujus veram sinceramque de Deo & sanctissimâ Trinitate, nec non de futurâ hominum resurrectione, extremoque illorum judicio, doctrinam enucleate exponit, esse amplexandam. Docet deinde, quomodo homines & Angeli à Verbo divino sui juris liberique arbitrii compotes creati, in peccatum lapsi sint. Falsam verò paganorum de fato opinionem ibi funditus evertit, planumque facit illos immeritò divinitatis cultum iis deferre, quos vitam sceleribus infamem du-

xisse, frustraque inter sidera collocari, ipsimet Ethnicæ Religionis scriptores aperte testificantur.

Hæc itaque ait à Christianis jure optimo repudiari; utpote qui certò sciant, non solum mortem, quæ ex hominis peccato acciderat, omnibus esse communem; sed soli Deo, nullius planè peccati auctori, esse vivendum. Cujus verò substantiæ Angeli, & anima, & spiritus hominis, atque inprimis quomodo anima immortalis sit, fusè disputat. Dehinc edisserit quo pacto ea ipsa à spiritu deficiens, in peccatum, & postea in idololatriam præceps ruerit. Addit autem, in eam cecidisse dolis & artibus dæmonum, qui corporea, sed πνευματικῇ quadam substantiâ constant; ab iisdem tamen hominibus videri non possunt, nec mortuorum hominum sunt animæ. Porro autem docet, illos æternas peccatorum suorum, quorum nequeunt amplius pœnitere, daturos aliquando pœnas, sempiternumque supplicium. Quamobrem frustra jactitari, magicis eorum artibus ægritudines depelli, & sanos fieri homines.

Philosophos post hæc castigat, qui cùm & mortem & divitias se contemnere gloriarentur, sexcentos tamen aureos in nullius, nisi alendæ barbæ suæ, commodum singulis annis ab Imperatoribus acciperent. Ex his autem unus erat Crescens, vitiis suis & sceleribus famosus, cujus artificiis & machinationibus sanctissimo martyri Justino, vitia Philosophorum insectanti, mortem Ethnici homines intulerunt. Hi porro si sincere, uti aiebant, mortis contemtu ducerentur, nec Christianis tam inique adversari debebant, nec tanto studio varia, quibus miserè illudebantur, consectari divinationum genera. Etenim cupiditati suæ si non indulgerent, hæc & terrena omnia summo ipsis essent despicatui, neque Christianos ea prorsus despicientes odio prosequerentur. Ab omnibus siquidem non mundana, sed cælestia inquirenda esse hinc probat, quod Angeli & homines ex deliciarum omnium loco, ubi à Deo creati erant, ob peccatum suum detrusi sunt. Hinc enim concludit omnibus cuilibet homini enitendum esse viribus, ut in hunc priorem locum possit aliquando remigrare.

Tum deinde quod Christiani de humana Filii Dei generatione docebant, illud à paganis tanquam commentitium aliquid plane immerito rejici eo clarissime demonstrat, quod hi plurima de diis suis omnino ridicula, & ab omni veri specie penitus aliena, quæque frustra Metrodorus ad allegoriam referre

conatus

conatus eſt, ſemper obtruderent. Subjungit autem, ſe hoc argumentandi genere ideo uti, non quidem ut Chriſtianæ fidei dogmata cum Ethnicorum placitis componat; ſed quia ex reipſa ſit natum, ſibique ſcribenti ſponte-ſua occurrerit. Ad obſcænos paganorum conventus inde tranſit, quos ille quidem data occaſione argute irridet, planeque exagitat. Ibi vero impii cujuſdam hypocritæ vitam ſceleribus infamem graphice depingit. Tum deinde gladiatorum ſpectacula ſevere arguit, eoſque acerrime corripit, qui homines, ut gladiatorum familiæ adſcriberentur, emebant alebantque. Neque mitiori profecto ſeveritate comædias tragædiaſque poëtarum ibidem condemnat.

Hinc redit ad philoſophos, quorum fucatam virtutem exſibilat, & falſis Pythagoræ de Metempſychoſi, Ariſtotelis de animæ mortalitate rejectis opinionibus, varias non ſine riſu exponit plurimorum ejuſdem ſectæ philoſophorum inter ſe pugnas & diſſenſiones. Ex his itaque optimo jure concludit, nullius hominis in Chriſtianos, qui hos omnes illorum errores reſpuunt, concitandum eſſe odium. Neque invidiæ hujus ex anthropophagia, falsò Chriſtianis objecta, ſumendam eſſe occaſionem, quandoquidem ſolos paganos hujus criminis reos eſſe apertiſſime convincit. Poſt verò oſtendit illos fruſtra politiorem, quam aliis ſuffurati erant, eloquutionem, & ſummam, cujus erant expertes, eruditionem ſibi arrogare.

Ipſis porro paganorum exemplis manifeſtum facit, Chriſtianos, niſi priùs examinatâ eorum causâ, non eſſe damnandos, nec cogendos ut de Religione ſua interrogati, eam diſſimulent, aut mentiantur. Noverant enim vana & futilia eſſe eorundem Ethnicorum dogmata, atque legum, quæ alicubi laudabantur, vituperabantur alibi, tot apud eos eſſe diſcrimina, quot & civitates.

Quæ quidem omnia, & prophanos eorum cultus, impiaque myſteria, cùm ipſe probe cognoviſſet, ac diligentiſſime pervolutaſſet ſacros Prophetarum noſtrorum libros, tum illorum repudiata impietate, his fidem habuit, & Chriſtianam Religionem profeſſus eſt. Quam jure autem merito id fecerit ut paganis perſuadeat, ibi demonſtrandum ſuſcipit, Chriſtianam philoſophiam omnibus paganorum ſtudiis, & literarum etiam inventione eſſe longe antiquiorem. Illud autem probat Homeri & Moyſis, qui magno plane conſenſu, Scriptorum omnium antiquiſſimi habebantur, inſtitutâ comparatione. Hanc autem

non aliis quàm ipsorummet Ethnicorum auctorum testimoniis explicat & adstruit. Primùm itaque refert, quàm variæ fuerint illorum de Homeri ætate opiniones. Ex hac autem dissensione, quam à veritate semper aberrare docet, à proposito digreditur, planumque facit, quàm magna sit Christianorum in suis dogmatibus conspiratio, quàm indiscriminatim omnes apud eos philosophentur, quàm procul sint ab ostentatione & inani gloria, quàm alieni à mendacio & lascivia. Inde autem colligit, eos immeritò irrideri à paganis, qui & Amazones, & Semiramin, aliosque quos nomine suo appellat, potius respuere debebant, quàm Christianas virgines conviciis & sibilis consectari. Porro autem quàm parum pudici castique essent eorundem paganorum mores, ex statuarum, quibus meretrices, aut impudicæ mulieres repræsentabantur, longa enumeratione demonstrat. Et ne quis hæc falsa & fictitia esse causaretur, ipse has omnes statuas suismet oculis se vidisse testatur. Quam quidem ob causam ait se paganam religionem repudiasse, & Christianæ suum dedisse nomen.

Dehinc ad argumentum suum reversus, & statuta Homeri ætate, demonstrat Moysen ipsis etiam Chaldæis, Phœnicibus, & Ægyptiis testibus, nimirum Beroso, Theodoto, Hypsicrate, Mocho & Ptolemæo Mendesio, esse ejusdem Homeri ævo superiorem. Quod quidem ex Argivorum Regum Chronologia, quam ipse exhibet, mirum in modum confirmat, atque ipsa Atticorum, Macedonum, Ptolemaicorum, & Antiochicorum Regum successione stabiliri & corroborari posse constanter asserit. Neque tamen ibi stetit Tatianus, sed probat insuper eumdem Moysen non solùm Homerum præcessisse, sed omnes etiam alios scriptores, nec non & septem Græciæ sapientes, qui ejusdem Homeri tempore vetustiores dicuntur. Denique orationem suam nomine suo subsignat, & ad dogmata sua rursus probanda se paratum esse profitetur.

§. II.

Quis Tatianus hujusce Orationis auctor fuerit; quid ante Christianæ Religionis professionem egerit, ac quibus rationibus ad eam fuerit adductus.

NOmen, patriam, professionemque suam auctor hujusce Orationis ad illius calcem his verbis aperte declarat: *Hæc vobis, ô Græci, Tatianus ego, barbaræ Philosophiæ sectator composui,*

posui, natus apud Assyrios, & vestris primùm studiis imbutus, deinde vero illis quæ nunc fovere me profiteor. Neque hîc tantum nomen suum ille prodidit, sed paulo superius: [1] *Tatianus contra Græcos, contra infinitam philosophorum multitudinem, nova Barbarorum dogmata defendit.* Ibi autem rursus se natum dicit apud Assyrios. Qua autem in Assyriæ, vastissimæ profecto regionis, parte si roges, respondet Epiphanius [2] se communi fama audivisse illum ex Mesopotamia oriundum. Hac porro in regione se cum lacte nutricis impios Ethnicæ Religionis, quam diu professus est, errores suxisse sæpe sæpius memorat. Immo vero tradit se hujusce religionis mysteriorum factum fuisse participem: καὶ μυστηρίων μεταλαβών.

Quas autem terræ partes ipse peragraverit, quibusve studiis operam dederit, hunc explicat in modum: *Magnam terræ partem peragravi, & tum studia vestra professus sum, tum artes & inventiones multas exercui, & tandem Romæ versatus, conscribere instituo.*

Eusebius illum his gentilium disciplinis apprime imbutum fuisse, atque primo ætatis suæ flore Rhetoricam docuisse, his verbis testatur: [3] *Tatianus vir, qui primo ætatis suæ tempore Rhetoricam docens, in gentilium disciplinis summa cum laude versatus est.* Huic Hieronymus more suo subscribit in hæc verba: [4] *Tatianus primùm oratoriam docens, non parvam sibi ex arte Rhetorica gloriam comparaverat.* At Valesius in suis ad citatum Eusebii locum annotationibus contendit, Tatianum fuisse philosophiæ potius, quàm eloquentiæ professorem. Quod quidem variis argumentis probare conatur. Primum ex ipsissimet, quæ jam laudavimus, Tatiani verbis: *Et tum studia vestra professus sum.* καὶ τοῦτο μὲν σοφιστεύσας τὰ ὑμέτερα. Enimvero hæc vox, σοφιστεύσας, omnem, inquit Valesius, Græcorum sapientiam, & liberales disciplinas complectitur; minime verò ad eloquentiam pertinet. Deinde quod Tatianus dicit multas se exercuisse artes & inventiones, id philosophiam potius, quàm Rhetoricam indicat. Præterea vero ex ipsa Tatiani oratione evincitur, illum parum in dicendo exercitatum fuisse: *Est enim*, ait Valesius, *eruditus quidem liber, sed sine ordine & methodo compositus.* Denique Theodoretus Tatianum primò sophistam fuisse perhibet.

1. Pag. 170. 2. Lib. I. Panar. p. 231. 3. Lib. IV. Hist. cap. 16. 4. Lib. de Script. Eccles. cap. 39.

At

At veremur, ne has rationes, meris conjecturis innixas, ad elevandam Eusebii Hieronymique auctoritatem pluribus sufficere non persuadeatur. Nam vox σοφιστὴς qua [1] Theodoretus utitur, sæpius Rhetorem significat, quàm philosophum. Neque alia Valesii firmamenta majoris videntur esse ponderis. Etenim demus ei, verbum σοφισεύσας apud Tatianum nihil aliud significare nisi philosophiam. Demus insuper, in hoc Tatiani libro nullam esse sermonis elegantiam, nullum eloquentiæ florem, nullum orationis ornatum; quid inde contrà Eusebii auctoritatem? Nihil plane. Docet enim ille, Tatianum *primo ætatis suæ flore Rhetoricam docuisse*, id est, cùm ille adhuc gentilium erroribus esset implicatus. At quid, quæso, prohibet quominus postea philosophiam professus sit? quid prohibet quominus longo post susceptam Christianam Religionem tempore missam fecerit paganorum eloquentiam, atque in hac oratione non minus simplicitati dictionis studuerit quàm veritati? Et verò ipse vanam Græcorum Romanorumque eloquentiam se plane repudiasse nobis non semel apertissime denunciat.

Quo magis Tatianus omnibus Ethnicæ Religionis dogmatibus & mysteriis instructus fuerat, eo pluribus sane & validioribus ad eam ejurandam, & Christianam fidem amplexandam rationibus impulsus est. Harum autem, quas ille affert, prior potiorque ea fuit, quâ compertum omnino habuit, quam falsa variaque essent paganorum de diis, eorumve cultu dogmata, quam turpes obscœnique eorum conventus, quam absurda & flagitiosa illorum mysteria, quam corrupti & perditi mores, quàm varia legum discrimina. Enimvero postquam hæc ipsi fuissent exploratissima, & in sacros divinæ Scripturæ incidisset libros, eosque accuratissime examinasset, ex iis veritatem, quam frustra apud Ethnicos quæsierat, plenissime didicit, in ea acquievit, & Christianus factus est. Sed præstat eum hac de re disserentem audire: [2] *Hæc cùm viderem, & insuper mysteriorum particeps factus . . . . in me descendens, quomodo tandem veritate potirer, inquirebam; & cùm diligenter circumspicerem, in libros quosdam Barbaros incidere mihi contigit, antiquiores multo quàm Græcorum philosophia, si spectes eorum ætatem; & augustiores, si illorum errores. His ego fidem adhibui, quod stylus non esset phaleratus, nec ulla scriptorum affectatio, & sermo nusquam obscurus: futurorum item eventuum prænotione, &*

1. Lib. I. Hæret. fab. cap. 10. 2. pag. 165.

magni-

magnitudine promiſſorum, & quod unam univerſorum Monarchiam ſtatuerent, impulſus. Itaque mente mea divinitus edocta, intellexi quod verba quædam in his libris condemnationis inſtar proferantur, alia vero à ſervitute mundi nos abſolvant, & à multis principibus & infinitis tyrannis nos abſtrahant: & conferant in nos, non quidem novum aliquid, ſed quod olim acceptum erroris culpa retinere nequivimus. Hac igitur cognitione initiatus atque perſuaſus, improbitatem priſtinam exuere volo, ut nudus, & infantibus ſimilis reddar.

Aliam vero paulo poſt ſuæ converſionis reddit rationem, nimirum quod tantus eſſet apud Chriſtianos doctrinæ conſenſus, quantum inter paganos diſſidium: quodque tam pura & caſta eſſet illorum vita, quàm horum mores mollitie & luxu diffluerent: [1] *Quapropter*, inquit ille, *à rebus illis quas vos magno pretio ducitis, recedere decrevi, quoniam vitam nos caſtam & frugi degimus, at veſtri mores mollitie & luxu diffluunt.*

Tertiam denique ſubjicit rationem, ex plurimis quas ipſe oculis ſuis viderat, impudicarum mulierum ſtatuis deſumtam. Ex quibus ſic ille: [2] *Valedixi igitur Romanorum*, inquit, *jactantiæ, Athenienſium frigido ſermoni, & diſſentientibus illorum ſtudiis, & barbaricam noſtram philoſophiam complexus ſum.* Porro autem cùm hæc Romæ ſe vidiſse diſertiſſime aſſerat, hinc liquido colligi poſſe arbitramur, illum hac in eadem urbe & impios Ethnicæ profeſſionis ritus omnino repudiaſſe, & ſacris fidei noſtræ myſteriis fuiſſe initiatum.

§ III.

Quid Tatianus poſt publicam Chriſtianæ fidei profeſſionem egerit; num à Creſcente Cynico aliquid paſſus ſit, ubi & quædam de textus illius integritate, & de Creſcente obſervantur.

UBi vero Chriſtianam Religionem ſuſcepit, in Juſtini philoſophi & martyris, ut alibi [3] diximus, diſciplinam traditus eſt. Id quidem memoriæ prodiderunt [4] Irenæus, [5] Hieronymus, & [6] Epiphanius, à quibus inſuper diſcimus quantos in Chriſtiana profeſſione ſub illius magiſterio progreſſus fecerit. Et vero tantum inde profecit, ut Chriſtianæ Romanorum ſcholæ paulo poſt fuerit præfectus. Nam Rhodon ſe illum ibi audi-

1. Pag. 168. 2. pag. 170. 3. Diſſertat. I. cap. 1. §. 1. 4. Lib. I. adverſ. Valent. c. 31. 5. De Script. Eccl. cap. 39. 6. Hæreſ. 46. §. 1.

viſſe

visse his apud Eusebium verbis manifestissime declarat: [1] *Cæterum in eodem libro, quem Callistioni nuncupavit, Romæ à Tatiano se eruditum esse testatur.*

Utrum autem ille Crescentem Cynicum Philosophum, sicut & præceptor suus, de quo à nobis suo loco disputatum est, adversarium habuerit, atque ejus dolis & machinationibus aliquid ob fidei Christianæ confessionem fuerit passus, in dubium nonnulli forsitan vocabunt. Nam de illo hæc Tatianus ipse scriptis consignavit: *Crescens ille Megalopoli nidulatus, maxime omnium puerorum incesto amori deditus, & pecuniæ studio addictissimus erat; mortem vero cùm cæteris contemnendam suaderet, ipse tamen tam male de ea sentiebat, ut Justinum sicut & me,* Ἰουστῖνον καθάπερ καὶ ἐμὲ *tanquam extremo malo morti traderet, eo quod veritatem ille prædicans, voluptuosos, & impostores philosophos argueret.* Quid enim hæc verba, *Justinum sicut & me,* aliud significant, nisi Crescentem easdem Tatiano & Justino struxisse insidias?

Non possumus quidem inficiari ibi corruptum esse Græcum Tatiani textum, neque Manuscriptorum nostrorum ope illum posse sanari. Nam ii eadem nobis omnino exhibent atque editi, nisi quod pro voce νόμους, quæ in istis mendosa est, legunt μόνους, qua melior quidem redditur sensus, sed cætera depravata non emendantur. Quapropter textus ille ex Eusebio corrigendus est, qui eum emendatiorem, atque, ut videtur, sanum & integrum sic descripsit: *Crescens qui in urbe Roma,* μεγάλῃ πόλει *nidulum suum fixerat, fœdis puerorum amoribus, & avaritia super omnes mortales deditus fuit: & qui alios hortabatur ut mortem contemnerent, ipse tantopere eam formidabat, ut Justino tamquam gravissimum malum mortem concinnaverit, eo quod veritatem ille prædicans, philosophos helluones & deceptores esse convinceret.* In hac autem ultima tantum phrasi sita est textus Græci varietas & discrepantia. Nam apud Tatianum ita legitur: Θανάτου δὲ ὁ καταφρονῶν, οὕτως αὐτὸν ἐδεδίει τὸν θάνατον, ὡς καὶ Ἰουστῖνον καθάπερ καὶ ἐμὲ, ὡς κακῷ τῷ θανάτῳ περιβαλεῖν πραγματεύσασθαι· διότι κηρύττων τὴν ἀλήθειαν λίχνους καὶ ἀπατεῶνας τοὺς φιλοσόφους συνήλεγχεν. Apud Eusebium vero: Θανάτου δὲ ὁ καταφρονεῖν συμβουλεύων, οὕτως αὐτὸς ἐδεδίει τὸν θάνατον, ὡς καὶ Ἰουστῖνον καθάπερ μεγάλῳ κακῷ τῷ θανάτῳ περιβαλεῖν πραγματεύσασθαι· διότι κηρύττων τὴν ἀλήθειαν λίχνους τοὺς φιλοσόφους καὶ ἀπατεῶνας ἐξήλεγχεν. Atqui si hæc Eusebii, ut videtur, emen-

1. Lib. V. Hist. cap. 13.

datior

datior ſit quam Tatiani lectio, certe Juſtinus tantum, minime vero Tatianus, aliquid à Creſcente propter Chriſtianæ fidei profeſſionem paſſus eſt incommodi. Attamen Tatianus cùm Juſtini fuerit fidiſſimus auditor & comes, vix credibile eſt Creſcentem moleſti quidquam in præceptorem molitum fuiſſe, quin & in diſcipulum nonnihil redundarit.

At quandoquidem in hunc Tatiani locum incidimus, duo inſuper in eum obſervanda ſunt. Ac primo quidem latinum Tatiani interpretem vocem μεγάλῃ πόλει latinè reddidiſſe *Megalopoli*. Valeſius vero eandem vocem apud Euſebium interpretatus eſt, *In urbe Roma*; haud dubie quia hæc, de quibus diſſerit Tatianus, Romæ acta fuiſſe pro certo habetur. Verum Geſnerus cùm in hac Tatiani oratione mentionem Megalopolis his verbis: [1] *Dianam non procul Megalopoli, ſicut Romæ Latialem Jovem, humano cruore placari*, poſtea factam viderit, hanc vocem eodem modo reddendam eſse arbitratus eſt. Plures autem hujus nominis civitates fuerunt, una Arcadiæ in Peloponeſo, altera Cariæ, tertia Iberiæ.

Neque ſuperfluum aut inutile forſitan erit illud denuo animadvertere, quod Tatianus noſter de Creſcente, qui ſub ementita Chriſtianæ Religionis profeſſione, infenſiſſimus erat illius adverſarius, ſcriptis commendavit. Etenim illum, tacito nomine, ſic nativis depingit lineamentis & coloribus: [2] *Vidi quendam ſæpenumero, & viſum admiratus, poſtea contempſi, utpote qui in animo aliter ſentit, foris autem quod non eſt mentitur, perquam delicate gloriantem, & variis modis luxuriantem: dum partim oculis micat, partim manibus geſticulatur, lutoſo vultu inſaniens, nunc Veneri, nunc Apollini ſimilis, unus omnium deorum accuſator, ſuperſtitionis epitome, præclararum actionum calumniator, hypocrita cædium, adulterii promotor, inſanæ avaritiæ commendator, cinædorum doctor, condemnandorum auctor. Talem, inquam, vidi, qui interim à nemine non laudabatur. Ego verò mendaciſſimum hominem, & impietatem ejus, & ſtudia abominatus ſum.*

1. Pag. 165. 2. pag. 160.

§. IV.

De antiquis scriptoribus qui Tatiano hunc asserunt librum, de ejus titulo, ætate, eruditione, & stylo; ac quomodo postea Tatianus in hæresim lapsus sit.

EX his quæ hactenus à nobis dicta sunt, certum omnibus & planè manifestum esse debet, Tatianum hujusce orationis non modo auctorem esse & parentem, sed talem etiam qualem in ea sese repræsentat. Quid enim ibi Tatianus de se ipso scribit, quod cum iis quæ de illo ab aliis Scriptoribus traduntur, omnino non conveniat? Quid vero? quod hæc oratio ipsi nominatim tribuitur non solum à Clemente Alexandrino [1], qui nonnulla quæ in ea leguntur, perspicue indicat; verum etiam ab Origene illi vindicatur his verbis: [2] *Sed & Tatiani junioris circumfertur ad Græcos Oratio, quâ eruditissime allegat eos, qui in suis historiis mentionem fecerunt de Judæorum & Moysis antiquitate.*

Deinde vero Eusebius præter breve quoddam hujusce commentationis fragmentum, totidem verbis in historia sua transcriptum, aliud longe prolixius decimo [3] Præparationis Evangelicæ libro, quo ea omnia quæ de Moysis & Homeri antiquitate quinque integris foliis disputat Tatianus, de verbo ad verbum, exceptis tantummodo librariorum amanuensium erroribus, accurate continentur. Denique Opus illud à cæteris omnibus omnium ætatum scriptoribus eidem Tatiano, nemine, ut putamus, reclamante, asseritur.

Quem vero titulum Tatianus huic lucubrationi imposuerit, jam ex Origene audivimus. Etenim ab eo appellatur, *Oratio ad Græcos*. In antiquissimo autem Regio codice manuscripto, nihil aliud occurrit, nisi Τατιανȣ̃ πρὸς Ἕλληνας. Atque ita etiam à Clemente [4] & Eusebio [5] citatur, ἐν τῷ πρὸς Ἕλληνας. At ibi nullus non videt vocem λόγος, aut βίβλος, aut aliam similem subaudiri. Huic autem titulo quæ in editis adjecta sunt, ea quoque in recentiore codice Regio leguntur. Cùm vero in antiquioris manuscripti margine addita fuerint, hinc liquido colligitur, hoc additamentum posterioris cujusdam esse Scriptoris, qui eo voluit totius orationis argumentum exponere.

1. Lib. I. Stromat. p. 320. 2. Lib I. contra Celsum. 3. Lib. X. Præparat. Evangel. cap. 11. 4. Clem. lib. I. Stromat. pag. 320. 5. Euseb. lib. IV. Histor. cap. 16.

Diffici-

Difficilioris videtur operæ ipſum aſſignare tempus, quo illa à Tatiano publici facta eſt juris. Oculatioribus tamen Criticis certum videtur, illam ab eodem Tatiano compoſitam poſt Juſtini mortem, & antequam ipſe in hæreſim laberetur. Quod quidem eo probant, quod ex eis erroribus, quos ille poſt ſuam in hæreſim prolapſionem propugnavit, nullus in hoc libro occurrat.

In hujus autem ſententiæ confirmationem, illud primum afferri poteſt, quod Tatianus aperte dicat, Creſcentem *Juſtino*, ut loquitur Euſebius [1], *tanquam graviſſimum malum mortem concinnaviſſe.* Deinde vero ubi Juſtini citat verba & auctoritatem, illum vocat virum omnium admiratione digniſſimum, θαυμασιώτατον. [2] Quo quidem laudis elogio homines, niſi poſt mortem, non ſolent exornari.

Quorundam vero doctiſſimorum hujus ætatis Criticorum opinio eſt, illum tunc huic lucubrationi manum admoviſſe, cùm adhuc Romæ commoraretur. Attamen eam ab eodem Tatiano poſt ſuum ex eadem urbe diſceſſum fuiſſe editam, ex his illius verbis arbitramur haud obſcure poſſe colligi: *Tandem Romæ,* inquit, *verſatus,* ἔσχατον δὲ τῇ Ῥωμαίων ἐνδιατρίψας πόλει *conſcribere inſtituo.* Si tamen contendas ac demonſtres his verbis non minus rem præſentem, quàm præteritam ſignificari, non multum repugnabimus, modo hanc orationem à Tatiano poſt Juſtini obitum ſcriptam fuiſſe conceſſeris. Cùm itaque ſanctiſſimus ille vir circa annum 167. glorioſam martyrii palmam fuerit conſequutus, dicendum eſt hanc orationem à Tatiano eadem circiter tempora fuiſſe compoſitam.

Porro autem antiquiſſimi Scriptores illam ſummis extollunt laudibus. Enimvero Euſebius de ea hæc ſcriptis mandavit: [3] *Maximum certe librorum numerum ab eo* (Tatiano) *relictum eſſe conſtat: ex quibus præcipue multorum teſtimonio laudatur inſignis ille adverſus Gentiles liber: in quo repetitis prioris ævi temporibus, Moſem, & cæteros Hebræorum Prophetas, omnibus qui apud Græcos celeberrimi extiterunt, vetuſtiores fuiſſe convincit. Qui quidem liber, omnium quos ille ſcripſit, elegantiſſimus ſimul atque utiliſſimus videtur.*

Eadem de hoc libro tradit Hieronymus: [4] *Porro,* inquit, *Tatianus infinita ſcripſit volumina, è quibus unus contra gentes*

1. Lib. IV. Hiſt. cap. 16. 2. pag. 157. 3. Lib. IV. Hiſt. cap. 29. 4. De Scriptor. Eccleſ. cap. 39.

florentissimus extat liber, qui inter omnia opera ejus fertur insignis.

Quàm accurate verò & erudite de Moysis & Hebræorum Religione & doctrina hoc in libro disputaverit Tatianus, memorat non solum Origenes [1] à nobis jam laudatus, sed priùs etiam Clemens Alexandrinus, cujus hæc sunt verba: [2] *Ac de iis quidem accurate dictum est à Tatiano in Oratione adversus Græcos.* Et vero quam variâ minimeque vulgari eruditione hæc oratio referta sit, nemo est qui non videat. At in ea stylus, etsi elegans, magis tamen politus & elaboratus, & concinnior, aptiorque argumentorum ordo & dispositio non immerito desideratur. Neque enim negari potest plures passim, & aliquando longissimas, occurrere à proposito digressiones, quæ oratoris operâ, si majorem ponere voluisset, poterant facile evitari.

Quomodo autem post editam hanc orationem & sanctissimi præceptoris sui obitum, is ipse Tatianus in hæresim lapsus sit, nos in prima nostra hujusce Tomi Dissertatione [3] fuse ostendimus.

§. V.

De hujusce Orationis Codicibus Manuscriptis, & editis, ac variorum in eam notis & observationibus, atque aliis Tatiani Operibus.

DUo in ditissima Christianissimi Regis nostri Bibliotheca habentur hujusce Orationis Manuscripti Codices Græci. Horum primus venerandæ est antiquitatis, de cujus ætate in nostris ad Justinum, & Athenagoram Dissertationibus suprà à nobis disputatum est. Secundus autem longe recentior est, & sæculo tantum præterito anno 1534. ut in eo annotatur, à Bessarione Monacho in Monasterio sancti Antonii Venetiis exaratus.

Post Tatiani Orationem in eodem Manuscripto Codice exhibetur alia brevissima commentatio hoc titulo inscripta: Γρηγορίου περὶ ψυχῆς πρὸς Τατιανόν. In ea vero, quæ septem tantum capitulis, brevique admodum procemio comprehensa est, de animæ humanæ substantia, atque in primis de natura illius spirituali & immortali adversus tributos Tatiano errores breviter strictimque disputatur. Quis autem fuerit ille Gregorius, & utrum hæc parva lucubratio typis edita sit, nobis nondum satis compertum esse potuit. Quamobrem non inutile omnino fore pu-

1. Lib. I. contra Cels. 2. Lib. I. Stromat. pag. 320. 3. Differt. I. cap. 6, §. 1.

tamus,

tamus, si illa publici juris fiat, pateatque omnibus quo argumentandi modo opinio Tatiani de hominis anima ab Græco Scriptore impugnetur.

Ex his autem Orationis Tatiani græca manu exaratis codicibus corrigi quidam possunt editorum errores, sed non omnes. Nam in iis codicibus sicut in editis occurrunt loci quidam mutili & hiantes, qui librariorum oscitantia imperfecte repræsentantur. Nullus autem dubitandi locus est, quin plures in aliis Bibliothecis extent ejusdem lucubrationis inediti codices. Enimvero Possevinus testatur se Bononiæ unum in Bibliotheca S. Salvatoris invenisse ejusdem Operis exemplar, græcè descriptum, cujus ultima ipse retulit verba. Porro autem non ex his tantum manuscriptis emendari possunt editiones, verum etiam ex fragmentis, quæ Clemens Alexandrinus ac potissimum Eusebius ex hac, ut diximus, Oratione transtulerunt.

Variæ autem fuerunt illius typis Græcis & Latinis editiones. In publicum enim prodiit Græco Latinoque idiomate, Conrado Gesnero interprete, Tiguri anno 1546. & Basileæ an. 1555. & deinde ibidem sæpius. Eodem quoque modo non semel postea excusa est, nimirum Parisiis an. 1624. Tom. I. Græcolatinæ Bibliothecæ veterum Patrum; & post Justini Opera in eadem urbe publicata fuit annis 1615. & 1636. Postremo latinis tantum typis impressa habetur in Orthodoxographis *, & in omnibus Patrum Bibliothecis, Parisiensi, Coloniensi, & nostra Lugdunensi.

Quasdam eruditus vir Fronto Ducæus in hanc Tatiani lucubrationem edidit notas, quæ ad calcem Tomi primi Bibliothecæ Patrum Græco-latinæ adjectæ sunt. In iis ille corrupta quædam loca ex Clemente Alexandrino, & Eusebio, ac potissimum ex Regio codice, eo haud dubie, cujus primo loco mentionem fecimus, scite corrigit. At in aliis nonnulla illustrat, quæ de quibusdam paganis viris & mulieribus, literis commendavit Tatianus noster.

Nonnullas etiam in eandem Orationem Christianus Kortholtus & alii scripserunt annotationes, quæ quidem omnes ejusdem sunt generis, atque aliæ quas in superiores Scriptores ab illis divulgatas fuisse supra monuimus.

Præter hanc ad Græcos Orationem, Tatianus alias edidit lucubrationes, quarum maximus, teste Eusebio [1], fuit numerus:

* Imo Græcis Latinisque typis inter Orthodoxographa prodiit. *Basil.* 1555.

1. Lib. IV. Hist. cap. 29.

Maxi-

Maximum certe, inquit, *librorum numerum ab eo relictum esse constat.* Hieronymus vero: [1] *Tatianus infinita scripsit volumina.* Sed neuter ea singillatim recensuit; haud dubie quia major erat illorum numerus, quam ut ea omnia possent aut legere, aut etiam penes se habere. Ex tanta tamen Operum multitudine Eusebius [2] memorat Evangeliorum collectionem, titulo διὰ τεσσάρων inscriptam, de qua infra à nobis instituetur disputatio. Addit præterea: *Aiunt etiam nonnulli, ausum illum esse dicta Pauli Apostoli elegantioribus verbis exprimere; utpote qui compositionem verborum illius corrigere studeret.* Citatur a [3] Clemente Alexandrino alius liber ab illo editus; *De perfectione secundum Salvatorem.* Hunc autem librum in hæresis suæ defensionem ille composuerat. Nec aliam fortasse ob causam, alius Quæstionum seu Problematum liber, ut ex Rhodone narrat Eusebius, ab eo conscriptus est: [4] *Refert etiam à Tatiano elucubratum esse Quæstionum librum,* προβλημάτων βιβλίον, *in quo cùm Tatianus obscuros atque involutos Scripturæ locos se expositurum esse promisisset, ipse Rhodon solutiones Quæstionum Tatiani peculiari opere editurum se esse profitetur.*

Porro autem cùm Tatianus in Catholicæ Ecclesiæ castris adhuc mereretur, librum *de animalibus*, à se divulgatum, his citat verbis: [5] *Sed hæc in libro de animalibus accuratius explicavi.* Alium autem librum se aliquando scripturum hæc promiserat in verba: [6] *De administratione nostra, & Religionis nostræ historia, quæcunque dicta sunt ab eruditis Græcorum, & qui quotque numero ejus meminerint, in libro ad eos qui rebus divinis simplicem fidem detrahunt, demonstrabitur.* Utrum autem promissis ille steterit, tam incertum est, quam nulli dubium esse potest, Opera hæc omnia, quæ Tatianus sive Catholicus, sive Hæreticus in lucem emisit, jam à longo tempore fuisse deperdita, nec ullum, præter illa quæ à nobis citata sunt, vix eorum amplius extare vestigium.

1. De Script. Eccles. c. 39. 2. Lib. IV. Hist. cap. 29. 3. Lib. III. Strom. pag. 460. 4. Lib. V. Hist. cap. 13. 5. Orat. ad Græc. pag. 154. 6. ibid. pag. 173.

CAPUT.

CAPUT. II.

Novæ in Tatiani Orationem observationes.

§. I.

De Moysis ac scripturæ sacræ antiquitate, ac de perspicuitate ejusdem Scripturæ.

PRimum omnium, quæ pro officio nostro in Tatiani Orationem à nobis sunt observanda, illud quidem esse debet, quod ab eo de Moysis divinorumque illius librorum antiquitate perhibetur. Contendit enim illos omnibus Ethnicis Scriptoribus esse antiquiores. Quo sane in argumento tam docte & accurate versatus est; ut magnam inde, ut jam diximus, à Clemente Alexandrino, & Origene laudem meritissimo quidem jure reportaverit. Plura hanc in rem, de qua, & de citata ibidem à Tatiano literarum inventione, jam abunde supra [1] disputavimus, huc congerere nihil necesse est.

Illud etiam strictim attigimus, quod asserit idem Tatianus, Moysem ejusdem cum Inacho fuisse ætatis. Monuimus autem, Eusebium primum omnium fuisse, qui huic veterum Scriptorum opinioni refragatus est. Et ille quidem quosdam citat hujusce, quam Tatianus tuetur, sententiæ defensores: sed plures vetustissimos paganorum auctores prætermisit, quos à Justino [2] & aliis citatos reperies. Utrum vero ille ab hac tot Scriptorum, quorum maxime intererat illam Moysis antiquitatem aut propugnare aut refellere, communi opinione jure vel injuria recesserit, aliorum esto judicium. Nobis porro duo, quæ hac in quæstione abunde sufficiunt, ultro concedit. Primum enim fatetur, hanc revera fuisse antiquissimorum Scriptorum sententiam. Secundum vero, quamvis Moysem longe post Inachum, & Cecropis tantum temporibus, exstitisse contendat; docet tamen illum omnes omnino præcessisse Ethnicos Scriptores: [3] *Namque Moyses*, inquit ille, *junior licet supradictis, illis tamen quos Græci antiquissimos putant senior deprehenditur, Homero scilicet, Hesiodo, Trojanoque bello, ac multo superior Hercule, Musæo, Lino, Chirone, Orpheo, Castore, Polluce, Æsculapio, Libero, Mercurio, Apolline, cæterisque diis gentium, sacrisque vel vatibus, ipsius quoque Jovis gestis, quem Græcia in arce divinitatis collocavit. Hos, inquam,*

1. Pag. 189. & seq. 2. Cohortat. ad Gent. p.9. 3. Præf. in Chronic.

omnes,

omnes quos enumeravimus, etiam post Cecropem Diphyem primum Atticæ Regem fuisse convincimus. At Tatiano, Justino, aliisque nostris auctoribus, qui nihil aliud, quam Moysem omnibus paganis Scriptoribus antiquiorem fuisse demonstrandum susceperunt, id utique erat satis, planeque sufficiebat.

Ad ea itaque accuratius examinanda jam veniendum est, quæ idem Tatianus de divinorum librorum stylo & excellentia prædicat: [1] *His*, inquit, *ego fidem adhibui, quod stylus non esset phaleratus, nec ulla Scriptorum affectatio, & sermo nusquam obscurus: futurorum item eventuum prænotione, & magnitudine promissorum, & quod unam universorum Monarchiam statuerent, impulsus. Itaque mente mea divinitus edocta, intellexi quod verba quædam in his libris condemnationis instar proferantur, alia vero à servitute mundi nos absolvant, & à multis principibus ac infinitis tyrannis nos abstrahant: & conferant in nos, non quidem novum aliquid, sed quod olim acceptum, erroris culpâ retinere nequivimus.*

Mirum forsitan id non paucis videbitur, quod ulla absque hæsitatione Tatianus asseveret, nullam in sacris veteris Testamenti libris esse sermonis obscuritatem. Quis enim ignorat quàm multi in eis occurrant loci obscurissimi, quique difficillimos habeant explicatus? Numquid ergo fides Tatiano abroganda est? Nemo, uti putamus, id dixerit. Quamobrem cùm ille haud dubitanter affirmet sermonem Scripturæ sacræ nusquam esse obscurum, dicendum est Apostolos, quibus Christus, ut sacræ Scripturæ verbis loquamur, [2] *sensum aperuerat, ut intelligerent Scripturas*, eas discipulos suos tam clare docuisse, ut nihil in eis obscuri & difficilis invenerint. Ab his autem edocti Tatianus, aliique ejusdem ætatis Christiani nihil quoque in ea viderunt, nisi clarum, facile, & omnino evidens. Unde Chrysostomus omnes sui temporis Christianos qui, ne Scripturas legerent, vanam obscuritatis illius afferebant excusationem, sic arguit: [3] *Apostoli & Prophetæ omnia manifesta claraque, quæ prodiderunt, exposuerunt omnibus, veluti communes orbis doctores, ut per se quisque discere possit ea quæ dicuntur, è sola lectione.* Alibi vero: [4] *Omnia*, inquit, *sunt dilucida & recta, quæ sunt in divinis Scripturis. Manifesta sunt, quæ sunt necessaria.* Censent quidem nonnulli Chrysostomum non de omnibus Scripturæ sa-

1. Pag. 165. 2. *Luc.* 24. ver. 45. 3. Tom. V. Homil. 3. de Lazaro. 4. Tom. VI. Homil. 3. in Epist. 2. ad *Thessal.*

cra

cræ partibus loqui, sed de iis tantum, quæ ad recte pieque vivendi præcepta, & ad sacras historias moribus nostris rite informandis necessarias & utiles pertinent. Quæ quidem opinio, ut id & nos adjiciamus, his potest confirmari Origenis verbis: [1] *Ad similitudinem corporalis exempli est aliquibus etiam in verbo Dei cibus lactis; apertior scilicet simpliciorque doctrina, ut de moralibus esse solet, quæ præberi consuevit iis, qui initia habent in divinis studiis, & prima eruditionis rationabilis elementa suscipiunt. His ergo cùm recitatur talis aliqua divinorum voluminum lectio, in qua non videatur aliquid obscurum, libenter accipiunt; verbi causa, ut est libellus Hester, aut Judith, vel etiam Tobiæ, aut mandata Sapientiæ. Si vero legatur ei liber Levitici, offenditur continuo animus, & quasi non suum refugit cibum.*

Verum cùm omnia, quæ in Scriptura sunt, teste Chrysostomo, ab Apostolis clare & perspicue explicata fuerint, nulli dubium esse debet, quin eorum discipuli illa quoque eodem modo suis exposuerint auditoribus. Quod quidem ex variis Christianorum scholis, ante primi Ecclesiæ sæculi finem institutis, ubi peritiores exponendis sacris Scripturis suam impendebant operam, haud parum valide potest confirmari. Quid ergo mirum si Tatianus, & alii ejusdem ætatis Christiani homines, nihil in iisdem scripturis invenerint obscuri? Attamen si Tatiani nostri verba non sine aliqua exceptione contendas esse intelligenda, idque probaveris, tuæ profecto opinioni non multum reluctabimur.

§ II.

De suprema Christi divinitate.

QUam Tatianus ex præceptore suo Justino acceperat de divina Filii Dei natura doctrinam, eandem ille hac in Oratione luculenter exprimit: [2] *Nunc manifestiùs*, inquit, *Religionis nostræ arcana pandam. Deus erat in principio, principium autem Verbi potentiam esse accepimus. Quippe Dominus mundi, cùm ipse sit universorum substantia, nondum condito mundo, solus erat. Si vero respicias potentiam ejus, in qua visibilia & invisibilia cuncta consistunt, omnia cum ipso erant. In ipso enim per potentiam Verbi, tum ipse, tum Verbum quod in eo erat extitit. Cùm voluit autem ipse, Verbum ex simplicitate ejus prosiliit. Et Verbum non inaniter prolatum, primogenitum*

1. Homil. XXVII. in *Num.* 2. Pag. 145.

opus sit ipsius spiritus. Hoc scimus esse principium mundi. Natum est autem per divisionem, non avulsionem: quod enim avellitur, à primo separatur; quod vero dividitur, id functione donatum propriâ, nihil imminuit illum à quo vim suam sumpsit. Quemadmodum enim ab una face aliæ multæ accenduntur, nec tamen primæ facis lux minuitur propter plures inde succensas: sic etiam Verbum è Patris potentia progressum, non relinquit genitorem Verbi expertem. Nam & ego si loquar, & vos audiatis, non tamen propter transitum sermonis, ego qui vobiscum loquor, sermone vacuus fio: . . . Et quemadmodum Verbum in principio genitum, mundum & nos vicissim genuit, cùm sibimet materiam produxisset: &c. In hac doctrina & fidei Christianæ clara & luculenta expositione, Tatianus non solum eadem, ac præceptor ejus Justinus, docet & prædicat: sed iisdem etiam argumentis & comparationibus utitur. Quid enim, quæso, iis quæ supra ex Justino de Christi divinitate retulimus magis consentaneum, quàm hæc Tatiani verba? *Natum est per divisionem, non avulsionem.* γέγονε δὲ κατὰ μερισμὸν, οὐ κατὰ ἀποκοπήν. Quid vero quod eadem ratione, eodemque argumento illud demonstrat & evincit? *Quod enim avellitur, à primo separatur: quod vero dividitur, id functione donatum propria, nihil imminuit illum à quo vim suam sumpsit.* Denique illud iisdem, facis ab altera face accensæ & verbi humani, comparationibus asserit & confirmat.

Neque minori profecto (*subtilitate*) quàm idem magister suus, de Verbi divini æternitate his verbis disputat: *In ipso enim per potentiam Verbi, tum ipse Pater, tum Verbum quod in eo erat, extitit.* σὺν αὐτῷ γὰρ διὰ λογικῆς δυνάμεως, αὐτὸς, καὶ ὁ λόγος ὃς ἦν ἐν αὐτῷ, ὑπέστησε. Quid enim aliud his verbis sibi vult Tatianus, nisi creaturas omnes, antequam producerentur, ita in Verbo extitisse, sicut & in ejus Patre, nimirum in virtute & potentia?

At doctissimus tamen vir Petavius contendit Tatianum iisdem verbis nihil plane significasse, nisi [1] *Verbum à Patre productum ex æterno, non actu, & in seipso, sed tantummodo in* λογικῇ δυνάμει *ac potestate fuisse, quemadmodum in eâdem erant & creata deinceps omnia.* Quamobrem hunc Auctoris nostri locum sic latine reddendum esse putat: *Quatenus vero tota vis & potentia, ac tam eorum quæ videri possunt, quàm quæ videri nequeunt, substantia erat ipse, cum eo erant omnia. Nam cum ipso per rationalem vim* λόγος *ipse, qui in eo erat, produxit. Voluntate porro simplicitatis ipsius*

1. Tom. II. Theol. dogm. lib. I. cap. 3. §. 5.

λόγος

λόγος erupit: *qui quidem non in vacuum emanans, primigenium opus Patris fuit.* Hac autem verborum Tatiani interpretatione concludit, illum revera credidisse Verbum divinum, antequam existeret, in Patre non secus ac cæteras creaturas fuisse, non actu, sed potestate tantummodo; ita ut illud fuerit primum Patris opus, seu prima creatura, per quam cætera omnia creata sunt.

Sed quantum ab hoc errore abhorruerit Tatianus noster, ex eo evidenter colligitur, quod diximus illum eodem modo ac Justinum docuisse Verbum à Patre esse genitum *per divisionem, non avulsionem.* Enimvero ille Verbum divinum eo loquendi modo ab omni rerum creatarum, quæ per avulsionem producuntur, ordine plane penitusque discrevit. Quod quidem & ex eo stabiliri potest, quod voce *genitum*, non autem creatum haud inconsulto usus fuerit. Petavius igitur, bona doctissimi viri pace id nobis liceat dicere, non videtur Tatiani nostri sensum nec mentem fuisse assequutus. Et vero in hac sua illius loci latina versione, ut id in primis observemus, ex his verbis αὐτὸς καὶ ὁ λόγος, articulum αὐτὸς, quo significat Tatianus Verbum cum Patre ab æterno extitisse, omnino prætermisit.

Neque est quod ille urgeat, hæc verba διὰ λογικῆς δυνάμεως, non posse Verbi significare potentiam; quandoquidem inde sequeretur Patrem in Verbi potentia fuisse. Hæc enim verba λογικὴ δύναμις apud Tatianum idem sonant, ac ipsummet Verbum. Nam paulo post dicit ἡ δὲ τοῦ λόγου δύναμις ἔχουσα, &c. *Verbi autem potentia cùm secum prænosceret*, &c. Deinde quid rectæ rationi minus consentaneum protulit Tatianus, cùm Patrem in Verbo suo esse dixit, sicut & Verbum in Patre esse dicitur? Nonne cùm uterque unius & ejusdem sint naturæ ac substantiæ, in se invicem esse dici possunt?

Et hæc quidem, ex his quæ in tertia nostra Dissertatione [1] diximus, mirum in modum enucleantur ac confirmantur. Quemaddum enim ibi Athenagoras, ut à nobis demonstratum est, probat Verbum divinum ab æterno esse λόγον; quia Pater ejus ab æterno λογικὸς fuit: ita & Tatianus docet Patrem semper in Verbo suo extitisse διὰ λογικῆς δυνάμεως.

Ex quibus, & iis quæ hactenus disputavimus, liquet eadem omnino non solum cum Justino martyre, sed etiam cum Athenagora, de summa Verbi seu Filii divinitate & æternitate ab eodem Tatiano nostro fuisse tradita, eandemque eorum fuisse de Trinitatis mysterio fidem & sententiam. Quod quidem auctori-

1. Cap. 5. §. 2.

 tate

tate antiquissimi Scriptoris, qui, Eusebio [1] teste, impiam Artemonis, Christum merum hominem esse asseverantis, hæresim confutavit, invicte demonstratur. Hunc enim errorem eversum esse testatur à Justino, Miltiade, *Tatiano*, aliisque quamplurimis: *in quorum omnium libris Christi divinitas adstruitur*.

Contra tamen urgebis Tatianum ibidem continuo subjungere: *Cùm voluit autem ipse, Verbum ex ejus simplicitate prosiliit.* Quid enim, argues, aliud inde colligi potest, nisi Verbum, sicut & cæteras omnes creaturas, in Patris aliquando fuisse potentia, illudque aliquando non extitisse? Sed falsa est omnino hæc consequutio, ac Tatiani doctrinæ & menti penitus contraria. Citatis quippe verbis nihil aliud docet, nisi Verbum divinum, quod in Patre revera erat, sicut verbum hominis internum, ut ipsa Tatiani comparatione utamur, reipsa est in homine, tum ex ipsomet Patre suo prosiliisse, cùm ille mundum creare voluit. Quamobrem sæpius repetit illud Verbum, à quo producta sunt omnia, mundi fuisse principium.

At, inquit Petavius, Verbum à Tatiano dicitur ἔργον πρωτότοκον τοῦ πνεύματος, *Primogenitum opus spiritus*, id est, prima spiritus creatura. Sed ad hunc nodum, quem vir eruditissimus summæ difficultatis esse putat, facile solvendum, certissima nobis ille ipse argumenta subministrat. Nam ubi hæc Apostoli verba: [2] *Primogenitus omnis creaturæ*, quibus in hæresis suæ defensionem Ariani abutebantur, datâ operâ examinat, [3] ibi illa ab antiquis Patribus etiam post Nicænam Synodum Catholico sensu luculenter explicata fuisse demonstrat. Inter varios siquidem eadem verba ad sanæ fidei normam exponendi modos, hunc ex Basilio [4] sic loquente ibidem profert: *Verum quia primogenitus mortuorum ideo vocatur, quod causa sit resurrectionis; eodem sensu primogenitus creaturæ nominabitur, quod causa sit educendæ ex non extantibus, ad hoc ut extet, creaturæ.* Quid vero? quod idem Petavius ubi aliam quorundam Patrum, qui eadem Pauli verba de humana Christi natura interpretabantur, explicationem haud indiligenter ponderavit, definite pronuntiat, ea potius de Christo, quatenus Deus est, intelligenda sibi videri, juxta hanc quam ibidem affert Novati interpretationem: [5] *Quòd si & primogenitus omnis creaturæ ab Apostolo dictus sit Christus, quomodo omnis creaturæ primogenitus esse potuit, nisi quoniam*

1. Lib. V. Hist. cap. 28. 2. *Coloss* 1. ver 15. 3. Petav. Tom. II. Theol dogm. cap. 4. 4. Basil. lib. IV. adv. Eunom. 5. Novat. lib. de Trinit. cap. 16.

secundum

ſecundum divinitatem ante omnem creaturam ex Patre Deo ſermo proceſſit? Quid igitur Tatiano vitio verti poteſt, ſi eodem ſenſu dixit: *Verbum eſſe primogenitum opus ſpiritus?* Atqui Bullus [1] eum hoc poſteriori ſenſu loquutum eſſe cenſet, idque eo probat, quod idem Tatianus materiam inter & materiæ creatorem, hoc eſt, Deum ipſum nihil medium eſſe apertiſſime pronuntiet. At idem Tatianus diſertiſſime definit, Verbum divinum non ſolùm omnis materiæ eſſe expers, ſed eam quoque ab ipſo fuiſſe creatam. Nobis vero ille ad Baſilii mentem propius videtur acceſſiſſe. Etenim poſt citata à Petavio verba, continenter adjecit: *Hoc ſcimus eſſe principium mundi: Natum eſt autem per diviſionem, non avulſionem.* Hinc enim non obſcure colligitur ab eodem Tatiano Verbum appellari, *Primogenitum opus, quod cauſa ſit,* ut ait Baſilius, *educendæ ex non extantibus, ad hoc ut extet, creaturæ.*

§. III.

De Angelis & dæmonibus, quando, & ubi creati: num dæmones ſint corporei, aut mortuorum hominum animæ: num ſupplicium eorum ſit dilatum, & etiamnum peccent.

DOcet Tatianus Verbum divinum ante homines creaviſſe Angelos, ac utroſque liberi ſui arbitrii feciſſe compotes: [2] *Verbum divinum ante creatos homines produxit Angelos; utraque vero creatura arbitrii ſui libertati permiſſa eſt, boni rationem non ſibi nativam, ſed apud Deum ſolum repoſitam habens.*

Non alio autem in loco Angelos à Verbo divino creatos eſſe credidit, niſi in cœlo. Etenim eos poſt peccatum ſuum inde dejectos fuiſſe aſſeverat: [3] *Dæmones emigraverunt, ejecti ſunt primi generis humani parentes; illi cœlo pulſi, hi terrâ,* &c.

Cujus autem ſubſtantiæ ſint iidem dæmones, ſic ille explicat: [4] *Dæmones omnes non carnea, ſed ſpiritali concretione conſtant, qualis eſt ignis & aëris. Quæ corporum conſtitutio à ſolis illis perſpici poteſt, qui ſpiritu Dei muniuntur, non item à cæteris hominum, quos anima regit; dignius enim ab indigniori comprehendi non poteſt.* Audis ſane quam clare & aperte doceat Tatianus, dæmones naturæ cujuſdam eſſe corporeæ & materialis, quæ quidem nihil humanæ carnis habeat, ſed ea longe tenuior ſit & ſubtilior, qualis eſt aëris & ignis ſubſtantia. Hanc autem

1. Bull. Def. Fidei Nicen. Sect. 3. c. 6. § 6. 2. Pag. 146. 3. Pag. 159. 4. Pag. 154.

corpoream materialemque naturam ulla absque hæsitatione spiritualem concretionem & coagmentationem esse asserit: πνευματικὴ δὲ ἐστιν αὐτοῖς ἡ σύμπηξις.

Tres autem ex hac opinione sua elicit conclusiones. Primum enim inde concludit, dæmones ab iis tantum videri posse, [1] *qui spiritu Dei muniuntur.* Deinde vero eos non esse morti facile obnoxios: [2] *Non facile autem moriuntur isti, cùm carnei non sint: sed viventes negotia mortis exercent, toties nimirum & ipsi morientes, quoties illos, quibus præeunt, peccatis imbuerint.* Denique inde colligit eosdem dæmones non posse peccatorum suorum agere pœnitentiam: *Quocirca dæmonum substantia pœnitentiæ locum non habet; materia enim & improbitas in eis relucent. Materia autem voluit imperare animæ.*

Quod autem ad corpoream eorum naturam, morti non facile obnoxiam, attinet, certè ab auctoris nostri opinione non multum visus est aliquando abhorrere Augustinus, qui de iisdem dæmonibus sic loquitur: [3] *Etsi Dæmones aërea sunt animalia, quoniam corporum aëreorum natura vigent: & propterea morte non dissolvuntur, quia prævalet in eis elementum, quod ad faciendum, quam ad patiendum est aptius,* &c. Quocirca licet ultro concedat præstantius esse quidem Angelorum, quàm hominum, corpus; negat tamen illos ratione ac pietate vel honestate ipsis hominibus esse meliores: [4] *Ab hujus aëris animalibus quibusdam vilissimis, quos dæmones vocant, nos superari acumine ac subtilitate sensuum posse concedo, ratione autem nego.* Alibi vero: *Absit ut ista considerans animus veraciter religiosus, & vero Deo subditus, ideo arbitretur dæmones seipso esse meliores, quòd habeant corpora meliora . . . . . Sed sicut his omnibus* (quæ nominatim appellavit,) *animalibus ratiocinando & intelligendo meliores sumus; ita etiam dæmonibus bene atque honeste vivendo meliores esse debemus.* Ad Paulinum tamen ubi de eadem quæstione scribit, simili quidem modo rursum disputat; sed ab eo tandem petit; ut si quid verius aliquid excogitaverit, vel acceperit ab aliis, de his se faciat certiorem: [5] *Interim si quid congruentius veritati vel jam tenes, vel à doctioribus audire potueris, per te nosse studiosissimè expecto.* Hactenus itaque Augustinus hoc de argumento nihil certius noverat, quàm dæmonas

1. Pag. 154. 2. Pag. 153. 3. Lib III de Gen. ad lit. cap. 10. 4. Lib. I. contra Acad. cap. 6. 5. Epist. 95. novæ edit.

naturæ

naturæ cujusdam esse subtilis, sed corporeæ & materialis, vel, ut ipse loquitur, *aëreorum corporum.*

Ex cæteris autem Patribus Augustino & antiquioribus & recentioribus non paucos huic opinioni suffragatos esse, nemo est qui nesciat. Quamobrem nihil necesse est illorum omnium & singulorum proferre testimonia. At illud tamen prætermittere non possumus, quod ex Johanne Episcopo Thessalonicensi in VII. Synodo generali, nimirum Nicænâ secundâ, hunc in modum recitatum est. [1] *De Angelis, & Archangelis, & eorum potestatibus, quibus & nostras animas adjungo, ipsa Catholica Ecclesia sic sentit, esse quidem intelligibiles, sed non omnino corporis expertes & invisibiles, ut vos gentiles dicitis, verum tenui corpore præditos, & aëreo sive igneo, ut scriptum est: Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros ejus ignem urentem. Sic autem multos Sanctorum Patrum sensisse cognovimus, quorum est Basilius cognomento magnus, & Beatus Athanasius, & Methodius, & qui stant ab illis . . . . Nemo vel Angelos, vel dæmones, vel animas dixerit incorporeas, multoties enim in proprio corpore visi sunt, sed ab illis quibus Dominus oculos aperuit.* Ita ille non solum dæmones, sed bonos etiam Angelos, & animas hominum, naturæ cujusdam corporeæ esse haud obscure pronuntiat, sed constanter affirmat hanc quoque fuisse antiquorum Ecclesiæ Patrum sententiam. Huc accedit quod Patres Concilii Nicæni eam silentio suo approbare, aut certe non improbare, visi sunt; nihil enim ullus ex eis contra illam reclamasse legitur. Quapropter Bernardus nihil omnino de Angelorum corporea natura definire ausus est: [2] *Videntur Patres de hujusmodi diversa sensisse, nec mihi perspicuum est unde alterutrum doceam, & nescire me fateor.* Neque hîc solum, sed in alio etiam libro dubius omnino hæret: [3] *De corporibus horum non modo unde sint, sed an aliquatenus sint, hæret sententia aliquorum. Unde si quis inter opinabilia magis id ponendum censuerit, non contendo.* Qui plura de his scire voluerit, adeat Estium in Lib. II. Sent. dist. 8. atque alios auctores Scholasticos, in primis vero Petavium Tom. III. Theol. dogm. Lib. I. cap. 2. & seqq. & Lib. III. cap. 1.

Duo præterea de iisdem dæmonibus tradit Tatianus. Primum enim docet, eos non esse mortuorum hominum animas: [4] *Porro dæmones, qui hominibus imperant, non sunt animæ hominum,* &c.

1. Act. 5. p. 797. 2. Serm. V. in Cant. Cant. 3. Lib. V. de Consid. c. 4. 4 Pag. 154.

His

His autem verbis Athenagoræ refellit opinionem, de qua nos suo loco [1] disputavimus.

Deinde vero in ea videtur esse opinione, quæ eosdem dæmones negat pœnis æternis ante mundi hujus finem, & ultimum Christi judicium excruciandos. [2] *Quod in præsentia peculiare habent, nempe non similiter ut homines mori, id quoque punitionis ipsorum tempore habebunt, neque pro morte commutata immortalitate, vita fruentur æterna ... Dæmones qui præsenti vita ad peccandum abutuntur, & perpetuo etiam in hac vita moriuntur, eandem in posterum immortalitatem habebunt, similem priori, qua cùm vivebant, quod ad ejus constitutionem sive essentiam: quod vero punitionem attinet, similem illorum hominum conditioni, qui cùm viverent, pro animi sui sententia perfecerunt quidquid eis placuisset .... Dæmonibus autem peccata latius se extendunt propter longævam ætatem.* At hæc de dilato dæmonum ad mundi usque finem supplicio sententia, à nobis in secunda de Justini martyris Operibus Dissertatione [3] jam fusè examinata est.

Ex his demum Tatiani verbis id obiter observari potest, illum existimasse dæmones tamdiu peccatis esse obnoxios, & reipsa peccare, quamdiu hic mundus durabit. Porro autem eosdem dæmones eo sensu per eadem hujusce mundi tempora mortem obire dicit, quòd & homines ad peccandum inducant, & ipsi in peccata prolabantur.

§. IV.

Num Tatianus crediderit animam hominis esse corpoream, & mortalem.

QUi Angelos & dæmones naturæ cujusdam materialis & corporeæ esse credidere, ii quoque omnes animam hominis similiter dixerunt esse corpoream. Nulli itaque mirum videbitur, si Tatianum de ea sic loquentem audierit: [4] *Hominum anima non est simplex, sed ex multis partibus constat; componitur enim, ut manifeste apparet, ex corpore. Nam nec ipsa sine corpore posset apparere, neque caro sine anima resurgit.* Quid hac definitione clarius & explicatius? Quis enim nesciat id omne quod simplex non fuerit, multisque constat partibus, corporeum omnino esse, & materiâ compositum?

Deinde vero quo ille argumento probat dæmones non esse

1. Dissert. III. cap 5. §. 3. 2. Pag. 153. 3. Dissert. II. cap. 6. § 18. 4. Pag. 153.

mortuo-

mortuorum animas hominum, eodem pro certo ponit illas revera esse corporeas. Ea est enim tota illius argumentatio: [1] *Quomodo illæ post mortem separatæ, efficaces ad agendum essent, nisi vivus homo insipiens, & invalidus dicatur; à morte verò efficaciorem demum vim assumere existimetur? Verùm neque hoc ita se habet, ut alibi demonstravimus: & durum est opinari, animam immortalem à corpore membrisque ejus impeditam, postea demum cùm inde migraverit, sagaciorem fieri.* At hominis anima si spiritualis sit naturæ, ea post corporis mortem debet utique fieri sagacior, & ad agendum promptior & expeditior.

Neque est quod quis arguat, eandem hominis animam ab eodem Tatiano disertissimè spiritum appellari: [2] *Duo,* inquit, *Spirituum genera nos agnoscimus, quorum alterum anima vocatur, alterum verò præstantius est anima, imago scilicet, & similitudo Dei.* Quamvis enim dæmones corporeos esse censuerit, ulla tamen absque dubitatione eos spirituali, ut vidimus, concretione constare pronuntiat. Sed argumentis ad id probandum nullis opus est; nam post citata verba continuò Tatianus addidit: *Utrumque autem priscis hominibus datum erat, ut partim materia constarent, partim eam superarent.* Vides sane quàm apertè animam hominis materia compositam esse definiat.

Non ibi autem stetisse videtur Tatianus noster. Ille enim quemadmodum animam hominis corpoream esse dixit, ita & eam natura sua mortalem haud obscure docuisse arguitur. Et vero ipse, ut vidimus, disertissimè tradit eam variis constare partibus. Quidquid autem partibus constat, illud mortale & dissolubile est. At id non ex ejus tantum doctrina elicitur, sed expressis etiam verbis legitur ab ipso definitum: [3] *Non immortalis est anima, ô Græci, suapte natura, sed mortalis; eadem tamen ne moriatur, fieri potest.* Quamobrem duplicis in hoc ille accusatur erroris, quod animam & corpoream, & natura sua mortalem esse dixerit.

Verum hæc secunda, inquies, falsæ opinionis nota gratis ei inuritur. Quid enim huic errori magis contrarium, quàm id quod ex ipso jam protulimus: *Durum est opinari animam immortalem ...... cùm migraverit ex corpore, fieri sagaciorem.* Vivit ergo, urgebis, post corporis mortem anima, nec juxta Tatiani mentem inde fit sagacior, sed eadem manet, ejusdemque naturæ, nimirum immortalis. Quapropter non alio ille, in-

1. Pag. 154. 2. Pag. 150. 3. Pag. 152.

 quies,

quies, sensu, quàm senex apud Justinum martyrem, negat animam hominis natura sua esse immortalem. Hic enimvero senex & plures alii antiquissimi Ecclesiæ Patres, ex his Apostoli de Deo verbis, [1] *Qui solus habet immortalitatem*, in animum suum facile induxerunt animam ideo posse dici mortalem, vel quod ab ipso, à quo creata est, suam acceperit immortalitatem; vel quod in nihilum, unde primum ab illo educitur, possit redigi; vel denique quod variis obnoxia sit mutationibus. At primo potissimum & secundo sensu senex ille, aut ipsemet Justinus Tatiani magister, uti suo loco demonstravimus, animam humanam immortalem esse inficiatur. Quid igitur Tatiano, si idem cum præceptore suo & senserit & docuerit, vitio est vertendum?

Contra tamen insurget aliquis, & sicut corpus, ita animam hominis à Tatiano mortalem prædicari arguet. Illam quippe non solum negat esse simplicem, sed multis quoque compactam esse partibus firmissime asseruit. At quod multis partibus componitur, id sicut corpus est mortale, imo & aliquando moriatur prorsus necesse est. Verum huic argumento facile respondebitur, plurimos Ecclesiæ Patres, qui animam immortalem esse crediderunt, docuisse illam naturæ cujusdam esse corporeæ, ac proinde variis constare partibus. Nihil ergo ii doctissimi Scriptores hanc opinionem immortalitati animarum, eo quo diximus sensu explicatæ, vel minimum officere putaverunt.

Sed adversus hanc responsionem urgebis, Tatianum nostrum expressis asseverare verbis, animas hominum saltem impiorum esse aliquando morituras. [2] *Moritur*, inquit, *& dissolvitur cum corpore, quæ veritatis ignara est: resurgit autem postea in consummatione mundi unà cum corpore, mortem in ipsa immortalitate per cruciatum & pœnam sentiens. Et rursus anima quæ Dei cognitione instructa est, licet ad tempus solvatur, non moritur. Siquidem anima per se tenebræ est, & nihil habet lucis. Hinc illud in sacris literis pronuntiatum*: Tenebræ non comprehendunt lucem. *Non enim spiritus ab anima servatus est, sed ipse animam servavit, & lux comprehendit tenebras. Est autem ratio lux divina, anima imperita tenebræ.* Hæc, inquies, clara est & aperta Tatiani definitio, nullisque implicata verborum ambagibus. Anima impiorum, ait ille, sive anima veritatis ignara, per se nihil habet lucis, & tota tenebris est offusa;

1. *Timoth.* 6. ver. 16. 2. Pag. 152.

utpote

utpote quæ à ſpiritu divino penitus deſeratur. Quamobrem illa moritur cum corpore, & in fine mundi cum illo reſurget; atque ut pœnis æternis addicatur, fiet deinceps immortalis.

Non negabimus quidem, hunc Tatiani locum plane obſcurum eſſe, & explicatu difficillimum. Omnis autem illius difficultas in eo ſita videtur, quod Tatianus ait animas ita à ſpiritu ſervari; ut & anima impiorum eo deſtituta moriatur, & anima juſtorum ejuſdem ſpiritus particeps facta, licet ad tempus ſolvatur, non moriatur tamen. Quis enim ſit ille ſpiritus, nullibi clarè explicat. Is tamen ab illo definiri videtur, cùm ait: *Eſt autem ratio lux divina.* Sed quæ ea lux divina ſit, minime etiam perſpicuum eſt. Quocirca ut huic tenebricoſo loco aliquid, ſi ita à nobis fieri poteſt, afferatur luminis, obſervandum eſt, duo, ut jam diximus, ab eodem Tatiano in homine diſtingui ſpirituum genera, primum animam, & alterum, quod eâ præſtantius eſt, imaginem ſcilicet ac ſimilitudinem Dei: Unde & ille: [1] *Nos vero,* ait, *per prophetas didicimus, credentes quod ſimul cum anima ſpiritus cœleſtis immortalem pro mortali conditione acquiſiturus ſit.* Tria igitur Tatianus in homine diſtinguit, corpus, animam, & ſpiritum. Hanc vero doctrinam non videtur aliunde proculdubio hauſiſſe, quàm ex his Apoſtoli verbis, quibus ait ſe Theſſalonicenſibus optare; [2] *Ut integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus ſine querela in adventu Domini noſtri Jeſu Chriſti ſervetur.* De hujus autem loci ſenſu famoſa, ut teſtatur Hieronymus, orta eſt quæſtio. [3] *Nam multi ſimpliciter,* ita ille loquitur, *hunc locum de reſurrectione intelligunt, ut & ſpiritus, & anima, & corpus in adventu Domini integra conſerventur. Alii ex hoc loco triplicem in homine volunt affirmare ſubſtantiam; ſpiritus, quo ſentimus; animæ, qua vivimus; corporis, quo incedimus. Sunt qui ex anima tantum & corpore ſubſiſtere hominem diſſerentes, ſpiritum in eo tertium, non ſubſtantiam velint intelligi, ſed efficientiam, per quam & mens in nobis, & ſenſus, & cogitatio, & animus appellantur; & utique non ſunt tot ſubſtantiæ, quot nomina . . . . Nos autem in præſenti loco ſpiritum, qui cum anima & corpore integer conſervatur, non ſubſtantiam Spiritus ſancti, quæ non poteſt interire, ſed gratias donationeſque ejus accipimus.* Hæ fuerunt Hieronymi tempore & antea celebriores hujuſce loci interpretationes. Sed eas cùm tam accuratè recenſet, ſuam

1. Pag. 159. 2. 1 *Theſſal.* cap. 5. ver. 23. 3. Epiſt. ad Hebidiam quæſt. 12.

quidem quam aliis meliorem putat, cæteris anteponere contentus, nullam apertè videtur condemnare. Tatianus vero ad secundam explicationem, ut apparet, propius accedit. Animam enimvero à corpore, & spiritu ille distinguit; eamque censet ita esse corpoream, ut spiritum inter & corpus mediæ cujusdam sit substantiæ. Vult autem eam corporis esse moderatricem, sicut & ipsa à spiritu regitur. Porro spiritum dicit esse rationem & lucem divinam, quæ animâ præstantior, [1] *imago est, & similitudo Dei.* Quod si res ita se habeat, in hoc tantum errasse dicendus est, quod non spirituali seu rationali hominis parti, sed alteri, quæ merè corporea, ipso tamen corpore subtilior est, nomen animæ tribuerit.

Verum ne quid dissimulemus, potest rursus objici, nihil aliud eum spiritûs nomine intellexisse, nisi illas quas Hieronymus vocat gratias Spiritus sancti, ejusque donationes. Etenim haud obscure docet spiritum animæ justorum esse auxilio, impiorum vero deserere animas: [2] *Anima spiritui divino*, inquit, *conjuncta, non caret auxilio, verum ascendit illuc, quo deducitur à spiritu .... Et factus est quidem ab initio spiritus animæ familiaris, sed cùm non vellet spiritum sequi, ab eo deserta est.* In eundem quoque sensum paulo post disputat: *Spiritus Dei omnibus non contingit, sed apud nonnullos qui juste vivebant divertens .... animabus secreta revelabat.* Denique rursum infra: *Oportet nos id nunc inquirendo repetere, quod olim amisimus, & animam Spiritui sancto conjungere*, &c. Nemo autem, inquies, inficiabitur, his Tatianum in locis de Spiritu sancto disputare.

Sed qui tres in homine, uti diximus, partes distinxere, iis profecto omnibus persuasum quoque fuit, eidem homini necessaria esse Spiritus sancti dona, gratias, & ut loquitur Hieronymus, donationes, quibus ea quæ pietatis & justitiæ, vel sicut aiunt Scholastici, æternæ vitæ meritoria sunt, possint agere. Atque hæc ipsa plane videtur fuisse Tatiani nostri opinio. Etenim spiritum hominis ab his Spiritus sancti donis non obscure discernit, cùm asserit fore ut idem spiritus simul cum anima pro mortali conditione immortalem sit adepturus. Quod si perspicacioribus oculis deprehendas, nobisque deinde demonstres, hunc hominis spiritum Tatiano eundem omnino esse, atque animam ejus, quam corpoream & mortalem existimat, illico eum à veritate prorsus aberrare fatebimur.

1. Pag. 152. 2. ibid.

§. V.

§. V.

Locus Tatiani difficilis, de hominis in idololatriam lapsu, examinatur, ubi obiter de fato.

QUo autem modo à Spiritu ſancto, id eſt, donis ejus & gratia, deſtitutus homo in peccatum lapſus ſit, his Tatianus explicat verbis, quæ nec clara quidem ſunt, nec explicatu facilia. Nam de peccato hominis, quem poſt Angelos à Verbo creatum dixerat, ſic ille loquitur: [1] Καὶ ἐπειδή τινι φρονιμωτέρῳ παρὰ τοὺς λοιποὺς ὄντι διὰ τὸ πρωτόγονον συνεξηκολούθησαν, καὶ Θεὸν ἀνέδειξαν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἐπανιστάμενον τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ, τότε ἡ τοῦ λόγου δύναμις, τόν τε ἄρξαντα τῆς ἀπονοίας, καὶ τοὺς συνακολουθήσαντας τούτῳ, τῆς σὺν αὐτῷ διαίτης παρῃτήσατο. καὶ ὁ μὲν κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ γεγονὼς, χωρισθέντος ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πνεύματος τοῦ δυνατωτέρου, θνητὸς γίνεται· διὰ δὲ τὴν παράβασιν καὶ τὴν ἄγνοιαν, ὁ πρωτόγονος δαίμων ἀποδείκνυται, καὶ οἱ [mſ. τοῦτον] μιμησάμενοι τούτου τὰ φαντάσματα δαιμόνων στρατόπεδον ἀποβεβήκασι, καὶ διὰ τὸ αὐτεξούσιον τῇ σφῶν ἀβελτηρίᾳ παραδέδοθησαν. ὑπόθεσις δὲ αὐτοῖς τῆς ἀποστασίας οἱ ἄνθρωποι γίνονται. Quæ quidem à Geſnero ſic latine reddita ſunt. *Poſtquam vero homines callidiorem quendam, utpote provectiorem ætate, ſequuti ſunt, & divinæ legi ſe opponentem pro Deo habuerunt; tum verbi potentia, & hujus dementiæ auctorem, & obſequentes ei homines, commercio ſuo privavit. Et qui ad imaginem Dei factus fuerat homo, potentiore ſpiritu jam exutus, mortalis fit. Angelus autem ille primogenitus in dæmonem mutatur, propter defectionem & ignorantiam, & alii phantaſmata ejus ſequuti, dæmonum exercitui deputantur, & propter arbitrii libertatem ſtultitiæ ſuæ permittuntur. Defectionis autem occaſio & ſcopus ipſi ſunt homines.* Verùm illud potiſſimum in hac verſione arguitur, quod interpres ſimplicem vocem ὁ πρωτόγονος, quæ in Græco auctoris textu ſine additamento habetur, ad Angelum ita referendam eſſe cenſuerit, ut ulla abſque hæſitatione eam Latinè reddiderit; *Angelus autem ille primogenitus.*

Scimus quidem hanc verſionem ea ratione poſſe probari, quòd Tatianus paulo ſupra pronuntiaverit, Angelos ante homines à Verbo fuiſſe creatos. Etenim cùm de πρωτογόνῳ, id eſt, primogenito actutum diſputet, ad nullum alium, quam ad Angelum, reſpexiſſe videtur. Et vero is dici poteſt genuinus eſſe hujuſce Orationis & Scriptoris noſtri ſenſus: Cùm Verbum Angelos primùm, ac deinde homines liberæ voluntatis compotes creaſ-

1. Pag. 146.

ſet,

ſet, atque ea præcognoviſſet quæ erant futura, *malitiam interdictis vetabat, & fructum, ſi* homines *boni permanerent, capiendum demonſtrabat.* At homo poſtquam πρωτόγονον, id eſt, primogenitum, nempe Angelum, qui callidior erat, & divinæ legi ſeſe opponebat, fuiſſet ſequutus, illum pro Deo habuit. Quamobrem homo potentiore ſpiritu exutus, mortalis factus eſt. Primogenitus autem Angelus propter defectionem & ignorantiam in dæmonem mutatur, vel potius dæmon eſſe apparuit, δαίμων ἀποδείκνυται.

At non omnino certum eſt, hanc fuiſſe Tatiani mentem & ſententiam. Neque enim clare intelligitur, cur poſtea ille dixerit: *Defectionis autem occaſio & ſcopus ipſi ſunt homines.* Quid tamen prohibet, inquies, quominus homines ſibi ipſi ὑπόθεσις, id eſt, fundamentum, cauſa & occaſio fuerint dæmones pro diis habendi? Atqui Tatianus continenter addit, eoſdem homines in impium de fatali neceſſitate errorem idcirco incidiſſe, quod poſitiones ſiderum, tanquam teſſerarum ludum eſſe crediderint.

Sed illud quod Auctor noſter paulo poſt ſubjecit, attentius obſerves, velim. Ait enim: *Dæmones ipſi cum duce ipſorum Jove* μετὰ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Διὸς, *iiſdem quibus & homines obnoxii vitiis, fato ſubeſſe feruntur.* Hinc ſiquidem colligi poteſt hunc Jovem, quem dæmonum ducem & principem appellat, eum eſſe quem paulo ſupra πρωτόγονον vocavit. Aperte enim tradit illum mutatum eſſe in dæmonem, & ex iis, qui phantaſmata ejus ſequuti ſunt, conflatum dæmonum exercitum. Inde vero alia hunc in modum elici poteſt eorundem Tatiani verborum interpretatio: Poſtquam homines quendam ex ſe ipſis callidiorem, & ætate provectiorem, ac divinæ legi ſeſe opponentem, nimirum Jovem, ſequuti ſunt, tum Verbum hunc antiquiorem, aliosque ejus aſſeclas commercio ſuo privavit. Quamobrem homo qui ad imaginem Dei factus erat, potentiore ſpiritu exutus, mortalis factus eſt. Ille autem ætate antiquior, puta Jupiter, dæmon apparuit, & ex aliis qui errores ejus amplexi ſunt, compoſuit dæmonum exercitus. Porro autem ſi hæc vera ſit verborum Tatiani explicatio, inde intelligitur illum eorum ſubſcripſiſſe opinioni, qui idololatriæ originem, uti alibi [1] diximus, ex eo repetebant, quod varii diverſarum nationum populi, ob ſummæ, quam in Regibus ſuis ſuſpexerunt, virtutis miraculum, vel in præſentis potentiæ adulationem, vel propter

1. Diſſert. in Opera Juſtini, cap. 6. §. 27.

accepta

accepta beneficia, divinos hominibus detulerint honores.

Cur autem Jovem dæmonum ducem appellaverit, si roges, id docebit te Augustinus [1]: *Ipsum Jovem*, inquit, *quem volunt esse regem ac principem cæterorum, ab Homero fateantur dæmonem appellatum.* Qui enim vel cursim tantummodo hunc Tatiani librum legerit, is facile percipiet plurima ab eo ex Homeri carminibus fuisse delibata. Cæterum ex his duabus, quas attulimus, hujusce Tatiani sermonis interpretationibus, utra potior sit, & alteri præferenda, aliorum judicio lubentissime permittimus.

Unum porro obiter animadvertemus, nullum ferè esse errorem, quem Tatianus in hoc libro acrius sæpiusque exagitet, quam absurdam fati necessitatem. Unde colligas hanc falsam opinionem apud Ethnicos Tatiani ætate plurimum invaluisse, atque idcirco ab eodem Tatiano fuisse vehementius impugnatam.

§. VI.

De artium & scientiarum inventoribus, & de quorundam philosophorum vitiis, & opinionibus à Tatiano commemoratis.

QUamvis hic liber non magnæ sit molis, mirum tamen quantâ repleatur prophanâ & exoticâ eruditione. Quamobrem ne aliquis in quædam loca, quæ aut nimis salebrosa, aut veritati minus convenientia ipsi viderentur, possit offendere, ea breviter à nobis complananda sunt, aut aliis testibus comprobanda. Primum autem illa juvat animadvertere, quæ ab initio Orationis suæ de primis artium & scientiarum inventoribus tradit Tatianus noster. Sic autem ille: *Excellentes quidam in Telmesso viri divinationem, quæ ab insomniis fit, invenere, Cares præsagium ex sideribus, Phryges & Isaurorum antiquissimi auspicia, Cyprii aruspicinam, Babylonii astronomiam, Persæ magiam, Ægyptii geometriam, Phœnices denique literarum disciplinam.* Hunc Tatiani locum Clemens Alexandrinus [2], & qui verba ejus transcripsit Eusebius [3], à quibus idem argumentum atque à Tatiano pertractatur, egregie illustrant. Etenim eadem ferme ab his atque ab illo, paucis quibusdam exceptis, omnino referuntur. Sed de his fere omnibus longe diversa fuit Plinii sententia [4], qui harum scientiarum aliis, quos suis nominibus appellat, originem attribuit.

1. August. lib IX. de Civit. c. 1. 2. Clem. Alex. Lib. I. Stromat. p. 306. 3. Eusob. Præp. Evang. Lib. X. c. 6. 4. Plin. Lib. VII. Histor. Nat. cap. 56.

Magiam

Magiam à Persis inventam esse dicit Tatianus. Si quæras quo auctore, respondet Plinius [1]: *sine dubio illic orta in Perside à Zoroastre, ut inter auctores convenit.* Ita etiam Clemens Alexandrinus. Si rursum roges quis sit, & quo tempore vixerit ille Zoroastres, disces ex eodem Plinio, loco citato, Eusebio Lib. X. Præpar. Evangel. cap. 10. & in Chronico ad Abrahami annum 7. quem in locum legendæ Scaligeri animadversiones. De eodem etiam argumento agunt Suidas, Vossius de Histor. Græcis pag. 426. & alii.

Tuscanos Figlinæ, id est, officinarum in quibus aliquid ex creta & argilla fiebat, inventores esse Tatianus asseverat. At hujusce artis inventionem Corœbo Atheniensi adscribit Plinius [2]. Alibi [3] tamen illud addit, quo firmari potest Tatiani opinio, *elaboratam hanc artem Italiæ & maximè Etruriæ.*

Quod idem Tatianus de tibiis, fistula, & tuba subjungit, id stabiliri & illustrari potest ex Clemente Alexandrino Lib. I. Strom. pag. 306. & 307. Euseb. Lib. X. Præpar. Evangel. p. 475. Verum de his paulo aliter Plinius Lib. VII. Hist. Nat. cap. 56.

Quemadmodum vero ille ibidem fabrilem artem à Cyclopibus æque ac Tatianus noster excogitatam fuisse observat: ita Clemens Alexandrinus citato etiam à nobis loco, Atossam Persarum Reginam literas primum scripsisse, non secus atque idem Tatianus memoriæ prodidit.

Historiæ scribendæ initium in Ægyptiorum annales Tatianus refert; Plinius vero Lib. VII. Hist. Nat. cap. 56. in Cadmum Milesium; Josephus autem Lib. I. contra Apion. init. in hunc, & in Acusilaum Argivum.

Primordia artis poëticæ Tatianus Orpheo haud hæsitanter assignat: *Sed de poematum origine*, inquit, *magna quæstio est; ante Trojanum bellum probantur fuisse.* De variorum porro carminum & poëmatum inventoribus disserit Clemens Alexandrinus Lib. I. Strom. pag. 308. Polydorus Vergilius Lib. II. de Invent. rerum cap. 8. & 9. Hunc autem non modo de iisdem carminibus, sed de aliarum quoque, de quibus hactenus disputavimus, scientiarum & artium origine & initiis, poteris adire Lib. I. cap. 14. 15. 22. 23. & Lib. III. cap. 14. &c.

Multos Philosophorum errores & vitia insectatur Tatianus, pluraque narrat de eorum aut vita, aut morte, quæ ex Diogenis Laertii libris de vitis & dogmatibus Philosophorum, atque

1. Plin. lib. XXX. c. 1. 2. Plin. Lib. VII. Hist.Nat. c. 56. 3. Plin. Lib. XXXV. c. 12.

etiam

etiam ex iis qui in eosdem Laertii libros notas & observationes ediderunt, necnon ex Clementis Alexandrini libris Stromatum, atque Eusebii Præparatione Evangelica, Vossio, & aliis explicata vel confirmata occurrunt. Nos etiam de iis in superiori ad Justini Opera Dissertatione quædam perstrinximus. At nonnulla tamen à Tatiano dicta, sine animadversione aliqua hîc prætermittere non possumus, quandoquidem ea vel obscuriora sunt, vel cum aliis Scriptoribus minimè congruere videntur.

Quid enim, quæso, ab aliorum sententia magis abhorret, quàm illud quod de Platone ait Tatianus [1]: *Platonem Philosophum, quod nimis gulosus esset* διὰ γαστριμαργίαν, *Dionysius vendidit.* Nam Diogenes Laertius, aliique Scriptores perhibent eundem Platonem à Dionysio tyranno, propterea quod liberius cum eo loquutus fuisset, traditum Polidi, ut necaretur, aut venumdaretur, ac deinde ab ipso revera fuisse venditum. An autem ibi Tatianus memoriâ, aut falsâ aliorum narratione deceptus sit, scitu haud ita facile est. Testatur autem Laertius Platonem multa comicorum non effugisse convicia, inter quæ illud Anaxandridis in Theseo retulit: [2] *Quando vorabat oleas, noster ut Plato.* De Diogene autem ait: *Intuitus aliquando Platonem, in convivio magnifico gustantem oleas: Quid,* inquit [3], *sapiens vir in Siciliam hujusmodi mensarum gratia profectus, appositis modò non frueris?* &c. At si inde non evincatur hunc Philosophum fuisse helluonem, non immerito forsan dixeris Tatianum *, vel amanuenses hujusce Orationis librarios in quendam lapsos esse errorem.

Carmina ab Heraclito in Dianæ Templo occultata fuisse scribit deinde Tatianus: [4] *Carmina sua in fano Dianæ occultavit, ut olim veluti per mysterium ederentur.* At Diogenes Laertius nihil stricta oratione compositum ab Heraclito ibi absconditum esse memorat, sed librum ejus de natura, περὶ φύσεως. *Illum vero,* inquit [5], *in Templo Dianæ deposuit, ut quidam putant obscurius scriptum; ut soli eruditi illum legerent, ne si à vulgo passim legeretur, contemptibilis esset.* Neque respondeas illum, teste Suida, *multa poetice scripsisse*: Vossii [6] enim opinio est, id ad dictionem ποιητικώτεραν, quàm quæ prosæ conveniat, magis

1. Pag. 142. 2. Lib. III. de vita Philos. cap. 26. 3. Ibid. Lib. VI. cap. 25. 4. Pag. 143. 5. Lib. IX. de vita Philosoph. cap. 6. 6. De Poet. Græc. pag. 25.
* Neque Tatianus, neque amanuenses in errorem lapsi videntur, ob ea quæ attuli in Adnotatis. pag. 8. l. 38.

pertinere. Attamen si quæ Heraclitus poeticè composuit *, quid vetat quominus præter librum de natura, quoddam poëma in Dianæ Templo abscondisse dicatur?

Zenonis de mundo errorem sic exagitat Tatianus: [1] *Jam quis non aversetur Zenonis sententiam, mundo per conflagrationem renovato, eosdem rursus homines ad eandem vitam, eademque facinora resurgere*: &c. Hanc absurdam opinionem enodatiùs explicat Cicero [2] in hæc verba: *Ex quo eventurum noStri putant id, de quo Panætium addubitare dicebant; ut ad extremum omnis mundus ignesceret, cùm, humore consumpto, neque terra ali poßet, neque remearet aër, cujus ortus, aqua omni exhausta, eße non posset: ita relinqui nihil præter ignem, à quo rursus animante, ac Deo renovatio mundi fieret, atque idem ornatus oriretur*. De eodem Zenonis commento præter Diogenem Laertium Lib. VII. de vita Philosoph. legendus est Plutarchus Lib. IV. de placitis Philosoph. cap. 7. atque in primis Justus Lipsius Lib. II. Physiologiæ Stoic. Dissert. 21. & seq.

Aniles etiam Pherecydis fabulas rideo, addit Tatianus. Cur autem hæc ille dixerit si quærat aliquis, ex Clemente Alexandrino [3] huic respondebimus, non solum obscuram esse Pherecydis Theologiam, verum etiam, *Quæcunque Pherecydes allegoricè dixit in Theologia, è Chami Prophetia desumpta sunt.* De eodem Pherecyde lege, si lubet, Diogenem Laertium Lib. I. de vita Philosoph. & in ejusdem Laertii Opera variorum animadversiones.

Apud eundem Laërtium plura invenies de Cratete, quem communium nuptiarum defensorem † esse tradit Tatianus noster. Clemens vero Alexandrinus de eodem Philosopho hæc literis mandavit: [4] *Memini Cynicæ cujusdam, Hipparchia autem vocabatur Maronitis, uxor Cratetis, propter quam in Poëcile quoque celebrata fuere Cynogamia.* Adi etiam, si vacat & lubet, Petrum Petitum Medicum de Cratetis amore & nuptiis.

1. Pag. 143. 2. Lib. II. de Nat. Deor. 3. Lib. V. Stromat. pag. 571. & Lib. VI. pag. 642. 4. Lib. IV. Stromat. pag. 523.

* Imo librum hunc Heracliti περὶ φύσεως quem in Templo Dianæ repositum memorat Tatianus, poeticè conscriptum fuisse probavimus suprà p. 11. lin. 28. † Vide Annotata nostra pag. 15. lin. 19.

§. VII.

§. VII.

De quibusdam aliis Philosophis Peripateticis, & Grammaticis, quorum testimoniis ætatem Homeri probat Tatianus.

UBi de Homeri ætate agit Tatianus, plures, qui illius meminere, Peripateticos fuisse testatur, eosque suis appellat nominibus. Horum autem primus est *Theagenes Rhegius*, quem sub Cambyse floruisse memorat, de quo plura Vossius Lib. I. & III. de Histor. Græc. Suidas, &c. ab Eusebio [1] autem vocatur *Rheginus*, ὁ Ῥηγῖνος.

Secundus est *Dionysius Olynthius*. At plures Dionysios fuisse refert Vossius Lib. II. de Historicis Græcis. Quapropter in dubium vocari potest, num ille, cujus mentionem Tatianus facit, idem sit ac is qui à Suida Thrax dicitur. Veruntamen cùm Olynthus urbs Macedoniæ seu Thraciæ fuerit, hinc non inepte colligi potest hunc Dionysium Thracem eundem esse atque Olynthium; nisi utrumque variis temporibus vixisse aliquis probaverit.

Tertius *Ephorus Cumanus* à Tatiano appellatur. Is autem fertur fuisse Democriti filius, & discipulus Isocratis, qui magnum inter historicos habuit nomen. De eo autem in primis legendus est Diodorus Siculus Lib. IV. V. & XVI. Vossius Lib. I. de Historicis Græcis cap. 7. Suidas &c.

Quartus *Philochorus Athenìensis* dicitur, qui Cygni filius fuit, Vates & Aruspex. Apud Clementem Alexandrinum id, quod ad Tatiani nostri facit argumentum, de illo scriptum legimus: [2] *A temporibus Trojanis usque ad ortum Homeri, ex Philochori quidem sententia, fiunt centum & octoginta anni post Jonicam deductam coloniam.* De hac illius ætate & scriptis accurate disputat Vossius, castigatque Suidam, in cujus textu pro Αντηγόνε legendum censet Αντιόχε.

Denique *Megaclides Athenìensis* à Tatiano memoratur. Illius autem mentio fit apud Diogenem Laertium Lib. IX. in vita Protagoræ, & apud Athenæum Lib. XII. his verbis: *Megaclides poetas Homero & Hesiodo posteriores increpat, qui Herculem dixerunt exercitus duxisse, urbes expugnasse*: &c.

Ex Grammaticis etiam eandem Homeri ætatem probat Tatianus, & primò quidem ex Zenodoto, qui perhibetur fuisse ge-

1. Lib. X. Præpar. Evangel. cap. 11. 2. Lib. I Stromat. pag. 326.

nere Alexandrinus, & Bibliothecæ Alexandrinæ præpositus, atque filiorum Ptolemæi primi præceptor. Hujus vero meminere Suidas, & Vossius Lib. I. de Histor. Græc. cap. 11.

Zenodoti discipulus dicitur Aristophanes Byzantinus, quem deinde memorat Tatianus. Is in Eusebii Chronico ad annum 1588. inter comœdiarum scriptores recensetur. Meminit etiam ibidem Eusebius Cratetis Grammatici ad annum 1566. Aristarchi ad annum 1861. Eratosthenis ad annum 1803. quos quidem sententiæ suæ vades & assertores Tatianus noster producit. Porro autem quidam, ut ex Clemente Alexandrino [1] discimus, opinati sunt, primum ab Eratosthene usurpatum Grammatici nomen. De his autem omnibus Grammaticis scriptoribus disserit Suidas, & Vossius de Historicis Græcis Lib. II. & III. uno tamen excepto Aristarcho, de quo idem Vossius in Lib. de Poëtis Græcis, atque etiam Cicero Lib. III. Epist. 11. &c.

Præter hos scriptores Tatianus laudat Callimachum, & Apollodorum, quorum Suidas & Vossius Lib. I. de Historicis Græcis cap. 15. & 21. faciunt mentionem, sicut & Diogenes Laertius hujus posterioris Lib. II. de vita Philosoph. in quem videsis Menagii observationes.

Postremo quod de Cratetis, Eratosthenis, Aristarchi, Philochori, & Apollodori ætate tradit Tatianus, illud cum iis componendum est, quæ de iisdem scripsit Clemens Alexandrinus Lib. I. Stromat. pag. 326. & 327.

§. VIII.

De quibusdam Scriptoribus Chaldæis, Phœnicibus, & Ægyptiis, ad probandam Moysis antiquitatem à Tatiano commemoratis.

QUemadmodum Homeri ætatem, ita & Moysem eadem Homeri ætate esse antiquiorem probat Tatianus certâ Chaldæorum, Phœnicum, & Ægyptiorum, triplicis nimirum gentis Scriptorum auctoritate. Ex Chaldæis autem, ubi Berosum Babylonium citat, ibi observanda sunt hæc illius verba: [2] *Antiocho post Alexandrum tertio Chaldæorum historiam tribus libris perscripsit.* Et recte quidem juxta textum græcum, tam in editis quam in Manuscriptis Codicibus sic repræsentatum: *κατ' Ἀλέξανδρον γεγονὼς, Ἀντιόχῳ τῷ μετ' αὐτὸν τρίτῳ.* At apud Eusebium [3], qui Tatiani, ut diximus, locum totidem verbis descripsit, paulo aliter

1. Lib. I. Stromat. pag. 309. 2. Pag. 171. 3. Lib. X. Præpar. Evangel. cap. 11.

ter

ter legitur: κατ' Ἀλέξανδρον ἡγεμόνος, Ἀντιόχῳ τῷ μετὰ Σέλευκον τρίτῳ, *Antiocho post Seleucum tertio.* Quæ autem lectio alteri sit præponenda, si roges, in priorem nos magis inclinare ingenuè fatebimur. Nam illa cum eo quod Tatianus scribit Berosum Alexandri ætate vixisse, aptius videtur convenire.

Arbitratus est autem Gesnerus non Alexandrum Magnum ibi à Tatiano designari, sed ejusdem nominis alium, Demetrii Soteris in Syriæ regno successorem. At ille castigatur à Vossio [1], qui hanc opinionem cum veris Chronologiæ legibus pugnare luculenter ostendit.

Auctoritatem Berosi Tatianus Jubæ, qui in Numidiæ & partis Mauritaniæ regnum patri successerat, firmat testimonio [2]. Ille autem, postquam pater ejus, qui Pompeii partes susceperat, à Julio Cæsare victus fuisset, ab eodem Cæsare in triumphum, adhuc puer, ductus est. Deinde vero in Italia literis excultus, varios edidit libros, & eam, de qua Tatianus loquitur, historiam. Plinius porro Lib. VI. & X. Hist. Nat. de eo disputat, sicut & Vossius lib. II. de Histor. Græc. cap. 4. Plutarchus &c.

Tres postea Phœnicios scriptores sola Chœti auctoritate hunc in modum citat Tatianus: *Fuerunt apud eos tres viri Theodotus, Hypsicrates, & Mochus. Horum libros in Græcam linguam transtulit Chætus, qui & Philosophorum vitas accuratè conscripsit.* De tribus illis Phœniciis scriptoribus, atque in primis de Mocho disputat Vossius [3]. Hujus autem Mochi, quem Casaubonus [4] ab omnibus, uno excepto Athenæo, prætermissum esse opinatus est, frequentem apud varios auctores mentionem fieri idem Vossius scitè demonstrat.

At longe infrequentiùs occurrit Chœti memoria. Neque minimus certe dubitandi locus est, num in hoc nomine describendo aliquis fuerit librarii error. Enimvero ab Eusebio, qui hæc Tatiani verba reddit, vocatur Ἄσιτος, Asitus. Sed ex hac lectione nullo plane modo minuitur difficultas, non enim frequentior est Asiti, quam Chœti memoria. Nobis tamen idem esse videtur, qui à Clemente Alexandrino [5] cognominatur Lætus, & *Lætus*, inquit, *in Phœnicibus*, καὶ Λαῖτος ἐν τοῖς Φοινικοῖς. Quod quidem miramur quomodo * oculatissimos nostræ ætatis criticos Scriptores potuerit fugere.

1. Lib. I. de Histor. Græcis cap. 13. 2. Pag. 171. 3. Lib. III. de Histor. Græcis. 4. In Lib. III. Athenæi cap. 36. 5. Lib. I. Stromat. pag. 326.

* Vide si lubet Annotata ad pag. 128. lin. 41.

Plures

Plures autem occurrunt hujuscemodi Librariorum amanuensium in hac Oratione lapsus. Etenim quam paulo post Tatianus *Mariam* vocat, hanc Clemens Alexandrinus [1] *Athyriam*, Eusebius vero *Auarim* appellat. Sed hæc obiter monuisse sufficiat.

Ex Ægyptiis scriptoribus præter Apionem, jam à nobis commemoratum, duo alii, nimirum Menander Pergamenus, & Ptolemæus Mendesius, à Tatiano laudantur. Utriusque autem meminit Clemens Alexandrinus Lib. I. Stromat. pag. 320. & 326. De posteriore fusius disputat Vossius Lib. II. de Histor. Græc. cap. 5. de priore autem Lib. III. pag. 386.

§. IX.

De pluribus aliis Scriptoribus, & quibusdam illustribus viris, quorum Tatianus fecit mentionem.

PLures alii passim in hoc Tatiani nostri libro citati occurrunt ethnici Scriptores, quorum vel sola nomina eos morari, vel turbare possent, qui legendis veterum auctorum Operibus nondum sunt assuefacti. Quocirca de iis saltem, quorum minus frequens apud alios est memoria, aliquid breviter perstringere operæ alicujus pretium esse duximus. Triplicem contra paganorum deos Tatianus * Eleusis nimirum, Draconis & Orphei citat [2] auctoritatem. De priore hæc apud Diogenem Laertium scripto tradita sunt: [3] *Qui autem circumtulerat phialam Bathyclis filius, Thyrion vocabatur, ut Eleusis ait in libro de Achille.* Hunc autem in Diogenis locum hæc Menagius observat: *De scriptore*, inquit, *illo alibi, quod sciam, nulla mentio.* Non legerat itaque vir ille eruditissimus, aut saltem non meminerat se aliquando legisse hunc auctorem ab Tatiano nostro citari.

Quem secundo loco nomine suo appellat idem Tatianus, ab eo vocatur *Draco mysticus.* Autumant nonnulli hunc esse antiquissimum legislatorem, qui Atheniensibus, civibus suis, gravissimas severissimasque leges conscripsit. Et vero certum est, eum ab eodem auctore nostro in fine hujusce Orationis laudari. Sed quorsum, inquies, hîc ad eorum, quæ de diis dicebantur, falsitatem vanitatemque demonstrandam ejus profertur testimonium? Deinde Tatianus cur eum *Mysticum* vocat, nisi ut hoc

1. Clem. Alex. lib I. Stromat. pag. 320. Euseb. loco citato. 2. Pag. 148. 3. Lib. I. de vita Philosoph. cap. 29.

* Nequeo quidem assentire clarissimo D. le Nourry, qui per Eleusidem & Draconem duos intelligit auctores, propter ea quæ attuli in Notis pag. 33.

cogno-

cognomine, ab aliis ejusdem appellationis haud dubie ac potissimum ab Atheniensium legislatore discernatur. Duos quidem alios Suidas memorat hoc Draconis nomine appellatos; tertium vero Strabo [1] dicit fuisse sceleratissimum hominem, ob cujus cædem in Pythio Macedoniæ loco instituti fuerunt ludi Apollinares. Sed iis minime ea convenire videntur, quæ refert Tatianus. Attamen Draco legislator tribus versuum millibus hypothecas scripsisse cùm perhibeatur, ad hanc illius lucubrationem eundem Tatianum allusisse haud omnino improbabile est.

Mediam tantummodo carminis unius partem, quam Orpheo adscribit, ibidem refert Tatianus: sed carmen integrum ab interprete latino redditur. An jure vel injuria id fecerit, aliorum sit judicium. Nos autem illud observabimus, quod idem Tatianus de eodem Orpheo scriptis postea tradidit [2]: *Orpheus una cum Hercule vixit; nam quæ attribuuntur ei poëmata Onomacritus Atheniensis, Pisistratidis imperantibus, circa quinquagesimam Olympiadem composuisse fertur.* Quæ quidem mirum in modum confirmantur à Clemente Alexandrino [3], qui eadem pene ad verbum repetit: *Onomacritus Atheniensis, cujus dicuntur esse poëmata, quæ Orpheo adscribuntur, tempore principatus Pisistratidarum circa quinquagesimam Olympiadem invenitur. Et Orpheus Musæi discipulus, qui unà cum Hercule navigavit.* Ex his autem liquidò colligitur nec Clementi, nec Tatiano persuasum omnino fuisse, Orpheum eorum, quæ ejus nomine circumferebantur, fuisse carminum auctorem ac parentem. Enimvero candidè fatentur ea ab aliquibus Onomacrito adjudicari. Sed nulli inde jus unquam fuit Christianos, ut jam diximus [4], tam absurdæ suppositionis, & malæ fidei accusandi; ut eadem carmina à se conficta falso Orphei nomine venditaverint.

Fabulas Hegesilai non sine irrisione sic explodit Tatianus [5]: *Valeant Hegesilai fabulæ*, τὰ Ἡγησιλάου μυθολογήματα. Apud Clementem Alexandrinum [6] hæc de eo habentur: *Crates & Crantor, in quos desiit vetus Academia. Crantoris autem particeps fuit Arcesilaus, à quo usque ad Hegesilaum media floruit Academia. Deinde Carneades succedit Hegesilao.* Illum autem quidam esse volunt, qui à Diogene Laertio Hegesippus Pergamenus dicitur.

1. Lib. IX. 2. Pag. 173. 3. Lib. I. Stromat. p. 332. 4. Differt. II. de Justini mart. oper. part. I. cap. 6. §. 26. 5. Pag. 162. 6. Lib. I. Stromat. pag 301.

Diagoræ

Diagoræ Phrygios libros, & Leonis historias his verbis citat Tatianus [1]: *Diagoras Atheniensis erat, sed quod mysteria apud Athenienses profanaßet, punitus est. Hujus Phrygios libros cùm legatis, nos odistis; & cùm Leonis commentarios servetis, nostras redargutiones ægrè fertis.* Haud infrequens Diagoræ, quem Cicero [2] deos negasse, & Atheum fuisse testatur, apud veteres Scriptores fit mentio, Clem. Alexand. Cohort. ad Gent. Epiph. in Ancorat. Lactant. Lib. I. Instit. cap. 2. & Lib. de ira Dei. Euseb. Lib. II. Præpar. Evangel. cap. 5. & in Chron. Olympiad. 74. Meurs. de sac. Eleus. & alios.

At qui sint illius libri, quos Tatianus Phrygios vocat, haud ita facile demonstrabitur. Vossius [3] autem putat in iis describi eorum historiam, quæ ad Cybelem, seu matrem Phrygiam, & ejus sacra pertinebant, quosque Diagoras eo fine composuerat, ut ab ejusdem Cybeles sacris homines deterreret. In hujusce autem Vossii conjecturæ firmamentum, illud forsitan adduci potest, quod de eodem Diagora scriptum reliquit Athenagoras [4]: *Diagoræ sacrilegam impietatem jure damnabant Athenienses, qui cùm arcanos Orphei sermones vulgo exponebat, tum Eleusinia & Cabirorum mysteria publicabat; & Herculis statuam, ne ligna rapis coquendis deessent, dissecabat: denique palam & diserte Deum esse negabat.*

Leo, cujus commentarii à Tatiano nostro [5] citantur, origine erat Byzantius, & Platonem juvenis audierat. Varios autem historiarum libros edidit, de quibus consule Suidam & Vossium Lib. I. de Histor. Græc. cap. 8. De eo etiam Philostratus Lib. I. de vitis Sophistarum.

Duobus his posterioribus tertium adjungit Apionem [6] celeberrimum illum Grammaticum, à quo quinque libros historiæ Ægyptiacæ scriptos esse testatur. Eorundem librorum Clemens Alexandrinus [7], & Gellius [8] mentionem quoque faciunt, aiuntque cum Plinio [9], eum Plistonicem, id est, sæpe victorem fuisse cognominatum. Hunc idem Plinius [10] esse dicit: *Quem Tiberius Cæsar cymbalum mundi vocabat, cùm publicæ famæ tympanum potius videri posset, immortalitate donari à se scripsit, ad quos aliqua componebat.* Flavius Josephus duos contra eum scripsit libros, inter

1. Pag. 164. 2. Lib. I. & III. de Nat. Deorum. 3. Lib. IV. de Hist. Græc. cap. 1. 4. Legat. pro Christ. pag. 5. 5. Pag. 164. 6. Pag. 164. 7. Clem. Alex. Lib I. Strom. pag. 320. 8. Gell. Lib. V cap. 14. & Lib. VI. cap. 8. 9. Plin. Lib. XXXVII. Nat. Hist. cap. 5. §. 19. 10. Lib. I. Nat. Hist.

ejus Opera editos. Si plura de illo ſcire velis, adi Voſſium Lib. II. de Hiſtoricis Græcis cap. 7. Suidam &c.

De Lino hæc legimus in latina Tatiani verſione [1]: *Linus Herculis eſt diſcipulus.* Sed in textu Græco habetur: Λῖνος μὲν γὰρ Ἡρακλέους ἐστὶ διδάσκαλος. Optime quidem; nam eodem modo apud Clementem Alexandrinum [2] ponitur: καὶ Λῖνον τὸν Ἡρακλέους διδάσκαλον. *Linum Herculis præceptorem.* Hic itaque apud Tatianum Typographorum error eſt, qui in Euſebii [3] editione corrigitur.

Plures alios Tatianus commemorat, qui nihil ſcriptis mandaviſſe perhibentur: ſed qui vel ſapientia, vel imperio fuerunt celeberrimi. Quæ autem de iis narrat, ea præſertim ex Clemente Alexandrino Lib. I. Stromat. atque etiam ex Euſebio, tum in Chronico, cum in Præparatione Evangelica, Suida, & aliis confirmari poſſunt.

At ſine obſervatione omitti illud non debet, quod de Oſthane Tatianus prodidit [4]: *Qui de mago Oſthane gloriatur, in die conſummationis æterno igni depaſcendus tradetur.* Teſtatum autem Plinius facit hunc à quibuſdam Oſthanem & ab aliis Zoroaſtrem dici, qui primus magiæ, ut diximus, auctor fuit. Continenter vero idem Plinius [5]: *Quod certum eſt*, inquit, *hic maximè Oſthanes ad rabiem, non aviditatem modò ſcientiæ ejus, Græcorum populos egit.* Duos tamen ibi aiunt diſtingui à Plinio Oſthanas magos, unum qui Xerxem, alterum qui Alexandrum Magnum in bello ſequutus eſt. Obſervat autem Suidas [6] antiquis Perſarum magis tributum fuiſſe Oſthanæ nomen.

§. X.

De deorum fabulis, & Metrodoro, ac de ſtatuis, quas Tatianus ſe Romæ vidiſſe teſtatur.

NOn pauca etiam de decantatis deorum fabulis, ut impias Ethnicæ Religionis ſuperſtitiones evertat, paſſim congerit Tatianus. Sed quoniam ea omnibus facilia ſunt, nullique incognita, ſupervacaneum eſſet & inutile de iis à nobis longum trahi diſputationis filum. At illud obſervandum eſt, multa hanc in rem ex Homeri carminibus à Tatiano fuiſſe delibata.

Neque etiam prætermittere poſſumus Metrodorum Lampſa-

1. Pag. 173. 2 Clem. lib. I. Stromat. pag. 323. 3. Euſeb. lib. X. Præpar. Evangel. cap. 11. 4. Pag. 155. 5. Lib. XXX. Hiſt. Nat. cap. 1. 6. Voce Ὀστάνης.

cenum, qui has falsorum deorum fabulas ad allegoricum sensum referre volebat, ab eodem auctore nostro scitè redargui & refelli; [1] *Certe Lampsacenus ille Metrodorus in libro de Homero, prorsus stolidè disseruit, nihil non ad allegoriam referens.* Is autem fertur fuisse discipulorum Epicuri celeberrimus. Frequens illius est apud varios Scriptores commemoratio. Sed legendi præcipue Gassendus Lib. I. de vita Epicuri cap. 8. Vossius Lib. I. de Histor. Græc. cap. 21. & Menagius in suis ad Lib. X. Diog. Laert. §. 22. observationibus.

Quam corrupti autem & depravati essent paganorum mores, ut omnibus patefaciat Tatianus noster, varias sedulo recenset statuas, quas suis ipsemet oculis viderat, & quibus impudicæ præsertim mulieres, aliæque nonnullæ virorum obscænitates repræsentabantur. Quinimo & eos à quibus factæ fuerant suis nominibus appellat. De his autem plerisque artificibus, & quibusdam mulierum statuis, aliquid literis consignavit Plinius Lib. XXXIV. & XXXV. Historiæ Naturalis.

At non inutilis forsitan operæ fuerit, quædam de iis minus obvia à nobis obiter annotari. Prima itaque, & quæ à Tatiano Glaucippe, & elephantum enixa dicitur, illa à Plinio [2] *Alcippe* cognominata est: *Alcippe*, inquit, *elephantum enixa est.*

Phrynem meretricem, inquit Tatianus, *Praxiteles & Herodotus statuarii fecerunt.* Quod quidem Plinius [3] paulo fusius prosequitur: *Spectantur & duo signa ejus* (Praxitelis) *diversos affectus exprimentia, flentis matronæ, & meretricis gaudentis. Hanc putant Phrynem fuisse, deprehenduntque in ea amorem artificis, & mercedem in vultu meretricis.* Athenæus [4] hanc ait ejusdem Praxitelis fuisse amasiam.

Statuam cujusdam mulierculæ à Periclymeno fabricatam memorat quidem Tatianus; sed quæ ea fuerit tacitus ille prætermisit: [5] *Periclymeni opus muliercula, quæ uno partu infantes triginta peperit; quod plerique miraculum putant.* Hæc autem non alia fuisse videtur quam *Eutiche*, de qua Plinius [6] hunc scribit in modum: *Pompeius Magnus in ornamentis Theatri mirabiles fama posuit effigies, ob id diligentius magnorum opificum ingeniis elaboratas, inter quas legitur Eutichis à viginti liberis rogo illata, Trallibus enixa triginta partus.*

Ex hoc autem Plinii loco haud absurde colligere possumus,

1. Pag. 160. 2. Lib. VII. Hist. Nat cap. 3. 3. Lib. XXXIV. Hist. Nat. c. 8. 4. In Anthol. lib. XIII. cap. 6. 5. Pag. 169. 6. Lib. VII. Hist. Nat cap 3.

statuas

ſtatuas de quibus diſputat Tatianus, quaſque ſe Romæ vidiſſe teſtificatur, eas aut pleraſque ſaltem fuiſſe, quas idem Plinius à Pompeio Magno in Theatro poſitas eſſe memorat. Et id quidem eo lubentius obſervamus, quod ea quæ de iis Tatianus perhibet, tam liquidò inde confirmentur, ut nullus merito fidem ei poſſit derogare.

Addit denique Tatianus : [1] *Sophron, qui nugas & nequitias literis mandavit, ærea ſtatua clarior evaſit, quæ etiamnum durat.* Hic fuit origine Syracuſanus; quem, teſte Quintiliano, Plato adeo probavit, ut ſuppoſitos capiti libros ejus, cùm moreretur, habuiſſe tradatur. Eadem de eo narrat Diogenes Laertius Lib. III. in vita Platonis, & alii plures, à Menagio in hunc Laertii locum citati. Sed præter hunc Sophronem, qui mimographus dictus eſt, alius ejuſdem nominis memoratur Comicus poëta; atque illius & ſuperioris mentionem faciunt Suidas, & Voſſius de poëtis Græcis cap. 5. & 8.

§. XI.

De Regum Argivorum Chronologia.

AD probandam Moyſis antiquitatem Tatianus Chronologiam Regum Argivorum ab Inacho ad Ilii captivitatem nobis exhibet, eamque viginti ætates compleviſſe aſſeverat. Illam quoque in ſuo Chronico deſcripſit Euſebius. Quapropter ut curioſi lectores utra potior ſit, & quomodo inter ſe diſcrepent, uno videant oculi ductu, utramque hic repræſentandam eſſe duximus.

Chronologia Regum Argivorum ex Tatiano.	Chronologia Regum Argivorum ex Euſebio.	
1. Inachus.	Argivis I. regnavit Inachus annis.	50.
2. Phoroneus.	Secundus Phoroneus annis	60.
3. Apis.	Tertius Apis annis	35.
4. Criaſis.	Quartus Argus annis	70.
5. Triopas.	Quintus Criaſus annis	54.
6. Argius.	Sextus Phorbas annis	25.
7. Phorbas.	Septimus Triopas annis	46.
8. Crotopas.	Octavus Crotopus annis	21.
9. Sthenelaus.	Nonus Sthenelus annis	11.

1. Pag. 169.

10. Da-

10. Danaus.
11. Lynceus.
12. Prœtus.
13. Abas.
14. Acriſius.
15. Perſeus.
16. Sthenelaus.
17. Euryſtheus.
18. Atreus.
19. Thyeſtes.
20. Agamemnon.
cujus imperii anno decimo octavo capta eſt Troja.

Decimus Danaus annis 50.
Undecimus Lynceus annis 41.
Duodecimus Abas annis 23.
Decimus tertius Prœteus annis 17.
Decimus quartus Acriſius annis 31.

Deinde vero Argivorum regnum defecit, quod ſtetit annis quingentis quadraginta quatuor, uſque ad Pelopem, qui regnavit annis. 58.

Perſeus, Acriſio non ſponte interfecto, migravit ab Argis, atque regnavit poſt Acriſium, in Mycenas imperio tranſlato. Et ibidem Reges fuere.

Perſeus.
Sthenelus.
Euryſtheus.
Atreus.
Thyeſtes.
Agamemnon, &c.

Porro autem cum utraque hac Chronologia debent ea componi, quæ de quibuſdam ex his Argivorum Regibus à Clemente Alexandrino Lib. I. Stromatum pag. 320. & ſeq. ſcriptis tradita leguntur.

Poſtremo ſi quæ adhuc obſcurius dicta, & quæ explicatione aliqua indigeant, in hac tota Tatiani Oratione reperiantur, ea certe in ſuperioribus Diſſertationibus à nobis pro virili parte explicata ſunt, vel illa deinceps in ſequentibus enodare conabimur.

CAPUT III.

De Tatiani Aſſyrii SS. Evangeliorum Diateſſaron, id eſt, uno ex quatuor.

§. I.

Analyſis hujus commentationis.

QUatuor in partes hæc commentatio diſtribuitur. In prima autem Auctor ea ſtylo ſuo enarrat, quæ à quatuor Evangeliſtis ab ortu Chriſti Domini ad Johannis Baptiſtæ mortem peracta eſſe dicuntur. Tres aliæ partes totidem Dominicæ prædicationis

dicationis annos eadem ſcribendi methodo nobis exhibent. Primus autem annus, ſeu ſecunda hujuſce Operis pars ab eo tempore ſumit initium, quo Chriſtus doctrinam ſuam longe lateque cœpit diſſeminare, ſuoſque elegit Apoſtolos. Huic autem anno finem imponit parabolarum, quas è navi Chriſtus plebi in litore conſtitutæ propoſuerat, clara in diſcipulorum gratiam explicatio.

Secundum prædicationis annum, ſeu tertiam hujuſce commentationis partem Auctor à Chriſti in patria ſua prædicationibus inchoat, illamque eo apud Phariſæum abſolvit convivio, in quo hydropicus à Chriſto ſanatus eſt.

Ultima hujus Operis pars, & tertius prædicationis Chriſti annus ea continet, quæ in Evangeliorum libris ab ejuſdem Chriſti in Templi Salomonis porticu ipſo Encæniorum feſto deambulatione, ad illius uſque in cœlum aſcenſionem peracta eſſe legimus.

Porro autem ſingula quæque Evangeliorum capita, ex quibus loci, qui ab auctore explanantur, deſumpti ſunt, in toto citantur hujuſce Operis contextu. Non omnia tamen ille refert, quæ in eiſdem Evangeliis occurrunt. Quibuſdam enim, quæ tanti atque alia ipſi non videbantur momenti, prætermiſſis, præcipua quæque capita breviori ſtylo, ſed haud parum elaborata concinnitate ediſſerit. Nonnullas denique ad lectoris mores informandos, ex his, quæ in Evangelio delibaverat, inſerit animadverſiones.

Ex hac autem totius hujuſce commentationis analyſi liquidò intelligitur, illam brevem eſſe contractamque ex quatuor Evangeliis, vitæ prædicationiſque Chriſti hiſtoriam. Non alius itaque in ea concinnanda videtur fuiſſe Auctoris ſcopus; niſi ut ea quæ in eiſdem Evangeliis diviſim habentur, in unum collecta, & ad Chronologicum ordinem accuratius redacta, ſuiſque verbis clarius repræſentata, uno videri poſſent oculorum intuitu.

§. II.

Utrum Tatianus hujus commentationis ſit auctor.

OMnem extra controverſiam videtur editam fuiſſe à Tatiano quandam ex quatuor Evangeliis collectam lucubrationem, quam διὰ τεσσάρων titulo inſcripſit. Euſebius enim hæc de illa memoriæ prodidit: [1] *Tatianus catenam & collectionem neſcio*

[1]. Lib. IV. Hiſt. cap. 29.

nescio quam Evangeliorum contexuit, quam Διὰ τεσσάρων, *hoc est, Evangelium ex quatuor Evangeliis compositum nominavit: quod Opus à quibusdam etiamnum habetur.* Quæ quidem in Chronico Alexandrino [1] repetita invenies. Verum cùm plures ejuscemodi commentationes, à variis Scriptoribus olim prodierint, nec Eusebius his verbis eam, quæ à Tatiano profecta esse dicebatur, ab aliis satis clare distinxerit, jure prorsus merito quæritur, num hæc eadem sit, de qua nunc à nobis instituitur disputatio. Neque certe minimus est ea de re dubitandi locus. Nam hæc eadem lucubratio primùm Ammonii Alexandrini nomine divulgata est, ejusque fronti inscriptus iste titulus: *Evangeliorum quatuor narratio ex Ammonio Alexandrino, Ottomaro Luscinio interprete.* Victor autem, Capuanus Episcopus aliam commentationem Tatiano adscripsit, eique hunc præfixit titulum: *S. quatuor Evangeliorum Harmonia, Tatiano Alexandrino auctore.* Quapropter apud Criticos Scriptores de veris utriusque Operis auctoribus diu certatum fuit, nec ea lis adhuc videtur omnino composita.

Prima autem eorum opinio, quæ hanc posteriorem commentationem Tatiano, cujus nomine inscribitur, aliquando adjudicavit, ab eodem Victore Capuano Episcopo orta est. Hunc enim librum absque ullo Auctoris nomine à se inventum, cùm ille ex Eusebio vel Tatiani vel Ammonii esse collegisset, tum instituto diligenti ejusdem libri examine, utri potius adjudicandus esset, non ausus est prorsus definire. [2] *Arbitror*, inquit, *propterea non Ammonii, sed Tatiani esse editionem memorati voluminis, quod Ammonius Matthæi fertur relationi, Evangelistarum reliquorum relationem discretos annexuisse sermones: hic vero sancti Lucæ principia sunt assumpta. Licet ex maxima parte Evangelio sancti Matthæi, reliquorum trium dicta conjunxerit, ut jure ambigi possit, utrum Ammonii an Tatiani inventio ejusdem operis debeat æstimari.* At porro ubi ad illud Tatiano assignandum se magis inclinare significat, ibi rursum anceps omnino & dubius hæret, utrum ante vel post illius ad hæresim defectionem fuerit ab eo compositum.

Verum hæc opinio nullos hujusce ætatis habuit patronos aut fautores. Contendunt enim Critici Scriptores falsum omnino fuisse Victorem, qui illud Opus Tatiano attribuit, quod Ammonio erat adscribendum. Constans quippe & certum ipsis vi-

1. Ad ann. Christi 173. 2. Præfat. in Harmon. Evangel.

detur

detur ea omnia, quæ de Tatiani Diateſſaron Euſebius, atque in primis Theodoretus, memorant, huic ſoli lucubrationi convenire, de qua nunc diſputamus. Quæ enim qualiſve illa fuerit, ſic idem Theodoretus explicat: [1] *Hic Evangelium, quod Diateſſaron dicitur, compoſuit, amputatis genealogiis, & aliis omnibus, quæ Dominum ex ſemine David ſecundum carnem natum oſtendunt. Eoque uſi ſunt non modò qui erant ejus ſectæ, ſed ii etiam qui Apoſtolica dogmata ſequebantur, compoſitionis fraudem non cognoſcentes, ſed ſimpliciùs tanquam compendiario libro utentes. Nactus ſum etiam ipſe libros hujuſmodi ſupra ducentos, in honore habitos in Eccleſiis noſtris, quos omnes in unum congeſtos ſepoſui, & pro his quatuor Evangeliſtarum Evangelia introduxi.* Atqui, inquit Baronius [2], hæc commentatio quæ in noſtra Lugdunenſi Bibliotheca Tatiani, prius verò Ammonii nomine inſcripta eſt, ad hos Theodoreti numeros ubique diſpoſita videtur. Nulla enim, ait ille, de Chriſti genealogiis à Matthæo, & Luca deſcriptis ibi prorſus fit mentio. Ibi etiam Auctor propria Evangeliſtarum verba non retulit: ſed eorum ſententias, ſuis ille verbis, ſuoque, ut jam monuimus, expreſſit ſtylo. Denique ex quatuor Evangeliis, unum compendiarium, ut loquitur Theodoretus, librum compoſuit. Hanc autem Baronii ſententiam ſuo plures alii poſtea comprobarunt aſſenſu. Quapropter hæc eadem lucubratio, quæ hactenus in variis Patrum Bibliothecis Ammonii nomine prodierat, in Bibliotheca noſtra Lugdunenſi, hoc titulo edita eſt: *Ejuſdem Tatiani Aſſyrii Evangeliorum Diateſſaron, unum ex quatuor.*

Verum huic opinioni Henricus Valeſius [3], aliique doctiſſimi viri aperte adverſantur. Negant enim hanc commentationem illud verum & genuinum opus eſſe, quod Euſebius & Theodoretus Tatiano aſſerunt. Opinionem autem ſuam his probare nituntur rationum firmamentis. Primo Evangelium Tatiani ipſiſmet Evangeliorum verbis compoſitum erat: hoc verò, de quo agitur, non alio quam Auctoris, uti diximus, ſtylo conſcriptum eſt. Deinde plura in eo reperiuntur erroribus Tatiani contraria, atque illud præcipue, quod ſæpius repetitur, Chriſtum eſſe Davidis filium. Tres præterea prædicationum Chriſti anni ibi aperte diſtinguuntur. Atqui veteres unum duntaxat prædicationibus Chriſti tribuebant annum. Addunt

1. Lib. I. Hæret fab. cap. 20. 2. Baron. ad ann. 174. §. 9. 3. In ſuis Annot. in cap. 29. lib. IV. Hiſt. Euſeb.

denique

denique ex hujusce Operis stylo plane & manifeste evinci illud à Latino auctore profectum.

Verum hæc argumenta, inquiet aliquis, tanti non videntur esse ponderis, quin iis facile possit responderi. Nam quod spectat ad primum, neque Eusebius, neque Theodoretus, aut quivis alius hanc lucubrationem Evangelicis verbis compositam distincte affirmant. Aiunt enim illam nihil aliud esse, nisi quandam ex quatuor Evangeliis compactam collectionem, & catenam. Quid autem prohibet quominus Auctor suis verbis, quibus clarior breviorque redderetur, hanc catenam adornaverit? Quod si aliqua erroribus Tatiani contraria in illa occurrant, id indicio tantum erit eam ab eodem Tatiano, cùm adhuc orthodoxam Justini magistri sui doctrinam sequeretur, ejusque lateri adhæreret, fuisse editam. Nullus autem hactenus probavit Tatianum ei manum tunc tantum admovisse, cùm suam hæresim in lucem emisisset.

Nec majoris tertium argumentum videtur esse ponderis. Quis etenim nobis unquam demonstrabit omnes, quotquot Tatiani sæculo Scriptores extitere, unum duntaxat agnovisse prædicationis Christi annum? Nunquid hi omnes, atque ii inprimis, qui tanto studio Evangelicos libros pervolutarunt, tanta suffusi sunt caligine; ut plures prædicationis Christi annos, qui ab aliis recentioribus evidentissime distinguuntur, non potuerint deprehendere? Certe id apprime vidit Irenæus, qui contra Valentinianorum errorem, ut infra [1] videbimus, tria à Christo post suum baptismum exactâ fuisse Paschatis tempora, ex Evangeliorum historiis luculenter demonstravit.

Ultimum vero argumentum inde solvi potest, quod antiquiorum hujusce commentationis Editionum titulo additum sit: *Ottomaro Luscinio interprete*. Quid namque aliud his verbis significatur, nisi hoc Tatiani Opus fuisse primitus Græca editum Lingua, & ab Ottomaro deinceps Latine redditum.

Nostra vero hac de quæstione quæ sit sententia, si quis rogaverit, ingenue confitebimur, illud Opus nobis quoque omnino videri spurium & adulterinum. His autem potissimum in eam opinionem adducti sumus rationum momentis. Theodoretus enim, qui genuinam Tatiani lucubrationem diligenter perlegerat, testatum utique facit plurima ejus exemplaria in Ecclesiarum scriniis fuisse asservata, & à Christianis non secus ac

1. Dissert. VI. cap 7. § 3.

verum

verum Evangelium magno habita in honore. Inde autem firmissimum, uti arbitramur, potest deduci argumentum, eam non aliis, quam ipsismet concinnatum fuisse Evangeliorum sermonibus. Neque enim putamus ulli unquam probabile fieri per priora Ecclesiæ sæcula Christianos, alicui commentationi, studio & labore privati cujusdam hominis tantummodo editæ, eandem ac ipsi Evangeliorum apographo, & fidem habuisse, & detulisse honorem; imo verò & eam in illius substituisse locum. Quamobrem illa, de qua disputamus, commentatio alia omnino ab ea esse videtur, quam Theodoretus à Tatiano nostro profectam esse memorat.

Quid vero? quod Evangelica Tatiani catena à nonnullis, teste Epiphanio, Evangelium secundùm Hebræos dicebatur. [1] *Ferunt opus illud, quod ex quatuor Evangeliis contextum est, quodque secundum Hebræos nonnulli vocant, ab eo esse conscriptum.* Quamvis enim illi à vero prorsus aberraverint, ex eorum tamen errore haud absurde colligitur eandem commentationem non aliis, quam Evangeliorum verbis fuisse compositam.

Præterea idem Theodoretus tradit Tatianum ex suo libro ea omnia amputasse, quæ ad Christi ex Davide ortum pertinebant. Atqui illa, de qua agitur, lucubratio hanc à suo primordio declarat Christi Domini Nativitatem.

Postremò quod in ejusdem libri titulo Ottomarus dicitur esse illius interpres, id suspectæ omnino nobis videtur esse fidei. Et stylus namque & dictio nihil minus quam latinum interpretem sapiunt. Nullum siquidem Opus ex latino fonte profluens, majori facilitate, & nitore, ac elegantiori brevitate apparet fuisse adornatum.

Tametsi vero spurius & adulterinus sit hic liber; potest tamen iis esse utilis, qui indagandæ Evangelicæ historiæ sedulam navant operam. Ex eo siquidem discent quomodo ex quatuor Evangeliis hæc historia suum possit redigi in ordinem. Ipsa vero hujus libri lectio eo debet esse jucundior, quo ille breviori clarriorique, & ut nonnulli aiunt, elegantiori stylo conscriptus est.

1. Hæres. cap. 46. §. 1.

FINIS.

DISSERTATIO
IN
TATIANUM,

Nunc primum edita.

Auctor huius dissertationis est Ludovicus du Four de Longuerue, abbas S. Ioannis ad Melodunum et Septemfontium in Theracsia. vid. Io. Vogt biblioth. haeresiologicae tom. 1. fasciculo 2. pag. 202.

MONITUM
AD
LECTOREM.

Absolveram modò, erudite Lector, Editionem qualemcunque hanc nostram, ejusque aliquot Exemplaria Amicis communicâram, cùm in manus fortè incidit egregia hæc quam vides Dissertatio. Digna sanè non uno nomine, quæ ipsum jam, cujus scriptis variisque Dogmatibus explicandis tantopere inservit, Auctorem comitetur. En itaque, arreptam Typis illico subjicio, modisque omnibus curo, cum adhuc in integro ferè res sit, necdum distracta sint Exemplaria alia quàm quæ diximus, ut unà cum Tatiano *nostro & iste Tractatus in lucem prodeat.*

Unde autem, inquis, hoc auctarium? Certè qui studia nostra nullo non officiorum genere prosequitur, qui & paulo antè Tatianum *Amicorum ope cum MSS Codicibus collatum nobis dederat, D.* Petrus Allixius, *vir omni laude dignissimus, sed & omni major; is vero ante dies paucos isto nos beavit Opusculo: quod quidem eâ omnino conditione juris publici factum voluit, ne Auctoris unà nomen evulgaremus. Scilicet ita res habet. Acceperat Vir Optimus Schedas hasce è scriniis Nobilissimi cujusdam & amplissimi Viri, cui cum illustre apud suos nomen, eruditio summa, summa omnia, tum verò modestia planè singularis. Unde factum, ut è variis quæ pridem conscripsit, quæque in dies porrò molitur in hoc literarum genere Vir incomparabilis, nihil quicquam adhuc in publicum emiserit; ac ne cum Amico quidem suo, cui edendi Operis hujusce peculiare jus datum, aliâ lege jam agat, quàm ut ἀδέσποτον illud prodeat, & sine parentis nomine. Macte, ὦ δῖνα, tuâ ist-*

 hâc

hâc indole. Perge, ſecretò quam lubet, & in umbrâ Literas juvare, quod facis. Erit certè, quando Opuſculum tuum de geſtis S. Juſtini, *cæteraque omnia quæ premis ingenii tui monumenta prorumpent in lucem.*

Ea verò qualia ſint, quàm eruditione reconditiori plena, vel una hæc nos docet Diſſertatio. Quot in eâ ex intimâ vetuſtate eruta, minimè obvia! quanta in omni ſui parte lux affuſa Orationi iſti πρὸς Ἕλληνας ! *Quàm altè Hæreſeos* Tatianicæ *originem & intima quæque penetralia perſcrutatur hic Theologus! Etiam ubi nos ſibi minus conſentientes habet, (verbi gratia, cùm* Tatiani φιλοσοφήματα *quædam è Gentilium Scholis in Eccleſiam ſecum allata, è Gnoſticorum lacunis hauſta affirmat) ſuſpicimus tamen egregiam quæ ſeſe ubique explicat ingenii vim, variam ac diffuſiſſimam eruditionem, animumque hæreſi infenſum, & veritatis Catholicæ ſtudioſum.*

Atque hæc in præſentia. Tu Opuſculo iſto utere fruere, Lector mi, quiſquis es; & Anonymo *noſtro, de Hiſtoria Eccleſiaſtica præclarè ut vides merito, magiſque in dies ac magis merituro gratias age.*

Auguſti menſe,
MDCC.

DISSER-

DISSERTATIO IN TATIANUM.

TAtianus inter Christianos scriptor peranti-quus, natione Assyrius fuit, γεννηθεὶς ἐν τῇ τῶν Ἀσσυρίων γῇ, quemadmodum ipse sub finem disputationis contra Græcos testatur. Ibidem se Ethnicorum disciplinis institutum fuisse asserit. Sic enim Græcos alloquitur: παιδευθεὶς δὲ πρῶτον μὲν ὑμέτερα, *vestris primum studiis imbutus fui.* Et quidem inter illos fuerat nutritus & educatus. hinc Eusebius de Tatiano ait, [1] Τατιανὸς ἀνὴρ τὸν πρῶτον αὐτοῦ βίον σοφιστεύσας ἐν τοῖς Ἑλλήνων μαθήμασι, *primo ætatis suæ tempore Græcis disciplinis deditus fuit*: ut optime interpretatur Christophorsonus; nec errantem Ruffinum secutus est, qui hanc vocem σοφιστεύσας, *magistrum eloquentiæ* vertit. Ruffino certe suffragantur viri maximi, [2] Hieronymus, & [3] Theodoretus; imo in eundem lapidem aliquando impegit doctissimus Valesius. Hunc enim locum Eusebii sic latine reddit: *Tatianus vir qui primo ætatis suæ tempore Rhetoricam docens, in gentilium disciplinis summa cum laude versatus est.* Fidelis interpretis partes non egit eo loci Valesius. At ipsemet errorem actutum deposuit. Nam sententiam Ruffini in [4] notationibus ad Eusebii historiam redarguit his verbis: 'Ipse '[5] Tatianus de se loquens, in fine libri adversus Græcos, eodem 'utitur verbo quo Eusebius: ταῦτα μὲν οὖν οὐ παρ' ἄλλου μαθὼν ἐξέθεμην, πολλὴν ἐπιφοιτήσας γῆν, καὶ τοῦτο μὲν σοφιστεύσας τὰ ὑμέτερα, τοῦτο δὲ τέχναις καὶ ἐπινοίαις ἐγκυρήσας πολλαῖς. *Hæc equidem non aliunde audita narravi, qui magnam terræ partem peragravi, & tum vestra studia professus sum, tum artes & inventiones multas exercui.* 'Ubi vox σοφιστεύσας nihil ad eloquentiam pertinet, sed omnem 'Græcorum sapientiam & liberales disciplinas complectitur.

1 Euseb. lib. IV. hist. c. 16. 2 Hier. Catal. Script. Eccl. 3 Theod. hær fab. lib. I. 4 Vales. Annot. ad Euseb. Hist. lib. IV. cap. 16. 5 pag. 123.

Sanè

'Sanè quod Tatianus ibidem ait se plurimas regiones pera-
'grasse, multasque artes & inventiones mechanicas curiosè
'didicisse, philosophum magis indicat, quàm professorem elo-
'quentiæ. Adde quod liber ille adversus Græcos conscriptus
'satis testetur, auctorem parum in dicendo exercitatum fu-
'isse. Est enim eruditus quidem liber, sed sine ordine ac me-
'thodo compositus. Hactenus Valesius: cujus argumentis adjicere operæ pretium duxi, ipsummet Tatianum nos splendide docere, quid per hanc vocem σοφιστεύειν intelligat. Nam hoc modo in Platonicum invehitur: *tibi Platonis displina, ars lucrandi est. Sed qui Epicuri philosophiam profitetur*, ὁ κατ' Ἐπίκουρον σοφιστεύων [1], *apertissime tibi adversatur.*

Multis artium ac litterarum studiorum ergò peragratis provinciis, Tatianus demum Romam pervenit; ibidemque aliquandiu commoratus, Ethnicam doctrinam contempsit, & prorsus abjecit: cùm in primis offensionem ac fàstidium haberet ad simulacra illuc allata à Græcis, quos affatus ait: [2] ἔσχατον δὲ τῇ Ῥωμαίων ἐνδιατρίψας πόλει, καὶ τὰς ἀφ' ὑμῶν αὐτοὺς ἀνακομισθείσας ἀνδριάντων ποικιλίας καταμαθών. *Tandem vero Romæ versatus, varias à vobis illuc dilatas statuas inspexi.* 'Valedixit itaque Romanorum ja-
'ctationi, Atheniensium frigido sermoni, eorumque minus inter
'se aptis & cohærentibus placitis. Διόπερ, inquit, χαίρειν εἰπὼν καὶ τῇ Ῥωμαίων μεγαλαυχίᾳ καὶ τῇ Ἀθηναίων ψυχρολογίᾳ, δόγμασιν ἀσυναρτήτοις. Mysteria insuper vel fœda, vel cruenta, quæ cum Græcis & Romanis participaverat, perhorrescebat, & detestabatur. Cum enim diligentissime explorasset omnia quibus initiatus erat sacra, [3] θρησκείας διὰ θηλυδρίων καὶ ἀνδρογύνων συνισαμένας· *Illa etiam per effeminatos & impudicos Eunuchos curari comperit.* Imo apud Romanos [4] τὸν Λατιάριον Δία λύθροις ἀνθρώπων καὶ τοῖς ἀνδροκτασιῶν αἵμασι τερπόμενον· *Latialem Jovem* humano sanguine (gladiatorum videlicet) placari. Perversam istam atque impiam religionem Romanis exprobrarunt alii digni nomine Scriptores. Tertullianus [5] imprimis ait, 'Ecce in illâ religiosissimâ urbe Æneadarum pio-
'rum (Romæ) est Jupiter quidam, quem ludis suis humano
'proluunt sanguine. Sed Bestiarii, inquitis; hoc opinor minus
'quam hominis. an hoc turpius, quod mali hominis? *certe ta-*
'*men de homicidio funditur*. Hunc verò Jovem Latium cognomento (seu Latiarem) esse alibi tradit. '*Latio*, inquit [6], *ad*

1 Pag. 88. 2 Pag. 123. 3 Pag. 100. 4 Pag. 101. 5 Apolog. cap. IX. 6 Scorpiac. cap. 5.

'*hodiernum*

'*hodiernum diem Jovi in mediâ urbe humanus sanguis ingusta-*
'*tur.* Quæ bellè consonant his Minutii Felicis verbis: *Hodie à*
'*Romanis Latiaris Jupiter homicidio colitur, &, quod Saturni*
'*filio dignum est, mali & noxii hominis sanguine saginatur.*
Cum illis sentit Anonymus auctor Epistolæ de spectaculis, inter Opera S. Cypriani, quamvis Latialis Jovis nomen omittat.
'Plura prosequi est necesse? inquit vetustus ille Scriptor, vel
'sacrificiorum in ludis genera monstrosa describere? inter quæ
'nonnunquam & homo fit hostia, latrocinio Sacerdotis; dum cruor
'etiam de jugulo calidus acceptus patera, dum adhuc fervet, &
'quasi sitienti idolo in faciem jactatus crudeliter propinatur.
De illis tam tetris, tam horribilibus ceremoniis non siluit [1] Prudentius, adversus Symmachum scribens:

Funditur humanus Latiari in munere sanguis
Consessusque illic spectantum solvit ad aram
Plutonis fera vota sui;

Demum [2] Athanasius priscos Romanos Jovem Latiarem humanis hostiis ἀνθρωποθυσίαις placavisse asseverat. Istæ quidem inexpiabiles horribilesque religiones cum fuissent Tatiano penitus perspectæ & contemptæ, statim Christianam amplexatus est doctrinam, quam appellat Barbaricam philosophiam: aliunde nempe quam à Græcis ortam, Græcâ tamen antiquiorem; [3] τῆς καθ' ἡμᾶς (Christianos intelligit) βαρβάρου φιλοσοφίας ἀντεποιησάμην, ἥτις ἐν. πρῶτον δεῖ τῶν παρ' ὑμῖν (Græcos alloquitur) ἐπιτηδευμάτων ἀρχαιοτέρα, χάριν μὲν ἀρξάμενος. Attamen priusquam Christianam institutionem vivendique rationem sequi decrevisset, jam sacros pervolutaverat libros; quibus authoritatem & fidem adjunxerat, quod eorum simplex apertaque dictio signa exprimeret certissima sinceræ & minimè fucatæ veritatis. [4] Καί μοι (inquit) πεισθῆναι ταύταις συνέβη διά τε τῶν λέξεων τὸ ἄτυφον, καὶ τῶν εἰπόντων τὸ ἀνεπιτήδευτον. *His ergo fidem adhibui ob styli humilitatem, & auctorum simplicitatem.*

Ubi primum Tatianus in Christianorum cœtum Romæ admissus fuit, in familiaritatem venit celeberrimi illius philosophi Justini, qui tunc erat in urbe, seque Christianæ religionis constantissimum defensorem, præsertim adversus philosophos, ostendebat. Huic se noster Assyrius discipulum præbuit, & adjutorem etiam in redarguendis convincendisque illis ementitis sa-

1 Prud. lib. I. 2 Athanas. Orat. contra Gent. 3 Tat. p. 124. 4 Pag. 102.

pientibus,

pientibus, seu *tristibus obscœnis*: inter quos quasi Coryphæus eminebat Crescens Cynicorum scelestissimus & impudentissimus. Hic cum sibi ipsi desperaret diffideretque in hâc causâ posse consistere, adversarios ab incæpto deterrere cupiens hostis teterrimus, utrique cruces & tormenta minabatur; tandemque ipsis necem machinatus est, ut dolorem ulcisceretur quem sustinebat, quod ipsiusmet & cæterorum philosophorum existimationem graviter offenderet Justinus, turpissimaque ignominia propalam notare pergeret, ut asserit Tatianus. [1] ὡς καὶ Ἰουστῖνον καθάπερ καὶ ἐμὲ, ὡς κακῷ τῷ θανάτῳ περιβαλεῖν πραγματεύσασθαι· διότι κηρύττων τὴν ἀλήθειαν, λίχνους καὶ ἀπατεῶνας τοὺς φιλοσόφους συνήλεγχεν. *Ut Justinum sicut & me, morti tanquam malo tradere conaretur; eo quod ille veritatem prædicans, voluptuosos & impostores Philosophos argueret.* Eundem Crescentem Tatianus [2] infra, nomine tamen omisso, nativis coloribus pingit, quem primum miratus, postea aspernatus erat, ut affirmat his verbis: εἶδόν τινα πολλάκις, καὶ ἰδὼν ἐθαύμασα, καὶ μετὰ τὸ θαυμάσαι κατεφρόνησα, πῶς ἔσωθεν μὲν ἕτερον ἄλλο, ἔξωθεν δ' ὅπερ οὐκ ἔστι, ψεύδεται. *Vidi quendam sæpenumero, & visum admiratus postea contempsi, ut qui aliter in animo sentit, foris autem quod non est mentitur.* Hunc etiam appellat διάβολον ἀγαθῶν πράξεων, *præclararum actionum calumniatorem.* Justini autem & aliorum Martyrum constantiam, quam vituperabat Crescens, ista designat, perinde ut hæ voces καταδικαζομένων ἀφορμήν. Illius enim scelesti nequitia, Justino & aliis acerbissimarum damnationum causa fuit. Ipsum præterea θανατομανίας reum fecit Tatianus: at suprà, eodem teste, Cynicus ille φιλαργυρίᾳ πάνυ προσεχὴς ἦν, *Pecuniæ studio addictissimus erat.* Eo loci quem jam expendimus, falsum quem carpit philosophum, asserit fuisse κιναίδων παιδευτὴν, *Cinædorum doctorem.* At Crescens, ut idem ait, παιδεραστίᾳ πάντας ὑπερβεβλήκει, *Incesto puerorum amore omnes superavit.* Iste itaque cujus famam tacito nomine lædit, non alius est ab Cynico Crescente, cujus nomen supra infamat, quod & alii ante nos viderunt. Tandem impii nequissimique illius Cynici calumniis & artibus Justinus, bonus & fortis vir, supplicio affectus fuit, anno ab Abrahami ortu 2266. ut in Chronico Eusebiano seu Hieronymiano scribitur, qui annus incidit in Dionysianum 150. XII. vero & XIII. Antonini Pii Imperatoris.

Quod pertinet ad Tatianum, cui etiam Crescens periculum

1 Pag. 71. 2 P. 81.

intende-

intenderat, necem tunc vitavit; Româque post magistri mortem discedens, in Græciam profectus est. Ille quidem Græcis doctoribus magno erat odio, quod eis antea usus, doctrinæque maximam celebritatem consequutus, ab eorum institutis recessisset, ut ipse tradit. Sic enim Græcos alloquitur: [1] ἀπεταξάμεθα τῇ παρ' ὑμῶν σοφίᾳ, κἂν εἰ πάνυ σεμνός τις ἦν ἐν αὐτῇ. *Sapientiæ vestræ valedabout diximus, licet non parum existimationis per eam adepti.* & infra: [2] εἰ μὴ τοῖς ὑμῶν νομίμοις συγχρῆσθαι βούλομαι, τίνος χάριν καθάπερ μιαρώτατος μεμίσημαι; *Cur si vestris legibus suffragari nolo, tanquam sceleratissimus exponor odio omnium?* Illis itaque Tatianus odiosior erat hominibus, etiam flagitiosissimis. De ejus insuper defectione graviter conquerebantur his verbis: [3] Τατιανὸς ὑπὲρ τοὺς Ἕλληνας, ὑπὲρ τὸ ἄπειρον τῶν φιλοσοφούντων πλῆθος καινοτομεῖ τὰ βαρβάρων δόγματα. *Tatianus contra Græcos, contra infinitam philosophorum multitudinem, nova barbarorum dogmata defendit.* Illum nempe damnabant quod dogmata à barbaris recentissime adinventa defenderet, quasi bellum indixisset Græcis & infinitæ Philosophorum multitudini. Cum verò per id temporis Christiani acerbissima vexatione jactarentur in quibusdam Romani Imperii Provinciis & in Græcia ipsa, adversarii Tatiani animum ejus à religione quam nuper susceperat, minis atque metu deterrere, potius quam persuadendo avocare moliti, opponebant formidines, & crudelis mortis pericula intendebant, atque ut saltem apta ad tempus simulatione pœnam subterfugeret, hortabantur. Verùm tantum sibi injectum terrorem nihili faciens, telum istud ut levius non modo hebetavit, sed & in inimicos retorsit, eos sic affatus: [4] Τί μοι συμβουλεύεις ψεύσασθαι τὴν πολιτείαν; τί δὲ λέγων θανάτου καταφρονεῖν, ἀλλὰ τέχναις φεύγειν αὐτὸν καταγγέλλεις; ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω καρδίαν ἐλάφου. *Cur mihi consulis mentiri, & dissimulare meum vivendi genus? Cur tu qui mortis contemptum profiteris, ejus mihi callidè declinandæ auctores? At ego non cervino sum corde.* Ait quidem se non habere cervinum cor. Supra autem asseveraverat quâvis nece periturum potius, quam ut Deo fidem venerationemque renuntiaret: [5] τοῦτον μόνον ἀρνεῖσθαι κελευόμενος, οὐ πεισθήσομαι· τεθνήξομαι δὲ μᾶλλον, ἵνα μὴ ψεύστης καὶ ἀχάριστος ἀποδειχθῶ. *Hunc solum si quis negare jubeat, non obediam, sed potius moriar, ne mendax & ingratus efficiar.* Quinimo Deum in humanæ formæ specie ortum esse, quod fatebantur puræ inviolatæque Christianæ institutionis Sectatores, au-

1 P. 6. 2 P. 17. 3 P. 124. 4 Pag. 97. 5 P. 17.

dacter profitetur; atque Græcorum fabellas longiùs à recta ratione abhorrere vehementer adversus eos contendit, quos sic compellat: [1] οὐ μωραίνομεν, ἄνδρες Ἕλληνες, οὐδὲ λήρους ἀπαγγέλλομεν, Θεὸν ἐν ἀνθρώπου μορφῇ γεγονέναι καταγγέλλοντες. οἱ λοιδοροῦντες ἡμᾶς, συγκρίνατε τοὺς μύθους ὑμῶν τοῖς ἡμετέροις διηγήμασιν. *Non desipimus, O Græci, neque nugas vobis proferimus, Deum sub hominis forma natum nunciantes. Vos qui convitiis nobiscum agitis, fabulas vestras nostris narrationibus conferte.*

Equidem in hoc opusculo quod ille edidit contra Græcos, adversariorum mucronem belle retudit: attamen ibidem nigræ lolliginis succus ærugoque mera deprehenditur. Nam errores quos Tatianus à Gnosticorum penu depromptos dudum animo inseverat, & ante Justini mortem propter magistri reverentiam dissimulaverat, apertè defendere non erubuit. Etenim de Christianâ doctrinâ interpolandâ meditabatur, adsutis scilicet profanæ philosophiæ pannis; Saturninum, Valentinum, & Marcionem Gnosticorum primipilos imitatus, quorum pravas falsasque opiniones partim probaverat, partim rejecerat. Nam magisterii arrogantiâ animus ejus inflatus, cuivis magistro addictus esse recusabat. Singularis Sectæ cogitabat parens fieri, & talis quidem evasit: ab eo enim Tatianistarum, qui Encratitæ dicti sunt, hæresis orta est. Illius prolapsionem perinde narrat eidem æqualis Irenæus [2]: Τατιανοῦ τινος πρώτως εἰσενέγκαντος ταύτην τὴν βλασφημίαν, (illam Continentium hæresim nempe) ὃς Ἰουστίνου ἀκροατὴς γεγονὼς, ἐφ᾽ ὅσον μὲν συνῆν ἐκείνῳ, οὐδὲν ἐξέφηνε τοιοῦτον· μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου μαρτυρίαν ἀποστὰς τῆς ἐκκλησίας, οἰήματι διδασκάλου ἐπαρθεὶς καὶ τυφωθεὶς, ὡς διαφέρων τῶν λοιπῶν, ἴδιον χαρακτῆρα διδασκαλείου συνεστήσατο. *Tatianus enim quidam impium hoc dogma primum induxit, qui cum Justini auditor extitisset, quamdiu cum eo versabatur, nihil ejusmodi extulit. Postquam autem ille martyrium obiit, tum demum ipse ab Ecclesia discedens magisterii fastu elatus ac turgidus, tamquam reliquis omnibus præstantior, peculiarem doctrinæ formam condidit.* Irenæus subjicit, demonstratque hæresium principes, quorum è fontibus ille hauserat: Αἰῶνάς τινας ἀοράτους ὁμοίως τοῖς ἀπὸ Οὐαλεντίνου μυθολογήσας, γάμον τε φθορὰν καὶ πορνείαν παραπλησίως Μαρκίωνι καὶ Σατορνίλῳ ἀναγορεύσας. *Invisibiles quosdam Æones instar Valentini confinxit, & matrimonium labem ac fornicationem esse, perinde ac Marcion & Saturninus, prædicavit.* Hujus sanè disciplinæ, cujus auctorem se & ducem præbebat, nonnulla capita contra Græcos disputans tacita reliquit. Attamen

1 Pag. 77. 2 Iren. lib I. cap. 31.

men hoc in opusculo cum errores perabsurdos in propatulo doceat, cum à Christianæ veritatis forma & evangelica regula id temporis quam longissimè absuisse non ambigimus. Et cum primis hominem ex tribus veluti naturis conflatum tradit, scilicet ἐκ τῆς ὕλης, *ex materiâ*; ἐκ τῆς ψυχῆς, *ex animâ quæ à materiâ originem ducit*; & ἐκ τοῦ πνεύματος, *ex spiritu* qui à Deo seu à cœlis primordia capit. [1] Δύο, inquit ille, πνευμάτων διαφορὰς ἴσμεν ἡμεῖς· ὧν ἡ μὲν καλεῖται ψυχή· τὸ δὲ μεῖζον τῆς ψυχῆς, Θεοῦ δὲ εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις· ἑκάτερα δὲ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῖς πρώτοις ὑπῆρχεν, ἵνα τὸ μέν τι ὦσιν ὑλικοί· τὸ δὲ, ἀνώτεροι τῆς ὕλης. *Duo Spirituum genera nos agnoscimus, quorum alterum anima vocatur, alterum verò præstantius est animâ, imago scil. & similitudo Dei. Utrumque autem primis parentibus datum erat; ut partim materiâ constarent, partim eam superarent.* Ubi τοῦ ὑλικοῦ & τοῦ πνευματικοῦ dilucide perspicimus distinctionem, quam Tatianus mutuatus est à Gnosticis, & præsertim à Valentino, cujus incredibiles delirationes luculenter edisserit Irenæus [2]. His erroribus alios paulo pòst adjicit Tatianus [3]. nam tradit, τὸ πνεῦμα *Spiritum* inesse stellis, Angelis & stirpibus, aquis, hominibus, & animantibus. Imo asseverat unum & eundem esse illum Spiritum, licet in eo varietates quædam existant. ὂν δὲ ὑπάρχον καὶ ταυτὸν, διαφορὰς ἐν αὑτῷ κέκτηται. Dein indoctè juxta ac impie negat animam humanam naturâ immortalem esse. Pronunciat enim quorundam hominum animas mori unà cum corporibus; aliorum vero solvi quidem, sed non mori. Atque hoc commentum novus inconsideratusque magister Græcos docet totidem verbis: [4] Οὐκ ἔστιν ἀθάνατος, ἄνδρες Ἕλληνες, ἡ ψυχὴ καθ᾽ ἑαυτήν, θνητὴ δέ· ἀλλὰ δύναται ἡ αὐτὴ καὶ μὴ ἀποθνήσκειν. θνήσκει μὲν γὰρ καὶ λύεται μετὰ τοῦ σώματος, μὴ γινώσκουσα τὴν ἀλήθειαν· ἀνίσταται δὲ εἰς ὕστερον ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ κόσμου σὺν τῷ σώματι, θάνατον διὰ τιμωρίας ἐν ἀθανασίᾳ λαμβάνουσα· πάλιν τε οὐ θνήσκει, κἂν πρὸς καιρὸν λυθῇ, τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ πεποιημένη. *Non immortalis est anima, ô Græci, suâpte naturâ, sed mortalis: eadem tamen ne moriatur fieri potest. Moritur enim & dissolvitur cum corpore quæ veritatis ignara est, resurgit autem postea in consummatione mundi unà cum corpore, mortem in ipsa immortalitate per cruciatum & pœnam sentiens. Et rursus anima quæ Dei cognitione instructa est, licet ad tempus solvatur, non moritur.* Infra etiam conceptis verbis tradit hominis animam non esse simplicem, sed multis partibus constare: [5] ψυχὴ μὲν οὖν ἡ τῶν ἀνθρώπων πολυμερής ἐστι, καὶ οὐ μονομερής. *Hominum anima non*

1 Pag. 45. 2 Iren. lib. 1. c. 1. 3 P. 50. 4 P. 51. 5 P. 56.

est simplex, sed ex multis partibus constat. Et tandem testatur se hæc omnia accuratiùs explicuisse libro, quem jam ediderat, *de Animalibus*: ἐν τῷ περὶ ζώων ἀκριβέστερον ἡμῖν συντέτακται. De quo opusculo nihil prorsus hodie superest. Sed qualecunque fuerit, satis ex verbis quæ ex Oratione contra Græcos citavi, constat in illo à se falsam perniciosamque de naturâ & origine animæ opinionem fuisse defensam, quam audacter in supra dicta Oratione profitetur.

Ibidem se non probè tunc sensisse de verbi seu Filii Dei divinitate & æternitate apertè indicat, ut pote qui affirmat τὸν Λόγον, *Divinum verbum*, non ab omni æternitate, sed eodem saltem tempore quo cætera omnia, factum fuisse, atque ἐν ἀρχῇ, id est, ut ille interpretatur apud Deum potestate sola & facultate fuisse præsentem. Φανερώτερον δὲ, inquit, ἐκθήσομαι τὰ ἡμέτερα.[1] Θεὸς ἦν ἐν ἀρχῇ. τὴν δὲ ἀρχὴν Λόγου δύναμιν παρειλήφαμεν. ὁ γὰρ δεσπότης τῶν ὅλων αὐτὸς ὑπάρχων τοῦ παντὸς ἡ ὑπόστασις, κατὰ μὲν μηδέπω γεγενημένην ποίησιν μόνος ἦν· καθὸ δὲ πᾶσα δύναμις ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων αὐτὸς ὑπόστασις ἦν, σὺν αὐτῷ τὰ πάντα. σὺν αὐτῷ γὰρ διὰ λογικῆς δυνάμεως αὐτὸς, καὶ ὁ Λόγος ὃς ἦν ἐν αὐτῷ, ὑπέστησε. Θελήματι δὲ τῆς ἁπλότητος αὐτοῦ προπηδᾷ Λόγος· ὁ δὲ Λόγος οὐ κατὰ κενοῦ χωρήσας, ἔργον πρωτότοκον τοῦ πνεύματος γίνεται. τοῦτον ἴσμεν τοῦ κόσμου τὴν ἀρχήν. *Nunc manifestius religionis nostræ arcana pandam. Deus erat in principio: principium autem verbi potentiam esse accepimus. Quippe Dominus mundi, cum ipse sit universorum substantia, nondum condito mundo Solus erat. Si verò respicias potentiam ejus, in quâ visibilia & invisibilia cuncta consistunt, omnia cum ipso erunt. In ipso enim per potentiam verbi, tum ipse, tum verbum quod in eo erat, exstitit: cum voluit autem ipse, verbum ex ejus simplicitate prosiliit. Et verbum non inaniter prolatum, promogenitum opus fit ipsius Spiritûs. Hoc scimus esse principium mundi.* Eo loci ostendit divinum verbum rebus creatis nullâ excellentiâ præstare, nisi quod illud cæteris antiquius, & ante omnia procreatum, aliorum etiam causa principiumque fuerit. Hunc Tatiani errorem deprehendit & arguit Anonymus Scholiastes[2] Orationis contra Græcos. Ad illa enim quæ mox attulimus verba, hæc notat & animadvertit: Ἔοικεν ὁ οὗτος ἀνὴρ μὴ πάνυ ἀπηλλάχθαι τῆς Ἀρειανικῆς ἐρεσχελίας, ὀργανικὸν αἴτιον ὑφιστὰς τὸν υἱὸν, ἐν οἷς φησι· καθὸ πᾶσα. . . . . Ἰδοὺ μὲν γὰρ διὰ μὲν τῶν ἀνωτέρω μικρὸν περὶ τῆς ὁρατῆς κτίσεως μόνον εἰσάγει Θεὸν ὄντα. ἔχοντα μέντοι ἐν αὐτῷ τὴν τοῦ κόσμου οὐσίωσιν, ὥσπερ δὴ καὶ τὸν υἱόν. ὃ καὶ αὐτὸ δόγμα Ἀρειανῶν. φασὶ γὰρ οὗτοι τό· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, ἐν ἀρχῇ τὸν πατέρα φάσκειν τὸ εὐαγγέλιον . . . . . *Videtur Auctor iste haud longe*

1 Pag. 19 2 Reg. Cod. MS.

longe abesse ab Hæresi Ariana, dum filium statuat causam instrumentalem; *ubi dicit*: Si verò respicias, &c. *Ecce enim paulo suprà, ante Creationem visibilem solum demum existentem introducit*; *habentem in seipso universam mundi substantiam, uti etiam & filium*: *quod ipsissimum Arianorum dogma est. Dicunt enim ipsi, cùm Evangelista dicit*, in principio erat verbum, *idem esse ac si dixisset*, in principio erat pater. Tandem Tatianus audacter pronunciat Verbum à Deo procreatum fuisse, *non* quidem *amputatione* κατ' ἀποκοπὴν, *sed partitione* κατὰ μερισμόν. Impium istud effatum execratur Scholiastes & ex Platonicâ philosophiâ deductum asserit. Ἐπεὶ καὶ τοῦτο ἐτόλμησαν, ὡς εἰπεῖν ἔφθημεν, οἱ ἄνθρωποι ἐκ τῶν τοῦ Πλάτωνος ὁρμηθέντες λόγων. *Nempe hoc asserere ausi sunt nonnulli, sicut antè diximus, Platonis ad id nugamentis adducti.*

Nec mirum si malè & improbè de augustioribus Christianæ religionis mystériis sentiebat ille, qui conspiraverat jam cum Gnosticis impiis consceleratisque hominibus & à verâ in Deum religione alienissimis. Sanè quidem laterem lavabit, si quis ejus generis nugatores à culpa velit eximere; & singulatim Tatianum nemo purgare poterit, qui Valentini insanas de Aeonibus opiniones animo imbiberat, ut docet nos Irenæus, cui Clemens Alexandrinus [1] eidem æqualis suffragatur. Ait enim illum Hæresiarcham è Schola Valentini prodiisse, ὁ δὲ ἐκ τῆς Οὐαλεντίνου ἐξεφοίτησε σχολῆς· non quod ut opinor, Valentini auditor fuerit unquam, sed quod ejus perceperit disciplinam, à quâ totum habuit fere quicquid habuit. Hinc auctor appendicis ad librum Tertulliani de præscriptionibus, affirmat Tatianum *totum cum Valentino sapere*. sed de illius hominis erroribus mox plura edisseram. In Græciâ quidem cum solis Ethnicis, non cum Orthodoxis Christianis manum contulit. Verùm licet ille sub finem Orationis quam in publico contra Græcos proposuit, eos ad pugnam his verbis provocasset, ἕτοιμον ἐμαυτὸν ὑμῖν πρὸς τὴν ἀνάκρισιν τῶν δογμάτων παρίστημι· *paratum me vobis ad examinanda mea dogmata præbeo*: tamen illos adversario unquam respondisse non videmus, immo prorsus ignoramus utrum iste ediderit quod tunc pollicitus est [2] opusculum πρὸς τοὺς ἀποφηναμένους τὰ περὶ Θεοῦ, *adversus eos, qui rebus divinis fidem detrahunt*; Defensionem scilicet Christianæ Sectæ adversus ejus hostes: cujus nullus scriptor qui jam extat, meminit.

Nec diu Tatianus in Græcia commoratus est. Nam illinc

1 Strom. III. p. 465. 2 Sub finem Orat.

ocyùs

ocyùs profectus, reverſus eſt in patriam, quam opinionibus ſuis facillimè ſe imbuturum confidebat. Statim atque ille in Syriam pervenit, in Meſopotamiâ, & inter illos Syros qui Euphrate & Tigri utrinque clauduntur, larem ponere ſatius duxit, ejuſdemque regionis homines illico malis ſuis ſtudiis & doctrinis inſtituere, ſeu potius evertere cœpit. Itaque ibidem ſe Sectæ factioniſque ſigniferum publicè renuntiavit circa annum XII. Antonini Pii, ut ſcribit Epiphanius. Τὸ δὲ αὐτοῦ διδασκαλεῖον συνεστήσατο ἀπ᾽ ἀρχῆς μὲν ἐν τῇ μέσῃ τῶν ποταμῶν, ὡς περὶ τὸ δωδέκατον ἔτος Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς ἐπικληθέντος. *Primum in Meſopotamia novam Sectam condere aggreſſus eſt, circa annum* XII. *Antonini cognomento Pii.* quæ verba περὶ τὸ δωδέκατον ἔτος, *circa annum duodecimum*, non modo de anno currente, ſed de exacto etiam intelligi poſſunt, ita ut initium hujuſce hæreſis aſſignari poſſit anno Chriſti 151. Cum Antoninus annum imperii ageret XIII. Nec eò loci Epiphanius turpiter allucinatus eſt, ut viri qui magnum nomen inter Chronologos habuerunt, judicavere. Ideo tamen aberrarunt ipſimet, quod tempora Juſtini, qui Tatiani quondam præceptor fuit, non probe digeſſerint. Sed de eorum erratis ſatis ſuperque diſputatum fuit in opuſculo quod de ſanctiſſimi Martyris geſtis peregi. Dogmata quæ Tatianus Sectæ ſuæ hominibus tradidit, partim ipſe commentatus erat, partim ab antiquioribus Gnoſticis didicerat, fictitios Aeones Valentinum imitatus in medium protulit, ut teſtatur Irenæus [1], cui adſtipulantur Euſebius [2], Epiphanius & Theodoretus [3]. nec ſolas iſtas commentitias fabulas novæ hæreſis auctor à Valentino didicit, ſed aliud quo iſte auditores ſuos olim imbuerat, impium ſummopere & perverſiſſimum dogma. Negavit enim omnino Tatianus, perinde ut jam inficiatus erat Valentinus, Dominum Jeſum Chriſtum vere genitum & natum eſſe è ſanctiſſimâ matre Maria, atque ortum è Davidis ſtirpe. Nam ideo in illo Diateſſaro, ſeu Evangelio ex quatuor Sacris Scriptoribus conſarcinato Sermones de generationis Chriſti origine rejecit, ut impietatem illam, cujus dux fuerat Valentinus, propugnare poſſet. Verum de illo Diateſſaro infra plura dicam.

Præterea, ut affirmat Irenæus, à ſuperioribus Gnoſticorum doctoribus Saturnino & Marcione accepit Tatianus diſciplinæ ſuæ partem quâ potiſſimum celebritatem ſermonis hominum conſecutus eſt, damnationem nempe deteſtationemque ſanctiſſi-

1 Lib. I. c. 31. 2 Hiſt. Eccl. IV. cap. 29. 3 Hær. fab. lib. 2. c. 20.

morum

morum conjugiorum, quorum ipſe Deus *O. M.* auctor eſſe voluit. Immo homo iſte nequam & impius connubiorum auctorem facit generis humani hoſtem Diabolum; quemadmodum illi antiquiores fecerant. Hinc ipſe & ejus diſcipuli, Ἐγκρατῖται, *Encratitæ* ſive continentes dicti ſunt [1]. Hic nimirum ſibi ſuperbè ſummam arrogabat caſtimoniam, quæ ipſi popularem famam magnamque commendationem ſimulatione perfectæ honeſtatis conficeret. At temperantiam libidinis inimicam quaſi fingebat, neutiquam exequebatur illa Tatiani continentia, quæ priorum perverſiſſimæ doctrinæ præceptorum ementitam imitabatur caſtitatem. Et quidem, quemadmodum Theodoretus ſcribit [2], Tatianus perinde ut Saturninus nuptiarum auctorem eſſe Diabolum apertiſſime pronunciavit, Σατορνῖλος δὲ, καὶ Τατιανὸς προφανῶς τὸν γάμον τοῦ Διαβόλου ὠνόμασαν. De Saturnino etiam tradit Irenæus [3] illum circulatorem pronunciaſſe nuptiarum liberorumque procreationis auctorem eſſe Satanam; hinc pleroſque ex hâc Sectâ homines animatis omnibus abſtinuiſſe ut aſſimulatione vitæ maxime disjunctæ à cupiditatibus, nonnullos in ſuum errorem inducerent. Quæ Epiphanius [4] ex eodem Irenæo tacito ejus nomine ad verbum expreſſit iſto modo: Τὸ γαμεῖν δὲ καὶ τὸ γεννᾶν ὁ αὐτὸς ἀγύρτης ἐκ τοῦ σατανᾶ ὑπάρχειν λέγει. ὅθεν καὶ οἱ πλείους αὐτῶν ἐμψύχων ἀπέχονται, ὅπως διὰ τῆς προσποιήσεως δῆθεν πολιτείας αὐτῶν τινὰς ἐπαγάγωνται εἰς τὴν αὐτῶν ἀπάτην. *Jam uxores ducere liberoſque gignere ab Satana eſſe circulator idem pronunciat. Quam ob rem plerique ex horum diſciplina animatis omnibus abſtinent, ut affectato illo ſanctioris vitæ genere nonnullos ſuum in errorem pelliciant.* Tatiani etiam continentiam non modo ambitioſam, ſed fucatam & fallacem fuiſſe aſſeverat, illumque inſtar rapacis lupi extitiſſe, ovilla pelle amicti. Ὅθεν, inquit [5], ἐν τῷ προσχήματι τῆς ἐγκρατείας, καὶ τοῦ ἐγκρατητικοῦ ἤθους κιβδηλίαν ἔχων τὴν ἀγωγὴν, ὡς λύκος ἅρπαξ ἐνδυόμενος κώδιον, καὶ πλανῶν τῷ προσκαίρῳ προσχήματι τοὺς ἀπατωμένους. *Continentiæ ac pudicitiæ ſpecie, velut illecebrâ propoſitâ, homo vafer obrepſit; tanquam rapax quidam lupus pellem ovis induens, eoque cultu, quem ad tempus ſuſceperat, miſeros homines in fraudem pelliciens.* Ejus tandem diſcipulos Encratitas non reapſe temperantes, nec eorum continentiam ſinceram ſed fictam fuiſſe affirmat Epiphanius, cum inter mulierculas, quas undequaque pelliciebant, verſarentur affi-

1 Iren. lib. I. cap. 30. & 31. 2 Hæret. fab. lib. V, cap. 24. 3 Lib. I. cap. 22. 4 Hær. 23. T. I. p. 63. 5 Hæreſ. 46. p. 392.

due. [1] Σεμνύνονται δὲ δῆθεν ἐγκράτειαν σφαλερῶς τὰ πάντα ἐργαζόμενοι, μέσον γυναικῶν εὑρισκόμενοι, καὶ συνδιαιτώμενοι, καὶ ἐξυπηρετούμενοι. *Quod vero continentiam gloriosè jactitant, lubricum est illorum quidem ac periculi plenum facinus. Nam inter mulieres versantur assidue; cum iis communiter vivunt, earumque ministeriis utuntur.* Addit Epiphanius speciem maximopere ostentasse virtutis; at vim efficientiamque ejus abnuisse. [2] μόρφωσιν μᾶλλον κεκτημένοι, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς τῆς εὐσεβείας ἠρνημένοι. Præterea Tatianus Saturninum & Marcionem auctores habuit præcipiendæ abstinentiæ ab animatorum carne, ut testatur Irenæus; & à vino simul, ut tradit Theodoretus his verbis [3]: ἀπὸ Σατουρνίλου καὶ Μαρκίωνος τὸ τὸν γάμον βδελύττεσθαι, καὶ τὴν τῶν ἐμψύχων καὶ τὴν τοῦ οἴνου μετάληψιν. *A Saturnilo autem & Marcione, quod nuptias abominetur, & animantium vinique usum.* Licet Irenæus & Epiphanius, Saturninum & Marcionem, eorumque discipulos abstemios fuisse expressè non scribant. Hanc autem falsam continentiam Encratitæ illi affectabant, non quidem studio temperantiæ commotionum moderatricis, vel ex peculiari vitæ instituto, οὐχ ἕνεκεν ἐγκρατείας, οὐδὲ πολιτείας· Sed panico seu inani metu commoti, quasi condemnandi forent si animatorum carne, cibo nempe prorsus interdicto vescerentur. Ἀλλὰ κατὰ φόβον καὶ ἰνδαλμὸν τοῦ μὴ καταδικασθῆναι ἀπὸ τῆς τῶν ἐμψύχων μεταλήψεως, ut scribit Epiphanius [4]. Nec mirum si sacris conficiendis puram ac liquidam adhibuerunt aquam, prorsusque à vino in mysteriis abstinuerunt Encratitæ, qui vini potum religioni habebant & detestabantur; illud enim istius est consectarium. Equidem coarguit Epiphanius Tatianum, quod sacra non vino sed aqua fecerit, Catholicam Ecclesiam neutiquam secutus, sed novo inimicoque more sacrorum speciem depravando imitatus. Μυστηρίοις δὲ, inquit [5], ὡσαύτως κέχρηνται κατὰ μίμησιν τῆς ἁγίας ἐκκλησίας· ὕδατι δὲ μόνῳ χρώμενος ἐν τοῖς μυστηρίοις. *Similiter & mysteria quædam ad Ecclesiæ sanctæ imitationem instituit: sed ad ea tamen nihil præter aquam adhibuit.* Et rationem etiam propter quam Encratitæ solam aquam in mysteriis adhibebant, docet nos idem Epiphanius [6], his verbis: οἶνον ὅλως οὐ μεταλαμβάνουσι, φάσκοντες εἶναι διαβολικὸν, καὶ τοὺς πίνοντας καὶ χρωμένους ἀνόμους εἶναι καὶ ἁμαρτάδας. *Vino penitus abstinent, & diabolicum appellant; quod qui bibant, eoque utantur, improbos & peccatores esse statuunt.* Quapropter ille infra pronunciat mysteria Encratitarum non esse myste-

1 Hæres. 47. p. 401. 2 Ep. *ibid.* 3 Hæret. fab. lib. I. cap. 20. 4 Epiph. hær. 47. p. 400. 5 Hær. 46. p. 392. 6 Hær. 47. p. 400.

ria,

ria, ſed ficta & fallacia verorum ad imaginem expreſſa, Μυστήρια δὲ ὕδατος μόνου γίνεται, καὶ οὔτε μυστήρια ὄντα, ἀλλὰ κατὰ μίμησιν τῶν ἀληθινῶν τὰ ψευδῆ γινόμενα. Theodoretus vero affirmat Encratitas Tatiani diſcipulos vocatos fuiſſe hydroparaſtatas, quod aquam pro vino offerrent. Ὑδροπαραστάται ὀνομάζονται, ὡς ὕδωρ ἀντὶ οἴνου προσφέροντες. Reprehendit autem multis verbis Encratitarum abſtinentiam vini Clemens Alexandrinus [1], & eos exagitat.

Omnes quas hactenus recenſui falſas Tatiani opiniones ille ab antiquioribus Sectarum ducibus & magiſtris mutuatus eſt. Attamen oſtendere tandem voluit ſe ingenii multum habere, aut ſaltem aliquid ad fingendum. nam primus omnium docere auſus eſt, totius humani generis auctorem Adamum perduellionis damnatum pœnas Deo æternas dependere, ut affirmat Irenæus [2]. De Encratitis enim ait: Ἀντιλέγουσί τε τῇ τοῦ πρωτοπλάστου σωτηρίᾳ, καὶ τοῦτο νῦν ἐξευρέθη παρ' αὐτοῖς, Τατιανοῦ τινος πρώτως ταύτην εἰσενέγκαντος βλασφημίαν. Id eſt, ut vertit vetus interpres Latinus: *Contradicunt quoque ejus ſaluti qui primus plaſmatus eſt, idque recens eorum commentum eſt, Tatiano quodam primo hanc introducente blaſphemiam.* Et paulo poſthæc ſubjicit Irenæus [3]: Τῇ δὲ τοῦ Ἀδὰμ σωτηρίᾳ παρ' ἑαυτοῦ τὴν ἀντιλογίαν ποιούμενος. *Adæ autem ſaluti ex ſe contradictionem faciens.* Quibus vocibus παρ' ἑαυτοῦ, *ex ſe*, iſtud commentum Tatiani proprium fuiſſe deſignat antiquiſſimus ille ſcriptor, quod poſtea copioſe confutat. eundem etiam errorem convincit Epiphanius [4].

Equidem commenta illa pernicioſarum, pravarum, falſarumque opinionum delere ſola poterat ſacrorum librorum & præſertim evangelicorum auctoritas: hoc telo quamvis acerrimo ut ſe aliqua ex parte defenderet Tatianus, facinus aggreſſus eſt audax ſanè, ſed ab aliis hæreſiarchis jam ſuſceptum, divina videlicet illa oracula nefario conatu temerare: quod ut facilius exequeretur, unum è quatuor Evangeliorum libris conflavit, quem idcirco nominavit διὰ τεσσάρων· inde enim nullo negotio, quæ ſibi officere reperiebat, demere & rejicere potuit. Euſebius iſtud Tatiani Evangelium à ſe viſum non affirmat, ſed tantum ævo ſuo à quibuſdam παρά τισιν εἰς ἔτι νῦν haberi. Sed Theodoretus qui ſupradictum opuſculum evolverat, æquiſque examinaverat ponderibus, ejuſdem notitiam magis accuratam nobis præbet. Aſſerit itaque hunc Encratitarum ducem Evangelium quod *Diateſſaron* dicitur compoſuiſſe, amputatis genea-

1 Pædagog. lib. II cap. 2. 2 Lib. I. cap. 30. 3 Lib. I. c. 31. 4 Hæreſ. 47. p. 394.

logiis, & aliis omnibus quæ Dominum Jesum ex genere Davidis ortum ostendunt. Οὗτος καὶ τὸ διὰ τεσσάρων καλούμενον συντέθεικεν εὐαγγέλιον, τάς τε γενεαλογίας περικόψας, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα γεγεννημένον τὸν κύριον δείκνυσιν. *Hic etiam Evangelium, quod Diateßaron dicitur, composuit, amputatis genealogiis, & aliis omnibus quæ Dominum ex semine David secundum carnem natum esse ostendunt.* Subjicit Theodoretus hoc Pseudo-Evangelio usos esse, non modo illos qui Tatiani Sectam, sed eos qui Apostolica dogmata sequebantur, compositionis fraudem non cognoscentes, & simplicius tanquam compendiario libro utentes. Ἐχρήσαντο δὲ τούτῳ οὐ μόνοι οἱ τῆς ἐκείνου συμμορίας, ἀλλὰ καὶ οἱ τοῖς ἀποστολικοῖς ἑπόμενοι δόγμασιν, τὴν τῆς συνθήκης κακουργίαν οὐκ ἐγνωκότες, ἀλλ᾽ ἁπλούστερον, ὡς συντόμῳ τῷ βιβλίῳ χρησάμενοι. *Eo autem usi sunt non modo qui ejus erant Sectæ, sed ii etiam qui Apostolica dogmata sequebantur, compositionis fraudem non cognoscentes, sed simplicius tanquam compendiario libro utentes.* Quo errore adhuc multi Catholici ducebantur ævo Theodoreti. Nam ut ipse testatur, nactus est libros hujusmodi supra ducentos in honore habitos in Gentilitiis Ecclesiis, id est Syriacis, quos omnes in unum congestos seposuit, & pro his quatuor Evangelistarum introduxit Evangelia. Εὗρον δὲ κἀγὼ πλείους ἢ διακοσίας βίβλους τοιαύτας ἐν ταῖς παρ᾽ ἡμῖν ἐκκλησίαις τετιμημένας, καὶ πάσας συναγαγὼν ἀπεθέμην, καὶ τὰ τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν ἀντεισήγαγον εὐαγγέλια. *Nactus sum etiam ipse libros hujusmodi supra ducentos in honore habitos in Ecclesiis nostris; quos omnes in unum congestos seposui, & pro his quatuor Evangelistarum Evangelia introduxi.* Quæ cum ita sint, mirum mihi videtur, librum istum fugisse Hieronymum virum valdè studiosum ac diligentem, & qui tamdiu in Syriâ moratus est. At ipsi persuasissimum erat ex infinitis quæ conscripserat Tatianus opusculis, nullum præter Orationem contra Græcos tunc extare: licet Diatessaron vulgare pervagatumque esset in illa Syriæ parte quam Euphrates alluit, patria scilicet Theodoreti, qui superstes vixit Hieronymo. Iste quidem cum catalogum Scriptorum Ecclesiasticorum edidit, nequaquam vel leviter attigerat vitiosum illud Tatiani Evangelium. At ibidem testatur Evangelium quod appellatur secundum Hebræos, à se in Græcum Latinumque sermonem translatum fuisse. Unde liquet nonnullos, quorum meminit Epiphanius [1], à vero aberrasse, qui Evangelium secundum Hebræos cum opusculo Tatiani confundebant, ὅπερ κατὰ Ἑβραίους τινὲς καλοῦσι. Fateor istis Epipha-

[1] Pag. 391.

phanium [1] favere disputatione contra Ebionæos. Censet enim Ebionæos resecuisse ab Evangelio Matthæi genealogiam, quod reapse Tatianus fecit. Dein cujusdam ementiti Evangelii initium refert, quod penes illos fuisse ait. tum hæc subjicit: Ὅρα γὰρ τὴν παρ' αὐτοῖς παραπεποιημένην παντοχόθεν διδασκαλίαν ..... ὁ μὲν γὰρ Κήρινθος καὶ Καρποκρᾶς, τῷ αὐτῷ χρώμενοι δῆθεν παρ' αὐτοῖς εὐαγγελίῳ, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου διὰ τῆς γενεαλογίας βούλονται παριστᾶν, ἐκ σπέρματος Ἰωσὴφ καὶ Μαρίας εἶναι τὸν Χριστόν. οὗτοι δὲ (Ebionæi nempe) ἄλλα τινὰ διανοοῦνται. παρακόψαντες γὰρ τὰς παρὰ τῷ Ματθαίῳ γενεαλογίας.... *Vide quam sit eorum undequaque depravata doctrina .... Cerinthus enim & Carpocrates, eodem Matthæi Evangelio freti, ex ejus initio Christique genealogia probare nituntur, Christum è Josephi & Mariæ semine esse procreatum. Illi contrà, aliud omnio statuunt. Nam omni illâ genealogiâ amputatâ*, &c. Si hæc vera sunt, Ebionæi alia prorsus decreverant ac Carpocras, & Cerinthus. Sed eodem loco secum aperte pugnat optimus senex Epiphanius. Nam affirmat Ebionem docuisse Jesum ex viri, Josephi scilicet, & mulieris semine natum, ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Imo suprà [2] contra se ipsum manifestissime dicit Ebionæos Evangelium secundum Matthæum admittere, quo solo Cerinthianorum & Merinthianorum instar utuntur, idque ipsum esse τὸ κατὰ Ἑβραίους, *secundum Hebræos*. Itaque Matthæi Evangelio utebantur Ebionæi, si saltem eo loci Epiphanio fides, qui eadem aliquoties iterat hâc in disputatione. Evangelium etiam Hebraicè conscriptum & secundum Hebræos appellatum, illud ipsum erat quod recipiebant Cerinthiani. Insuper Ebionæi Cerinthianos & Judæos imitati, continentiam improbabant [3], ἀπαγορεύεται παντάπασι παρ' αὐτοῖς παρθενία τε καὶ ἐγκράτεια, ὡς καὶ παρὰ ταῖς ἄλλαις ὁμοίαις ταύτῃ αἱρέσεσι. *Virginitas apud illos & castitas omnino prohibetur, id quod & cæteræ omnes ejusmodi hæreses usurpant.* Demum Ebion illius Sectæ signifer, quemadmodum Cerinthus, Apostolorum tempora attigit. At hæc omnia nequaquam Tatiano conveniunt, & ad ejus opusculi institutum nihil pertinent. Iste quidem non unum Matthæi Evangelium corruptum in medium produxit, sed è quatuor unum conflavit. Genealogias amputavit, quia Christum verè Mariæ filium esse nolebat, Valentinum secutus. Cunctos libros suos, & in primis Diatessaron, Græcâ Linguâ conscripsit, nullos Hebraïca vel Chaldæa. Continentium seu Encratitarum dux

1 Hær. XXX. p. 137. §. XIII & XIV. 2 N. III. p. 127. 3 Hær. XXX N. II. p. 126.

fuit, & diu post Apostolos mortuo Justino Martyre inclaruit. Igitur falsus est Epiphanius cum Evangelium secundum Hebræos censuit idem esse, quod Diatessaron Tatiani, hominis infensissimi Cerinthianis, Nazaræis, & Ebionæis. Fateor equidem non unum, sed duplex fuisse Ebionæorum genus: id enim docet nos Eusebius; alios nimirum affirmasse Christum vulgarem esse, simplicemque hominem, ex viri cum Maria concubitu, ἐξ ἀνδρός τε κοινωνίας καὶ Μαρίας γεγεννημένον· alios ab his eodem nomine nuncupatos, τῆς αὐτῆς ὄντας προσηγορίας, Christum quidem ex Virgine & Spiritu sancto genitum non negasse, ἐκ παρθένου καὶ ἁγίου πνεύματος· verum utriusque generis Ebionæi Christum à sanctissimâ parente fuisse procreatum, & ex Davidis natum genere, non ambigebant, quod negabat Tatianus. Idcirco genealogias Domini Jesu, & cætera quæ illum ex Davidis sanguine genitum ostendebant, amputaverat. Unde Ebionæos omnes ab isto Encratitarum magistro abhorruisse dubium non est, & Diatessaron aspernatos esse. Sanè Epiphanius Ebionæorum originem & gesta non calluit. Sæpius enim in illorum pertexenda historia cespitat, vel memoria lapsus omnia confundit, adeo ut quæ vir Apostolicus Polycarpus narraverat de Cerintho, quem lavatum venientem Joannes Apostolus è balneis egrediens fugit, id Ebioni imperitissimè attribuat. Attamen nil mirum si Epiphanius genuinum Tatiani opusculum non potuerit internoscere, cum illud Hieronymo viro in litterarum id genus studio scientius versato visum neutiquam fuerit. Et quidem sæculo æræ Christianæ currente quinto adhuc extabat, sed postmodum periit, nec amplius supererat sæculo XII. ante annos 550. hæc enim tunc scribebat Zacharias Chrysopolitanus in sua ad Monotessaron præfatione. *Tatianus etiam vir eruditissimus, eleganti eloquentia præditus, cujus commendationem B. Hieronymus in libro de illustribus viris non tacuit, & unum ex quatuor, ut Ecclesiastica narrat Historia, compaginavit Evangelium, & magnificos contra gentes.... Sanè hujus Hæresiarchæ si superesset opus Evangelicum, quod S. Justini Martyris lateri adhærens fortassis explicuit, in eo Domini Jesu verba diligenter amplecti, securè legere ovibus ejus vocem cognoscentibus nihil probiberet.* Non eodem modo sensit S. Ambrosius in procemio Commentarii in Lucam, ubi ait de Hæreticis, *plerosque etiam ex quatuor Evangeliis in unum ea quæ venenatis putaverant assertionibus convenientia refersisse.*

Tatianus

Tatianus fuit proculdubio unus ex illis Hæreticis, imo hæresis antesignanus. Baronium igitur & alios viros celeberrimos demiror, qui Diatessaron hominis illius non aliud esse sibi persuaserunt à quodam opusculo, quod in Bibliothecis Patrum editum fuit. Longè illi opinione falsi sunt, quamvis auctorem quem sequantur habeant Victorem Capuanum. Nam liber ille in Bibliothecis Patrum editus, nihil aliud est quam Evangelicæ historiæ compendium, non Diatessaron, sive unum ex quatuor Evangeliis conflatum ; nec illam epitomen ullus lucubravit unquam Hæreticus, nedum Tatianus, qui ea quæ erroribus suis officiebant, & præsertim quæ Christum genus à Davide duxisse astruebant amputaverat. At epitomes Evangelicæ auctor omnia illa fidissime conservavit : nec iste hoc compendium ex ipsismet Evangelistarum verbis contexuit, quemadmodum Tatianus Diatessaron suum, sed quæ ex sacris Scriptoribus hauserat, satis eleganter peculiari stylo composuit. Quamobrem certo videtur Diatessaron hodiè non extare & jamdudum excidisse, post tempora tamen Theodoreti qui illud supprimere conatus est. Multo antea etiam ut suspicor interierant Apostoli Pauli Epistolæ à Tatiano emendatæ, seu potius corruptæ ac depravatæ, quas non legerat ipse Eusebius ut colligo. Nam ab aliis quibusdam de hâc adulterinâ Epistolarum Pauli editione testimonium sic sumit [1]. Τοῦ δ' ἀποστόλου φασὶ τολμῆσαί τινας αὐτοῦ μεταφράσαι φωνὰς, ὡς ἐπιδιορθούμενον αὐτῶν τὴν τῆς φράσεως σύνταξιν. *Aiunt nonnulli, ausum illum esse dicta Pauli Apostoli elegantioribus verbis exprimere, utpote qui compositionem verborum illius corrigere studeret.*

Nec etiam à sacris veteris fœderis voluminibus manus abstinuerat princeps iste Encratitarum : nam illi his libris integris non utebantur, sed iis tantum, quæ sibi placebant, οἷς βούλονται λόγοις τῆς παλαιᾶς διαθήκης, ut scribit Epiphanius. Præterea alia quam plurima ingenii sui monimenta reliquerat Tatianus, καταλέλοιπε δ' οὖν πολύ τι πλῆθος συγγραμμάτων, inquit Eusebius ; qui tamen ex tot libris nullum speciatim inscribit præter Orationem contra Græcos & Diatessaron. Verum Clemens Alexandrinus [2] aliud Tatiani opusculum nominatim appellavit, videlicet librum de *Perfectione* seu absoluta instructione secundum Jesum Christum, περὶ τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα καταρτισμοῦ· ubi nuptias non secus ac stuprum improbabat Tatianus, & ex quo Clemens [3] hæc

1 Hist Eccl. lib. IV. c. 29. 2 Strom. III. p. 460. 3 Clem. *ibid.*

verba

verba excerpsit: Συμφωνίαν μὲν οὖν ἁρμόζει προσευχῇ· κοινωνία δὲ φθορᾶς λύει τὴν ἔντευξιν. πάνυ γοῦν δυσωπητικῶς διὰ τῆς συγχωρήσεως εἴργει. πάλιν γὰρ ἐπὶ ταυτὸ συγχωρήσας γενέσθαι διὰ τὸν σατανᾶν καὶ τὴν ἀκρασίαν, τὸν πεισθησόμενον δυσὶ κυρίοις μέλλειν δουλεύειν ἀπεφήνατο. διὰ μὲν συμφωνίας Θεῷ, διὰ δὲ ἀσυμφωνίας ἀκρασίᾳ καὶ πορνείᾳ καὶ διαβόλῳ. *Consensum igitur conjungit orationi: communio autem seu conjunctio, interitûs solvit interpellationem. Admodum certè circumspectè arcet per concessionem. Nam cum rursus permisit simul convenire propter Satanam & intemperantiam, pronunciavit eum qui est pariturus, serviturum duobus dominis: per consensum quidem, Deo; per dissensionem autem, intemperantiæ & fornicationi & Diabolo.* Eo loci Tatianum quidem sophistæ partes agere, fallacibusque ac contortis conclusiunculis veritatem oppugnare argumentis petitis ex Divinis Apostoli oraculis contendit Clemens, illumque refellit, immo convincit istud impium ejusdem hominis pronunciatum, antiquam nempe legem non à Deo *O. M.* sed ab alio Deo conditam esse [1], καταλύων τὸν νόμον ὡς ἄλλου Θεοῦ. Cum Valentino, Marcione & aliis scelestissimis Gnosticis tunc fecisse Tatianum nullus rectè dubitaverit. Leges Mosis repudiaverat, earumque vera sensa pervertere quibusdam falsis interpretationibus tentaverat, quarum nonnullas legesis apud Clementem Alexandrinum in excerptis orientalis doctrinæ. Id unum notabimus, quod ille perversi dogmatis præceptor, ut ostendat Deum mundi opificem alteri potentiori subditum fuisse, hoc Dei effatum *fiat lux*, ad testimonium non veretur citare & affirmare istud non ad imperandi sed optandi formam fuisse expressum. At ibidem si opifex hæc effatus est, ut opem rogatu suo ab altero qui obnoxius erat Deo impetraret, cur ille dixit, *ego sum Deus, & præter me nullus alius Deus est?* [2] Πρὸς δὲ Τατιανὸν λέγοντα εὐκτικὸν εἶναι τὸ, γενηθήτω φῶς, λεκτέον· εἰ τοίνυν εὐχόμενος ἤδη τὸν ὑπερκείμενον Θεὸν, πῶς λέγει, ἐγὼ Θεὸς, καὶ πλὴν ἐμοῦ ἄλλος οὐδείς; *Ad Tatianum autem qui affirmat, precantis esse illud,* Fiat lux, *dicendum: si ideo oret hic superpositum sibi Deum, quomodo dicit,* Ego Deus, & præter me non est alius quisquam? Nec solum divinos adulteravit Codices, sed eum non puduit improbos reconditosque libros ipsis Christi Apostolis fallaciter adscribere, vel ostentare aut approbare. Nam ejus discipuli Encratitæ quædam Apocrypha & inprimis acta Andreæ, Joannis & Thomæ Apostolorum commentitia summâ religione venerabantur & suscipiebant, ut tra-

1 Clem. *ibid.* 2 Eclog. pag. 806. C.

dit

dit Epiphanius, Κέχρηνται δὲ γραφαῖς πρωτοτύποις τῆς λεγομέναις Ἀνδρέου, καὶ Ἰωάννου πράξεσι καὶ Θωμᾶ, καὶ ἀποκρύφοις τισί. *Inter primarias Scripturas habent Andreæ, ac Joannis Acta; necnon Thomæ, & Apocryphos alios.* Illorum ſanè abſurdæ erant opiniones, & quas omnium mentes aſpernari & reſpuere debebant. Attamen hominibus etiam Catholici nominis fucatæ quidem virtutis ſpecie deceptis placuerunt: quas novas & recenter admodum inſitas evellere ex animis conatus eſt Muſanus elegantiſſimo opuſculo à ſe primo quoque tempore in lucem edito, ut tradit Euſebius [1] cujus ævo adhuc extabat, φέρεται τις ἐπιστρεπτικώτατος λόγος, illamque Encratitarum Hæreſim, cujus Auctor fuit Tatianus, nuperrime exortam, ἄρτι τότε φύειν ἀρχομένην confutavit.

Quo anno perierit Hæreſiarcha iſte incertum eſt; ſed poſt ejus mortem ad longum tempus duraſſe Encratitarum hæreſim cujus Auctor fuit, ideo conſtat, quod ſub finem quarti Chriſtiani ſæculi adhuc vigebat in Piſidia & in Phrygia ambuſta, ubi quam plurimi conſiſtebant, qui hanc perſequebantur ſectam ut teſtatur Epiphanius, qui tunc edidit inſigne opus quod Panarium inſcripſit: [2] Πληθύνουσι δὲ οὗτοι καὶ εἰς δεῦρο ἐν τῇ Πισιδίᾳ καὶ ἐν τῇ Φρυγίᾳ τῇ κεκαυμένῃ. *Horum eſt ingens hodie numerus in Piſidia, eaque Phrygiæ parte, quæ aduſta dicitur.* Subdit ejus diſciplinæ homines in ipsâmet perſeveraſſe id temporis in Aſiâ, Iſauriâ, Pamphyliâ, Ciliciâ, & Galatiâ, imo in Romano tractu & circa Antiochiam, Syriæ Metropolin. [3] Εἰσὶ δὲ καὶ ἐν μέρεσι τῆς Ἀσίας, καὶ ἐν τῇ Ἰσαυρίᾳ, καὶ Παμφυλίᾳ, καὶ Κιλίκων γῇ, καὶ ἐν Γαλατίᾳ· ἤδη δὲ καὶ ἐπὶ τὸ τῆς Ῥωμαίων μέρος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς Ἀντιοχέων τῆς Συρίας. *Præterea vero in Aſiæ provinciis, & in Iſauria, Pamphylia, Cilicia, Galatia, Encratitæ propagati ſunt, imò & in Romano tractu, & Antiocheno in Syria.* Sed tamen ſeipſum Epiphanius fefellit, cum Tatiani factionem ab Encratitarum familiâ diſcrevit, contra quod fecerunt Clemens Alexandrinus, Euſebius, Theodoretus.

Tum præterea Epiphanius ſcribit Encratitas alia magiſtro ſuo incognita commentos eſſe, & plus nugarum meditatos aliis concrediſſe. [4] Ἕτερα δὲ παρὰ τοῦτον φρονήσαντες, καὶ εἰς μείζονα πάλιν ἐρχόμενοι ἑαυτοὺς παραδεδωκότες. Sed quidnam illi addiderint magiſtri ſui dictatis ſingulatim non deſignat, nec ab ullo è veteribus definitum eſt: & an Encratitæ aliquid adjecerint ducis ſoi placitis in dubium merito revocari poteſt. Iſtud enim ſilentio prætermiſerunt Irenæus, Euſebius, & Theodoretus, & cæteri præ-

1 Euſeb. Hiſt. Eccl. IV. c. 28. 2 Epiph. p. 399. Hær. 47. 3 Epiph. *ibid.* 4 Epiph. *ib.*

ter

ter Epiphanium solum, qui eo loci magnopere à vera ratione lapsus est, cum Encratitarum factionem à Tatiani Sectâ discrevit, omnibus aliis una voce reclamantibus; ita ut mihi verisimillimum fiat, optimum senem Encratitas verè & propriè dictos non distinxisse à Docetis, qui etiam Encratitæ seu continentiæ fautores erant. Hos etenim prætermisit, quamvis famæ celebritate notos, & à veteribus quam plurimis notatos. Docetarum singularis Sectæ ab Encratitis seu Tatianistis discretæ, ut docet nos Clemens Alexandrinus [1], Auctor fuit Julius Cassianus, ὁ τῆς δοκήσεως ἐξάρχων, princeps inquam factionis illius, quæ Christum vero physicoque corpore expertem fuisse pronunciabat, atque corpus illud in oculis hominum olim positum nil nisi rei effictum animo simulacrum fuisse. Unde liquet Docetas contra Valentinum dixisse, qui Christum corpore præditum fuisse volebat, quamvis è cœlo delatum. Censebat enim D. Jesum, tanquam aquam per fistulam, transiisse per Mariæ Virginis uterum, nec ab eâ aliquid sumpsisse; cujus Valentini opinionem amplexus est Tatianus. Attamen ab isto Cassianus pleraque alia dogmata mutuatus est, & in primis connubiorum non secus ac stuprorum interdictionem: hunc autem errorem iste defendere ausus est singulari libro quem inscripsit, περὶ ἐγκρατείας ἢ περὶ εὐνουχίας. *De continentia, vel castitate*: cujus particulam sic recitat Clemens [2] κατὰ λέξιν, *ad verbum*, ut ipse asseverat: Καὶ μηδεὶς λεγέτω ὅτι ἐπειδὴ τοιαῦτα μόρια ἔχομεν, ὡς τὴν μὲν θήλειαν οὕτως ἐσχηματίσθαι, τὸν δὲ ἄρρενα οὕτως· τὴν μὲν πρὸς τὸ δέχεσθαι, τὸν δὲ πρὸς τὸ ἐνσπείρειν, συγκεχώρηται τὸ τῆς ὁμιλίας παρὰ Θεοῦ. εἰ γὰρ ἦν παρὰ Θεοῦ εἰς ὃν σπεύδομεν, ἡ τοιαύτη διασκευή, οὐκ ἂν ἐμακάρισεν τοὺς εὐνούχους, οὐδ᾽ ἂν ὁ προφήτης εἰρήκει, μὴ εἶναι ξύλον ἄκαρπον αὐτούς. . . . . πῶς δὲ οὐκ ἂν καὶ εὐλόγως τις αἰτιῷτο τὸν σωτῆρα, εἰ μετέπλασεν ἡμᾶς καὶ τῆς πλάνης ἀπήλλαξεν, καὶ τῆς κοινωνίας τῶν μορίων, καὶ προσθημάτων καὶ αἰδοίων. *Nec dicat aliquis, quod quoniam tales habemus partes, ut aliter figurata fœmina, aliter verò masculus: illa quidem ad suscipiendum, hic verò ad seminandum, concessam esse à Deo consuetudinem. Si enim à Deo, ad quem tendimus, esset hæc constitutio, non beatos dixisset esse eunuchos, neque propheta dixisset eos non esse arborem infrugiferam . . . . quomodo autem non jure quis reprehenderit Servatorem, si nos transformavit, & ab errore liberavit, & à conjunctione partium & additamentorum & pudendorum?* Hanc scilicet Doctrinam, ut observat Clemens Alexandrinus [3], ad Tatiani Doctrinam accom-

1 Clem. Alex. Strom. III p. 465. 2 *ibid.* 3 *ibid.*

modaverat

modaverat Cassianus iste τὰ παραπλήσια τῷ Τατιανῷ κατὰ τοῦτο δογματίζων, *In hoc eadem decernens cum Tatiano.* Ille ad confirmandum dogma ambobus commune, summam fidem divinamque auctoritatem adjunxit conficto Evangelio secundum Ægyptios. Unde commentitiam de Salome sanctissima fœmina fabellam sumpsit, ut animadvertit Clemens [1], qui asserit ea quæ Cassianus ad testimonium citaverat, non reperiri in quatuor Evangeliis Ecclesiæ Christianæ traditis, [2] ἐν τοῖς παραδεδομένοις ἡμῖν τέτταρσιν εὐαγγελίοις· sed in illo quod secundum Ægyptios inscribitur, ἀλλ' ἐν τῷ κατ' Αἰγυπτίους. Idem Cassianus in aliis nonnullis Tatianum secutus imitatusque erat, ut ex Clemente colligo. Nam iste ait Tatianum in Oratione contra Græcos accuratissimè disputasse de Hebraïcæ philosophiæ antiquitate, quam alia quacunque antiquiorem esse ostendit, & de iisdem etiam Cassianum disseruisse in primo libro τῶν ἐξηγητικῶν. Insuper Docetæ (quorum dux Cassianus) Evangelio, falsò Petro Apostolo inscripto utebantur, ut testatur [3] Serapion Antiochenus, Cassiano suppar, in Epistola ad Pontium & Caricum, ubi Marcianum quendam exagitat improborum dogmatum fautorem, quorum pleraque ex Docetarum Scholâ fluxerant. Ἐδυνήθημεν γὰρ, inquit Serapio, παρ' ἄλλων τῶν ἀσκησάντων αὐτὸ τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον, τουτέστι παρὰ τῶν διαδόχων τῶν καταρξαμένων αὐτοῦ, οὓς Δοκητὰς καλοῦμεν, τὰ γὰρ πλείονα φρονήματα ἐκείνων ἐστὶ τῆς διδασκαλίας, χρησάμενοι παρ' αὐτῶν διελθεῖν. *Mutuati supra dictum Evangelium ab iis qui illud didicerant & continuâ exercitatione versaverant, hoc est à successoribus eorum qui Marciano præiverunt, quos* Docetas *vocamus (quippe ex horum Scholâ pleræque illius opiniones fluxere) legendi copiam nacti sumus.* Illa quidem Docetarum Secta non penitus intercidisse videtur temporibus Theodoreti [4], qui ejus palmare dogma τῆς δοκήσεως sic confutat, demonstrans Christum veri corporis expertem non fuisse, παθεῖν καὶ ἀποθανεῖν συνεχώρησεν, ἵνα πληρώσῃ τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον. οὕτως ἐπιδίδωσι καὶ πεινῆν καὶ διψῆν καὶ κοπιᾶν καὶ ὑπνοῦν, ἵνα μηδεμίαν λάβωσιν ἀφορμὴν οἱ δοκηταὶ κρατῦναι τὸ ψεῦδος τῆς αἱρέσεως. *Pati & mori permisit, ut dispensationis mysterium impleret: sic etiam esurire, & sitire, & defatigari, & dormire concessit, ne quam occasionem haberent* Docetæ, *qua Hæreseos suæ falsitatem confirmarent.*

At satis superque de Docetis, & eorum principe Julio Cassiano, qui Tatiano æqualis fuit. Jam nunc agendum de Severo,

1 Clem. *ibid.* 2 Clem. *ibid.* 3 Apud Euseb. lib. VI. cap. 12. 4 Hæret. fab. lib. V. c. 12.

alterius Encratitarum factionis signifero, qui post Tatianum, licet non multo post, emersit, & Encratitarum Hæresi vires addidit, ut tradit Eusebius [1]: σμικρῷ δὲ ὕστερον Σευῆρός τις ὄνομα κρατύνας τὴν προδεδηλωμένην αἵρεσιν αἴτιος τοῖς ἐξ αὐτῆς ὡρμημένοις τῆς ἀπ' αὐτοῦ παρηγμένης Σευηριανῶν προσηγορίας γέγονε. *Non multo vero postea Severus quidam, cum suprà dictæ hæresi robur ac vires addidisset, in causa fuit ut illius Sectæ homines ex ipsius vocabulo Severiani dicerentur.* Hinc liquet hallucinatum esse Epiphanium, qui [2] Severianos præcessisse Tatianum atque Encratitas existimavit. Imo Tatianus facem prætulerat Severianis, quos ut cæteros Encratitas primus instituit, eodem Eusebio teste [3]: ἧς παρεκτροπῆς ἀρχηγὸν καταστῆναι Τατιανὸν λόγος ἔχει, *Hujus* inquit, *Sectæ auctorem fuisse perhibent Tatianum.* Et paulo post ait, [4] Ὁ μὲν τοίγε πρότερος αὐτῶν ἀρχηγὸς ὁ Τατιανός. *Cæterum primus eorum auctor atque institutor, Tatianus.* Severianæ quidem familiæ homines Paulum Apostolum maledictis impetentes, Epistolas ejus repudiabant, ac ne Apostolorum quidem actus suscipiebant. Ita ait Eusebius: βλασφημοῦντες δὲ Παῦλον τὸν Ἀπόστολον, ἀθετοῦσιν αὐτοῦ τὰς ἐπιστολάς, μηδὲ τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων καταδεχόμενοι. Tatianus vero non repudiavit, sed depravavit Epistolas Pauli, nec Apostoli auctoritatem penitus abjecit, quemadmodum Severiani, qui hac in re solum ab illo dissimiles, ad cætera concordes fuere. Omnes autem Encratitæ mortuos aliquando revicturos affirmabant. πιστεύουσι δὲ καὶ νεκρῶν ἀνάστασιν· ait Epiphanius [5]. Idem aperte docet Tatianus his verbis [6]: καὶ διὰ τοῦτο καὶ σωμάτων ἀνάστασιν πεπιστεύκαμεν. *Quam ob rem corporum quoque resurrectionem fore credimus.* Addit Epiphanius, istud quod Encratitæ profitebantur cum eorundem placitis repugnans & adversans videri, ἀσυστάτως τῶν πάντων παρ' αὐτοῖς λεγομένων τε καὶ γινομένων, ita ut illi ipsi omnino insanirent, quorum mentes erant erroribus imbutæ, ὡς εἶναι παρὰ τοῖς οὕτω πεπλανημένοις τὰ πάντα μανίας ἔμπλεα. Hoc ideo asserit Epiphanius, quod Encratitæ Jesum à muliere genitum negarent, omne etiam corpus quod gignitur & interit aspernarentur. Sane plerique superiores Gnosticorum magistri mortuos posse reviviscere negabant. Idem inficiatus est Manes, qui multis post Tatiani, Cassiani, & Severi obitum annis emersit, licet ad cætera ferè cum aliis conveniret. Etenim animantium carnes edere & vinum

1 Euseb. Hist. lib IV. c. 29. 2 init. Hær. 46. 3 Hær. lib. IV. c. 28. 4 Lib. IV. cap. 29. 5 Hæres. 47. pag. 400. 6 pag. 145.

bibere

bibere velut grande nefas Sectæ suæ hominibus interdicebat. Nuptias etiam vetabat perinde ac stupra: nam Gnosticis antiquioribus & recentioribus solemne semper fuit omnem, etsi legitimam, viri mulierisque conjunctionem damnare sceleris & impudicitiæ. Demum Mahumetes hâc in re multum dissimilis à Gnosticis, & Encratitis fuit, utpote qui discipulis suis non unam solum uxorem, sed plures simul ducere permiserit; tamen pleraque sua dogmata cum à vetustioribus Hæresiarchis sumplisset, ab Encratitis etiam & Manichæis edoctus, cunctos qui ipsi se in disciplinam tradiderant, vinum bibere plenissimè vetuit. Non dubitavit enim pronunciare [1] vinum perinde ac aleam ab ipso principe orci Satana originem duxisse, quod de solo vino decreverat Tatianus. Iste igitur aliis consequenti tempore erroris causam præbuit.

Vir fuit certè quidem ingenio præstanti & eruditione præclara, verum superbus atque animo inflatus, utpote qui arrogantiam & contumaciam fere cum lacte suxerat. Nam ut supra narravi, à Philosophis & Sophistis fuerat educatus, qui Ecclesiæ Christianæ auxilio rarius, damno sæpius fuerunt. Illos enim recte Tertullianus [2] Hæreticorum Patriarchas appellavit.

1 Sura V. 99. 2 Tert. adversus Hermog. cap. 8. & de Anima cap. 3.

ΕΡΜΙΟΥ

ΕΡΜΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ

ΔΙΑΣΥΡΜΟΣ

ΤΩΝ ΕΞΩ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ.

HERMIÆ PHILOSOPHI

GENTILIUM

PHILOSOPHORUM IRRISIO.

CLARISSIMO VIRO

D. JOANNI MILLIO

S. Th. P.

THO. GALE

S.

NUdius tertius accepi tuas, doctiſſime Milli; in quibus variantes Lectiones ad Hermeam Philoſophum ex meo Codice MS°. petebas. Ego, uti vides, nullâ morâ, poſtulationi tuæ reſpondeo. Poteras hanc opellam, jure tuo, à me exigere; tua enim operâ prolixè uſus ſum, jam longo tempore, in hujuſmodi rebus. Tui interim ſit arbitrii, an Schediaſma iſtud ſeorſim ad finem eorum, quæ eruditus Editor ſcribet in Hermeam, an interpolatim compareat. Vale.

Eboraci.

Febr. 27. A. D. M.DCC.

DE HERMIA JUDICIUM

Cl. Guilielmi Cave *Hist. Literar. Tom.* II. *pag.* 35.

HErmias, ſcripſit *Irriſionem Gentilium Philoſophorum*. Quod hunc Scriptorem ſæculo II. aſcripſerim eâ de causâ factum eſt, quòd reliquis hujus ævi Chriſtianæ fidei Apologiſtis meritò accenſendus videbatur. De eo altum ſilent omnes Veteres, & penè Recentiores. Tacent Raph. Seilerus, & Conr. Geſnerus, qui libellum primi ediderunt. Fronto Ducæus, qui *Auctuario* ſuo illum inſeruit, de auctore vel ætate ne verbulum quidem habet. Cl. Lambecius, Comment. de *Biblioth. Vind.* lib. VII. p. 54. conjicit fuiſſe Hermiam Sozomenum, Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Scriptorem, qui ſæculo V. ſub Theodoſio juniore floruit; ductus (ut opinor) partim nominis identitate, partim locis quibuſdam in Sozomeni Hiſtoriâ, ubi de Gentilibus, eorumque Philoſophis agitur, *viz*. lib. I. cap. 18. lib. II. cap. 5. lib. III. cap. 17. lib. V. cap. 1. Hanc conjecturam amplexus eſt nuper Ern. Tentzelius, *Exercit. Select*. V. pag. 228. & *Addend*. in fin. 456. Quò minùs verò in hanc ſententiam deſcenderim, obſtant quæ ſequuntur argumenta. 1. In omnibus codicibus tùm excuſis, tùm MSS. Hermias noſter Philoſophi nomen ſortitur: Ἑρμίυ τῦ φιλοσόφυ. Quod quâ ratione Sozomeno congruat, non video. Erat vitæ inſtituto Scholaſticus, ſive Advocatus, cauſas publicè egit, & cùm ad ſcribendum animum appulit, Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſe totum dedit; Profeſſionis verò philoſophicæ nec vola, nec veſtigium. Non ſum neſcius ſeveriores vitæ Aſceticæ cultores laxiori vocis ſignificatione quandoque philoſophari dictos eſſe; adeoque apud ipſum Sozomenum[a], Eccleſiaſtici Philoſophi vocantur. Sed, præ-

[a] Lib. III. cap. 17. pag. 529.

terquàm

terquàm quòd Sozomenum Monachum fuiſſe nemo dixerit, nec de ſe aliud habet [b] quàm quòd νέος ὢν cùm ſenibus quibuſdam Gazenſibus verſatus ſit; Philoſophi nomen hoc loco, ſtrictiori & magis proprio ſenſu accipi oportet, nec à Scriptoribus Eccleſiaſticis tribui ſolet, niſi iis qui è Philoſophorum Scholis prodierint, & poſt converſionem, priſtinum & nomen, & habitum retinebant. Quo ſenſu Ariſtidem, Juſtinum, Pantænum Philoſophos vocant Euſebius, & Hieronymus. Et Athenagoras in utriuſque ſui operis Inſcriptione Philoſophus Chriſtianus appellatur. 2. Ex toto opuſculi contextu conſtare videtur, vigente adhuc Ethniciſmo, ſcriptum fuiſſe. Hinc ad ſubruenda magiſtrorum ſubſellia, omnia in eo, miro ſanè artificio, aptè compoſita; hinc pugnantia Philoſophorum placita, & adverſantes opiniones eleganter inter ſe commiſſæ; hinc de variis Philoſophantium Sectis non alitèr loquitur, ac ſi in Scholis & Academiis jam regnarent, & eorum dogmata ubique obtinerent: quod de Sozomeni tempore dici non poteſt, quandò Gentilium ſuperſtitio ſylvas & pagos quæreret, & pauci qui ſupererant Philoſophi, in angulis latitarent, ut vix ulla hujuſmodi opuſculi neceſſitas eſſe poterat. 3. Si hujus libelli auctor eſſet Sozomenus, ſcripſit eum vel ante, vel poſtquam Hiſtoriam Eccleſiaſticam condidit. Non ante: quî enim fieri potuit, ut ubi de Gentilibus agit, & Philoſophos arguit, hujus opuſculi non meminiſſet, Lectoremque ad id non remiſiſſet? Non poſteà: Quia vix credi poteſt, hominem Chriſtianum, Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, & quinti jam Sæculi Scriptorem, hujuſmodi datâ occaſione, de Chriſtianis eorumque dogmatibus, ſtatu, perſecutione, Gentiliumque Philoſophorum (præſertùm ſub Juliano) in eos calumniis, ne leviſſimam quidem feciſſe mentionem. Photii Codicem XXX. cur citaverit Lambecius, nullus video. Loca quæ ad firmandam conjecturam ex Sozomeni Hiſtoriâ adducit, parùm, immò nihil ad rem conferunt, ut vel primo intuitu quivis videt. Quinimò ſi exinde valeret argumentum, opuſculum Sozomeno tribuendum eſſe, quòd de Gentilibus, eorumque Philoſophis, tribus quaſi verbis pro re natâ agit; quantò potiori jure Socrati Scholaſtico aſcribi debet, qui non modò obiter id facit, verùm lib. III. cap. 22. adversùs Libanium, alioſque ſub Juliani Imperio Gentilium Philoſophos, ſingularem, eruditam, & Hermiæ libellum tantùm

b Lib. V. cap. 15. pag. 617.

non

non mole exæquantem, diſſertationem inſeruit. 4. Denique ſtylus Sozomeni ab Hermiæ ſtylo plurimùm recedere videtur. Etſi enim Socrate in ſcribendo præſtantiorem eſſe judicet Photius; nihilominus ſtylus ejus eſt ſimplex, inelaboratus, & parùm elegans; Hermiæ verò concinnus, conciſus, argutus, ſalibus & dicteriis undique conſperſus, ut adeo dicendi genus toto cœlo diſtare videatur.

EPMI-

[1][a]ΕΡΜΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΔΙΑΣΥΡΜΟΣ [2]ΤΩΝ ΕΞΩ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ.

HERMIÆ PHILOSOPHI GENTILIUM PHILOSOPHORUM IRRISIO.

Raphaele Seilero Interprete.

175. α'. ΠΑῦλος ὁ μακάριος Ἀπόστολος, τοῖς τὴν Ἑλλάδα τὴν Λακωνικὴν παροικοῦσι Κορινθίοις γράφων, [3] ὦ ἀγαπητοὶ, ἀπεφήνατο λέγων· * ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ τῷ Θεῷ. οὐκ ἀσκόπως εἰπών· [4] δοκεῖ γάρ μοι τὴν ἀρχὴν

I. BEatus Apostolus Paulus, Corinthiis, qui juxta Laconicam Græciam habitant, scribens, dilecti, cum pronunciavit: *Sapientia hujus mundi, stultitia est apud Deum*: præter rei veritatem locutus non est. Videtur enim mihi

* 1 *Cor.* c. 3. v. 19.

a Ἑρμείου Codex MS. in Bibliotheca Cæsarea, cujus meminit Lambecius Lib. VII. p. 54. Commentariorum in eandem.

1 Ἑρμίου] Ἑρμείου MS. Herméæ, ut Augéæ, Ænéæ. Videtur Herméas ob oculos habuisse Justinum martyrem & Theodoretum. Philosophorum istas dissensiones de Principiis collegit Plutarchus, Tertullianus, Eusebius, Nemesius, Porphyrius, Ætius, fortè τῶν φιλοσοφουμένων auctor; Joannes Philoponus in procemio ad primum librum Aristotelis de Anima: & Mich. Psellus MS. apud me, dignus profectò qui lucem publicam videat. *Gale.*

2 τῶν ἔξω φιλοσόφων] Titulo à S. literis sumto; in quibus Gentiles, quique nondum ad fidem conversi fuerant, dicti sint οἱ ἔξω 1 Cor. c. 5. ver. 12, 13. Col. c. 4. v. 5. 1 Thess. c. 4. v. 12. Sic apud Damascenum, aliosque auctores (quos in Glossario suo enumerat clarissimus Du Fresne) Philosophi Ethnici οἱ ἔξω σοφοὶ vocantur.

3 ὦ ἀγαπητοὶ,] Hinc apparet tractatum istum Herméæ, more Orationis seu Homiliæ apud Auditores suos habitum fuisse.

4 δοκεῖ γὰρ] Interpres magis perspicue sic vertisset. *Videtur enim mihi ista sapientia ab angelorum defectione principium repetiisse; & eam esse causam cur philosophorum* &c. Gale.

1 ἀγγέ-

mihi ab angelorum defectione principium repetiisse, cur philoſophorum decreta inter ſe neque conſentiant, neque approbentur.

II. Nam eorum alii dicunt, animum ignem eſſe, ut Democritus: alii aërem, ut Stoïci: alii mentem: alii motionem, ut Heraclitus: alii exhalationem: alii vim à ſideribus promanantem: alii nu-

εἰληφέναι ἀπὸ τῆς [1] τῶν ἀγγέλων ἀποστασίας· δι' ἣν αἰτίαν οὐδὲ σύμφωνα, οὐδὲ ὁμόλογα οἱ φιλόσοφοι πρὸς ἀλλήλους λέγοντες, ἐκτίθενται τὰ δόγματα.

β'. [2] Οἱ μὲν γὰρ φασιν αὐτῶν ψυχὴν εἶναι [3] τὸ πῦρ, [4] οἷον Δημόκριτος· [5] τὸν ἀέρα, οἱ Στωϊκοί· [6] οἱ δὲ τὸν νοῦν· οἱ δὲ τὴν [7] κίνησιν, [8] Ἡράκλειτος· οἱ δὲ τὴν ἀναθυμίασιν· [9] οἱ δὲ δύναμιν ἀπὸ τῶν ἄστρων

1 *ἀγγέλων ἀποστασίας*] Reſpicit hoc loco receptam apud veteres opinionem, qui ab Angelis poſt lapſum varias *artes revelatas*, & *omnem curioſitatem* fœminis *denudatam* crediderunt, ut cum Tertulliano loquar, lib. *de Habitu Muliebri*. c. 2.

2 *Οἱ μὲν γὰρ*] Iſta prope ad verbum extant apud Juſtinum in *Parænesi*, p. 8.

3 *τὸ πῦρ*] Animam ignem fuiſſe affirmarunt olim Hipparchus & Heraclitus, teſte Tertulliano lib. *de Anima* cap. 5. Nec diſſimilis etiam hodiernorum Medicorum opinio, qui de *flamma Cordis* agunt. Quin & apud veteres Judæos obtinuit eadem ſententia, teſte auctore Libri *Sapientiæ*, c. 2. v. 2. *Καπνὸς ἡ πνοὴ ἐν ῥισὶν ἡμῶν, καὶ ὁ λόγος σπινθὴρ ἐν κινήσει καρδίας ἡμῶν.*

4 *οἷον Δημόκριτος*] MS. noſter — *ψυχὴν εἶναι, Δημόκριτος, τὸ πῦρ.* Vox illa *Δημόκριτος* ex margine (ubi etiam nunc ſtat) venit in textum: Idem dico de aliis Philoſophorum nominibus quæ ſequuntur. Non habentur apud Juſtinum p. 8. unde tamen cætera mutuatus eſt Herméas. *Gale.* Neſcio an Scholiaſtes nomen Democriti acceperit à Nemeſio, ſeu potius Plutarcho lib. IV. *de placitis Philoſophorum*, c. 3.

5 *τὸν ἀέρα οἱ Στωϊκοί·*] MS. ſic. *Δημόκριτος οἷον τὸν ἀέρα.* Lego *οἱ τὸν ἀέρα.* Porrò hinc conſtat, Herméam quædam è Theodoreti *Therapeutic.* deſumſiſſe. Noto etiam Syntaxin, toto hoc loco, perturbari propter interpoſitionem iſtorum nominum. *Gale.* Suggerit MS. Codicis lectio *οἷον τὸν ἀέρα*, lectum hîc initio, quomodo apud Juſtinum, *οἱ δὲ τὸν ἀέρα.* Verba enim mox ſequentia *οἱ Στωϊκοὶ* in Codice ſuo MS. non haberi notat cl. Galeus: neque verò occurrit vox *Στωϊκοὶ* apud Juſtinum, à quo iſta traducta ſunt.

6 *οἱ δὲ τὸν νοῦν*] Platonici ſcilicet. ſic enim Plutarchus de Platone: *ψυχὴν, οὐσίαν νοητὴν ἀπεφήνατο, ἐξ ἑαυτῆς κινητήν.* lib. IV. *de placitis Philoſ.* c. 2.

7 *κίνησιν,*] Heraclito hîc perperam tribuitur quod Thaleti adſcriptum oportuit, auctore Plutarcho, loco citato.

8 *Ἡράκλειτος*] Vocabulum hoc ad oram Codicis à ſtudioſo quopiam notatum retulit imperitus ſcriba ad *κίνησιν*, quod ex mente Scholiaſtæ referri debuit ad *ἀναθυμίασιν.* Heraclitus enim, teſte Plutarcho, *de placitis Philoſ.* lib. IV. cap. 3. cenſuit *τὴν μὲν τοῦ κόσμου ψυχὴν, ἀναθυμίασιν ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ ὑγρῶν, τὴν δὲ ἐν τοῖς ζώοις, ἀπὸ τῆς ἐκτὸς καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ἀναθυμιάσεως ὁμογενῆ.* Vide & Laertium lib. IX. §. 9.

9 *οἱ δὲ δύναμιν*] Aliis *ἀπόρροιαν ἀπὸ τῶν ἄστρων.* Videatur Proclus quinto Timæi. Damaſcius tangit iſtam opinionem, & rejicit. *Gale.*

1 ἀεὶ μὲν

ϛρων ῥέουσιν· οἱ δὲ [1] ἀριθμὸν κινητικὸν, Πυθαγόρας· [2] οἱ δ' ὕδωρ γονοποιὸν, [3] Ἵππων· [4] οἱ δὲ στοιχεῖον ἀπὸ στοιχείων· [5] οἱ δ' ἁρμονίαν, Δείναρχος· οἱ δὲ [6] τὸ αἷμα, Κριτίας· [7] οἱ δὲ τὸ πνεῦμα· οἱ δὲ τὴν [8] μονάδα, Πυθαγόρας· [9] καὶ οἱ παλαιοὶ τὰ ἐναντία. πόσοι λόγοι περὶ τούτων; ἐπιχειρήσεις πόσαι; πόσαι δὲ καὶ σοφιστῶν ἐριζόντων μᾶλλον, ἢ τἀληθὲς εὑρισκόντων;

merum movendi vi præditum, ut Pythagoras: alii aquam genitalem, ut Hippon: alii elementum ab elementis: alii harmoniam, ut Dinarchus: alii sanguinem, ut Critias: alii spiritum: alii unitatem, ut Pythagoras: & prisci diversa. Quot de his sententiæ? quot philosophorum & sophistarum contendentium magis, quàm veritatem invenientium, argumentationes?

III. Verum

1 ἀριθμὸν κινητικὸν,] Pythagoras se numerum moventem fuisse dixit. τὸν δὲ ἀριθμὸν ἀντὶ τοῦ νοῦ παραλαμβάνει, inquit Plutarchus, *de placitis Philosoph.* lib. IV. c. 2. Idem de Xenocrate tradit Macrobius lib. I. *in Somnium Scipionis* cap. 14.

2 οἱ δὲ ὕδωρ γονοποιὸν] MS. γονοποιοῦν εἶπον. Aliter, Ἵππων. Hanc opinionem videntur Ægyptii etiam fovisse. Vide, si placet, quæ olim ad Iamblichi Mysteria attuli ex Simplicio, & aliis. *Gale.*

3 Ἵππων] Sic Nemesius. Unde fortasse vox ista ab alio traducta in marginem, tandem in textum irrepsit. Sed & præter Hipponem, etiam Thales animam ex aqua constare dixit, teste Tertulliano lib. *de Anima* cap. 5. & Macrobio lib. I. *in Somnium Scipionis* cap. 14.

4 στοιχεῖον ἀπὸ στοιχείων] *Quintam* scilicet *Essentiam*, quam vocant. *Critolaus & Peripatetici ejus animam effingunt ex quintâ nescio quâ substantiâ.* Tertullianus lib. *de Anima* cap. 5. Idem omnino vult Cicero, cum animam ex quorundam sententia vocat, *quintam illam non nominatam magis, quàm non intellectam naturam.* Tuscul. Quæst. lib. I. §. 17. Quinimo Aristoteles ipse Deum ἐν τῷ αἰθερώδει πέμπτῳ στοιχείῳ εἶναι ἀπεφήνατο. *In æthereo quinto elemento esse pronuntiavit.* Justin. p. 34. Confer Plutarchum Lib. I. cap. 7. *de placitis Philosoph.*

5 οἱ δὲ ἁρμονίαν] Dinarchus, puto, apud Nemesium. Sed Plutarcho in placitis Philosophorum & Stobæo is est Dicæarchus. Rectius, opinor, Theodoreto & Æneæ Gazæo, Clearchus; de quo Laertius. *Gale.*

6 τὸ αἷμα, Κριτίας] Ex Nemesio forsan hoc loco Critiæ nomen interpositum. Verum haud Critias tantum, sed & Empedocles animam dixit ex sanguine constare, teste Tertulliano & Macrobio. Judæorum hæc erat sententia.

7 οἱ δὲ τὸ πνεῦμα] Sanè innumeri, S. Scripturæ passim. Vide Nemesium p. 45. Edit. Oxon. *Gale.*

8 μονάδα, Πυθαγόρας] Adjectum fortè Πυθαγόρας ex Justini Parænesi p. 18. vel etiam Plutarcho lib. I. *de placitis Philosoph.* cap. 3.

9 καὶ οἱ παλαιοὶ] Aristoteles in Physicis sic loquitur. Sed hîc supra τῶν παλαιῶν opiniones noster jam jam adduxit. Lego igitur ex Theodoreto καὶ ἄλλοι οὖν ἐναντία. Sic & Æneas Gazæus. pag. 12. *Gale.*

1 περὶ

III. Verum esto, de animo inter se dissentiunt: nunquid verò de cæteris concordes pronunciaverunt? Atqui alius voluptatem ejus bonum, alius malum, alius rursum medium inter bonum & malum appellat. Ejus porrò naturam alii immortalem, alii mortalem esse aiunt, alii ad parvum aliquod tempus permanere: alii eam in bestiarum conditiones devolvunt, alii in corpora individua dissolvunt, alii ter ad corpora transire, alii ter mille annorum circuitum ei præfiniunt. Et qui ne centum quidem annos vivunt, de tribus futuris annorum millibus pronunciant.

IV. Hæc igitur quid aliud nominanda sunt, quàm, ut mihi sanè videtur, portentum, aut dementia, aut insania, aut hæc simul omnia? Quod si verum aliquid invenerunt, aut eadem proferant,

γʹ. Ἀλλὰ γὰρ ἔστω· στασιάζουσι μὲν [1] περὶ τῆς ψυχῆς, τὰ δὲ λοιπὰ περὶ αὐτῆς ὁμονοοῦντες ἀπεφήναντο; καὶ [2] ἄλλοι τὴν ἡδονὴν αὐτῆς, ὁ μέν τις ἀγαθὸν καλεῖ, ὁ δέ τις κακὸν, ὁ δ᾽ αὖ μέσον ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ. τὴν δὲ φύσιν αὐτῆς, οἱ μὲν ἀθάνατόν φασιν, οἱ δὲ θνητὴν, οἱ δὲ [3] πρὸς ὀλίγον ἐπιδιαμένουσαν, οἱ δὲ ἀποθηριοῦσιν αὐτὴν, οἱ δὲ εἰς ἀτόμους διαλύουσιν, οἱ δὲ [4] [c] τρεῖς ἐνσωματοῦσιν", οἱ δὲ τρισχιλίων ἐτῶν περιόδους αὐτῇ ὁρίζουσιν. καὶ γὰρ εἰ μηδὲ ἑκατὸν ἔτη ζῶντες, περὶ τρισχιλίων ἐτῶν μελλόντων ἀπαγγέλλονται.

δʹ. Ταῦτα οὖν τί χρὴ καλεῖν; ὡς μὲν ἐμοὶ δοκεῖ, τερατείαν, ἢ ἄνοιαν, ἢ μανίαν, ἢ στάσιν, ἢ ὁμοῦ πάντα. εἰ μέν τι ἀληθὲς [d] εὑρήκασιν", ὁμονοησάτωσαν, ἢ [e] συγκατατιθέσθωσαν", κἀγὼ τότε

c Suggerit Editionis Basil. & prioris Paris. lectio τρισὶν σωματοῦσαν, lectum hîc initio, sicut emendavimus, neque enim mihi arridet τρίτον σωματοῦσιν, quomodo habet posterior Edit. Paris. d Sic *Fronto Duc.* & MS. εὑρήκασαν & εὑρήκαμεν habent Editt. Paris. e Editt. omnes συγκατατιθέσθωσαν.

1 περὶ τῆς ψυχῆς] Nempe de *essentia* ejus. In anima, 1. οὐσία, 2. δύναμις, 3. ἐνέργεια. *Gale.*

2 ἄλλοι τὴν ἡδονὴν] Mirum. Lego aut δύναμιν, aut ἰδέαν αὐτῆς. Porphyrius in *Gradibus*, ψυχῆς φύσις οὐκ ἀγαθὸν ἀλλ᾽ ἀγαθοῦ μετέχειν δυνάμενον, καὶ ἀγαθοειδής. Denique quis statuerit τὸ κακὸν, esse ἡδονὴν ψυχῆς? *Gale.*

3 πρὸς ὀλίγον ἐπιδιαμένουσιν] *Stoici*, inquit Cicero, *diu mansuros aiunt animos; semper, negant.* Tuscul. Quæst. lib. I. §. 31. Ita & Tertullianus. *Stoici aliquod tempus animæ indulgent, ab excessu usque in conflagrationem universitatis.* lib. de Anima c. 54.

4 οἱ δὲ τρεῖς] MS. οἱ δὲ τρεῖς ἐνσωματοῦσιν. Fortè οἱ δὲ εἰς τρίτον, vel εἰς τρεῖς ἐνσωματοῦσιν. Orphicorum opinio huic affinis. Animæ apud eum orant ut liceat eis κύκλου λῆξαι. Origenes non multum hinc abiit. Platonici omnes ψυχῆς ἀποκατάστασιν sanciunt. *Gale.*

1 ἄσμενος]

[1] ἄσμενος αὐτοῖς πείθεσθαι.* εἰ δὲ ἀντισπῶσι τὴν ψυχὴν, καὶ ἀνθέλκουσι, [2] ἄλλος εἰς ἄλλην φύσιν, ἕτερος δὲ εἰς ἑτέραν οὐσίαν, [3] ὕλην δὲ ἐξ ὕλης [f] μεταβάλλουσιν. ὁμολογῶ γὰρ ἄχθεσθαι τῇ [g] παλιρροίᾳ τῶν πραγμάτων. νῦν μὲν ἀθάνατός εἰμι, καὶ γέγηθα· νῦν δ' αὖ θνητὸς γίνομαι, καὶ δακρύω. ἄρτι δὲ εἰς ἀτόμους διαλύομαι, ὕδωρ γίνομαι, καὶ ἀὴρ γίνομαι, πῦρ γίνομαι· εἶτα μετ' ὀλίγον, οὔτε ἀὴρ, οὔτε πῦρ, θηρίον με ποιεῖ, ἰχθὺν με ποιεῖ. πάλαι οὖν ἀδελφοὺς ἔχω δελφῖνας, ὅταν δὲ ἐμαυτὸν † ἰδὼν, φοβοῦμαι τὸ σῶμα, καὶ οὐκ οἶδα ὅπως αὐτὸ καλέσω, ἄνθρωπον, ἢ κύνα, ἢ λύκον, ἢ ταῦρον, ἢ ὄρνιν, ἢ ὄφιν, ἢ δράκοντα, ἢ χίμαιραν. εἰς πάντα γὰρ τὰ θηρία ὑπὸ τῶν φιλοσοφούντων μεταβάλλομαι, χερσαῖα, ἔνυδρα, πτηνὰ, πολύμορφα, ἄγρια, τιθασσὰ, ἄφωνα, εὔφωνα, ἄλογα, λογικά· νήχομαι, [4] ἵπταμαι, πέτομαι, ἕρπω, θέω, καθίζω. ἔστι δὲ ὁ Ἐμπεδοκλῆς, καὶ [5] θάμνον με ποιεῖ.

aut alius alii assentiatur: tunc & ego libens eis obtemperabo. Verùm illi animum divellunt, atque in diversas partes trahunt, alius in aliam naturam, alius in aliam essentiam, materiam ex materia mutantes. Fateor enim, me crebram rerum conversionem molestè ferre. Nunc immortalis sum, & gaudeo: nunc contra mortalis fio, & ploro: mox in individua corpora solvor, aqua fio, fio aër, fio ignis: paulo pòst nec aërem, nec ignem, sed feram me facit, piscem me facit. Itaque vicissim fratres habeo delphinos: cum verò me intueor, corpus pertimesco, & nescio quo nomine id vocem, hominemne, an canem, an lupum, an taurum, an avem, an serpentem, an draconem, an chimæram. In cunctas enim bestias, ab illis sapientiæ studiosis commutor, terrestres, aquatiles, volucres, multiformes, agrestes, cicures, mutas, vocales, brutas, ratione munitas. Nato, volo, sublimis in aëre feror, serpo, curro, sedeo. Offert autem sese Empedocles, & arbustum me facit.

* Fortè οἱ. f Editi hactenus malè μεταβάλλονται. g Sic Fronto Duc. Edit. sua Hermiæ, quomodo etiam ὁ μακαρίτης Episcopus Cestriensis legendum monuit, ad oram libri sui in instructissimâ clarissimi Episcopi Norvicensis Bibliotheca. Editt. aliæ παλιρροίᾳ. † Lege ἴδω.

1 ἄσμενος] MS. ἀσμένως. Alterutrum ferri potest. *Gale.*

2 ἄλλως] Melius, opinor, ἄλλος. *Gale.* Quomodo legit & *Fronto Ducæus.*

3 ὕλην ἐξ ὕλης μεταβάλλουσιν] Hæc plane falsa sunt, nam anima est ἄϋλος. Lege igitur ἄλλην ἐξ ἄλλης. Hic MS. pro μεταβάλλουσιν adfert μεταλαμβάνουσιν. *Gale.*

4 ἵπταμαι, πέταμαι] Alteram harum vocum explicationis gratia adscriptam in margine, scriba arripuit in textum.

5 θάμνον με ποιεῖ] Empedoclis versus — θάμνος τ' οἰωνός τε καὶ ἐξ ἁλὸς ἔμπυρος ἰχθῦς. Empedocles, utpote Pythagoricus

V. Cum igitur hominis animum philoſophi concordes deprehendere non poſſint, multo minus, de diis, aut mundo, verum pronunciare poterunt. Etenim ea audacia præditi ſunt, ne ſtuporem potius dicam. Nam qui ſuum animum invenire nequeunt, ipſorum deorum perſcrutantur: & qui ſuum corpus ignorant, ſupervacaneum in mundi natura indaganda laborem ſumunt.

VI. In naturæ certè principiis alii aliis ſummoperè adverſantur. Ubi Anaxagoras me exceperit, hæc docebit: Mens omnium eſt initium, eaque cauſa & omnium domina eſt, & ordinem confuſis præbet, & motionem immobilibus, & diſcrimen commiſtis, & ornatum inornatis. Hæc cum dicit Anaxagoras, amicus mihi eſt, & ipſius ſententiæ me ſubjicio. At obſiſtunt illi Meliſſus & Parme-

ε'. Ὅπου τοίνυν τὴν ἀνθρώπου ψυχὴν ὁμογνωμόνως εὑρεῖν οὐχ οἷόν τε τοῖς φιλοσόφοις, σχολῇ γ' ἂν [1] περὶ τῶν θεῶν, ἢ περὶ κόσμου δύναιντο τἀληθὲς ἀποφήνασθαι. καὶ γὰρ ταύτην [2] ἀνδρείαν ἔχουσιν, ἵνα μὴ τὴν ἐμπληξίαν εἴπω. † εἰ γὰρ τὴν ἰδίαν ψυχὴν εὑρεῖν οὐ δυνάμενοι, [3] οὐ ζητοῦσι [4] τὴν τῶν θεῶν αὐτῶν· καὶ οἱ τὸ ἴδιον σῶμα οὐκ εἰδότες, τὴν τοῦ κόσμου φύσιν περιεργάζονται.

ς'. Πάνυ γοῦν περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς φύσεως ἀνθίστανται ἀλλήλοις. ὅταν μὲν Ἀναξαγόρας παραλάβῃ με, ταῦτα παιδεύει· Ἀρχὴ πάντων ὁ νοῦς, καὶ οὗτος αἴτιος καὶ κύριος τῶν ὅλων, καὶ [5] παρέχει τάξιν τοῖς ἀτάκτοις, καὶ κίνησιν τοῖς ἀκινήτοις, καὶ διάκρισιν τοῖς μεμιγμένοις, καὶ κόσμον τοῖς ἀκόσμοις. ταῦτα λέγων Ἀναξαγόρας ἐστί μοι φίλος, καὶ τῷ δόγματι πείθομαι. ἀλλ' ἀνθίστανται * τούτῳ Μέλισσος καὶ Παρμενίδης. ὅ γε μὲν Παρμενίδης

† Lege οὐ. * Editi malè τούτου.

goricus, μετεμψύχωσιν tuebatur. *Gale.* Ad hoc ipſum reſpexit Tertullianus. *Sed enim Empedocles quia ſe Deum delirârat, idcirco opinor dedignatus aliquem ſe Heroum recordari, Thamnus & piſcis fui, inquit*: lib. de Anima cap. 32.

1 περὶ τῶν θεῶν] Juſtinus hanc primam partem ſuæ diſputationis fecit, Hermeas ſecundam. Non debuit per omnia Juſtinum ſequi, voluit latere. *Gale.*

2 ἀνδρείαν] An non melius ἀναιδείαν? *Gale.*

3 οὐ ζητοῦσι] Particulam οὐ à ſciolo aliquo injectam puto.

4 τὴν τῶν θεῶν] MS. rectè ſupplet τὴν φύσιν τῶν θεῶν. *Gale.*

5 παρέχει τάξιν] Principio Operis ſui à Plutarcho conſervato ſic Anaxagoras: Ὁμοῦ πάντα χρήματα ἦν· νοῦς δὲ αὐτὰ διῆρε καὶ διεκόσμησε. Confer Laertium lib. II. §. 6.

1 παιδι-

δης καὶ [1] ποιητικοῖς ἔπεσιν ἀνακηρύσσει [2] τὴν οὐσίαν ἓν εἶναι, καὶ ἀΐδιον, καὶ ἄπειρον, καὶ ἀκίνητον, καὶ [3] παντὶ ὅμοιον. πάλιν οὖν εἰς τοῦτο τὸ δόγμα οὐκ οἶδ' ὅπως μεταβάλλομαι· ὁ Παρμενίδης τὸν Ἀναξαγόραν [4] τῆς ἐμῆς ἐξήλασεν.

ζ'. Ἐπειδὰν δὲ ἡγήσωμαι δό-
γμα ἔχειν ἀκίνητον, Ἀναξιμένης
ὑπολαβὼν ἀντικέκραγεν· ἀλλὰ
ἐγώ σοι φημὶ, τὸ πᾶν ἐστιν ἀήρ·
καὶ οὗτος πυκνούμενος καὶ συνιστά-
177. μενος [5] ὕδωρ, καὶ ἀὴρ γίνεται·
ἀραιούμενος δὲ καὶ διαχεόμενος,
αἰθὴρ καὶ πῦρ. εἰς δὲ τὴν αὑτοῦ
φύσιν ἐπανιὼν, ἀὴρ ἀραιός· εἰ δὲ
καὶ πυκνωθῇ, φησὶ, ἐξαλλάσσεται.
καὶ πάλιν [6] αὐτῷ τοῦτο μεθαρμό-
ζομαι, καὶ τὸν Ἀναξιμένην φιλῶ.

nides: quorum hic poeticis etiam versibus prædicat, hoc quod sit, unum & æternum, & infinitum, & immobile, & cuivis simile esse. Rursus igitur nescio, quo pacto in hanc opinionem concedo. Parmenides Anaxagoram animo meo expellit.

VII. Postquam autem me firmam habere sententiam existimo, Anaximenes vices excipiens, contrarium vociferatur. Imò dico tibi, universum quod est, id aër est: qui densatus & concretus, aqua & aër fit: sin rarescat & diffundatur, æther & ignis: in suam vero naturam reversus, aër liquidus: sin densetur, inquit, mutatur. Et rursus in hanc quoque sententiam transeo, & jam Anaximenem diligo.

VIII. Sed

1 ποιητικοῖς] Insititium esse vehementer suspicor. Sufficit simplex ἔπεσι. Suidas ait scripsisse Parmenidem Physiologiam δι' ἐπῶν· Cujus initium reperias apud Empiricum lib. *advers. Mathematicos* p. 157. quam & respexisse videtur hoc loco Herméas. Plutarchus in *Erotico* memorat ejus κοσμογονίαν, ut & στιχοποιΐαν ipsius, in libro *de audiendis Poëtis*. Quin & ejusdem poematum fragmenta sæpius occurrunt apud Clementem Alexandrinum.

2 τὴν οὐσίαν ἓν εἶναι] Interpres non rectè hæc vertit. Vult Herméas Parmenidem scisse τὸ ἓν esse οὐσίαν, esse ἄπειρον, &c. sed nec id unquam dixit Parmenides, quod ait Herméas. Τὸ ἓν apud Parmenidem tertio gradu supra οὐσίαν collocatur. Est quidem causa essentiæ, sed remota; non autem proprie essentia: nam οὐσία descendit, ἀπὸ τοῦ ὄντος· ἓν aliud est ab ente. Proclus & Damascius in Parmenide hæc testantur. *Gale.*

3 παντὶ ὅμοιον] Lege πάντη ὅμοιον, seu ἀπαράλλακτον (quomodo Melissi hypothesin exponit Laertius lib. IX. §. 24.) omnino, ex omni parte simile.

4 τῆς ἐμῆς] Τῆς ἐμῆς pro ἐμοῦ reperitur alicubi. Fortè deest διανοίας aut quid simile. *Gale.*

5 ὕδωρ καὶ ἀήρ] Quid sibi volunt ista, Aerem densatum & in consistentiam redactum fieri aquam & aerem? legendum nullus dubito ὕδωρ καὶ γῆ. Confer Ciceronis Acad. Quæst. l. IV. §. 37.

6 αὐτῷ τοῦτο] Magis placet τούτῳ. *Gale.*

VIII. Sed Empedocles contrarius obstat, minas jactans, & ab Ætna magnum clamitans: Principia omnium sunt inimicitia & amicitia: quarum hæc congregat, illa dissipat, & earum contentio cuncta facit. Definio autem ea, & similia esse, & dissimilia: & infinita, & extremum habentia: & æterna, & facta. Euge Empedocles te sequor, etiam usque ad crateres ignis.

η'. Ὁ δὲ Ἐμπεδοκλῆς ἄντικρυς ἕστηκεν [1] ἐμβελιμύμενος, καὶ ἀπὸ τῆς Αἴτνης μέγα βοῶν· Ἀρχαὶ τῶν πάντων [2] ἔχθρα καὶ φιλία, ἡ μὲν συνάγουσα, ἡ δὲ διακρίνουσα· καὶ τὸ νεῖκος αὐτῶν ποιεῖ τὰ πάντα. ὁρίζομαι δὲ αὐτὰ καὶ ὅμοια, καὶ ἀνόμοια, καὶ ἄπειρα καὶ πέρας ἔχοντα, καὶ ἀΐδια, καὶ γενόμενα. Εὖγε ὦ Ἐμπεδόκλεις, ἕπομαί σοι καὶ μέχρι τῶν κρατήρων τοῦ πυρός.

IX. Ab altera autem parte stans Protagoras me distrahit, dicens: terminus & judicium rerum, homo est: & quæ in sensus cadunt, res sunt: quæ vero in eos non cadunt, ne in naturæ quidem formis existunt: hoc verò sermone à Protagora delinitus, delector, quod aut omnia, aut certè plurima, homini relinquantur.

θ'. Ἀλλ' ἐπὶ θάτερα Πρωταγόρας ἑστηκὼς ἀνθέλκει με, φάσκων, [3] ὅρος καὶ κρίσις τῶν πραγμάτων ὁ ἄνθρωπος, καὶ τὰ μὲν ὑποπίπτοντα ταῖς αἰσθήσεσιν, ἐστὶν πράγματα· τὰ δὲ μὴ ὑποπίπτοντα, οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς εἴδεσι τῆς οὐσίας. τούτῳ τῷ λόγῳ κολακευόμενος ὑπὸ Πρωταγόρου, τέρπομαι, ὅτι τὸ πᾶν ἢ τὸ πλεῖστον τῷ ἀνθρώπῳ μένει.

X. Aliunde autem Thales veritatem mihi suggerit, aquam universorum esse primordium

ι'. Ἀλλαχόθεν δέ μοι Θαλῆς [4] τὴν ἀλήθειαν νεύει, ὁριζόμενος ὕδωρ τοῦ παντὸς ἀρχήν. καὶ ἐκ τοῦ

ὑγροῦ

1 ἐμπελιμύμενος] Quæro an ἐμπελμύμενος, an ἐμπεπελημένος, an denique ἐμπελμώμενος rectius sit. Codex MS. male ἐμπερυμύμενος. Æneas Gazæus ὁ δὲ Ἐμπεδοκλῆς ἐκφοβεῖ. — Erat ille jactantior æquo. Præter Simplicium in Phys. Aristot. & Stobæum Phys. Eclog. multa pro Empedocle adfert Syrianus in Metaph. contra Aristotelem. *Gale.*

2 ἔχθρα καὶ φιλία] Confer quæ habet Justinus Paræn. pag. 5. ex Plutarcho *de placitis Philosoph.* lib. I. cap. 3. Athenagoram p. 22. Clementem Alexandrinum p. 42.

3 ὅρος καὶ κρίσις] Pythagoricum axioma. Aresas apud Stobæum Physicarum Eclog. p. 105. *Gale.* Laertius lib. IX. §. 51. Πάντων χρημάτων μέτρον, ἄνθρωπος· τῶν μὲν ὄντων ὡς ἐστί· τῶν δὲ οὐκ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν. Confer Sext. Empiricum lib. adversus Mathematicos p. 148. & lib. I. Pyrrhon. Hypot. c. 32.

4 τὴν ἀλήθειαν νεύει] Mallem μηνύει. *Gale.*

1 καὶ ἡ

ὑγροῦ τὰ πάντα συνίστασθαι, καὶ εἰς ὑγρὸν ἀναλύεσθαι, [1] καὶ ἡ γῆ ἐπὶ ὕδατος ὀχεῖται. Διὰ τί τοίνυν μὴ πείθω Θαλῇ τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν Ἰώνων; ἀλλ' ὁ πολίτης [2] αὐτὸς Ἀναξίμανδρος τοῦ ὑγροῦ πρεσβυτέραν ἀρχὴν εἶναι λέγει τὴν ἀΐδιον κίνησιν, καὶ ταύτῃ τὰ μὲν γεννᾶσθαι, τὰ δὲ φθείρεσθαι. καὶ δὴ τοίνυν πιστὸς Ἀναξίμανδρος ἔστω.

ια'. Καὶ μὴν οὐκ εὐδοκιμεῖ Ἀρχέλαος, ἀποφαινόμενος τῶν ὅλων ἀρχὰς [3] θερμὸν καὶ ψυχρόν; ἀλλὰ καὶ [4] τούτου πάλιν ὁ [5] μεγαλόφωνος Πλάτων οὐχ ὁμολογεῖ, λέγων ἀρχὰς εἶναι Θεὸν καὶ ὕλην, καὶ παράδειγμα, νῦν μὲν καὶ δὴ πέπεισμαι. πῶς γὰρ οὐ μέλλω πιστεύειν φιλοσόφῳ τῷ τοῦ [6] Διὸς ἅρμα πεποιηκότι; κατόπιν δὲ αὐτοῦ μαθητὴς Ἀριστοτέλης ἕστηκε, ζηλοτυπῶν τὸν διδάσκαλον τῆς ἁρματοποιΐας. οὗτος ἀρχὰς ἄλλας ὁρίζεται, τὸ ποιεῖν, καὶ τὸ πάσχειν, καὶ τὸ μὲν ποιοῦν ἀπαθὲς εἶναι, τὸν αἰθέ-

statuens, & ex humido cuncta constare, & in humidum resolvi, & terram in aqua ferri. Cur igitur Thaleti non crediderim, Jonum antiquissimo? Verum civis ejus Anaximander æternam illam motionem humido vetustiorem esse dicit, eâque alia oriri, alia interire. Itaque fides Anaximandro adhiberi debet.

XI. Nonne verò celebratur Archelaus, qui universitatis principium esse calidum & frigidum statuit? Sed huic magniloquus Plato non assentitur, qui rerum exordia, Deum, & materiam, & exemplar esse dixit. Jam verò persuasum mihi est. Quid ni verò? cum Philosopho qui Jovis currum etiam fecerit, crediturus sim? A tergo autem stat ejus discipulus Aristoteles, qui magistrum ob currus fabricationem illam æmulatur. Ille alia principia describit, facere nimirum & pati. Ac id quidem quod faciat nulla re affici, videlicet ætherem: id verò quod

patia-

1 καὶ ἡ γῆ] Sententiam hanc Thaleti tribuit etiam Aristoteles, Metaphysicorum lib. I. c. 3. Thales, inquit, omnia ex aqua constare ait: διὸ καὶ τὴν γῆν ἐφ' ὕδατος ἀπεφήνατο εἶναι. In hoc dogma nescio an propendeat D. Petrus 2. Epist. cap. 3. ver. 5. ἡ γῆ ἐξ ὕδατος καὶ δι' ὕδατος συνεστῶσα, τῷ τοῦ Θεοῦ λόγῳ.

2 αὐτὸς] Lege αὐτοῦ.

3 θερμὸν καὶ ψυχρόν] Nec aliter Laertius lib. II. §. 16. ἔλεγε δὲ δύο αἰτίας εἶναι γενέσεως, θερμὸν καὶ ψυχρόν.

4 τούτου] Lege τούτῳ.

5 μεγαλόφωνος Πλάτων] Justini verba p. 30. *Gale.* Ex Plutarcho lib. I. *de placitis Philosoph.* cap. 7. cujus vestigia alibi manifeste premit Justinus.

6 Διὸς ἅρμα πεποιηκότι] Respicit dictum illud Platonis in *Phædro*, quod profert Athenagoras in Apologia pag. 26.

1 μὲν

patiatur, quatuor habere qualitates: ariditatem, humiditatem, caliditatem, frigiditatem: horum enim mutua inter se mutatione omnia & oriri, & interire.

ρα· τὸ δὲ πάσχον, ἔχον ποιότητας τέσσαρας, ξηρότητα, ὑγρότητα, θερμότητα, ψυχρότητα· τῇ γὰρ τούτων εἰς ἄλληλα μεταβολῇ πάντα γίνεται καὶ φθείρεται.

XII. Defatigatus jam sum, sursum ac deorsum opinionibus jactatus. Verum Aristotelis sententiæ stabo, neque ulla amplius sententia tumultum mihi concitabit. Sed quid agam? nam senes his vetustiores, animi mei nervos incidunt. Pherecydes, qui principia esse dixit Jovem, Tellurem, & Saturnum: Jovem ætherem, Tellurem terram, Saturnum tempus. Ac ætherem quidem agere, terram autem pati: tempus verò esse, in quo fiant omnia. At inter senes illos etiam est æmulatio. Etenim hæc omnia Leucippus nugas esse existimans, primordia esse dicit, infinita & immobilia, & minima: & subtilia sursum ferri,

ιβʹ. Κεκμήκαμεν ἤδη [1] μεταμελόμενοι ἄνω καὶ κάτω τοῖς δόγμασι. πλὴν [2] ἔπι γε τῆς Ἀριστοτέλους γνώμης στήσομαι, καὶ μηκέτι μοι μηδὲ εἷς λόγος ὀχλείτω. ἀλλὰ τί δὴ τὰ πάθοιμ᾽ ἄν; [3] νευροκοποῦσι γάρ μου τὴν ψυχὴν ἀρ- 178.
χαιότεροι τούτων γέροντες. Φερεκύδης μὲν, ἀρχὰς εἶναι λέγων [4] Ζῆνα, καὶ Χθονίην, καὶ Κρόνον· Ζῆνα μὲν τὸν αἰθέρα, Χθονίην δὲ τὴν γῆν, Κρόνον δὲ τὸν χρόνον. ὁ μὲν αἰθὴρ τὸ ποιοῦν, ἡ δὲ γῆ τὸ πάσχον, ὁ δὲ χρόνος ἐν ᾧ τὰ γινόμενα. [5] ζηλοτύποι τοίνυν τῶν γερόντων πρὸς ἀλλήλους. ταῦτα γάρ τοι πάντα ὁ Λεύκιππος λῆρον ἡγούμενος, ἀρχὰς εἶναι φησὶ τὰ ἄπειρα, καὶ [6] ἀκίνητα, καὶ [7] ἐλάχιστα· καὶ τὰ μὲν λεπτομερῆ ἄνω χωρή-

1 μεταμελόμενοι] Mallem μεταβαλλόμενοι. *Gale.*

2 ἔπι γε] Certè ἐπί γε. *Gale.*

3 νευροκοποῦσί μου τὴν ψυχὴν] Hæc ipsa phrasis occurrit apud Hermogenem.

4 Ζῆνα] Melius apud Damascium, Ζῶντα μὲν εἶναι, καὶ Χθόνιον καὶ Χθονίην. Hæc fere sic apud Laertium & alios. Sed Pherecydem nemo adhuc recte intellexit. Notat Josephus ei non ignota fuisse Hebræorum dogmata. Per Ζῶντα significat Deum viventem, per Χθόνιον Adamum, per Χθονίην terram, & Evam, matrem omnium: Hi tres in Genesi sive κοσμοποιΐᾳ primi celebrantur. Mira sunt παραχαράγματα de his apud Pherecydem & Sanchoniathonem. Vide Euseb. Præparat. Evangel. *Gale.*

5 ζηλοτύποι] MS. ζηλοτύπει. Fortè ζηλοτυπεία. *Gale.*

6 ἀκίνητα] Mallem ἀεικίνητα.

7 ἐλάχιστα] Atomos scilicet. Ex his enim omnia fieri primus asseruit Leucippus, teste Laertio lib. IX. §. 30.

1 τροπῆ

χωρήσαντα, πῦρ καὶ ἀέρα γενέσθαι· τὰ δὲ παχυμερῆ κάτω ὑποστάντα, ὕδωρ καὶ γῆν.

ιγʹ Μέχρι πῦ τὰ τοσαῦτα διδάσκομαι, μηδὲν ἀληθὲς μανθάνων; πλὴν εἰ μή τί γε Δημόκριτος ἀπαλλάξει με τῆς πλάνης, ἀποφαινόμενος ἀρχὰς τὸ ὂν, καὶ τὸ μὴ ὄν· καὶ τὸ μὲν ὂν πλῆρες, τὸ δὲ μὴ ὂν κενόν· τὸ δὲ πλῆρες ἐν τῷ κενῷ [1] τροπῇ, ἢ ῥυθμῷ ποιεῖ τὰ πάντα, ἴσως ἂν πεισθείην τῷ καλῷ Δημοκρίτῳ, καὶ βουλοίμην ἂν σὺν αὐτῷ γελᾷν, εἰ μὴ μεταπείθοι μὲν Ἡράκλειτος, κλαίων ὁμοῦ καὶ λέγων· ἀρχὴ τῶν ὅλων τὸ [2] πῦρ. δύο δὲ αὐτοῦ πάθη [3] ἀραιότης καὶ πυκνότης, ἡ μὲν ποιοῦσα, ἡ δὲ πάσχουσα· ἡ μὲν συγκρίνουσα, ἡ δὲ διακρίνουσα. ἱκανῶς ἔχει μοι, κᾂν ἤδη μεθύω τῶν τοσαύταις ἀρχαῖς.

ιδʹ. Ἀλλά με παρακαλεῖ κἀκεῖθεν Ἐπίκουρος, μηδαμῶς ὑβρίσαι τὸ καλὸν αὐτοῦ δόγμα, τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ κενοῦ. τῇ γὰρ τούτων συμπλοκῇ πολυτρόπῳ καὶ πολυσχηματίστῳ τὰ πάντα γίνεται καὶ φθείρεται. οὐκ ἀντιλέγω σοι βέλτιστε ἀνδρῶν Ἐπίκουρε· ἀλλ' ὁ

ignem & aërem fieri, crassa autem infrà subsistere, in aquam ac terram converti.

XIII. Quo usque tandem talia edoceor, veri tamen nihil addisco? Nisi Democritus ab hoc errore me liberet, demonstrans, initia esse id quod sit, & id quod non sit: Ac id quod sit, esse plenum: quod verò non sit, esse vacuum. Plenum autem in vacuo vel conversione, vel figura, efficere omnia. Fortassis autem bono Democrito assentirer, & unà cum eo ridere vellem, nisi à sententia me deduceret Heraclitus, simul & plorans, & dicens: Universorum exordium est ignis. Duæ autem ipsius affectiones, raritas & densitas, quarum altera facit, altera patitur: altera coagmentat, altera separat. Abunde jam satur sum, atque etiam tot principiis inebriatus.

XIV. Sed & illinc Epicurus me adhortatur, ut nequaquam pulchram suam de atomis & de vacuo opinionem, contumelia afficiam. Nam horum multiplici & multiformi complexione cuncta & oriri, & interire. Non contradico tibi Epicure, vir optime, sed Clean-

1 τροπῇ ἢ ῥυσμῷ] MS. habet τροπὴν καὶ ῥυθμόν. *Gale.*

2 πῦρ] Eadem habet Plutarchus *de placitis Philosophorum* lib. I. c. 3. Justin. p. 4. Clemens Alex. p. 42.

3 ἀραιότης] Inter ipsius effata etiam illud recenset Laertius: πῦρ εἶναι στοιχεῖον· καὶ πυρὸς ἀμοιβὴν τὰ πάντα ἀραιώσει καὶ πυκνώσει τὰ γινόμενα. lib. IX. §. 8.

1 ἀνειμῶ]

Cleanthes capite è puteo elato, sententiam tuam deridet. Itaque & ipse vera principia haurio, Deum nimirum & materiam: ac statuo, terram in aquam migrare, aquam in aërem ferri, aquam [sursum] evehi, ignem ad terræ proxima accedere: animum autem per totum mundum penetrare, cujus partem aliquam nos adeptos animari.

Κλεάνθης ἀπὸ τοῦ φρέατος ἐπάρας τὴν κεφαλὴν, καταγελᾷ σου [b] "τοῦ" δόγματος, καὶ αὐτὸς [1] ἀνειμῶ τὰς ἀληθεῖς [i] ἀρχὰς", [2] Θεὸν καὶ ὕλην· καὶ τὴν μὲν γῆν μεταβαλεῖν εἰς ὕδωρ, τὸ δὲ ὕδωρ εἰς ἀέρα, τὸν δὲ [3] ἀέρα φέρεσθαι, τὸ δὲ πῦρ εἰς τὰ περίγεια χωρεῖν, [4] τὴν δὲ ψυχὴν δι' ὅλου τοῦ κόσμου διήκειν, ἧς μέρος [*] μετέχοντας ἡμᾶς ἐμψυχοῦσθαι.

XV. Cum autem horum tantus sit numerus, alia mihi multitudo ab Africa affluit. Carneades & Clitomachus, eorumque sectatores, qui omnium aliorum placita conculcant, ipsi verò planè pronunciant: universa incomprehensa esse, & veritati semper falsam quandam imaginationem esse proximam. Quid igitur agam post tanti temporis ærumnas? quo pacto tot opiniones ex animo

ιε'. Τούτων τοσούτων ὄντων, ἄλλο μοι πλῆθος ἀπὸ Λιβύης ἐπιρρεῖ· Καρνεάδης, καὶ [5] Κλιτόμαχος, καὶ ὅσοι τούτων ὁμιληταὶ, πάντα τὰ τῶν ἄλλων δόγματα καταπατοῦντες· αὐτοὶ δὲ ἀποφαινόμενοι διαῤῥήδην ἀκατάληπτα εἶναι τὰ πάντα· καὶ [6] [i] ἀεὶ" τῇ ἀληθείᾳ φαντασίαν ἀεὶ παρακεῖσθαι ψευδῆ. τί τοίνυν πάθω τοσούτῳ χρόνῳ ταλαιπωρήσας; πῶς δέ μου τῆς γνώμης ἐκχέω τὰ τοσαῦτα

b Sic Edit. Basil. deest ex incuria in Edit. Paris. i Vocem hanc quæ comparet in Edit. Basil. desideratur autem in Edit. Paris. restituimus. * Editi μετέχοντες.

1 ἀνειμῶ] MS. ἀνιμῶν, quod sanius. *Gale.*

2 Θεὸν καὶ ὕλην] Nihil tale reperias in vita Cleanthis apud Laertium. Verum Stoici, è quorum secta Cleanthes, materiam æternam esse statuebant, uti & Hæretici Marcion & Hermogenes.

3 ἀέρα φέρεσθαι] Supple ἄνω, vel ἀνώτερον· supra ignem scilicet.

4 τὴν δὲ ψυχὴν] Cleanthes, teste Cicerone, lib. I. de *Natura Deorum.* §. 14. *Tum ipsum mundum, Deum dicit esse, tum totius naturæ menti, atque animo, tribuit hoc nomen.* Tertullianus item de Creatione omnium edisserens, Apolog. cap. 21. *Hæc,* inquit, *Cleanthes in spiritum congerit, quem permeatorem universitatis affirmat.* Vide de Anima mundi plura in Notis ad Tatianum. p. 12.

5 Κλιτόμαχος] Scribe Κλειτόμαχος. De eo Menagius ad Laertium. *Gale.*

6 ἀεὶ τῇ ἀληθείᾳ] Notat Cicero Clitomachum hunc, qui Carneadis dogmata exposuit, quatuor scripsisse libros *de sustinendis Assensionibus.* Acad. Quæst. lib. IV. §. 31.

1 ἐκ

τοσαῦτα δόγματα; εἰ γὰρ μηδὲν εἴη καταληπτὸν, ἀλήθεια μὲν ἐξ ἀνθρώπων οἴχεται, ἡ δὲ ὑμνουμένη
179 φιλοσοφία σκιομαχεῖ, μᾶλλον ἢ τὴν τῶν ὄντων ἐπιστήμην ἔχει.

ιϛʹ. Ἄλλοι τοίνυν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς φυλῆς, Πυθαγόρας καὶ οἱ τούτου συμφυλέται, σεμνοὶ καὶ σιωπηλοὶ, παραδιδόασιν ἄλλα μοι δόγματα, ὥσπερ μυστήρια. καὶ τοῦτο δὴ τὸ μέγα καὶ ἀπόρρητον τὸ, αὐτὸς ἔφη, ἀρχὴ τῶν πάντων ἡ μονάς· [1] ἐκ δὲ τῶν σχημάτων αὐτῆς, καὶ ἐκ τῶν ἀριθμῶν τὰ στοιχεῖα γίνεται. καὶ τούτων ἑκάστου τὸν ἀριθμὸν, καὶ τὸ σχῆμα, καὶ τὸ μέτρον οὕτω πως ἀποφαίνεται· [2] τὸ μὲν πῦρ ὑπὸ τεσσάρων καὶ εἴκοσι τριγώνων ὀρθογωνίων συμπληροῦται, τέσσαρσιν ἰσοπλεύροις περιεχόμενον. ἕκαστον ἰσόπλευρον σύγκειται ἐκ τριγώνων ἕξ, ὅθεν δὲ καὶ πυραμίδι προσεικάζουσιν αὐτό. ὁ δὲ ἀὴρ ὑπὸ τεσσαράκοντα

meo effundam? Si enim nihil comprehensum est, & veritas homines deserit, & celebrata philosophia umbras potius consectatur, quam rerum scientiam comprehensam habet.

XVI. Jam verò alii ex antiqua tribu, Pythagoras, & tribules ejus, graves & taciturni, alias mihi opiniones, quasi Cereris quædam initia tradunt, atque etiam illud magnum & arcanum, IPSE DIXIT, omnium initium est unitas, è cujus figuris & numeris elementa fiunt. Atque eorum cujuslibet numerum, formam & mensuram ita demonstrat: ignem quatuor & viginti triangulis rectangulis perfici, & quatuor æquilateris rectangulis contineri. Unumquodque autem æquilaterum sex triangulis rectangulis constare: unde eum pyramidi assimilant. Aërem autem octo & quadraginta rectangulis

1 ἐκ δὲ τῶν σχημάτων] De his Arithm. Theologumena bis, & Plutarchus Mor. p. 427. 887. 1003. Et, si rectè memini, Theo Smyrnæus. *Gale.* Plutarchus lib. I. *de placitis Phil.* c. 3. Πυθαγόρας ἀρχὰς τοὺς ἀριθμοὺς, καὶ τὰς συμμετρίας τὰς ἐν τούτοις, ἃς καὶ ἁρμονίας καλεῖ· τὰ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων σύνθετα, στοιχεῖα, καλούμενα δὲ γεωμετρικά. *Pythagoras rerum principia censuit esse numeros, eorumque inter se proportiones sive concinnitates, & ex utrisque composita elementa, quæ geometrica dicuntur.* Confer Justinum. p. 5.

2 τὸ μὲν πῦρ] Eadem Pythagoræ opinio occurrit apud Plutarchum lib. II. cap. 6. *de placitis Philosophorum.* Πυθαγόρας, πέντε σχημάτων ὄντων στερεῶν, ἅπερ καλεῖται καὶ μαθηματικὰ, ἐκ μὲν τοῦ κύβου φησὶ γεγονέναι τὴν γῆν, ἐκ δὲ τῆς πυραμίδος τὸ πῦρ, ἐκ δὲ τοῦ ὀκταέδρου τὸν ἀέρα, ἐκ δὲ τοῦ εἰκοσαέδρου τὸ ὕδωρ, ἐκ δὲ τοῦ δωδεκαέδρου τὴν τοῦ παντὸς σφαῖραν. *Pythagoras, cum sint quinque formæ solidorum corporum (mathematica etiam hæc vocantur) è cubo ortam ait terram, è pyramide ignem, ex octo basium corpore aërem, è viginti basium forma aquam, è duodecim basium solido globum Universi.*

rectangulis triangulis impleri, & æquilateris octo contineri. Æquiparari autem figuræ octonorum sessuum, quæ octo triangulis æqualium laterum contineatur, quorum singula in sex rectangula triangula dividantur. Itaque triangula omnia fiunt octo & quadraginta. Aquam autem centum & viginti contineri, & comparari figuræ viginti sessuum, quæ ex æqualibus constat, & triangulis æquorum laterum sexies viginti * * * Ætherem verò perfici duodecim quinquangulis æqualium laterum, & similem esse figuræ duodecim sessuum. Terram compleri triangulis octo & quadraginta: contineri autem sex triangulis æqualium laterum, & cubo similem esse. Cubum enim sex quadrangulis contineri, quorum singuli qua-

ὀκτὼ τρίγωνων συμπληροῦται, περιεχόμενον ἰσοπλεύροις ὀκτώ. εἰκάζεται δὲ ὀκταέδρῳ, ὃ περιέχεται ὑπὸ ὀκτὼ τριγώνων ἰσοπλεύρων, ὧν ἕκαστον εἰς ἓξ ὀρθογώνια διαιρεῖται· ὥστε γίνεσθαι τεσσαράκοντα ὀκτὼ τὰ πάντα. [1] τὸ δὲ ὕδωρ ὑπὸ ἑκατὸν εἴκοσι περιεχόμενον, εἰκάζεται δὲ εἰκοσαέδρῳ, ὃ δὴ συνέστηκεν ἐξ ἴσων καὶ ἰσοπλεύρων τριγώνων [2] εἴκοσι ϛ´ * * * δὲ κρη´. ὁ δὲ αἰθὴρ συμπληροῦται δώδεκα πενταγωνίοις ἰσοπλεύροις, καὶ ὅμοιός ἐστι δωδεκαέδρῳ. ἡ γῆ συμπληροῦται ἐκ τριγώνων μὲν η´ καὶ μ´, περιέχεται δὲ καὶ τετραγώνοις ἰσοπλεύροις ἕξ. ἔστι δὲ ὁμοία κύβῳ· ὁ γὰρ κύβος ὑπὸ ϛ´ τετραγώνων περιέχεται,

1 τὸ δὲ ὕδωρ] Mirè mendosa hic omnia: in hunc aut similem modum restituantur. Τὸ δὲ ὕδωρ συμπληροῦται ὑπὸ ἑκατὸν εἴκοσι τριγώνων, περιεχόμενον ἴσοις καὶ ἰσοπλεύροις εἴκοσι· εἰκάζεται δὲ εἰκοσαέδρῳ, ὃ δὴ συνέστηκεν ἐξ ἴσων καὶ ὀρθογωνίων τριγώνων ρκ´. ὁ δὲ αἰθὴρ ὑπὸ ἑκατὸν εἴκοσι τριγώνων ὀρθογωνίων συμπληροῦται, περιεχόμενον δώδεκα πενταγωνίοις ἰσοπλεύροις, καὶ ὅμοιός ἐστι δωδεκαέδρῳ, ὃ δὴ συνέστηκεν ἐκ τῶν τριγώνων ἑκατὸν καὶ εἴκοσι. ἡ γῆ συμπληροῦται ἐκ τριγώνων μὲν η´ καὶ μ´, περιέχεται δὲ καὶ τετραγωνίοις ἰσοπλεύροις ἕξ, ἔστι δὲ ὁμοία κύβῳ. ὁ γὰρ κύβος ὑπὸ ϛ´ τετραγώνων περιέχεται, ὧν ἕκαστον εἰς η´ τρίγωνα· ὥστε γίνεται τὰ πάντα η´ καὶ μ´. *Aquam autem centum & viginti triangulis impleri, contineri autem æqualibus & æquilateris viginti, & comparari Icosaedro, quod constat ex æqualibus & æquilateris triangulis centum & viginti. Ætherem verò perfici centum & viginti triangulis rectangulis, & contineri duodecim Pentagonis æquilateris, ac similem esse Dodecaedro, quod constat ex triangulis centum & viginti. Terram constare ex triangulis rectangulis octo & quadraginta, contineri verò quadrangulis æquilateris sex, & assimilari cubo. Cubus enim sex quadrangulis comprehenditur, quorum unumquodque dividitur in octo triangula; ut sint omnia simul quadraginta & octo.*

2 εἴκοσι ϛ´ * δὲ κρη´.] MS. εἴκοσι ϛ´ δὲ καὶ ρη´. *Gale.* Perperam legebatur in Editt. Parif. εἴκοσις, aliter licet in Edit. Basil.

1 τρίγωνα]

ται, ὧν ἕκαστον εἰς δ΄ [1] τρίγωνα· ὥστε γίνεται τὰ πάντα κδ΄.

ιζ. [2] Τὸν μὲν δὴ κόσμον" ὁ Πυθαγόρας μετρεῖ. ἐγὼ δὲ πάλιν ἔνθεος γενόμενος, τῆς μὲν οἰκίας, καὶ πατρίδος, καὶ τῆς γυναικὸς, καὶ τῶν παιδίων καταφρονῶ, καὶ τούτων οὐκέτι μοι μέλει, εἰς δὲ τὸν αἰθέρα αὐτὸν αὐτὸς ἀνέρχομαι, καὶ τὸν πῆχυν παρὰ Πυθαγόρου λαβὼν, μετρεῖν ἄρχομαι τὸ πῦρ. οὐ γὰρ ἀπόχρη μετρῶν ὁ Ζεύς· ἀλλ' εἰ μὴ καὶ τὸ μέγα ζῶον, τὸ μέγα σῶμα, ἡ μεγάλη ψυχὴ, αὐτὸς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέλθοιμι, καὶ μετρήσαιμι τὸν αἰθέρα, οἴχεται ἡ τοῦ Διὸς ἀρχή. ἐπειδὰν δὲ [3] μετρήσω", καὶ ὁ Ζεὺς παρ' ἐμοῦ μάθῃ, πόσας γωνίας ἔχει τὸ πῦρ· πάλιν ἐξ οὐρανοῦ καταβαίνω, καὶ φαγὼν ἐλαίας καὶ σῦκα καὶ λάχανα, τὴν ταχίστην ἐπὶ τὸ ὕδωρ στέλλομαι, καὶ κατὰ πῆχυν καὶ δάκτυλον καὶ ἡμιδάκτυλον μετρῶ τὴν ὑγρὰν οὐσίαν, καὶ τὸ βάθος αὐτῆς ἀναμετρῶ, ἵνα καὶ Ποσειδῶνα διδάξω, πόσης ἄρχει
180. θαλάσσης. τὴν μὲν γῆν ἅπασαν ἡμέρᾳ" [4] μιᾷ περιέρχομαι, συλλέγων αὐτῆς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ μέτρον, καὶ τὰ σχήματα. πέπεισ-

tuor triangulos habeant: ut summatim omnia fiant quatuor & viginti.

XVII. Mundum igitur Pythagoras ita metitur. Ego verò rursum numine afflatus, domum, patriam, uxorem, liberos contemno, neque amplius curo: verùm in ipsum ætherem ascendo, & cubito à Pythagora sumpto, ignem metiri incipio. Nec enim satis est metiri Jovem: sed nisi etiam ego magnum illud animal, magnum corpus, magnus animus, ipse in cœlum venero, & dimetior ætherem, interibit Jovis imperium. Ubi mensus fuero, & Jupiter ex me cognoverit, quot angulos habeat ignis, rursus ex cœlo descendo: & olivas comedens, ficus, ac olera, quam primum ad aquam me confero, & per ulnam & digitum & semidigitum, humidam naturam metior, & profunditatem ejus supputo, ut Neptunum quoque doceam, quantum sit mare, cui imperat. Nam terram quidem universam una die obeo, & numerum ejus colligo, & mensuram, & figuras. Persuasum

1 τρίγωνα] Supple διαιρεῖται.
2 Τὸν μὲν δὴ κόσμον] MS. τὸν μὲν ὦν κόσμον. Gale.
3 μετρήσω]. MS. πάλιν μετρήσω. Gale.
4 μιᾷ] Vox hæc quæ occurrit in Edit. Basil. deest in utrâque Edit. Paris.

ſum enim habeo, me ne dodrantem quidem totius mundi prætermiſſurum, cum talis & tantus ſim. Præterea etiam ſtellarum numerum & piſcium & beſtiarum novi, & mundo in bilancem impoſito, facilè pondus ejus poſſum cognoſcere.

XVIII. Hactenus quidem animus meus his rebus intentus, totius univerſitatis imperium affectat. Proſpiciens autem Epicurus, mihi ait: tu quidem, amice, unum duntaxat mundum dimenſus es, cum ſint multi mundi & infiniti. Itaque denuo dicere cogor multos cœlos, alios ætheres, eoſque multos. Age verò non amplius morans, comparato paucorum dierum commeatu, Epicuri mundos peragrato. Terminos igitur Thetyn & Oceanum facile tranſvolo. in novum autem mundum, & quaſi in aliam civitatem ingreſſus, cuncta paucis diebus metior. illinc iterum tranſcendo in tertium mundum: poſtea in quartum, & quintum, & decimum & centeſimum, & milleſimum, & quo tandem uſque? omnia enim jam ignorantiæ tenebræ ſunt, & nigra fraus, & infinitus error, & imperfecta co-

μαι γὰρ, ὅτι τοῦ κόσμου πάντα οὐδὲ σπιθαμὴν παρήσω, τοιοῦτος καὶ τηλικοῦτος ὤν. οἶδα δὲ ἐγὼ καὶ τῶν ἀστέρων τὸν ἀριθμὸν, καὶ τῶν ἰχθύων, καὶ τῶν θηρίων, καὶ ζυγῷ τὸν κόσμον ἱστὰς, εὐκόλως τὸν σταθμὸν αὐτοῦ δύναμαι μαθεῖν.

ιη´. Αμφὶ μὲν δὴ ταῦτα μέχρι νῦν ἐσπούδακεν ἡ ψυχή μου, τῶν ὅλων ἄρχειν. προσκύψας δέ μοι φησὶν Επίκουρος, σὺ μὲν δὴ κόσμον ἕνα μεμέτρηκας, ὦ φιλότη· εἰσὶ δὲ κόσμοι πολλοὶ καὶ ἄπειροι. πάλιν οὖν ἀναγκάζομαι εἴπειν οὐρανοὺς πολλοὺς, αἰθέρας ἄλλους, καὶ τούτους πολλούς. ἄγε δὴ μηκέτι μέλλων, [1] ἐπισιτιασάμενος" ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τοὺς Επικουρείους κόσμους ἀποδήμησον. τὰ μὲν οὖν πέρατα Τήθυν καὶ Ωκεανὸν εὐκόλως ὑπερίπταμαι. εἰσελθὼν δὲ εἰς κόσμον καινὸν, καὶ ὥσπερ εἰς ἄλλην πόλιν, μετρῶ τὰ πάντα ὀλίγαις ἡμέραις. κἀκεῖθεν ὑπερβαίνω πάλιν εἰς * κόσμον. εἶτα εἰς τέταρτον, καὶ πέμπτον, καὶ δέκατον, καὶ ἑκατοστὸν, [2] καὶ χιλιοστὸν" καὶ μέχρι τοῦ; ἤδη γάρ μοι σκότος ἀγνοίας ἅπαντα, καὶ ἀπάτη μέλαινα, καὶ ἄπειρος πλάνη, καὶ ἀτελὴς φαντασία,

* Supple τρίτον.

1 ἐπισιτιασάμενος] MS. ἐπισιτισάμενος, ut ἐπισιτισμός. *Gale.*

2 καὶ χιλιοστὸν] Sic Edit. Baſileenſis & MS. Codex eruditiſſimi Galei. In Editione tamen utraque Pariſienſi deſiderantur hæc verba.

1 μέλλων]

τασία, καὶ ἀκατάληπτος ἄγνοια. πλὴν εἰ [1] μέλλων" [2] κατὰ τὰς ἀτόμους" αὐτὰς ἀριθμεῖν, ἐξ ὧν οἱ τοσοῦτοι κόσμοι γεγόνασιν, ἵνα μηδὲν ἀνεξέταστον παραλείπω· μάλιστα τῶν οὕτω ἀναγκαίων καὶ ὠφελίμων, ἐξ ὧν οἶκος καὶ πόλις εὐδαιμονεῖ.

ιθʹ. Ταῦτα μὲν τοίνυν διεξῆλθον, βουλόμενος δεῖξαι τὴν ἐν τοῖς δόγμασιν οὖσαν αὐτῶν ἐναντιότητα, καὶ ὡς εἰς ἄπειρον αὐτοῖς καὶ ἀόριστον πρόεισιν ἡ ζήτησις τῶν πραγμάτων, καὶ τὸ τέλος αὐτῶν ἀτέκμαρτον, καὶ ἄχρηστον, ἔργῳ μηδενὶ προδήλῳ καὶ λόγῳ σαφεῖ βεβαιούμενον.

gitatio, & incomprehenſa inſcientia: niſi ipſas etiam atomos numerare velim, è quibus tot mundi orti ſunt, ut nihil inexcuſſum prætermittam, præſertim res tam neceſſarias & utiles, unde & domus & civitatis felicitas pendet.

XIX. Hæc itaque enarravi, ut contrarietatem quæ in eorum eſt opinionibus patefacerem, & inquiſitionem rerum quam ſuſcipiunt, in infinitum vagari, & nullo termino contineri, eorumque finem eſſe inexplicabilem atque inutilem: quippe quod nulla re evidenti, & ratione perſpicua confirmetur.

1 μέλλων] MS. μέλλω. *Gale.* 2 Lege καὶ τὰς ἀτόμους.

ΤΕΛΟΣ.

INDEX

Rerum in TATIANO & HERMIA, Ut & in Notis ad utrumque, Memorabilium.

Prior numerus paginam, posterior lineam, n Notas designat.

Archelai

B

C

Canis,

ἀνωνόμαστος.

E

dogmata

Lycurgus

Myron

R

S

V

X

Y

Index Auctorum

Qui in Notis ad

TATIANUM & HERMIAM

Memorantur, illustrantur, emendantur.

Q

R

S

T

AUCTORES

Quorum meminit TATIANUS,

In Oratione ſua ad Græcos.

Leo

AUCTO-

AUCTORES,

Præcipuè Philoſophi,

Quorum meminit HERMIAS.

ERRATA.

Pag. 3. l. 16. pro *ſui* lege *ſua*. Pag. 18. l. 4. pro ἀναφής, lege ἀναφὴς Pag. 91. l. 44. pro Deotum lege Deorum. Pag. 130. l. 1. pro Æypto lege Ægypto. Pag. 107. & P. 136. pro l. 35. fiat l. 25. Pag. 128. l. 11. post Χειέραμον deeſt comma. Pag. 167. pro cap. 1. lege cap. 6. Pag. 238. post *Leo Tellaus* pro 66. fiat 96..

FINIS.

A S.

23. 16.
215. 3.

22. 22.

218. 25.

. 219. 6.
3. 7. 19.

222. 13.
221. 15.
. 13, 21.
27. 5, 11.

220. 34.

91. l. 44.
107. & P.
pro cap. 1.